Proef ingediend met het oog op het behalen
van de graad van doctor in de criminologische wetenschappen

MAG IK UW IDENTITEITSKAART ZIEN?

Een kwalitatief onderzoek naar identiteitscontroles uitgevoerd door de Belgische lokale politie

INÈS SAUDELLI
Academiejaar 2020-2021

Promotoren: Prof. dr. Sofie De Kimpe
Prof. dr. Jenneke Christiaens
Begeleidingscomité: Prof. dr. Tom Van den Broeck

RECHT EN CRIMINOLOGIE

“Vertrouwen is goed, controleren nog beter” [1]

[1] Aldus de woorden van een politieman die Vladimir Lenin citeert wanneer ik hem in een gesprek om zijn mening vraag over identiteitscontroles.

Voor- en dankwoord

Via de indiening van dit proefschrift beëindig ik een bijzondere carrièrefase als (politie)onderzoekster. Vier jaar lang heb ik de kans gekregen om politiewerk van naderbij te bestuderen, met het schrijven van een doctoraatsstudie als einddoel. Een unieke ervaring was het op zijn minst. De politiejob, haar boeiende facetten, en de talrijke ups en downs die daarmee gepaard gaan, heb ik als een *real-life experience* kunnen beleven. Voor sommigen in mijn naaste omgeving was mijn rol als onderzoekster niet altijd even duidelijk. "Werk jij dan voor de politie?", "Heb jij al eens iemand gearresteerd?" of - tout court - "Wat doe jij nu eigenlijk?", zijn een aantal voorbeelden van vragen die ik op reguliere basis kreeg. Iemand vroeg me zelfs of wat ik heb gedaan bij de politie voor mijn doctoraatsstudie, te vergelijken valt met wat Luk Alloo op de televisie doet.
Gedurende een lange tijd leek het neerleggen van dit proefschrift een *mission impossible*. Het uitvoeren en schrijven van een doctoraat gaat gepaard met vele onzekerheden, waarbij het eigen kunnen soms zwaar op de proef wordt gesteld. Tegelijkertijd bevordert het ook innerlijke groei. Ik was zelf 22 toen ik startte met dit project, ondertussen ben ik er 25. Aan mijn naïeve en koppige houding, alsook mijn overhaaste beslissingen is er (jammer genoeg) niet al te veel veranderd, wel heb ik heel wat nieuwe vaardigheden kunnen ontwikkelen en inspirerende personen ontmoet die mij ontzettend veel hebben bijgeleerd. Wie mij goed kent, weet dat ik dit onderzoek met enorm veel passie heb volbracht. Ik heb niet alleen met interesse, maar ook met heel veel plezier een zekere expertise opgebouwd over de Belgische politieorganisatie. Een woord van dank is dan ook aangewezen.

In eerste instantie wens ik mijn beide promotoren, prof. dr. Sofie De Kimpe en prof. dr. Jenneke Christiaens, te bedanken om mij deze kans te geven en te begeleiden doorheen deze 'once in a lifetime experience'.
Sofie, al van bij aanvang werd het duidelijk dat ik veel van jou zou leren. Als een mentor heb je mij als jonge en onervaren politieonderzoekster onder je vleugels genomen. Je hebt mij niet alleen ontzettend veel bijgebracht over de Belgische politieorganisatie en haar functionering, maar hebt er ook voor gezorgd dat ik mijzelf als persoon nader kon ontplooien. Jouw doorzettingsvermogen en energie werken aanstekelijk; dankzij jou durf ik risico's nemen en lijkt geen enkele uitdaging meer onmogelijk. Ik heb graag met jou samengewerkt. Bedankt voor alles!
Jenneke, ik heb genoten van de vele gesprekken die we samen hebben gevoerd over het 'hoe' en 'waarom' van politiewerk en identiteitscontroles. Je was meer dan een luisterend oor; jouw kritische kijk op criminaliteit en ordehandhaving was voor mijzelf als jonge criminologe niet alleen erg verfrissend, tevens leidde het tot heel wat vernieuwende inzichten die mij hebben toegelaten dit proefschrift te finaliseren. Dankzij jou heb ik creatief, en zeker ook grensverleggend, leren omgaan met wetenschappelijk onderzoek, waarvoor een grote dank!

In tweede instantie wil ik graag prof. dr. Tom Van den Broeck als derde lid van mijn begeleidingscomité, bedanken. Met een brok expertise in de achterzak en een allround kennis over politiewerk in het achterhoofd, bleek er voor dit onderzoek geen betere begeleider te bestaan dan jij. Je nam steeds de tijd om mijn teksten zorgvuldig door te nemen en van de nodige feedback te voorzien. Dat ik mijn etnografische studie heb kunnen vertalen naar dit proefschrift, is mede te danken aan jouw hulp en ondersteuning. Vandaar een welgemeende merci!

Ook mijn collega's binnen de vakgroep criminologie verdienen een woord van dank. Het voeren van wetenschappelijk onderzoek is in wezen een vrij solitaire bezigheid. Toch kon ik met al mijn vragen terecht bij heel wat collega's die steeds klaarstonden voor een goed gesprek. De verscheidene teambuildingactiviteiten waaraan ik heb mogen deelnemen (ik denk dan bijvoorbeeld aan de reis naar Spanje, het weekendje in de Ardennen en de karaoke) en de sfeer en gezelligheid die daarmee gepaard gingen, zullen mij altijd bijblijven. In het bijzonder wens ik Jana en Lars te bedanken. Doordat we in dezelfde periode zijn gestart met ons doctoraatsonderzoek, vormden we met z'n drieën al snel een hecht team. De vele debatten die we hebben gevoerd over de pijnpunten en moeilijkheden in academisch onderzoek, hebben mij erg geholpen bij het schrijven van dit proefschrift.

Je voudrais également remercier Chloé Kesteman pour ses magnifiques dessins qui reflètent exactement les situations que j'ai utilisées pour les interviews.

In mijn naaste vriendenkring is, denk ik vrijwel iedereen op de hoogte van mijn onderzoek. Dat ik vaak urenlang heb zitten vertellen over mijn ervaringen in het veld verklaart dit wellicht. Toch stonden zij steeds paraat om te luisteren naar mijn verhalen en zorgden zij voor het nodige amusement wanneer het schrijfwerk me even te veel werd. Ik mag mijzelf ontzettend gelukkig prijzen met zo'n geweldige en lieve groep vriendinnen. Een welgemeende merci aan Jana, Gauke, Tine, Clara, Melanie, Manou, de negen zwijntjes, Mo, Shqip, Kat, Manuela, en de vele anderen.

Mijn familie en schoonfamilie mogen uiteraard niet worden vergeten. Vanaf dag één hebben zij mij gesteund en steeds van de nodige 'peptalks' voorzien wanneer ik het even niet meer zag zitten. Tegelijkertijd hebben ze mij ook leren afstand nemen van mijn onderzoek en gezorgd voor de nodige ontspanning. Een oprechte dank aan mijn papa, Luca, en de rest van de (schoon)familie. Twee personen verdienen echter een specifieke vermelding. In eerste instantie wens ik mijn lieve mama in de bloemetjes te zetten. Mama, jij hebt mij toegelaten in alle vrijheid mijn dromen en doelen na te streven. Van bij de start van mijn studies ben je er altijd voor mij geweest en dat waardeer ik enorm. Vandaar een dikke merci! Hetzelfde geldt voor mijn vriend Jordan. Ik heb je leren kennen vlak voor ik aan dit onderzoek begon. Het was niet altijd even gemakkelijk, maar doorheen dit gehele proces ben je mij steeds blijven steunen. Je ging met mij in debat over mijn bevindingen en spoorde me aan om mijn grenzen te verleggen. Tegelijkertijd zorgde je ook voor de nodige relativering wanneer ik weer eens in 'overdrive' ging. Bedankt voor dit alles!

Een laatste woord van dank gaat uit naar de politiezones en politiebeambten betrokken bij dit onderzoek. Zonder hun openheid en medewerking was dit proefschrift er nooit geweest. De vele gesprekken die ik heb gevoerd met politiebeambten, hebben mij toegelaten inzicht te verkrijgen in hun leefwereld en de wijze waarop zij politiewerk percipiëren. Ik wil hen dan ook ontzettend bedanken voor de unieke ervaringen die ik heb mogen beleven doorheen de uitvoering van deze studie.

Inhoudstafel

DEEL I: INLEIDEND GEDEELTE 10

Hoofdstuk 1: De nood aan inzicht in de Belgische praktijk van identiteitscontroles 11
1.1. Situering van het onderzoeksonderwerp 11
1.2. Opbouw van het proefschrift 13

DEEL II: STATE OF THE ART 14

Introductie: Een duik in de bestaande kennis rondom identiteitscontroles uitgevoerd door de politie 15

Hoofdstuk 2: Politieselectiviteit bij identiteitscontroles.....16
2.1. Discretionaire ruimte bij de uitvoering van identiteitscontroles 16
2.1.1. Identiteitscontroles bekeken vanuit het Belgisch wettelijk stelsel 16
2.1.1.1. Een blik op de bestaande rechtspraak inzake identiteitscontroles 18
2.1.2. De vrijheid die het (publieke) terrein met zich meebrengt 19
2.2. Het ontleden van politionele beslissingsprocessen 20
2.2.1. De invloed van politiecultuur op selectieve beslissingen 20
2.2.1.1. Politiewerk baseren op constructies vervat in cognitieve mappen 24
2.2.1.2. Beslissingen gevormd door de aard/organisatie van de politiecontext .. 25
2.2.2. De politieman/vrouw: een vergeten puzzelstuk in de studie van politieselectiviteit 27

Tussentijdse conclusie.....29

Hoofdstuk 3: Politionele interacties begrijpen 31
3.1. De ervaringen van burgers met identiteitscontroles 31
3.1.1. Een onafgebroken interactieproces tussen politie en burger..... 31
3.1.1.1. Het symbolisch interactionisme als kader om politionele interacties te begrijpen 32
3.1.1.2. De relevantie van procedural justice in de beoordeling van het politiecontact..... 33
3.1.2. De burger: een sleutelfiguur doorheen de uitvoering van politiecontroles ... 35
3.1.3. Ongelijke ervaringen met identiteitscontroles 35
3.1.3.1. Etnisch profileren: what's in a name?..... 36
3.1.3.2. Het onderzoeken van etnisch profileren: not a piece of cake 37
3.2. De ervaringen van politiebeambten met identiteitscontroles 39

Tussentijdse conclusie.....40

Hoofdstuk 4: Identiteitscontroles en politionele legitimiteit.....42
4.1. Het kaderen van politionele legitimiteit 42
4.1.1. Discriminatoire politiecontroles: een vloek voor de politionele legitimiteit ... 44
4.2. Identiteitscontroles als bron van politionele legitimiteitscrisissen 45
4.2.1. Engeland: tweede keer, goede keer?..... 46
4.2.2. De Verenigde Staten: een langzaam op gang komend proces 46

4.2.3. Schotland: de meest recente speler 47
4.2.4. Spanje, Hongarije en Bulgarije: een markant voorbeeld..... 48
4.2.5. Het (nogal zwakke) inhaalmanoeuvre van België: een tijdlijnweergave 49
4.3. Registratiemechanismen als antwoord op legitimiteitscrisissen 51
4.3.1. Registreren van persoonsgegevens: (on)nodig?..... 51
4.3.2. Op zoek naar de effectiviteit van identiteitscontroles doorheen registratiecijfers 52

Tussentijdse conclusie.....54

Een afrondend overzicht: identiteitscontroles als een veelzijdige en complexe politiepraktijk.....56

DEEL III: METHODOLOGIE..... 58

Hoofdstuk 5: Etnografisch onderzoek als een 'once in a lifetime experience'....59
5.1. Kiezen voor kwalitatief onderzoek: een weloverwogen evidentie? 59
5.1.1. De rol van ethische commissies bij wetenschappelijk onderzoek 60
5.2. Mapping the field: een korte introductie tot het Belgische politielandschap 61
5.2.1. Een blik op de deelnemende politiezones 62
5.2.1.1. De keuze voor politiezones Diagondaal en Maraudijk..... 63
5.2.1.2. Een – noodgedwongen – gelimiteerde organigramsvoorstelling 64
5.3. Van start met de dataverzameling 65
5.3.1. Een op het eerste zicht eenvoudige toelatingsprocedure 65
5.3.1.1. De 'clash' tussen een formele toelating en een informele intrede 66
5.3.2. Een duik in het onbekende 67
5.3.2.1. Observeren via pen en papier 69
5.3.2.2. Een weloverwogen selectie doorheen de observaties 70
5.3.2.3. De moeilijke balans tussen een outsider- en insider positie 71
5.3.3. Op zoek naar het verhaal achter de schermen 72
5.3.4. Van een groepscontext naar een tête-à-tête 72
5.3.4.1. Een beperkte, maar aanwezige variëteit in de participantenselectie..... 73
5.3.4.2. Stilstaan bij de praktische organisatie van een interviewafname 74
5.3.4.3. Het informeren van de participanten: niet zo simpel als het klinkt..... 75
5.3.5. Time to say goodbye..... 76
5.4. Een (voorzichtige) poging tot theorievorming 77
5.5. De onderzoek(st)er: de onzichtbare protagonist in het verhaal? 79

Nabeschouwing 81

DEEL IV: VERWERKING ONDERZOEKSBEVINDINGEN 83

Introductie: Identiteitscontroles bestudeerd vanuit het veld 84

Hoofdstuk 6: Het proces van wantrouwensvorming van naderbij bekeken 86
6.1. De (beperkte?) impact van wetgeving op beslissingen over politiecontroles ... 86
6.1.1. Tussen (basis)opleiding en praktijk 86
6.1.2. Het uitvoeren van identiteitscontroles: een carrièrelang leerproces? 89
6.1.3. De – zeer grote – verscheidenheid aan redelijke gronden..... 94
6.1.4. Het vinden van een redelijke grond: kinderspel! 95

6.2. Het buikgevoel als leidraad in politionele beslissingen 99
6.2.1. Het opsporen van criminaliteit: aangeboren of aangeleerd? 101
6.2.2. Op zoek naar antwoorden: het uiteenrafelen van het buikgevoel 104
6.2.2.1. 'Verdachte' gedragingen: zelden crimineel, wel 'afwijkend'? 105
6.2.2.2. Een IKEA-lidkaart en paperclip als basis voor een controle 109
6.2.2.3. Plaats, tijdstip en criminaliteit: een onafscheidelijk trio? 111
6.2.2.4. Ons kent ons: pappenheimers als politietarget 115
6.2.2.5. Een genderneutrale controlepraktijk? 117
6.2.2.6. Jong en (on)schuldig? 121
6.2.2.7. Etnisch profileren en de mythe van de rotte appels 124
6.2.2.8. Klasse gebonden controleren 133
6.2.2.9. De kleren maken de verdachte 134
6.2.2.10. De ene wagen is de andere niet 140

Tussentijdse reflectie 145

Hoofdstuk 7: Een exploratie van de grijze zone tussen denken en doen 150
7.1. De stap naar een identiteitscontrole: geen evidentie? 150
7.1.1. Controleren op basis van een corebusiness 150
7.1.2. De invloed van het diensthoofd op terreinbeslissingen: (on)belangrijk? 153
7.1.3. Als pragmatische overwegingen de bovenhand nemen 156
7.1.3.1. Van veel tot geen werk op enkele 'lakse' tellen 156
7.1.3.2. Politiecontroles beschrijven in vier woorden: veel administratie, weinig motivatie 160
7.1.3.3. Als de laatste loodjes ook effectief de laatste zijn 163
7.1.3.4. De (on)zin van identiteitscontroles 165
7.1.4. De burger: een geduchte speler op het terrein? 169
7.1.5. Politiewerk: een (a)politieke aangelegenheid? 174
7.2. Als een identiteitscontrole plots niet meer nodig lijkt 175
7.2.1. Het informele straatverhoor: doorslaggevend? 175
7.2.2. Beslissingen baseren op zintuigen 177

Tussentijdse reflectie 178

Hoofdstuk 8: De identiteitscontrole tot op het bot ontleed 182
8.1. Het uitvoeren van identiteitscontroles als een drie stapsgewijs proces 182
8.1.1. Het identiteitsbewijs: een kristallen bol? 183
8.1.2. De uitvoering van identiteitscontroles: gedomineerd door labeling 185
8.1.3. Politiedatabanken: een bron van (ir)relevante informatie? 187
8.1.3.1. De (sleutel)rol van de meldkameroperatoren 187
8.1.3.2. De diversiteit aan politionele data 189
8.2. De uitvoering van identiteitscontroles: een (on)problematisch gegeven? 194
8.2.1. De burger als 'lastpost' 195
8.2.1.1. Identificeren via (on)officieel bewijs 195
8.2.1.2. Politiecontroles zonder burgercoöperatie: gedoemd om te falen? 200
8.2.1.3. Agressiviteit naar politie toe: niet onbestaand 208
8.2.2. De politieman/vrouw als 'lastpost' 213
8.2.2.1. De controle van het onzichtbare 213
8.2.2.2. Geweld: het voor de hand liggend alternatief? 216
8.2.3. Error: als de uitvoering van een identiteitscontrole onmogelijk wordt 219

8.2.3.1. De meldkamer says no 219
8.2.3.2. Computer says no 220

Tussentijdse reflectie 221

Hoofdstuk 9: Terugkoppelingsmechanismen op het niveau van de de politieman/vrouw en de politieorganisatie 224
9.1. De efficiëntie van identiteitscontroles bekeken door de politiebril..... 224
9.1.1. Inefficiënt op papier, efficiënt in de hoofden van politiebeambten? 224
9.1.2. Het verbaliseren van misdrijven: een beredeneerde beslissing? 227
9.2. Nood aan nazorg: wat na de identiteitscontrole? 231
9.3. Identiteitscontroles registreren: een bestaande, maar gebrekkige praktijk? . 235
9.3.1. Een melding/interventiefiche: de plek waar een identiteitscontrole wordt bewaard 236
9.3.1.1. De (lege) inhoud van meldingen 241
9.3.1.2. Nood aan een Belgisch stopformulier?..... 243
9.3.2. Informatierapporten en hun (gebrekkig?) effect op het opsporen van criminaliteit 249
9.3.2.1. Het (on)beperkte zicht op informatierapporten..... 252
9.3.2.2. Een vermelding in een informatierapport: niet zonder consequenties 254

Tussentijdse reflectie 256

DEEL V: SLOTBESCHOUWING 260

Hoofdstuk 10: De praktijk van identiteitscontroles begrijpen vanuit helikopterperspectief 261
10.1. Beslissingen nemen op basis van een buikgevoel: balanceren tussen ervaring en stereotypering 262
10.2. De uitvoering van identiteitscontroles: een complex verhaal 265
10.3. Een verborgen ongelijkheid? 271
10.4. Stappen richting verandering: de nood aan transparantie, omkadering en communicatie 274

Bibliografie.....278

Lijst van gebruikte afkortingen

AIK	Arrondissementeel Informatiekruispunt
ANG	Algemene Nationale Gegevensbank
BDO	Behaviour detection officer
CIC	Communicatie- en informatiecentrum
CoPPRa	Community policing and prevention of radicalisation & terrorism
DVZ	Dienst Vreemdelingenzaken
GAS	Gemeentelijke administratieve sanctie
ECRI	Europese Commissie tegen Racisme and Intolerantie
ECRM	Europese Commissie voor de Rechten van de Mens
ENAR	Europees Netwerk tegen Racisme
FWO	Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen
ISLP	Integrated System for the Local Police
KB	Koninklijk besluit
NSSU	National Stop and Search Unit (Schotland)
OBP	Officier van bestuurlijke politie
OGP	Officier van gerechtelijke politie
PACE	Police and Criminal Evidence Act (Engeland & Wales)
PV	Proces-verbaal
PZ	Politiezone
RAR	Administratief informatierapport
RIR	Gerechtelijk informatierapport
SES	Socio-economische status
STEPSS	Strategies for Effective Police Stop and Search project (door Open Society in Spanje, Hongarije en Bulgarije)
WGP	Wet van 7 december 1998 tot de organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus
WPA	Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt

Deel I: Inleidend gedeelte

Hoofdstuk 1: De nood aan inzicht in de Belgische praktijk van identiteitscontroles

1.1. Situering van het onderzoeksonderwerp

Moderne staten komen in aanraking met een verscheidenheid aan problemen die het behoud van de sociale orde in het gedrang kunnen brengen (Cohen, 1985, p. 41). Om deze problemen aan te pakken, bestaan er wereldwijd verschillende organisaties die gerechtigd zijn handhavende taken uit te oefenen (Rawlings, 2011). Reiner (2010) hanteert in dit opzicht een onderscheid tussen de concepten 'police' en 'policing'. Daar waar *police* verwijst naar een welbepaald instituut, gaat het bij *policing* om "the set of activities aimed at preserving the security of a particular social order, or social order in general" (p. 5). Ervan uitgaan dat dé politie een noodzakelijke vereiste is voor het behoud van de sociale orde, is namens Reiner een misplaatste opvatting die hij ook wel omschrijft met de term 'police fetishism'. Hij beargumenteert kritisch dat dit idee slechts gebaseerd is op fictie, doordat er binnen heel wat samenlevingen geen politiedienst as such bestaat en zij toch over een ongedeerd veiligheidsklimaat beschikken. Toch blijven tal van landen de politie beschouwen als de hoofdrolspeler in het veiligheidsdebat (Newburn & Reiner, 2012). Voor België geldt dit momenteel niet anders. Hoewel er de laatste jaren een aantal veiligheidsopdrachten werd overgeheveld naar de private sector, blijven de opsporing en handhaving van criminaliteit nog steeds aanschouwd als dominante politietaken (De Kimpe, 2010). In dit kader beschikken Belgische politiebeambten over een hele resem bevoegdheden die zij kunnen ontplooien ten einde laatstgenoemde doelen te bereiken. Enkele voorbeelden hiervan zijn de identiteitscontrole, veiligheidsfouillering en arrestatie. Naast het schenden van iemands privacy, kan de uitvoering van deze bevoegdheden gepaard gaan met het toekennen van geweld (Bradford & Loader, 2016). Om die redenen wordt de toepassing ervan gebonden aan heel wat juridische en beleidsmatige regels, waarmee de wetgever een indamming van de politionele macht tracht te bewerkstelligen (Trinkner, Jackson & Tyler, 2018). Deze regelgevende kaders blijken echter zelden 'praktijkklaar', veeleer worden ze gekenmerkt door een abstracte inhoud waarin conflicterende doelstellingen alom aanwezig zijn (Manning, 1977; Hemmens & Levin, 2000). Dat politiebeambten enerzijds de bevolking moeten beschermen tegen schade en gevaar, maar anderzijds zelf geweld kunnen gebruiken ten aanzien van burgers bij de niet-naleving van regels, is in dit opzicht een vaak aangehaald voorbeeld in de traditionele politieliteratuur (Galliher, 1971; Walker, 2000; Wright, 2002). Door het bestaan van dergelijke tegenstrijdigheden is niet alleen iedere individuele politieman/vrouw zelf verantwoordelijk voor de interpretatie van de wetten die het politieberoep omkaderen (Schuyt, 1977), ook wordt een volledige rechtshandhaving onmogelijk gemaakt (Smith & Visher, 1981), waardoor politiebeambten worden gedwongen tot wat Landman en Kleijer-Kool (2016, p. 14) 'selectieve waakzaamheid' noemen: zij moeten bepalen welke situaties meer dan andere hun aandacht en werkingsmiddelen vereisen. Deze bevindingen leiden Brusten (1977, p. 393) tot het formuleren van twee hypotheses. Hij beargumenteert dat selectieve waakzaamheid onvermijdelijk leidt tot *over*- en *under-enforcement* van de wet. In het eerste geval komt het selectieve optreden van de politie tot stand doordat zij op bepaalde (groepen) personen en/of misdrijven vaker en strenger reageert. In het tweede geval ontstaat selectiviteit dan weer doordat politiebeambten besluiten om op bepaalde (groepen) personen en/of misdrijven niet of slechts beperkt te reageren. Brustens stellingen doen meteen de vraag rijzen op basis van welke gegevens politiebeambten de keuze nemen om al dan niet te interveniëren.

Identiteitscontroles zijn één van de meest toegepaste politiebevoegdheden (Bowling & Weber, 2011). In tegenstelling tot wat de benaming doet blijken, is er bij een identiteitscontrole niet altijd sprake van de controle van iemands officiële identiteitsgegevens. In bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten heten de wettelijke varianten van een identiteitscontrole respectievelijk 'stop and search' en 'stop and frisk' en laten deze bevoegdheden politiebeambten toe individuen staande te houden, hen vervolgens te ondervragen en/of te fouilleren (Strickland, 2014; Rosenfeld & Fornango, 2017). Burgers zijn echter noch verplicht om te antwoorden op de gestelde vragen noch verplicht om mee te werken (Bridges, 2015). In België en ook Frankrijk en Nederland heeft de politie daarentegen wel het recht om een identificatiebewijs te vorderen (Meerschaut & De Hert, 2007). Dit alles maakt van het vervaardigen van een universele definitie van deze politiebevoegdheid een haast onmogelijke opdracht. Wat identiteitscontroles wereldwijd wel gemeenschappelijk hebben, betreft het recht van politiebeambten om personen in publieke ruimtes gedurende een zekere tijd van hun vrijheid te beroven (Bowling & Phillips, 2007).

Internationaal onderzoek toonde al meermaals aan dat identiteitscontroles heel wat controverse opwekken (Quinton, 2009; Delsol & Shiner, 2015). De hypotheses die Brusten heeft geformuleerd (cf. supra) blijken in dit opzicht tot uiting te komen: de bestaande literatuur wijst uit dat politiebeambten bepaalde personen vaker dan anderen aan een identiteitscontrole onderwerpen (Lundman & Kaufman, 2003; Jones, 2014). Dat de beslissingen van politiebeambten om wel/niet over te gaan tot een identiteitscontrole gestoeld zouden zijn op stereotiepe en discriminatoire oordeelsvormingen, betreft een aanname die alsmaar vaker in onderzoeksconclusies wordt opgeworpen (Romero, 2006; Avdija, 2014; Çankaya, 2015). Zulke ideeën tasten niet alleen het vertrouwen in en de steun voor de politie aan (Sharp & Atherton, 2007), maar vergroten evenzeer de kloof tussen de politie en bepaalde bevolkingsgroepen (Renouard, 1993). De vele protestmarsen en volksrellen die in een aantal landen ontstonden naar aanleiding van geuite beschuldigingen omtrent discriminatoire politiecontroles, lijken de zopas geformuleerde uitspraken te ondersteunen (Delsol & Shiner, 2006; Bradford & Loader, 2016).

Of de bovenstaande bevindingen tevens gelden voor België is onduidelijk, er werd immers tot nog toe weinig onderzoek gevoerd naar de uitvoering van identiteitscontroles. Het beperkt beschikbare academische onderzoek (Eliaerts, Enhus, & Hendrieckx, 1987; De Valkeneer & Rosso, 1988; Francis, 2001; Easton, et al., 2009; Gilleir, 2013; Vanassche & Verhage, 2015; Van Damme, 2017) en de studies gevoerd door mensenrechtenorganisaties (La Ligue des Droits Humains, 2017; Amnesty International, 2018; Van Praet, 2020) lijken alvast aan te tonen dat er eveneens in België enkele problemen zijn met deze politiepraktijk. Ook in de nationale pers verschenen er reeds verschillende krantenartikelen en nieuwsberichten die de problematische toepassing van politiecontroles aankaarten (zie bv. Indeherberge, 2018; Vuylsteke, 2019; Prins, 2020). Toch weten we bitter weinig over deze politiepraktijk. 'Op welke wijze ervaren politiebeambten identiteitscontroles?', 'Wanneer gaan politiebeambten over tot een identiteitscontrole (en wanneer niet)?' en 'Hoe wordt een identiteitscontrole uitgevoerd?, zijn slechts een aantal voorbeelden van vragen die momenteel niet kunnen worden beantwoord. Via dit proefschrift wil ik dan ook de kennis over en het inzicht in de toepassing van deze politiepraktijk vergroten en dit omwille van verscheidene redenen. Doordat identiteitscontroles een frequent gebruikte politiebevoegdheid zijn, vormen zij vaak het eerste contactmoment van burgers met het instituut politie (Delsol & Shiner, 2015). Identiteitscontroles spelen op die manier niet alleen een grote rol in de beeldvorming die

de bevolking ontwikkelt over de politie (Gau & Brunson, 2010), ook doen zij volgens Bradford en Loader (2016) dienst als een soort van 'justitiële toegangspoort': de intrede tot het (bredere) strafrechtssysteem en alle gevolgen die daarmee gepaard gaan, vangen doorgaans aan met een politiecontrole. Het is aldus erg belangrijk om inzicht te verkrijgen in de wijze(n) waarop politiebeambten deze bevoegdheid aanwenden. Het bestuderen van identiteitscontroles vanuit de positie van de politie blijkt daarenboven een leemte te vormen in de internationale vakliteratuur. De bestaande wetenschappelijke kennis over identiteitscontroles is immers hoofdzakelijk gebaseerd op perceptieonderzoek dat louter burgers, en dan vooral welbepaalde bevolkingsgroepen, bevroeg naar hun ervaringen met deze politiepraktijk (van der Woude & van der Leun, 2013). Dit proefschrift laat bijgevolg toe het verhaal van de politie, dat tot nog toe te vaak werd vergeten, uitgebreid in beeld te brengen. De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

Op welke wijze(n) komt het beslissingsproces van Belgische politiebeambten betreffende de praktijk van identiteitscontroles tot stand, hoe voeren zij deze politiebevoegdheid uit en hoe verantwoorden zij de toepassing ervan ten aanzien van zichzelf, collega's en (betrokken) burgers?

Deze onderzoeksvraag zal ik trachten te beantwoorden via een combinatie van een literatuuronderzoek en de analyse van 'ruwe' data die worden verzameld middels de uitvoering van een etnografische studie bij twee lokale politiekorpsen. Er zullen daarnaast ook nog enkele deelvragen worden geformuleerd doorheen de uiteenzetting van de literatuurweergave. Door uitgebreide aandacht te besteden aan deze deelvragen kan een diepgaander inzicht worden verworven in de toepassing van identiteitscontroles door politiebeambten en worden alzo de antwoorden op de centraal geplaatste onderzoeksvraag rijker van aard.

1.2. Opbouw van het proefschrift

Dit proefschrift telt naast dit inleidend gedeelte nog vier andere luiken. Het tweede luik omvat de literatuurstudie. Op internationaal vlak werd er reeds ontzettend veel gepubliceerd over identiteitscontroles en daaraan verwante onderwerpen, zoals etnisch profileren en politionele legitimiteit. Het uitvoeren van een uitgebreid literatuuronderzoek laat dan ook toe de praktijk van identiteitscontroles, politieselectiviteit en eventuele lacunes in de studies naar deze thematieken in een breder perspectief te plaatsen. Daarenboven kan de bestaande literatuur soelaas bieden bij het doorgronden van de verkregen data en kan ik nagaan of er in België nationaal specifieke tendensen te ontwaren zijn, wat dan wellicht impliceert dat er nood is aan bijkomende inzichten en/of een nieuwe soort theorievorming. In het derde luik buig ik mij over de methodologie die aan de basis ligt van deze studie. Niet alleen de gebruikte onderzoeksmethoden, maar ook mijn vele veldervaringen hebben de bijdrage die ik in dit proefschrift presenteer, beïnvloed. Doorheen het methodologische luik wil ik de lezer dan ook nauwer betrekken bij dit onderzoek en tracht ik hem/haar inzicht te geven in de totstandkoming van de resultaten. Het vierde luik heeft betrekking op de verwerking en presentatie van de onderzoeksbevindingen en wordt verder onderverdeeld in vier hoofdstukken, die elk een belangrijk thema binnen de identiteitscontrolepraktijk, belichten. In het vijfde en finale luik formuleer ik de eindconclusies, sta ik stil bij een aantal belangrijke vraagstukken die dit proefschrift naar boven brengt en bespreek ik tot slot enkele voorstellen (op zowel beleids- als praktijkniveau) die de uitvoering van identiteitscontroles kunnen verbeteren.

Deel II: State of the art

Introductie: Een duik in de bestaande kennis rondom identiteitscontroles uitgevoerd door de politie

Volgens de Franse socioloog, Monjardet (1996) omvat het politiesysteem drie dimensies die onafscheidelijk met elkaar verbonden zijn. Allereerst gaat het om een instrument gecreëerd door een publieke autoriteit om collectieve belangen te verdedigen en een sociale orde te bewerkstelligen. Deze autoriteit wordt door Monjardet beschouwd als de eerste dimensie en krijgt de benaming *'instituut'*. Daarnaast is er *'de organisatie',* een hiërarchische structuur nodig om het instrument efficiënt te laten functioneren. Tot slot beschikt deze organisatie over een groot en divers personeelsbestand, bestaande uit verscheidene politiebeambten, met elk hun eigen interesses, overtuigingen en principes, die instaan voor het uitvoeren van de opdrachten die zij krijgen toegewezen van het leidinggevend kader. Zij vormen de laatste dimensie, *'het beroep' (la profession).*
Monjardet beargumenteert dat deze drie elementen altijd samen in beschouwing moeten worden genomen, wil men onderzoek voeren naar de politie. Om dit te verduidelijken, gebruikt hij het beeld van een hamer tussen de smid en het aambeeld, waarbij de hamer een instrument is dat de smid gebruikt om een kracht uit te oefenen op een bepaald voorwerp. Toch benadrukt Monjardet dat er geen perfecte harmonie bestaat tussen de drie dimensies. De werking van de politie is eerder het resultaat van voortdurende en aanhoudende spanningen of conflicten tussen het instituut, de organisatie en het beroep. Ook in een paper van Verwee en Demarée (2015) waarin zij de relatie tussen de politie en de bevolking nader bestuderen, worden deze drie dimensies uiteengezet onder de benamingen van het macro-, meso- en microniveau. Hun bevindingen tonen eveneens aan dat de drie niveaus onderling gerelateerd zijn en elkaar op wederzijdse wijze beïnvloeden.

Als een interactie tussen politie en burger, hebben identiteitscontroles voornamelijk betrekking op het microniveau (Roh & Robinson, 2009). Bij het doornemen van de academische literatuur valt het echter al snel op dat er ook een wisselwerking bestaat met het meso- en macroniveau, en dat bijgevolg een loutere focus op één enkel niveau een onvolledig beeld zou geven van het centraal liggende onderzoeksonderwerp. Het is om die reden dat (de praktijk van) identiteitscontroles in dit proefschrift, zal worden geanalyseerd in het kader van deze drie niveaus, waarbij het onder meer de bedoeling is om na te gaan wat er zich juist afspeelt op elk niveau en hoe zij in relatie staan tot elkaar.

Het literatuuronderzoek wordt onderverdeeld in drie hoofdstukken, die verder bouwen op dit eerste inleidende luik. In hoofdstuk twee worden beslissingsprocessen van politiebeambten nader onder de loep genomen. Meer specifiek wens ik na te gaan hoe selectiviteit vorm krijgt doorheen de uitvoering van identiteitscontroles, en dit zowel op micro- en meso- als macroniveau. Het derde hoofdstuk plaatst dan weer de interactieprocessen die zich afspelen tussen een politieman/vrouw en burger bij de uitvoering van een controle, centraal, en spitst zich bijgevolg voornamelijk toe op het microniveau. Er zal in dat opzicht uitgebreid aandacht worden besteed aan de gedragspatronen van beide actoren en de wijze waarop zij met elkaar in interactie treden. In het vierde hoofdstuk wordt tot slot de relatie tussen identiteitscontroles en de legitimiteit van de politie nauwer bestudeerd, waardoor het zwaartepunt terug komt te liggen op het macroniveau. Of, en zo ja, hoe, deze politiepraktijk het vertrouwen van de bevolking in de politie kan beïnvloeden en wat daarvan gevolgen (kunnen) zijn voor haar organisatie en functionering, zijn dan ook vragen die ik nader zal exploreren.

Hoofdstuk 2: Politieselectiviteit bij identiteitscontroles

Binnen de bestaande politieliteratuur werd er reeds veel onderzoek gevoerd naar beslissingspraktijken van politiebeambten. Zij worden namelijk geregeld geconfronteerd met vraagstukken of situaties die persoonlijke beslissingen vereisen, en waarop verscheidene antwoorden mogelijk zijn (Buvik, 2016). Anders gesteld, politiebeambten beschikken bij de uitvoering van hun werktaken over een ruime beslissingsvrijheid, wat ook wel in de vakliteratuur wordt aangeduid met de term 'discretion'. Van dit begrip bestaan talloze definities. In dit proefschrift wordt de voorkeur gegeven aan de omschrijving van Gelsthorpe en Padfield (2011) waarbij discretie verwijst naar de "(…) freedom, power, authority, decision or leeway of an official, organisation or individual to decide, discern or determine to make a judgment, choice or decision, about alternative courses of action or inaction" (p. 3). Dat de auteurs illustreren dat de discretionaire ruimte waarover politiebeambten beschikken, werkzaam kan zijn in twee richtingen (besluiten om wel versus niet te handelen), verklaart de keuze voor deze definiëring.
Holmberg (2000, p. 181) gaat een stap verder en splitst de discretionaire ruimte van politiebeambten op in twee niveaus, zijnde de 'power of definition' en de 'power of prosecution'. Met de *power of definition* verwijst hij naar de macht waarmee politiebeambten personen, gedragingen en/of situaties categoriseren als verdacht. De *power of prosecution* omvat dan weer de macht om wettelijk te reageren op een verdachte toestand. De wijze waarop deze twee niveaus worden toegepast, bepaalt wie en wat vatbaar zijn voor politiecontroles. Verscheidene onderzoekers zijn om die reden nagegaan hoe discretionaire ruimte tot stand komt binnen politiewerk en op welke wijze(n) politiebeambten deze keuzevrijheid invullen (zie bv. Smith & Visher, 1981; Schafer, Carter, Katz-Bannister & Wells, 2006; Gilleir, 2013; Buvik, 2016; Constantinou, 2016; Houborg, Kammersgaard & Pedersen, 2016). Deze laatste twee vraagstukken krijgen een diepgaande aandacht in dit hoofdstuk. Het inleidend gedeelte wees reeds uit dat identiteitscontroles geregeld voor ophef zorgen vanuit de veronderstelling dat de toepassing ervan gebaseerd wordt op stereotiepe en discriminatoire oordeelsvormingen. Het is dan ook belangrijk om te begrijpen op welke wijze(n) politiebeambten de beslissingen die ze nemen doorheen de uitvoering van deze bevoegdheid, vormgeven en hoe dat beslissingsproces kan worden gekaderd binnen het micro-, meso- en macroniveau.

2.1. Discretionaire ruimte bij de uitvoering van identiteitscontroles

In het eerste deel van dit hoofdstuk ga ik na of Belgische politiebeambten bij de uitvoering van identiteitscontroles überhaupt over een discretionaire ruimte beschikken, en indien wel, op welke wijze deze beslissingsvrijheid tot stand komt. Op basis van de bestaande literatuur lijken er zowel gegevens op macro- als mesoniveau deze vraagstukken te beïnvloeden. Meer specifiek gaat het om de wettelijke kaders die identiteitscontroles reguleren (macro) en de mate waarin leidinggevenden supervisie/controle uitoefenen op de toepassing van deze politiebevoegdheid in het beroepsveld (meso) (Alpert, MacDonald & Dunham, 2005; Constantinou, 2016; Turner & Rowe, 2017).

2.1.1. Identiteitscontroles bekeken vanuit het Belgisch wettelijk stelsel

Dat er momenteel weinig academische kennis voorhanden is over de uitvoering van identiteitscontroles door de Belgische politie, maakte ik reeds duidelijk. Wil men bijgevolg vanuit theoretisch-juridisch perspectief trachten meer te weten te komen over de toepassingsvoorwaarden die deze politiepraktijk omkaderen, dan kan het wettelijk stelsel

wellicht soelaas brengen. Door zicht te werpen op de wetgevende kaders, zou men immers vragen, zoals 'Wanneer mogen Belgische politiebeambten wettelijk gezien wel/niet overgaan tot een identiteitscontrole?', normaliter kunnen beantwoorden. Wetten hebben, aldus Raes (2003, p. 7) de bedoeling om de samenleving te ordenen. Het is in datzelfde opzicht dat Verwee en Demarée (2015) beargumenteren dat de wetgever via de implementatie van wetgeving een sociaal doel beoogt, waarbij "het reguleren van het gedrag van individuen in een gemeenschap (al dan niet in een bepaalde setting)" (p. 6), centraal staat. Dit geldt eveneens voor de wetgeving die de identiteitscontrole omkadert, vermits de controle van individuen een (gemonopoliseerd) hulpmiddel is om de openbare orde te bewaren. Op die manier speelt het macroniveau al een eerste rol in het beslissingsproces van politiebeambten bij identiteitscontroles.

Wanneer men de bestaande Belgische wetgeving nauwer bekijkt, dan blijken de identificatie en de identiteitscontrole van een persoon hoofdzakelijk geregeld te zijn doorheen twee verscheidene wetteksten. Zo stipuleert artikel 1 van het koninklijk besluit van 25 maart 2003 betreffende de identiteitskaarten dat iedere Belg vanaf de leeftijd van 15 jaar drager moet zijn van zijn/haar identiteitskaart en deze moet kunnen voorleggen bij een politionele vordering. De identiteitscontrole zelf wordt dan weer omschreven in artikel 34 van de Wet op het Politieambt (WPA). In dit artikel is onder meer bepaald hoe lang een persoon van zijn/haar vrijheid kan worden beroofd bij een weigering tot coöperatie en/of het niet kunnen voorleggen van een identiteitsbewijs. In zulke gevallen mag de politie eveneens overgaan tot het uitvaardigen van een proces-verbaal. Over de toepassingsmodaliteiten van identiteitscontroles is in de WPA nauwelijks informatie terug te vinden. Er wordt met andere woorden niet gespecificeerd hoe politiebeambten een identiteitscontrole moeten uitvoeren. De gronden die een identiteitscontrole verrechtvaardigen, worden daarentegen wel besproken in artikel 34 WPA. Dit is volgens Meerschaut en De Hert (2007) een grote stap vooruit, vermits in het pre-WPA-tijdperk identiteitscontroles "altijd en overal op eenvoudig initiatief van de agenten zelf (konden) plaatsvinden" (p. 12). Een eerste rechtvaardigingsgrond is de betrapping op heterdaad. Wanneer politiebeambten getuige zijn van een strafbaar feit, dan kunnen zij de identiteit van de personen betrokken in het misdrijf, controleren. Zij mogen tevens overgaan tot een identiteitscontrole wanneer personen plaatsen wensen te betreden waarvan de openbare orde wordt bedreigd. Daarnaast kan de burgemeester, teneinde de openbare veiligheid te handhaven, politiebeambten de orders geven om in een welbepaald territoriaal gebied en tussen welbepaalde tijdstippen op systematische wijze identiteitscontroles uit te voeren. In deze drie gevallen is er doorgaans sprake van een reactieve aanpak: politiebeambten gaan controles baseren op gebeurtenissen die reeds plaatsvonden (Çankaya, 2015). Artikel 34 WPA omschrijft daarnaast ook de proactieve identiteitscontrole. Het wetsartikel stipuleert dat politiebeambten op eigen initiatief de identiteit van een persoon mogen controleren:

> indien zij op grond van diens gedragingen, materiële aanwijzingen of omstandigheden van tijd of plaats redelijke gronden hebben om te denken dat hij/zij wordt opgespoord, dat hij/zij heeft gepoogd of zich voorbereidt om een misdrijf te plegen of dat hij/zij de openbare orde zou kunnen verstoren of heeft verstoord.

Dat de notie 'redelijke gronden' een belangrijke rol speelt binnen deze proactieve regeling valt niet te ontkennen. Het is echter niet duidelijk waarvoor dit begrip precies staat, aangezien de WPA dit niet nader omschrijft. Er wordt ook niet vermeld welke gedragingen,

materiële aanwijzingen en omstandigheden van tijd of plaats aanleiding kunnen geven tot een identiteitscontrole. Daar waar de redenen voor een reactieve identiteitscontrole volgens Goossens (2006, p. 542) objectiveerbaar zijn, geldt met andere woorden het tegenovergestelde voor een proactieve identiteitscontrole. Door de niet nadere bepaling van het begrip redelijke gronden, bekomen Belgische politiebeambten volgens Meerschaut en De Hert (2007) een grote beslissingsruimte bij het uitvoeren van proactieve identiteitscontroles. De omzendbrief bij de WPA van 2 februari 1993 trachtte enige klaarheid te scheppen door te formuleren dat identiteitscontroles niet willekeurig mogen gebeuren en dat een politieambtenaar een 'gegronde politiële reden' moet hebben om iemands identiteit te controleren. Meerschaut en De Hert (2007) stellen kritisch dat ook deze oppuntstelling te kort schiet, vermits de omzendbrief er niet in slaagt op transparante wijze te omschrijven wat telt als gegronde reden.

De zopas geschetste Belgische context vormt geen zeldzaamheid. Ook in de wettelijke kaders van verscheidene andere landen zijn de gronden die een controle verrechtvaardigen dermate vaag geformuleerd, waardoor eigen interpretatie noodzakelijk wordt. Zo is er in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten sprake van 'reasonable grounds/suspicion' (Bridges, 2015; Rosenfeld & Fornango, 2017), terwijl Frankrijk het heeft over 'raisons plausibles' (Ferré, 2009) en Nederland het begrip 'redelijkerwijs noodzakelijk' hanteert (van der Woude & van der Leun, 2013). Een heldere operationalisering van deze begrippen ontbreekt eveneens. Namens Finckenauer (1976) ontstaat er zo een ambiguïteit die politiebeambten plaatst "in the position of having to determine the forms of conduct which are to be subject to the criminal process" (p. 30).

2.1.1.1. Een blik op de bestaande rechtspraak inzake identiteitscontroles

Via de rechtspraak is het mogelijk om inzicht te verwerven in de rechtvaardigingsgronden die in het verleden door rechters wel en niet legitiem werden geacht. De invulling van het concept redelijke gronden werd reeds verscheidene malen juridisch betwist. Dit zowel in België als op internationaal niveau. Doorheen de bestaande rechtspraak kan echter geen coherentie worden vastgesteld. In bijvoorbeeld Nederland is in het verleden de rechterlijke macht streng omgegaan met het gebruik van de rechtvaardigingsgronden. De Rechtbank van Eerste Aanleg van 's-Hertogenbosch oordeelde in 2010 dat het controleren van personen die aan het rondrijden waren in een wagen met een Duitse kentekenplaat door de gemeente Boxtel, niet voldeed aan het redelijkerwijs noodzakelijk criterium, ook al werden er na de politiecontrole geskimde cadeaupassen en een tas met bankbiljetten aangetroffen bij de betrokkenen.
In de Verenigde Staten probeerde de rechtspraak dan weer zelf enkele voorbeelden te geven van wat verstaan moet worden onder 'reasonable suspicion'. Zo besloten enkele rechters in het arrest United States versus Brignoni-Ponce uit 1975 dat etniciteit alleen geen grond is voor een controle. De rechterlijke macht voegde vervolgens een aantal factoren toe die wel kunnen wijzen op reasonable suspicion, zoals de plaats, het gedrag van een individu en het voertuig waarin hij/zij zich bevindt. Toch is de Supreme Court tegen het maken van een exhaustieve lijst met voorbeelden van situaties en gedragingen die aanleiding geven tot reasonable suspicion, omdat dit begrip volgens het gerechtshof niet zomaar gereduceerd kan worden tot enkele vooropgestelde wettelijke criteria (Pelic, 2003). De Amerikaanse rechtspraak neemt met andere woorden een gematigde positie in: hoewel zij enkele voorbeelden geeft van gedragingen, omstandigheden en/of factoren die wel/niet rijmen met het reasonable suspicion criterium, blijft ze politiebeambten een grote vrijheid geven door te weigeren de interpretatieruimte wettelijk aan banden te leggen.

Wat België betreft, stelt Goossens (2006, p. 543) kritisch dat zowel de hogere als lagere rechtspraak steevast geopteerd heeft voor een ruime invulling van het begrip 'redelijke gronden'. Hij verwijst naar twee voorbeelden om zijn stelling kracht bij te zetten. Het eerste betreft een oordeel van de Correctionele Rechtbank van Antwerpen uit 1998 over de rechtsgeldigheid van een identiteitscontrole van twee personen die aan het rondhangen waren op de parking van een bioscoopcomplex. De rechtbank aanschouwde de reden voor controle uiteindelijk als legitiem, vermits op die parking geregeld diefstallen voorkomen (De Hert, 1998), wat kan betekenen dat er werd rekening gehouden met het criterium van tijd en/of plaats. Het tweede voorbeeld heeft betrekking op een arrest van het Hof van Cassatie uit 2001 waarbij de rechterlijke macht het zenuwachtig worden van twee personen na benaderd te zijn geweest door de politie, identificeerde als een rechtsgeldige reden voor een controle, des te meer omdat er na afloop drugs werden gevonden bij één van de betrokkenen. Goossens lijkt het met deze beslissing niet eens en beargumenteert het als volgt:

> Men kan namelijk moeilijk inzien hoe een vondst achteraf kan dienen als beoordelingselement inzake de rechtsgeldigheid van een politionele bevoegdheid, waarvan de aanwending leidde tot de vondst; in de beoordeling dient men zich namelijk te stellen op het moment van de beslissing tot het aanwenden van de bevoegdheid, moment waarop van de vondst logischerwijze nog geen sprake is. (p. 544)

Door eveneens in de Belgische rechtspraak te opteren voor een ruime invulling van het begrip redelijke gronden, blijven politiebeambten beschikken over een grote discretionaire ruimte bij de uitvoering van identiteitscontroles, wat hen de mogelijk geeft om in te spelen op iedere afzonderlijke situatie, maar tegelijkertijd ook een risico op ongelijkheid en discriminatie doorheen de bejegening van burgers met zich meebrengt (Meerschaut & De Hert, 2007).

2.1.2. De vrijheid die het (publieke) terrein met zich meebrengt

Niet alleen de wetgeving, maar ook de context waarin identiteitscontroles worden uitgevoerd, speelt een rol in de totstandkoming van een discretionaire ruimte voor politiebeambten. Het merendeel van de situaties die een politionele reactie vereisen, bevinden zich niet binnen, maar wel buiten de muren van het politiecommissariaat. Een plaats die binnen politiemiddens ook wel wordt omschreven als 'het terrein'. Het zijn de politiebeambten die dagelijks het terrein betreden – de terreininspecteurs – die worden geconfronteerd met situaties waarin zij moeten afwegen of een identiteitscontrole gepast is (Gilleir, 2013, p. 25). Op het terrein bevinden zich doorgaans geen leidinggevenden, wat impliceert dat er op het merendeel van de interacties tussen politie en burger geen toezicht wordt gehouden (Alpert, MacDonald & Dunham, 2005, p. 408). Het gebrek aan supervisie en controle van leidinggevenden situeert zich op het mesoniveau, namelijk in de manier waarop de politie haar taken concreet vervult (Verwee & Demarée, 2015), maar vertaalt zich door tot op het microniveau, doordat de individuele terreininspecteur op die manier opereert "in a context of low visibility" (Smith & Visher, 1981, p. 167). Hij/zij kan daardoor niet alleen het bestaande beleid beïnvloeden (Rowe, 2012), maar vertegenwoordigt zo ook de politieorganisatie ten aanzien van de bevolking (Alpert, MacDonald, & Dunham, 2005). Het zijn onder meer deze aspecten die Lipsky (2010) ertoe dreven terreininspecteurs te categoriseren als, wat hij zelf *street-level bureaucrats* noemt, oftewel "public service workers who interact directly with citizens in the course of their jobs, and who have

substantial discretion in the execution of their work" (p. 3). Kenmerkend aan het werk van street-level bureaucrats, is dat ze beslissingen nemen over de levens van mensen, en alzo de opportuniteiten die zij krijgen, kunnen bevoor- dan wel benadelen (Brockmann, 2017). Terreininspecteurs worden in de literatuur daarom ook wel omschreven als 'gatekeepers' (Poyser, 2004, p. 5). In het inleidend gedeelte werd reeds geïllustreerd dat de intrede tot het strafrechtssysteem doorgaans aanvangt met een identiteitscontrole. De keuze van een politieman/vrouw om een persoon wel/niet te controleren, kan op die manier diepgaande gevolgen hebben (Bradford & Loader, 2016). Dat deze bevoegdheid en de beslissingsvrijheid die ermee gepaard gaat van politiebeambten machtige actoren maakt, is een hypothese die dan ook nog maar moeilijk te weerleggen valt.

2.2. Het ontleden van politionele beslissingsprocessen

In het tweede gedeelte van dit hoofdstuk bespreek ik de wijze(n) waarop politiebeambten selectiviteit vormgeven. Verscheidene onderzoekers trachten via het gebruik van classificatiemechanismen transparantie te creëren in de beslissingen van politiebeambten, om deze vervolgens op overzichtelijke wijze te kunnen ontleden (zie bijvoorbeeld Corsianos, 2003; Alpert, MacDonald & Dunham, 2005; Phillips, 2008; Johnson & Morgan, 2013). Deze literatuurstudie baseert zich op de typologie die Buvik (2016) hanteert, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen dader –, situationele –, systeem – en inspecteurkenmerken, die zich voornamelijk blijken te veruitwendigen op micro- en mesoniveau. Een aantal van deze kenmerken wordt immers gevormd door de aard van politiewerk en de structuur van de politieorganisatie, andere zijn constructies die mede hun oorsprong vinden in verhalen die politiebeambten met elkaar delen op de werkvloer en nog andere hebben dan weer betrekking op gegevens buiten de politieorganisatie om. In de paragrafen die volgen, tracht ik deze ideeën nader toe te lichten.

2.2.1. De invloed van politiecultuur op selectieve beslissingen

Sinds de jaren '60 begonnen alsmaar meer onderzoekers oog te hebben voor een zogeheten *politiecultuur* (Paoline, 2004). Skolnick (1966) beargumenteerde als één van de eerste politie-etnografen dat niet zozeer formele wetgeving, maar wel de organisationele cultuur en de regels die daarbinnen worden uitgevaardigd, een grote invloed hebben op de beslissingen van politiebeambten. Hij verwoordde het als volgt:

> My observations suggest (…) that norms located within police organization are more powerful than court decisions in shaping police behaviour (…). This interpretation does not deny that legal rules have an effect, but it suggests that the language of courts is giving meaning through a process mediated by the organization structure and perspectives of the police. (p. 219)

Andere onderzoekers zijn deze hypothese nauwer gaan bestuderen. Zo onderzocht bijvoorbeeld Reiner (1985) uit welke geledingen de politiecultuur bestaat en ging Muir (1977) na of deze organisationele cultuur een invloed uitoefent op de rollen en taken die politiebeambten zichzelf toekennen. Deze trend zette zich door in de jaren die volgden en blijft ook vandaag de dag nog steeds waarneembaar. Politiecultuur is en blijft één van de meest bestudeerde thema's binnen het wetenschappelijke politielandschap. Het valt bijgevolg niet te ontkennen dat er over deze organisationele cultuur reeds heel wat geweten is, al is deze academische kennis volgens Van den Broeck (2001) "sterk Angelsaksisch gekleurd" (p. 104), waardoor nuancering nodig is.

Vooraleer ik overga tot een uiteenzetting van het bestaande onderzoek naar politiecultuur en selectiviteit, is het belangrijk om te wijzen op de studie van Reuss-Ianni (1983) die aantoont dat er grote verschillen bestaan in het arbeidsethos van terreininspecteurs en hun leidinggevenden. Zij beargumenteert in dit opzicht dat er twee onderscheiden culturen bestaan, zijnde 'street cop culture' en 'management cop culture', die er vaak tegenstrijdige perspectieven op na houden omtrent de aard en finaliteit van politiewerk. De focus op de uitvoering van identiteitscontroles maakt dat er in dit proefschrift voornamelijk aandacht wordt besteed aan de eerste variant. Om de notie *street cop culture* te duiden, verwijs ik naar Terrill, Paoline en Gau (2016) die het concept omschrijven als een set van gedeelde attitudes, waarden en normen "that help officers manage the strains they collectively face in their internal (i.e., their interactions with supervisors) and external (i.e., their interactions with the public) work environments" (p. 65).

Binnen het bestaande onderzoek naar politiecultuur in het algemeen, en street cop culture in het bijzonder, kunnen twee verschillende benaderingen worden ontwaard. Zo is er enerzijds de groep onderzoekers die radicaal stelt dat de politiecultuur ongewijzigd blijft over tijd en ruimte heen, terwijl er anderzijds een groep onderzoekers het tegendeel beweert en van mening is dat de politiecultuur wel degelijk veranderingen doormaakt door onder meer de totstandkoming van een alsmaar diverser personeelsbestand en de implementatie van (nieuwe) politiefilosofieën, zoals community policing en intelligence led policing (Paoline, 2004). Tot de eerste strekking behoren onderzoekers zoals Westley (1970), tot de tweede vallen onder meer Cain (1973), Muir (1977) en Chan (1996). Loftus (2009, p. 188; 2010) neemt dan weer een gematigde positie in: hoewel zij kritiek uit op de studies die de politiecultuur aanschouwen als invariabel en deze opvatting omschrijft als gedateerd, beargumenteert ze wel dat een aantal traditionele kenmerken van de beroepscultuur steevast lijken weer te keren wanneer politiewerk van naderbij wordt bestudeerd. Westmarland (2008) is dezelfde mening toegedaan en stelt in navolging van Skolnick (2008) dat "although police culture varies from place to place and has changed over time, it has certain 'universal, stable and lasting features'" (p. 253).
Eén van deze 'stationaire' kenmerken heeft betrekking op de achterdocht die gepaard gaat met het politieberoep, waardoor politiebeambten heel wat van hun opdrachten aanvangen met een stevige dosis wantrouwen (Campeau, 2015). Hoewel studies uitwezen dat politiewerk voornamelijk bestaat uit sociale aangelegenheden (zoals het regelen van burenruzies, geluidsoverlast, …) (Punch & Naylor, 1973) en politiebeambten bijgevolg veeleer bezig zijn met "keeping the peace" dan "catching criminals" (Banton, 1964, p. 127), blijft de mogelijkheid dat zij met gevaarlijke situaties worden geconfronteerd, een realiteit (Van Maanen, 1974). Politiebeambten worden namelijk opgebeld voor situaties waarin burgers hulp noodzakelijk achten, wat een verscheidenheid aan opdrachten impliceert (Bittner, 1990, p. 249). De feiten waarop zij mogelijks moeten reageren kunnen bijgevolg geplaatst worden op een breed continuüm waarbij pietluttigheden, zoals het bevrijden van een kat uit een boom en het terugvinden van verloren geraken voorwerpen aan de ene kant staan en meer ernstige misdrijven, waaronder moord en terreuraanslagen zich aan de andere kant bevinden. Op die manier riskeren gevoelens van wantrouwen al snel het denken van politiebeambten te overheersen (Reiner, 2010, p. 121).

Van sociale isolatie naar 'broeder-/zusterschap'

Door de totstandkoming van een arbeidsethos waarin achterdocht centraal staat, dreigt er binnen politiemiddens al snel een vorm van sociale isolatie te ontstaan ten aanzien van de bevolking en de bredere samenleving (Westley, 1970). Of zoals Monjardet (2000) het

verwoordt: "(...) the police force has an extremely suspicious attitude to the public, which is usually legitimated by a feeling of systematic public hostility" (p. 354). Het is in dit opzicht dat onderzoekers, zoals Fielding (1988) en Reiner (2010) beargumenteren dat het voor heel wat politiebeambten moeilijk is om in hun sociale leven aanknopingspunten te vinden met burgers, omwille van bijvoorbeeld de vele en afwisselende (over)uren die zij kloppen, de mogelijkheid tot het beboeten van personen en dus ook de angst of vijandigheid die individuen kunnen hebben tegenover het idee van ordehandhaving in het algemeen, en de politieorganisatie in het bijzonder. De afstand ten aanzien van de bevolking versterkt dan weer op zijn beurt de interne solidariteit: politiebeambten trotseren op regelmatige basis diverse moeilijkheden die eigen zijn aan de politiejob en kunnen elkaar bijgevolg begrijpen (Paoline, 2003). Zij nemen het daarenboven tezamen op tegen de criminaliteit en het afwijkende, wat volgens Goldsmith (1990) impliceert dat politiebeambten op elkaar moeten kunnen rekenen wanneer het al eens dreigt fout te gaan, of zoals Westmarland (2008) het bondig verwoordt: "Patrol officers (…) have 'to look out' for each other" (p. 269). Chan (1996) heeft het in dit opzicht over een 'code of silence', terwijl Westley (1970) het begrip 'blue curtain' verkiest. Beide termen dekken echter dezelfde betekenis: het gaat om een vorm van 'broeder-/zusterschap' "that prevents officers reporting concerns about the misconduct of their colleagues" (Rowe, Westmarland, & Hougham, 2016, p. 69). Deze 'zwijgcultuur' zou niet alleen tot uiting komen doorheen verbale communicatie, de realiteit kan namelijk ook worden hervormd in schriftelijke documentatie, zoals processen-verbaal en onderzoeksdossiers. Zo hebben in de studie van Van Maanen (1974) twee inspecteurs besloten om een geweldsincident niet te vermelden in een juridisch rapport om alzo het risico op een intern toezicht te vermijden. Hij noemt dit daarom ook wel een 'lay low or cover your ass' attitude.

Van 'broeder-/zusterschap' naar storytelling

De samenhorigheid onder politiebeambten leidt volgens Waddington (1999) al snel tot de totstandkoming van, wat hij zelf een 'canteen culture' noemt, waarin realiteit en fantasie met elkaar verweven zijn. Goffman (1956) heeft het in dit opzicht over het concept 'impression management', waarbij een individu, in dit geval een politieman/vrouw, figuurlijk wordt voorgesteld als een soort van kameleon die zich aanpast aan de sociale omgeving waarin hij/zij zich bevindt. Hij beargumenteert het als volgt:

> Throughout our society there tends to be one informal or backstage language of behaviour, and another language of behaviour for occasions when a performance is being presented. The backstage language consists of reciprocal first-naming, co-operative decision-making, profanity, open sexual remarks, …. The frontstage behaviour language can be taken as the absence (and in some sense the opposite) of this. (p. 78)

De 'backstage language' waarover Goffman het heeft, identificeert Waddington (1999) met de zopas besproken kantinecultuur die enkel kan worden waargenomen binnen politiemiddens, en meer specifiek doorheen de koetjes en kalfjes gesprekken die politiebeambten met elkaar delen in bijvoorbeeld de kantine, kleedkamer en combi. Door de loutere aanwezigheid van collega's (doorgaans beschikkend over dezelfde rang/functie), vormen zulke plaatsen voor politiebeambten een veilige thuishaven (Goldsmith, 1990). Het is dan ook 'achter de schermen' dat politiebeambten wel eens groffe opmerkingen durven te maken over de populatie waarmee zij in aanraking komen (Sollund, 2007). Het nuanceren van deze zogenaamde kantineverhalen, oftewel *police storytelling*, is namens

Waddington (1999) aangewezen, vermits ze zich slechts zelden zouden veruitwendigen in de interacties die politiebeambten hebben met burgers. Sausdal (2020) gaat nog een stap verder en omschrijft deze orale verhalencultuur als 'bullshitting' oftewel "a genre of offensive talk yet, nevertheless, a genre with no specific internal nor intended meaning to it" (p. 94). Dat talloze studies tot de vaststelling zijn gekomen dat wat de politie beweert te doen niet noodzakelijk overeenstemt met wat ze effectief doet, zou dit gegeven ondersteunen (zie bijvoorbeeld Fletcher, 1999; Ford, 2003; Cunliffe & Alcadipani, 2016). Het keer op keer herbevestigen van deze vaststelling heeft er namens Westmarland (2008) toe geleid dat heel wat onderzoekers de invloed van storytelling op politioneel gedrag zijn beginnen te minimaliseren, wat volgens Van Hulst (2013) een verkeerde redenering is. Volgens hem speelt de kantinecultuur een erg belangrijke rol in de socialisering van politiebeambten. Storytelling is, aldus Van Hulst, een praktijk "through which (over time) values and beliefs about the (police)work are shaped and reshaped" (p. 638). Om zijn argumentatie te onderbouwen, verwijst hij naar twee benaderingen uit de bestaande onderzoeksliteratuur die de functionaliteit van deze kantinecultuur trachten te verklaren. Zo blijkt stortytelling een belangrijk gegeven in het aanleren van de *tips and tricks*, *do's and don'ts* binnen politiewerk. Van Hulst refereert in dit opzicht naar het werk van Van Maanen (1973, p. 410) waarin wordt verduidelijkt dat er een overgang van verhalen plaatsvindt in de relatie mentor – aspirant. Deze verhalen hebben betrekking op gekende criminelen, ophefmakende gebeurtenissen en risicovolle plaatsen en vormen bijgevolg een belangrijke bron aan data voor nieuwelingen. Daarenboven vertellen ze deze laatsten ook iets over de informele regels die gelden binnen het korps, zoals de hiërarchie die moet worden nageleefd, fouten die best worden vermeden en de gangbare begroetingsrituelen (Van Maanen, 1974). Op die manier zouden aspiranten op een haast onbewuste wijze worden opgenomen in de organisationele cultuur waarbinnen zij tewerkgesteld zijn.

Politieverhalen zijn daarnaast ook te aanschouwen als narratieve constructies die politiebeambten toelaten zichzelf en de taken die zij moeten volbrengen een identiteit toe te kennen, wat politiewerk in zekere zin 'beheersbaar' kan maken. Namens Williams (1984, p. 178) bestaat het concept 'narratief' uit twee componenten, zijnde routine en reconstructie. Doorheen de interacties die individuen met elkaar aangaan, proberen ze continu betekenis te verlenen aan gebeurtenissen die ze tegenkomen in het dagelijkse leven en trachten ze een zekere orde te bewerkstelligen. In dit opzicht blijken causale relaties van groot belang: 'wanneer ik dit doe, dan gebeurt dat' is voor heel wat individuen een geruststellende zaak. De zopas geformuleerde hypothese zou namens Heslop (2011) des te meer gelden binnen politiemiddens, net omdat het een beroep is dat een onvoorspelbaarheid met zich meebrengt. Dat politiewerk voor een groot deel bestaat uit sociale aangelegenheden die veelal hulp en administratie vereisen in plaats van actie en geweld, maakte ik reeds duidelijk. Daarenboven zou de politiejob verveling in de hand werken door onder meer de talloze 'dode' momenten waarop politiebeambten weinig om handen hebben (Martin, 1999). Deze vaststellingen stroken niet met het idee van *crimefighting* dat heel wat politiebeambten motiveerde om zich aan te melden bij de politie. Vanaf hun eerste werkdagen botsen vele politiemannen en -vrouwen dan ook op een ontnuchterende vaststelling (Goldsmith, 1990). Via de constructie van narratieven waarin politiewerk op aantrekkelijke wijze wordt voorgesteld door hoofdzakelijk te focussen op de meest spannende en ophefmakende gebeurtenissen en deze vervolgens te delen met andere collega's, trachten politiebeambten gezamenlijk het crimefightingsidee te herstellen en/of intact te houden (Cockcroft, 2005).

2.2.1.1. Politiewerk baseren op constructies vervat in cognitieve mappen

Door de combinatie van een sociale isolatie ten aanzien van de bevolking, een interne solidariteit binnen het korps en de alom aanwezige kantinecultuur die dit benadrukt (mesoniveau), dreigt er in de hoofden van politiebeambten (microniveau) een 'wij versus zij' perspectief te ontstaan (Woody, 2005), waarbij het afwijkende wordt gecategoriseerd tot de zij-groep en de wij-groep het noodzakelijk acht om zich daar tegen te beschermen (Peterson & Uhnoo, 2012; Çankaya, 2015). Reiner (2010, p. 121) verwijst naar het belang van een cognitieve map die politiebeambten ontwikkelen en hanteren om het afwijkende te voorspellen, te detecteren en in het gareel te houden. In deze cognitieve mappen worden eerst en vooral crime scenes geconstrueerd aan de hand van gedragingen, plaatsen en tijdstippen die een (groot) risico kennen op criminaliteit (Hunold, Oberwittler, & Lukas, 2016). Deze worden ook wel *situationele kenmerken* genoemd.
Ook de populatie waarmee politiebeambten in aanraking komen doorheen de uitoefening van hun beroep, worden geclassificeerd in de eigen cognitieve map, waarbij bepaalde individuen worden gecategoriseerd tot de groep 'typische plegers' die men nauwlettend in de gaten moet houden (Holmberg, 2000). Garcia (2005) stelt in dit opzicht dat er een proces van dichotomisatie plaatsvindt waarbij er een beeld wordt gecreëerd "of a mythical 'other' who is not at all like 'us'" (p. 65). Reiner (2010, p. 123-125) maakt bijvoorbeeld een onderscheid tussen zeven verschillende labels die de politie zou gebruiken in haar interacties met de bevolking ('good-class villains', 'police property', 'rubbish', 'challengers', 'disarmers', 'do-gooders' en 'politicians') en wijst op het belang van persoonseigenschappen oftewel *daderkenmerken* in de toekenning van zulke benamingen. Zo blijkt het label 'police property' voornamelijk betrekking te hebben op machteloze groepen die door de maatschappij worden aanschouwd als problematisch of marginaal, zoals jongeren met een deviante subcultuur en sekswerkers, terwijl het label 'do-gooders' dan weer wordt toegekend aan politiek activisten die via verbaal/fysiek geweld kritiek uiten op ordehandhavingsinstanties en doorgaans over een ietwat alternatievere levensstijl beschikken. Dadervariabelen omslaan met andere woorden iemands gender, leeftijd, sociale klasse, etniciteit, religie, politieke mening, seksuele geaardheid, …, maar kunnen even goed betrekking hebben op zijn/haar materiële bezittingen, waaronder voertuig- en kledingkeuze (Çankaya; 2015; Buvik, 2016). Skolnick (1966, p. 45) heeft het in dit opzicht ook wel over het jagen op 'symbolic assailants' en omschrijft hiermee de groep personen die op basis van hun fysieke eigenschappen en materiële bezittingen geassocieerd wordt met criminaliteit. Het volgende gesprek tussen Çankaya (2015, p. 15) en een terreininspecteur weerspiegelt deze dynamiek.

> Inspecteur: "Wat zou jij zien als een vrouw met donker haar en een rode jurk in de grote flats hier telkens aanbelt bij mensen en een praatje maakt?'
>
> Çankaya: "Ik heb geen flauw idee en zeg, of eerder, vraag: 'Een collectant?'"
>
> Inspecteur: "Ik zie een zigeunerin die oude en onwetende mensen probeert op te lichten."

Vanuit de assumptie dat 'de ander' een groter risico betreft op het plegen van criminaliteit, zou het in de hoofden van politiebeambten gerechtvaardigd zijn om bepaalde (groepen) personen vaker te controleren (Van Maanen, 1978). Door echter steeds vanuit dezelfde labels te ageren, handhaven politiebeambten namens Çankaya (2015) de beelden die ze hebben over bepaalde personen. Holmberg (2000) meent dat er op die manier een *self-fulfilling prophecy* tot stand komt: indien bepaalde groepen meer dan anderen worden

gecontroleerd, dan valt het te verwachten dat er ook vaker bij hen criminaliteit zal worden opgespoord, wat dan de verhoogde politie-aandacht ten aanzien van deze groepen legitimeert. Becker (1995) beargumenteerde reeds dat de definiëring van deviant gedrag niet zozeer wordt vastgelegd door de overtreding van maatschappelijke normen. Integendeel, wat als deviant gedrag wordt aanschouwd, lijkt veeleer te worden beïnvloed door de selectieve toepassing van informele regels die machtige groepen tot stand hebben gebracht, of zoals Westmarland (2008) het verwoordt: "Those whom the police choose to target will become 'the criminals' and those who are left alone are 'the innocent'" (p. 255).

2.2.1.2. Beslissingen gevormd door de aard/organisatie van de politiecontext

Naast situationele - en daderkenmerken, wijst de bestaande literatuur tevens op het belang van *systeemkenmerken* in de invulling van politieselectiviteit. Volgens Buvik (2016) krijgen deze soort kenmerken vorm doorheen de context waarbinnen politiebeambten tewerkgesteld zijn, wat bijgevolg het mesoniveau behelst. Als we vanuit Lipsky's theorie (2010) (zie paragraaf 2.1.2.) de politieorganisatie omschrijven als een *street-level bureaucracy*, dan impliceert dit dat zij op basis van minstens drie organisationele eigenschappen het gedrag van politiebeambten zou kunnen sturen. Worden en McLean (2017, p. 484) verwijzen in dit opzicht naar het bestaan van talloze 'institutional pressures' waaraan de (politie)organisatie onderhevig is, en politiebeambten als dusdanig mee moeten (leren) omgaan.

Een eerste belangrijke bemerking, is dat street-level bureaucrats zelden controle uitoefenen op de uitkomst van hun werk (Lipsky, 2010, p. 78). Politiebeambten kunnen bijvoorbeeld een individu arresteren voor het verhandelen van kilo's harddrugs, maar of er daarna een gerechtelijk onderzoek volgt, is een keuze die wordt gemaakt door het parket en de verantwoordelijke onderzoeksrechter (Van Thielen, 2009). Deze 'afhankelijkheidspositie' kan de beslissingen van politiebeambten beïnvloeden. Wanneer het openbaar ministerie welbepaalde feiten zelden of niet vervolgt, dan valt het te verwachten dat de motivatie voor het opsporen van zulke feiten bij politiebeambten daalt. Zowel een paar nationale (Gilleir, 2013; Demarée, 2017) als internationale studies (Bradford, Quinton, Myhill & Porter, 2014) ondersteunen deze hypothese.

Street-level bureaucrats blijken evenzeer afhankelijk van de individuen waarover zij zich ontfermen en die met andere woorden de input van hun takenpakket vastleggen (Lipsky, 2010, p. 62). Burgers hebben assumpties over de politieorganisatie en wat ze van haar personeelsleden mogen verwachten, die zij, aldus Monjardet (2000) zowel op directe als indirecte wijze veruitwendigen; direct in de vorm van telefoonoproepen en andere communicatiemiddelen waarbij de politie wordt opgeroepen, doorgaans vanuit een 'dringende' vraag om hulp; indirect vanuit een publieke verontwaardiging ten aanzien van een specifieke soort criminaliteit en/of gebeurtenis en de (morele) eis om daarop te reageren. Om dit laatste te verduidelijken, verwijs ik naar het onderzoek van Finckenauer (1976) waarin de reactie van de politie op gokspelen werd bestudeerd. In de jaren '70 waren gokpraktijken in de Verenigde Staten in bepaalde jurisdicties wel toegestaan en in andere niet. Naast juridische onduidelijkheden, heerste er ook heel wat ophef binnen de Amerikaanse samenleving over dit soort spelen. Finckenauer stelde vast dat de keuze om te reageren op gokpraktijken veeleer gebaseerd werd op de publieke verontwaardiging ten aanzien van het gokken dan op de illegaliteit die deze praktijken in zich droegen. Er kan in dit opzicht ook eenzelfde soort nationaal voorbeeld worden aangehaald. Zo beweren Cachet (2005) en Beunders (2005) dat in België en Nederland de toename van geweld

sinds het begin van de jaren ’90 en het daarmee gepaard gaande verhoogde onveiligheidsgevoel, ertoe hebben bijgedragen dat er een zekere druk wordt uitgeoefend op de politie vanuit de samenleving voor het handhaven van een *zero tolerance* aanpak.

Als beroepsorganisatie wordt de politie in wezen gekenmerkt door een hiërarchische structuur, waarbij graden functioneren als een ordeningssysteem in de centrale gezagslijn (Van Ryckeghem & Easton, 2002). Zo is het basiskader (agenten en inspecteurs) gebonden aan de orders van het middenkader (hoofdinspecteurs) die dan weer verantwoording moet afleggen aan het officierenkader (commissarissen en hoofdcommissarissen) die op haar beurt de bevelen van de korpsleiding (korpschefs en burgemeesters) dient te respecteren. Als ‘uitvoerders’ van een ‘top-down’ beleid moeten terrein-inspecteurs (als basiskader) dan ook rekening houden met heel wat verschillende actoren die mogelijks elk een andere set aan prioriteiten naar voor schuiven. Om bijgevolg op adequate wijze hun opdrachten te kunnen uitvoeren, hebben street-level bureaucrats nood aan voldoende werkingsmiddelen, die door Mostert en Rothmann (2006) worden omschreven als “those aspects of the job that may be functional in achieving work goals, reducing job demands and the associated physiological and psychological costs, and stimulating personal growth and development” (p. 481). Binnen politiemiddens kunnen deze middelen meer specifiek worden onderverdeeld in concrete, materiële en symbolische middelen (Van den Broeck, 2001). Onder concrete middelen verstaat men onder meer de beschikbare tijd, het personeelsbestand, arrestaties en boetes, terwijl materiële middelen politiewagens en technologische tools (computer, laptops, smartphones, …) inhouden en symbolische middelen dan weer betrekking hebben op morele principes zoals respect, eerlijkheid, digniteit en hoffelijkheid (Terpstra, 2008; Buvik, 2016).
Volgens Lipsky (2010, p. 27) staan de werkingsmiddelingen waarover street-level bureaucracies beschikken niet in verhouding met de taken die hun werknemers verondersteld worden uit te voeren. Talloze studies onderschrijven deze hypothese en wijzen op het knellend gebrek aan werkingsmiddelen waarmee politiebeambten dagelijks worden geconfronteerd (Malach-Pines & Keinan, 2006; Martinussen, Richardsen, & Burke, 2007; Rus, Vonas, & Baban, 2012), waardoor Buvik (2016) benadrukt dat selectiviteit zich onvermijdelijk innestelt in de uitvoering van politiewerk. Ze licht dit toe aan de hand van het feit ‘openbare dronkenschap’, een gedraging die onder normale omstandigheden een politionele reactie zou verrechtvaardigen. Binnen het nachtleven komt openbare dronkenschap echter op frequente wijze voor, waardoor politiebeambten door een gebrek aan personeel en tijd, er niet altijd even systematisch op (kunnen) reageren. Haar onderzoek wijst vervolgens uit dat politiebeambten kleinere incidenten verkiezen op te lossen op de meest eenvoudige en snelle manier, ten einde administratieve taken te vermijden en beschikbaar te blijven voor andere en meer urgente oproepen, wat namens haar dan ook impliceert dat er in het dagelijks functioneren geregeld sprake is van ‘under- or nonenforcement’ (p. 784). Van der Vijver en Broer (1978) omschrijven de politie daarom ook wel in navolging van Punch (1977) als een ‘front-line organization’, oftewel “een organisatie die zich kenmerkt door een strakke hiërarchische structuur, maar die in feite een belangrijke beslissingsvrijheid aan de laagste hiërarchische niveaus overlaat, met als bijkomend verschijnsel dat er een daarop afgestemde mentaliteit wordt ontwikkeld” (p. 471) (zie ook paragraaf 2.1.2.). Het is met andere woorden duidelijk dat de individuele politieman/vrouw doorheen de uitvoering van zijn/haar werkopdrachten gebonden is en blijft aan de politieorganisatie, haar structuur en functionering, al impliceert dit wel in geen geval dat hij/zij over geen enkele vorm van autonomie zou beschikken. Integendeel, de individuele terreininspecteur blijkt een niet te miskennen rol te spelen in het gehele selectiviteitsverhaal.

2.2.2. De politieman/vrouw: een vergeten puzzelstuk in de studie van politieselectiviteit

Inspecteurkenmerken omslaan onder meer het waarden- en normenstelsel van een politiebeambte, diens individuele eigenschappen en opgebouwde (werk)ervaring, alsook de politiestijl(en) waarover hij/zij beschikt, wat me dus in sé weer brengt bij het microniveau. Volgens Buvik (2016) werd er tot nog toe te weinig onderzoek gevoerd naar de wijze waarop deze soort kenmerken het politiewerk beïnvloeden. Ze pleit er dan ook voor om aandacht te besteden aan inspecteurkenmerken "to get a fuller picture of street-level police officers' decision-making" (p. 772). Door oog te hebben voor de individuele politieman/vrouw op straat kan men een diepgaander inzicht verwerven in de onderliggende verantwoordingspatronen van politiebeambten om identiteitscontroles uit te voeren (De Kimpe & Christiaens, 2016).

Handelen op basis van waarden en normen

Politiebeambten beschikken net zoals - zeg maar - iedereen over een set van waarden en normen op basis waarvan ideeën tot stand komen over wat moreel (on)aanvaardbaar gedrag is (Mastrofski, Worden, & Snipes, 1995; Paoline, 2003). Zij blijken zich te baseren op deze ideeën in de wijze waarop ze te werk gaan. Zo heeft Jorgensen (2018) bijvoorbeeld vastgesteld dat politiebeambten die beschikken over een meer conservatieve houding vaker en harder optreden ten aanzien van druggerelateerde delicten dan collega's die liberaler zijn, en wijst de studie van Çankaya (2015) uit dat politiebeambten met een eerder rechtspolitieke overtuiging streng reageren op illegale migratie.

De invloed van individuele eigenschappen op politiewerk

Verscheidene studies zijn reeds nagegaan of er een verband zou bestaan tussen de persoonseigenschappen waarover politiebeambten beschikken en de genomen beslissingen. Het lijstje dat zo dadelijk volgt, is allesbehalve exhaustief. Wel wordt de keuze om de onderstaande eigenschappen te bespreken, gedragen door de bulk aan wetenschappelijke literatuur die erover beschikbaar is, wat bijgevolg toelaat inzicht te verkrijgen in de wijze waarop zij het politiewerk kunnen sturen.

In eerste instantie is er gender; of mannen en vrouwen op een verschillende wijze politiewerk invullen en uitvoeren, is een vraag die sinds de jaren '80 alsmaar meer onderzoekers hebben getracht te beantwoorden (zie bv. Hoffman & Hickey, 2005; Bazley, Lersch, & Mieczkowski, 2007; Lundman, 2009). De eerste reeks studies naar dit thema beargumenteert dat vrouwen de voorkeur zouden geven aan een minder agressieve aanpak en meer bijstand verlenen aan burgers in vergelijking met mannelijke politiebeambten (Horne, 1980; Homant & Kennedy, 1985). Volgens Bloch en Anderson (1974) worden meisjes met andere socialiseringsprocessen dan jongens geconfronteerd in hun kindertijd, wat bijgevolg zou kunnen verklaren waarom politievrouwen kalmer en zorgzamer te werk gaan. Meer recente studies brengen dan weer andere resultaten naar boven en suggereren dat vrouwelijke politiebeambten even streng of zelfs strenger optreden in vergelijking met mannelijke collega's (Novak, Brown & Frank, 2011). Het is echter, aldus Bazley, Lersch en Mieczkowski (2007), belangrijk dat al deze onderzoeksbevindingen met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Zonder afbreuk te doen aan het effect van gender op de invulling en uitoefening van het politiewerk, beargumenteren de onderzoekers dat dit effect op zijn beurt evenzeer wordt beïnvloed door andere gegevens, waaronder daderkenmerken en -gedrag, de

beroepscultuur, de houding van collega's en leidinggevenden, enzovoort. Dat vrouwen repressief optreden in interacties met burgers, kan bijvoorbeeld mogelijks worden verklaard door de genderdiscriminatie die zij zouden ervaren op de werkvloer (Myers, Forest & Miller, 2004; Rabe-Hemp, 2008). Een aantal onderzoekers beweert dan weer kritisch dat gender helemaal geen of slechts een erg minieme rol speelt binnen de beslissingsprocessen van politiebeambten (Worden, 1993; Bostaph, 2007). Lundman (2009) heeft het in dit opzicht over een strijd in de bestaande literatuur en noemt de twee kampen ook wel de 'gender neutral position' versus de 'gender matters position' (p. 342).

Naast gender, is ook etniciteit een veel bestudeerde eigenschap. Dat de etnische achtergrond van een politiebeambte zijn/haar beslissingen kan beïnvloeden, is een hypothese die door een aantal studies wordt bevestigd (Antonovics & Knight, 2009; Wilkins & Williams, 2008), terwijl anderen dan weer het tegendeel beweren (Lasley, 1994; Novak, 2004). Indien men ervan uitgaat dat er wel degelijk een verband zou bestaan tussen de etnische origine van een individu en de wijze waarop hij/zij te werk gaat als politieman/vrouw, dan duiken er binnen de wetenschappelijke literatuur opnieuw heel wat onduidelijkheden op. Zo wijzen enkele studies uit dat het risico op discriminatie afneemt wanneer de (etnische) diversiteit binnen politiekorpsen wordt vergroot (Weitzer & Hasisi, 2008; Boogaard & Roggeband, 2010). Een andere reeks onderzoeken stelt dan weer geen al te grote verschillen vast in de ervaren discriminatie door burgers. Door het bestaan van een beroepscultuur waarin politiebeambten zonder migratieachtergrond etnische minderheden binnen de politie aanschouwen als 'outsiders', die bijgevolg hun loyauteit ten aanzien van het korps moeten bewijzen (Cashmore, 2001; Loftus, 2008), zouden politiebeambten met een migratieachtergrond maar moeizaam durven ingaan tegen collega's die zich schuldig maken aan (etnische) discriminatie (Holdaway, 1997; Wilkins & Williams, 2009; Peterson & Uhnoo, 2012).

Ook het opleidingsniveau waarover politiebeambten beschikken, zou een invloed hebben op de wijze waarop het politiewerk wordt vormgegeven. De studie van Wilson (1968) toont bijvoorbeeld aan dat hoogopgeleide politiebeambten discretionaire situaties vaak op een andere wijze benaderden; zij gaan in vergelijking met collega's die niet beschikken over een diploma uit het hoger onderwijs minder snel over tot het beboeten van wetsovertredingen. Meer recent onderzoek lijkt deze bevinding dan weer tegen te spreken. Rosenfeld, Johnson en Wright (2018) hebben namelijk vastgesteld dat hoogopgeleide politiebeambten vaker ingrijpen bij lichte verkeersinbreuken, zoals minieme snelheidsovertredingen, dan hun collega's die geen hoger onderwijs hebben genoten.

Tot slot blijken ook leeftijd en ervaring van belang. Heel wat studies hebben aangetoond dat jonge en weinig ervaren politiebeambten in hun eerste jaren bij de politie nog sterk geloven in het idee van *crimefighting*, waarbij het op heterdaad vatten van criminaliteit een centrale positie inneemt (Prokos & Padavic, 2002; Paoline, 2003). Proactief politiewerk spreekt hen dan ook enorm aan, waardoor zij op frequente basis op eigen initiatief controles uitvoeren (Buvik, 2016). Meer ervaren politiebeambten lijken dan weer een cynischer wereldbeeld te hebben verkregen door de (jarenlange) uitoefening van het politieberoep. Het besef dat de wereld niet te verbeteren valt en dat de vervollediging van een groot aantal administratieve paperassen de plaats inneemt van spannende en sensatievolle taken, doet de motivatie voor proactief politiewerk dalen (Sklansky, 2007).

Beslissingen verklaren aan de hand van politiestijlen

Onderzoek heeft reeds gewezen op het bestaan van verschillende 'politiestijlen', die ook wel door Van den Broeck (2001) in navolging van Brown (1981) worden omschreven als "antwoorden van de agent op de moeilijkheden en dilemma's die deze ontmoet in zijn pogingen om de criminaliteit aan te pakken en de wijze waarop hij omgaat met de druk en vereisten van de politiebureaucratie" (p. 40). Wil men kunnen begrijpen waarom politiebeambten de voorkeur geven aan één of meerdere (gecombineerde) politiestijl(en), dan blijkt het belangrijk om, naast organisatorische vereisten, ook de zopas geschetste inspecteurkenmerken mee in rekening te nemen. Terpstra en Schaap (2013) formuleren het als volgt:

> (…) it may be expected that background factors such as age, the length of service in the police or the specific position one has in the police organization will have an impact on the extent to which the norms and views of a police officer correspond to the standard model of police culture and on his or her working style. (p. 62)

Door oog te hebben voor de politiestijl van een politieman/vrouw kan de wijze waarop hij/zij beslissingen vormgeeft in een breder kader worden gepositioneerd. In de literatuur duiken er verscheidene typologieën op. Paoline (2004) bijvoorbeeld maakt een onderscheid tussen zeven verschillende politiestijlen ('lay-lows', 'old-pros', 'traditionalists', 'street-cops', 'dirty harry enforcers', 'peacekeepers' en 'law enforcers') en concludeert dat elk van hen niet alleen op een specifieke wijze aan *policing* doet, maar ook welbepaalde doelstellingen en prioriteiten nastreeft. Zo blijken *dirty harry enforcers* voorstander van agressieve politietactieken, zoals het veelvuldig controleren van personen, en zijn zij bereid procedurele regels te schenden indien zij dat nodig achten, terwijl *old-pros* eveneens pleiten voor een agressieve rechtshandhaving, maar de naleving van (in)formele wetgeving hoog in het vaandel dragen. Brown en Daus (2015) verkiezen dan weer de term 'decision-making styles' en identificeren er vijf: "rational (thorough search and logical evaluation); intuitive (reliance on hunches); dependent (seeking advice); avoidant (tendency to delay); and spontaneous (immediacy)" (p. 296). Op basis van hun studie stellen zij vast dat politiebeambten die zich scharen achter een rationele stijl op een gecontroleerde manier te werk gaan en hun beslissingen baseren op bewijs en/of feiten, terwijl inspecteurs die intuïtief te werk gaan veel sneller – en bijgevolg vrij impulsief – gebruikmaken van geweld in gevaarlijke situaties. Op basis van de bevindingen uit dit soort onderzoek valt het dan ook te verwachten dat de politiestijlen waarover politiebeambten beschikken een invloed hebben op de wijze waarop zij beslissingen nemen doorheen de uitvoering van identiteitscontroles.

Tussentijdse conclusie

Doorheen dit hoofdstuk heb ik duidelijk gemaakt dat politiebeambten beschikken over een discretionaire ruimte bij de uitvoering van (proactieve) identiteitscontroles. Deze ruimte wordt vormgegeven op zowel micro- en meso- als macroniveau en ontstaat enerzijds door een wetgeving die politiebeambten toelaat de beslissing tot het controleren van personen, zelfstandig in te vullen en anderzijds door een gebrek aan supervisie op zulke beslissingen. Terreininspecteurs voeren op die manier een individueel politiebeleid, wat hen aan de ene kant de marge geeft om vrij te manoeuvreren in het beroepsveld, maar wat aan de andere kant - in het ergste geval - kan leiden tot willekeur en ongelijkheid waarbij bepaalde (groepen) individuen worden gecontroleerd op basis van uiterlijke kenmerken. Door een

verbod op willekeur expliciet op te nemen in de Belgische wet, trachtte de wetgever dit te vermijden, al is het naïef om ervan uit te gaan dat politiebeambten blindelings de wet naleven. De bestaande onderzoeksliteratuur wijst uit dat zij zich veeleer baseren op informele, en vaak ongeschreven regels, die hun oorsprong vinden in het politiecommissariaat en via een orale verhalencultuur worden gedeeld, wat twee belangrijke implicaties heeft: "(…) shared 'knowledge' serves both to instil camaraderie between officers and, simultaneously, to alienate the wider public", aldus Cockcroft (2005, p. 369). Vanuit een 'wij versus zij' denken ontwikkelen politiebeambten een soort van cognitieve map waarin het samenspel van burgers, gedragingen, locaties en tijdstippen wordt onderverdeeld in grosso modo twee verscheidene groepen: zij die wel en geen politionele surveillance vereisen (Çankaya, 2015). Of de politionele 'knowhow' die wordt doorgegeven via verhalen zich gedragsmatig veruitwendigt in de interacties die politiebeambten aangaan met burgers, blijft een onopgeloste en moeilijk te beantwoorden vraag. Wel laat ze politiebeambten toe betekenis te geven aan de onvoorspelbaarheid die het politiewerk in zich draagt. Vanuit de categorisatie van de politie als een street-level bureaucracy blijken politiebeambten afhankelijk van verscheidene actoren die enerzijds vastleggen waaruit politietaken bestaan en anderzijds bepalen of aan de uitvoering van politietaken een strafrechtelijk gevolg wordt gegeven. Door een gebrek aan middelen kunnen politiebeambten niet altijd op gepaste wijze tegemoetkomen aan de eisen van hun stakeholders, waardoor een selectieve toepassing van de wet noodzakelijk lijkt. Het zou echter verkeerd zijn om politiebeambten voor te stellen als passieve spelers van wie de bewegingsruimte integraal wordt gedomineerd door de beroepsorganisatie. Boogaard en Roggeband (2010, p. 57) verwijzen in dit opzicht naar het concept 'agency', terwijl Monjardet (1994, p. 394) het omschrijft als "l'autonomie opérationelle de l'exécutant"; of er al dan niet wordt overgegaan tot een identiteitscontrole, blijft hoe dan ook een individuele beslissing, die afhankelijk van politiebeambte tot politiebeambte in meer of mindere mate wordt beïnvloed door de eigen levenservaringen en waarden- en normen, de organisationele cultuur(/culturen) die het politiewerk omkadert en/of de aard en context van de politieorganisatie.
Alles samengevat, maakt dit hoofdstuk duidelijk dat de studie van politieselectiviteit een holistische aanpak vereist, waarbij aandacht wordt besteed aan het samenspel van verschillende, met elkaar verweven kenmerken op micro-, meso- en macroniveau en de complexiteit die dit geheel omsluit. Via dit proefschrift wil ik dan ook inzicht verkrijgen in de verschillende dimensies die politionele beslissingen in zich dragen, wat impliceert dat zowel de redeneringsprocessen die aanleiding geven tot een identiteitscontrole, als zij die politiebeambten ervan doen afzien, nader onder de loep worden genomen. In het kader van deze doelstellingen formuleer ik de volgende deelvragen:

- Op welke wijze(n) krijgen de beslissingen van Belgische politiebeambten betreffende de uitvoering van identiteitscontroles vorm?
    - Hoe wordt het proces van wantrouwensvorming van politiebeambten ingekleurd en welke gegevens/kenmerken spelen daarbij een rol?
    - Welke gegevens/kenmerken beïnvloeden de beslissingen van politiebeambten om over te gaan tot een identiteitscontrole?
    - Welke gegevens/kenmerken doen politiebeambten besluiten om (toch) geen identiteitscontrole uit te voeren?

Hoofdstuk 3: Politionele interacties begrijpen

In dit hoofdstuk ga ik dieper in op de interacties die plaatsvinden tussen politiebeambten en burgers doorheen de uitvoering van identiteitscontroles, wat bijgevolg de focus voornamelijk plaatst op het microniveau (Weitzer & Tuch, 2004). Ik wil onder meer nagaan op welke wijze burgers en politiebeambten deze politiepraktijk ervaren. Om het concept 'ervaring' te duiden, refereer ik naar May (2011) die wijst op een innerlijk bewustzijn waarbij aandacht wordt besteed aan de denk- en gedragsprocessen die zich in ieder individu afspelen. Namens hem weerspiegelt deze subjectieve toestand "our 'inner' world of experiences, rather than the world 'out there'" (p. 13). Ervaringen worden met andere woorden gevormd door de interpretaties die mensen maken van hun sociale omgeving. Een eerste sprong in de literatuur toont alvast aan dat burgers en politiebeambten identiteitscontroles op een zeer verschillende wijze ervaren. De doelstellingen die de politie koppelt aan deze politiepraktijk blijken niet altijd overeen te stemmen met wat burgers nodig en wenselijk achten. Zulke contradicties kunnen gemakkelijk leiden tot ontevredenheid bij personen die onderworpen worden aan een politiecontrole. Het is daarom belangrijk om aandacht te besteden aan de praktijk en de wijze(n) waarop politiebeambten en burgers zich tegenover elkaar verhouden in individuele interacties.
Dit hoofdstuk bestaat uit twee afzonderlijke delen. In het eerste gedeelte focus ik op de ervaringen van burgers met identiteitscontroles, een onderwerp waarnaar reeds veel onderzoek werd gevoerd. Vervolgens bespreek ik de ervaringen van politiebeambten met deze politiepraktijk, die daarentegen – tot nog toe – relatief weinig aandacht hebben gekregen in wetenschappelijk onderzoek.

3.1. De ervaringen van burgers met identiteitscontroles

Wanneer de bestaande vakliteratuur over de ervaringen van burgers met identiteitscontroles in beschouwing wordt genomen, dan kunnen er drie grote bevindingen worden ontwaard. Meer specifiek gaat het om de vaststelling dat de wijze waarop politiebeambten te werk gaan bij de uitvoering van identiteitscontroles een grote invloed heeft op de (on)tevredenheid van burgers (1), dat de houding van burgers eveneens een belangrijke rol speelt in het verloop van de interactie (2), en dat identiteitscontroles niet door alle burgers op gelijke wijze worden ervaren (3). In de komende paragrafen, bespreek ik deze bevindingen achtereenvolgens.

3.1.1. Een onafgebroken interactieproces tussen politie en burger

Een identiteitscontrole is simpelweg een interactie tussen twee actoren, zijnde een politiebeambte en een burger, waarbij de eerstgenoemde actor over een aanzienlijke autoriteit beschikt ten aanzien van de laatstgenoemde actor (Bowling & Weber, 2011). Doorheen de uitvoering van deze bevoegdheid oefenen politiebeambten een symbolische macht uit die hun autoritaire positie benadrukt. Dit doen ze door gebruik te maken van zowel verbale als non-verbale daden (Miller & Rayner, 2012). De wijze waarop burgers deze interactie ervaren, is bepalend voor de beeldvorming die zij ontwikkelen omtrent de politie, wat dan weer van invloed is op het vertrouwen en de steun die deze laatste krijgt van de bevolking (Bayley, 1986). Het is bijgevolg belangrijk om de interacties tussen politie en burger en de verbale en non-verbale handelingen die daarbinnen worden ondernomen, nauwer te bestuderen. Dit doe ik aan de hand van het symbolisch interactionisme en het concept van procedurele rechtvaardigheid.

3.1.1.1. Het symbolisch interactionisme als kader om politionele interacties te begrijpen

Volgens verscheidene onderzoekers, waaronder Quinton (2009) en Lumsden en Black (2018) vormt het symbolisch interactionisme een waardevol kader voor de analyse van politionele interacties. De grondlegger van het symbolisch interactionisme is George Herbert Mead, die tevens deel uitmaakte van de befaamde Chicago School (Carter & Fuller, 2016). Binnen het symbolisch interactionisme staat het concept 'betekenis' centraal. Door zicht te krijgen op de betekenissen die personen koppelen aan gebeurtenissen, kan men, aldus Yun-Hee (2004), menselijk gedrag, interacties en sociale processen beter begrijpen. Herbert Blumer trachtte enkele jaren later het werk van Mead verder te ontwikkelen. Hij wees op het belang van interactieprocessen (Scott, 2015, p. 14). Volgens Blumer (1969, p. 63) kunnen een persoon en de sociale wereld waarbinnen hij/zij opereert niet als afzonderlijke entiteiten worden bestudeerd, vermits ze in constante interactie staan met elkaar. In deze sociale wereld zijn andere individuen actief die bijdragen tot de creatie van een identiteit. De wijze waarop een persoon zich met andere woorden identificeert, is een product van interactieprocessen in de sociale wereld die hij/zij dagelijks betreedt. Cooley (1902, p. 152) heeft het in dit opzicht over de term 'looking-glass self'. Zijn theorie omvat drie componenten, zijnde de verbeelding van de eigen verschijning ten aanzien van andere personen (1), de verbeelding van hun oordeelsvormingen omtrent de eigen verschijning (2) en de totstandkoming van een welbepaalde emotie (3). Anders gesteld, personen stellen zich op een welbepaalde manier op en verwachten een specifieke reactie van anderen op hun gedrag. Komt de reactie overeen met hetgeen personen verwachten, dan komt er een positief gevoel tot stand, zoals vreugde of blijdschap. Zijn er incongruenties tussen het gedrag en de verkregen reactie, dan ontstaan er negatieve gevoelens, zoals schaamte, angst of woede (Shaffer, 2005). De onderstaande interactie tussen een burger en een politievrouw uit de studie van Sollund (2006) weerspiegelt hetgeen de bovenstaande auteurs verduidelijken:

> She was 25, 26 years and very pretty, and looked nice, I thought I could talk with her, so I asked again, 'Why are you stopping me? What have I done?' Then I noticed that there were a lot of people watching. But I got no reply and started to get angry. And I could see she was irritated, and I asked, 'What have I done?' Then she said, 'Hold kjeft jævla neger!'' [Shut up bloody [devilish] negro!] And the people around said, 'She should not talk to you in that way.' Then I called her a 'fucking bitch'. (p. 271)

De staande gehouden man maakt op basis van de fysieke verschijning van de politievrouw een eerste beoordeling en omschrijft haar als vriendelijk. Hij verwacht bijgevolg dat hij met haar in gesprek kan gaan. Zijn interactie met haar is echter negatief, alsook de interpretatie van haar houding. Er treedt met andere woorden een incongruentie op tussen de reactie die hij verwachtte en de effectieve reactie van de politievrouw, waardoor er een negatief beeld tot stand komt. De morele steun van de omstaanders zorgt ervoor dat de man durft te reageren op de situatie, waardoor er een nieuwe interactie in gang wordt gezet die dan weer een respons van de politievrouw triggert. Zulke contactmomenten kunnen de belevingsprocessen van personen bestendigen of wijzigen en helpen bijgevolg te verklaren hoe bepaalde beeldvormingen tot stand komen.

3.1.1.2. De relevantie van procedural justice in de beoordeling van het politiecontact

Wanneer men de literatuur naar politionele interacties in beschouwing neemt, dan springt het belang van *procedural justice*, ook wel procedurele rechtvaardigheid genoemd, meteen naar voor. De toepassing van principes uit de procedurele rechtvaardigheidsideologie in interacties zou de tevredenheid van burgers vergroten en hen alzo aanmoedigen om politionele beslissingen te respecteren (McCluskey & Reisig, 2017). Mazerolle, Bennett, Davis, Sargeant en Manning (2013) omschrijven procedural justice simpelweg als "the way in which police treat citizens and the fairness of the decisions made" (p. 246), terwijl Donner, Maskaly, Fridell en Jennings (2015) het definiëren als "the fairness of the processes and procedures that underlie any given outcome" (p. 154). Niet alleen wat de politie doet, maar ook hoe ze iets doet, is met andere woorden van belang (Gau & Brunson, 2010). Sunshine en Tyler (2003) zijn op zoek gegaan naar de componenten die een politionele interactie procedureel rechtvaardig maken en komen uit bij twee belangrijke dimensies, zijnde de 'quality of interpersonal treatment' (kwaliteit van de interpersoonlijke behandeling) en 'quality of decision-making' (kwaliteit van het beslissingsproces).
Onder de kwaliteit van de interpersoonlijke behandeling vallen onder meer de aard van de tussenkomst (reactief of proactief), de heersende sfeer (agressief of vriendelijk) en de situationele signalen die politiebeambten leiden in hun handelingen (de aan- of afwezigheid van collega's ter versterking, het aantal omstaanders, …) (Terrill, Paoline, & Gau, 2016). De mogelijkheid voor burgers om hun verhaal uit te leggen, de neutraliteit en eerlijkheid van politiebeambten bij het nemen van beslissingen, de consistentie in deze beslissingen en het verklaren ervan, maken dan weer deel uit van de kwaliteit van het beslissingsproces (Reisig, Tankebe, & Meško, 2012).

Kwaliteit van de interpersoonlijke behandeling

Wat de aard van de politionele tussenkomst betreft, zou logischerwijs de procedurele rechtvaardigheid hoger worden beoordeeld bij een reactief contact, waarbij de burger beroep doet op de politie en hij/zij dus hulp verwacht (Çankaya, 2015). Dit in tegenstelling tot bij een proactief politiecontact, waarbij niet de burger, maar wel de politie een tussenkomst noodzakelijk acht (Van Altert, Enhus, & Stol, 2009). Verscheidene studies toonden reeds aan dat ongewenst politiecontact kan leiden tot een ongunstige evaluatie van de politie (Terrill & Mastrofski, 2002; Skogan, 2005; Engel, 2005). De houding van politiebeambten is dan ook over het algemeen, maar zeker in zulke gevallen, van groot belang, vermits die van invloed is op de sfeer die ontstaat (Gau & Brunson, 2010). Het hanteren van negatieve koosnaampjes en grof taalgebruik, het maken van disrespectvolle opmerkingen en het negeren van burgerrechten dragen allemaal bij tot een agressieve sfeer en ondermijnen op die manier de procedurele rechtvaardigheid (McCluskey & Reisig, 2017). Ook de aanwezigheid van omstaanders blijkt een impact te hebben op de interacties tussen politie en burger, al is de literatuur het wel niet eens over het precieze effect ervan. Zo beweert Friedrich (1980) bijvoorbeeld dat politiebeambten de neiging hebben om agressiever op te treden wanneer er een groot aantal omstaanders aanwezig is ten einde hun autoriteit tentoon te spreiden, terwijl het onderzoek van Brown (2016) dan weer aantoont dat politiebeambten in zulke omstandigheden milder reageren uit schrik om bijvoorbeeld gefilmd te worden en/of klachten te krijgen.

Kwaliteit van het beslissingsproces

De wijze waarop politiebeambten burgers behandelen bij een identiteitscontrole zou een invloed hebben op de manier waarop deze laatsten de tussenkomst beoordelen. Bewijs voor deze hypothese kan worden gevonden in de studie van Tyler en Wakslak (2004) die uitwijst dat individuen bij een eerlijke en correcte bejegening door de politie, uitsluiten dat de tussenkomst gebaseerd zou zijn op discriminatoire gronden. Dat het omgekeerde evenzeer geldt, tonen Wortley en Owusu-Bempah (2011) en Epp, Maynard-Moody en Haider-Markel (2014) aan. In deze studies wordt vastgesteld dat individuen die op een disrespectvolle en agressieve wijze worden behandeld door de politie, al snel veronderstellen dat zij worden gecontroleerd op basis van individuele eigenschappen en op die manier geloven slachtoffer te zijn van discriminatie. Wanneer burgers actief mogen deelnemen aan de tussenkomst, lijken zij het politioneel contact positiever te beoordelen. Actieve participatie impliceert onder meer dat burgers de kans krijgen om inspraak te hebben op de beslissingen van politiebeambten en dat er ook effectief naar hen wordt geluisterd (van der Leun, van der Woude, Vijverberg, Vrijhoef & Leupen 2014). Zo toont het onderzoek van Hinds (2009) aan dat jongeren de politie positiever beoordelen wanneer zij hun kant van het verhaal mogen belichten alvorens er een beslissing wordt genomen. Naast inspraak, is ook het creëren van transparantie in het beslissingsproces een belangrijke voorspeller op de uiteindelijke beoordeling van het politiecontact. Talloze studies wijzen uit dat burgers een controle sneller aanvaarden wanneer politiebeambten op een legitieme wijze aan hen uitleggen waarom ze een controle gepast vinden (Sollund, 2006; Jonathan-Zamir, Mastrofski, & Moyal, 2015; Nawaz & Tankebe, 2018). Dit geldt opnieuw ook in de omgekeerde richting. Zo blijken in de studies van Lévy en Jobard (2010) en van der Leun et al. (2014) heel wat individuen gefrustreerd te zijn na een identiteitscontrole, omdat ze niet begrijpen waarom ze worden gecontroleerd.

Verscheidene onderzoeken stelden reeds vast dat procedural justice het resultaat van een politionele tussenkomst overstijgt (Thibaut & Walker, 1975; Tyler & Huo, 2002). Terrill, Paoline en Gau (2016) formuleren het als volgt: "When citizens are treated with fairness, dignity, and respect, then even when the outcome may be negative (e.g., ticket or arrest), citizens are more likely to view the police favorably and to accept that outcome" (p. 60). Een andere opmerkelijke bevinding kan worden teruggevonden in de studie van Paternoster, Brame, Bachman en Sherman (1997). Volgens de onderzoekers zouden veroordeelden die aangeven met respect te zijn behandeld geweest door ordehandhavingsinstanties, een lager risico kennen op recidivisme.

Ondanks de vele positieve resultaten van procedural justice in politionele interacties, bestaat er volgens Skogan, Van Craen en Hennessy (2015) zeer weinig onderzoek naar de wijze(n) waarop men politiebeambten kan aanmoedigen procedural justice principes te implementeren in de interacties die zij hebben met burgers. Zij zijn bijgevolg nagegaan in welke mate training en opleiding hieraan tegemoet kunnen komen. Hun studie baseert zich op de politie van Chicago die in 2012 gestart is met een nieuwe opleiding aangaande procedural justice en daarvoor samenwerkt met verscheidene academici. Op basis van de bestaande literatuur werden belangrijke concepten uit het gedachtegoed achter procedural justice (bv. neutraliteit, giving voice/participatie, respect en vertrouwen) omgevormd tot training units. Op korte termijn bleken er grote verschillen op te treden tussen de politiebeambten die de trainingen wel en niet hadden gevolgd: de eerste groep besteedde een veel grotere aandacht aan procedural justice op het terrein dan de tweede groep. Op langere termijn daalden de verschillen tussen beide groepen, maar bleven ze wel

significant waarneembaar. In hun conclusie zijn de onderzoekers dan ook relatief positief over de gegeven trainingen, al benadrukken ze wel dat er parallel daaraan aandacht moet worden besteed aan de rol van monitoring en supervisie, wil men het effect van de trainingen op langere termijn blijven bewaren. Ook Jonathan-Zamir, Mastrofski en Moyal (2015) uiten een vorm van kritiek op het bestaande onderzoek naar procedural justice. Volgens de onderzoekers heeft het gros van de studies zich gebaseerd op vragenlijsten gericht aan burgers, waardoor er steevast slechts een deel van het verhaal werd belicht. Er is namens hen op z'n minst even veel kennis te ontwaren doorheen de observaties van politiebeambten. Alhoewel zij de waarde van kwantitatief onderzoek niet ontkennen, pleiten ze voor de invoering van kwalitatieve onderzoeksmethoden binnen de studies naar procedural justice doorheen politionele interacties.

3.1.2. De burger: een sleutelfiguur doorheen de uitvoering van politiecontroles

Niet alleen de houding van politiebeambten, maar ook die van burgers beïnvloedt het verloop van een politionele tussenkomst (Donner, et al., 2015). Een identiteitscontrole is en blijft namens Çankaya (2020) een soort van machtsspel waarbij er van burgers wordt verwacht dat zij de autoriteitspositie van politiebeambten bestendigen. Dit kunnen zij enerzijds doen door de beslissingen van politiebeambten te aanvaarden en mee te werken en anderzijds door een respectvolle houding aan te nemen (Van Maanen, 1978; Hunold, Oberwittler, & Lukas, 2016). Wanneer burgers dit niet doen, dan lopen zij niet alleen een groter risico op uitvoerige controles en fouilleringen (Renouard, 1993; Avdija, 2014; Buvik, 2016), maar dan zou ook de outcome van de politionele tussenkomst strenger zijn (bv. een boete of arrestatie in plaats van een waarschuwing) (McCluskey & Terrill, 2005). Een verklaring voor deze vaststellingen kan worden gevonden in de studie van Bayley (1995) waarin wordt aangetoond dat weinig coöpererende en disrespectvolle burgers al snel op een grotere portie wantrouwen kunnen rekenen, vermits politiebeambten ervan uitgaan dat zij iets te verbergen hebben en/of gewelddadig zijn.

3.1.3. Ongelijke ervaringen met identiteitscontroles

Zoals al kort aangehaald, werd er reeds veel onderzoek gevoerd naar de ervaringen van burgers met identiteitscontroles. Vermits het een bevoegdheid betreft die politiebeambten zicht geeft op privacygevoelige informatie en leidt tot een vorm van vrijheidsberoving, valt het niet te verbazen dat heel wat burgers identiteitscontroles omschrijven als indringend, vernederend en zelfs dehumaniserend (Romero, 2006; Medina Ariza, 2014). De volgende citaten illustreren dit; het eerste is afkomstig uit een rapport gepubliceerd door het Centre for Constitutional rights (2012), het tweede uit een rapport uitgebracht door Open Society Justice Initiative en Amnesty International (2013):

> When they stop you in the street, and then everybody's looking... it does degrade you. And then people get the wrong perception of you. That kind of colors people's thoughts towards you, might start thinking that you're into some illegal activity, when you're not. Just because the police [are] just stopping you for – just randomly. That's humiliating [on] its own. (p. 6)

> And people say it is just a minor discomfort to step off your bike, but it is not about the physical discomfort – the actual two minutes that you lose on such a day – it's about the confrontation with your inferiority at that moment and that is something that you drag with you all the time. And it is not only that instance, it is in every

> corner of discourse or media or whatever in our society. What it does to my feeling of belonging to the Dutch society, that is a tough story, [...] it is just making you less human, so that is something that is confronting and that is a bad idea, that is a tough idea to live with. (p. 24)

De bovenstaande vaststellingen vereisen echter enige nuancering. Niet alle burgers blijken immers even negatief te staan ten aanzien van identiteitscontroles. In het inleidende gedeelte vermeldde ik reeds dat er sprake zou zijn van een disproportionele toepassing, waardoor bepaalde (groepen) personen veel gecontroleerd worden en anderen daarentegen weinig (Miller, 2010). Wanneer men de bestaande onderzoeksliteratuur in beschouwing neemt, dan valt vooral de rol van etniciteit op. Verschillende studies maken melding van het overmatig controleren van personen met een migratieachtergrond en verwijzen in dit kader naar het bestaan van etnische profilering (zie bv. Lundman & Kaufman, 2003; Romero, 2006; Lévy & Jobard, 2010; Avdija, 2014; Medina Ariza, 2014).

3.1.3.1. Etnisch profileren: what's in a name?

Het omschrijven van etnisch profileren leidt tot heel wat debatten en is in geen geval een eenvoudige opdracht. De eerste problemen duiken al op bij het conceptualiseren van het begrip 'etniciteit' (Okazaki & Sue, 1995). Dagkas (2016) wijst op het belang van een uniforme omschrijving, daar volgens hem steeds meer onderzoekers de term te pas en te onpas gebruiken zonder stil te staan bij de specifieke betekenis ervan. Volgens Wade (2010) is etniciteit in geen geval een vaststaande categorie, maar een sociale constructie waarin het identificeren van verschillen en gelijkenissen centraal staat. Een etnische categorisatie dient namens hem aanschouwd te worden als een "language of cultural geography" (p. 17) en behoeft dan ook geen objectieve definiëring. Helberg-Proctor, Krumeich, Meershoek en Horstman (2017) stellen etniciteit dan weer voor als een multidimensioneel begrip dat steevast terugkoppelt naar gedeelde origines, sociale achtergronden, culturen en tradities, een aanname die ook Parmar (2016) lijkt te volgen. Wanneer de bestaande studies naar etnisch profileren in beschouwing worden genomen, dan is er namens Dekkers en van der Woude (2014) een tweespalt op te merken. Zo hanteren sommigen de term etnisch profileren slechts indien etniciteit of huidskleur het enige persoonskenmerk is op basis waarvan een politiecontrole wordt uitgevoerd (Gross & Livingston, 2002). Barlow en Barlow (2002) bijvoorbeeld gebruiken in hun studie de term 'racial profiling' en definiëren deze als "any situation in which race is used by a police officer or agency to determine the potential criminality of an individual" (p. 352). Anderen gebruiken de term reeds indien er sprake is van discriminatie op basis van meerdere persoonskenmerken, waaronder etniciteit (Cochran en Warren, 2012). In navolging van Mac Donald (2001) omschrijven Dekkers en van der Woude (2014, p. 66) de twee benaderingen als respectievelijk 'hard' en 'zacht' (etnisch) profileren.

Discriminatie lijkt onlosmakelijk verbonden met etnisch profileren, al is dit toch niet altijd het geval. Zo stelt beleidsaanbeveling 11 van de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI) (2007) dat politiebeambten iemands huidskleur, etniciteit en/of andere eigenschappen mee in rekening kunnen nemen bij een beslissing wanneer daar een objectieve of redelijke rechtvaardiging voor bestaat. Van zulke rechtvaardiging is sprake "if it pursues a legitimate aim and if there is a reasonable relationship of proportionality between the means employed and the aim sought to be realised" (p. 13). Door niet te omschrijven wat een legitiem doel is en wanneer er sprake is van een proportionele relatie tussen de gebruikte middelen en het te bereiken doel, laat ECRI de lezer – naar mijn

mening – in het ongewisse. Amnesty International (2018, p. 10) geeft wel een specifiek voorbeeld, zo beweert de organisatie dat er van etnisch profileren geen sprake is wanneer de politie op basis van betrouwbare informatie heeft vernomen dat de dader een zwarte man is van 1m80 die een blauwe jas en een jeansbroek draagt en ze vervolgens in haar profileringspraktijken deze elementen voor ogen houdt. Het Europese netwerk tegen racisme (ENAR) (2009) gaat dan weer een stapje verder door te verwijzen naar de waarde van statistische 'waarheden' en stelt in dit opzicht het volgende: "Tant que les profils utilisés par la police reposent sur des facteurs objectifs et sur des éléments qui ont été statistiquement démontrés comme des indicateurs pertinents d'une activité criminelle, le profilage criminel est légal" (p. 3). Vertrekken vanuit zulke veronderstellingen kan echter problematisch zijn, vermits onderzoek reeds meermaals heeft aangetoond dat statistieken veeleer de politieactiviteit weerspiegelen en niet zozeer de bestaande criminaliteit (Yu & Zhang, 1999; Quinton, 2009, p. 3). Pleysier (2015) verwoordt het bijvoorbeeld als volgt: "Officiële statistieken bieden slechts zicht op de top van de ijsberg en dus op wat een fractie van de reële omvang van de (jeugd)criminaliteit is" (p. 7). Indien politiebeambten bepaalde groepen personen veel controleren en anderen niet, dan zal de criminaliteit gepleegd door deze laatsten minder snel worden opgespoord en dan brengen de politiestatistieken hoogstwaarschijnlijk geen reëel beeld naar boven van de totale gepleegde criminaliteit (Ioimo, Tears, Meadows, Becton & Charles, 2007). Het baseren van profileringsstrategieën op deze informatie vereist bijgevolg de nodige alertheid.

3.1.3.2. Het onderzoeken van etnisch profileren: not a piece of cake

Het bestuderen van etnisch profileren lijkt heel wat methodologische problemen met zich mee te brengen. Çankaya (2015) stelt in navolging van Bovenkerk (2014) dat niet alleen het spijkerharde bewijs voor etnisch profileren moeizaam kan worden gevonden, maar dat ook de vraag wat als 'spijkerhard' bewijs telt, niet eenvoudig te beantwoorden valt (p. 15). Svensson en Saharso (2015) beargumenteren dat het bevragen van politiebeambten niet veel zal verduidelijken, omdat discriminatie wettelijk verboden is en zij bijgevolg niet zomaar zullen toegeven zich daaraan schuldig te maken. Sociale wenselijkheid is een probleem waarmee vele onderzoekers kampen (zie bijvoorbeeld Jowett & O'Toole, 2006; Sollund, 2006). Ook het observeren van politiewerk schiet te kort. De vaststelling dat bepaalde (groepen) personen vaker worden gecontroleerd, vormt volgens Lévy en Jobard (2010) geen automatisch bewijs van etnisch profileren. Ioimo et al. (2007) zijn het daarmee eens en formuleren hiervoor verschillende verklaringen. Wanneer politiebeambten bij verscheidene inwoners bezorgdheden vaststellen over criminele activiteiten in hun woonwijk, dan gaan zij daar logischerwijs meer aandacht aan besteden. Wanneer in deze buurten hoofdzakelijk personen met een migratieachtergrond leven en wonen, "statistics will be skewed toward more police-minority interactions" (p. 274), wat namens de onderzoekers in geen geval aantoont dat er effectief sprake zou zijn van etnische profilering. Ioimo, et al. gaan nog een stapje verder en beweren dat ook de vaststelling dat bepaalde personen vaker gecontroleerd worden dan anderen, ongeacht de buurt waarin de controles plaatsvinden, nooit met zekerheid aantoont dat er sprake is van discriminatie. Het is namelijk erg moeilijk om te observeren welke denkprocessen er aan de basis liggen bij het controleren van een individu, zeker wanneer zij zich in het onderbewuste afspelen (Holmberg, 2000). Men kan er politiebeambten uiteraard naar vragen, maar dan speelt het risico op sociale wenselijkheid weer mee.

Een andere piste betreft het bevragen van burgers via focusgroepen, interviews, surveys en/of zelfrapportage. Spoelstra (2014) stelde bijvoorbeeld vast via focusgroepgesprekken dat welbepaalde (groepen) jongeren vaker melding maken van discriminatie in vergelijking met andere leeftijdsgenoten. Toch tonen zulke resultaten volgens Svensson en Saharso (2015) niet met zekerheid aan dat er sprake is van etnisch profileren. De onderzoekers wijzen op verschillen in waarden, normen, verwachtingen en cultuur die maken dat bepaalde groepen het contact met de politie op een negatieve(re) wijze percipiëren.

Het bovenstaande in beschouwing genomen, roept onvermijdelijk de vraag op of etnisch profileren wel kan worden bestudeerd. Farrell en McDevitt (2010) lijken alvast deze vraag negatief te beantwoorden. Toch hebben verschillende onderzoekers zich wel aan de stap gewaagd. De resultaten van hun studies blijken erg heterogeen en soms zelfs contradictorisch te zijn. Zo zijn enerzijds een aantal onderzoekers ervan overtuigd dat de politie zich engageert in discriminatoire praktijken en personen viseert op basis van hun individuele eigenschappen (Lundman & Kaufman, 2003; Medina Ariza, 2014; Wortley & Owusu-Bempah, 2011; Jones, 2014), terwijl er anderzijds een groep onderzoekers het tegendeel beweert en de mening is toegedaan dat er van etnisch profileren niet of nauwelijks kan worden gesproken (Alpert, MacDonald, & Dunham, 2005; Qureshi & Farrell, 2006; Coviello & Persico, 2015; Tillyer & Klahm, 2015). Deze laatsten ontkennen niet dat er mogelijks discriminatoire denkkaders aanwezig zijn in de hoofden van politiebeambten. Wel beargumenteren zij dat politiebeambten zulke ideeën loskoppelen van de handelingen die zij uitvoeren ten aanzien van burgers (zie ook paragraaf 2.2.1.).

De rapporten uitgebracht door mensenrechtenorganisaties vertonen wel een zekere eenvormigheid en wijzen allemaal op een problematische verhouding tussen de politie en bepaalde bevolkingsgroepen. In zowel Nederland als België heeft Amnesty International (2013; 2018) meermaals de politie ervan beschuldigd vaker personen met een migratieachtergrond te controleren zonder het bestaan van geldige redenen. Ook de Franse politie wordt beladen met kritiek. Zo concludeert Open Society Justice Initiative (2009b) in één van haar rapporten dat "(…) identity checks in Paris are principally based on the appearance of the person stopped, rather than on their behavior or actions. Persons perceived to be ethnic minorities were disproportionately stopped by the police" (p. 10). Hoewel dit onderzoek zich hoofdzakelijk baseerde op Parijs, wordt er in het rapport verwezen naar tal van ander bewijsmateriaal dat zou aantonen dat er in het gehele land een probleem is. The American Civil Liberties Union of New Jersey (2014) voerde dan weer onderzoek naar de politie van Newark en heeft vastgesteld dat de disproportionele controles van zwarte burgers alarmerend hoog zijn in vergelijking met die van witte burgers. Tot slot beschuldigt The Equality and Human Rights Commission in haar rapport 'Stop and think' uit 2010 de politiediensten werkzaam in het Verenigd Koninkrijk van discriminatie en willekeur op basis van de volgende argumentatie:

> The evidence in 'Stop and think' suggests that some forces are exercising their powers not on the basis of intelligence or reasonable suspicion but on stereotypical assumptions, which is not helping to make society safer. Black people are at least six times as likely to be stopped as white people; Asian people, around twice as likely. (p. 3)

Door voornamelijk op etniciteit te focussen, en andere kenmerken niet in beschouwing te nemen, bestaat het risico dat ervaringen met discriminatie gereduceerd worden tot een 'groepsprobleem', waarbij geen rekening wordt gehouden met de specificiteit waarover

eenieder beschikt en de context waarbinnen de ongelijkheid plaatsvindt (Farrell, 2019). Al wil ik hiermee in geen geval impliceren dat het viseren van personen op basis van hun etnische origine of huidskleur niet zou bestaan. Op basis van de bovenstaande rapporten valt het immers nog maar moeilijk te ontkennen dat etnische profilering een realiteit is.

3.2. De ervaringen van politiebeambten met identiteitscontroles

Zoals al weergegeven, wordt de bestaande academische kennis over identiteitscontroles hoofdzakelijk gevormd door perceptiestudies waarin werd nagegaan op welke wijze(n) burgers deze politiepraktijk beleven. Naar de ervaringen van politiebeambten met identiteitscontroles werd er daarentegen veel minder onderzoek gevoerd, iets wat niet alleen geldt voor België, maar ook waarneembaar is op internationaal niveau.
Wanneer de bestaande academische literatuur wordt samengevat, dan blijkt de efficiëntie van identiteitscontroles binnen politiemiddens over het algemeen positief te worden beoordeeld (Delsol, 2015). Het begrip 'self-belief', ook wel 'self-legitimacy' genoemd, is in dit opzicht van belang. Bottoms en Tankebe (2013) beargumenteren in navolging van Wrong (1995) dat "power-holders have a need to view themselves as serving a purpose that transcends simply remaining in power. For criminal justice professionals, we suggest, the primary of such purpose relates to the maintenance of a just social order" (p. 71). Vanuit de overtuiging dat de politie instaat voor de bescherming van de bevolking en handhaving van de openbare orde (Reiner, 2010), worden controles als essentieel beschouwd voor de (sociale) doelen die de organisatie beoogt, waardoor politiebeambten de toepassing ervan gerechtvaardigd achten (Quinton, Tiratelli, & Bradford, 2017).
In eerste instantie is er het opsporen van criminaliteit. Initiëren politiebeambten zelf een tussenkomst, dan is er, zoals eerder vermeld, sprake van proactief politiewerk. Proactieve controles vangen doorgaans aan met de totstandkoming van een vorm van wantrouwen ten aanzien van een persoon en/of gedraging (Quinton, 2009). Via de uitvoering van een identiteitscontrole kunnen politiebeambten criminaliteit detecteren door hun (initiële) gevoelens van wantrouwen te bevestigen of te weerleggen (Shiner & Delsol, 2015).
Om criminaliteit efficiënt te kunnen opsporen, heeft de politie in tweede instantie nood aan een grote hoeveelheid criminaliteitsgerelateerde informatie. Sinds enkele decennia wordt de waarde van 'intelligence led policing', oftewel informatiegestuurd politiewerk, alsmaar meer benadrukt binnen politiemiddens (De Hert, Huisman & Vis, 2005). Bekende voorbeelden van intelligence led policing uit de praktijk zijn 'hot spot -' of 'hot time policing' waarbij aan de hand van analytische technieken plaatsen en tijdstippen met een verhoogd risico op criminaliteit, in kaart worden gebracht (Feeley & Simon, 1994). Door tijdens *hot times* te gaan controleren op *hot spots*, verwacht de politie op efficiënte wijze criminaliteit te bestrijden door enerzijds reeds gepleegde feiten te ontsluieren en anderzijds preventief misdrijven te (kunnen) voorkomen (Perry, McInnis, Price, Smith & Hollywood, 2013). Tegelijkertijd is hot spot policing een vorm van ordehandhaving en fungeren identiteitscontroles evenzeer als controlemechanisme. Door een identiteitscontrole uit te voeren, kan de politie – in haar opvatting – gerechtvaardigd optreden ten aanzien van ongewenste activiteiten en individuen (Fassin, 2013). Om dit nader toe te lichten, verwijs ik naar Gau en Brunson (2010) die beargumenteren dat de definiëring van (on)aanvaardbaar en dus te sanctioneren gedrag een morele aangelegenheid betreft, die voornamelijk wordt beïnvloed door het waarden- en normenkader van een individu. Het is dan ook mogelijk dat er tussen politiebeambten en burgers verschillen bestaan in de wijze waarop er naar welbepaalde feiten wordt gekeken. Neem nu bijvoorbeeld het maken van graffititekeningen. Voor sommigen is dit een aanvaardbare gedraging, die gekaderd wordt als een vorm van creatieve expressieve waarmee men in sé, althans toch op fysieke wijze,

niemand schade toebrengt. Voor de politie is graffiti daarentegen op juridische gronden omschreven als een schending van de openbare orde en overlast. Het is namens Gau en Brunson dan ook niet verkeerd dat politiebeambten reageren op zulke feiten, het wordt echter problematisch wanneer ze dit doen met weinig begrip en veel agressie. Naast het beteugelen van (moreel) onaanvaardbaar gedrag, blijken identiteitscontroles ook dienst te doen als een soort van drukkingsmiddel ten aanzien van individuen die niet willen meewerken en geen respect vertonen voor de politieautoriteit, de zogenaamde 'probleemgroepen' (p. 260). Controles worden dan met andere woorden gelegitimeerd vanuit de redenering dat burgers zich 'problematisch' gedragen in plaats van gebaseerd op een verdachte gedraging en/of wetsovertreding. Zulke ideeën stroken niet met het gedachtegoed achter procedural justice en kunnen dan ook het vertrouwen van burgers in de politieorganisatie ondermijnen. Wil men bijgevolg begrijpen hoe politionele interacties vormkrijgen, dan is het belangrijk om aandacht te besteden aan de wijze waarop politiebeambten de uitvoering van identiteitscontroles legitimeren ten aanzien van zichzelf. Bottoms en Tankebe (2013) hebben het in dit opzicht over een 'ongoing dialogue', die steevast aanvangt "with power-holders making a claim to exercise legitimate authority" (p. 60), wat een respons triggert van het publiek, die dan weer de politie dwingt haar ingesteldheid te herzien; een proces dat zo maar blijft doorgaan. Of zoals Trinkner, Kerrison en Goff (2019) het bondig omschrijven "officers' self-legitimacy will influence the way they approach, interpret, and react to encounters with residents" (p. 424).

Tussentijdse conclusie

In dit hoofdstuk heb ik stilgestaan bij de praktijk van identiteitscontroles bekeken doorheen twee invalshoeken, die van de burger en de politie, gesitueerd op het microniveau. Aan de hand van het symbolisch interactionisme werd een identiteitscontrole omschreven als een interactieproces waarbinnen beide actoren elkaars gedrag interpreteren en beoordelen, en op basis daarvan vervolgens een reactie uiten. In dit opzicht verwees ik naar het belang van procedural justice doorheen de uitvoering van politiebevoegdheden. Daar waar de politie vooral medewerking en respect voor de eigen autoriteitspositie belangrijk acht, leggen burgers de nadruk op een eerlijke, correcte en transparante behandeling. Het gebrek aan en/of de afwezigheid van deze laatstgenoemde principes zou – indien men de dominante vakliteratuur volgt – voornamelijk waar te nemen zijn in de interacties die de politie aangaat met individuen beschikkend over een (zichtbare) migratieachtergrond. Nagaan of politiebeambten zich nu al dan niet schuldig maken aan discriminatie, wat bijvoorbeeld het geval is indien zij zich engageren in etnisch profileren, is een erg moeilijke opdracht. Niet alleen blijken er heel wat methodologische problemen verbonden te zijn aan dit soort vraagstukken, ook kunnen ze naar mijn mening slechts worden bestudeerd indien zowel de visie van de burger als die van de politie mee in rekening worden genomen. Dit blijkt momenteel niet mogelijk, vermits er over de ervaringen van de politie met identiteitscontroles nauwelijks wetenschappelijke kennis voorhanden is. Haar kant van het verhaal bleef met andere woorden tot nog toe onderbelicht. Via dit proefschrift wil ik daar verandering in brengen. In dit opzicht formuleer ik de volgende deelvragen:

- Op welke wijze(n) voeren politiebeambten identiteitscontroles uit in België?
    - Bestaan er interne procedurele richtlijnen omtrent de uitvoeringsmodaliteiten van identiteitscontroles, en zo ja, wat schrijven zij voor?
    - Hoe verklaren en verantwoorden Belgische politiebeambten hun keuze om wel/niet over te gaan tot een identiteitscontrole (narratieven van

verantwoording) ten aanzien van zichzelf, collega's en burgers die erbij betrokken zijn?

- Hoe ervaren Belgische politiebeambten de praktijk van identiteitscontroles?
  - Welke doelstellingen koppelen zij aan een identiteitscontrole?

Hoofdstuk 4: Identiteitscontroles en politionele legitimiteit

In het vorige hoofdstuk werd duidelijk dat de wijze waarop identiteitscontroles worden uitgevoerd een impact heeft op het vertrouwen dat burgers toekennen aan de politie, wat met andere woorden impliceert dat de interacties die zich afspelen op microniveau diepgaande gevolgen hebben voor het macroniveau. Ervaringen met discriminatie en ongelijkheid leiden immers tot een forse daling in het respect en de steun voor de politie. Identiteitscontroles zijn dan ook van grote invloed op wat Bottoms en Tankebe (2012) 'audience legitimacy' noemen, later omschreven door Tankebe (2014) als "legitimacy as perceveid by those over whom power is exercised" (p. 1).

In dit hoofdstuk sta ik eerst even stil bij het begrip 'legitimiteit', ditmaal dus bekeken vanuit het perspectief van de bevolking, en bespreek ik meer specifiek wat het betekent voor de politie en haar positie in de samenleving. Vermits de overtuiging leeft dat de politie zich zou engageren in discriminatoire profileringspraktijken, ga ik vervolgens na wat het effect is van zulke veronderstellingen op haar legitimiteit. Ik baseer mij hiervoor op een theorie geformuleerd door Tankebe (2013) en staaf dit door middel van een bespreking van de legitimiteitscrisissen waarmee een aantal landen werd geconfronteerd naar aanleiding van geuite beschuldigingen over de discriminatoire toepassing van politiecontroles. Tot slot bespreek ik enkele van de maatregelen die deze landen hebben ondernomen om de legitimiteitsbreuken te herstellen en de nodige transparantie te creëren doorheen de uitvoering van het politieberoep. Er wordt in dit kader ook steeds verwezen naar de Belgische context, waarbij het al snel zal duidelijk worden dat België achterophinkt.

4.1. Het kaderen van politionele legitimiteit

Het begrip legitimiteit wordt in de bestaande literatuur – in mijn opinie – maar al te vaak, en onterecht, op impliciete wijze gelijkgesteld met de term procedural justice. Zoals hierboven vermeld, speelt de politionele legitimiteit zich immers af op het macroniveau (politie in de samenleving), terwijl procedural justice vooral het microniveau bekleedt (interactie tussen politiebeambte en burger) (Jonathan-Zamir, Mastrofski, & Moyal, 2015). Wel zijn beide concepten onlosmakelijk verbonden met elkaar. Zo beargumenteren Gau en Brunson (2010) dat "(…) citizens' perceptions of procedural justice influence their beliefs about police legitimacy" (p. 150). Anders gesteld, het individueel contact dat een burger heeft met één of enkele politiebeambte(n) beïnvloedt de wijze waarop hij/zij het instituut politie beoordeelt (Hinds & Murphy, 2007).

Om de term legitimiteit te duiden, verwijs ik naar de studie van Tyler (1990) die tracht te verklaren waarom individuen wetten gehoorzamen. Volgens Tyler doen ze dit niet zo zeer uit angst voor sancties bij overtredingen, maar wel vanuit de overtuiging dat de wetten en de actoren die ze handhaven, eerlijk en correct zijn. Hij omschrijft het begrip legitimiteit meer specifiek als "an acceptance by people of the need to bring their behavior into line with the dictates of an external authority" (p. 25). Naast het gehoorzamen van de wet, hebben legitimiteitspercepties tevens een invloed op het al dan niet aanvaarden van politionele beslissingen (Fagan & Tyler, 2005) en het vertonen van steun voor de politie bij crimefighting (Wells, 2007; Reisig, Tankebe, & Meško, 2012). Met dit laatste worden onder meer het aangeven van en getuigen over criminaliteit bedoeld (Murphy, 2015). Dit is volgens Bradford (2014) cruciaal "because the police rely on some form of public cooperation in almost everything they do" (p. 23).

De politionele legitimiteit blijkt sterk gebonden aan tijd en ruimte en kan dan ook volgens Bottoms en Tankebe (2012) niet worden omschreven als een vaststaand gegeven. Zo kan de politie op een gegeven moment veel steun en vertrouwen genieten van de bevolking, maar kan een bepaalde gebeurtenis ertoe leiden dat ze in een legitimiteitscrisis terecht komt (Terrill, Paoline, & Gau, 2016). Zulke crisissen kunnen verregaande gevolgen hebben voor de organisatie van politiediensten. Daarenboven wezen verscheidene onderzoekers, waaronder Brandl, Frank, Worden en Bynum (1994) en Delsol en Shiner (2006), reeds op de moeilijkheden die gepaard gaan met het herstellen van legitimiteitsbreuken. Skogan (2006) heeft het in dit opzicht over asymmetrie in de relatie politie–burger: talloze pogingen zijn nodig om de steun van de bevolking te verkrijgen, terwijl slechts één of enkele negatieve gebeurtenis(sen) voldoende zijn om het vertrouwen (terug) helemaal beneden peil te brengen.

Wil men begrijpen hoe legitimiteitsbeoordelingen vorm krijgen, dan is het belangrijk om oog te hebben voor de nationale context. Diverse landen, zoals Duitsland (Hunold, Oberwittler, & Lukas, 2016) en Denemarken (Holmberg, 2000) kennen al decennialang een hoog vertrouwen in haar politiefunctionarissen, terwijl de politiediensten van andere landen, waaronder het Verenigd Koninkrijk (Delsol & Shiner, 2006), de Verenigde Staten (Tyler, 2005) en Frankrijk (de Maillard, Hunold, Roché & Oberwittler 2018), geregeld te maken krijgen met vertrouwenscrisissen. Deze bevindingen vereisen uiteraard een vorm van nuancering, doordat er ook binnen een land/staat sterke verschillen blijken te bestaan tussen bevolkingsgroepen onderling in de beoordeling van de politionele legitimiteit. In dit opzicht verwijzen verscheidene studies naar het verband dat zou bestaan tussen de demografische kenmerken waarover (groepen) individuen beschikken en de wijze waarop de legitimiteit van de politie wordt beoordeeld. Zo blijkt etniciteit opnieuw een belangrijk gegeven te zijn. In hun onderzoek stellen Cochran en Warren (2012) vast dat "Black and Hispanic citizens hold lower levels of trust and confidence in the police than do Whites and other racial minorities" (p. 207). Deze resultaten dienen uiteraard met de nodige voorzichtigheid te worden benaderd, vermits de gegevens waarop de onderzoekers zich baseren, afkomstig zijn uit de Verenigde Staten. Het is in deze context dat zij 'Black and Hispanic citizens' kaderen als etnische minderheidsgroeperingen. Zulke vaststellingen kunnen niet zomaar worden veralgemeend naar andere landen, waaronder België, vermits het voorkomen van etnische groeperingen en de invulling van het begrip 'etnische minderheid' verschilt van land tot land (Okazaki & Sue, 1995). In België blijken bijvoorbeeld volgens de studie van Easton et al. (2009) vooral personen met Noord-Afrikaanse roots en Roma zigeuners de politie te wantrouwen, terwijl de European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2010a; 2010b; 2017) dan weer hetzelfde vaststelde voor individuen met een Turkse afkomst, waardoor te verwachten valt dat zij de politionele legitimiteit op een negatievere wijze zullen beoordelen in vergelijking met anderen.
Naast etniciteit, blijkt ook gender de legitimiteitsbeoordelingen van de bevolking te beïnvloeden. Een aantal studies wijst uit dat vrouwen over het algemeen een positiever beeld hebben van de politie dan mannen (Lasley, 1994; Taylor, Turner, Esbensen & Winfree 2001; James & Lee, 2015). Een mogelijke verklaring voor deze vaststelling kan worden gevonden in de zogenaamde hoffelijkheidshypothese. Rutenfrans (1989) beargumenteert in navolging van Pollak (1950) dat mannen vanuit genderrolverwachtingen al snel een beschermende houding durven aan te nemen ten aanzien van vrouwen, waardoor zij het criminele gedrag van vrouwen minder (streng) zouden bestraffen. Hoewel deze hypothese te bekritiseren valt omwille van haar paternalistische invalshoeken, bestaan er enkele onderzoeken die ze lijken te bevestigen (Lundman & Kaufman, 2003; Hine, Porter, Westera & Alpert, 2018).

Verder is ook het belang van leeftijd noemenswaardig, aangezien heel wat studies wijzen op grote verschillen in de legitimiteitspercepties van jongeren en ouderen. Zo zijn jongeren doorgaans negatiever over ordehandhavingsdiensten in het algemeen (Hinds, 2007) en identificeren zij politiewerk vooral met gewelddadige opdrachten, terwijl het bij ouderen veeleer om hulp, zorg en begeleiding blijkt te gaan (Verwee, 2009).
Dat de bestaande onderzoeksliteratuur aantoont dat de politie vooral jonge mannen met een zichtbare migratieachtergrond zou onderwerpen aan (systematische) politiecontroles en zij bijgevolg het gevoel kunnen krijgen onterecht geviseerd te worden, kan de bovenstaande bevindingen wellicht verklaren (Scaglion & Condon, 1980). De studie van Van Craen en Ackaert (2008) blijkt dit alvast te bevestigen. Hun onderzoeksbevindingen tonen namelijk aan dat de mate waarin zowel inwoners met de Belgische nationaliteit als inwoners met een andere nationaliteit, de Belgische politie vertrouwen, grotendeels wordt bepaald door de wijze waarop men het contact met politiebeambten ervaart en beoordeelt. Deze vaststellingen leiden dan weer tot het benadrukken van de relevantie van procedural justice in de interacties tussen politie en burger, zoals uitvoerig besproken in het vorige hoofdstuk, en maken opnieuw duidelijk dat er tussen de beoordeling van de politionele legitimiteit (op macroniveau) en procedural justice in individuele interacties (op microniveau) een onlosmakelijk verband zou bestaan.

4.1.1. Discriminatoire politiecontroles: een vloek voor de politionele legitimiteit

Het bovenstaande in beschouwing genomen, doet de vraag rijzen op welke wijze men politionele legitimiteit het best kan bestuderen. In de literatuur blijkt dit vraagstuk te worden beantwoord vanuit twee verschillende invalshoeken, zijnde de instrumentele en normatieve benadering. De instrumentele benadering beargumenteert dat de legitimiteit van de politie gekoppeld is aan haar effectiviteit in crimefighting (Hinds & Murphy, 2007). Anders gesteld, indien de politie niet effectief is in het opsporen en bestrijden van criminaliteit, dan geraakt haar legitimiteit beschadigd. De normatieve benadering koppelt legitimiteit dan weer aan de wijze waarop burgers het politiecontact ervaren en vervolgens beoordelen (Tyler & Fagan, 2008). Niet de effectiviteit van criminaliteitsbestrijding, maar wel de houding van politiebeambten en de eerlijkheid van de procedures die leiden tot beslissingen, zijn volgens de normatieve benadering van belang (Tyler, 1990). Hoewel er alsmaar meer onderzoekers een grotere verklaringswaarde zien in de normatieve benadering, blijven anderen overtuigd van de instrumentele modellen in het verklaren van politionele legitimiteitswijzigingen (Sunshine & Tyler, 2003; Hough, Jackson, Bradford, Myhill & Quinton, 2010).

In deze literatuurstudie verwijs ik naar de opdeling van Tankebe (2013) waarbij legitieme macht wordt onderverdeeld in vier dimensies, een keuze die vervat ligt in verschillende componenten. Zo besteedt Tankebe eerst en vooral aandacht aan de onderliggende ongelijkheidsmechanismen die een invloed (kunnen) hebben op de wijze waarop personen de politie beoordelen. Daarnaast implementeert hij zowel instrumentele als normatieve modellen in zijn theorie, al ligt de zwaartekracht wel op de normatieve benadering.
Het eerste segment heeft betrekking op wat Tankebe *police lawfulness* noemt. Centraal hierbij is de mate waarin de politie zelf conform handelt aan de bestaande wetten. Onwetmatige handelingen, zoals het toepassen van fysiek geweld zonder geldige reden, leiden tot een uitholling van de politionele legitimiteit. Vervolgens is er *distributive fairness*, waarmee de auteur eerst en vooral doelt op het eerlijk verdelen van politiemiddelen over de totale bevolking. Distributieve rechtvaardigheid staat daarnaast evenzeer voor een gelijke behandeling van personen bij dezelfde feiten. Dit betekent dat politiebeambten de

toekenning van politiemiddelen niet mogen wijzigen naargelang de individuele eigenschappen van personen. Bijvoorbeeld, indien zij bij eenzelfde verkeersovertreding persoon A wel beboeten en persoon B niet, dan komt de legitimiteit van de politie in het gedrang. Met het derde segment, *procedural fairness,* verwijst Tankebe naar de eerlijkheid van processen die tot welbepaalde beslissingen en/of outcomes leiden. Wanneer de politie zonder (gegronde) reden massaal begint burgers te controleren, dan zal dit negatieve consequenties hebben op haar legitimiteitspositie. Tot slot is er de *effectiviteit* van het politiewerk. Wanneer burgers eisen dat de politie criminaliteit opspoort en bestrijdt, maar zij daar niet in slaagt, dreigt dit haar legitimiteit aan te tasten. Zo werd in België in de jaren '90 het kunnen van de politie in twijfel getrokken toen zij ervan werd beschuldigd gebrekkig en onprofessioneel te werk te zijn gegaan bij het ophelderen van enkele misdrijven die de bevolking nauw aan het hart lagen, waaronder de affaire Dutroux (Van Damme, Pauwels, Pleysier & Van de Velde, 2010; Van Craen & Skogan, 2015).

Discriminatoire politiecontroles hebben betrekking op deze vier segmenten. Door een controle te baseren op één of meerdere subjectieve criteria, zoals gender, etniciteit, leeftijd en/of seksuele geaardheid en daar geen legitieme reden(en) voor te hebben, wordt niet voldaan aan police lawfulness (1). Er is dan namelijk sprake van een discriminerende behandeling (Sharp & Atherton, 2007), wat door heel wat nationale en internationale wetteksten verboden wordt gesteld (Janssens & Forrez, 2015). Discriminatie leidt evenzeer tot een ongelijke verdeling van politiemiddelen: zo krijgen bepaalde (groepen) personen sneller en vaker een strengere maatregel opgelegd en worden zij op een minder respectvolle wijze benaderd in vergelijking met anderen (Avdija, 2014). Er wordt in dit opzicht dan ook niet voldaan aan het principe van distributive fairness (2). Hetzelfde geldt voor het segment procedural fairness (3); procedures die leiden tot het nemen van beslissingen die individuen benadelen door de wijze waarop zij eruitzien en zich positioneren in de samenleving, kunnen immers niet eerlijk en fair worden genoemd (Svensson, Sollie, & Saharso, 2011). Tot slot tonen verscheidene onderzoeken aan dat het baseren van politiecontroles op stereotiepe oordeelsvormingen niet efficiënt is in het opsporen en bestrijden van criminaliteit en overlast (4) (Parmar, 2011; Jones, 2014). Samengevat zou men dus op basis van de theorie van Tankebe (2013) kunnen veronderstellen dat discriminatoire controles het vertrouwen van de bevolking in de politie in grote mate aantasten en op die manier legitimiteitsbreuken dreigen te bewerkstelligen.

4.2. Identiteitscontroles als bron van politionele legitimiteitscrisissen

Verscheidene landen kennen een rijke geschiedenis aan controverses omtrent de discriminatoire toepassing van identiteitscontroles, en werden daardoor reeds geconfronteerd met een aantal legitimiteitscrisissen. Zij vormen in dit opzicht een bewijs voor de zopas omschreven hypothese (cf. supra). Het lijstje dat ik in dit hoofdstuk bespreek is allesbehalve exhaustief. De keuze om mij te beperken tot de onderstaande landen ligt vervat in de wijze(n) waarop zij met deze controverses zijn omgegaan. Zoals zo meteen zal blijken, werden er verschillende maatregelen geïmplementeerd om transparantie te creëren in de uitvoering van politiewerk en alzo de politionele legitimiteit te herstellen. Deze maatregelen betreffen onder meer de implementatie van een verplichte registratie en de invoering van controleorganen. Ook de Belgische context wordt binnen dit kader nader besproken. Meer specifiek, ga ik na of België reeds werd of dreigt te worden geconfronteerd met legitimiteitsbreuken en of er maatregelen bestaan om de praktijk van identiteitscontroles te voorzien van de nodige transparantie, en zo ja, welke.

4.2.1. Engeland: tweede keer, goede keer?

Begin jaren ’80 ontstond er in Engeland grote controverse ten gevolge van een grootschalige politieoperatie, genaamd Swamp. Politie-inspecteurs kregen de opdracht om grote aantallen controles uit te voeren in een welomlijnd territoriaal gebied in Londen (Miller, Bland, & Quinton, 2001). Meer dan de helft van de gecontroleerde personen, bleek over een donkere huidskleur te beschikken (Qureshi & Farrell, 2006), wat leidde tot heel wat agressieve protestacties en rellen – ook wel de ‘Brixton Riots’ genoemd – waarbij de politie werd beschuldigd van racisme (Lea, 2003). De onderzoekscommissie die werd aangesteld om het gehele gebeuren te bestuderen, concludeerde kritisch dat de politiekorpsen zich schuldig hadden gemaakt aan discriminatie doorheen de uitvoering van de operatie (Jefferson, 2012). De aanbevelingen die ze vervolgens deed, betreffen onder meer het geven van (bijkomende) opleidingen aan politiepersoneel, de totstandkoming van een meer (etnisch) divers personeelsbestand en de implementatie van een verplichte registratie (Pantazis & Pemberton, 2009; Strickland, 2014). De impact van de onderzoekscommissie was relatief beperkt, vermits bijna geen enkele van haar aanbevelingen werd opgevolgd (Delsol & Shiner, 2006). In 1984 werd er echter wel een nieuwe wet uitgevaardigd, zijnde de Police and Criminal Evidence Act (PACE), waarin de wetgever een registratieverplichting stipuleert (Shiner & Delsol, 2015). Ikzelf, De Kimpe, en Christiaens (2018) hebben in navolging van Bridges (2015) deze verplichting omschreven als een erg ‘voorzichtige’ maatregel, vermits niet alle uitgevoerde controles, maar slechts de controles die resulteerden in een fouillering werden geregistreerd. Ook verduidelijkte de wet niet welke gegevens politiebeambten moesten verzamelen.

In 1993 kwam het Britse politiewezen opnieuw in het nauw te zitten. De ondernomen pogingen om een racistisch gedreven moord op te lossen, faalden keer op keer (Miller, 2010). Namens Macpherson (1999), die het onderzoek naar het optreden van de ordehandhavingsdiensten leidde, was het falen van de politie te wijten aan “a combination of professional incompetence, institutional racism and a failure of leadership by senior officers” (p. 365). Hij benadrukte nogmaals de nood aan registratie en deze keer met succes, aangezien de wetgever in 2004 besloot om de registratieverplichting uit te breiden: alle controles, ook zij die niet resulteren in een fouillering, moeten sindsdien worden geregistreerd (Miller, Bland, & Quinton, 2001). Er werd ook vastgelegd welke informatie politiebeambten moeten verzamelen. Meer specifiek gaat het om de reden voor, het tijdstip en de locatie, de outcome van de controle en de etnische origine, het gender en de leeftijd van de gecontroleerde (Bridges, 2015). Politiebeambten zijn in navolging van deze wetswijziging eveneens verplicht om na de controle een kopie van het registratieformulier ter beschikking te stellen van de gecontroleerde (Bradford & Loader, 2016).

4.2.2. De Verenigde Staten: een langzaam op gang komend proces

In de Verenigde Staten wordt de zaak Terry versus Ohio uit 1968 omschreven als een belangrijk kantelpunt in het gevoerde beleid rond etnisch profileren (Saleem, 1997). Een politie-inspecteur besloot om een paar mannen te controleren, omdat hij vermoedde dat ze een winkeldiefstal aan het voorbereiden waren. De verdachten bleken geen geldige reden voor hun aanwezigheid te kunnen bieden met als gevolg dat de inspecteur één van hen – Terry – begon te fouilleren en een vuurwapen vond waardoor Terry uiteindelijk werd veroordeeld (White & Fradella, 2016, p. 2). De zaak kwam voor het Amerikaanse Hooggerechtshof, vermits Terry ervan overtuigd was dat de fouillering zonder wettelijke basis werd uitgevoerd (Meares, 2014). De toenmalige Uniform Arrest Act uit 1942 gaf

politiebeambten het recht "to stop and frisk a person in public for weapons if there was reasonable ground to suspect that the person was involved in a crime and posed a danger to the public" (Saleem, 1997, p. 456). Volgens Terry was zijn donkere huidskleur de aanleiding van de controle en was er helemaal geen 'reasonable ground' aanwezig (Maclin, 1998). Het Amerikaanse Supreme Court besloot om hem ongelijk te geven en maakte duidelijk dat de fouillering correct werd uitgevoerd, des te meer omdat er wel degelijk een vuurwapen bij betrokken was (Meares, 2015). Wel benadrukte het gerechtshof dat de toenmalige wetgeving onvoldoende duidelijk was en besloot ze vervolgens om het 'reasonable suspicion' criterium te implementeren in amendement vier van het wettelijk kader (Greenawalt, 2014). Meer specifiek werd er gestipuleerd dat:

> Reasonable suspicion exists when there are articulable factors or circumstances which would lead a reasonable person to suspect that a crime has been, is being or will be committed – a standard of proof lower than probable cause but higher than a mere hunch. (Goel, Rao & Shroff, 2016, p. 366).

Ten gevolge van deze zaak begonnen alsmaar meer stemmen het idee van een registratieverplichting te ondersteunen, die dan uiteindelijk in 2003 formeel werd ingevoerd[2] (Rosenfeld & Fornango, 2017). Tot 2012 werkte men in de VS met het 'UF-250' formulier waarbij het registreren van een controle redelijk eenvoudig was: politiebeambten moesten zich beperken tot het invullen van korte velden en het aanvinken van een aantal checkboxen. In 2013 werd het 'UF-250' formulier uitgebreid met een open tekstvak waarin politiebeambten de uitgevoerde controle gedetailleerd moeten rechtvaardigen. Na de controle moet een kopie van het formulier worden overhandigd aan de gecontroleerde en de superieur van de betrokken politiebeambte. Deze extra maatregelen maken de procedure voor politiebeambten omslachtig(er), maar zorgen wel voor een betere bescherming van de burger (Mummolo, 2018).

4.2.3. Schotland: de meest recente speler

Schotland bleef lange tijd onder de radar. Alhoewel er af en toe protest werd gevoerd tegen het optreden van de ordehandhavingsdiensten (zoals bijvoorbeeld in 1989 na de moord op Axmed Abbukar Sheekh) (Murray & Harkin, 2017), was het pas na de uitvoering van een studie in 2014 door Kath Murray dat politiecontroles een controversieel gegeven werden in Schotland. De resultaten wezen uit dat de aantallen uitgevoerde controles disproportioneel hoog zijn in vergelijking met Engeland en Wales, dat de meeste van deze controles niet op wettelijke gronden waren gebaseerd[3] en dat niet zozeer etnische minderheden, maar vooral kinderen en jongeren met een lage socio-economische status werden geviseerd. In 2015 besloot men daarom om een onafhankelijk adviesorgaan op te richten die de gehele Schotse stop and search praktijk nader moest bestuderen. Het afschaffen van de mogelijkheid om controles uit te voeren zonder de aanwezigheid van een gegronde reden, was één van de aanbevelingen die dit orgaan deed en werd

[2] Politie-inspecteurs actief in de VS zijn, net zoals in Engeland, verplicht om de reden, het tijdstip, de locatie en het resultaat van de controle, alsook de etnicteit, het gender en de leeftijd van de gecontroleerde via een 'stop and frisk form' te registreren (Goel, Rao, en Shroff, 2016).

[3] Voor het invoeren van de Code of Practice on the exercise by Constables of Power of Stop and Searches of the Person in Scotland in 2017 mochten politiebeambten, mits mondelinge toestemming, een stop and search uitvoeren die niet op wettelijke gronden was gebaseerd. Het aangehaalde onderzoek van Murray (2014) toont aan dat van deze bevoegdheid misbruik werd gemaakt en individuen in zekere zin 'gedwongen' werden om mondeling toe te stemmen met de zogenaamde *non-statutory* controles.

onmiddellijk opgevolgd door de Schotse wetgever. Een nieuw wettelijk kader kwam eveneens tot stand, genaamd de Code of Practice on the exercise by Constables of Power of Stop and Search of the Person in Scotland (Murray & Harkin, 2017), waarin onder meer wordt omschreven wanneer een controle mag plaatsvinden, hoe politiebeambten daarbij te werk moeten gaan en welke gegevens er uiteindelijk moeten worden geregistreerd. Dit betreffen onder meer de datum, locatie, tijdstip en de uitkomst van de controle (of er illegale goederen werden aangetroffen, en zo ja, welke), alsook het geslacht, de leeftijd en etnische origine van de gecontroleerde (Police Scotland, 2019).

Naar aanleiding van de invoering van een registratieverplichting, ontstond de 'National Stop and Search Unit' (NSSU). De werknemers van dit orgaan zijn politiefunctionarissen verantwoordelijk voor de supervisie van iedere geregistreerde identiteitscontrole. Dit houdt in dat zij voor elke uitgevoerde identiteitscontrole nagaan of eerst en vooral alle verplichte gegevens effectief werden opgeslagen en daarnaast ook toezicht houden op de inhoud en kwaliteit van de geregistreerde gegevens. Indien er gegevens ontbreken of onvoldoende werden aangevuld, dan wordt de registratiefiche terug verzonden naar de verantwoordelijke politiebeambte die dan de nodige wijzigingen moet doorvoeren. Van april 2018 tot en met april 2019 werd circa 85% van de totaal geregistreerde controles meteen goedgekeurd. Dat de invoering van dit controleorgaan een significant effect heeft gehad op het aantal uitgevoerde politiecontroles, is nog maar licht uitgedrukt. Zo werden er op jaarbasis in 2013-2014 ongeveer 640 000 controles uitgevoerd, terwijl er in 2018-2019 slechts een 35 000-tal plaatsvonden[4]. Zulke verschillen zouden met andere woorden kunnen aantonen dat er een zekere sensibiliteit is opgetreden bij politiebeambten en dat ze met andere woorden langer stilstaan bij de beslissing om al dan niet over te gaan tot een controle. Het is echter ook mogelijk dat de keuze om niet te controleren veeleer gegrond ligt in een angst om iets verkeerd te doen, dan in een sterkere sensibilisatie.

4.2.4. Spanje, Hongarije en Bulgarije: een markant voorbeeld

Alhoewel er in Spanje, Hongarije en Bulgarije niet echt sprake is van één of enkele evenementen die aanleiding hebben gegeven tot legitimiteitscrisissen, hebben mensenrechtenorganisaties en meerdere onderzoekers reeds verschillende malen aan de alarmbel getrokken en gewezen op een ongelijke behandeling door de politie van de Romabevolking en andere migranten (Open Society Justice Initiative, 2009a). In 2005 bijvoorbeeld, bekritiseerde Amnesty International de discriminatie van Roma in Hongarije (Pap, 2007) en een rapport van de Verenigde Naties uit 2011 maande de Spaanse regering aan om te stoppen met het uitvoeren van arrestaties op basis van etnische profilering (López-Sala, 2013). Gounev en Bezlov (2006), tenslotte, beargumenteren dat de oververtegenwoordiging van Roma in Bulgaarse gevangenissen te wijten valt aan het *overpolicen* van deze groep.

In 2007 startte Open Society Justice Initiative met het STEPSS-programma (Strategies for Effective Police Stop and Search project) in de bovenstaande landen. Eén van de doelstellingen van dit project betrof de implementatie van registratie via stopformulieren. Inspiratie voor de ontwikkeling van de registratieformulieren werd gehaald bij de Britse

[4] Deze gegevens werden op informele wijze verkregen eind maart 2019 tijdens een academisch uitwisselingsbezoek in Edinburgh bij de Schotse (federale) politie in het kader van het COST-project POLSTOP.

politie, waardoor grosso modo dezelfde gegevens als in het VK worden bewaard[5]. Uit de data van het STEPSS-programma kan worden afgeleid dat het aantal uitgevoerde controles verminderde, maar dat het percentage van de controles dat leidde tot een arrestatie of een boete, juist toenam, wat kan betekenen dat politiebeambten op een grondigere wijze reflecteren over de keuze om al dan niet over te gaan tot een controle. Dit blijkt vooral het geval in Spanje en Hongarije (Open Society Justice Initiative, 2009a).

4.2.5. Het (nogal zwakke) inhaalmanoeuvre van België: een tijdlijnweergave

Identiteitscontroles kennen ook in België een controversiële geschiedenis. In de jaren ’80 bijvoorbeeld was er een voorval waarbij een Antwerpse hoogleraar, Filip Reyntjens, weigerde om zijn identiteitskaart af te geven tijdens een identiteitscontrole. Volgens de toenmalige rijkswacht ging het louter om een routinecontrole en lag er geen overtreding aan de basis, iets waarmee Reyntjens niet akkoord ging met als gevolg dat hij meer dan twee uur van zijn vrijheid werd beroofd (Meerschaut & De Hert, 2007). Na deze affaire besloot hij een verzoek in te dienen bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens (ECRM) betreffende de schending van enkele rechten uit het Europees Verdrag van 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (ECRM, 1992). Hoewel het ECRM het verzoek als ongegrond verklaarde (Goossens, 2006, p. 246), leidde het tot de opstart van een aantal onderzoeken naar de uitvoering van deze politiepraktijk. Zowel de studie van De Valkeneer en Rosso (1988) als die van Francis (2001) wezen uit dat bepaalde bevolkingsgroepen vaker dan andere worden staande gehouden en dat hun fysieke eigenschappen doorgaans aan de basis lagen van de controles. Enkele jaren later toonde het onderzoek van Easton et al. (2009, p. 97) aan dat etnische minderheden, en in het bijzonder Roma, klagen over herhaaldelijke politiecontroles en onbeschoft politiegedrag.

In 2015 ontstond er opnieuw publieke controverse rond identiteitscontroles. Ditmaal door een voorval in Kortrijk waarbij enkele jongeren van Noord-Afrikaanse origine met geweld werden staande gehouden, omdat de politie vermoedde dat ze een fiets wouden stelen (Van den Broek , 2015). Patrick Charlier (2015), directeur van Unia (centrum voor gelijke kansen, tegen discriminatie), schreef in de nasleep van deze gebeurtenis een opiniestuk voor een Belgische krant waarin hij de discriminerende behandeling door de politie bekritiseert. Enkele dagen later kwam ook de Gentse politie in opspraak door de controle van acteur Zouzou Ben Chicka. Volgens de politie deed hij verdacht en verrechtvaardigde zijn gedrag dan ook een identiteitscontrole. Zouzou Ben Chicka vermoedde daarentegen dat zijn etnische origine aan de basis lag van de controle en gaf aan hardhandig en respectloos te zijn behandeld (De Clercq, 2015). Een jaar later ontstond er wederom heisa door een rapport van Human Rights Watch aangaande de implementatie van de Belgische terrorismemaatregelen na de aanslagen in Parijs in 2015 en Brussel in 2016. De organisatie stelde vast dat de politie in het kader van terreurbestrijding geregeld discriminerend gedrag vertoont en dan vooral ten aanzien van personen met Noord-Afrikaanse roots.

[5] De data die worden geregistreerd met het STEPPS-programma betreffen de reden voor de controle, het tijdstip, de locatie, en de uitkomst van de controle. Verder worden ook de etnische origine, het gender en de leeftijd van de gecontroleerde bewaard. Spanje vormt echter een uitzondering op de regel, want daar wordt niet de etnische origine van een burger, maar wel diens nationaliteit geregistreerd. In Girona werd er oorspronkelijk besloten om de perceptie van politiebeambten omtrent de etnische origine van burgers te bestuderen door hen te vragen deze eigenschap te registreren. Men is hier echter vanaf gestapt, vermits analyse aantoont dat er grote gelijkenissen bestaan tussen de percepties van de politiebeambten en de geregistreerde nationaliteiten van de gecontroleerde individuen (Open Society Justice Initiative, 2009a).

Daarnaast kreeg ze ook verscheidene meldingen binnen van illegitiem politiegedrag, zoals het toekennen van geweld aan en het opsluiten van burgers zonder geldige redenen. Het rapport van Human Rights Watch leidde tot grote bezorgdheid bij La Ligue des Droits Humains die dan weer op haar beurt besloot om een onderzoek te voeren naar etnisch profileren door de Belgische politie. De resultaten van de studie werden gepubliceerd in 2017 en zijn allesbehalve positief. Zo maken de grote aantallen citaten van burgers die in het rapport worden voorgesteld allemaal melding van discriminatie door de politie en geven verschillende deelnemers aan het gevoel te hebben slecht(er) behandeld te worden omwille van hun etnische origine. In datzelfde jaar kwam ook de Antwerpse politie in een slecht daglicht te staan. Verscheidene Noord-Afrikaanse jongeren uit Borgerhout klaagden over herhaaldelijke identiteitscontroles en voelden zich geviseerd door de politie, wat leidde tot grote spanningen tussen beide groepen met enkele gewelddadige betogingen en rellen als gevolg (Maenhout, 2017; Verschueren & De Muynck, 2017). Naar de feiten werd uitgebreid onderzoek gevoerd, wat uiteindelijk resulteerde in de vervolging van zes voormalige politiebeambten die ook wel in de media 'de Bende van Mega Toby en Sproetje' worden genoemd (Het Nieuwsblad, 2019). In 2018 besloot Amnesty International eveneens onderzoek te voeren naar etnisch profileren in België, maar dan politiebeambten te bevragen in plaats van burgers. Er namen negen verschillende politiezones deel (Brussel-Hoofdstad Elsene, Brussel-Noord, Brussel-Zuid, Mechelen-Willebroek, Antwerpen, Genk, Charleroi, Luik en Ottiginies-Louvain-La-Neuve) waarvan 48 politiebeambten toestemden met een interview. Amnesty International koos voor deze politiezones omwille van hun stedelijk karakter en het hoge aantal inwoners met een niet-Europese migratieachtergrond. De resultaten brachten tegenstrijdige visies naar boven: zo veroordeelden 20 participanten etnisch profileren, maar gaven er 24 politiebeambten toe dat het probleem wel degelijk bestaat. Amnesty International besluit dan ook dat er in België meer aandacht moet worden besteed aan etnisch profileren en dat er nood is aan transparantie door onder andere registratie verplicht te maken. Het rapport van Amnesty International zorgde voor heel wat commotie. Toenmalig minister van Veiligheid en Binnenlandse Zaken Jan Jambon bestempelde het rapport als 'overdreven' en benadrukte dat hij niet achter de (globale) invoering van een registratieverplichting staat (De Standaard, 2018). Politiezone Mechelen-Willebroek (MeWi) maakte wel al een jaar voordien bekend dat ze voortaan alle identiteitscontroles formeel registreert en dat één van de doelstellingen van haar registratieproject het bestrijden van etnisch profileren is (Knack, 2017). Tot nog toe heeft echter geen andere politiezone officieel bekend gemaakt het voorbeeld van politiezone MeWi te volgen. Er is ook nog steeds geen wettelijke verplichting om identiteitscontroles te registreren.

De bovenstaande evenementen kregen geleidelijk aan gehoor binnen politieke kringen en leidden uiteindelijk tot de organisatie van een hoorzitting omtrent etnisch profileren binnen de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers in februari 2019. Aan deze hoorzitting namen zowel leden van mensenrechtenorganisaties als van de politie deel. Hun perspectieven vielen echter – naar mijn mening – maar moeizaam met elkaar te rijmen. Algemeen genomen was iedereen het er wel over eens dat er nood is aan meer awareness rond discriminatie binnen de politie. Klaarheid scheppen in zulke debatten, blijft door het gebrek aan nationaal onderzoek moeilijk. De noodzaak aan diepgaand inzicht in de uitvoering van identiteitscontroles kwam dus weer naar boven, al bleef het ondernemen van concrete plannen zo goed als uit.

De coronacrisis bracht niet de nodige rust, integendeel. Zo ontstond er in het voorjaar van 2020 opnieuw ophef door het overlijden van een jonge man in Anderlecht die vluchtte voor

de politie ten gevolge van een identiteitscontrole. Dit voorval leidde tot rellen en straatprotesten, waarbij de politie werd beschuldigd van illegitiem geweld (Goeman, 2020). Vanuit politieke hoek werd er dan weer een onderzoek van Comité P naar het optreden van de betrokken politiebeambten, geëist (Knack, 2020). De dood van George Floyd enkele maanden later leidde wereldwijd tot spanningen en zette in verschillende landen (waaronder België) de *Black Lives Matter* beweging in gang. De protestacties zorgden ervoor dat de polarisatie tussen politie en burgers geïntensifieerd werd en lijken een aantasting van de politielegitimiteit in de hand te hebben gewerkt, zeker nadat de federale politie zich in een open brief distantieerde van het idee dat er structureel racisme zou bestaan binnen haar organisatie (De Standaard, 2020). Eind juli 2020 kwam de politie opnieuw in een mediastorm terecht toen een politiebeambte een man die weigerde een mondmasker te dragen en zijn identiteitskaart af te geven, een klap in het gezicht gaf en pepperspray gebruikte (Segers, 2020). Alhoewel het parket onmiddellijk een onderzoek startte naar het voorval, namen niet alleen collega's het op voor de politie-inspecteur, maar kwam er ook steun vanuit het publiek op sociale media. Meer dan 30 000 mensen ondertekenden een online petitie als steunbetuiging voor de politieman (Depauw, 2020). Dat 2020 een tumultueus jaar was voor de politie, is nog maar licht uitgedrukt. Ook de rellen in Blankenberge (Clemens, 2020) en de geuite kritiek op het onderzoek naar de dood van een Slovaakse man in een politiecel in Charleroi in 2018 waarbij een politievrouw de Hitlergroet bracht (Bergmans, 2020), deden de wenkbrauwen fronsen.
Al deze voorvallen tonen aan dat politie-interventies ook in ons land de gemoederen hoog doen oplopen. Op basis van verhalen uit de media ontstaan er reacties in de samenleving en wordt er een (positief of negatief) oordeel gevormd over de tussenkomst van de politie (Snacken & Verfaillie, 2009). Vanuit deze oordeelsvorming komt er een beweging op gang die mogelijks een impact kan hebben op de manier waarop politiecontroles worden uitgevoerd (Skolnick & McCoy, 1984).

4.3. Registratiemechanismen als antwoord op legitimiteitscrisissen

Zoals de voorgaande paragrafen al enigszins duidelijk maakten, besloten verscheidene landen een registratieverplichting in te voeren ten einde transparantie te verkrijgen in de uitvoering van identiteitscontroles. Dit hoofdzakelijk naar aanleiding van geuite beschuldigingen omtrent etnisch profileren aan het adres van de politie. Naast het bieden van een antwoord op de vraag welke personen het vaakst worden gecontroleerd, vertelt de registratie van identiteitscontroles ook iets over de effectiviteit van deze politiepraktijk. In de paragrafen die volgen, licht ik dit nader toe.

4.3.1. Registreren van persoonsgegevens: (on)nodig?

Wanneer de registratiepraktijken uit bovenstaande landen worden samengevoegd, dan blijken er hoofdzakelijk drie persoonskenmerken te worden geregistreerd en openbaar gemaakt. Deze betreffen de etniciteit, het gender en de leeftijd van de gecontroleerden. Wanneer bijvoorbeeld gekeken wordt naar het gegeven etniciteit, dan valt op dat er heel wat statistieken afstappen van het binaire onderscheid 'wit versus zwart'. Uit de meest recente cijfers van de Schotse politie blijkt dat politiebeambten bij het registreren van etniciteit rekening houden met 31 categorieën waaronder tevens gedeelde origines vallen, zoals 'Indian Scottish', 'Carribean British' en 'White Gypsy' (Police Scotland, 2019). Ook de registratiecijfers van de politie van New York wijzen uit dat politiebeambten aandacht besteden aan meerdere etniciteitsdimensies, zo kunnen onder meer de categorisaties 'Asian/Pacific Islander' en 'White/Hispanic' worden opgemerkt (NYPD, 2018). Door oog te

hebben voor meer diverse en/of kruisende etnische achtergronden of origines kan een diepgaander inzicht worden verworven in het debat rond etnisch profileren.
Bij de registratie van gender ligt de situatie dan weer helemaal anders. Zo blijven de statistieken vasthouden aan het binaire onderscheid 'man versus vrouw' en houden ze geen rekening met de andere dimensies die gender kan belichten. Dit blijkt echter broodnodig, vermits studies reeds hebben vastgesteld dat de ervaringen van transgenders en personen die zich identificeren als queer of pangender met identiteitscontroles, erg verschillend kunnen zijn van de ervaringen van individuen die zich omschrijven als cisgender (Mogul, Ritchie, & Whitlock, 2011; Centre for Constitutional Rights, 2012). Wat de registratie van leeftijd tot slot betreft, tonen de registratiecijfers globaal genomen aan dat personen onder de 30 vaker worden gecontroleerd, dan personen boven de 30.

De registratie van persoonsgegevens leidt tot hevige debatten. De argumentatie die door verscheidene academici en overheidsinstanties wordt geformuleerd, benadrukt een aantal belangrijke voordelen. Zo beargumenteert The Home Office, het Britse ministerie van Binnenlandse Zaken, dat het registreren van persoonsgegevens kan leiden tot positieve veranderingen in het debat rondom etnisch profileren, alsook een grotere transparantie creëert binnen politiemiddens en ervoor zorgt dat politiebeambten verantwoordelijkheid moeten opnemen voor hun daden (Delsol & Shiner, 2006). Een ander voordeel van registratie betreft het *empoweren* van de burger. Door het machtsverschil dat er bestaat met de politie, zouden burgers vaak niet durven om een klacht in te dienen (Cao & Huang, 2000). Een tastbaar bewijs, zoals een kopie van het registratieformulier, kan daarin verandering brengen (Eijk, Holman, & Lamboo, 2012).
Meerschaut en De Hert (2007) wijzen dan weer op een aantal nadelen. Door persoonsgegevens te registreren, krijgt de publieke sector zicht op een aantal privacygevoelige data, ongeacht of burgers daar nu wel/niet mee toestemmen. De registratie van persoonsgegevens kan daarnaast ook nefaste gevolgen bewerkstelligen. Zo riskeren vaak gecontroleerde bevolkingsgroepen te worden aanschouwd als 'probleemgroepen', waardoor de overtuiging groeit dat zij aan aangepaste veiligheidsmaatregelen moeten worden onderworpen, terwijl zij mogelijks het slachtoffer zijn van discriminatoire politiecontroles (van der Leun & van der woude, 2014). Er is dan sprake van een self-fulfilling prophecy (zie paragraaf 2.2.1.1.). Bovendien toont onderzoek aan dat niet alle identiteitscontroles even systematisch worden geregistreerd, ondanks de wettelijke verplichting (Ridgeway, 2006), waardoor er een dark number bestaat dat onderbelicht blijft (Weisburd, Telep, & Lawton, 2014). Ook is het zo dat in sommige landen, zoals Engeland en Schotland, de optredende politieman/vrouw vastlegt over welke etnische origine(s) een gecontroleerde beschikt. Politiebeambten kunnen de betrokken burger daarbij betrekken door hem/haar te vragen met welke etniciteit en/of nationaliteit hij/zij zich identificeert, maar kunnen dit ook even goed niet doen en op zelfstandige basis die beslissing nemen (Pantazis & Pemberton, 2009). De vraag is dan ook in welke mate zulke statistieken een reële weerspiegeling kunnen zijn van de praktijk.

4.3.2. Op zoek naar de effectiviteit van identiteitscontroles doorheen registratiecijfers

Alhoewel in de besproken landen de registratie van identiteitscontroles voornamelijk het bestuderen van etnische profilering tot doel heeft, is het ook mogelijk om de effectiviteit van deze politiepraktijk in het kader van criminaliteitsbestrijding en -opsporing na te gaan doordat de uitkomst van de uitgevoerde politiecontroles (volgt er al dan niet een proces-verbaal, arrestatie, ...) tevens wordt geregistreerd. In de bestaande literatuur heeft men dit hoofdzakelijk getracht te analyseren aan de hand van de 'arrestatieratio', oftewel het

percentage van het totale aantal uitgevoerde identiteitscontroles dat uitmondt in een arrestatie (Goel, Rao, & Shroff, 2016). In het Verenigd Koninkrijk verzamelt en publiceert het ministerie van Binnenlandse Zaken op periodieke wijze de verzamelde stop and search gegevens. De meest recente cijfers wijzen uit dat er in jaargang 2018-2019 van de 370 454 uitgevoerde controles in Engeland en Wales, circa 15,7% (oftewel 58 251) resulteerden in een arrestatie[6] (Home Office, 2019). In Noord-Ierland ligt de ratio op slechts 7%: van de 25 450 uitgevoerde controles in jaargang 2019-2020 mondden er 1776 uit in een arrestatie (Police Service of Northern Ireland, 2020).
In New York kon men in de periode 2011–2016 een verbazingwekkende daling vaststellen: men ging immers van 685 724 uitgevoerde controles in 2011 naar 12 404 uitgevoerde controles in 2016. Positief was dat de arrestatieratio parallel daaraan steeg. Van steeds onder de 10% te liggen in de periode 2004-2012 (Schneiderman, 2013; Lacoe & Sharkey, 2016), bekwam men in 2016 een arrestatieratio van maar liefst 20,5% (NYCL, 2016). Het zou echter verkeerd zijn om uit deze cijfers zonder meer te concluderen dat de effectiviteit van deze politiepraktijk in New York is toegenomen. Het onderzoek van Rayman (2013) wijst namelijk uit dat er in de jaren 2000 bij vele politiebeambten een soort angst bestond voor sancties of belemmeringen van hun carrièremogelijkheden indien zij te weinig controles uitvoerden. Bovendien vermeldde ik reeds dat de procedure tot het registreren van controles vanaf 2013 omslachtiger is geworden (zie paragraaf 4.2.2), waardoor politiebeambten mogelijks minder vaak overgaan tot registratie. Er dient dan ook opgepast te worden met het vergelijken van registratiecijfers tussen verschillende landen onderling.

Met het gebruik van de arrestatieratio als effectiviteitsindicator blijken er heel wat problemen te zijn. Dat niet alle politiebeambten even systematisch overgaan tot de registratie van controles, maakte ik al duidelijk. Er gaan op die manier heel wat controles verloren die niet in de statistieken zijn opgenomen. Om de administratieve werklast die gepaard gaat met het verbaliseren van feiten te vermijden (Gilleir, 2013, p. 172), is het ook mogelijk dat politiebeambten wel degelijk criminaliteit opsporen tijdens een controle, maar besluiten om daar niet verder op in te gaan (Goel, Rao & Shroff, 2006). Indien de uitkomst van zulke controles vervolgens wordt geregistreerd als 'negatief', dan blijft het positieve effect dat zij wel degelijk hebben gehad op het opsporen/bestrijden van criminaliteit onderbelicht. Dit alles maakt van de arrestatieratio dan ook geen wondermiddel dat kan voorspellen of identiteitscontroles nu wel, slechts een klein of geen effect hebben op de detectie van misdrijven (Quinton, 2015). Toch zijn en blijven arrestatiecijfers volgens Delsol (2015) één van de meest gebruikte indicatoren voor het meten van de effectiviteit van politiecontroles in wetenschappelijk onderzoek, doordat er geen alternatieven voorhanden zijn. Verdergaand op deze vaststelling, kan er niet worden tegengesproken dat de arrestatieratio's die eerder werden weergegeven, laag liggen, wat Miller, Bland en Quinton (2000) leidt tot het formuleren van de volgende conclusie:

> (stops and searches) have a minor role in detecting offenders for the range of crimes that they address, as reported by the public, and a relatively small role in detecting the offenders for such crimes that come to the attention of the police. (p. 45)

[6] Deze cijfers steunen op het aantal controles dat werd uitgevoerd op basis van de 'Police and Criminal Evidence Act' (PACE), het meest toegepaste wettelijk stelsel bij de Britse stop and search praktijk (Bridges, 2015). Politiebeambten werkzaam in het VK kunnen ook controles uitvoeren ten gevolge van andere wetten, zoals de 'Criminal Justice and Public Order Act' (Bradford, 2017, p. 5). Deze soort controles zijn dus niet inbegrepen in de weergegeven cijfers.

Tussentijdse conclusie

Vermits de politie voor een groot deel van haar werktaken steunt op de hulp en medewerking van burgers, is het belangrijk dat deze laatsten haar aanschouwen als een legitiem instituut. Identiteitscontroles hebben een grote impact op de politionele legitimiteit, maar lijken bij bepaalde (groepen) personen meer kwaad dan goed te doen. De ongelijkheidsmechanismen waarmee zij te maken krijgen liggen daarbij aan de basis. Zo was in verscheidene landen de beschuldiging dat de politie zich engageert in etnisch profileren de katalysator in het ontstaan van legitimiteitscrisissen. Schotland vormt hierop een uitzondering, vermits daar vooral de vaststelling dat zeer jonge kinderen uit arme socio-economische omgevingen geviseerd werden, leidde tot breuken in het vertrouwen ten aanzien van de politie. Via de invoering van een wettelijk verankerende registratieverplichting trachtte men de legitimiteit te herstellen. Eén van de doelstellingen was zicht krijgen op de vraag welke personen er nu veel, en mogelijks onterecht, worden gecontroleerd. Zonder het belang daarvan teniet te doen, blijft deze discussie nog te vaak beperkt tot het probleem rond etnisch profileren, gekaderd in de enge zin (i.e. 'hard profileren'; zie paragraaf 3.1.3.1.), waarbij men tracht te onderzoeken of de politie nu al dan niet personen controleert op basis van hun nationaliteit, etnische origine en/of huidskleur. Dit ten koste van (de combinatie met) andere kenmerken, zoals gender, leeftijd, SES, seksuele geaardheid, ..., die evenzeer belangrijk zijn bij het bestuderen van problematische profileringspraktijken en de ervaringen van individuen met (meervoudige) discriminatie.

Desondanks zou het verkeerd zijn om alleen maar kritiek te uiten op de weergegeven registratiepraktijken in dit hoofdstuk, vermits ze hebben toegelaten een diepgaander inzicht te verkrijgen in de toepassing van politiecontroles door onder meer de registratiecijfers periodiek te analyseren en openbaar te maken. Voor België geldt echter het tegendeel. De wet voorziet geen verplichting om identiteitscontroles te registreren, alsook is er (bijna) geen informatie terug te vinden over de registratie van deze politiebevoegdheid. Momenteel is dan ook niet geweten hoeveel controles er in België worden uitgevoerd, welke personen vaak worden gecontroleerd (en dus ook welke niet) en hoeveel controles resulteren in een proces-verbaal en/of arrestatie. Toch vonden er ook in België een aantal ophefmakende gebeurtenissen plaats waarbij de politie werd beschuldigd van discriminatie, waardoor verscheidene (mensenrechten)organisaties sindsdien ijveren voor een registratieverplichting. Slechts één politiezone maakte kenbaar dat ze aan deze eis tegemoet wil komen. Een doelstelling van dit proefschrift bestaat er dan ook uit om kennis te verwerven over de huidige registratiepraktijken gangbaar in Belgische lokale politiezones. Dit opnieuw met oog voor de visie van politiebeambten, vermits zij verantwoordelijk zijn voor de registratie. Een gebrek aan inzicht in de waarde van registratie leidt onoverkomelijk tot een daling in de motivatie om controles te registreren. Het is dan ook van belang om na te gaan wat politiebeambten zelf belangrijk en doenbaar achten, om op die manier een kwalitatieve registratiepraktijk uit te bouwen en transparantie te bekomen binnen de politieorganisatie. De volgende deelvragen krijgen bijgevolg de nodige aandacht in dit proefschrift:

- Worden identiteitscontroles geregistreerd in België, en zo ja, waarom en op welke wijze, zo nee, waarom niet?
    - Welke informatie wordt bewaard?
    - Bestaan er korpsinterne regels omtrent de registratie van identiteitscontroles, en zo ja, wat schrijven ze voor?

- Zijn er verschillen waar te nemen tussen politiezones en politiebeambten onderling in de registratie van identiteitscontroles, indien wel, welke?
- Wat zijn de achterliggende redenen van politiebeambten om identiteitscontroles wel/niet te registreren?

Een afrondend overzicht: identiteitscontroles als een veelzijdige en complexe politiepraktijk

In de literatuurweergave werd de praktijk van identiteitscontroles op micro-, meso- en macroniveau uiteengezet. Alhoewel een controle een interactie betreft tussen een individuele politieman/vrouw en een burger en men bijgevolg zou kunnen veronderstellen dat enkel het microniveau een rol speelt, mogen ook het meso- en macroniveau niet uit het oog worden verloren. Tussen de drie niveaus vinden er onderlinge wisselwerkingen plaats (zie figuur 1), die van een identiteitscontrole een veelzijdig en complex gegeven maken.

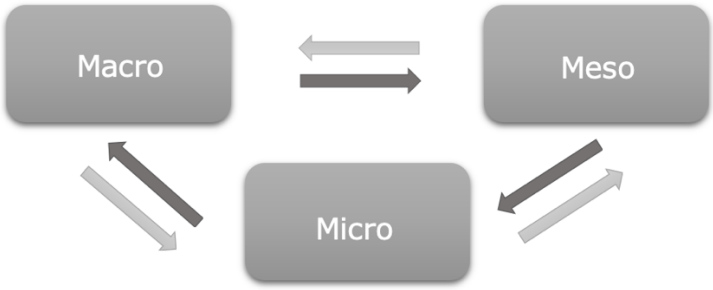

Figuur 1 – Onderlinge wisselwerkingen micro-, meso- en macroniveau bij identiteitscontroles

De wetgeving rond identiteitscontroles is een instrument dat gecreëerd wordt op macroniveau en dat ondersteuning biedt aan het overkoepelende doel van het instituut, namelijk het bewaren van de sociale orde. Namens Monjardet (2000) hebben burgers weinig moeite met het aanvaarden van wetten, vanwege de overeenstemming met de waarden en normen waarmee zij zijn opgegroeid. Vervolgens zal de politie als beroepsorganisatie op mesoniveau trachten de toepassing van de wetgeving zo efficiënt mogelijk te maken voor haar personeel, door bijvoorbeeld de implementatie van opleiding. Uiteindelijk zijn het de terreininspecteurs die de identiteitscontrole uitvoeren en daarvoor de wetgeving dus (moeten) toepassen en interpreteren in het contact met de bevolking. Op die manier heeft het macroniveau een invloed op zowel het micro- als het mesoniveau.

De aard en structuur van de politieorganisatie, de beroepsculturen en storytelling op het mesoniveau, zorgen er onder andere voor dat er een soort van cognitieve map wordt gevormd in de hoofden van de individuele politiebeambten (op microniveau) die op haar beurt bepalend is voor de wijze waarop individuen worden geselecteerd en identiteitscontroles worden uitgevoerd. Daarnaast draagt ook de aanwezige vrijheid op het terrein (wat opnieuw een rechtstreeks gevolg is van hoe de organisatie gestructureerd is op mesoniveau) bij tot het controlebeleid van de politieman/vrouw op straat: de afwezigheid van enige supervisie geeft terreininspecteurs de ruimte om het eigen handelen, en de verantwoording ervan, zelfstandig in te vullen.

Ook omgekeerd; van het micro- naar het mesoniveau valt er een zekere impact waar te nemen. Monjardet (1996, p. 88) heeft het over een 'hiërarchische inversie'. Volgens hem wordt er op het terrein het vaakst geselecteerd welke taken er worden uitgevoerd en moeten terreininspecteurs in die context heel wat keuzes maken en er tegelijkertijd voor zorgen dat hun superieuren de getroffen initiatieven opnemen binnen het kader van de beroepsorganisatie.

Door de manier waarop politionele interacties plaatsvinden en door burgers ervaren worden, stijgt of daalt de legitimiteit van de politie binnen de bredere samenleving (Bradford, 2014), en beïnvloedt het microniveau dus tevens het instituut op macroniveau. Op mesoniveau zien we dan weer dat de reactie (of afwezigheid van een reactie) van de politieorganisatie op legitimiteitscrisissen evenzeer een gevolg kan hebben voor haar positionering en functionering in het maatschappelijk middenveld.

Samengevat, zou een 'geslaagde' identiteitscontrole dus de drie niveaus ten goede moeten komen: op het microniveau zijn zowel de betrokken burger als de politiebeambte tevreden over het verloop en de uitkomst van de controle; op het mesoniveau draagt ze bij tot een efficiëntere werking van het politieapparaat; en het instituut op macroniveau kan dankzij dit instrument (beter) instaan voor het bewaren van de sociale orde in de samenleving. Dit beeld schetst een ideale wereld waarin geen enkele stoorzender te bespeuren valt. Noem het ook maar een naïef beeld, vooral omdat er zoals eerder vermeld constant spanningen optreden tussen de drie niveaus. Om de praktijk van identiteitscontroles te optimaliseren in het voordeel van alle betrokken partijen, kan het dan ook nuttig zijn om (de oorzaken van) deze stoorzenders te identificeren en te verklaren, en zo mogelijk weg te werken.

Deel III: Methodologie

Hoofdstuk 5: Etnografisch onderzoek als een 'once in a lifetime experience'

In dit hoofdstuk ga ik dieper in op de methodologie die aan de basis ligt van het onderzoek gepresenteerd in dit proefschrift. Het uitvoeren van veldwerk aanschouw ik persoonlijk als een dermate boeiende beleving die onmogelijk op enkele tellen kan worden beschreven. De vele afwisselende emoties die ik heb ervaren, kunnen daarenboven wellicht niet op één hand worden geteld. Zo ben ik boos en bang geweest, heb ik gehuild en gelachen, en leefde ik zowel mee met politiebeambten als met burgers wanneer zij met een traumatische gebeurtenis werden geconfronteerd. Niet alleen verkreeg ik toegang tot een onbekende leefwereld, ook werd ik geregeld uitgedaagd mijn grenzen te verleggen.
Via een uitgebreide weergave van de onderzoeksmethodologie, hoop ik de lezer inzicht te bieden in mijn ervaringen met veldwerk in een politiesetting en de invloed daarvan op de bekomen studieresultaten. Vooreerst ga ik dieper in op de keuze voor kwalitatief onderzoek en de rol die de ethische commissie daarbij heeft gespeeld. Vervolgens stel ik de deelnemers van dit onderzoek voor en bespreek ik de wijze waarop de dataverzameling tot stand kwam. Nadien zet ik de data-analysemethode uitvoerig uiteen, om tot slot nader te reflecteren over mijn eigen identiteit als onderzoekster binnen de gekozen politiesetting en de interacties die ik in die positie ben aangegaan met de participanten.

5.1. Kiezen voor kwalitatief onderzoek: een weloverwogen evidentie?

Vermits mijn promotoren en ik kozen voor een onderzoek naar de wijze waarop politiebeambten identiteitscontroles uitvoeren, ervaren en verantwoorden, leek een kwalitatieve onderzoeksbenadering het meest aangewezen. De meerwaarde van kwalitatief onderzoek ligt volgens Staring en van Swaaningen (2010, p. 69) in de *verstehende* aanpak waarbij onderzoekers op gedetailleerde wijze kunnen achterhalen waarom welbepaalde gedragingen zich voordoen. Kwalitatief onderzoek, aldus Ritchie en Lewis (2005) "offers the opportunity to 'unpack' issues, to see what they are about or what lies inside, and to explore how they are understood by those connected with them" (p. 27).

In vergelijking met andere landen, waaronder Engeland, Schotland, de Verenigde Staten, Nederland en Frankrijk, werd er in België over identiteitscontroles – tot nog toe – weinig wetenschappelijk onderzoek gevoerd. Deze studie is dan ook voor een deel exploratief van aard (Bernard, 2006, p. 7). De analyse van de onderzoeksgegevens speelt zich voornamelijk af op het descriptieve en begrijpende niveau, maar daarover later meer.

Om antwoorden te kunnen bieden op de geformuleerde onderzoeksvragen, opteerden mijn promotoren en ik voor een etnografische studie waarbij gebruik wordt gemaakt van verschillende dataverzamelingstechnieken, met name observaties, informele veldgesprekken en diepte-interviews. In dit proefschrift verkies ik etnografisch onderzoek te omschrijven op basis van de operationalisering die Hammersley en Atkinson (2007) voorschotelen, hoewel ik me ervan bewust ben dat er nog tal van andere mogelijke opties bestaan. De onderzoekers definiëren een etnografie als een onderzoeksmethode waarbij:

> (…) the researcher participates, overtly or covertly, in people's daily lives for an extended period of time, watching what happens, listening to what is said and/or asking questions through informal and formal interviews, collecting documents and artefacts – in fact gathering whatever data are available to throw light on the issues that are the emerging focus of inquiry. (p. 3)

De keuze voor deze operationalisering ligt vervat in de brede dimensie die zij dekt, daar Hammersley en Atkinson duidelijk maken dat elke bron van informatie, ongeacht de wijze waarop ze wordt verkregen (formeel/informeel), van belangrijke waarde kan zijn voor het onderzoek. Daarenboven benadrukt deze definiëring evenzeer het belang van de interacties met de participanten, iets wat volgens heel wat onderzoekers dé grote sterkte vormt van etnografisch onderzoek (Pole & Hillyard, 2016, p. 17; Madden, 2010, p. 16). Door in nauw contact te treden met de participanten, bekomen etnografen een rijkdom aan data die namens Queirós, Faria en Almeida (2017) door middel van meer afstandelijke methoden, nauwelijks of zelfs niet kan worden bereikt.

Desondanks zijn er ook enkele nadelen verbonden aan etnografisch onderzoek. Door onder meer de intensieve tijd in het veld en de persoonlijke band met de participanten, worden onderzoekers al snel geconfronteerd met allerlei ethische en methodologische dilemma's (Westmarland, 2001b; Madden, 2010, p. 33; Worley, Worley, & Wood, 2016). Dit geldt bovendien volgens Rowe (2007) des te meer voor het doen van etnografisch onderzoek bij de politie, gezien haar machtspositie en monopolie op geweldsuitoefening. Diverse politie-etnografen hebben reeds veelvuldig melding gemaakt van de talrijke ethische en methodologische problemen die zijn opgedoken in hun onderzoek, gaande van het verkrijgen van toegang tot het veld (Rowe, 2007; van Charldorp, 2010) en het observeren van illegitiem gedrag (Westmarland, 2001b) tot het winnen van vertrouwen (Herbert, 2001; Mac Giollabhuí, Goold, & Loftus, 2016) naar het zijn van een vrouw in een dominant masculiene setting (Hunt, 1984; Horn, 1997; Huggins & Glebbeek, 2003). Namens Liong (2015) heeft de wijze waarop een onderzoeker omgaat met zulke ethische en methodologische gevoeligheden niet alleen een invloed op het verloop van het onderzoek, maar tevens op de participanten en zijn/haar eigen welzijn. Katz (2019) omschrijft de etnograaf dan ook als een sleutelfiguur in het welslagen van een etnografie.

5.1.1. De rol van ethische commissies bij wetenschappelijk onderzoek

Sinds een paar decennia wordt de noodzaak van een voorafgaand ethisch advies alsmaar meer benadrukt (Miller, 2013; Flick, 2014, p. 48). De academische wereld werd in het verleden geconfronteerd met heel wat gebeurtenissen die niet altijd even koosjer bleken. Het meest bekende voorbeeld is misschien wel het Milgram-experiment waarbij de deelnemers onder bevel van een wetenschapper zogezegd elektrische shocks moesten toedienen aan een proefpersoon (Gibson, Blenkinsopp, Johnstone & Marshall, 2018). Inzicht in dergelijke voorvallen leidde tot twee grote veranderingen. Eerst en vooral publiceerden alsmaar meer onderzoekers methodologische handboeken en essays waarin ze zich uitvoerig bogen over de ethische dilemma's die ze tegenkwamen in hun studie en de wijze waarop ze daarmee zijn omgegaan (Westmarland, 2001b). Het besef dat de persoonlijkheid van de onderzoeker een belangrijke rol speelt in de generatie van data kwam op de voorgrond te staan (Finlay, 2002). Daarnaast startten verschillende universiteiten en hogescholen met het oprichten van ethische commissies die het verlenen van ethisch advies voor onderzoeksvoorstellen tot doel hebben (Bryman, 2016, p. 125). Een evolutie die heel wat commotie teweegbracht, doordat sommige onderzoekers, waaronder Punch (1986) en Wolcott (2008), beweren dat ethische commissies rigiditeit bewerkstelligen in academisch onderzoek en op die manier de vrijheid van onderzoekers drastisch indammen en het nemen van initiatief ontmoedigen.

Ook in de universiteit waar ik tewerkgesteld ben, zijn er verscheidene ethische commissies betrokken bij academisch onderzoek. De ethische commissies voor dierenproeven en medische ethiek bestaan al langer, maar die met betrekking tot de humane wetenschappen werd slechts in 2015 opgericht. Vermits dit doctoraal proefschrift wordt gesubsidieerd door het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen (FWO) en één van haar eisen het verkrijgen van een ethisch advies betreft, werd het onderzoek in de beginfase voorgelegd aan de ethische commissie voor humane wetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel. Hoewel iedere ethische commissie uniek is en haar eigen manier van functioneren kent, plaatsen de bestaande ethische commissies volgens Hammersley (2015) doorgaans dezelfde vraagstukken centraal, die onder meer peilen naar thema's zoals anonimiteit, informed consent, feedback en misleiding of schade. Doorheen de bespreking van dit hoofdstuk, zal ik nader toelichten hoe ik mezelf als onderzoekster in de uitvoering van deze studie heb gepositioneerd ten aanzien van de zopas beschreven thema's.

Alvorens ik overga tot een uiteenzetting van het Belgische politielandschap en de deelnemende politiezones presenteer, wil ik even stilstaan bij de moeilijkheden die gepaard gaan bij het opstellen van een ethisch dossier. Zo wordt er bijvoorbeeld van onderzoekers verwacht dat zij alle potentiële ethische problemen die kunnen opduiken in hun studie, in kaart brengen en daar dan ook oplossingen voor aanreiken. Een opdracht die, aldus Eder en Corsaro (1999), niet zo gemakkelijk te volbrengen is, doordat (het verloop van) wetenschappelijk onderzoek onmogelijk vast te leggen valt in uitgestippelde paden. Toch zijn er namens mij ook een aantal voordelen verbonden aan de positie die ethische commissies bekleden. Het uitwerken van een ethisch dossier vergt namelijk een doorgewerkt literatuuronderzoek waarbij de gemaakte keuzes van andere onderzoekers reflexief in vraag worden gesteld. Reeds vanaf mijn eerste jaar als doctoraatsstudente ben ik voortdurend bezig geweest met vraagstukken rond anonimiteit, vertrouwelijkheid en ethisch rapporteren, waardoor niet alleen mijn zelfvertrouwen als onderzoekster is toegenomen, maar ik ook heb getracht – in de mate van het mogelijke – om elke keuze in het proces van dataverzameling en –verwerking, kritisch en weloverwogen te benaderen.

5.2. Mapping the field: een korte introductie tot het Belgische politielandschap

Sinds de inwerkingtreding van de wet van 7 december 1998 tot de organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus (WGP) beschikt België over een geïntegreerde politie georganiseerd op federaal en lokaal niveau (Bruggeman, 2010). Beide niveaus functioneren autonoom en leggen aan verschillende overheden verantwoording af. Zo dragen de lokale overheden de verantwoordelijkheid over de lokale politie en de federale overheden over de federale politie. Wel moeten ze beide de geïntegreerde politiezorg verzekeren en een minimale gelijkwaardige dienstverlening garanderen. De ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie waken over de goede samenwerking tussen beide niveaus (De Valkeneer, 2016, p. 54).

De *federale politie* verzekert namens artikel drie van de WGP de gespecialiseerde en supralokale opdrachten van bestuurlijke en gerechtelijke politie over heel België. De federale politie kan tevens worden ingezet ter ondersteuning van de lokale politie. Zij is operationeel sinds 1 januari 2001 en bestaat uit een samenvoeging van de rijkswacht en de gerechtelijke politie bij de parketten (De Valkeneer, 2016, p. 94). De commissaris-generaal heeft de leiding over de federale politie (Bloeyaert & De Kimpe, 2018).
De *lokale politie* is operationeel sinds 1 januari 2002 en bestaat uit een vermenging van de vroegere gemeentepolitiekorpsen en de territoriale rijkswachtbrigades (De Valkeneer,

2016, p. 65). België kent anno 2020 185 lokale politiezones, waarvan 39 eengemeentezones en 146 meergemeentezones[7]. Van een eengemeentezone is sprake wanneer de politiezone volledig gelijk valt met het grondgebied van de gemeente, terwijl een meergemeentezone twee of meerdere gemeenten omsluit. Aan het hoofd van een lokale politiezone staan een korpschef en de desbetreffende burgemeester van het territoriaal gebied waarvoor de zone verantwoordelijk is. Voor een meergemeentezone zijn de korpschef en het politiecollege, dat bestaat uit de burgemeesters van de aangesloten gemeenten, bevoegd (De Raedt, Liners, Rosseel, & Van Thienen, 2017, p. 98-99). Artikel drie van de WGP stipuleert dat de lokale politie de basispolitiezorg verzekert en omschrijft dit als het geheel van "opdrachten van bestuurlijke en gerechtelijke politie die nodig zijn voor het beheren van lokale gebeurtenissen en fenomenen die zich voordoen op het grondgebied van de politiezone, evenals het vervullen van sommige politieopdrachten van federale aard". Deze basispolitiezorg valt uitéén in zeven basisfunctionaliteiten, zijnde onthaal, wijkwerking, interventie, lokale opsporing en onderzoek, politionele slachtofferbejegening, verkeer en handhaving van de openbare orde.

5.2.1. Een blik op de deelnemende politiezones

Naar aanleiding van het advies van de ethische commissie en in samenspraak met de deelnemende politiekorpsen, werd beslist de namen van deze laatsten en hun werknemers niet te vermelden in dit proefschrift. Ik wil namelijk niet evalueren hoe politiezone X of Y te werk gaat, maar wens daarentegen inzicht te verkrijgen in de toepassing van identiteitscontroles door de Belgische lokale politie. Het leveren van kritiek op of het in de verf zetten van (de werking van) een welbepaalde politiezone is dan ook uitgesloten.
Ten aanzien van deze *confidentialiteitswaarborg* kunnen er zowel een aantal voor- als nadelen worden opgesomd. Het bieden van bescherming aan de deelnemende korpsen is voor mij persoonlijk één van de belangrijkste voordelen. Ik verkreeg namelijk de toegang om maandenlang in politiecommissariaten te vertoeven en verscheidene politiebeambten op de voet te volgen, waardoor ik met heel wat privacygevoelige informatie in aanraking ben gekomen. Indien de identiteiten van personen betrokken bij gevoelige dossiers worden vermeld in dit proefschrift, dan kan dit niet alleen drastische gevolgen hebben voor de betrokken politiezones en politiebeambten, maar riskeert dit ook het vlotte verloop van (opsporings- en gerechtelijke) onderzoeken in het gedrang te brengen.
Het grootste nadeel is dan weer de moeilijkheid die ik ervoer bij het anonimiseren van de zones. Na enkele observaties kwam ik al snel tot de vaststelling dat ieder korps over een zekere specificiteit beschikt, die zich ontplooit op verscheidene domeinen. Zo wordt elke politiezone geconfronteerd met welbepaalde buurtproblemen en stelt ze daar ook eigen oplossingen voor op. Hetzelfde geldt voor de na te streven (beleids)prioriteiten en richtlijnen uitgevaardigd door het parket. Daarenboven beargumenteren de werknemers van de korpsen dat zij over diensten beschikken die enkel in hun zone zouden bestaan. Deze diensten hebben welbepaalde bevoegdheden en een specifieke beroepscultuur, wat maakt dat ze niet zozeer gelijk te stellen zijn met diensten uit andere politiezones. De benamingen van deze diensten zijn vaak ook erg toepasselijk en helpen hun functionering beter te kaderen. Door de confidentialiteitswaarborg kunnen deze diensten niet gedetailleerd worden besproken en mogen hun namen niet worden vermeld. Het staat dan ook buiten kijf dat de confidentialiteitswaarborg een weerslag heeft op de studieresultaten. In paragraaf 2.2.2. illustreerde ik reeds dat inspecteurkenmerken, zoals de leeftijd, het

[7] Geraadpleegd op: http://www.stat.policefederale.be/morfologie/ en https://www.politie.be/5412/over-ons/de-politiestructuur-een-geintegreerde-politie/de-lokale-politie-binnen-de-huidige

gender en het aantal jaren werkervaring van een politieman/vrouw een rol kunnen spelen bij het verklaren van genomen beslissingen. Het is dan ook erg interessant om deze gegevens mee te nemen bij de analyse en voorstelling van de bevindingen, maar dan bestaat uiteraard het gevaar dat de deelnemende politiebeambten snel en gemakkelijk te herkennen zijn. Indien bijvoorbeeld in een specifieke dienst slechts één vrouwelijke politiebeambte of politiebeambte met een welbepaalde etnische origine actief is, en ik respectievelijk hun gender of etniciteit bespreek, dan wordt het voor de deelnemers duidelijk over welke politiebeambten ik het heb en is de confidentialiteitswaarborg geschonden. Hetzelfde geldt voor gemediatiseerde zaken die betrekking hebben op mijn onderzoeksonderwerp, alsook de politionele reactie daarop. Ook deze gegevens kunnen niet in detail worden besproken, vermits zij de identiteit van de deelnemende korpsen verhullen. In de volgende hoofdstukken zal ik proberen zo veel mogelijk relevante informatie te beschrijven zonder afbreuk te doen aan de confidentialiteitswaarborg, maar moet evenwel toegeven dat de onderzoeksbevindingen wellicht rijker van aard zouden zijn, indien er geen sprake (meer) is van een confidentialiteitsbescherming.

Om de lezer nauwer te betrekken bij de studie en de resultaten, verkies ik de korpsen een fictieve naam toe te kennen in plaats van de letters X en Y of de cijfers 1 en 2 te gebruiken. De ene zone krijgt de naam **Diagondaal** toegekend, de andere de naam **Maraudijk**.

5.2.1.1. De keuze voor politiezones Diagondaal en Maraudijk

De keuze voor politiezones Diagondaal en Maraudijk ligt vervat in verschillende componenten. Vermits ik via dit onderzoek inzicht wens te verkrijgen in de praktijk van identiteitscontroles, was het belangrijk om een ruim aantal situaties te observeren waarin identiteitscontroles ter sprake komen en worden uitgevoerd. Zowel Diagondaal als Maraudijk behoren tot de 20 grootste politiekorpsen van België en kennen beiden een druk bezocht en uitgestrekt territoriaal grondgebied. Op die manier heb ik getracht de mogelijkheid tot het waarnemen van identiteitscontroles te maximaliseren. Dit blijkt echter niet noodzakelijk een garantie op succes. Politiebeambten kunnen namelijk worden opgeroepen voor feiten en/of gebeurtenissen die een hele werkshift in beslag nemen, door een aantal (administratieve) taken die zij in dat kader moeten volbrengen (bv. naar het ziekenhuis rijden voor de afname van een seksuele agressie test na een klacht betreffende een verkrachting, het vervoeren van een demente vrouw naar een woonzorgcentrum, ...), waardoor er soms geen enkele identiteitscontrole kan worden geobserveerd.
De keuze voor (grotere) steden mag bij de analyse en het presenteren van de resultaten niet uit het oog worden verloren. De mogelijkheid bestaat dat soortgelijke studies uitgevoerd bij politiekorpsen verantwoordelijk voor meer landelijke gebieden, een ander beeld naar boven brengen. De bestaande literatuur lijkt deze hypothese alvast te ondersteunen (Weisheit, Wells, & Falcone, 1994; Bass, 1995; Rhodes & Johnson, 2008; Lindström, 2015).

Een ander belangrijk gegeven in de keuze voor beide politiekorpsen, betreft de demografische kleur van de steden waarvoor zij verantwoordelijk zijn. De bevolkingssamenstelling is erg divers en dit op verschillende vlakken, gaande van de leeftijd en socio-economische achtergrond tot de (religieuze) cultuur en etnische origines van de inwoners. Zoals in het literatuuronderzoek reeds werd aangetoond, blijken deze persoonseigenschappen van belang bij het bestuderen van politieselectiviteit. Door politiecontroles te gaan observeren in steden met een gevarieerde populatie, kan hieromtrent inzicht worden verworven.

Tot slot beschikken mijn promotoren over een goede verstandshouding met de leidinggevenden van de korpsen op basis van voorgaande onderzoekservaringen, wat uiteraard belangrijk is bij het verkrijgen van toelating tot het veld. Door te opteren voor 'bevriende' settings, bestaat echter het gevaar dat de onderzoeksbevindingen aan een bias onderhevig zijn, doordat bijvoorbeeld op voorhand maatregelen werden genomen ten einde ongewenste praktijken te verbergen, wat dan weer een invloed heeft op de bekomen data, maar daarover zo meteen meer.

5.2.1.2. Een – noodgedwongen – gelimiteerde organigramsvoorstelling

In zowel politiezone Diagondaal als Maraudijk kunnen de deelnemende diensten – naar mijn terminologie – worden opgedeeld in *algemene* en *gespecialiseerde* diensten. Algemene diensten staan in voor een diversiteit aan taken en kunnen ook doorgaans in elke lokale politiezone worden teruggevonden. Voorbeelden hiervan zijn de diensten interventie, verkeer en wijkwerking. Gespecialiseerde diensten spitsen zich daarentegen hoofdzakelijk toe op één of enkele soort(en) criminaliteit en blijken veelal eigen te zijn aan een welbepaalde politiezone. Het is omwille van deze redenen en de eerder besproken confidentialiteitswaarborg dat ik louter de algemene diensten in detail kan beschrijven en de organigramsvoorstelling met andere woorden beperkt blijft. Het is belangrijk om de lezer reeds te wijzen op het onderscheid tussen algemene en gespecialiseerde diensten, vermits de data-analyse uitwijst dat er tussen de beide soort diensten (grote) verschillen bestaan in de uitvoering van identiteitscontroles.

De diensten die hieronder worden besproken, zijn ook effectief diensten waarbij ik verscheidene uren heb geobserveerd. Dit betreffen echter niet de enige diensten van de deelnemende korpsen. Gesprekken met het burger- en operationeel personeel maakten duidelijk dat voornamelijk deze diensten gekend staan voor de veelvuldige toepassing van identiteitscontroles doorheen de uitoefening van politiewerk. Doordat ik slechts een beperkt aantal maanden van mijn doctoraatstraject kon besteden aan veldwerk, heb ik ervoor gekozen om de informatie van het personeel te gebruiken als richtlijn bij de selectie van de diensten.

De meldkamer: het startpunt van reactief politiewerk

Wanneer burgers de politie contacteren via het algemene telefoonnummer (101), dan komen zij terecht bij het communicatie- en informatiecentrum (CIC). In België zijn er 11 CIC's: één per provincie en dan nog een aparte voor het arrondissement Brussel-Hoofdstad[8]. De medewerkers van het CIC bieden het eerste woord, analyseren de oproep op basis van de urgentie en maken vervolgens een fiche op met alle informatie die ze krijgen van de oproeper. Deze fiche wordt doorgestuurd naar de meldkamer van de zone waar het gemelde feit plaatsvond. De betrokken meldkameroperator gaat vervolgens een politieploeg oproepen en zenden naar de plaats delict zodat de oproeper kan worden geholpen. De meldkamer is dan ook een belangrijk orgaan, doordat zij de schakel vormt tussen de binnenkomende oproepen en de politionele reactie daarop. In België beschikken sommige politiezones over een eigen meldkamer, terwijl andere zones er één delen.

[8] Informatie geabstraheerd van: https://www.astrid.be/nl/diensten/dispatching

Verkeer: onmisbaar in elke gemeente/stad

De dienst verkeer houdt zich, zoals de benaming al doet vermoeden, hoofdzakelijk bezig met verkeersgerelateerde feiten. In België beschikken sommige verkeersdiensten over wagen-, voet- en fietspatrouilles, terwijl andere alleen maar te werk gaan via wagen- en voetpatrouilles. Naast het reageren op binnenkomende verkeersgerelateerde oproepen (reactief), kunnen verkeersdiensten tevens op eigen initiatief besluiten om verkeersinbreuken, zoals het rijden door een rood licht en foutparkeren, te verbaliseren (proactief).

Interventie: de omnivoor van het politiewerk

De interventieploegen worden ingezet voor de binnenkomende noodoproepen en functioneren dan ook 24 uur op 24. Hoewel zij in hoofdzaak een reactieve politiedienst zijn, mogen zij evenzeer proactief optreden bij het opmerken van een misdrijf en/of verdachte handeling. De inspecteurs uit interventiediensten worden gewoonlijks ingezet tijdens vroege –, late – en nachtshifts, die, afhankelijk van de zone, acht tot 12 werkuren tellen.

Het veldwerk heeft plaatsgevonden in de periode september 2017 tot en met november 2018. Omwille van confidentialiteitsredenen worden de precieze data niet nader gespecificeerd, vermits de betrokken zones en inspecteurs zich daarin zouden herkennen. Hetzelfde geldt voor het aantal uren observaties en interviews afgenomen per politiedienst. Naast de hierboven omschreven diensten, heb ik ook nog bij vier gespecialiseerde diensten observaties uitgevoerd en dit allemaal tezamen voor een termijn van circa 750 uren. Daarnaast hebben 37 politie-inspecteurs toegestemd met de afname van een interview. Over de selectie van de participanten en het verloop van de interviews volgt dadelijk meer. Door meerdere diensten te observeren, zijn de bekomen bevindingen rijker van aard, aangezien, zoals al vermeld, ik grote verschillen heb kunnen waarnemen tussen diensten onderling wat betreft de wijze waarop politiecontroles worden gepercipieerd en uitgevoerd. Een nadeel is dan weer dat het opbouwen van vertrouwen moeilijker is verlopen doordat ik met elke dienst slechts een beperkt aantal weken heb kunnen meelopen.

5.3. Van start met de dataverzameling

De dataverzameling heeft zich voornamelijk toegespitst op observaties, diepte-interviews en informele veldgesprekken. Vooraleer ik kon starten met het verzamelen van data, was het nodig om zowel op formele als informele wijze toegelaten te worden tot het politieveld. In de paragraaf die volgt, ga ik hier dieper op in. Nadien wordt iedere dataverzamelingsmethode, alsook de participantenselectie, uitvoerig besproken.

5.3.1. Een op het eerste zicht eenvoudige toelatingsprocedure

Hoewel er al heel wat onderzoek naar de politie werd uitgevoerd, blijkt het verkrijgen van toegang tot een politiekorps geen evidentie. Verwee (2009) stelt dat terughoudendheid typerend is voor de politie en dat "politiewerk een gevaarlijke secure job is die niet te veel 'pottenkijkers' nodig heeft" (p. 45). Schaap (2014) tracht dit te verklaren door te verwijzen naar de totstandkoming van een evolutie waarbij er alsmaar negatiever wordt gerapporteerd over de politie in de media. Zo circuleren er regelmatig beelden en berichten waarin zij wordt afgeschilderd als onbekwaam, gewelddadig, corrupt en/of machteloos

(Dowler & Zawilski, 2007). Het is in dit opzicht dat Cook (2005) het verkrijgen van medewerking vanuit politionele hoek omschrijft als een moeilijke en frustrerende zaak.
Het voorgaande in beschouwing genomen, mag ik mijzelf gelukkig prijzen, vermits er doorheen de formele toelatingsprocedure van dit onderzoek bijna geen problemen zijn opgedoken. Zoals reeds beargumenteerd, kunnen mijn promotoren door hun jarenlange onderzoekservaringen en contacten in het beroepsveld worden omschreven als een soort van 'informele' gatekeeper (Noaks & Wincup, 2004, p. 58). Dankzij hun bijstand kon er snel een kennismakingsgesprek met de desbetreffende politiekorpsen worden vastgelegd. De korpschefs van de beide politiezones reageerden bij het eerste gesprek vrijwel positief en verleenden, na geïnformeerd te zijn over de inhoud en het doel van de studie, meteen hun toestemming. In de beide korpsen werden er een aantal vertrouwenspersonen aangeduid waarmee ik contact kon opnemen bij vragen en/of problemen.

Ten gevolge van het advies van de ethische commissie, besloten mijn promotoren en ik om een confidentialiteitsovereenkomst op te stellen waarin de rechten en plichten van de deelnemende partijen formeel werden vastgelegd. Vermits ik geen juridische opleiding heb genoten, heeft de juridische dienst van de universiteit waaraan ik werk, hulp geboden bij het opmaken van deze overeenkomst. Uiteindelijk ondertekende slechts één zone het document. De verantwoordelijken van de overige zone maakten al vrij snel duidelijk dat zij geen confidentialiteit vereisten. Hoewel zij dan ook geen bezwaren hadden met het vernoemen van de zone, verkozen mijn promotoren en ik om dit toch niet te doen. Zoals al nader uitgelegd, staat niet één specifieke politiezone, maar wel de Belgische lokale politie centraal in het onderzoek, en is het linken van (gevoelige) data aan een welbepaalde politiebeambte of korps geen doelstelling van dit proefschrift.

5.3.1.1. De 'clash' tussen een formele toelating en een informele intrede

Een formele toestemming voor het onderzoek betekent in geen geval ook een informele toelating tot het veld (Westmarland, 2001b). Op geregelde momenten kreeg ik te maken met wantrouwige en vinnige reacties van politiebeambten. In dit opzicht kan ik bijvoorbeeld verwijzen naar een koffiepauze met enkele inspecteurs waarbij zij een collega tegenkwamen die mij niet kende en die dan ook besloot om mij aan een grondige ondervraging te onderwerpen. Toen ik hem uitlegde dat ik een onderzoek voerde naar identiteitscontroles, rolde hij met zijn ogen en stapte hij gefrustreerd weg. "Jij gaat dus allerlei slechte zaken over ons opschrijven. Ik zou dat toch maar niet doen. Ik heb dat niet graag", was dan weer het antwoord van een andere politieman nadat ik me voorstelde. Zulke voorbeelden zijn volgens van Maanen (1981) eigen aan etnografisch onderzoek. Zelfs indien een onderzoeker zich hard inzet om een zo natuurlijk mogelijke rol aan te nemen, blijft hij/zij onder meer door het voortdurend stellen van kritische vragen, het doornemen van documenten en zijn/haar nieuwsgierige aard aanschouwd als een 'outsider' (p. 472). Dat heel wat onderzoekers door hun participanten geïdentificeerd werden als een soort van 'spion' die in opdracht van leidinggevenden toezicht houdt op het (politie)werk, bevestigt deze hypothese (Horn; 1997; van Charldorp, 2010; Fetterman, 2010, p. 37). Demarée, Verwee en Enhus (2013) beklemtonen dat het verkrijgen en handhaven van het vertrouwen van de participanten een moeilijk en onophoudelijk proces is. Of zoals Reiner (2000) het bondig verwoordt: "trust needs to be continuously cultivated" (p. 224). Naast minder aangename ontmoetingen, zijn er ook voldoende voorbeelden uit het veldwerk op te sommen waarin ik erg warm werd onthaald door de participanten. Verschillende politiebeambten waren niet alleen uitgelaten over mijn aanwezigheid, maar bleken evenzeer een positieve houding aan te nemen ten aanzien van wetenschappelijk

onderzoek. Een inspecteur verwoordde het bijvoorbeeld als volgt: "Meer burgers zouden zoals jij eens moeten meerijden met ons, dan zien ze wat echt politiewerk nu inhoudt".

In de onderzoeksliteratuur zijn diverse strategieën terug te vinden die etnografen gebruiken om de informele intrede in het veld vlotter te laten verlopen. Zo stellen Hunold, Oberwittler en Lukas (2016) voor om deel te nemen aan gemeenschappelijke vrijetijdsactiviteiten, zoals het drinken van een "afterwork pint of beer" (p. 595). Op die manier komen 'outsiders' minder bedreigend over. Toch blijft het volgens Rowe (2007) erg moeilijk om in te schatten in welke mate de participanten de onderzoeker vertrouwen. Hij verwijst naar enkele verbale en non-verbale signalen die daarover duidelijkheid kunnen scheppen. Het krijgen van een bijnaam is hiervan een voorbeeld: "A sergeant (…) told me that officers had dubbed me 'University Mike', and assured me that being given a nickname – something assigned to many of the officers – was a sure sign of acceptance" (p. 41). Ook ik heb zowel bewust als onbewust geprobeerd om minder afstandelijk over te komen. Na de observaties ging ik regelmatig met de inspecteurs mee eten in één van hun vaste lunchplekken en heb ik, zoals de traditie in een welbepaalde dienst het voorschreef, een taart meegebracht na het verliezen van een weddenschap. Een bijnaam heb ik misschien niet gekregen, maar toch ben ik ervan overtuigd dat een aantal participanten mij oprecht heeft vertrouwd. Dit bleek onder meer uit kleine handelingen. Ik verwijs in dit opzicht naar een situatie uit politiezone Diagondaal waarbij een inspecteur haar bananenschil door het autoraam naar buiten wou gooien, maar niet durfde door het grote aantal omstaanders en de angst om gefilmd te worden. Haar collega reed vervolgens verder naar een verlaten steegje en daar gooide ze zonder gêne de schil op de grond. Dat ik op de achterbank zat met een notitieboek en smartphone in mijn handen, leek haar niet te storen.

Toch blijft het winnen van het vertrouwen van de participanten een erg complex gegeven, dat, naast het vergen van energie, ook een gevoel van onzekerheid bewerkstelligt. Ik kwam steeds nieuwe politiebeambten tegen die ik van haar noch pluim kende, maar waarmee ik wel gedurende een geruime tijd in de combi ging zitten. De zoektocht naar pogingen om het ijs te breken was vermoeiend. Alhoewel 'sportpraatjes' oorspronkelijk een goede techniek bleek te zijn, was dit geen vanzelfsprekend succes, aangezien sommige inspecteurs meteen aangaven niet van sport te houden. Daarnaast was ook niet iedere politieman/vrouw even mondig en werden sommige van de gestelde vragen slechts beantwoord met een ja of nee, waardoor het opstarten van een gesprek moeilijk verliep. Tot slot beschikte ook iedere inspecteur over een andere houding ten aanzien van mijn aanwezigheid en heb ik daar snel op moeten inspelen, iets wat niet zo eenvoudig bleek te zijn. Zo eiste een inspecteur dat ik mijn vragen pas stelde na afloop van zijn werkshift in plaats van tijdens, vermits hij zich anders niet kon concentreren op zijn werktaken, terwijl een andere politieman het dan weer vreemd vond dat ik hem niet zo veel vragen stelde tijdens de observaties.

5.3.2. Een duik in het onbekende

Hoewel etnografisch onderzoek betrekking kan hebben op verschillende typen van dataverzameling, kaderen verscheidene onderzoekers, waaronder Hammersley en Atkinson (2007, p. 3), Brewer (2000, p. 59) en Madden (2010, p. 16), observaties als één van de meest gebruikte en geschikte methoden voor het verkrijgen van een diepgaand inzicht in de leefwereld van individuen. Anders gesteld, observaties maken het mogelijk om "the daily ebb and flow of life of a participant group" van dichtbij te ervaren (Madden, 2010, p. 34), iets wat zowel open als verborgen kan gebeuren. Bij een open observatie

zijn de participanten op de hoogte van de identiteit van de onderzoeker en diens onderzoeksthema, terwijl ze dat niet zijn bij een verborgen observatie (Cook, 2005). Onderzoekers lijken moeite te hebben met de keuze tussen open en verborgen observeren omwille van de voor- en nadelen die aan beide soorten verbonden zijn. Bij een verborgen observatie schendt men bepaalde ethische principes, zoals informed consent en vrijwilligheid (Rowe, 2007), maar kunnen onderzoekers data verzamelen die zij maar moeizaam of zelfs niet zouden kunnen verkrijgen indien ze voor een open observatie opteren (Rowe, 2007; Calvey, 2008). Dit laatste blijkt zeker het geval bij onderzoek naar kwetsbare thema's en/of groepen (zie bijvoorbeeld Li, 2008; Jaimangal-Jones, 2014). Hoewel het onderwerp 'identiteitscontroles' over een gevoelig karakter beschikt door onder meer de link met etnisch profileren en discriminatie, hebben mijn promotoren en ik uiteindelijk besloten om open kaart te spelen. Dit vooral uit respect voor de deelnemers, op die manier hebben zij immers tot op zekere hoogte de mogelijkheid gehad om zelf te bepalen of ze al dan niet wensten deel te nemen aan het onderzoek[9].
Kiezen voor een open observatie kan gevolgen hebben op de bekomen onderzoeksresultaten, zeker wanneer gevoelige thema's centraal staan. Dit bewijst onder meer de studie van Sollund (2005) naar racisme binnen de Noorse politie. Enkele inspecteurs hebben haar duidelijk gemaakt dat ze veel terughoudender optraden ten aanzien van etnische minderheden, net omdat zij erbij was. Langdurige en intensieve observaties kunnen zulke vertekeningen tegengaan, vermits de participanten gewoon geraken aan de onderzoeker of zoals Iversen (2009) het verwoordt: "The researcher becomes part of the landscape" (p. 17). Finstad (2000) bijvoorbeeld heeft vastgesteld dat politiebeambten haar aanwezigheid bij hun dagdagelijkse handelingen na een zekere tijd waren 'vergeten', iets wat ikzelf eveneens heb ervaren. De informatie die ik van de participanten verkreeg, werd namelijk alsmaar intiemer van aard naarmate de observatieperiode vorderde.

Volgens Hammersley en Atkinson (2007, p. 210) houdt iedere onderzoeker hoe dan ook een aantal zaken verborgen tijdens het veldwerk, ongeacht of er voor een open dan wel verborgen positie wordt gekozen. Deze hypothese dekt ook mijn onderzoekservaringen. Hoewel ik met de participanten op een zeer toegankelijke wijze het centrale onderzoeksthema heb besproken, heb ik bewust het gebruik van woorden zoals etnisch profileren en discriminatie tot een minimum proberen te beperken. Deze negatief geladen begrippen zorgden meteen voor onrust en wantrouwen. Zo viel het me op dat heel wat politiebeambten zonder schroom durfden te wijzen op het belang dat de etnische origine, nationaliteit of huidskleur van een burger kan spelen bij het nemen van een beslissing, terwijl ze dat niet riskeerden wanneer de term etnisch profileren eraan werd gekoppeld. Toch blijven identiteitscontroles, en dan vooral etnisch profileren en discriminatie, gevoelige onderwerpen en kan ik er niet omheen dat sociale wenselijkheid roet in het eten heeft gegooid. Zonder de term etnisch profileren expliciet te gebruiken of rechtstreeks te peilen naar het belang van etniciteit bij het opsporen van criminaliteit, vonden een aantal participanten het nodig om mij te verduidelijken dat ze niet aan etnisch profileren doen.

> "Onderzoek naar identiteitscontroles, is dat dan ook etnisch profileren? Want dat vind ik echt zo overroepen, wij doen dat niet, punt." – Karel

[9] Uiteraard kunnen zij mogelijks de druk hebben gevoeld van leidinggevenden om 'verplicht' deel te nemen aan het onderzoek, waardoor het bestuderen van de intrinsieke vrijwilligheid van de participanten moeilijk is (Noaks & Wincup, 2004; Colnerud, 2013).

> "Nu ik weet wel dat het hier draait om etnisch profileren. Ik kan echt zeggen dat ik mijn collega's dat nog nooit heb zien doen." – Joeri

Anderen probeerden mij dan weer te testen door bijvoorbeeld een reactie uit te lokken over deze thema's. Ik verwijs in dit opzicht naar een situatie uit de observaties in politiezone Maraudijk waarbij twee politiebeambten een al wat oudere man met een donkere huidskleur in een klein steegje zagen wandelen. De ene inspecteur maakte aan haar collega duidelijk dat ze de houding van de man verdacht vond. Ze besloten vervolgens om de man staande te houden en te ondervragen. Ze wouden onder meer weten vanwaar hij afkomstig was en wat hij in dat steegje aan het doen was. De man werkte goed mee en beantwoordde de vragen, waardoor de politiebeambten de tussenkomst afrondden. Toen ze terug vertrokken, richtte één van de inspecteurs zich nadrukkelijk tot mij om het volgende mee te delen: "Hier dat is iets voor u, schrijf dat maar op, etnisch profileren".

5.3.2.1. Observeren via pen en papier

De informatie die aan bod kwam doorheen de observaties, werd schriftelijk verzameld in een notitieboek. Dat onderzoekers bij het gebruik van elektronische middelen, zoals een tablet of smartphone, riskeren ongeïnteresseerd over te komen (Jackson, 2016), verklaart deze keuze. Dankzij het nota nemen, kon ik de precieze woorden die de inspecteurs gebruiken, bewaren (Turner & Rowe, 2017). Ervan uitgaan dat ik op die manier de realiteitsvoorstellingen van de participanten op identieke wijze weerspiegel, is uiteraard een naïeve gedachte. Zo beargumenteren Mulhall (2003) en Thompson (2014) dat de invloed van de onderzoeker bij het nota nemen onmogelijk kan worden weggedacht: door te selecteren wat er al dan niet wordt bijgehouden, bepaalt hij/zij welke informatie zal leiden tot de uiteindelijke studieresultaten.

Werken via een notitieboek riskeert bij de participanten een bedreigend gevoel te bewerkstelligen (Madden, 2010, p. 128; Fetterman, 2010). Rowe (2007) beschrijft in zijn onderzoek een discussie tussen politie-inspecteurs die abrupt ten einde komt wanneer hij een notitieschrift boven haalt. Ook ik werd regelmatig met soortgelijke reacties geconfronteerd. Ik verwijs naar een observatieshift in politiezone Diagondaal waarbij twee inspecteurs brutale grapjes maakten over een groepje jongeren. Toen ik een balpen uit mijn tas haalde om neer te schrijven wat er werd gezegd, keken de beide inspecteurs mij nogal boos aan, waardoor ik onmiddellijk besloot om mijn notitieboek op te bergen. In een andere situatie ook uit politiezone Diagondaal was een politieman voortdurend aan het klagen over zijn werk en de populatie waarmee hij dagelijks in aanraking kwam. Zijn collega keek hem verbaasd aan en zei het volgende: "Stop met alles te bekritiseren, ze noteert dat allemaal". Van Charldorp (2010) beweert dat participanten zich geremd kunnen voelen in hetgeen ze doen en/of zeggen door de aanwezigheid van een notitieboek. De bovenstaande voorbeelden uit mijn eigen veldwerkervaringen lijken deze hypothese te beamen. Toch kan het nota nemen ook bevorderend werken. Ik licht dit toe aan de hand van één van de eerste observatieshifts waarbij een inspecteur mij een algemene uitleg gaf over zijn functie bij de politie. Na een tijdje begon de politieman dezelfde informatie te herhalen, waardoor ik besloot om geen nota meer te nemen. Tot mijn verbazing stopte hij onmiddellijk met spreken. Pas toen ik mijn balpen opnieuw in handen nam, ging de politieman verder met zijn uitleg.

Door de grote betrokkenheid van de etnograaf, kennen veldnota's een intiem karakter. Vele onderzoekers willen om die reden deze gegevens privé houden (Thompson, 2014).

Toch is het niet ondenkbaar dat participanten het notitieboek willen inkijken, al hetgeen erin wordt beschreven, is namelijk op hen gebaseerd. Vragen zoals, 'Wat zit jij daar nu allemaal in dat boekje op te schrijven?' en 'Mag ik eens lezen wat je hebt geschreven?', zijn doorheen het veldwerk meermaals gevallen. Doorgaans vertoonden de participanten begrip voor mijn keuze om de geschreven nota's privé te houden. In een welbepaalde situatie uit politiezone Diagondaal was dit niet het geval. Daar besloot een politieman om zonder toestemming een pagina uit mijn notitieboek luidop voor te lezen aan zijn collega's. Door de snelheid waarmee ik soms nota's heb moeten nemen, was mijn geschrift niet altijd even duidelijk, waardoor de inspecteur al snel zijn interesse verloor in mijn notitieboek. Dit voorval leidde echter tot een onwennige sfeer tussen mijzelf en de desbetreffende politiebeambten, wat nadelig was voor de opgebouwde vertrouwensband.

5.3.2.2. Een weloverwogen selectie doorheen de observaties

Doorheen de dataverzameling heb ik mij hoofdzakelijk gericht tot politiebeambten die beschikken over de graad van inspecteur. Deze keuze ligt grotendeels vervat in de Belgische wetgeving en de wijze waarop zij de bevoegdheden van politiebeambten omschrijft. In het eerste hoofdstuk maakte ik reeds duidelijk dat de WPA politiebeambten onder meer de toelating geeft om een identiteitscontrole uit te voeren wanneer zij redelijke gronden hebben om aan te nemen dat een persoon een misdrijf heeft gepleegd of gaat plegen. Deze bepaling geldt echter niet voor agenten van politie die slechts mogen overgaan tot een identiteitscontrole "in het raam van de uitoefening van hun bevoegdheden met betrekking tot het wegverkeer, de gemeentelijke politieverordeningen, de vaststelling van de verkeersongevallen en de gevolgen ervan, de bijstand aan politieambtenaren, het toezicht op aangehouden personen en de heterdaad" (De Raedt, Liners, Rosseel & Van Thienen, 2017, p. 64), wat impliceert dat politieagenten voornamelijk reactieve controles uitvoeren. De omvang van de beslissingsruimte van politiebeambten bij reactieve identiteitscontroles is niet onbestaand (Murray, 2014), maar wel beperkter in vergelijking met proactieve identiteitscontroles (zie paragraaf 2.1.1.).

Aan hoofdinspecteurs en commissarissen heb ik bewust minder aandacht besteed, vermits ik via deze studie inzicht wil verkrijgen in de beslissingen die politiebeambten nemen op het (openbare) terrein, en ik doorheen de literatuurweergave heb beargumenteerd dat er op deze beslissingen weinig tot geen controle/supervisie blijkt te zijn van leidinggevenden. De observaties en interviews maken evenwel duidelijk dat leidinggevenden toch een zekere invloed hebben op de keuzes van politiebeambten betreffende (de uitvoering van) identiteitscontroles, maar daarover in de komende hoofdstukken meer.

De selectie van de diensten is verlopen in samenspraak met de vertrouwenspersonen. Zij hebben contact opgenomen met de leidinggevenden, die mij dan weer de nodige informatie hebben bezorgd over het werkschema van de diensten. Tijdens de observaties vond er een tweede selectie plaats door het diensthoofd: hij/zij wees mij bij aanvang van een shift toe aan een welbepaalde ploeg politie-inspecteurs. Dat er hier mogelijks een selectiebias is opgetreden, mag niet uit het oog worden verloren. Er was bijvoorbeeld één leidinggevende die steevast hetzelfde duo politie-inspecteurs uitkoos, ook al vroeg ik hem om eens te wisselen. Een andere hoofdinspecteur heeft me dan weer bij iedere werknemer van zijn dienst laten meegaan, zodat ik, om het in zijn woorden uit te drukken, "zelf eens kan ervaren hoe iedere politie-inspecteur zijn/haar eigen werkstijl heeft". Het is ook een aantal keren voorgevallen, zowel in politiezone Diagondaal als Maraudijk, dat leidinggevenden niet op de hoogte waren van mijn komst. Sollund (2005) beargumenteert dat het risico op

een selectiebias op die manier wordt tenietgedaan, doordat leidinggevenden geen voorzorgsmaatregelen hebben kunnen treffen ten einde ongewenste praktijken te verbergen (zie ook paragraaf 5.2.1.1.).

5.3.2.3. De moeilijke balans tussen een outsider- en insider positie

De observaties beschikten in sé over een niet-participatief karakter. Via fysieke kenmerken heb ik getracht me te distantiëren van de politieorganisatie. Zo droeg ik geen uniform en heb ik – indien beschikbaar – een zwarte kogelwerende vest aangedaan, terwijl politie-inspecteurs doorgaans een blauwe dragen. Naar burgers toe, heb ik geprobeerd mij, in de mate van het mogelijke, op de achtergrond te houden. Dit was echter niet altijd even gemakkelijk wanneer politiebeambten bezig waren met een welbepaalde taak, zoals het plegen van een telefoontje, en alleen ik 'beschikbaar' overbleef voor vragen van burgers. Ook voor de participanten was het niet altijd even duidelijk wat ze wel en niet van mij konden verwachten. Sommige politiebeambten wouden mij betrekken bij het politiewerk door mij een opdracht te laten uitvoeren die ik meestal zonder problemen heb kunnen weigeren. In een aantal omstandigheden bleek dit echter niet zo eenvoudig. Ik verwijs in dit opzicht naar een situatie uit de observaties in politiezone Diagondaal waarbij twee politiebeambten werden opgeroepen voor een interventie bij een vrouw die last meende te hebben van waanbeelden. Eenmaal de inspecteurs haar naam te horen kregen, begonnen ze te zuchten. Ze maakten mij duidelijk dat de vrouw in het verleden al regelmatig beroep deed op de politie uit eenzaamheid. Toen ze aankwamen bij de vrouw besloot één van de inspecteurs de interventie amusanter te maken door mij voor te stellen als commissaris. Door de verbazing, kreeg ik geen enkel woord gezegd. De vrouw geloofde de leugen onmiddellijk en de politie-inspecteurs vonden het hele gebeuren erg grappig. Aan de ene kant wou ik niet liegen tegen de vrouw, vermits zij het recht had om te weten wie ik was en wat ik bij haar thuis kwam doen, maar aan de andere kant was het ook belangrijk om een band op te bouwen met de inspecteurs. Uiteindelijk besloot ik om het 'spel' mee te spelen, aangezien ik het gevoel had dat de inspecteurs het niet geapprecieerd zouden hebben indien ik hun grapje had verpest. In een ander voorbeeld, eveneens uit politiezone Diagondaal besloot een aantal inspecteurs een groepje jongeren te volgen ('schaduwen'), omdat ze veronderstelden dat de jongeren een diefstal aan het voorbereiden waren. De inspecteurs besloten om in duo's op te splitsen en mij mee te nemen in hun berekening, waardoor ik en een andere politieman met twee een ploeg vormden. Na enkele minuten kreeg mijn 'ploeggenoot' via de politieradio van een collega te horen dat de jongeren waren overgegaan tot het stelen van een portefeuille. Hij begon onmiddellijk te lopen naar de plaats delict en spoorde mij aan om mee te gaan, wat ik uit paniek ook deed. De adrenaline schoot door mijn lichaam, ik had werkelijk geen idee wat ons te wachten stond. De politieman botste op de verdachte, deed hem handboeien om en vroeg aan mij om de (vermoedelijk gestolen) portefeuille op te rapen. In de beide situaties werd ik 'meegetrokken' door de inspecteurs in hun spel. Ik werd onderworpen aan een test waarbij zij wouden nagaan tot waar ik bereid was te gaan. Verscheidene onderzoekers kregen een soortgelijke test voorgeschoteld. Zo beschrijft Jankowski (1991, p. 12) hoe hij 'verplicht' werd om mee te vechten in bendegevechten ten einde het vertrouwen te winnen van de bendeleden die hij wenste te bestuderen. Ferrell (1998) ging nog een stap verder en werd zelfs gearresteerd voor vandalisme gedurende zijn onderzoek naar graffitispuiters. Door gearresteerd te worden, trachtte hij aan zijn participanten te tonen dat hij te vertrouwen was.

5.3.3. Op zoek naar het verhaal achter de schermen

Doorheen het veldwerk verkrijgen onderzoekers de mogelijkheid tot het voeren van informele gesprekken met de participanten. Deze gesprekken vormen volgens Belur (2014) een belangrijke bron van informatie, vermits ze minder bedreigend overkomen door hun informeel karakter. In paragraaf 2.2.1. verwees ik reeds naar Goffman (1956) die een verschil maakt tussen het zogenaamde *backstage* en *frontstage behaviour*. Daar waar het frontstage behaviour waarneembaar is door iedereen, hebben slechts 'insiders' zicht op het backstage behaviour. Hoewel een onderzoeker doorgaans geen insider is, kan hij/zij via informele gesprekken toch trachten zicht te krijgen op het verhaal dat zich afspeelt achter de schermen. De vraag blijft echter in welke mate het ethisch correct is om de informatie afkomstig uit veldgesprekken, waarvoor in principe geen formele informed consent werd verleend, te gebruiken in academisch onderzoek. Individuen delen mogelijks bepaalde (gevoelige) informatie 'off the record' mee, maar doen dit louter, omdat ze veronderstellen dat deze gegevens niet gepubliceerd worden. Zo uitten enkele politiebeambten tijdens de observaties uitvoerig hun mening over het politiewerk en hun collega's, maar zeiden ze nadien dat ik niet mocht opschrijven wat ze zopas hadden gezegd. Kosygina (2013, p. 142) besloot om bij de beoordeling van dit ethische dilemma, wat zij het 'schadecriterium' noemt, toe te passen: ze heeft enkel de informatie uit de informele gesprekken, waarvan ze veronderstelde dat deze haar participanten niet kon schaden, weergegeven in haar studie. Ikzelf heb gekozen voor een gelijkaardige optie door slechts de gegevens uit de veldconversaties te bespreken voor zover zij de identiteit van de deelnemende korpsen en/of politiebeambten niet onthullen.

5.3.4. Van een groepscontext naar een tête-à-tête

Wil men inzicht verkrijgen in de handelingen die mensen stellen, de motieven die hen daartoe drijven en de emoties en gevoelens die ze daarbij ervaren, dan zijn interviews namens Chirban (1996, p. 64) en King (2004) de geschikte dataverzamelingsmethode. Daarenboven bieden interviews volgens Holmberg (2000) toegang tot informatie die moeilijk of niet kan worden bekomen via observaties, en geldt dit des te meer bij het bestuderen van beslissingen van street-level bureaucrats (zie ook paragraaf 1.1.2.). Zo beargumenteert hij: "In order to study street-level decisions, it is necessary not only to observe police work in practice, but also to be able to discuss with the officers the reasons for their action or inaction" (p. 180). Anders gesteld, observaties geven onderzoekers zicht op het gedrag van politiebeambten, maar de keuzes achter deze handelingen worden doorgaans slechts zichtbaar via mondelinge communicatie.

In de interviews heb ik gebruik gemaakt van vignetten. De participanten kregen verscheidene foto's te zien waarop één of meerdere personen staan afgebeeld en beschikten alzo over heel wat visuele informatie. Daarbij kregen zij een verhaal te horen waarin gegevens aan bod kwamen die onder meer betrekking hadden op het gedrag van de persoon/personen, de plaats en het tijdstip. Vervolgens moesten zij de situatie beoordelen en aangeven op welke wijze ze zouden reageren: negeren, controleren, fouilleren, …. Vermits de onderzoeksliteratuur benadrukt dat persoonseigenschappen, zoals gender, leeftijd, etniciteit, kledingstijl, … en situationele variabelen, waaronder plaats en tijdstip, een invloed (kunnen) hebben op de beslissingen van politiebeambten bij controles, belichaamden de afbeeldingen een diversiteit aan personen, locaties en tijdstippen. Inspiratie voor de beschreven gedragingen werd dan weer gehaald uit de observaties, waarbij de participanten ofwel uitdrukkelijk vermeldden dat ze een gedraging

verdacht vonden ofwel een identiteitscontrole uitvoerden op basis van een gedraging en mij nadien uitgebreid uitlegden waarom ze dit hadden gedaan. Indien politiebeambten bij een vignet duidelijk maakten dat ze in de desbetreffende situatie zouden overgaan tot een identiteitscontrole, vroeg ik nadrukkelijk naar de redenen die hen daartoe leidden. Op die manier kon ik iedere beslissing op gedetailleerde wijze uiteenrafelen. Omwille van copyrightrechten worden de foto's in de publicatie van dit proefschrift vervangen door zelfgemaakte tekeningen[10], waarmee wordt getracht de afgebeelde personen en situaties zo optimaal mogelijk te weerspiegelen.

5.3.4.1. Een beperkte, maar aanwezige variëteit in de participantenselectie

Volgens het oorspronkelijke onderzoeksplan zou ik voor de interviews enkel politiebeambten contacteren die eveneens deelnamen aan de observaties. Op die manier kon ik nagaan of de antwoorden die de participanten naar boven brachten in de interviews overeenstemden met de gegevens uit de observaties. In de beginmaanden van het veldwerk vroeg ik na elke observatieshift aan de betrokken politie-inspecteurs of ze bereid waren deel te nemen aan een interview. Bij een positief antwoord gaf ik de participanten mijn telefoonnummer, maar vroeg ik ook naar hun contactgegevens zodat ik ze terug kon herinneren aan mijn vraag tot deelname bij een lage responsgraad. Dit laatste bleek broodnodig, daar slechts twee participanten mij op zelfstandige basis contacteerden, hoewel een groot deel mondeling had toegegeven geïnteresseerd te zijn in een interview. Ik besloot vervolgens om zelf contact op te nemen met de participanten, wat een goede beslissing bleek te zijn, vermits ik op die manier wél heel wat antwoorden terugkreeg. Politiebeambten die niet op mijn bericht reageerden, werden geen tweede keer gecontacteerd, doordat er reeds voldoende inspecteurs toestemden met een gesprek.

Er hebben in het totaal 37 politiebeambten deelgenomen aan een interview, waarvan acht vrouwelijke en 29 mannelijke inspecteurs. Er is met andere woorden sprake van een genderonbalans. Wanneer andere politiestudies in beschouwing worden genomen, dan blijkt de lage deelnamegraad van vrouwelijke politiebeambten een wederkerend probleem te zijn (zie bijvoorbeeld Rabe-Hemp, 2008; Avdija, 2014; Belur, 2014). Een precies antwoord voor deze genderverschillen heb ik niet, wel kan ik twee mogelijke verklaringen bedenken. Eerst en vooral ben ik met meer mannelijke dan vrouwelijke politie-inspecteurs in contact gekomen. Sommige diensten bestaan alleen maar uit mannen of tellen slechts een klein aantal vrouwelijke personeelsleden. Hoewel er sinds de jaren '80 steeds meer vrouwen toetreden tot de Belgische politie (Duhaut, 2002), blijft het instituut anno 2020 nog altijd een groter aantal mannelijke werknemers tellen. Daarnaast mag ook mijn eigen gender niet uit het oog worden verloren. De mogelijkheid bestaat dat mannelijke participanten sneller bereid zijn deel te nemen bij een vrouwelijke onderzoekster en vice versa, zeker in organisaties die gekenmerkt worden door de aanwezigheid van een machocultuur (Huggins & Glebbeek, 2003). Bewijs voor deze hypothese heb ik echter niet. Door het lagere aantal vrouwelijke politiebeambten dat bereid was om deel te nemen, ben ik zelf actief op zoek gegaan naar mogelijke participanten. Ik heb aan politiebeambten waarmee ik goed overeenkwam, gevraagd of zij enkele vrouwelijke collega's kenden die zouden toestemmen met een interview. Dankzij hun hulp kon ik nog een aantal vrouwelijke inspecteurs betrekken bij de studie. Zij hebben wel niet deelgenomen aan de observaties, waardoor ik dus met andere woorden heb moeten afwijken van het oorspronkelijke onderzoeksplan.

[10] De foto's werden nagetekend door Chloé Kesteman, en worden later in dit proefschrift besproken.

Naast het gender van de politiebeambten, trachtte ik ook op basis van een aantal andere individuele eigenschappen, zoals leeftijd, aantal jaren werkervaring en etnische achtergrond, de nodige variëteit te bekomen in de groep participanten. Wederom omdat de literatuur uitwijst dat deze kenmerken een invloed kunnen hebben op het beslissingsproces van politiebeambten (zie paragraaf 2.2.2.). Meer gedetailleerde informatie over deze variëteit kan ik echter niet geven, vermits er binnen de korpsen geweten is wie heeft deelgenomen aan de interviews en op die manier de identiteiten van de betrokken politie-inspecteurs gemakkelijk te ontwaren zijn, maar daarover later meer. Algemeen kan er wel worden gesteld dat de deelnemende politiebeambten tussen de 23 en 53 jaar oud zijn en een werkervaring hebben gaande van vier maanden tot en met 32 jaar. Van de 37 deelnemende politiebeambten gaven er vijf expliciet aan over een migratieachtergrond te beschikken. Twee daarvan hadden betrekking op een Europees land, de overige drie op landen buiten Europa.

5.3.4.2. Stilstaan bij de praktische organisatie van een interviewafname

Verscheidene onderzoekers benadrukken dat de locatie waar het interview wordt afgenomen een belangrijke rol speelt in het dataverzamelingsproces (Noaks & Wincup, 2004, p. 78; Herzog, 2005). Op de keuze van de locatie(s) heb ik zelf niet veel invloed gehad. Het gros van de participanten wou immers het interview laten doorgaan op het commissariaat en dit liefst net voor of na een werkshift, zodat ze geen al te verre verplaatsingen moesten maken. Het korps was zeker voor de participanten, maar ook voor mij een gekende plek die een zeker gevoel van vertrouwen oproept. Na enkele weken veldwerk wist ik, net zoals de participanten, wat me binnen te wachten stond. In de commissariaten bestaan verschillende afzonderlijke bureaus waar politiebeambten hun processen-verbaal en andere administratieve taken (in alle rust) kunnen afwerken. Bijna elke participant verwees naar zo'n bureaulokaal wanneer ik vroeg waar het interview kon plaatsvinden. In vier gevallen bleken alle lokalen bezet en was er geen andere optie dan het interview te houden in een bureaulokaal waar reeds een andere collega aan het werk zat. Dat dit wellicht een invloed heeft gehad op de antwoorden van de participanten, valt niet te ontkennen. Ik verwijs in dit opzicht naar een interview van een vrouwelijke politiebeambte dat heeft plaatsgevonden in een ruimte waar ook twee mannelijke collega's aanwezig waren. Bij het stellen van een vraag die peilt naar de invloed van gender op de werkvloer en de uitvoering van politiewerk, zag ik de twee mannen nieuwsgierig kijken naar mij en de participant. Dat de politievrouw erg ongemakkelijk begon te lachen, maakte duidelijk dat ook zij zich geviseerd voelde. Ze beantwoordde de vragen uiteindelijk negatief, de invloed van gender zou namens haar erg miniem zijn. Hoewel de politievrouw dit nooit uitdrukkelijk heeft toegegeven, kan men veronderstellen dat haar respons onderhevig was aan een vorm van sociale druk. Een bepaalde participant was tijdens de observaties gekwetst geraakt. Doordat hij zich niet zo gemakkelijk kon verplaatsen, stelde hij voor om het interview te laten plaatsvinden in een café bij hem in de buurt. Het voordeel hiervan is dat de participant vrijuit kon praten, doordat er geen collega's/oversten in de buurt waren. Een nadeel is dan weer de drukte van het café, waardoor het niet altijd even gemakkelijk was om elkaar te verstaan.

Zoals reeds vermeld, hebben mijn promotoren en ik besloten om niet bekend te maken aan politiebeambten en hun leidinggevenden wie er precies deelnam aan de interviews ter bescherming van de participanten. Na de eerste interviewafnames werd het echter al snel duidelijk dat deze beschermingsmaatregel niet na te leven valt in de praktijk. Verschillende participanten vertelden expliciet aan collega's dat ze deelnamen aan de interviews, terwijl

anderen dan weer toestemming vroegen aan hun leidinggevende om even pauze te mogen nemen voor het interview. Daarenboven zijn commissariaten open ruimtes waarin een vloed aan politiebeambten steeds binnen en buiten loopt, waardoor het erg moeilijk was om met een politieman/vrouw af te spreken zonder dat collega's dit opmerkten. In dit opzicht beargumenteren Gagnon, Jacob, en McCabe (2015) dat onderzoekers gebonden zijn aan de infrastructuur van de onderzoekssetting.

De interviews werden opgenomen met een opnamerecorder. In slechts twee gevallen heeft dit problemen veroorzaakt. Zo viel in een bepaald interview de recorder gedurende een aantal seconden uit. In het andere geval ben ik meer data kwijtgeraakt. Door een last-minute wijziging, heb ik de interviewafname noodgedwongen moeten opnemen via mijn smartphone. Bij de aankoop van een nieuwe smartphone enkele maanden later is de opname verloren gegaan. Het interview was gelukkig reeds getranscribeerd.
Verscheidene onderzoekers beargumenteren dat een opnamerecorder niet alleen de machtspositie tussen onderzoeker en participant dreigt te vergroten, maar ook angstgevoelens kan bewerkstelligen (Noaks & Wincup, 2004, p. 86; van Charldorp, 2010). Bij aanvang van de interviews werd het al snel duidelijk dat politiebeambten voortdurend staarden naar de recorder, waardoor ik dan ook heb besloten om deze in de komende interviews niet meer in het zicht te plaatsen van de participanten. Toch zou het verkeerd zijn om ervan uit te gaan dat de recorder helemaal geen wantrouwen heeft opgewekt in die omstandigheden. Verschillende participanten begonnen namelijk nadat de opnameapparatuur werd uitgeschakeld - 'off the record' dus - heel wat informatie mee te delen. Dezelfde discussie als besproken in paragraaf 5.3.3. is hier aan de orde: mogen zulke gegevens waarvoor in sé geen 'officiële' informed consent werd verleend wel/niet worden gebruikt in het onderzoek. Opnieuw heb ik besloten om de gegevens te gebruiken in het proefschrift, voor zover ze de participanten en/of de zones niet herkenbaar maken, omdat ik de mening ben toegedaan dat ze een meerwaarde vormen bij het begrijpen van de ervaringen van politiebeambten met identiteitscontroles. Alle participanten, met uitzondering van één, stemden toe met de opname van het interview. In het overige geval heb ik nota's genomen van het gesprek. Door de snelheid waarmee de participant sprak, heb ik gefocust op, wat ik zelf identificeerde als, de meest relevante gegevens. Op die manier heb ik opnieuw een grote rol gespeeld in de bekomen onderzoeksbevindingen door zelf te selecteren welke informatie er wel/niet werd bewaard.

5.3.4.3. Het informeren van de participanten: niet zo simpel als het klinkt

Zoals eerder vermeld, werden politiebeambten op de hoogte gebracht over het onderzoeksonderwerp van deze studie. Via de elektronische portal waarop politiebeambten hun vakantiedagen kunnen aanvragen, maar ook meldingen krijgen over gebeurtenissen die gepland staan in het korps, werd een bericht rond gestuurd over mijn aanwezigheid. Daarenboven stelde ik mij bij de intrede in een nieuwe dienst steevast voor aan de betrokken politiebeambten en lichtte ik mijn positie als onderzoekster nader toe. Het toepassen van deze twee bekendmakingsstrategieën betekende echter in geen geval dat alle participanten ook effectief begrepen waarover mijn onderzoek ging. Zo vroeg bijvoorbeeld de leidinggevende van een welbepaalde ploeg over welk thema ik mijn 'masterthesis' schreef, en dat terwijl ik al enkele dagen zijn dienst op de voet aan het volgen was. Het bleef echter niet bij dit voorval alleen. Vragen zoals: 'Wat studeer je?' en 'Waar wil je gaan werken als je bent afgestudeerd?' kreeg ik regelmatig voorgeschoteld. Ook werd ik vaker voorgesteld als stagiaire en/of aspirant dan als onderzoekster. Het verkrijgen van dergelijke labels is namens Brewer (2000, p. 130) en Cram (2016)

verbonden aan de persoonskenmerken waarover onderzoekers beschikken. Zo werd ik mogelijks als stagiaire of aspirant geïdentificeerd door mijn jonge leeftijd, maar daarover zo meteen meer.

Door in een informed consentformulier onder meer te vermelden waarover het onderzoek gaat, wat de rechten zijn van de deelnemers en wat er met de resultaten zal gebeuren, trachten onderzoekers hun participanten te informeren over het onderzoek, zodat zij op een vrijwillige en geïnformeerde basis kunnen bepalen of zij al dan niet toestemmen (Ritchie & Lewis, 2005, p. 66-67). Het informed consent principe wordt in vele methodologische handboeken naar voor geschoven als dé na te leven regel in wetenschappelijk onderzoek (May, 2011, p. 62; Liong, 2015). In de praktijk bleek het respecteren van dit principe niet zo eenvoudig door onder meer een probleem van tijdsnood. De participanten kwamen vaak slechts een uur à anderhalf uur voor de aanvang van hun werkshift toe op het commissariaat, waardoor ik met tijdsdruk aan het gesprek begon. Het interview steunde op een vrijwillige medewerking. Er werden met andere woorden geen incentives gegeven voor deelname aan het onderzoek, waardoor ik volledig afhankelijk was van de bereidwilligheid en de beschikbaarheden van de inspecteurs. Door de beperkt beschikbare tijd en de wil om zo veel mogelijk data te verzamelen, heb ik besloten om de kernpunten uit het informed consentformulier gezamenlijk met de participanten te overlopen, in plaats van hem/haar het volledige document te laten lezen. De keuze voor deze strategie heeft mogelijks bijgedragen tot het behoud van een zekere onwetendheid omtrent de inhoud van dit onderzoek en/of haar gevolgen bij de participanten. Geen enkele inspecteur heeft geweigerd om het informed consentformulier te ondertekenen. Of dit te wijten is aan de rapte waarmee ik het formulier heb overlopen of aan het feit dat er mogelijks bij een aantal participanten een beperkt besef heerste over de inhoud en waarde van een doctoraal onderzoek, blijft een onbeantwoorde vraag.

5.3.5. Time to say goodbye

Over de wijze(n) waarop onderzoekers het best toenadering zoeken tot de gekozen onderzoekssetting werd al veel geschreven. Het verlaten van het onderzoeksveld is daarentegen een veel minder bestudeerd domein (Noaks & Wincup, 2004, p. 69; Iversen, 2009). LeCompte en Schensul (2015, p. 176) beargumenteren kritisch dat heel wat onderzoekers het veld verlaten zonder de participanten op de hoogte te brengen van hun vertrek. Op die manier draagt wetenschappelijk onderzoek wel bij aan de wensen van de onderzoeker, maar laat het de behoeften van de participanten in de kou staan. Hall (2014) spreekt deze hypothese tegen, vermits zij de mening is toegedaan dat een onaangekondigd en plotselings vertrek evenzeer nadelig kan zijn voor de onderzoeker door de schuld- en/of angstgevoelens die kunnen opborrelen. Over de noodzaak aan terugkoppeling naar de onderzoekssetting zijn de bovenstaande onderzoekers het wel volkomen eens. Het geven van feedback werd echter al door heel wat etnografen als moeilijk ervaren (zie bv. Ortiz, 2004; Iversen, 2009; Dixon-Woods, Tarrant, Jackson, Jones & Kenyon, 2011). Dit geldt des te meer wanneer de studieresultaten niet al te positief zijn (Fernandez, Kodish, & Weijer, 2003) en de onderzoeker een nauwe band heeft ontwikkeld met de participanten (Taylor, 1991).

Na afloop van het veldwerk kwam er al snel vanuit de korpsleidingen de vraag om mijn eerste onderzoeksbevindingen uiteen te zetten in een mondelinge presentatie. De 'echte' deelnemers, met name de terreininspecteurs die ik maandenlang heb geobserveerd en bevraagd, waren niet aanwezig op deze vergaderingen. Over de terugkoppeling van mijn

onderzoeksbevindingen naar deze laatste groep zat en zit ik nog steeds met vele twijfels. Een mogelijke oplossing betreft het geven van een presentatie aan de deelnemers zonder de aanwezigheid van leidinggevenden, vermits er op die manier geen druk is van hogerop en de participanten over de ruimte beschikken om vrijuit te reageren. Het is echter niet zo gemakkelijk om een grootschalige presentatie op poten te zetten. De participanten zijn namelijk afkomstig uit diverse diensten die werkzaam zijn op verschillende tijdstippen en dagen, wat het verzamelen van alle deelnemers op een welbepaald moment haast onmogelijk maakt. De terugkoppelingsmomenten zouden ook individueel kunnen verlopen, maar het grote aantal deelnemers maakt dit proces erg omslachtig. Het doorsturen van dit proefschrift naar de deelnemers en hen aansporen daarop te reageren of vragen te stellen bij onduidelijkheden, vormt een ander alternatief. Ikzelf ben echter niet zo'n voorstander van deze optie door de afstand die er wordt gecreëerd, wat dan weer een nadelig effect kan hebben op de motivatie van de participanten om deel te nemen aan toekomstige studies. De vraag naar feedback aan het basiskader valt dus niet op enkele tellen op te lossen. In één van de zones werden een aantal maanden na het veldwerk focusgroepgesprekken gehouden met politiebeambten. Via deze gesprekken trachtte ik de deelnemende zone een zicht te bieden op mijn resultaten, en de meningen van haar personeelsleden hieromtrent te bevragen. De focusgroepen werden georganiseerd door een vertrouwenspersoon binnen de politiezone en steunden op vrijwillige medewerking. Slechts een klein aantal politiebeambten die deelnam aan deze studie was aanwezig op de focusgroepgesprekken, waardoor opnieuw een groot aantal participanten niet werd bereikt. In de bestaande onderzoeksliteratuur is er maar weinig 'steun' terug te vinden voor de zopas geschetste problemen door het gebrek aan criminologisch relevante bronnen die rapporteren over soortgelijke moeilijkheden. De bestaande methodologische handboeken die wel aandacht besteden aan de wijze waarop etnografen de onderzoekssetting verlaten, vertrekken daarenboven naar mijn mening slechts vanuit theoretische invalshoeken en benadrukken hoofdzakelijk ethische vraagstukken, waardoor de meer praktische problemen en het oplossen daarvan, zoals het bereiken van de participanten in het kader van feedback, nog steeds te weinig worden belicht.

5.4. Een (voorzichtige) poging tot theorievorming

Het analyseren van data is namens Spencer, Ritchie en O'Connor (2003) één van de meest cruciale en uitdagende aspecten van een etnografische studie. Doorheen de data-analyse tracht de onderzoeker een conceptueel kader te creëren dat toepasbaar is op de leefwereld die hij/zij bestudeert en de personen daarbinnen actief (Fetterman, 2010, p. 93). De data-analyse bepaalt dus met andere woorden evenzeer als de dataverzameling, de uiteindelijke richting van een onderzoek. In dit proefschrift wordt er grotendeels te werk gegaan volgens een aantal principes van *grounded theory* voorgesteld door Glaser en Strauss in 1967, en later verder uitgewerkt door Strauss en Corbin in de jaren '90. Centraal binnen grounded theory staat de totstandkoming van theorievorming gebaseerd op empirisch materiaal. Het redeneringsproces is dan ook voornamelijk inductief van aard (Charmaz, 1996). Dit betekent evenwel niet dat de bestaande literatuur compleet moet worden genegeerd (Martin & Turner, 1986). Het analyseren van de bekomen data aan de hand van grounded theory principes laat toe hypotheses te formuleren over een weinig bestudeerd thema, wat dan weer kan leiden tot theorievorming die in toekomstige studies kan worden bevestigd, weerlegd en/of aangevuld met nieuw materiaal. In dit proefschrift is het stappenplan voor de analyse gebaseerd op de werkwijze gepresenteerd door Strauss en Corbin in het boek 'Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory' uit 1998.

De eerste stap van de data-analyse betrof *het nalezen van de veldnota's en interviewtranscripten*. Om deze taak te vergemakkelijken werden alle data in het analyseprogramma MAXQDA geïmporteerd. Volgens Dey (2005, p. 87) is het belangrijk dat het nalezen gebeurt op actieve wijze, enkel op die manier kan er een eerste reeks aan ideeën worden gevormd. Doorheen de observaties en interviewafnames was het mij reeds verscheidene keren opgevallen dat bepaalde resultaten steeds weerkeerden (en dus herbevestigd werden) en andere elkaar dan weer leken tegen te spreken. Tijdens het nalezen ben ik dan ook deze bevindingen gaan bewaren in (digitale) memo's, een plek die namens Charmaz (1996) de ruimte biedt "to become actively engaged in your materials, to develop your ideas, and to fine-tune your subsequent data-gathering" (p. 72). Zij noemt dit proces daarom ook wel "the pivotal intermediate step" tussen de dataverzameling en het presenteren van de onderzoeksbevindingen.
Het *open coderen* was de volgende stap. Doel van deze coderingsfase is namens Strauss en Corbin (1998) "(to) open up the text and expose the thoughts, ideas, and meanings contained therein" (p. 102). Op basis van de bestaande literatuur en mijn eigen veldwerkervaringen heb ik labels opgesteld waarmee ik mijn gegevens trachtte te identificeren. In deze fase gebeurt het coderen nog zeer gedetailleerd. De vaststelling dat verscheidene interventie-inspecteurs uit de zone Diagondaal klagen over een gebrek aan personeel kreeg bijvoorbeeld als code 'interventie-inspecteurs PZ Diagondaal klagen over personeelstekort'. In het totaal beschikt dit onderzoek over zo'n 350-tal open codes. Strauss en Corbin (1998) omschrijven dit proces als 'conceptvorming' en kaderen het als "the building blocks of theory" (p. 101).
De volgende fase betrof het *axiaal coderen*. Het was in eerste instantie de bedoeling om gegevens die bij elkaar hoorden, samen te voegen onder één of meerdere categorieën. Het is in dit opzicht dat Corbin en Strauss (1990) beargumenteren dat niet elk concept uitmondt in een categorie doordat deze veel abstracter is en zich als dusdanig bevindt op een ander analytisch niveau. Bijvoorbeeld, de bevinding dat interventie-inspecteurs klagen over een personeelstekort en dat interventie-inspecteurs klagen over een gebrek aan praktische en technologische tools werden gezamenlijk gegroepeerd onder de categorie 'interventie-inspecteurs klagen over een gebrek aan werkingsmiddelen'. Het is in deze fase volgens Charmaz (1996) belangrijk om aandacht te hebben voor de gelijkenissen en verschillen tussen gegevens geplaatst onder dezelfde en verschillende categorieën. Strauss en Corbin (1998, p. 127) stellen voor om de data te 'bevragen' door middel van 'hoe-', 'waarom-', 'wat-', 'wanneer-', 'waar-' en 'wie-vragen'. Via deze strategie trachtte ik na te gaan bij onderzoeksbevindingen die geïdentificeerd werden met dezelfde categorie, wat hen verschillend maakte van elkaar en bij onderzoeksbevindingen die onder verschillende categorieën werden geplaatst, wat ze gemeenschappelijk hadden. Op die manier werd het mogelijk om aan een eerste vorm van theorieconstructie te doen vanuit bottom-up perspectief (Fetterman, 2010, p. 98).
De laatste fase had betrekking op het *selectief coderen*. In deze fase was het cruciaal om op zoek te gaan naar verklaringspatronen. Het is daarom namens Strauss en Corbin (1998, p. 144) belangrijk om de data met elkaar te integreren. Eén van de strategieën die zij daarvoor aanbevelen, betreft de creatie van een verhaallijn. Na de eerste twee coderingsprocessen hebben onderzoekers zich al meestal een beeld geschetst over de antwoorden op de centraal geplaatste onderzoeksvragen. Het is vervolgens belangrijk om deze ideeën kritisch te benaderen door ze bijvoorbeeld te koppelen aan de codes die in de voorgaande analysefases werden ontworpen. Het is in dit opzicht dat Strauss en Corbin (1998, p. 148) beargumenteren dat er belangrijke bevindingen kunnen verborgen liggen in de data zonder dat ze effectief op papier staan of werden uitgesproken door de participanten. Pas na deze zoektocht kunnen onderzoekers overgaan tot het finetunen van

de geformuleerde theorieën door ze onder meer voor te stellen aan de participanten en te peilen naar hun reacties. Strauss en Corbin (1998) verwoorden het als volgt: "A theory that is grounded in data should be recognizable to participants, and although it might not fit every aspect of their cases, the larger concepts should apply" (p. 161).

Het voorgaande samengevat, bevond de data-analyse zich in sé op het descriptieve en begrijpende niveau: de bevindingen van deze studie werden uitvoerig beschreven en gekoppeld aan de leefwereld van de participanten. Daar waar mogelijk trachtte ik de analyse ook te laten doorvloeien tot op het verklarende niveau waarbij het onder meer de bedoeling was om te verklaren waarom bepaalde patronen zich wel of net niet voordeden. Het verklaren van de onderzoeksbevindingen bleef echter moeilijk door het gebrek aan (diepgaande) data. Immers, over het algemeen verschijnen patronen pas in een later fase van het onderzoek, meestal tijdens de data-analyse. Het is vaak onmogelijk om terug te keren naar de onderzoekssetting om bijkomende data te verzamelen. Antwoorden moeten dan eerder worden gezocht in de beschikbare gegevens die niet altijd zijn ingespeeld op de ontwaarde patronen. Onderzoekers kunnen op basis van de verzamelde data pistes naar boven halen die een patroon kunnen helpen verklaren, maar absolute zekerheid over de waarheidsgetrouwheid van deze pistes is er in geen geval. De empirische gegevens die ik in het volgende luik presenteer, zijn het resultaat van een realiteit gevormd door de participanten en mijzelf. In dit opzicht verwijs ik naar Strauss en Corbin (1998, p. 9) die beargumenteren dat de participanten een actieve rol aannemen in het scheppen en herstructureren van betekenissen. Dat andere onderzoekers er een verschillend perspectief op kunnen nahouden, negeer ik niet, al is het werk dat hier gepresenteerd wordt een product van een persoonlijke verwerking, mijn verwerking. De heruitvoering van een soortgelijk onderzoek zal zelden tot volkomen identieke bevindingen leiden, het kan daarentegen wel beargumenteren waarom de hypotheses uit deze studie bevestigd dan wel weerlegd kan worden, alsook nieuwe onderzoeksresultaten aan het licht brengen.

5.5. De onderzoek(st)er: de onzichtbare protagonist in het verhaal?

Over de positie die onderzoekers dienen in te nemen ten aanzien van hun participanten wordt hevig gedebatteerd. Oakley (1981) en Jowett en O'Toole (2006) die vanuit een feministische invalshoek vertrekken, zijn de mening toegedaan dat er in traditionele etnografieën een te groot machtsverschil heerst in de relatie participant – onderzoeker, wat niet alleen een negatieve impact heeft op de bereidheid van de participanten om mee te werken aan het onderzoek, maar eveneens de opbouw van een vertrouwensband belemmert. Ook Brewer (2000) is een soortgelijke mening toegedaan. Hij pleit voor de creatie van een meer gelijkwaardige relatie "so that researcher and subject become co-equals" (p. 69). In dit opzicht beargumenteert Van Maanen (1981) dat het welslagen van een etnografie steunt op de totstandkoming van een wederzijds productie- en verklaringsproces, dat slechts kan worden bereikt wanneer onderzoekers een open houding aannemen ten aanzien van de participanten. Al deze onderzoekers maken met andere woorden duidelijk dat de invloed van de etnograaf op het verloop en de resultaten van een etnografische studie onmogelijk kan worden weggewerkt (Fontana & Frey, 1994; Horn, 1997; Huggins & Glebbeek, 2003). Brewer (2000) verwijst naar het onoverkomelijke 'interviewer effect' en omschrijft dit als volgt: "The interview is a face-to-face encounter between people, and the socio-demographic characteristics of the people involved can influence the course of the interaction and the responses given" (p. 65). Dat deze hypothese niet alleen maar geldt voor de afname van interviews, maar tevens voor het doen van observaties, bewezen reeds heel wat studies (zie bv. Burgess, 1984, p.

86; Belur, 2014; Thompson, 2014). In deze laatste paragraaf wens ik dan ook even stil te staan bij de wijze waarop mijn identiteitsprofiel hoogstwaarschijnlijk een effect heeft gehad op de wijze waarop het veldwerk is verlopen en de verkregen onderzoeksbevindingen.

Allereerst is er mijn gender als vrouw. Zoals al vermeld, bestaat de meerderheid van het operationeel politiepersoneel uit mannen (Ioimo et al., 2007; Belur, 2014). Verscheidene onderzoeken wezen reeds op het bestaan van een machocultuur binnen politiemiddens door de dominante masculiniteit (Reiner, 2010, p. 120). Deze machocultuur zou de ervaringen van vrouwelijke etnografen beïnvloeden. Talloze vrouwelijke onderzoeksters maken melding van de seksistische opmerkingen en genderstereotypen waarmee zij veelvuldig werden geconfronteerd doorheen het veldwerk bij de politie (Punch, 1994; Huggins & Glebbeek, 2003; Rabe-Hemp, 2009). Naast het geven van vrouwonvriendelijke opmerkingen, blijken mannelijke politiebeambten – hoe paradoxaal ook – bescherming en hoffelijkheid ten aanzien van vrouwen hoog in het vaandel te dragen (Hunt, 1990). Doorheen het veldwerk ben ik met de beide perspectieven in aanraking gekomen, dit soms zelfs tegelijkertijd. Ik verwijs naar een observatieshift uit politiezone Diagondaal waarbij twee inspecteurs een oproep kregen over een diefstal op heterdaad. Ze reden met een grote snelheid naar de plaats delict. De inspecteur die aan het stuur zat, besloot om het raam van de wagen te openen. Ik zat zoals gewoonlijk op de achterbank van de wagen, waardoor alle tocht naar mij toe kwam. De andere inspecteur vroeg of het open raam stoorde, waarop ik nee zei. Toch was hij niet overtuigd van mijn antwoord, aangezien hij aan zijn collega vroeg om het raam terug dicht te doen. De inspecteur die aan het stuur zat, zei daarop al lachend: "Oei is ze zo kwetsbaar?". Daar waar de ene inspecteur een protectieve houding aannam door mij geen kou te laten lijden, noemde de andere politieman mij 'kwetsbaar' en verwees hij zo op impliciete wijze naar een zekere ondergeschiktheid.

Mijn (jonge) leeftijd is dan weer een ander gegeven, zo was ik gedurende het veldwerk 22-23 jaar oud. Dat ik vaker aanzien werd als stagiaire en/of aspirant dan als onderzoekster en ik geregeld vragen kreeg zoals 'Wat studeer je nu ook al weer?' en 'Waar wil je later gaan werken?, maakte ik reeds eerder duidelijk. In dit opzicht kan ik eveneens verwijzen naar een gesprek met een politieman waarbij hij mij 'nogal naïef' noemde voor een job bij de politie. Volgens Easterday, Papademas, Schorr en Valentine (1977) hoeft de jonge leeftijd van een onderzoekster niet meteen een heikel punt te zijn. Ze beargumenteren het als volgt: "if a researcher is not taken seriously because she is a young female, this can facilitate entree into an otherwise difficult or inaccessible setting" (p. 334). Door mij te categoriseren als stagiaire, studente en/of aspirant-inspecteur had ik niet het gevoel over te komen als een bedreiging. De meeste participanten waren al snel erg open tegen mij en verhulden bepaalde 'ongewenste' handelingen dan ook niet. Het voorbeeld van de bananenschil heb ik reeds toegelicht in paragraaf 5.3.1.1.

Verder is ook de invloed van mijn etnische origine, nationaliteit en huidskleur noemenswaardig. Zo verwijst Sollund (2005) naar het bestaan van een etnische weerspiegeling in de relatie onderzoeker-participanten. Doordat het merendeel van de politiebeambten die deelnam aan haar studie, net als haar, wit is, leek er een zeker gevoel van verbondenheid te bestaan: "(...) the fact that I share ethnic background with the majority of the police officers may increase my identification with them" (p. 50). Dezelfde context tekende zich af in deze studie; zowel ik, als de grote meerderheid van de deelnemende politiebeambten beschikt over een witte huidskleur, wat dus verder bouwend op Sollund haar hypothese een effect zou hebben gehad op het opbouwen van vertrouwen.

Zo ben ik meermaals getuige geweest van een aantal beledigende opmerkingen (die zogezegd geuit werden als 'moppen') over bepaalde bevolkingsgroepen die politiebeambten onderling aan elkaar vertelden (bijvoorbeeld 'zwarten kunnen niet rijden'). Indien ik over dezelfde etnische origine, nationaliteit of huidskleur zou beschikken als de personen waarover de gemaakte opmerkingen gingen, dan is het nog maar de vraag of de betrokken politiebeambten ze luidop (in mijn aanwezigheid) zouden hebben verteld. Met een papa die geboren en getogen is in Italië, beschik ik over een achternaam die mijn zuiderse origine gemakkelijk prijsgeeft. Een tweetal participanten gaf aan zelf Italiaanse roots te hebben, en waren erg geïnteresseerd in mijn achtergrond. In de combi hebben we urenlang zitten discussiëren over de Italiaanse cultuur, voetbalcompetitie en culinaire specialiteiten. Het ijs was met andere woorden snel gebroken. Dit geldt mogelijks ook in de omgekeerde richting; door de etnische identificatie waarover Sollund het heeft, zou het kunnen dat politiebeambten met een donkere huidskleur en/of andere culturele/etnische achtergrond minder geneigd waren om zich te openen naar mij toe (Mizock, Harkins & Morant, 2011).

Dat er wellicht nog andere persoonskenmerken, zoals mijn socio-economische status, seksuele geaardheid en opleidingsniveau, de dataverzameling hebben beïnvloed, mag niet uit het oog worden verloren. Het is daarenboven erg moeilijk om te bestuderen hoe deze invloed precies vorm krijgt, doordat politiebeambten ook op onbewuste wijze bepaalde veronderstellingen koppelen aan persoonseigenschappen en daarop handelingen baseren zonder dit zelf goed en wel te beseffen (Gurney; 1985; Holmberg, 2000). Toch staat het buiten kijf dat het identiteitsprofiel van de onderzoeker een belangrijk gegeven is bij etnografisch onderzoek. Zo verwijst Çankaya (2015, p. 24), een onderzoeker die, althans wat het uiterlijk betreft, weinig raakvlakken deelt met mij (Turks, man, dertiger), naar een situatie waarbij een politieman hem omschrijft als een 'onguur type' vanwege zijn baard en klederdracht. Door oog te hebben voor de toekenning van zulke labels kan het proces van dataverzameling in een bredere context worden geplaatst.

Nabeschouwing

Via het voorgaande hoofdstuk heb ik willen duidelijk maken dat de uitvoering van een etnografische studie noch te plannen noch te voorspellen valt. Van meet af aan werd ik geconfronteerd met verscheidene ethische en methodologische dilemma's die ik op korte tijdspanne moest beantwoorden. Deze hebben onder meer betrekking op het behouden van een neutrale positie, het uitvoeren van politietaken en het winnen van vertrouwen. De wijze waarop ik met deze vraagstukken ben omgegaan heeft een onvermijdelijke invloed uitgeoefend op het onderzoek. Ik ben er dan ook van overtuigd dat de onderzoeksbevindingen die in het volgende luik worden gepresenteerd, deels het resultaat zijn van de manier waarop ik mijn rol als onderzoekster heb vervuld. Op basis van mijn houding en identiteitskenmerken kreeg ik van de participanten labels toegekend die mij tot welbepaalde onderzoekspistes hebben gebracht. Andere bleven daarentegen verborgen en zijn mogelijks wel toegankelijk voor andere onderzoekers. Ik heb tot op zekere hoogte getracht een insider te worden, en alhoewel verscheidene gebeurtenissen aantonen dat ik enigszins 'aanvaard' werd, is het naïef om ervan uit te gaan dat ik werkelijk tot alle facetten van het politiewereldje toegang heb gekregen. Loftus (2009) verwoordt het als volgt: "(…) once my presence became the norm I was able to access much of the 'backstage' realities of operational police work. It is of course problematic to suggest that a researcher can gain access to all areas of police life" (p. 204). Dit proefschrift is het resultaat van de informatie die de participanten bewust en onbewust hebben blootgegeven en de wijze waarop ik

vervolgens met deze informatie aan de slag ben gegaan. Er is op die manier sprake van een wederzijds productieproces dat een welbepaalde realiteitsvoorstelling tot stand heeft gebracht. De vraag of dit een juist, dan wel fout of onvolledig perspectief is, laat ik terzijde en valt naar mijn mening ook niet objectief te beantwoorden. Wat telt zijn de ervaringen, meningen en visies van de participanten die mij hebben toegelaten inzicht te verkrijgen in de wijze waarop zij (de uitvoering van) identiteitscontroles percipiëren en beleven.

Deel IV: Verwerking onderzoeksbevindingen

Introductie: Identiteitscontroles bestudeerd vanuit het veld

Doorheen de analyse van de bekomen gegevens heb ik de praktijk van identiteitscontroles nader onderverdeeld in vier centrale thema's die elk een afzonderlijk hoofdstuk vormen. Een (proactieve) identiteitscontrole vangt doorgaans aan met een gevoel van wantrouwen ten aanzien van een persoon of situatie. Dit proces staat centraal in het zesde hoofdstuk. Meer specifiek ga ik na hoe en op basis van welke gegevens politiebeambten wantrouwige gevoelens ontwikkelen, die in hun opzicht een identiteitscontrole (kunnen) legitimeren. Toch blijkt achterdocht vaak niet de enige reden voor een politiecontrole. In de literatuurweergave verwees ik reeds naar Holmberg (2000) die een onderscheid maakt tussen de macht van politiebeambten om een persoon/situatie te categoriseren als verdacht en de macht van politiebeambten om op verdachte situaties te reageren (zie pagina 16). Het eerste mondt niet noodzakelijk uit in het tweede en het is dan ook interessant om de wisselwerking tussen beide niveaus uitvoerig te bestuderen. Dit doe ik in hoofdstuk zeven door onder meer uit te pluizen op welke redeneringsprocessen politiebeambten zich baseren om het uitvoeren van een controle, of omgekeerd; het niet uitvoeren of afbreken ervan, te verantwoorden. Hoofdstuk acht bespreekt dan weer vrij stelselmatig de uitvoeringsprocedure van een identiteitscontrole. De focus wordt geplaatst op de interacties die zich afspelen tussen de politie en burger en de wijze waarop deze processen de uitvoering van een controle in sterke mate (kunnen) sturen. In hoofdstuk negen tot slot sta ik stil bij de wijze waarop terugkoppelingsmechanismen ten gevolge van uitgevoerde politiecontroles zich veruitwendigen op micro- (doorheen de interactie politie-burger), meso- (ten aanzien van de politieman/vrouw als lid van een dienst binnen de politieorganisatie) en macroniveau (ten aanzien van de samenleving in het algemeen). Door de analyse op te bouwen aan de hand van deze verscheidene thema's en een identiteitscontrole procesmatig uiteen te rafelen, tracht ik de lezer inzicht te bieden in de keuzes die politiebeambten (bewust en onbewust) nemen doorheen de verschillende fasen van deze politiepraktijk en de kenmerken die hun keuzes (kunnen) beïnvloeden. Selectieprocessen spelen zich met andere woorden af op verscheidene niveaus en ik zal dan ook proberen dit gegeven in de komende hoofdstukken meer uitvoerig toe te lichten. Na ieder hoofdstuk volgt een tussentijdse reflectie waarin de besproken vaststellingen met elkaar in samenhang worden gebracht, alsook worden geïnterpreteerd in het licht van bestaande inzichten uit de onderzoeksliteratuur. In de slotbeschouwing, sta ik niet alleen stil bij de voornaamste resultaten van dit proefschrift, maar wens ik eveneens een kritische discussie aan te gaan over de bekomen onderzoeksbevindingen en hun betekenis voor de organisatie en werking van de politie en haar positionering in de (bredere) samenleving.

Vooraleer ik overga tot een uiteenzetting van de onderzoeksbevindingen, wens ik een aantal zaken aan te stippen. Het zal de lezer al snel opvallen dat ik op regelmatige basis verwijs naar passages uit de interviews en observaties. Deze keuze ligt vervat in het gegeven dat veldnota's een grotere transparantie creëren doorheen mijn argumentatie, alsook de tekst op een meer geanimeerde manier illustreren. Ze veruitwendigen hoe de participanten zichzelf en hun realiteit aan mij hebben voorgesteld. Om de vlotte leesbaarheid van dit proefschrift te waarborgen, worden de citaten verbeterd op grammaticale fouten. Het gebruik van de persoonlijke voornaamwoorden 'ge', 'gij' en 'gulle', wordt bijvoorbeeld hervormd naar de correct geldende Nederlandse termen 'je', 'jij, en 'jullie'. Om rigiditeit te vermijden, worden weerkerende stopwoorden, zoals 'euhm', 'he' en 'of zo', en letterlijke herhalingen eveneens verwijderd uit de citaten. Aan het precieze woordgebruik van de participanten wordt daarentegen niets gewijzigd, tenzij het logischerwijs de confidentialiteit van de deelnemende politiezones en hun personeelsleden

onvoldoende waarborgt. De verscheidene voornamen van de politiemannen en –vrouwen die in dit proefschrift worden weergegeven, zijn, gezien de confidentialiteitsbescherming, fictief en willekeurig gekozen.

Zoals al vermeld, wil ik met deze studie inzicht verkrijgen in de uitvoering van identiteitscontroles door de Belgische lokale politie en niet door één of twee specifieke politiezones. Het maken van een vergelijking tussen politiekorpsen Diagondaal en Maraudijk staat dan ook niet centraal. Al betekent dit wel in geen geval dat waargenomen verschillen en gelijkenissen tussen beide politiezones buiten beschouwing worden gelaten. Integendeel, zij vertellen iets over de invloed van de korps- en dienstculturen, en de aansturing van het midden- en hoger kader op het politionele controlebeleid en vormen dan ook een belangrijk puzzelstuk in mijn verhaal.

Tot slot is het belangrijk om te vermelden dat de resultaten van deze studie niet worden gepresenteerd aan de hand van kwantificeerbare aantallen. Ieder interview kent tenslotte een specifiek verloop en is dan ook uniek. Hoewel ik grosso modo dezelfde vragen heb gesteld, stond het de participanten vrij om zelf onderwerpen aan te halen. Het belichten van de stem van het basiskader, in het bijzonder de (terrein)inspecteurs, is in dit opzicht een belangrijke doelstelling van dit proefschrift. Ook de observaties waren allesbehalve gelijkluidend door de diversiteit aan evenementen en politiebeambten daarbij betrokken. Wel maak ik bij gelegenheid gebruik van kwantificeerbare adjectieven ten einde contradictorische vaststellingen, (eventuele) oorzaken en/of verklaringen daarvoor, op overzichtelijke wijze te kunnen bespreken.

Hoofdstuk 6: Het proces van wantrouwensvorming van naderbij bekeken

In dit hoofdstuk bespreek ik de – doorgaans – eerste stap van een identiteitscontrole, met name de selectie van verdachte personen, gedragingen en omstandigheden die een gevoel van wantrouwen opwekken bij politiebeambten. Wat precies een situatie verdacht – of net niet verdacht – maakt zal in dit opzicht uitgebreid worden geïllustreerd. De focus is bijgevolg gericht op de selectieprocessen die plaatsvinden binnen de proactieve identiteitscontroles. Of anders, de identiteitscontroles waarbij men geen zichtbaar misdrijf kan vaststellen, maar waarbij politiebeambten vermoeden dat dit zou kunnen gebeuren of reeds gebeurd is in het verleden waardoor zij een politionele tussenkomst noodzakelijk achten. Alpert, MacDonald en Dunham (2005) verwoorden het op deze manier: "A police officer's discretion to choose a course of action, such as stop a citizen, typically begins when an officer observes a person appearing suspicious (…)" (p. 408). Dit betekent niet dat selectiviteit afwezig is doorheen de uitvoering van reactieve identiteitscontroles (Ashby & Tompson, 2017). Bij laatstgenoemde controles bevinden selectieprocessen zich doorgaans in latere fases, bijvoorbeeld bij de afweging om al dan niet over te gaan tot de daadwerkelijke controle van de identiteitsdocumenten, of tot de uitvaardiging van een proces-verbaal, maar daarover meer in de volgende hoofdstukken.

6.1. De (beperkte?) impact van wetgeving op beslissingen over politiecontroles

Net zoals in de studie van Quinton (2011), wordt het al snel duidelijk dat wetgeving allerminst irrelevant blijkt te zijn bij de analyse van politionele beslissingen. Bij de vraag waaraan de participanten denken bij het horen van de term 'identiteitscontrole' in de interviews, verwijst een groot aantal onder hen naar het wettelijk kader dat deze politiepraktijk reguleert, zijnde (artikel 34 van) de wet op het politieambt (WPA).

> "Ja dat dat niet zomaar mag, dat je je inderdaad aan de regels van de WPA moet houden." – Kaat

> "Bij een identiteitscontrole denk ik aan een identiteitskaart, ja aan de wet op het politieambt, artikel 34 inzake identiteitscontroles." – Bas

Ter herinnering, artikel 34 WPA stelt onder meer dat politiebeambten mogen overgaan tot de identiteitscontrole van een persoon:

> indien zij, op grond van zijn gedragingen, materiële aanwijzingen of omstandigheden van tijd of plaats redelijke gronden hebben om te denken dat hij wordt opgespoord, dat hij heeft gepoogd of zich voorbereidt om een misdrijf te plegen of dat hij de openbare orde zou kunnen verstoren of heeft verstoord.

Deze wetsbepaling is bijgevolg cruciaal bij het uitvoeren van proactieve identiteitscontroles: zij regelt wanneer politiebeambten wel of net niet mogen overgaan tot het controleren van een individu op eigen initiatief.

6.1.1. Tussen (basis)opleiding en praktijk

De kennis over de WPA is er namens de participanten voornamelijk dankzij de politieopleiding. Demarée en De Kimpe (2012) definiëren de politieopleiding als "het geheel

van arrangementen die de politieorganisaties (vaak intern) organiseren, met als belangrijkste doelstelling om de instromende nieuwkomers om te vormen tot inzetbare werkkrachten of 'professionals' in de organisatie" (p. 20). In België wordt de basisopleiding tot inspecteur[11] aangeboden door de provinciale politiescholen. Momenteel bestaan er vijf in Vlaanderen, één in Brussel en drie in Wallonië (De Kimpe, 2014). Politiescholen spelen een belangrijke rol in de socialisering van politieaspiranten in het politieberoep. Meer specifiek zorgt de opleiding ervoor dat aspiranten de nodige competenties en kennis verwerven om te kunnen functioneren in het politieberoep (Bloeyaert & De Kimpe, 2018). In de praktijk is dit niet altijd zo vanzelfsprekend, daarover zo dadelijk meer.

Dat de uitvoering van identiteitscontroles niet zomaar mag en gebonden is aan wettelijk vastgelegde voorwaarden, lijken politiebeambten vanuit de politieschool met de paplepel mee te krijgen. Vele participanten verwijzen naar de vereiste 'redelijke gronden' wanneer zij een voorbeeld geven van een proactieve identiteitscontrole die zij zelf ooit hebben uitgevoerd. Zo geeft een inspecteur het volgende antwoord: "Iemand random aanwijzen, dat gaat niet. Je moet echt een gegronde reden hebben. En daar ben ik ook wel mee akkoord". Een andere politieman illustreert het dan weer als volgt: "Dus we krijgen wel de wet op het politieambt en de verschillende artikelen die zeggen van voilà om iemand te kunnen controleren, moet je een wettelijk motief hebben, moet je dit en hetgeen hebben". In paragraaf 2.1.1. vermeldde ik reeds dat er noch in de WPA noch in de omzendbrief uitgebracht bij de WPA wordt gespecificeerd wat er begrepen kan worden onder de term 'redelijke gronden'. Uit bevraging van de participanten blijkt dat dit begrip ook in de basisopleiding weinig wordt verduidelijkt. Het is pas in de praktijk, eenmaal werkzaam bij een lokaal politiekorps, dat het enigszins duidelijk wordt hoe het concept 'redelijke gronden' moet worden geïnterpreteerd.

> Ik: "Maar ze leggen in de politieschool bijvoorbeeld niet uit wat verdachte omstandigheden zouden kunnen zijn?"
>
> Karel: "Nee nee."
>
> Ik: "En heb je dan het gevoel dat je over identiteitscontroles nog meer hebt bijgeleerd in de praktijk zelf of was dat vooral in de politieschool?"
>
> Karel: "Nee dat is puur in de praktijk. Dat is puur in de praktijk dat je dat leert van zodanig veel arrestaties te doen en dingen te zien gebeuren, dat je weet van dat is iets louche of daar kan iets achter zitten."
>
> Ik: "En hoe leer je dat dan die verdachte handelingen?"
>
> Enzo: "Wel …."
>
> Ik: "Is dat in de politieschool?"
>
> Enzo: "Oh nee allesbehalve. Het is zeker niet in de politieschool dat je dat allemaal leert."

[11] De basisopleiding tot inspecteur kent een duur van 18 maanden. De eerste 12 maanden bestaan uit het volgen van een opleiding waarin zowel theoretische als praktijkgerichte vakken elkaar afwisselen. De leer-/werkplek van de aspirant-inspecteur is in dit geval hoofdzakelijk de provinciale politieschool. De laatste zes maanden vormen een probatiestage waarbij de aspirant-inspecteur deelneemt aan de professionele activiteiten in een lokale politiezone of federale politiedienst (zie website Jobpol: https://www.jobpol.be/nl/jobs-in-uniform/functies/inspecteur/opleidingstraject).

Daar waar er binnen de basisopleiding een ruime aandacht wordt besteed aan de kennis omtrent het bestaan van wetten en procedures (Bloeyaert, Milis, & Vastmans, 2012), doet deze vaststelling suggereren dat het tegenovergestelde geldt voor de betekenis en toepassing van deze wetten en procedures in het beroepsveld. Sommige participanten zijn in dit opzicht erg kritisch ten aanzien van de basisopleiding. Zij lijken nood te hebben aan een scholing die nauwer aanleunt bij de praktijk.

> "De opleiding die wij krijgen is eigenlijk niks. Het is echt pas als je hier tewerkgesteld wordt in uw zone en dat je echt te werk gaat, dat je pas begint te leren. Ik denk soms waarom ben ik eigenlijk een jaar naar school geweest. Ja ze proberen u natuurlijk zo goed mogelijk ook theoretisch te scholen, dat je weet wat mag er niet, wat mag er wel, maar voor de rest praktijkgericht vind ik niet dat je binnen de politieschool echt fameus wordt opgeleid." – Petra

Andere participanten hebben een positievere houding. Volgens hen krijgen politiebeambten in de basisopleiding wel voldoende uitleg omtrent de redelijke gronden die een identiteitscontrole verrechtvaardigen. Dit vooral door de uitvoering van praktijkgerichte oefeningen, zoals rollenspelen met collega's, en de feedback daarop van ervaren tutoren.

> "Dat hangt soms ook wel af van docent tot docent, maar het belangrijkste wat ik onthouden heb, is zo'n rollenspel. Dat was een rollenspel van ja uw pas, een beetje leren, nee ik geef die niet, waarom is dat nodig en die smijt zijn pas zo op de grond voor uw voeten. Dat gebeurt. De ene zet zijn voet daarop, geef uw pas, ja hij ligt daar, geen pas gezien, geef uw pas, …. Daar leer je zo'n beetje mee omgaan." – Martijn

Politiebeambten die een negatieve kijk hebben op de basisopleiding, zijn tevens niet zo enthousiast over deze rollenspelen. Dit hoofdzakelijk omdat ze namens hen wederom niet realiteitsgebonden zijn. De rollenspelen komen met andere woorden niet zozeer overeen met situaties die politiebeambten effectief in het beroepsveld kunnen tegenkomen.

> "Op school, hetgeen ik mij daarvan herinner is de allereerste identiteitscontrole die je doet, is van elkaar, als collega. En dan ga je verder, dan krijg je mensen die komen een soort van toneel spelen, die komen een rollenspel spelen en dan moet je die gaan leren identificeren. Dat is nooit hetzelfde als wat je op straat doet. Op straat kom je effectief mensen tegen die gekend kunnen zijn voor moord, terwijl dat ze op school heel vriendelijk en heel correct zijn naar u toe." – Benjamin

Deze politieman verwijst meer specifiek naar het gevaarlijkheidsgehalte van welbepaalde individuen. Andere participanten hebben het dan weer over het ingewikkelde karakter van sommige politionele interventies en de talloze complexe en snelle beslissingen die zij daarbinnen moeten nemen.

Dat politiebeambten geconfronteerd worden met een soort van kloof tussen de politieopleiding en -praktijk, is geen nieuwe vaststelling. Zowel internationaal (Chan, Devery & Doran, 2003; Paoline & Terrill, 2007) als nationaal onderzoek (Easton, et al., 2009) bracht dit beeld reeds naar boven. Hierdoor menen Demarée en De Kimpe (2012) dat politiebeambten zich al snel "distantiëren van de idealistische opleiding (…) en hun verwachtingen en rolopvattingen heroriënteren op het beeld of indruk van het 'echte' politiewerk in een werkveld waarin veeleer een logica van criminaliteitsbestrijding van

toepassing is" (p. 24). De socialisering van politiebeambten zou op die manier niet zozeer plaatsvinden in de politieschool, maar wel in het beroepsveld. Anders gesteld, niet hetgeen geleerd werd in de politieschool, maar wel hetgeen men aangereikt krijgt door collega's wordt de geldende leidraad. Dat talloze participanten toegeven de praktijkgerichte kennis die ze hebben aangeleerd in de politieschool niet of anders toe te passen in het werkveld, is een voorbeeld van wat Maesschalck (2012, p. 120) 'on the job training' noemt. Politiebeambten gaan zelf op basis van hun eigen beroepservaringen en de raad van (meer ervaren) collega's op zoek naar uitvoeringstechnieken die nauwer aanleunen bij de realiteit.

> "(…) die basisopleiding in theorie is dat allemaal heel mooi, maar in de praktijk is dat gewoon niet haalbaar om die letter per letter uit te voeren en ja, het is als beginnende inspecteur op het terrein dat je eigenlijk de elementen die je aangereikt krijgt in uw basisopleiding, dat je die probeert toe te passen. Ik persoonlijk probeer te stelen met uw ogen zeggen ze dan, alle goede elementen die ik zie bij collega's, vooral als jonge inspecteur dan, probeer ik zelf op te pikken en toe te passen en daar mijn eigen invullingen aan te geven." – Yannick

Opvallend is tot slot dat er bij enkele participanten nog maar weinig kennis heerst over de lessen die ze kregen omtrent identiteitscontroles in de basisopleiding aan de politieschool. Op de vraag wat er precies wordt aangeleerd over deze politiebevoegdheid tijdens het aspirantentraject, antwoordt een politievrouw bijvoorbeeld het volgende: "Dat weet ik niet meer, dat is echt al lang geleden. Daar kan ik echt niks meer over zeggen". Een andere politieman reageert vrij gelijkaardig: "Dat is lang geleden om dat nog echt te weten". Het weergeven van de antwoorden van deze inspecteurs is een doelbewuste keuze. Zij zijn namelijk zelf – op het moment van de interviewafnames – minder dan vijf jaar actief bij de politie waardoor men er in sé van zou kunnen uitgaan dat de basisopleiding nog redelijk fris in hun geheugen zit. Toch geven de participanten eerlijk toe daarover niet meer veel te weten door op nostalgische wijze het verleden aan te wijzen als schuldige. Op basis van deze laatste en al de andere bevindingen aangereikt in deze paragraaf kan men dus aannemen dat de impact van de scholing over identiteitscontroles aangereikt in de basisopleiding, op de latere carrière van politiebeambten, vrij beperkt blijft.

6.1.2. Het uitvoeren van identiteitscontroles: een carrièrelang leerproces?

Na het volgen van de basisopleiding tot inspecteur, stopt de scholing niet voor politiebeambten. Doorheen hun politiecarrière beschikken zij over de mogelijkheid om bijkomende opleidingen te volgen, die kunnen worden onderverdeeld in *functionele* en *voortgezette* opleidingen. Artikel 1.1.1.27° van het KB van 30 maart 2001 tot regeling van de rechtspositie van het personeel van de politiediensten omschrijft de functionele opleidingen als:

> de opleidingen die er toe strekken om bepaalde personeelsleden bijzondere beroepsbekwaamheden bij te brengen zodat zij in staat zijn om gespecialiseerde opdrachten te volbrengen die gekoppeld zijn aan de uitoefening van hun gespecialiseerde betrekking en/of om de taken op zich te nemen die voortvloeien uit hun bijzondere bekwaamheid.

Namens De Kimpe (2014) gaat het hier om opleidingen die politiebeambten moeten volgen indien zij een welbepaalde gespecialiseerde functie binnen de politie wensen op te nemen,

zoals onder andere diefstalpreventieadviseur of patrouillehondgeleider[12]. De voortgezette opleidingen worden dan weer omschreven in artikel 2.13° van de wet van 26 april 2002 houdende de essentiële elementen van het statuut van de personeelsleden van de politiediensten en houdende diverse andere bepalingen met betrekking tot de politiediensten, als een soort beroepsopleiding:

> die hem (de politiebeambte) de garantie biedt de voorheen verworven vaardigheden en kennis te behouden, de verworven competenties reactief aan te passen en nieuwe competenties proactief te verwerven, derwijze dat de beklede betrekking op een doelmatige wijze kan worden uitgeoefend.

De Kimpe (2014) stelt dat laatstgenoemde opleidingen een tweeledige doelstelling kennen: enerzijds willen ze politiebeambten toelaten de reeds verworven competenties up-to-date te houden en anderzijds hen nieuwe competenties doen verwerven.

Ik ben bij de participanten nagegaan hoe zij staan ten aanzien van het bovenstaand omschreven opleidingsaanbod en of zij hiervan gebruikmaken. Een grote groep reageert erg kritisch op deze vragen. Dit omwille van verscheidene redenen. Zo vinden sommigen dat het huidige opleidingsaanbod te beperkt is naar omvang en inhoud. Zij vinden dit jammer en geven aan nood te hebben aan bijkomende vormingen. Er wordt opnieuw verwezen naar het moeilijke karakter van de politiejob (diversiteit aan werktaken, afwisselende emoties, complexiteit van te nemen beslissingen, …) om de argumentatie kracht bij te zetten.

> Ik: "En jullie hebben dus soms opleidingen?"
>
> Petra: "Ik denk dat dat vier of vijf keer per jaar is, dat is eigenlijk niet belachelijk veel, eigenlijk een beetje te weinig. Zeker voor wat dat wij hier buiten allemaal meemaken, vind ik persoonlijk niet dat wij daar voldoende voor worden getraind. Maar ik vermoed dat dat ongeveer zo'n vijf keer per jaar is."
>
> "Je gaat daar zo is een geweldsbeheersingsdag gaan doen, dat duurt dan drie, vier uur en van die drie, vier uur ga je een uur zweten en dat gebeurt twee à vier keer per jaar. Dat is zeker niet genoeg. Schieten ook, dat wordt veel te weinig gedaan. Als je zelf niet de stap onderneemt van te gaan schieten, ga je twee keer per jaar schieten. Dat is veel te weinig. Als je hier iets tegenkomt op straat, er zijn heel veel politiemannen die ik gewoon niet een wapen zou toevertrouwen, omdat ik niet 100% zeker ben dat ze dat veilig gaan gebruiken." – Michiel

Een andere groep participanten uit vooral kritiek op de bestaande werkdruk. Volgens hen zijn er wel voldoende opleidingen, maar kunnen deze niet worden gevolgd door een grote hoeveelheid aan taken en een (toenemend) personeelstekort. "Ik denk dat dat (opleiding) nodig is. In elke job moeten werknemers up-to-date blijven. (...) we worden constant geconfronteerd met interventies. We hebben geen tijd om ons bij te scholen, ... om de nieuwe wetten aan te leren", aldus een inspecteur. Politiebeambten blijken zich met andere woorden te beroepen op een gebrek aan werkingsmiddelen (in dit geval tijd- en personeelstekorten) om te verantwoorden waarom het volgen van opleidingen niet mogelijk is. De verantwoordelijkheid ten aanzien van het geschetste probleem wordt op

[12] Zie bijvoorbeeld opleidingsaanbod politieschool PAULO te raadplegen op http://myopac.be/api/opleidingen.php

die manier volledig van zich afgeschoven en verplaatst naar de organisatie, waardoor er een zekere afstand ontstaat tussen de werkgever en zijn werknemers (Frank, Lambert & Qureshi, 2017, p. 354). Volgens Kiely en Peek (2002) riskeert daardoor op langere termijn de motivatie, het enthousiasme en de toewijding voor de job, afgevlakt te geraken. Maar daarover in de komende hoofdstukken meer.

Het vormingsaanbod waarop de participanten beroep doen, heeft voornamelijk betrekking op de uitvoeringswijzen van politiebevoegdheden. Verscheidenen verwijzen naar lessen geweldbeheersing, schietoefeningen en rollenspelen waarin de kennis en vaardigheden omtrent het fouilleren van een persoon en/of gebouw opnieuw worden opgefrist. In dit opzicht vermelden enkele politiebeambten de omzendbrief GPI 48 van 17 maart 2006 betreffende de opleiding en training in geweldbeheersing voor de personeelsleden van het operationeel kader van de politiediensten.

> "Wij hebben onze opleiding en daar hebben wij in geleerd hoe dat dat moet, naar veiligheid toe en de zone heeft ook zijn visie en dan krijgen wij normaal gezien als daar tijd voor is vier keer per jaar een herhaling van de GPI 48." – Steven

> "We hebben jaarlijks GPI 48 noemt dat en dan worden die technieken herhaald. Nu ik denk dat twee of vier sessies per jaar verplicht zijn en dan heb ik gemerkt met het dreigingsniveau dat omhoog is gegaan en ook met dat we veel meer taken hebben, dat we die vier keer per jaar niet meer halen, ook al is dat wettelijk verplicht." – Seppe

Het is opmerkelijk dat het merendeel van de participanten het voornamelijk heeft over een soort van verplichting om de bovenstaand omschreven trainingen te volgen. Over de mogelijkheid om aan andere opleidingen deel te nemen vanuit de eigen interesse en motivatie wordt er zelden tot niet gesproken.

Wat dan meer specifiek de opleidingen/trainingen betreffen die betrekking hebben op de rechtvaardigingsgronden en toepassingsmodaliteiten van identiteitscontroles, dan worden er door de participanten voornamelijk drie opleidingsonderdelen vermeld, met name de CoPPRa-opleiding, BDO-opleiding en opleiding holocaust, politie en mensenrechten.
De *CoPPRa*-opleiding (voluit community policing and prevention of radicalisation & terrorism) ontstond in 2010 en kwam sterk ter sprake in de media naar aanleiding van de terreuraanslagen van november 2015 in Parijs en maart 2016 in Brussel. Het gevolg hiervan is een toenemende aandacht voor het fenomeen 'terrorisme', wat resulteert in een aanhoudende opschaling van het terreurniveau in ons land. De opleiding bestaat uit een toelichting van het actieplan radicalisme uitgebracht door de federale overheidsdienst Binnenlandse Zaken en het vroegtijdig herkennen van radicaliseringsrisico's (Devroe & Ponsaers, 2016).

> "Je hebt de CoPPRa-opleiding. (…) alles bij elkaar krijg je een bepaald beeld van wie moeten we gaan zoeken, ondanks het feit dat het natuurlijk maar voor 90% geldt, want the lone wolf of iemand die gewoon out of the blue ergens komt, kan ook voor een aanslag zorgen, dus dat kan je natuurlijk niet weten. Maar nu is het op dit moment echt wel op de jihad gericht, dus …. Natuurlijk de andere terreurdingen mogen we ook niet uit het oog verliezen, maar nu is het echt wel … het dreigingsniveau is er, omdat er uit het ISIS-milieu, uit het jihad milieu, dat er daar een dreiging is en daar wordt dan natuurlijk iets meer op gefocust, zonder

> natuurlijk een bepaalde bevolkingsgroep te gaan stigmatiseren. Maar ja als je bijvoorbeeld twee verdachte mensen hebt en één profiel komt overeen met de jihad cultuur en de andere niet, dan zal waarschijnlijk prioriteit gegeven worden aan de ene cultuur eigenlijk." – Maarten

Hoewel deze opleiding vaak ter sprake wordt gebracht, lijkt geen enkele participant in de interviews en observaties expliciet te willen uitspreken dat hij/zij ze ook effectief heeft gevolgd. Dit mogelijks omdat zij daarover discreet willen zijn of omwille van de reeds eerder opgesomde redenen (ervaren werkdruk, gebrekkig inzicht in de mogelijkheid om opleidingen te volgen vanuit de eigen interesse, …). Ondanks deze vaststelling, zijn een tweetal participanten uitgesproken kritisch over de CoPPRa-opleiding en stellen ze haar efficiëntie in twijfel. Dit voornamelijk omdat ze het herkennen van radicaliseringsrisico's omschrijven als een moeilijke taak die niet gewoonweg in enkele lesuren aan te leren valt.

> "Er zijn opleidingen opgestart, maar ik moet zeggen dat dat niet … er bestaan daarin klaarblijkelijk grove fouten. We hebben … ik ga het voorbeeld geven van de deradicalisering. Ik ga daar niet te diep op ingaan, maar je gaat niet aan een penitentiair bewaker vragen om iemand te deradicaliseren. Dat is niet zijn job. Of je moet hem gaan scholen. Hier in de politie zijn er opleidingen voor, maar totaal niet voldoende." – Pierre

In de opleiding tot *behaviour detection officer* (BDO) draait het dan weer – kort samengevat – rond het verwerven van een zekere knowhow die politiebeambten toelaat vroegtijdig criminaliteitsrisico's te herkennen door in eerste instantie te focussen op verdachte gedragingen (Spain, Hedge, & Blanchard, 2017). In verscheidene landen, waaronder Engeland, de Verenigde Staten en Nederland bestaan zulke opleidingen al enige tijd (Willems & Doeleman, 2014; Luke, et al., 2016). Het valt te verwachten dat de inspiratie voor de Belgische variant van daar werd gehaald (Bové, 2018). In België is er momenteel zeer weinig academische kennis over de BDO-opleiding beschikbaar. Met de terreuraanslag in het centraal station van Brussel in juni 2017 kwam deze opleiding onder de loep te liggen, omdat toenmalig minister van Veiligheid en Binnenlandse Zaken Jan Jambon voorstelde om ze op te nemen in de basisopleiding (Het Laatste Nieuws, 2017). Opnieuw blijkt geen enkele participant te vermelden dat hij/zij reeds aan deze opleiding heeft deelgenomen, waardoor er jammer genoeg niets kan worden gezegd over de ervaringen van politiebeambten met deze vorming. Internationaal onderzoek wijst alvast op gemengde bevindingen. Zo is de studie van Koller, Wetter en Hofer (2016) vrij positief over het effect van BDO-opleidingen op (proactief) politiewerk. Op basis van videofragmenten uit winkels werden politiebeambten gevraagd gedragsclues te analyseren om te bepalen welke individuen zouden overgaan tot een diefstal en welke niet. Achteraf kregen ze dan te zien of hun oordeel juist was. De politie-inspecteurs die een BDO-training genoten, waren daarin veel accurater dan de politie-inspecteurs die deze training niet hadden gevolgd. Sweet, Meissner en Atkinson (2017) voerden een soortgelijk onderzoek, maar stelden daarentegen geen al te grote verschillen vast tussen beide groepen, en zijn dan ook vrij sceptisch over het effect van BDO-opleidingen op het herkennen van verdacht gedrag.

De opleiding *holocaust, politie en mensenrechten*, tot slot, wordt georganiseerd in samenwerking met het holocaustmuseum Kazerne Dossin in Mechelen. Op basis van de website van deze laatste wil men politiemensen:

> Een beklijvend inzicht meegeven in het fenomeen van discriminatie, van uitsluiting, in de kracht van de massa/groep, in de handelingsmogelijkheden van de enkeling, in de context van groepsagressie, …; bewust maken dat staande tegenover een agerende massa, er steeds kan gezocht worden naar de marge om 'neen' te zeggen; een aanzet geven om te leren autonoom en kritisch informatie, gebeurtenissen en gedragingen te analyseren en conform de eigen inzichten professioneel te handelen.[13]

De eendaagse opleiding wordt gegeven door politiebeambten met een relevante werkervaring. Ze omvat naast enkele trainingen omtrent mensenrechten en ethisch handelen, ook een museumbezoek waarbij op zoek wordt gegaan naar mogelijke linken tussen discriminatoire praktijken ten tijde van de holocaust en het heden (Spruyt, Van Droogenbroeck, & Lemblé, 2018). Wederom bespreekt geen enkele politiebeambte zijn/haar participatie in deze opleiding, al blijkt ze wel alsmaar meer succes te kennen, daar in september 2019 de tienduizendste deelnemer zich aanmeldde (Bosmans, 2019). Een studie door Van Droogenbroeck, Spruyt, Kutnjak Ivković en Haberfeld (2019) naar het effect van deze opleiding op het politioneel handelen maakt een eerste evaluatie mogelijk. De data werden verzameld via de afname van vragenlijsten in drie verschillende periodes: voor de deelname aan de opleiding, één dag erna en een maand erna. In deze vragenlijsten kregen de participanten enkele hypothetische situaties voorgeschoteld en werd op basis van enkele vragen gepeild naar hun reactie. De studie wees op verschillende positieve resultaten. Zo trokken verscheidene politiebeambten na het volgen van de opleiding bestaande (etnische) stereotyperingen kritisch in vraag en gaven ze sneller toe het wangedrag van collega's te rapporteren aan leidinggevenden. De onderzoekers omschrijven deze resultaten zelfs als 'duurzaam' (p. 380), vermits ze tot een maand na het volgen van de opleiding bleken te gelden. Verder onderzoek blijft wel nodig om na te gaan of de impact van zulke opleidingen op het handelen van politiebeambten op langere termijn stabiel blijft.

De vraag of het huidige scholingsaanbod afdoende is ten einde de politiefunctie, en dan in het bijzonder de uitvoering van identiteitscontroles, professioneel te kunnen uitoefenen, kan ik op basis van de gekozen onderzoekssettings en verkregen data moeilijk beantwoorden en laat ik dan ook terzijde. Wat wel naar boven komt, is de vaststelling dat de participanten aangeven zelden bijkomende scholingen te volgen, alsook weinig tot geen motivatie vertonen en/of inzicht hebben in de mogelijkheid om op basis van de eigen interesse een aanvraag in te dienen tot het volgen van bijkomende scholingen. Daarenboven lijkt er ook geen enkele opleiding te bestaan die zich louter toewijdt aan de praktijk van identiteitscontroles en de rechtvaardigingsgronden die de toepassing van deze politiebevoegdheid (kunnen) legitimeren. Door het gebrek aan adequate vormingsmogelijkheden moeten politiebeambten noodgedwongen steunen op de feedbackmechanismen en informatie die zij krijgen van hun collega's en superieuren omtrent de toepassingsmodaliteiten van identiteitscontroles.

Een kleine randbemerking ter afsluiting van deze paragraaf is aangewezen. De meningen van een aantal participanten werkzaam in gespecialiseerde diensten, zowel in politiezone Diagondaal als Maraudijk, wijken immers behoorlijk af van het zopas geschetste plaatje. Zo is er enerzijds een groep inspecteurs uit gespecialiseerde diensten erg tevreden over

[13] Te raadplegen op: https://www.kazernedossin.eu/NL/Onderwijs-vorming/Politie/Opleidingen/Opleiding-Holocaust,-politie-en-Mensenrechten

het scholingsaanbod en vertellen zij nog geregeld opleidingen te volgen. In tegenstelling tot hun collega's uit algemene diensten blijken zij niet te ondervinden dat het volgen van opleidingen onmogelijk is geworden door de bestaande werkdruk. Anderzijds geeft een andere groep inspecteurs uit gespecialiseerde diensten toe bewust niet meer deel te nemen aan het vormingsaanbod. Zij omschrijven zichzelf als zeer ervaren en professioneel en lijken het volgen van bijkomende opleidingen dan ook niet (meer) nodig te vinden.

6.1.3. De – zeer grote – verscheidenheid aan redelijke gronden

In de interviews ben ik nagegaan welke redelijke gronden reeds in de carrières van de participanten aanleiding hebben gegeven tot een (proactieve) identiteitscontrole. De antwoorden liggen allesbehalve in gelijke lijn, maar zijn daarentegen erg uiteenlopend. Het varieert hierbij van milieuvervuiling naar het rondhangen met een persoon die gekend is bij de politie voor criminele feiten tot het wandelen in een wijk die gekend staat voor diefstal in het midden van de nacht. Hieronder enkele voorbeelden.

> "(…) je ziet iemand spuwen, je ziet iemand een sigarettenpeuk weggooien, dan zit je al met feiten, feiten uit het GAS-wetboek, de gemeentelijke administratieve sancties. Een peuk weggooien dat is dan eigenlijk al sluikstorten, bevuilen van de openbare ruimte, dus dan heb je al direct een basis voor een identiteitscontrole sowieso." – Bas

> "Als je in de nacht aan het patrouilleren bent en je ziet daar in het midden van de nacht twee types rondlopen om vier uur 's nachts, ja dan is dat voor mij zeker een grondige reden voor een controle, voor het feit wat doen ze daar en wat hebben ze in bezit?" – Axel

> "Op zich sommige dingen zijn subjectief, daar ben ik mij wel van bewust, maar inderdaad als je ergens in het midden van de nacht iemand tegenkomt, waar dat anders nooit geen kat loopt, dan lijkt mij dat verdacht zal ik maar zeggen." – Ingrid

In het eerste citaat verwijst de participant naar het spuwen en weggooien van een sigarettenpeuk als redenen voor een identiteitscontrole. In dergelijke gevallen wordt er al een feit gepleegd waaruit een straf (bv. GAS-boete) kan voortvloeien. De observaties bevestigen dat politiebeambten effectief op basis van zulke – eerder minieme – gebeurtenissen personen controleren, al dient deze bevinding genuanceerd te worden, daar er grote verschillen bestaan tussen de participanten onderling. Doorheen de literatuurweergave werd reeds beargumenteerd dat iedere politieman/vrouw over een eigen set waarden en normen, specifieke levenservaringen, … beschikken die maken dat aan bepaalde feiten een grotere prioriteit wordt toegekend dan aan andere. Zo blijken sommige participanten voornamelijk gevoelig te zijn voor drugsfeiten, terwijl anderen zich vooral toespitsen op verkeersinbreuken en nog anderen op overlast.

> "We dragen allemaal hetzelfde uniform, maar iedereen is daar anders in. Iedereen heeft zo zijn zaken of situaties waar dat ze het heel moeilijk mee hebben, bijvoorbeeld ik vind oversteken door het rood dat kan niet, (…) dan vind ik dat een beetje respectloos, dus vraag ik wel altijd hun identiteitskaart." – Ine

> "Nu een sigaret op de grond smijten, ja voor mij persoonlijk is dat ook niet een prioriteit." – Bruno

> "Ik heb alles wat met drugs te maken heeft graag. Dat is echt mijn ding. Soms zie je dat mensen iets subtiels doorgeven van hand tot hand, wel dat kan wijzen op een drugverkoop en dan kan je overgaan tot een identiteitscontrole." – Jonas

Wat voor de ene politiebeambte aanleiding geeft tot een proactieve identiteitscontrole, is dat met andere woorden niet noodzakelijk voor zijn of haar collega. De term 'redelijke gronden' kan daardoor mogelijks niet alleen maar leiden tot heel wat onduidelijkheden bij het politiepersoneel, maar kan ook verwarring veroorzaken bij burgers. Dit is zeker het geval wanneer een persoon voor eenzelfde gedraging door de ene politiebeambte wel wordt tegengehouden en zo (tijdelijk) van zijn/haar vrijheid wordt beroofd, terwijl een andere politiebeambte hem/haar vrijuit laat gaan. Zowel de interviews als observaties wijzen uit dat zulke contradicties regelmatig kunnen voorkomen in het beroepsveld.

> "Er zijn politiebeambten die systematisch jongeren gaan controleren die rondrijden met luide muziek op. Er zijn er die meer gaan focussen op jongeren, maar je hebt er evengoed die ook ouderen controleren. Het hangt ervan af. Ik denk dat iedere politiebeambte zijn eigen notie heeft van wat is gevaarlijk of wie is verdacht. Als je nu zou vragen aan 1000 personen om te definiëren wat een verdacht persoon is, dan krijg je 1000 verschillende definities." – Julie

> [Het is omstreeks vier uur in de namiddag en de politiebeambten die ik volg zien een man bellen in een witte camionette die geparkeerd staat langs de straatzijde. Ze vinden dat de man zich nerveus gedraagt en besluiten om hem even aan te spreken. Door de vage uitleg van de man, besluiten de inspecteurs over te gaan tot een controle. De man reageert gefrustreerd. Er zouden namens hem al meerdere politiecombi's zijn voorbijgereden zonder te interveniëren. Hij begrijpt dan ook niet waarom deze inspecteurs dat wel doen.] – observatienota PZ Diagondaal

De vaagheid die er heerst rond het begrip 'redelijke gronden' kan in de praktijk dus aanleiding geven tot ongelijkheid, alsook tot discriminatie wanneer het verschil in behandeling gebaseerd wordt op individuele kenmerken (Janssens & Forrez, 2015). Deze bevinding toont aan dat meer dan tien jaar na het betoog van Meerschaut en De Hert (2007) er nog maar weinig veranderd is en het wettelijk kader nog steeds onduidelijkheid schept, wat niet noodzakelijk wil zeggen dat dit in de hoofden van politiebeambten een slechte zaak zou zijn, maar daarover zo dadelijk meer.

6.1.4. Het vinden van een redelijke grond: kinderspel!

Samengevat, wijzen de vorige paragrafen uit dat politiebeambten, door het gebrek aan klaarheid omtrent de betekenis van het concept 'redelijke gronden' in het wetgevend kader en de opleiding(en) van de politieschool, zelf over gaan tot het interpreteren van dit begrip in het beroepsveld en alzo beschikken over een grote autonomie bij de uitvoering van proactieve identiteitscontroles. In dit opzicht geven vele participanten toe dat het vinden van een (gegronde) reden voor een identiteitscontrole geen al te moeilijke opdracht is.

> "Als je iemand wil controleren, heb je altijd een manier voor die te controleren. In de politieschool is dat zoals je zegt volgens de WPA moet je altijd een wettelijk motief hebben. Ik zeg in de praktijk als die mens over straat loopt en je vindt dat een louche type, dan controleer je die gewoon. Je hebt altijd een manier voor die te controleren." – Axel

> "Je weet uiteindelijk van je mag altijd controleren, want je hebt altijd wel een reden om over te gaan tot controle, dus het is niet dat dat … nee." – Carla

Verschillende politiebeambten verwijzen naar een context van terreur[14] als legitimatiegrond voor proactieve identiteitscontroles. Door de angst- en onveiligheidsgevoelens die daarmee gepaard gaan in de samenleving, is het in de hoofden van een aantal participanten gerechtvaardigd om snel en veel controles uit te voeren. "Het is zo breed dat je quasi een reden zou kunnen vinden in heel veel dingen, zeker nu met de actuele politiek en al hetgeen er gaande is", aldus een inspecteur. Wat precies als een terreurdreiging wordt aanschouwd, is, zoals later gedetailleerder aan bod komt, opnieuw vatbaar voor interpretatie en verschillend van politiebeambte tot politiebeambte, wat aldus een risico op willekeur in de bejegening van burgers met zich meebrengt.

Door het brede wettelijke kader kan niet alleen de reden voor een identiteitscontrole gemakkelijk worden gevonden, maar is ook het verantwoorden ervan voor politiebeambten kinderspel.

> "Ja een identiteitscontrole is een beetje … ja je werkt in een kader dat nog altijd een beetje flou is. Nu is dat goed, is dat niet goed, ja ik denk dat dat voor ons eventueel … uiteindelijk meer een voordeel oplevert, want je krijgt je altijd wel verantwoord waarom dat je een controle hebt gedaan." – Viktor

> "(…) een wettelijk kader kan al zijn dat er veel diefstallen zijn in die omgeving en dat die persoon een pet op heeft bij wijze van spreken, omdat er dikwijls bij diefstallen een pet wordt opgezet, omdat dan op de camera het gezicht niet … dat is nu iets klein, maar als je dat deftig kan uitleggen, dan mag je in principe overgaan tot zo'n controle." – Seppe

> "Je kan je altijd wel verantwoorden." – Simon

In dit opzicht blijken verkeersinbreuken vaak te functioneren als een soort stok achter de deur. Zoals reeds vermeld, stipuleert artikel 34 WPA naast de toepassingsvoorwaarden voor de proactieve identiteitscontrole, tevens de legitimatiegronden voor een reactieve identiteitscontrole. Zo mogen politiebeambten onder meer overgaan tot een reactieve identiteitscontrole wanneer er een misdrijf wordt gepleegd. Hieronder vallen dus ook verkeersinbreuken. Het veldwerk wijst uit dat politiebeambten de keuze om identiteitscontroles uit te voeren naar aanleiding van verkeersinbreuken niet zozeer baseren op de illegaliteit van de inbreuk zelf, maar wel op het wantrouwen dat zij hebben ten aanzien van de bestuurder en/of de betrokken personen. De identiteitscontrole dient dan vooral ter bevestiging of weerlegging van het wantrouwen dat politiebeambten hebben en zo wordt de functionaliteit van een proactieve identiteitscontrole met andere woorden bereikt door de uitvoering van een reactieve identiteitscontrole.

---

[14] Zoals al vermeld in paragraaf 5.2.2.2., vond het veldwerk plaats in de periode september 2017 tot en met november 2018. De terreuraanslagen van Parijs in 2015 en Brussel/Zaventem in 2016 en de hiermee gepaard gaande stijging van het terreurniveau in België waren dus nog redelijk recent (Willems, 2016). In mei 2018 vond er nog een andere terreurdaad plaats waarbij twee politievrouwen en een jonge man werden vermoord in Luik (Paelinck & Huyghebaert, 2018). De impact van deze gebeurtenis op de participanten was diep, daar er ten tijde van het veldwerk geregeld over gesproken werd. Verwijzingen naar terreurgerelateerde aangelegenheden in dit proefschrift dienen dan ook in deze context te worden opgevat.

> "Het leuke is, vaak heb je kapstokken voor uw controle aan te doen, heel vaak zijn dat verkeerszaken. Er gaat een persoon al gsm'end door het rood, dat je weet van … of een andere die steekt ineens … die loopt schuin over, je kan aan heel veel zaken uw kapstok hangen … een remlicht marcheert niet. Meestal de mensen die iets fout doen, die rijden rond … die zijn nonchalant met hun materiaal, die hun auto ziet er niet uit, die begaan een verkeersinbreuk voor uw neus. Die auto is niet in orde en dan kan jij gaan zeggen voilà, dan ga jij daarmee verder." – Martijn

> "Ik zeg dat dan tegen de collega's van oké als je een auto controleert, doe dat dan eerst op basis van verkeer. En dan staat het al gevat onder een verkeerscontrole. (…) verkeer kan je altijd doen." – Jorik

Ook agenten van politie blijken van deze techniek gebruik te maken. Zij beschikken over andere controlebevoegdheden in vergelijking met inspecteurs (zie paragraaf 5.3.2.2.). Volgens artikel acht van de wet van 1 april 2006 betreffende de agenten van politie, hun bevoegdheden en de voorwaarden waaronder hun opdrachten worden vervuld, dat geldt ter vervanging van het artikel 58 van de WPA, mogen agenten slechts overgaan tot een identiteitscontrole wanneer een persoon een verkeersinbreuk heeft gepleegd of bij een betrapping op heterdaad. Een gesprek met een agent van politie tijdens de observaties in politiezone Diagondaal doet echter vermoeden dat ook agenten hun wantrouwen ten aanzien van een persoon trachten te bevestigen of weerleggen via de uitvoering van een reactieve identiteitscontrole gebaseerd op verkeersinbreuken.

> Ik: "Mag jij bij de geur van marihuana een identiteitscontrole uitvoeren?"
>
> Laurens: "In principe niet, maar je vindt wel altijd een inbreuk, bijvoorbeeld de persoon was vergeten zijn pinker op te zetten."

Het is in dit kader dat enkele participanten duidelijk maken dat een inbreuk snel te vinden is en politiebeambten daarom de geldende wetten en hun inhoud zeer goed moeten kennen. "Kennis is macht geldt wel ergens. Onze wapengordel is niet onze macht, onze pen en onze mond zijn onze macht", aldus een politieman. Niet alle politiebeambten gaan echter akkoord met deze manier van werken. Eén inspecteur is zelfs van mening dat het proactief controleren van verdachte toestanden op basis van verkeersinbreuken een dekmantel kan vormen voor discriminatoire politiecontroles. Hij verwoordt het als volgt:

> Er wordt vaak misbruik gemaakt zal ik zeggen van de controle starten met 'hij heeft niet gepinkt', maar dat gaat dan vaak en dan gaan we misschien een beetje tot de kern komen, ik zie vaak jonge mensen die het korps binnenkomen en die zien – ik ga het gewoon zeggen – vier Marokkanen rijden in een auto, ja die gaan we controleren. Waarom denk ik dan?

Ondanks de onduidelijkheden die er heersen over de betekenis van de term 'redelijke gronden', staat het merendeel van de participanten erg positief ten aanzien van deze begripsbepaling. Net als in de studie van Maynard-Moody en Musheno (2000) omschrijven zij zichzelf als 'agents of citizens' die over de nodige handelingsvrijheid moeten beschikken in het contact met burgers. Door de discretionaire ruimte die tot stand komt, kunnen politiebeambten niet alleen rekening houden met de specificiteit van iedere situatie, maar zouden ze ook de efficiëntie van het politiewerk verhogen. Een politievrouw formuleert het als volgt: "Ik vind dat goed, elke situatie is anders, elke persoon is anders. Als het echt

heel strikt zou zijn, dan vraag ik mij af wat dat we hier nog zouden doen". Een andere inspecteur verwoordt het dan weer op deze manier: "Het hebben van een brede ruimte laat ons net toe om onze werktaken op een efficiënte manier toe te passen". Sommige participanten omschrijven het uitvoeren van identiteitscontroles als een kerntaak van politie. Zij vinden dat een politieambtenaar over de autoriteit beschikt om een identiteitscontrole uit te voeren wanneer hij/zij dat nodig acht. Dankzij de brede beslissingsruimte die het wettelijk kader creëert, is dit ook mogelijk.

> "Ik denk nog altijd dat dat één van de kerntaken van de politie is om te controleren. (…) ik heb het daarjuist ook al gezegd, het is iets heel drastisch om in een bepaalde levenssfeer van de mens binnen te dringen, als ik moet weten wie ben je, waar woon je. Maar langs de andere kant de politie moet toch nog altijd controles uitvoeren. Bepaalde criminelen moeten nog altijd het gevoel hebben van de politie kan mij hier op elk moment van de dag controleren." – Maarten

> "Ik denk als politie zijnde, als je iemand wilt controleren, dat je dat altijd wel mag." – Axel

In relatie tot de bovenstaande bevindingen kan ik bij het merendeel van de participanten ten opzichte van de uitvoering van identiteitscontroles een soort houding vaststellen waarbij men liever – om het simplistisch te kaderen – één keer te veel controleert in plaats van één keer te weinig. "Vertrouwen is goed, controleren nog beter", aldus een politieman die naar een uitspraak van Vladimir Lenin verwijst. Doorheen de interviews geven de inspecteurs aan dat ze bij een vermoeden van wantrouwen veeleer overgaan tot controle in plaats van de persoon te laten gaan en hem/haar met andere woorden het voordeel van de twijfel te ontnemen. Dit hoofdzakelijk omdat ze achteraf niet tot de vaststelling willen komen dat ze een op te sporen persoon hebben laten ontkomen.

> "Maar bon ik zou die eigenlijk altijd controleren denk ik. Als je dan zegt dat dat een gevoelige buurt is, omdat ik van het principe ben zo'n controle duurt niet lang en je kan er beter één te veel doen dan één te weinig." – Seppe

> Yannick: "Als ik overga tot controle, dan is het sowieso het voertuig en de persoon."
>
> Ik: "Altijd?"
>
> Yannick: "Sowieso, want het zou maar spijtig zijn als we achteraf op bureau tot de vaststelling komen dat dat voertuig geseind staat en dat je niets gedaan hebt."

> "Wat ik wil zeggen, iemand controleren die niets misdaan heeft, we gaan daar nooit spijt van hebben. Voilà ik word daarvoor betaald, ik heb geen kostbare tijd verloren." – Julie

De bovenstaande antwoorden dienen echter met de nodige voorzichtigheid te worden opgevat, daar ik reeds beargumenteerde dat hetgeen politiebeambten beweren te doen niet noodzakelijk overeenstemt met hetgeen zij effectief ondernemen in het beroepsveld (zie paragraaf 2.2.1.). Verscheidene (pragmatische) afwegingen, gevormd binnen een specifieke beroepscultuur, lijken ervoor te zorgen dat politiebeambten besluiten om geen gehoor te geven aan opborrelende gevoelens van wantrouwen, maar daarover in de komende hoofdstukken meer.

De participanten verwijzen tot slot ook regelmatig naar de inwerkingtreding van de Salduz-wetgeving enkele jaren geleden[15]. De meesten zijn hierover zeer negatief. Dit grotendeels door de extra administratieve taken en de beperking van de discretionaire ruimte die deze wet met zich meebrengt.

> "(…) de wetgeving maakt het niet gemakkelijker. Er zijn naar de jaren toe ..., de Salduz-wetgeving en dergelijke, dat maakt onze taak zeker niet gemakkelijker. De mensen die krijgen ook meer rechten daardoor en ja ook voor onderzoeken is dat niet altijd even gemakkelijk." – Jorben

Dat politiebeambten het belangrijk vinden om te beschikken over een grote handelingsvrijheid bij de uitvoering van hun werktaken, is met andere woorden meer dan duidelijk. Het is dan ook niet verbazingwekkend te noemen dat de meeste participanten erg negatief reageren op de vraag of het mogelijk zou zijn om de term 'redelijke gronden' nader te specificeren. Zo stelt een inspecteur het volgende: "Ik denk niet dat je dat volledig wettelijk kan vastleggen. Dat gaat niet, omdat … er zijn dusdanig veel antwoorden met een reden waarom dat jij ergens zou kunnen zijn, dus ik denk dat dat heel moeilijk is". Door de redelijke gronden die een identiteitscontrole toelaten welomlijnd te kaderen, wordt de discretionaire ruimte van politiebeambten onvermijdelijk ingeperkt. Namens enkele participanten zou daardoor niet alleen hun professionalisme in het gedrang komen, maar zouden misdadigers maar al te gemakkelijk strafrechtelijke gevolgen kunnen ontlopen. "Ik vind dat goed dat dat vaag is. Moest dat niet meer zo zijn, dan zouden al die crapulen gemakkelijker kunnen ontsnappen. Nu hebben wij de mogelijkheid om die te stoppen", aldus een inspecteur. Onderzoek heeft reeds aangetoond dat het bekomen van gerechtigheid een belangrijk gegeven is binnen de aanwezige politiecultuur/culturen (Cockcroft, 2013, p. 55), wat dan ook een verklaring kan vormen voor deze vaststellingen.

6.2. Het buikgevoel als leidraad in politionele beslissingen

Zoals eerder vermeld, geven de participanten aan dat ze vooral in het beroepsveld en niet zozeer in de politieschool hebben leren omgaan met de legitimatiegronden voor de uitvoering van proactieve identiteitscontroles. Ik ben vervolgens nagegaan hoe dit precies gebeurt. Het merendeel van de participanten verwijst in dit opzicht naar de totstandkoming van een soort buikgevoel dat hen leidt bij de opsporing van verdachte personen, gedragingen en omstandigheden. Een politionele 'feeling', 'neus', 'radar' of 'flair', zijn andere termen die zij daarvoor gebruiken. Hieronder enkele voorbeelden.

> "Dat voel je gewoon aan dat er iets niet pluis zit, je voelt dat gewoon." – Axel

> "Ik denk dat uw buikgevoel wel aangeeft wanneer dat je iemand zijn identiteit nodig hebt en wanneer niet, dat vind ik wel." – Kaat

[15] Kort samengevat, stipuleert de Salduz-wet dat een verdachte, alvorens een politieverhoor wordt afgenomen, het recht heeft om een advocaat te raadplegen, alsook zich mag laten vergezellen door een advocaat bij de afname van een politieverhoor. In de praktijk betekent dit dus dat politiebeambten, wanneer een verdachte dat wenst, steeds contact moeten opnemen met een advocaat en zij zich bijgevolg moeten schikken naar de beschikbaarheden van deze laatste. Daar waar een politieverhoor voor de inwerkingtreding van deze wet onmiddellijk kon plaats vinden na een arrestatie, kan er nu mogelijks tussen de arrestatie en het verhoor van een individu een geruime tijd tussen zitten (Bockstaele, Devroe & Ponsaers, 2011).

> "(…) maar dat je dat buikgevoel hebt, dat fingerspitzengefühl, je weet niet wat, maar je weet er klopt iets niet. Dat is heel raar, maar meestal is dat juist." – Martijn

> "Het is natuurlijk geen exacte wetenschap. Er is bijvoorbeeld geen boekje waarin dat je kan kijken van die persoon zou die nu verdacht zijn of niet. Het is gewoon het aanvoelen." – Maarten

Het buikgevoel waarover de participanten menen te beschikken zou hen daarenboven niet alleen helpen daders/criminaliteit op te sporen, maar tevens toelaten potentiële slachtoffers te detecteren. "Je herkent sneller de daders, maar hetzelfde geldt voor slachtoffers. (…) er zijn mensen waarbij dat je zegt dat is nu echt gemakkelijk. (…) je ziet al snel als er mensen voorbijlopen, wie daders zouden kiezen", aldus een politievrouw. Ook in tal van andere studies hebben politiebeambten het over de aanwezigheid van een soort zesde zintuig dat hen leidt in de uitvoering van proactief politiewerk (zie bv. McNulty, 1994; O'Keeffe, Brown, & Lyons, 2009; Barnum & Perfetti, 2010; Çankaya, 2012; Buvik, 2016; Feys & Verhage, 2019). Over dergelijk buikgevoel zou enkel de politie beschikken: volgens vele participanten zien zij zaken die de 'doorsnee' burger niet opmerkt.

Het detecteren van verdachte situaties door middel van een politionele feeling gaat volgens enkele participanten gepaard met de achterdocht waarmee politiebeambten dagelijks worden geconfronteerd. Doorheen de literatuurweergave werd reeds verduidelijkt dat politiebeambten in aanraking komen met uiteenlopende werktaken die gecategoriseerd kunnen worden op een schaal gaande van saai en eentonig naar sensatievol en beangstigend, wat een gevoel van onzekerheid bewerkstelligt. Verschillende participanten bevestigen dat ze het daar moeilijk mee hebben.

> "Je kan op een moment gestuurd worden voor, ik zeg nu maar iets, een agressieve persoon in een winkel waarbij dat je verbaal misschien boven hem gaat moeten uitkomen om hem te doen kalmeren en vijf minuten later word je gestuurd voor een mevrouw of meneer van 80 jaar die niet weet waar dat zij/hij is of die haar/zijn eigen naam niet meer weet, waarbij je ook een oplossing gaat moeten zoeken. Dat zijn twee uiterste facetten, want de ene keer moet je heel agressief, … agressiever zijn en de andere keer moet je empathie tonen, want die persoon gaat niet geholpen zijn als je er begint tegen te roepen. Die omgang op die vijf of tien minuten, dat maakt het soms wel heel moeilijk." – Jan

Doordat politiebeambten altijd klaar moeten staan voor potentiële gevaren, zij gedurende het merendeel van hun werktaken bezig zijn met het opsporen van en reageren op criminaliteit/overlast en dan ook veelal negatieve zaken zien, bestaat het risico dat hun beeld verengt en zich ook louter op achterdocht vormt (Reiner, 2010, p. 121). Enkele participanten zijn zich hiervan bewust. Een politieman beweert bijvoorbeeld het volgende: "Uw beroep maakt u gewoon achterdochtiger". Een andere inspecteur illustreert het dan weer op deze manier: "Jij ziet nog het mooie van de stad, de leuke bars en winkeltjes. Wij zien alleen nog maar de miserie, de autodiefstallen en junks op de straten". Alom aanwezige gevoelens van achterdocht slaan namens verschillende politiemannen en -vrouwen maar al te gemakkelijk over naar hun privéleven. Het lijkt alsof ze de politieknop niet meer kunnen uitzetten. "Ik ben 24 uur op 24 politieman", aldus een participant. Dit soms tot ergernis van hun partner, familie en/of vrienden.

> "Het is zelfs als ik in mijn privé rondrijdt, een nummerplaat die niet klopt, ik heb die gezien. Dat is pats, dat klopt niet." – Philippe

> "Ik merk dat als ik bij andere mensen ben, die niet bij de politie werken, bij mijn kameraden, of als mijn vrouw bij mij zit, dat ik zeg van hmm, en dat die dan allemaal zeggen waar ben jij mee bezig." – Steven

Doordat voornamelijk politiebeambten over zo'n buikgevoel beschikken, is het volgens de participanten erg moeilijk om dit aan anderen te verwoorden of uit te leggen.

> "Iemand die bijvoorbeeld de politiecontrole ziet en dan een bepaalde lichaamstaal toont, die wegkijkt of terugdraait, dat is eigenlijk een beetje de politionele radar zoals ik dat noem. Je ziet dat bijvoorbeeld ook in verkeerscontroles, je ziet dat gewoon aan de auto, ik zie al gewoon van ver of dat er een probleem is of niet. Een kleine hesitatie eigenlijk, links en rechts aan het kijken of gewoon de blik in de ogen van de persoon, dan weet ik al voldoende of dat er een probleem zal zijn. Dat zijn allemaal zaken die je goed moet omschrijven achteraf. (...) en soms is dat moeilijk om bijvoorbeeld aan de magistraat te zeggen van kijk ik heb dat uit mijn politionele radar ontdekt dat die mens bijvoorbeeld een probleem heeft. Ja soms is dat zo, je moet dat dan maar kunnen omschrijven." – Maarten

Dit resultaat staat in sterk contrast met het gegeven dat politiebeambten het verantwoorden van een identiteitscontrole doorgaans niet aanschouwen als een moeilijke opdracht (zie paragraaf 6.1.4.). Het vinden van een reden voor een identiteitscontrole blijkt met andere woorden door de weinigzeggende vereiste 'redelijke gronden' eenvoudig, maar voor het nadrukkelijk omschrijven van deze redenen ten aanzien van actoren buiten het politiekorps heen, geldt dan weer het tegenovergestelde. Op die manier is het voor politiebeambten relatief eenvoudig om elke identiteitscontrole, en dus ook zij die gebaseerd zouden zijn op stereotiepe oordeelsvormingen, te 'legitimeren' onder het mom van de politionele radar of het buikgevoel. Dit kan diepgaande implicaties hebben op de uitvoering van een identiteitscontrole en de (on)tevredenheid van de betrokken burger(s), wat dan weer bij deze laatste(n) het vertrouwen in de politie op een wel erg negatieve wijze kan aantasten (Gau & Brunson, 2010).

6.2.1. Het opsporen van criminaliteit: aangeboren of aangeleerd?

Vermits bijna elke participant aangeeft over een politioneel buikgevoel te beschikken en dit te volgen bij de detectie van verdachte personen, gedragingen en omstandigheden, is het interessant om na te gaan hoe politiebeambten dergelijk gevoel verkrijgen. De antwoorden blijken ietwat uiteenlopend. Sommige participanten verwijzen naar het belang van ervaring. Door veel te patrouilleren en met misdrijven in aanraking te komen, beginnen politiebeambten bepaalde 'clues' te herkennen.

> "Ja natuurlijk als je bij de politie komt, heb je die feeling niet. Dat is met alle interventies die je doet, met alle informatie die je opslorpt, alles wat je bekijkt, dat je die feeling begint te verkrijgen." – Maarten

> "(…) dat versterkt echt naarmate dat je politieman bent. Ik merk dat ik op vijf jaar tijd enorm geëvolueerd ben op het vlak van … zeker in een zone waar dat je al vijf jaar werkt, herken je ook je pappenheimers. Je weet wie dat de mensen zijn die

> het vaak uithangen, die dat vaak feitjes plegen, of die dat vaak zonder gordel rijden of die dat vaak dronken rijden, die vaak zonder helm met bromfiets rijden." – Bruno

Daarnaast zouden meer ervaren collega's, binnen politiemiddens ook wel 'anciens' genoemd, het buikgevoel kunnen versterken door (nieuwe en onervaren) politiebeambten te wijzen op bepaalde tekens. Demarée (2017) toonde reeds aan dat zeer ervaren politiebeambten een zekere status genieten binnen politiemiddens en er bijgevolg aan hun oordeel een grote waarde wordt toegekend. Op die manier kunnen zij de beslissingen van anderen gemakkelijk beïnvloeden. Een participant beweert in dit opzicht het volgende: "je leert dat ook stilletjes aan door als je met meer ervaren collega's op de baan gaat. Die geven die ervaring mee over (...) en dan denk je slim gezien, dat kan ik de volgende keer ook doen". Een andere inspecteur verwoordt het dan weer zo: "(...) wat dat je ook wel ontwikkelt met het meerijden met ervaren collega's, en als dat 90 keer op 100 juist is, ja dan is dat wel iets om over na te denken".

Een kleine groep participanten houdt er tot slot een andere, eerder radicale mening op na. Volgens hen wordt de politionele feeling in zekere zin 'aangeboren'. "Je hebt het of je hebt het niet", meent een inspecteur. Nog andere participanten verwoorden het als volgt:

> Ik: "En dat buikgevoel, hoe krijg je dat of hoe ontwikkelt dat zich?"
>
> Bob: "Nee de feeling ervoor hebben. Je moet dat zelf hebben."
>
> Ik: "Dus er zijn collega's die hier al bijvoorbeeld 30 jaar binnen zitten en die het niet hebben?"
>
> Bob: "Nee inderdaad ja. De ene gaat dat wat harder hebben dan de andere zelfs. Maar er zijn er die die feeling niet hebben, zo van die intensiteit. Maar die blijven ook niet lang in interventie of bij de recherche, die gaan meestal naar een sociale dienst die meer bij hun aansluit qua persoonlijkheid."
>
> "Maar als je het niet hebt, dan kan je dat niet krijgen. Dat is een feeling die je moet hebben. En je hebt ook mensen die shit aantrekken, zoals ze zeggen bij ons. (…) dus die trekken dat aan." – Michiel

Noemenswaardig is dat verscheidene werknemers van gespecialiseerde diensten aangeven over een sterker ontwikkeld buikgevoel te beschikken dan collega's uit andere diensten. Volgens deze participanten moeten politiebeambten – om het figuurlijk uit te drukken – een neus hebben voor de opsporing van criminaliteit willen ze bij een gespecialiseerde dienst aan de slag. De vele – zowel formele als informele – gesprekken met de participanten tonen aan dat gespecialiseerde diensten een soort van 'elite'-groep vormen binnen de deelnemende korpsen. Vele politiebeambten omschrijven de intrede tot zulke diensten als een carrièredoel, net omdat zij zich kunnen bezighouden met "echt politiewerk", aldus de woorden van een participant. Na het vragen naar enige verduidelijking, legt hij mij uit dat deze diensten mogen 'jagen' op criminaliteit. In de literatuurstudie maakte ik reeds duidelijk dat het merendeel van politiewerk bestaat uit sociale aangelegenheden die niet echt als spannend kunnen worden omschreven en politiebeambten deze niet als aantrekkelijk beschouwen (zie paragraaf 2.2.1.). Daarenboven hebben ze ook vaak moeite met de complexiteit die het politiewerk in zich kan dragen, waardoor strikte taakomschrijvingen politiebeambten een zekere houvast bieden. Demarée (2017) omschrijft het als volgt: "'Hunting' endorsed a meaningful and

clear police role in contrast to the tepid reality of day-to-day (reactive) routines" (p. 70). Het valt dan ook niet te verbazen dat de diensten waarin er een grote ruimte is voor proactief politiewerk en actie gegeerd zijn bij politiebeambten.

> "Bij ons (naam gespecialiseerde sectie) is er veel meer ruimte om proactief te werken, wij zijn continu aan het rondrijden en zoeken naar criminaliteit. Het is dan ook wel belangrijk dat je de feeling hebt om louche dingen op te merken." – Mauro

> "Vanaf het moment dat ik bij de politie gekomen ben, had ik … ja hoe moet je dat zeggen … had ik zoiets van een zesde zintuig. Ik trok dieven aan bij wijze van spreken, met gevolg dat … ja hier was (naam dienst), veel opsporingswerk, veel zoeken naar gepikte auto's en op te sporen dieven en dergelijke … die mensen hielden ook de statistieken bij van interventie en ik ben opgemerkt geweest door een sectieoverste van een ploeg in (naam dienst) die mij gevraagd heeft om een keer te komen proberen bij hun en dat was een stage van zes maanden, en ik heb die stage gedaan en ik mocht blijven en ik ben gebleven." – Franky

> "Ik ben speciaal naar deze zone gekomen, omdat ik wist dat ze hier (naam dienst) hadden. (…). Ik had via andere mensen van deze dienst gehoord dat die wel … dat het werk er uitgebreider is. Meer ja … ze zeggen actievoller, er is meer kans om nog andere dingen mee te maken." – Karel

Aangezien politiemannen en -vrouwen zich op dagelijkse basis bezighouden met het opsporen van criminaliteit en overlast, valt het logischerwijs te begrijpen dat zij attenter zijn voor welbepaalde clues (Pinizzotto, Davis, & Miller, 2004). Doorheen de observaties ben ik zelf geregeld getuige geweest van de werking van de politionele radar. Niet alleen kunnen politiebeambten valse nummerplaten van mijlenver herkennen, ook merken ze snel pickpockets op aan de hand van hun (verdachte) gedragingen. Voorts verwijs ik naar een geval van 'skimming' waarbij fraudeurs chips plaatsen in betaalautomaten om zo de bankgegevens van personen te kunnen kopiëren op lege kredietkaarten. De politiebeambten hadden meteen gezien dat er met de gleuf van de betaalautomaat geknoeid was, ik daarentegen zag helemaal niets. In een vorige paper omschreef ik reeds dat "dankzij zulke ervaringen bij politiemensen het gevoel groeit over een zekere 'feeling' te beschikken" (Saudelli, 2018, p. 66).

Toch wijst de literatuur ook op heel wat negatieve elementen verbonden aan de politionele feeling. Çankaya (2015) benadrukt dat achter het buikgevoel van politiebeambten vaak stereotiepe beelden verscholen liggen die individuen kunnen benadelen. Hij heeft dat doorheen zijn observaties, zoals al aangehaald in paragraaf 5.5., zelfs aan den lijve ondervonden. Het onderzoek van van der Leun et al. (2014) brengt erg gelijkaardige bevindingen aan het licht. Zo besloot een politievrouw een bestuurder te controleren, omdat ze veronderstelde dat hij van Hindoestaanse afkomst was. Vanuit ervaring wist ze zogezegd dat Hindoestanen nogal snel een glaasje te veel op hebben, wat namens haar een identiteitscontrole legitimeerde. De lijn tussen ervaringsgericht handelen en discriminatie is met andere woorden erg dun. Verscheidene onderzoeken uit de psychologie wijzen daarenboven uit dat politiebeambten niet zozeer beter zijn dan burgers in het herkennen van gedragsmatige aanwijzingen (Vrij & Graham, 1997; Aamodt & Custer,

2006)[16]. De meeste participanten erkennen dat hun buikgevoel niet altijd correct is. Toch blijven ze dit gevoel op de eerste plaats zetten bij de detectie van verdachte omstandigheden.

> "En die feeling zit er ook soms gewoon naast, dat ik zeg van ja die gaan we controleren, dat lijkt mij toch niet de goede persoon hier in de wijk en dat het toch iemand is die correct is. Het is niet altijd op het gezicht geschreven, maar het is wel een goede aanwijzing voor een controle." – Maarten

In dit opzicht stellen Barnum en Perfetti (2010) dat politiebeambten onbewust hun eigen ervaringen en de stereotiepe denkkaders die daarbinnen zijn kunnen ontstaan, blijven volgen als leidraad bij de opsporing van criminaliteit, wegens een gebrek aan andere bruikbare richtlijnen. Dit brengt me weer bij de onduidelijkheden die er heersen rond de legitimatiegronden voor een proactieve identiteitscontrole, waardoor politiebeambten genoodzaakt zijn om deze gronden zelf in te kleuren. Door te steunen op het eigen buikgevoel trachten de participanten richting te geven aan de complexiteit die (proactief) politiewerk in zich draagt. Dat zij in dit opzicht menen het profileren (deels) aan te leren van meer ervaren collega's, valt dan ook te begrijpen, maar kan tegelijkertijd problematisch zijn. Slechts één politievrouw waarschuwt voor de neveneffecten die daarmee gepaard kunnen gaan, zoals besproken in paragraaf 2.2.1.

> "Ik zie het veel gebeuren, pas afgestudeerde politiebeambten die dan slechte reflexen aanleren van anciens, die het op hun beurt weer hebben geleerd van oudere anciens, wat betreft hun vocabularium en houding, terwijl dat ze in het begin vol goede wil zaten." – Julie

Op die manier riskeren problematische selectiemechanismen zich op een eerder onbewuste wijze in te nestelen in de hoofden van politiebeambten, waardoor het moeilijk(er) wordt om te realiseren of te erkennen wat het mogelijke effect daarvan is op het eigen handelen (Redford & Ratliff, 2016).

6.2.2. Op zoek naar antwoorden: het uiteenrafelen van het buikgevoel

Dat het buikgevoel waarover politiebeambten menen te beschikken een belangrijke rol speelt bij de uitvoering van identiteitscontroles, is ondertussen meer dan duidelijk. "Als er plots een lichtje begint te branden, dan weet je dat je een identiteitscontrole moet uitvoeren", aldus een participant. Wat precies 'het lichtje doet branden' en dus het politionele buikgevoel aanwakkert, is dan weer een andere vraag die ik in het volgende deel van dit hoofdstuk uitvoerig zal trachten te beantwoorden. De verkregen data wijzen uit dat er heel wat gegevens mee spelen die onmogelijk op één hand te tellen zijn. Zo zijn er eerst en vooral de drie factoren die de WPA in artikel 34 expliciet aanhaalt: gedragingen, materiële aanwijzingen en omstandigheden van tijd of plaats die politiebeambten doen vermoeden dat er een misdrijf werd of zal worden gepleegd. Net als bij de term 'redelijke gronden', beargumenteren de WPA en de omzendbrief uitgebracht bij de WPA niet nadrukkelijk wat er onder deze drie concepten kan worden begrepen. Ik ben dan ook nagegaan op welke wijze(n) politiebeambten ze interpreteren en toepassen in het beroepsveld.

[16] Deze bevindingen houden echter geen rekening met de impact van BDO-opleidingen op het politioneel handelen, zoals reeds besproken in paragraaf 6.1.2.

Naast deze wettelijk vastgelegde legitimatiegronden, blijken er ook nog een hele resem persoonsgebonden kenmerken de politionele feeling te triggeren. De bulk aan veldnota's wijst op het belang van de identiteit van een individu, diens gender, leeftijd, etniciteit, socio-economische status en materiële bezittingen, zoals kledij en voertuig. Deze individuele karakteristieken "paint a picture for officers of what the typical offender, or 'symbolic assailant' looks like", aldus Johnson en Morgan (2013, p. 100). Het zou uiteraard naïef zijn om het zopas geschetste lijstje exhaustief te noemen. Er mag namelijk niet worden genegeerd dat er naast deze kenmerken mogelijks nog andere (persoonsgebonden) gegevens achterdocht kunnen opwekken bij politiebeambten. De keuze om mij te beperken tot de bovengenoemde gegevens is tweeledig. Eerst en vooral is er de vaststelling dat zij in de bestaande academische literatuur naar politieselectiviteit een prominente waarde krijgen toegekend. Er is met andere woorden al een zekere kennis over de invloed van deze (persoonsgebonden) kenmerken beschikbaar en ik kan dan ook mijn eigen vaststellingen daaraan toetsen. Daarnaast geven de participanten doorheen de observaties en interviews uitdrukkelijk toe dat ze letten op deze kenmerken bij het beoordelen van situaties. Als onderzoekster is het erg moeilijk om toegang te krijgen tot de denkpatronen die zich afspelen in de hoofden van de participanten (Holmberg, 2000). Enkel op de informatie die zij bewust of onbewust blootgeven, heb ik zicht. Dit gegeven dient dan ook mee in rekening te worden genomen bij de uiteenzetting van de onderstaande onderzoeksbevindingen.

6.2.2.1. 'Verdachte' gedragingen: zelden crimineel, wel 'afwijkend'?

In de interviews heb ik de participanten gevraagd naar gedragingen die zij verdacht vinden en dus aanleiding kunnen geven tot een proactieve identiteitscontrole. Antwoorden zoals 'weglopen', 'zenuwachtig overkomen' en 'oogcontact met de politie vermijden' komen zeer regelmatig naar boven. Hieronder enkele voorbeelden.

> "Iemand die 's nachts ergens staat rond te draaien op de hoek van een straat, zo staat rond te kijken, wat zenuwachtig is en dat je zegt van die staat hier precies niet op zijn gemak. Dat is iets dat voor mij een teken kan zijn om die even in het oog te houden en eventueel te controleren achteraf." – Philippe

> "Als die persoon, als wij passeren met ons dienstvoertuig, snel achteromkijkt, zichtbaar schrikt en zijn kap opzet, dan is dat geen normale reactie, als je iemand van de politie ziet en zo reageert. Of omdat je een persoon vluchtige bewegingen ziet maken in contact met iemand anders en plots versnelt ziet weglopen." – Bas

Diverse onderzoekers, waaronder Stromwall en Granhag (2003), Stroshine, Alpert en Dunham (2008) en Quinton (2011), wijzen op zeer gelijke bevindingen. Voor vele individuen zijn dergelijke gedragingen nochtans een onschuldige zaak. Zo kunnen personen bijvoorbeeld plots beginnen te lopen, omdat ze hun trein/bus willen halen en vermijden ze oogcontact met de politie uit angst voor hun autoritaire status (Block, 1971). Voor politiebeambten daarentegen vormen zulke handelingen tekenen van wantrouwen. Dit zorgt voor een soort miscommunicatie tussen beide partijen. Alpert, MacDonald en Dunham (2005) verklaren het als volgt:

> (…) a young black male who does not look in the eyes of an officer, or appears nervous when he is being questioned, may appear suspicious, while in reality, the

> youth avoids eye contact in an attempt to not be disrespectful, and is nervous just to be talking with an officer. (p. 411)

Voor politiebeambten gaat het om het vormen van een onderscheid tussen het normale en alledaagse en het afwijkende en verdachte (Smith, Makarios, & Alpert, 2006). Gedragingen die zij niet kunnen rijmen met wat zij identificeren als het 'normale', verkrijgen hun onmiddellijke aandacht (Sacks, 1972; Stroshine, Alpert en Dunham, 2008). Landman (2015) heeft het in dit opzicht over het 'abnormaliseren' van gedrag; meer specifiek gaat het om "een patroon van betekenisgeving dat wordt gekenmerkt door het uitlichten en interpreteren van verdachte situaties op basis van noties van wat in bepaalde omstandigheden 'normaal' is" (p. 218). Een politie-inspecteur uit deze studie illustreert het bijvoorbeeld als volgt: "Mensen die eigenlijk heel zenuwachtig overkomen, die dat eigenlijk handelingen uitvoeren die mijns inziens dan niet normaal zijn of niet gebruikelijk zijn, dat niemand anders zou doen". Een collega geeft dan weer het volgende voorbeeld: "Ja 's nachts, als je daar iemand tussen de bosjes ziet staan, wat is die daar aan het doen? Dat is sowieso ... ja geen normaal doen, dat je daar in het midden van de nacht staat". De observaties bevestigen in zekere zin deze resultaten. Op frequente wijze worden politiebeambten wantrouwig wanneer er plots iemand hard begint te rennen of wanneer iemand meteen wegkijkt wanneer zij voorbijstappen of langs rijden met de combi. Toch dienen deze bevindingen met de nodige korrel zout te worden opgevat. Zo blijken de uiterlijke kenmerken van de betrokken persoon (diens gender, leeftijd, etnische origine, kledingstijl, …) de zopas omschreven gedragingen minder dan wel meer verdacht te maken. Een bevinding die ook in tal van andere onderzoeken naar boven komt (zie bv. Holmberg, 2000; Terrill & Reisig, 2003; Dunham, Alpert, Stroshine, en Bennett, 2005; Schafer, et al., 2006; Quinton, 2011). Via een passage uit de interviews licht ik dit nader toe. In het onderstaande voorbeeld geeft de inspecteur duidelijk weer de betrokken gedraging pas verdacht te vinden wanneer het identiteitsprofiel van de persoon die de gedraging stelt (door hem) 'crimineelwaardig' wordt bevonden.

> Bob: "Ja ik rijd naar huis met de fiets, ik zie daar een kerel op een fiets rijden en ik zie dat die gewoon kijkt naar fietsen en iedere keer als die voorbijrijdt, kijkt die terug naar waar dat er fietsen staan. Voor mij is dat verdacht."
>
> Ik: "En kijk je bij die verdachte gedraging dan ook een beetje naar het type persoon? Want stel nu dat dat een klein meisje was van 12 jaar?"
>
> Bob: "Ja nee dan niet, dan zie je ook wel van … natuurlijk als dat een jong meisje is, dan zie je dat ook wel. Maar natuurlijk in deze tijden met de Roma zigeuners die veel van zo'n dingen doen, daar zijn ook weer van die jongeren bij."

Het is in dit opzicht belangrijk om te wijzen op de grote invloed die de individuele politiebeambte in het gehele verhaal speelt. Het is immers hij/zij die een inschatting maakt van de gedraging en deze vervolgens als 'normaal' of 'afwijkend' en dus verdacht categoriseert, alsook de persoon die de gedraging stelt al dan niet crimineelwaardig acht. Verscheidene gegevens, zoals zijn/haar eigen referentiekader en normen- en waardenstelsel, kunnen deze beoordeling beïnvloeden. De definiëring van het concept 'normaal' (en dus ook 'afwijkend') is bijgevolg in zekere mate *individuspecifiek*.

Naast het profiel van de persoon die de handeling stelt (is hij/zij crimineelwaardig?), bepaalt ook de locatie waarin een gedraging voorkomt of er al dan niet alarmbellen gaan

rinkelen bij politiebeambten. Ik verwijs naar een observatieshift uit politiezone Diagondaal waarbij een inspecteur het volgende toelicht:

> We weten allemaal dat, … iedereen hier weet dat dat een milieu is waar dat drugs verhandeld wordt. Dus stel nu dat je daar passeert en er zijn er een aantal aan het friemelen met hun handen en iets aan elkaar aan het afgeven, ... dat is in principe al voldoende voor een identiteitscontrole, aangezien dat dat mogelijks een drughandel zou kunnen zijn.

Op basis van dit antwoord zou men kunnen veronderstellen dat de betrokken politieman de gedraging 'friemelen met de handen' voornamelijk verdacht acht wanneer het voorkomt in een buurt die gekend staat voor drugverkoop, aangezien er dan mogelijks sprake is van een transactie. De bestaande ideeën over het verdachte karakter van de gestelde gedraging en over de criminogene identiteit van de wijk waarin de gedraging zich voordoet, worden met andere woorden met elkaar verbonden in de hoofden van politiebeambten, en blijken dus voornamelijk gecombineerd van belang bij de identificatie van het hele gebeuren als afwijkend/verdacht.

Ook tussen een verdachte gedraging en materiële aanwijzing blijkt eenzelfde soort relatie te bestaan: beide gegevens beïnvloeden elkaar wederzijds. Doorheen de interviews heb ik de participanten een foto getoond van een groepje jongeren dat aan het rondhangen is op een plein (zie figuur 2). Dat het twee uur in de namiddag is en zij de jongeren iets hebben zien weggooien, wat mogelijks een zakje gevuld met marihuana kan zijn, betreft de enige informatie waarover zij beschikken. Dezelfde situatie wordt hen nadien opnieuw voorgeschoteld, maar dan gekoppeld aan de foto van een oudere man, gekleed in kostuum, die al wandelend naar zijn horloge kijkt (zie figuur 3).

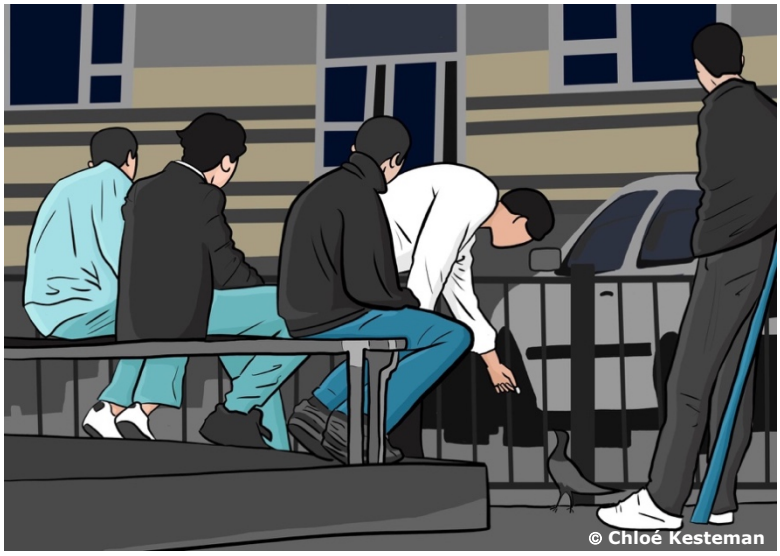

Figuur 2 – vignet jongeren op plein

Figuur 3 – vignet man op plein

Het grote merendeel van de participanten zou de jongeren aanspreken om na te gaan of ze al dan niet marihuana kunnen detecteren. Bij de oudere man geldt daarentegen het tegenovergestelde. Vele participanten geven aan door zijn houding de indruk te krijgen dat hij onderweg is naar zijn werk en gehaast is. Zij geloven dan ook niet dat de voorgestelde context strookt met de vondst van drugs en twijfelen om over te gaan tot een identiteitscontrole.

> "Ja en nee, want op deze foto weet je het niet … als ik toekom en zie de personen zo op de foto's … nu op de eerste foto heeft de persoon mogelijks iets weggesmeten, en op de tweede foto is de persoon te laat voor zijn werk. Het gaat om het gevoel dat een persoon u kan geven, maar dat is moeilijk." – Enzo

> "Ik ga hem eerlijk eerst gewoon vragen heb je iets op zak. Nu inderdaad door zijn gedrag …, want hij ziet er precies wat druk uit, hij is goed gekleed, ga je minder denken dat hij een jointje aan het smoren is." – Lionel

Een klein aantal inspecteurs blijkt wel bewust over te gaan tot de controle van de oudere man, omdat ze het vreemd vinden dat hij een zakje wegsmijt bij het zien van twee politiebeambten. Dit kan namens hen mogelijks aantonen dat hij iets te verbergen heeft. Al geven ze wel toe te veronderstellen dat de man in kostuum waarschijnlijk geen druggebruiker of -dealer is. "Nee natuurlijk dat is het type er niet voor (…). Mijn buikgevoel zou zeggen dat dat eigenlijk een vergissing zal zijn, maar je weet maar nooit, dus ja iedereen gelijk voor de wet, iedereen moet gefouilleerd worden", aldus een participant. Dat andere kenmerken, zoals leeftijd en kledij, eveneens meespelen in het beoordelingsproces van de politiebeambten, mag niet uit het oog worden verloren. Toch kan men niet ontkennen dat de gestelde gedragingen (rondhangen versus gehaast lijken) in het bovenstaande voorbeeld van invloed zijn op de waarde die de participanten toekennen aan de aangetroffen materiële aanwijzing (zakje marihuana) en de uiteindelijke beoordeling van de situatie als al dan niet vatbaar voor een proactieve identiteitscontrole.

Dat sommige participanten ook wantrouwige gevoelens ontwikkelen wanneer personen zich zogezegd 'té normaal' gedragen, is op zijn minst een opvallende bevinding te noemen. Zo verwijst een inspecteur uit politiezone Diagondaal naar een voorbeeld uit zijn carrière waarbij hij een man terecht wijst naar aanleiding van een verkeersinbreuk. De man is, om het in zijn woorden uit te drukken, "te vriendelijk en te meewerkend", wat volgens de inspecteur aantoont dat hij iets te verbergen heeft en dus snel van de controle af wil. Een andere collega verwoordt het dan weer op deze manier: "Dat zijn het soort mannen die redelijk wild rijden en als ze plots hun pinker gebruiken, zich aan de snelheidslimiet houden, is dat een teken dat ze niet willen opvallen, teken dat ze misschien iets weg te steken hebben". Johnson en Morgan (2013) stellen in dit opzicht in navolging van Sacks (1972) dat "(…) police officers not only look for people or situations that appear 'out of place' with the normal activity for that time and location, but they also look for people attempting to fit in with the normal activity" (p. 104). Dat de uitoefening van het politieberoep gepaard kan gaan met een alom aanwezig gevoel van wantrouwen dat zich innestelt in de mindset van politiebeambten, zoals omschreven in paragraaf 6.2., verklaart deze bevinding mogelijks. Toch dienen zulke ideeën genuanceerd te worden, vermits ze slechts bij een beperkt aantal politiemannen en -vrouwen bestaan. Het overgrote merendeel van de participanten lijkt een identiteitscontrole net positiever te benaderen wanneer een persoon vriendelijk en meewerkend is, maar daarover later meer.

In tegenstelling tot algemene diensten, houden gespecialiseerde diensten zich hoofdzakelijk bezig met één of enkele soort(en) criminaliteit. Dit impliceert dat inspecteurs uit deze diensten doorheen proactieve patrouilles voornamelijk focussen op verdachte gedragingen die namens hen gelinkt kunnen worden aan welbepaalde soorten misdrijven. Zo is er bijvoorbeeld in politiezone Diagondaal een ploeg die het opsporen van autodiefstallen omschrijft als één van haar kerntaken. De observaties wijzen uit dat politiebeambten uit deze dienst een grote aandacht besteden aan personen die, om het in

hun woorden uit te drukken, "aan het werken zijn". Zij omschrijven hiermee het langdurig gluren naar voertuigen en het prutsen aan de klinken van voertuigen, signalen die worden geassocieerd met inbraakpogingen. In politiezone Maraudijk is er dan weer een ploeg die zich onder meer bezighoudt met rondtrekkende dadergroepen. Op basis van voorgaande feiten en informatie van getuigen stelden zij vast dat een welbepaalde dadergroep verantwoordelijk is voor een hele reeks diefstallen in supermarkten. Het is dan ook om die reden dat personen die op korte tijdspanne verschillende supermarkten bezoeken onmiddellijk onder de aandacht komen te staan van de politiebeambten uit deze dienst. Zulke gedragingen vormen voor hen het signaal dat personen mogelijks deel uitmaken van de desbetreffende bende, wat in hun opvatting een politiecontrole legitimeert. Doorheen deze paragraaf maakte ik duidelijk dat de identificatie van een gedraging als 'afwijkend', omschreven kan worden als een individuspecifieke procedure. De zopas aangehaalde voorbeelden illustreren dat dit proces evenzeer *dienstspecifiek* kan worden genoemd. Door lid te zijn van een welbepaalde dienst komen politiebeambten in aanraking met, wat Stroshine, Alpert en Dunham (2008, p. 316), 'working rules' noemen. Deze regels bieden politiebeambten niet alleen inzicht in de gangbare rituelen binnen de eigen dienst, maar maken ook duidelijk wat de na te streven prioriteiten zijn, waardoor er in mijn opinie kan worden gesproken over het bestaan van een zekere 'dienstcultuur'. Westmarland (2008) meent in dit opzicht in navolging van Holdaway (1996) "that any member of an occupational group who has to carry out a function such as policing, with its acceptance of rules, (…) has to have some sort of 'acceptance of the rank and file definition' of how it is carried out" (p. 269-270).

6.2.2.2. Een IKEA-lidkaart en paperclip als basis voor een controle

Artikel 34 van de WPA stelt nadrukkelijk dat politiebeambten mogen overgaan tot een identiteitscontrole naar aanleiding van materiële aanwijzingen die hen doen vermoeden dat er een misdrijf werd of zal worden gepleegd. De wetgever geeft echter noch een omschrijving van het begrip 'materiële aanwijzing' noch voorbeelden die de interpretatie ervan helpen uit te klaren. Om inzicht te verkrijgen in de betekenis van deze legitimatiegrond, is het bijgevolg noodzakelijk om naar het beroepsveld te trekken en politiebeambten te bevragen naar voorbeelden uit hun carrière waarin zij besloten een persoon te controleren op basis van een materiële aanwijzing. Verschillende indicatoren komen naar boven die – naar mijn terminologie – kunnen worden onderverdeeld in twee categorieën: zicht- en ruikbare aanwijzingen. De betekenis van de term 'materieel' dient dan ook breder te worden geïnterpreteerd dan louter betrekking hebbend op tastbare en met het blote oog waarneembare goederen.

Heersende assumpties over wat normaal en wat niet normaal is (in de hoofden van politiebeambten), blijken opnieuw van belang bij het categoriseren van voorwerpen als *zichtbare materiële aanwijzingen*. Voorwerpen die afwijken van het alledaagse roepen in dit opzicht al snel wantrouwen op.

> "Wel dat is alles wat, laten we zeggen, een normaal persoon niet draagt. Dus bijvoorbeeld een man met een vrouwenhandtas, dat is bizar. Die ga je controleren. Alle objecten waar dat je normaal gezien niet mee moet rondlopen, een schroevendraaier, een cuttermes, … dat gaan we sowieso verdacht vinden." – Luc

> "'s Nachts iemand met een gereedschapskist, normaal gezien is dat niet voorzien dat iemand 's nachts werkt dus … 's nachts zou ik wel een controle uitvoeren van iemand met een gereedschapskist." – Maarten

> "Aanwijzingen ja als jij in het bezit bent van bijvoorbeeld … hoe moet ik dat nu zeggen … een messenset. Je hebt een messenset in uw rugzak zitten, allemaal los. Die zien er ook zowat gebruikt uit … ja dat is een aanwijzing dat er ook iets misschien niet koosjer is." – Bruno

Op basis van deze antwoorden, kan men aannemen dat het proces waarbij een voorwerp een 'afwijkend' label krijgt toegekend, niet zozeer wordt beïnvloed door de aard van het voorwerp zelf, maar wel door de (uiterlijke) persoonskenmerken van het individu die het voorwerp bij zich heeft en de omstandigheden waarin de situatie zich voordoet. Zo is in het eerste voorbeeld de handtas verdacht, doordat een man ze draagt en maakt in het tweede voorbeeld de nachtcontext de gereedschapskist verdacht. Een ander voorbeeld, dan wel uit de observaties, betreft het terugvinden van een lidkaart van meubelketen Ikea op naam van een vrouw bij een man. De betrokken inspecteurs leiden op basis van deze vondst af dat de verdachte, de vrouw wiens naam op de lidkaart staat, onlangs heeft bestolen. In datzelfde opzicht kan ook het volgende antwoord van een politieman worden aangestipt:

> Een inbraak in een handelszaak en de kassa is gepikt en 500 meter verder als je opzoekingen aan het doen bent, zie je iemand lopen met een sjaal voor zijn mond, een muts op zijn kop en een grote plastieken zak waar dat iets vierkantig insteekt. (…) dat is dan bijvoorbeeld een aanwijzing dat dat een mogelijke verdachte is, dat dat de mogelijke dader is van die diefstal.

Uit dit voorbeeld valt af te leiden dat de inspecteur de zak in kwestie in sé niet zo verdacht vindt. Het voorwerp wordt pas als verdacht gelabeld wanneer de kennis over de diefstal van een kassa enkele honderden meters verderop, eraan gekoppeld wordt. Anders gesteld, de informatie waarover de politiebeambte plots komt te beschikken, leidt tot een hervorming van de betekenisverlening die hij toekent aan het voorwerp en maakt van de oorspronkelijk niet verdachte toestand, nu wel een politionele prioriteit.

Net zoals bij de analyse van 'verdacht' gedrag, kan er een verband worden opgemerkt tussen de detectie van zichtbare materiële aanwijzingen en de politiediensten waarin de participanten actief zijn. Sommige voorwerpen worden namelijk slechts verdacht bevonden door één of enkele politiedienst(en), omdat ze gelinkt worden aan een specifiek feit en de werknemers van deze dienst(en) daar ervaring mee en/of een reeks ideeën over hebben. Via een observatieshift bij een dienst uit politiezone Diagondaal die zich veelal focust op het opsporen van pickpockets, kan ik dit nader toelichten. In dit voorbeeld besluiten de inspecteurs om een man staande te houden, omwille van zijn verdacht gedrag: hij benadert grote groepen en gluurt naar handtassen en rugtassen, wat zou aantonen dat hij op zoek is naar een geschikte diefstalpoging. Na de man aan een fouillering te hebben onderworpen, vinden de inspecteurs in zijn portefeuille een paperclip terug, wat namens hen de interventie rechtvaardigt. Wanneer ik vervolgens vraag wat er zo verdacht is aan de vondst van een paperclip, antwoordt één van de inspecteurs het volgende: "Alleen al aan dat weet je dat het een dief is. Dat is om van iPhone naar Samsung te wisselen. Heb jij een paperclip in uw portefeuille? Nee toch". In geen enkele andere dienst ben ik op dezelfde vaststelling gestoten. Men kan veronderstellen dat één van de politiebeambten

uit deze dienst 'het trucje met de paperclip' ooit heeft geleerd van een collega/leidinggevende of zelf heeft opgemerkt en zo op zijn/haar beurt deelt met andere inspecteurs werkzaam in dezelfde dienst. Zoals reeds omschreven, kunnen de politionele informatiebronnen waartoe politiebeambten toegang hebben onder meer dienstspecifiek worden genoemd en verklaart dit waarom andere politiebeambten nog nooit van dit trucje hebben gehoord. Het aantreffen van een paperclip bij een individu kan dus door twee verschillende politiebeambten op een compleet andere manier worden beoordeeld.

Ruikbare (~~materiële~~) aanwijzingen hebben dan weer voornamelijk betrekking op de detectie van drugs. Bepaalde drugsoorten, zoals cannabis, hebben een zeer sterke geur, waardoor ze volgens de participanten gemakkelijk waar te nemen zijn.

> "Dat was een auto met een enorme cannabisgeur, volledig gefouilleerd, auto doorzocht, ook de mensen gefouilleerd, niks gevonden. Maar de geur was zo indringend dat er een informatierapport werd opgemaakt." – Jorik

> "Ik ken nog een ander voorbeeld waarbij we personen hebben tegengehouden in een auto en toen de ramen van de wagen naar beneden gingen, kwam er een enorme rook uit en een sterke druggeur. Ja dan doen we zonder twijfel een identiteitscontrole." – Viktor

Volgens onderzoek van Quinton (2009) is het ruiken van een druggeur één van de meest voorkomende redenen die politiebeambten gebruiken ter verantwoording van (proactieve) identiteitscontroles, wat namens hem soms zelfs onterecht zou gebeuren. Zo observeerde hij een controle van een persoon die volgens een politie-inspecteur plaatsvond op basis van een cannabisgeur. Quinton zelf rook niets in die aard. Hij spreekt in dit geval over 'gefabriceerde signalen' (p. 155). Zoals reeds aangehaald in dit hoofdstuk, maken de participanten duidelijk dat het vinden van redenen voor een identiteitscontrole geen al te moeilijke opdracht is door de beslissingsruimte die de Belgische wet hen toekent bij het uitvoeren van proactieve controles, wat dan ook het fabriceren van signalen impliciet zou mogelijk maken. Al ben ik wel doorheen de observaties zelf nooit getuige geweest van soortgelijke voorbeelden. Uiteraard mag het risico op sociale wenselijkheid niet worden vergeten: mijn rol als onderzoekster heeft er mogelijks toe geleid dat zulke praktijken verborgen bleven doorheen het veldwerk.

6.2.2.3. Plaats, tijdstip en criminaliteit: een onafscheidelijk trio?

De laatste legitimatiegrond die door de WPA wordt gestipuleerd, betreffen de omstandigheden van tijd of plaats, die door een participant worden omschreven als "één van de meest gebruikte en ruime" kenmerken waarop politiecontroles worden gebaseerd, mede door de afwezigheid van een wettelijke invulling die de toepassing ervan reguleert. Tijd en plaats blijken zowel in samenhang met andere gegevens, als in combinatie met elkaar van belang bij het beoordelen van een situatie. In de paragrafen die volgen, tracht ik dit nader toe te lichten.

Toespitsen op tijdstippen – hot time policing

De observaties tonen aan dat een nachtcontext over het algemeen een groter wantrouwen oproept dan een dagcontext. Een bepaalde gedraging kan overdag perfect normaal lijken, maar verkrijgt een verdacht karakter wanneer ze 's nachts voorkomt. Om dit te illustreren

verwijs ik naar een observatieshift uit politiezone Diagondaal, waarbij twee inspecteurs een man zien hardlopen om drie uur 's nachts. Eén van hen zegt daarop het volgende: "Joggen om middernacht dat snap ik nog, maar ik heb nog nooit iemand om drie uur 's nachts weten te joggen, die ga ik aanspreken. Misschien zelfs controleren". De interviews brengen gelijke bevindingen naar boven. Hieronder een aantal voorbeelden.

> "En ik denk 's nachts als je gewoon aan het wandelen bent en je doet wat raar, dat dat gewoon harder opvalt, dan dat je dat overdag doet." – Kaat

> "Iemand die tegen een muurtje staat te leunen om vier uur 's middags is veel minder verdacht, die kan aan het genieten zijn van de zon of een sigaretje aan het roken zijn. Maar om vier uur 's nachts is zo'n handeling al wat vreemder." – Jorik

Dat politiebeambten doorheen de uitvoering van het politiewerk classificaties hanteren waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen 'normale' en 'niet normale' omstandigheden, werd eerder duidelijk gemaakt en verklaart dan ook deze bevindingen. 's Nachts rondhangen op straat bijvoorbeeld kaderen de participanten als een manier van doen die erg ongewoon is voor de 'doorsnee' man of vrouw, en koppelen vanuit die logica dit gedrag aan criminele bedoelingen, een bevinding die Holmberg (2000) eveneens vaststelt. Een politievrouw geeft in dit opzicht het volgende antwoord: "Ik dool niet rond op straat tot vier uur 's nachts op mijn eigen, in een donkere capuchon met mijn kap op. Ik vind dat je dat ook een beetje zelf in de hand werkt soms". Een andere inspecteur verwoordt het dan weer zo: "Een woonwijk, inbraakgevoelig, gebrekkig verlicht en om drie uur 's nachts rijdt daar een auto door heel traag, ja die plaats vind ik ambetant, omdat ik dan denk dat is toch wel raar om hier nu te zijn". Net als in de studie van Buvik (2016) lijken deze vaststellingen niet te gelden in het weekend, zeker wanneer personen zich begeven in geanimeerde centrumsteden. Het bruisende nachtleven biedt dan een verklaring voor de grote aanwezigheid van personen op straat en maakt 'ongewenst' gedrag in zekere zin tolereerbaar. Een politieman formuleert het als volgt: "'s Nachts heb je een andere populatie: veel illegalen, dronken mensen, feestgangers, …. Je moet je daaraan aanpassen".

Dat er een soort van verhouding bestaat tussen het voorkomen van criminaliteit en de dagtijd, is een hypothese die heel wat participanten ondersteunen. Bepaalde misdrijven zouden vooral overdag plaatsvinden, terwijl anderen hoofdzakelijk in de namiddag voorkomen en/of 's nachts.

> "Als je meer druggerelateerd gaat werken, is het 's nachts wel verdachter, maar inbraken gebeuren veel overdag, omdat de mensen dan gaan werken zijn, dus inbraakgericht kan je meer overdag controleren. Als je druggerelateerd werkt, dan moet je meer 's nachts gaan werken. Je hebt altijd wel iets." – Axel

> "Het hangt echt ook af van feit tot feit. Jongeren gaan meestal buiten tussen 21 uur en middernacht om iets te drinken, mensen die drugs gebruiken, of jongeren die drugs gebruiken, die gaan ook tussen die tijdstippen meestal buiten gaan. Diefstallen worden meestal 's nachts gepleegd, zeggen ze, terwijl dat er heel veel diefstallen met geweld gewoon overdag gebeuren." – Benjamin

De ideeën over deze criminogene tijdstippen vormen voor vele politiebeambten een rechtvaardigingsgrond om op specifieke momenten een grote(re) politionele activiteit te

ontplooien. Zo werkt een dienst die zich hoofdzakelijk bezighoudt met pickpockets in politiezone Diagondaal zelden 's avonds, omdat volgens de inspecteurs van deze dienst dergelijke feiten hoofdzakelijk overdag plaatsvinden. Zulke strategieën worden, zoals al vermeld in paragraaf 3.2., omschreven als *hot time policing* (Santos & Santos, 2015). De inlichtingen die aanleiding geven tot de creatie van zulke 'hot times' blijken afkomstig uit, wat ik zelf 'tast- en ontastbare' informatiebronnen noem. Met tastbare informatie verwijs ik naar de aangiftes van misdrijven door slachtoffers/getuigen en naar de betrappingen op heterdaad door politiebeambten. Deze gegevens vormen voor de participanten het 'bewijs' dat bepaalde tijdstippen meer (soorten) criminaliteit aantrekken dan andere. Ontastbare informatie heeft dan weer betrekking op de verhalen die politiebeambten met elkaar delen. Om dit nader te illustreren, verwijs ik wederom naar de zopas omschreven pickpocket-dienst uit politiezone Diagondaal. Het geloof dat er 's avonds minder diefstallen plaatsvinden in de publieke ruimte is waarschijnlijk in eerste instantie gebaseerd op de vaststelling dat er op die momenten minder aangiftes worden gedaan en/of de inspecteurs uit deze dienst zelf minder diefstallen opsporen. Door echter de werkingsmiddelen volledig af te stemmen op deze veronderstelling (dus niet 's avonds werken) en ze vervolgens te delen met nieuwe en onervaren collega's, blijft men de bestaande hypothese voeden en daalt ook de kans dat er 's avonds pickpockets worden opgespoord significant. Dit voorbeeld maakt duidelijk hoe terrein-inspecteurs zelf voor een groot stuk verantwoordelijk zijn voor het gevoerde beleid inzake proactief politiewerk.

Toespitsen op plaatsen – hot spot policing

In beide politiekorpsen geven de participanten weer dat er in hun zone zowel buurten zijn waar er veel criminaliteit voorkomt als buurten waarbij het tegenovergestelde geldt. Ik verwijs in dit opzicht naar één van mijn eerste observatiedagen in politiezone Maraudijk waarbij ik van een hoofdinspecteur zelf mag beslissen welk duo inspecteurs ik ditmaal ga volgen. Ik kies bijgevolg voor twee inspecteurs waarmee ik nog geen contact heb gemaakt. Achteraf zegt één van hen dat ik spijt zal krijgen van mijn beslissing, omdat er in de wijk, waartoe zij gedurende die shift aangewezen zijn, bijna geen criminaliteit voorkomt. "Het gaat een saaie shift worden", aldus de betrokken politieman.

Plaatsen die binnen politiemiddens gekend staan voor criminaliteit en overlast roepen automatisch een groter wantrouwen op bij politiebeambten. Het is volgens de participanten dan ook gerechtvaardigd om op zulke locaties (vaker) personen te controleren. Zo vertelt een inspecteur uit politiezone Diagondaal tijdens een observatieshift het volgende: "Hier worden heel veel diefstallen uit voertuigen gepleegd, dus als we straks iemand zien met een rugzak of een camionette, dan gaan we toch een identiteitscontrole doen". Een aantal politiebeambten verwijst evenzeer naar deze informatie om de uitvoering van meervoudige politiecontroles te verantwoorden.

> "Er zijn jongeren die daar blijven en die vijf keer op een dag gecontroleerd worden. Dat moet hen sowieso irriteren, dat snap ik. Maar ja als je de hele dag op een welbepaalde plek zit rond te hangen en te roken, dan kan je je verwachten aan meerdere controles, zeker omdat die plaats gekend staat voor drugs." – Luc

Locaties met een 'criminogeen' karakter worden in de wetenschappelijke literatuur *hot spots* genoemd (Perry, et al., 2013). Hot spots verkrijgen hun criminele reputatie doorgaans door dezelfde (tast- en ontastbare) informatiebronnen als zopas besproken bij hot time policing (cf. supra).

Uit het veldwerk blijkt dat de wijze van hot spot policing sterk gebonden is aan de dienst waarin politiemensen functioneren en de doelstellingen die zij bijgevolg nastreven. Ik toonde in dit hoofdstuk al aan dat in politiezone Maraudijk een welbepaalde ploeg focust op rondtrekkende dadergroepen en zo vooral supermarkten in het oog houdt. Diensten die een grote aandacht besteden aan diefstallen, geven dan weer aan vaak in stations te patrouilleren. Volgens inspecteurs van deze diensten zijn mensen in stations vaak gehaast en nonchalant op zoek naar de juiste trein, wat volgens hen ideale omstandigheden zijn voor pickpockets. Nog andere inspecteurs vertellen dat ze geregeld naar publieke parkings trekken, omdat er daar veel wagens worden gestolen en zij zich vooral met zulke feiten bezighouden. Er kan in dit opzicht een korte sprong worden gemaakt naar de routineactiviteitentheorie van Cohen en Felson (1979) die beargumenteert dat het risico op criminaliteit beïnvloed wordt door het samenspel van drie verscheidene actoren: gemotiveerde daders, potentiële slachtoffers en bekwame bewakers. Criminele feiten zullen namens deze theorie worden gepleegd in omgevingen waarbij de omstandigheden maken dat er een groot aantal potentiële slachtoffers aanwezig is en er weinig tot geen bewaking en/of supervisie bestaat. De voorbeelden van de stations en publieke parkings illustreren dat sommige politiebeambten zich in zekere zin, dan wel bewust of onbewust, baseren op deze theorie doorheen de uitvoering van proactief politiewerk. Het idee bestaat dat door te patrouilleren in zulke gebieden criminaliteit niet alleen sneller wordt opgespoord, maar ook preventief kan worden voorkomen (Ashby & Tompson, 2017).

Politiecontroles baseren op stereotypen: wie 'out of place' is, valt uit de toon

Namens Çankaya (2020) vormt de geografie van plaatsen een canvas op basis waarvan politiebeambten betekenis verlenen aan de activiteiten en individuen die zich daarbinnen bevinden. Of zoals Gilliard-Matthews (2017) het verwoordt: "the location provides officers with context surrounding what and who is acceptable for that neighbourhood" (p. 303). Ook deze studie wijst uit dat politiebeambten assumpties hebben over plaatsen binnenin de eigen politiezone en de (groepen) individuen die daar zogezegd wel en niet zouden thuishoren. Wanneer zij bijgevolg een individu opmerken in een buurt waar hij/zij – althans namens hen – niet hoort te zijn, dan geeft het buikgevoel al snel aan dat een politionele tussenkomst vereist is.

> "Je hebt van die … het typische Poolse uiterlijk zowat of hoe moet ik het zeggen, het 'Oost-Bloks uiterlijk'. Als je die in een rijke buurt gaat zien, dan weet je negen van de 10 al dat dat een inbreker is waar dat je naar op zoek bent." – Seppe

> "Iemand die ergens loopt waar dat hij niet echt thuishoort. Dat is moeilijk om te omschrijven, maar bij sommigen mensen daar voel je van die heeft hier niks te zoeken. Een super residentiële wijk en daar lopen twee gasten rond waarvan je weet die zijn niet van deze buurt … je weet dat ze iets gaan mispeuteren. Je ziet dat gewoon. Ze kijken rond, ze zijn echt op hun hoede." – Karel

Soortgelijke bevindingen komen ook doorheen de observaties naar boven. Ik verwijs naar een observatieshift uit politiezone Diagondaal waarbij twee inspecteurs patrouilleren in een wijk die namens hen zeer pover is en een groot aantal sociale woningen telt. Zij zien daar een wagen voorbijrijden met een waarde van meer dan 100 000 euro. De inspecteurs geven meteen aan dit verdacht te vinden. Wanneer ik om meer uitleg vraag, antwoordt één van hen dat "zo'n wagen niet past in zo'n buurt". Talloze studies brengen gelijkaardige resultaten aan het licht en omschrijven dit fenomeen met de term 'out of place/context'

(zie bv. Glover, 2007; Quinton, 2011; Weber, 2011; van der Leun, et al., 2014). Het gaat om de discongruentie tussen een individu, diens materiële bezittingen en/of de omgeving waar hij/zij zich bevindt (Sacks, 1972). Zoals de bovenstaande voorbeelden aantonen, schuilen er binnen deze denkpatronen stereotypen die personen kunnen benadelen en ertoe leiden dat hen de toegang tot welbepaalde (publieke) plaatsen wordt ontzegd (Çankaya, 2020). Men kan zich bijgevolg afvragen of er überhaupt nog wel kan worden gesproken over het bestaan van publieke ruimtes, die voor alle burgers op gelijke wijze benaderbaar zijn. Er lijkt eerder sprake – figuurlijk gesteld dan – van een soort van sociale verkaveling van het openbare domein, waarbij de politie als terreinbewaker optreedt ten aanzien van de (groepen) individuen die zich in haar opvatting in de verkeerde kavel bevinden, of zoals Skolnick (1994) het omschrijft "who do not 'belong' where they are observed" (p. 44).

6.2.2.4. Ons kent ons: pappenheimers als politietarget

Het buikgevoel van politiebeambten wordt in grote mate gevormd rond persoonskenmerken, waaronder de identiteit waarover eenieder beschikt, of althans toch constructies over die identiteit. Personen die reeds gekend zijn bij de politie in het kader van voorgaande (criminele) feiten trekken onmiddellijk de aandacht van de participanten. Deze vaststelling blijkt allesbehalve een zeldzaamheid te vormen wanneer de bestaande onderzoeksliteratuur in beschouwing wordt genomen (zie bv. Parks, Mastrofski & Stephen, 2005; Dunham, et al., 2005; Vito & Walsh, 2008; Quinton, 2011). Binnen de geobserveerde politiekorpsen worden deze personen ook wel omschreven als 'pappenheimers' of 'vast cliënteel'.

> "Ik merk wel zo bij onze pappenheimers, er zijn er veel die ik bij naam ken, als ik die mannen zie, dan spreek ik die altijd eens aan, alles goed, en dan laat ik toch even zien van ik weet nog altijd wie dat je bent en we houden u nog altijd een beetje in het oog." – Bruno

> [De politiebeambten vertellen mij een verhaal over een man die geregeld opgepakt wordt voor het stelen van alcohol in supermarkten. Eén van de inspecteurs zegt vervolgens: "Ja als je die persoon tegenkomt, mag je er bijna zeker van zijn dat hij weer een fles heeft gepakt."] – observatienota PZ Maraudijk

Door regelmatig met pappenheimers in contact te komen, beschikken politiebeambten over een heleboel informatie: ze weten waar en met wie ze rondhangen, vanwaar ze afkomstig zijn, waarmee ze zich bezighouden, …. Deze inlichtingen hebben een invloed op de uitvoering van het politiewerk. Immers, wanneer politiebeambten een oproep krijgen over een misdrijf waarvoor één of enkele pappenheimers – erg goed – gekend staan, dan weten ze onmiddellijk in welke buurten ze (intensief) moeten patrouilleren om de verdachte op te sporen.

> "(…) uiteindelijk weet je als je bepaalde feiten ziet, een patroon ziet, dan kan je dat soms al linken aan die gast, want die is daar al voor gekend. En die woont daar in de buurt. En hij drinkt graag eens een pint en is graag 's nachts op pad. En dan gaan we op het terrein, natuurlijk bewijslast, je hebt geen bewijzen, maar dan weten we van (…) jullie moeten nu die nacht daar gaan zijn, want het zou wel eens die persoon kunnen zijn." – Bob

Dat politiebeambten hun (proactieve) patrouilles baseren op zulke informatie, is uiteraard geen onlogisch gegeven doordat ze in het verleden mogelijks effectief bleek. Toch riskeren politiebeambten op die manier individuen ten onrechte te viseren door steeds te ageren op basis van hun (strafrechtelijk) verleden.

De labeling van individuen tot pappenheimers gebeurt onder meer doorheen de passage van sensatievolle verhalen op de werkvloer. Zowel in politiezone Diagondaal als Maraudijk heb ik na enkele weken veldwerk reeds dezelfde verhalen meerdere malen te horen gekregen en dit van inspecteurs werkzaam in een diversiteit aan diensten. In elk van deze verhalen moeten de betrokken politiebeambten vaak geweld gebruiken, omdat de daders als erg gevaarlijk worden omschreven. Het volstaat dat politiebeambten deze verhalen te horen krijgen om de labeling van personen over te nemen. Verscheidenen hebben namelijk de individuen waarover zij verhalen delen, zelf nog nooit in levenden lijve ontmoet. Doorheen de literatuurweergave werd er reeds verduidelijkt dat er binnen politiemiddens een grote waarde wordt toegekend aan sensatievolle verhalen ten einde het beeld van de politie als een autoritair orgaan waarin crimefighting centraal staat, hoog te houden.

De zopas geschetste bevindingen blijken hoofdzakelijk te gelden voor verhalen waarin zeer ernstige criminele feiten plaatsvinden, zoals onder andere moord en terreurdaden. Het is echter evenzeer terecht om de categorisatie van individuen tot pappenheimers te omschrijven als een dienstspecifieke procedure. Zo komen diensten die zich hoofdzakelijk bezighouden met diefstallen logischerwijs met andere individuen in contact dan bijvoorbeeld diensten die focussen op intrafamiliaal geweld of zedenfeiten. Hierdoor beschikt elke dienst over een eigen arsenaal aan pappenheimers. Daarenboven blijken de participanten uit gespecialiseerde diensten zich opnieuw een soort van elitaire status toe te kennen door te beargumenteren dat zij beter dan hun collega's zijn in het herkennen en spotten van pappenheimers. De grote focus op proactief politiewerk binnen gespecialiseerde diensten biedt hiervoor een mogelijke verklaring. "Het eerste wat ik doe, is door de lijst gaan van op te sporen personen. Ik ben heel goed in het onthouden van gezichten. (...) en dan ga ik de straat op om ze te zoeken", aldus een politie-inspecteur. Dat gekende personen wantrouwen opwekken bij politiebeambten, betekent echter niet automatisch dat zij effectief (vaker) een identiteitscontrole moeten ondergaan. Politiebeambten beschikken immers al over de identiteit van de betrokkene(n), waardoor het uitvoeren van een identiteitscontrole overbodig blijkt.

> "Controleren is niet altijd nodig. Als je uw vaste pappenheimers aanspreekt, dan weten ze dat je hen nog altijd in het oog houdt." – Bruno

> "Als ik vandaag Marcel gecontroleerd heb en ik zie Marcel morgen terug, ik weet ondertussen wie Marcel is. Heeft Marcel een rugzak bij waarvan ik zou kunnen vermoeden dat er iets in zit, dan ga ik naar Marcel en ga ik zeggen doe uw rugzak eens open. Maar ik ga niet meer vragen om zijn identiteitskaart." – Franky

Toch blijven pappenheimers geviseerd en riskeren zij op die manier meermaals benaderd te worden door de politie. Hetzelfde geldt voor personen die zich in hun aanwezigheid bevinden, die dan wel een identiteitscontrole moeten ondergaan vanuit de veronderstelling dat zij eveneens betrokken zouden zijn bij criminele feiten. Een politieman omschrijft het bijvoorbeeld als volgt: "Dan zie je die gast die gekend is voor dealen, en daar staat een persoon bij, maar ik ken die zijn naam niet, dan vind ik dat voldoende voor die gast te identificeren". Een andere participant geeft een gelijkaardig antwoord: "We zien dikwijls

gasten die we al een paar keer hebben opgepakt en dan staan daar gasten bij die we niet kennen, dan gaan we die ook identificeren, een keer nakijken zijn die al gekend binnen de politiediensten". Of identiteitscontroles die worden uitgevoerd vanuit dit oogpunt als fair en legitiem worden aanschouwd door de betrokken burgers, is nog maar de vraag.

6.2.2.5. Een genderneutrale controlepraktijk?

Doorheen de literatuurweergave verwees ik reeds naar verscheidene studies die aantonen dat gender een belangrijk gegeven is bij de analyse van politionele beslissingsprocessen. Mannen zouden in dit opzicht vaker worden geviseerd dan vrouwen (zie paragraaf 4.3.1.). Hoewel ik zelf, zoals al vermeld, geen statistische gegevens heb geanalyseerd, kan ik op basis van de verkregen data deze stelling ondersteunen. Zo zijn in het overgrote merendeel van de geobserveerde (proactieve) identiteitscontroles voornamelijk mannen de verdachten en spreken de participanten doorheen de interviews, wanneer zij het hebben over verdachte personen, hoofdzakelijk in de hij-vorm. Avdija (2014) brengt gelijke bevindingen aan het licht. Op basis van een kwantitatieve analyse stelde hij vast dat in 2006 maar liefst 92% van de gecontroleerden in New York mannen waren. Smith, Makarios en Alpert (2006) beargumenteren dat politiebeambten instinctief een groter wantrouwen ontwikkelen ten aanzien van mannen dan vrouwen, zelfs indien ze beiden dezelfde gedragingen stellen. De resultaten van deze studie tonen vooral aan dat politiebeambten vanuit hun eigen ervaringen en referentiekader vrouwen en criminaliteit lijken los te koppelen van elkaar. Zo maakt een inspecteur duidelijk dat hij voornamelijk mannen controleert. Wanneer ik hem om verduidelijking vraag, antwoordt hij het volgende: "In heel mijn carrière ben ik nog geen enkele vrouw tegengekomen die een auto heeft gestolen". Anderen geven soortgelijke antwoorden. Ze geven weer dat ze bij een vechtpartij "waarschijnlijk niet op zoek moeten gaan naar een vrouw" en dat "99% van de criminelen mannen zijn", wat namens hen het controleren van vrouwen nutteloos maakt. Door vanuit zulke denkpatronen te vertrekken, bestaat echter het gevaar dat politiebeambten zelf stereotypen in de hand werken. Dit kan ik meer gedetailleerd illustreren door een vignet te bespreken uit de interviews. De participanten moeten twee afbeeldingen beoordelen: die van een volwassen vrouw (zie figuur 4) en een groepje jongvolwassen mannen in een wagen (zie figuur 5).

Figuur 4 – vignet vrouw in wagen

Figuur 5 – vignet jonge mannen in wagen

De observaties wijzen uit dat de participanten het al snel verdacht vinden wanneer ze een voertuig meerdere malen dezelfde rondrit zien maken in een woonwijk, zeker wanneer deze gekend staat voor haar rijke inwoners en dure woningen/gebouwen. Dit voornamelijk vanuit de veronderstelling dat de betrokkenen op zoek zijn naar een geschikte

inbraakpoging. Deze gedraging wordt bijgevolg gekoppeld aan beide afbeeldingen en de participanten worden bevraagd naar hun reactiepatronen (bestuurder aanspreken, controleren of de situatie negeren). Interessant is dat het gedrag een verschillend verdachtheidsgehalte krijgt toegewezen naargelang de identiteitskenmerken, waaronder dus het gender, van de betrokken personen. De onderstaande conversatie met een politie-inspecteur waarbij hij de twee verscheidene afbeeldingen beoordeelt, verduidelijkt dit.

> Ik: "Je ziet meerdere malen deze vrouw in een Audi A5 rond een huis rijden in (naam van de buurt)".
>
> Enzo: "Ja ja en ik zie haar?"
>
> Ik: "Ja je ziet haar zeker drie à vier keer voorbij eenzelfde huis rijden. Ga je over tot een controle of niet?"
>
> Enzo: "Deze jonge vrouw?"
>
> Ik: "Ja."
>
> Enzo: "Zo gekleed?"
>
> Ik: "Ja en in een Audi A5."
>
> Enzo: "Ja wel ik weet het niet. Deze persoon lijkt me niet … ik zou kunnen veronderstellen dat ze misschien … hoe laat is het?"
>
> Ik: "Het is buiten klaar licht, laten we 14 uur nemen."
>
> Enzo: "Ik zou kunnen veronderstellen dat ze haar kind van school gaat afhalen en dat ze rondrijdt, omdat ze anders dubbel geparkeerd staat en dat ze wacht …. Ik zou niet de reflex hebben om deze persoon te controleren, want ik zie al welke outfit ze draagt en ja dat is een mooie wagen. Ik denk niet dat zij iemand is met financiële tekorten zeker met zo'n haarsnit. Ik zou niet de intentie hebben ... ik denk niet dat ik de reflex zou hebben om haar te controleren, indien ik haar vijf keer zie ronddraaien."
>
> Ik: "En nu dezelfde situatie, maar dan met een groepje van vier jongeren (toont foto)?"
>
> Enzo: "Ja daar is het verschillend. Als je met vier bent, dan haal je meer kattenkwaad uit dan wanneer je alleen bent."
>
> Ik: "En dus de groepscontext speelt een rol?"
>
> Enzo: "Het feit dat er meerdere personen … want als je alleen bent, dan durf je minder en als je met vier bent, dan durf je meer."

De desbetreffende participant geeft duidelijk aan de situatie bij de vrouw en jongeren verschillend te benaderen. Daar waar bij de jonge mannen meteen wantrouwige gevoelens naar boven komen, tracht de inspecteur te rechtvaardigen waarom de vrouw zo'n gedrag vertoont. Deze inspecteur verwijst naar het afhalen van haar kind op school, terwijl een andere participant dan weer opwerpt dat ze een vriendin komt oppikken, maar geen parkeerplaats vindt. Hoewel de inspecteur uit het bovenstaande voorbeeld niet expliciet vermeldt dat het gender van de betrokkenen een invloed uitoefent op de uiteindelijke beoordeling van de situatie, doen zijn antwoorden dit toch vermoeden. Deze bevindingen komen dan ook grotendeels overeen met het onderzoek van Taylor et al. (2001) dat aantoont dat politiebeambten milder ageren ten opzichte van vrouwen, mogelijks omwille

van de hoffelijkheidshypothese die ik reeds besprak in paragraaf 4.1. Dat de vrouw op de foto in de ogen van een aantal politiebeambten beantwoordt aan enkele typische genderrolverwachtingen, mag niet uit het oog worden verloren. Zo komt ze verzorgd over en draagt ze een nauw aansluitende jurk, elementen die enkele inspecteurs ook benoemen, haar daardoor wellicht het label 'vrouw' toewijzen en vervolgens allerlei genderstereotiepe redenen voor haar gedrag opsommen (zoals het afhalen van haar kind op school).

> "(…) want als dat een chique wagen is, dan weet je ook van (…) een mevrouw in schone kledij die komt niet om te stelen, dus ja als die dan vijf keer aan het rondrijden is, dan ga je meer automatisch denken van die is iemand aan het zoeken." – Bob

Het is volgens Lundman en Kaufman (2003) omwille van zulke (gender)stereotiepe denkbeelden dat er onbewust vooroordelen worden gecreëerd en politiebeambten zich daardoor hoofdzakelijk focussen op mannen doorheen proactief politiewerk. Het effect van gender moet tot op zekere hoogte worden genuanceerd, vermits de participant nadrukkelijk wijst op het belang van andere elementen, zoals het type wagen, kledingstijl, tijdstip, enzovoort. Een andere participant vertelt bijvoorbeeld dat hij de vrouw niet zou controleren, omdat ze namens hem "beter past in de buurt". Er wordt met andere woorden terug rekening gehouden met het *out of place* gegeven, zoals besproken in paragraaf 6.2.2.3., wat opnieuw aantoont dat niet één, maar meerdere kenmerken in combinatie doorslaggevend zijn in het proces van wantrouwensvorming en de analyse van politionele beslissingen.

Of vrouwelijke politiebeambten de zopas geschetste situatie op een andere manier benaderen, valt moeilijk uit te wijzen. Zo maken sommige vrouwelijke participanten dezelfde redenering als de politieman uit het bovenstaande voorbeeld, maar reageren andere politievrouwen dan weer verschillend.

> Petra: "Ik denk dat zo'n groepje jongens uw aandacht gewoon sneller aantrekt, om die aan te spreken, om te vragen wat dat ze aan het doen zijn. Ik denk niet dat dat mij zou opvallen dat een vrouw alleen vijf toertjes rond een huis zou doen, dat zou mij persoonlijk zelfs niet opvallen.
>
> Ik: "En stel nu dat je vier zo'n vrouwen in een auto ziet, zou je dan wel overgaan tot controle?"
>
> Petra: "Nee."
>
> "Maakt mij niet uit vrouw of man, het is een beetje raar dat je vier keer rond een huis rijdt." – Carla

Zoals eerder vermeld in het methodologisch luik, ligt het aantal geïnterviewde politievrouwen beduidend lager dan het aantal geïnterviewde politiemannen. Dat zulke onderzoeksbevindingen naar boven komen, kan daar bijgevolg aan gelinkt zijn. Het is op basis van het beperkte aantal interviews met vrouwelijke politiebeambten onmogelijk om met volledige zekerheid te stellen dat er wel of geen genderinvloed aanwezig is bij het beoordelen van zulke situaties. In paragraaf 2.2.2. haalde ik daarenboven al aan dat ook de bestaande literatuur geen soelaas biedt: daar waar talloze studies beweren dat vrouwen op een andere wijze aan *policing* doen, beweert een minstens even grote groep andere studies het tegenovergestelde.

Aannemen dat vrouwen politiebeambten zelden of nooit wantrouwig maken, is een hypothese die uiteraard veel te kort door de bocht gaat. Een paar inspecteurs maken in de interviews duidelijk dat ze wel op vrouwen focussen doorheen het (proactieve) politiewerk, al blijkt deze focus sterk gekoppeld te zijn aan andere gegevens, waaronder de (veronderstelde) etnische origine van de betrokkene en het type misdrijf dat centraal staat. De onderstaande antwoorden illustreren dit.

> "Er zijn veel winkeldieven, ook weer georganiseerde bendes en veel dames van Oost-Europese origine plegen die feiten, dus als dat twee dames zijn die de tram (naam halte) opgaan bijvoorbeeld en die hebben een zak van Dolce bij, dan ga ik dat misschien toch een keer gaan bekijken ja." – Franky

> "Winkeldiefstallen zullen dan eerder Noord-Afrikanen zijn of Afrikanen. Als het Afrikanen zijn, dan zijn het dikwijls meer de vrouwen. En de Roemeense vrouwen durven ook dikwijls iets in hun rokken verstoppen. Pickpockets ook meer Roemenen dacht ik en diefstallen, maar dat heb ik al gezegd. Want ik heb eens, maar dat is niet door mijn job, daar een reportage van gezien waarin dat er eigenlijk verteld wordt dat dat een hele organisatie is (...) en dan eigenlijk de zigeuners, want ik zeg altijd Roemenen, maar het zijn eigenlijk de zigeuners bij de Roemenen, en dat dan eigenlijk de vrouwen ofwel in de prostitutie gaan ofwel gaan bedelen." – Seppe

> "Bij de bende van (naam) weten we dat vrouwen gebruikt worden om wapens te vervoeren. Dus als we bij één van de bendeleden een vrouw zien lopen, is het wel de moeite om die te controleren." – Simon

Ook de observaties wijzen op soortgelijke resultaten. Ik bespreek in dit opzicht een observatieshift in politiezone Diagondaal waarbij een inspecteur een welbepaald groepje vrouwen als verdacht omschrijft. Wanneer ik hem om meer verduidelijking vraag, legt hij mij uit dat ze allen een lange sjaal dragen. Vanuit ervaring weet hij dat lange sjaals voornamelijk gebruikt worden door vrouwen van Oost-Europese origine bij diefstallen, omdat ze op die manier gemakkelijk gestolen spullen kunnen verbergen.

De link met de zogenaamde dienstcultuur kan opnieuw niet worden genegeerd. Zoals reeds meermaals vermeld, heeft iedere (gespecialiseerde) politiedienst één of meerdere soort(en) criminaliteit waarmee zij zich bezighoudt. In navolging van de bovenstaande studieresultaten bepaalt dit dan ook doorgaans het type 'daderprofiel' waarop zij focussen. Zo zijn inspecteurs uit diensten die zich bezighouden met autodiefstallen het er unaniem over eens dat vrouwen niet onder hun doelwit vallen, wederom omdat zij nog niet veel vrouwen dit soort misdrijven hebben weten plegen. Inspecteurs uit diensten die zich bezighouden met (winkel)diefstallen, maken dan weer duidelijk dat ze wel geregeld vrouwen viseren. De participanten verwijzen met andere woorden opnieuw naar het belang van ervaring en ideeën opgebouwd binnenin de professionele organisatie om genderstereotiepe profilering te rechtvaardigen.

> "Ja dat is onze ervaring op het terrein. Nu kan je gaan zeggen, ja self-fulfilling prophecy, maar dat is niet. Dat zijn de dingen die … ook als je de slachtoffers hoort spreken en zo, dat is gewoon dat elke … elke criminaliteit heeft wel zo min of meer haar profiel dat vaak terugkomt." – Martijn

Het zou echter verkeerd zijn om de dienstcultuur te aanschouwen als deterministisch op het politioneel handelen. Zo toont de studie van Quinton (2011, p. 363) aan dat twee politiebeambten uit dezelfde dienst eenzelfde situatie op een zeer verschillende manier kunnen benaderen. Hij haalt in dit opzicht een voorbeeld aan uit zijn observaties waarin twee inspecteurs een wagen steeds dezelfde rondrit zien maken. In het begin zit er enkel een man in de auto, nadien ook een vrouw. Daar waar de ene inspecteur vermoedt dat de man en vrouw terugkeren van een nabijgelegen moskee en de situatie dus als risicoloos inschat, gelooft de andere inspecteur dat de vrouw een prostituee is en zij het koppel bijgevolg nauwgezet in het oog moeten houden. In deze studie komen soortgelijke bevindingen naar boven. Ik verwijs naar een observatieshift uit politiezone Maraudijk waarbij twee interventie-inspecteurs een man en twee zeer opgemaakte dames spotten in een dure wagen. Daar waar de ene inspecteur ervan overtuigd is dat het gaat om een pooier en twee prostituees, identificeert de andere inspecteur de personen als rijke toeristen die op citytrip zijn. Wat volgt, is een lange discussie tussen de politiemannen over de vraag of er nu wel of niet moet worden ingegrepen. Deze voorbeelden tonen dus – opnieuw – aan dat, naast de dienstcultuur, ook het eigen referentiekader (levenservaringen, opvoedingsstijl en opleiding, waarden en normen, …) van politiebeambten het buikgevoel en de betekenisverlening die daarop volgt, beïnvloedt.

6.2.2.6. Jong en (on)schuldig?

Het bestaande onderzoek naar politionele beslissingspraktijken wijst uit dat jongeren tussen circa 15 en 25 jaar oud over het algemeen vaker worden staande gehouden door de politie in vergelijking met andere leeftijdsgroepen (zie bv. Brown, 2005; Quinton, 2011; Svensson & Saharso, 2015). Volgens het onderzoek van Lévy en Jobard (2010) staat deze bevinding zelfs los van de locatie waar jongeren zich bevinden. Zo beweren de auteurs: "(…) that even in places where young people are numerous, they are stopped in inordinate proportions" (p. 2). Mijn veldervaringen brengen soortgelijke tendensen naar boven. Doorheen de observaties en interviews lijken jongeren steevast meer wantrouwen op te wekken bij politiebeambten dan volwassenen. Dit vooral vanuit de assumptie dat jongeren doorgaans sneller zouden overgaan tot criminaliteit en geregeld voor overlast zorgen. Zoals de onderstaande antwoorden aantonen, wordt er opnieuw verwezen naar de eigen ervaringen om profileringspraktijken ten aanzien van welbepaalde (groepen) individuen te rechtvaardigen.

> "(…) want meestal als wij controles doen in een straat, gaan we meer zoeken naar straatcriminaliteit, kleine criminaliteit en dat zijn meestal jongeren tussen de … ik ging zeggen 15, maar tegenwoordig is het zelfs jonger 12, 13 jaar en de 25, 30 jaar, jongens. Dat is meestal de groep waar dat wij het meeste mee te maken hebben en waarbij dat wij weten van daar heb je veel meer kans dat iemand gekend is en dat het positief zal zijn." – Lionel

> "Wel zoals ik al heb gezegd. De leeftijd van de feitenplegers momenteel is van 13, 14 tot 25. Dat is echt de groep van personen die feiten pleegt." – Jonas

In de bestaande vakliteratuur zijn er verscheidene pistes terug te vinden waarop onderzoekers zich hebben gebaseerd om het criminele/deviante gedrag van jongeren te verklaren. Zo is er bijvoorbeeld het gebruik van de 'age-crime curve' die aantoont dat "the prevalence of offending (the percentage of offenders in a population) tends to increase from late childhood, peaks in the teenage years (around ages 15–19), and then

declines from the early 20s" (Loeber & Farrington, 2014, p. 12). Adolescenten zouden met andere woorden vatbaar zijn voor criminaliteit en dit vooral ten gevolge van socialiseringsprocessen waarbij de creatie van een eigen identiteit centraal staat (Hirschi & Gottfredson, 1983). Experimenteren met deviante gedragspatronen hoort daar mogelijks bij (Moffitt, 1993) en wordt dan ook door verscheidene jongvolwassenen aanschouwd als (moreel) aanvaardbaar gedrag, terwijl ordehandhavingsinstanties er een andere mening op na houden. Het voorbeeld van de graffiti besprak ik al in paragraaf 3.2. Er bestaan daarnaast nog talloze andere voorbeelden waarbij waarden- en normenstelsels kunnen botsen. Zo blijken jongeren zich geregeld te verzamelen in publieke ruimtes, een gedraging die hen ook wel de omschrijving 'hangjongeren' oplevert en voor hen doorgaans een onproblematisch gegeven is (Pleysier & Declerck, 2006; Manshanden, et al., 2008). Politiebeambten daarentegen associëren het rondhangen al snel met overlast door bijvoorbeeld de combinatie met geluidshinder, milieuvervuiling en de consumptie van verdovende middelen, zoals alcohol en drugs.

> "Nu het is wel inderdaad zo dat als ik zeg dat er soms …, ja die jongeren, dat die langer op straat blijven zitten en dat er daarom wel eens wordt overgegaan tot meerdere controles." – Jorben

> "Of bijvoorbeeld we hebben ook een oudere wijk, als daar ineens wat jongeren gaan rondhangen, dat is ook raar." – Ingrid

Wil men het wantrouwen van politiebeambten ten aanzien van jongeren trachten te begrijpen en verklaren, dan blijken ook, zoals het laatste antwoord al enigszins aantoont, de gegevens plaats en tijdstip belangrijk. De aanwezigheid van jongeren op plaatsen die binnen politiemiddens gekend staan als risicovol of problematisch (hot spots), triggeren al snel de aandacht van de participanten en vormen namens hen een legitimatiegrond voor de uitvoering van controles. Zo beweert een politieman het volgende: "Dat is een buurt die voor ons lastig is. Daar wonen heel wat jongeren bijeen. Die durven het gerust uit te hangen. En die spelen dan een spelletje en ... op een gegeven moment loopt dat echt de spuigaten uit". Een andere participant verwoordt het dan weer op deze manier: "Achter het (naam gebouw) bijvoorbeeld worden per nacht ik denk 20 jongeren gecontroleerd. Zeker in het weekend, waarom? Omdat wij weten dat daar drugs wordt gebruikt (…)". Het individu (de jongere) en de plaats (probleemwijk) beïnvloeden met andere woorden niet afzonderlijk, maar wel in combinatie het wantrouwen van de inspecteurs.

Politiebeambten lijken niet alleen op basis van criminele assumpties (vaker) hun pijlen op jongeren te richten. Ook leeft de overtuiging dat zij weinig respect zouden vertonen voor de politionele autoriteit. De hypothese dat identiteitscontroles fungeren als een soort drukkingsmiddel dat de politie toelaat haar autoriteit te benadrukken ten aanzien van individuen die niet wensen mee te werken of geen respect vertonen, zoals besproken in paragraaf 3.2., kan dan ook door deze resultaten worden ondersteund.

> "(…) maar er zijn er wel die dat ja eigenlijk op zich geen criminelen zou ik zeggen, maar eigenlijk ja hangjongeren die dat er ergens een sport van maken van collega's uit hun kot te lokken." – Martijn

> "(…) inderdaad als er problemen zijn met jongeren, is dat inderdaad in die wijken voor identificaties. Dat is de controlefunctie, identificeren, wie ben jij, continu

opnieuw die en die. Als je er dan nog eens komt, weet je dat hij zo noemt en hij zo (…), dan weten ze van wij houden u in het oog, dus ja het heeft nut." – Bob

De antwoorden van de participanten maken enigszins duidelijk dat het gaat om een soort van machtsspel waarbij jongeren de politie uitdagen en vice versa. Flexon, Lurigio en Greenleaf (2009) beweren dat er een wederzijds wantrouwen zou bestaan tussen beide groepen, waardoor "public exchanges between the police and juveniles are ripe for overt conflict" (p. 180). Doorheen de observaties ben ik meermaals getuige geweest van kwade blikken die jongeren en politiebeambten met elkaar delen, zonder ook maar iets tegen elkaar te zeggen. Sommige participanten geven weer zo'n 'attitude' niet te tolereren. "Ik snap niet dat die zo naar de politie durven kijken. Toen ik jong was, dan had ik respect voor de politie. Door zo te kijken, willen die dat je reageert", aldus een inspecteur. Beide partijen lijken elkaar te willen testen en uit te dagen, of een reactie uit te lokken. Ik verwijs in dit opzicht naar een situatie uit politiezone Diagondaal waarbij politiebeambten onderweg zijn naar een woning in het kader van een recente inbraak. Wanneer zij voorbij een pleintje passeren, roept er een groepje jongeren 'smurf' naar hen. Eén van de politiebeambten besluit om terug te schelden door hen als 'crapuul' te omschrijven, maar daar blijft het bij. Het heeft volgens hem geen zin om tijd en energie te investeren in jongeren die geen respect vertonen voor de politie. In een ander voorbeeld uit dezelfde politiezone rijden enkele inspecteurs voorbij een groep jongvolwassen mannen, die op basis van voorgaande misdrijven gekend zijn bij de politiediensten. Eén van de politiemannen herkent hen en spreekt hen vanuit de combi aan met de bewoording "hallo meisjes", wat zijn collega's doet lachen. Nadien gaan ze opnieuw verder op patrouille. Het provoceren van de betrokkenen staat in deze interactie centraal, en tast niet alleen het professionalisme van de politie aan, maar zorgt er, aldus Ilan (2018), ook voor dat de betrokkenen haar beschouwen als een illegitieme organisatie die alleen maar uit is op het vernederen van burgers.

Op de vraag of bepaalde bevolkingsgroepen meer problemen opleveren doorheen de uitvoering van identiteitscontroles, reageren vele politiebeambten gelijkaardig. Zo beweert een politievrouw het volgende: "Ja, meestal wel ja. Het zijn de jongeren die niet meewerken". Een andere politieman verwoordt het dan weer als volgt: "Het hangt af van wie. Die jonge gastjes uit bepaalde buurten, die gaan altijd moeilijk doen, die gaan nooit zo maar mee, … dikwijls moeilijk doen". Er lijkt met andere woorden een gedeelde overtuiging te zijn dat jongeren al snel 'moeilijk' durven doen. Zoals de weergegeven citaten in deze paragraaf enigszins duidelijk maken, valt echter niet iedere jongere onder deze assumptie. Opnieuw is de link met andere persoonskenmerken, zoals gender, etnische origine, socio-politieke overtuiging en materiële bezittingen, relevant. In samenhang met de resultaten uit bestaand onderzoek (Fagan & Geller, 2015; Svensson & Saharso, 2015), blijken de participanten voornamelijk jonge mannen, met een (niet-Europese) migratieachtergrond, beschikkend over een extreem-linkse, alternatieve levensstijl en/of subcultuur kledingstijl te associëren met het beeld van de 'moeilijke jongere'. Dit wordt later nog uitgebreider toegelicht. McAra en McVie (2005) beargumenteren in dit opzicht dat "the police appear to make distinctions about the respectable and unrespectable, children who can be accorded leniency and those who cannot" (p. 5). Het is de combinatie van enkele (of allemaal) van de bovengenoemde persoonseigenschappen die jongeren een categorisatie oplevert als 'afwijkend' of 'deviant' en hen al zo onder een grotere politionele surveillance plaatst.

De participanten zelf leggen de oorzaken van het criminele en afwijkende gedrag van 'moeilijke' jongeren voornamelijk bij de parentale opvoeding die deze laatsten krijgen, die namens hen te kort zou schieten.

> "Het is niet aan de school om te zorgen voor de opvoeding van een kind (…). Soms zien we jongeren die dronken zijn of stommiteiten plegen en zij gaan dan niet naar school, omdat de ouders dat niet volgen of de taal niet spreken en dat is vaak in meer benadeelde wijken waar er maar één soort gemeenschap is. (…) en het gebeurt soms dat we om 23 uur 's avonds aan ouders vragen waar dat hun kind van 11, 12 jaar oud is en dat ze zeggen 'ik weet het niet' en dat is het grote probleem." – Simon

Er kan in dit opzicht een verband worden opgemerkt met de migratieachtergrond van een jongere en diens gezinsleden. Politiebeambten wijzen voornamelijk met de vinger naar families met een migratieachtergrond of -verleden die zogezegd niet of onvoldoende met de 'Belgische' waarden en normen zouden gekend zijn.

Brown, Novak en Frank (2009) stellen dat politiebeambten ten aanzien van de bejegening van jongeren verscheidene doelstellingen kunnen nastreven, zijnde "law enforcement versus maintaining order versus helping the child" (p. 200). Op basis van de bovenstaande bevindingen lijken politiebeambten voornamelijk de eerste twee doelen te viseren. Het veldwerk wijst namelijk uit dat de participanten hoofdzakelijk proactief interveniëren vanuit de veronderstelling dat jongeren iets verkeerds hebben gedaan of gaan doen, eerder dan vanuit het idee dat zij mogelijks hulp en/of bescherming nodig hebben. De selectie van de geobserveerde diensten verklaart mogelijks deze resultaten. Het valt te verwachten dat de aanpak ten aanzien van jongeren verschillend is bij politionele diensten waarin het welzijn van minderjarigen een meer centrale positie inneemt, zoals slachtofferhulp en jeugd en gezin. Deze diensten werden echter niet betrokken in dit onderzoek.

6.2.2.7. Etnisch profileren en de mythe van de rotte appels

Of politiebeambten personen controleren op basis van hun huidskleur, migratieachtergrond en/of nationaliteit, is één van de meest bestudeerde vraagstukken binnen de bestaande literatuur naar politionele beslissingspraktijken. Zoals al vermeld in dit proefschrift, biedt het huidige onderzoekslandschap geen eenduidig antwoord: sommige auteurs beargumenteren kritisch dat de politie zich schuldig maakt aan etnisch profileren, terwijl anderen dan weer het tegenovergestelde beweren (zie paragraaf 3.1.3.2.). De statistieken van de landen die de etnische origines van gecontroleerden registreren, brengen alvast gemengde resultaten naar boven. Uit de laatst gepubliceerde cijfers van het Britse ministerie van Binnenlandse Zaken[17] blijkt dat van maart 2018 tot maart 2019 circa 50% van de gecontroleerden in Engeland en Wales zichzelf identificeert of door politiebeambten geïdentificeerd wordt als 'white'. Voor de categorieën 'black or black British', 'Asian or Asian British', 'Chinese or other' en 'mixed' is dat respectievelijk 18%, 11%, 2% en 3%[18].
In de Verenigde Staten hebben dan weer verschillende mensenrechtenorganisaties aan de alarmbel getrokken (zie bv. New York Civil Liberties Union, 2019), omdat de meest recente

[17] Stop and search statistieken Engeland en Wales te raadplegen op: https://www.gov.uk/government/statistics/police-powers-and-procedures-england-and-wales-year-ending-31-march-2019
[18] In de overige (ontbrekende) gevallen werd etniciteit niet geregistreerd.

statistieken van de New York Police Department (NYPD) aantonen dat van de 13 459 uitgevoerde controles in 2019 slechts 9% zichzelf omschrijft als 'white', terwijl dit voor 'black' 59% is en voor 'latino/hispanic' 29% is[19,20]. In paragraaf 4.3.1. werd reeds verduidelijkt dat zulke gegevens met de nodige voorzichtigheid moeten worden bekeken, omwille van de verschillende methodologische problemen die ze in zich kunnen dragen.
Wat dan België betreft, bevestigt een aantal participanten, net als in de studie van Amnesty International (2018), dat er wel degelijk sprake is van etnisch profileren bij de politie. Politiebeambten die zich daaraan schuldig zouden maken, betreffen namens hen echter een kleine groep en lijken niet werkzaam te zijn in de diensten of zelfs korpsen waarin de participanten werken. Etnisch profileren wordt met andere woorden omschreven als een probleem dat slechts enkele 'rotte appels' treft en de participanten distantiëren zich van deze probleemgevallen. Al dient uiteraard het bestaan van sociale wenselijkheid, waarbij politiebeambten een verboden of ongewenste praktijk verzwijgen of verhullen ten aanzien van een onderzoeker (Sollund, 2006), mee in rekening te worden genomen bij de interpretatie van deze bevindingen.

> "Ja er zullen wel rotte appels zijn bij de politie, maar dat is zo in elke organisatie. Maar in een beroep met macht, verkloten die rotte appels het voor de rest, want zo komen wij allemaal over als de boeman." – Martijn

> "Je moet een kat een kat noemen. Racisme dat is overdreven. Dat … nee. We hebben collega's die van allochtone afkomst zijn. Hier werken Polen bij ons, Roemenen, je hebt dat al gezien, Noord-Afrikanen. Nee want dat zou je … als je echt een racist was, zou je met die mensen ook niet kunnen werken. Dus ... het zal wel bestaan, maar bij ons op de dienst merk ik daar toch wel weinig van." – Franky

> "Er zullen racisten zijn binnen de organisatie, gelijk overal ter wereld. Maar ik denk in het algemeen dat de meesten zeker niet aan etnisch profileren doen, dat denk ik niet. Toch niet binnen onze zone." – Michiel

In de meningen van politiebeambten met een migratieachtergrond over het bestaan van etnisch profileren zijn er enkele verschillen te ontwaren[21]. Zo beweert een politieman met een niet-Europese migratieachtergrond dat er vandaag de dag nog steeds sprake is van discriminatie in de bejegening van burgers, maar dat dit in vergelijking met een aantal jaren geleden, sterk is verminderd. Hij verwoordt het als volgt:

> Ja ik ben akkoord, nu wel veel minder in België, want de nieuwe politiek van de politie, is het vormen van een weerspiegeling van de maatschappij. (…) meer en meer etnische minderheden gaan werken bij de politie en verlaten die, dat bestaat nu niet in België, maar die ghetto visie van ik blijf bij mijn vrienden, in mijn wijk, nee. Ik wil slagen, ik hou van deze job, ik ga dat doen. Het kan me niks schelen wat de mensen van de wijk daarvan gaan zeggen, want ik ga proberen om het goed te doen, zodat zij blij zijn en dat ben ik, dat is mijn ervaring.

---

[19] Stop and frisk statistieken van NYPD te raadplegen op: https://www1.nyc.gov/site/nypd/stats/reports-analysis/stopfrisk.page

[20] De resterende percentages beslaan andere categorieën, waaronder 'Asian/Pacific Islander' en nulmetingen doordat etniciteit niet werd geregistreerd.

[21] Bij de interpretatie van deze bevindingen is het cruciaal om in het achterhoofd te houden dat het aantal deelnemende politiebeambten met een migratieachtergrond aan deze studie beperkt is (zie paragraaf 5.3.4.1.).

Een politievrouw met een niet-Europese migratieachtergrond is daarentegen kritischer en meent dat discriminatoire controles op reguliere basis worden uitgevoerd:

> Een jongere die zwart is of van Noord-Afrikaanse origine is, (...) en die een jogging draagt met een schoudertasje en sneakers, die kan de eerste van de klas zijn en heel goed zijn opgevoed, een goede burger, wel hij gaat jammer genoeg vaker gecontroleerd worden dan Charles met zijn polo van Ralph Lauren en zijn tennisschoenen van Lacoste, dat is zeker, daarover moeten we niet liegen.

Wanneer ik bij haar naga vanwaar zulke stigmatiserende ideeën komen, dan verwijst ze enerzijds naar de media die bepaalde groepen foutief naar voor schuift als crimineel en anderzijds naar het grote aantal politiebeambten afkomstig uit rurale wijken werkzaam in steden. Doordat zij in hun leven niet of nauwelijks in aanraking zijn gekomen met diverse culturen en religies, zouden zij namens haar al snel vatbaar zijn voor stigmatiserende verhalen die worden doorgegeven op de werkvloer. Het valt te verwachten dat de aanwezigheid van collega's zonder een migratieachtergrond de antwoorden van de participanten met een migratieachtergrond in dit opzicht kunnen beïnvloeden. Zo vertelde een politieman met een niet-Europese migratieachtergrond uit politiezone Diagondaal oorspronkelijk tijdens een lunchpauze met andere ploegleden dat er bij de politie niet veel sprake is van discriminatie en dat hij en zijn collega's steeds correct te werk gaan. Enkele dagen later wordt er een man gearresteerd, die over dezelfde migratieachtergrond beschikt als de inspecteur, in het kader van een diefstal. Eén van zijn collega's zegt daarop: "Het zijn toch wel vaak dezelfde". De politieman reageert erg geprikkeld. Wanneer we nadien even alleen zijn, maakt hij mij duidelijk dat zijn collega's soms weinig begrip vertonen en dat er binnen de politie wél sprake is van discriminatie.

Wanneer de termen etnisch profileren, racisme en discriminatie achterwege worden gelaten, blijken verscheidene politiebeambten toe te geven rekening te houden met de etnische afkomst, nationaliteit en/of huidskleur van individuen bij het beoordelen van situaties. Een politie-inspecteur verwoordt het bijvoorbeeld als volgt:

> Maar profileren is onze job. En soms is daar huidskleur en etniciteit bij. (…) om zes uur 's nachts aan de … in de (naam straat) vroeger was dat dan. Ik moest op zoek gaan naar een verdachte van een vechtpartij, dan ga ik niet naar een vrouw gaan zoeken. En dan ga ik ook niet naar een wit iemand gaan zoeken, want dat is daar vol met bars waar dat Arabieren zitten, dus dan ga je daarnaar op zoek.

Het is in eerste instantie niet via officiële documentatie, maar wel op basis van zichtbare uiterlijke kenmerken, zoals huidskleur en kledij dat sommige politiebeambten individuen een welbepaalde etniciteit toekennen. Dit gebeurt evenzeer bij het labelen van personen zonder wettig verblijf.

> "Je ziet dat meteen. Dat is triestig om te zeggen, maar je ziet dat aan de fysieke uitstraling van personen, hun vestimentaire stijl. Dat zijn gewoon illegalen. Dat is misschien moeilijk om te begrijpen, maar wij flikken zien dat meteen, iemand die illegaal is." – Jonas

> Luc: "Je ziet een groepje studenten en in die groep zie je een illegaal. Wat doet die daar?"

> Ik: "En je zegt je ziet een illegaal, hoe weet je dat dat een illegaal is?"
>
> Luc: "Hun fysiek. Dat is met de ervaring."

Deze bevindingen vormen geen uitzondering wanneer de wetenschappelijke literatuur er wordt bijgehaald. Zo stelde Weber (2011) bijvoorbeeld vast dat "individuals are stopped solely on the suspicion of being a non-citizen" (p. 461). Burgers waarvan wordt verondersteld dat ze niet-Belgisch zijn, krijgen op die manier al snel een stempel opgedrukt en riskeren mogelijks op een verschillende wijze benaderd te worden omwille van de (negatieve) assumpties die zulke stempels in zich dragen. Immers, net als in andere studies (zie bv. Quinton, 2011; van der Leun, et al., 2014, Çankaya, 2015), gelooft een aantal participanten dat sommige bevolkingsgroepen vaker betrokken zijn bij het plegen van welbepaalde misdrijven, wat bijgevolg de uitvoering van controles ten aanzien van deze groepen in hun hoofden kan legitimeren. Zoals de onderstaande antwoorden aantonen, wordt er geregeld verwezen naar individuen van (Noord-)Afrikaanse en Oost-Europese origine.

> "Het profiel, ofwel Oost-Europees ofwel Noord-Afrikaans (...) tussen de 15 en 25 jaar, in jogging, een pet of een kap op het hoofd, dat zijn de dingen die bij ons altijd terugkomen, daarom moet dat zo niet zijn, dat is voor (naam stad) misschien zo, maar …." – Steven

> "Ja dat is typisch inbraken rondtrekkende dadergroepen, Oost-Blokkers. Gewelddelicten dus aftrekken van kettingen, afrukken van handtassen, allochtone jongeren over het algemeen. Winkeldiefstallen (…) dat gaat 50-50 zijn van vrouwen en mannen, maar over alle nationaliteiten en drugsdelicten, de partydrugs over het algemeen autochtonen, echt autochtonen, en harddrugs, crack, heroïne en dergelijke ook weer meer de allochtonen. En cannabis, heel veel cannabis, Afrikanen. En schriftvervalsing en oplichting en dergelijke, dat zijn Afrikaanse specialiteiten." – Franky

Dezelfde denkpatronen blijken eveneens aanwezig te zijn bij een aantal politiebeambten die aangeven over een migratieachtergrond te beschikken. Zo beweert een inspecteur met een niet-Europese migratieachtergrond het volgende:

> Ik wil zeggen (naam van buurt), al die dat daar wiet verkopen, dat zijn Afrikanen. We gaan daarover niet liegen, dat gaat niet om de kwestie van wel/niet racistisch te zijn. (…) zij die heroïne verkopen in (naam van buurt), dat zijn Noord-Afrikanen. Voilà, dat zullen niet Paul of François zijn die wonen in (naam buurt) en die een beetje zakcentjes willen verdienen.

Een andere participant die eveneens beschikt over een niet-Europese migratieachtergrond antwoordt vrij gelijkaardig:

> Ja je moet er wel eerlijk over zijn. Pak 90% van de tijd controleren we wel mensen van een andere origine. Maar dat is ook gewoon omdat ze het uithangen. Mensen zien ons rijden in een wijk. Wie gaat ons naroepen? Ja de allochtonen. Belgen … witte mensen doen dat niet. En daarom dat wij dan wel overgaan tot een controle, om te zeggen van kijk dat is niet correct als wij hier komen dat jullie ons vuile flikken noemen.

Wanneer ik vervolgens naga vanwaar politiebeambten de informatie of kennis over het veronderstelde verband tussen bepaalde groepen en specifieke soorten criminaliteit verkrijgen, dan wordt er verwezen naar verscheidene bronnen. Eerst en vooral blijkt opnieuw de eigen (terrein)ervaring een belangrijke leidraad te vormen voor politiebeambten. Door geregeld met dezelfde (groepen) personen in aanraking te komen, groeit bij de participanten het geloof dat zij vaker betrokken zouden zijn bij criminaliteit. Of zij dat contact nu zelf opzoeken door bijvoorbeeld deze personen vaker aan proactieve controles te onderwerpen, laat ik even terzijde en kom ik later op terug. Wat vaststaat, is dat de participanten ervaren in grote mate met bepaalde (groepen) personen in aanraking te komen doorheen de uitvoering van het dagelijkse politiewerk en om die reden een groter politietoezicht ten aanzien van deze personen gerechtvaardigd achten.

> "Doorheen onze job komen wij veel zigeuners tegen." – Michiel

> [De inspecteurs tonen mij via camerabeelden een diefstal die gisterenavond werd gepleegd. De daders waren twee jonge mannen die volgens hen van Noord-Afrikaanse origine zijn. Eén van de inspecteurs zegt vervolgens tegen mij: "Zie dan zeggen ze dat wij racisten zijn, maar wij worden daar elke dag mee geconfronteerd. Wij stellen dat vast. Negen op de tien keer dat je iets ziet, is de dader een Noord-Afrikaan, heel soms is het een Pool."] – observatienota PZ Diagondaal

Vervolgens blijken politiebeambten zich tevens te baseren op getuigenverklaringen en politiestatistieken. In deze bronnen zouden namens enkele participanten steeds dezelfde profielen naar boven komen en op die manier het profileren van specifieke (groepen) individuen legitimeren. Een inspecteur geeft bijvoorbeeld het volgende antwoord: "(...) de meeste verdachten zijn Noord-Afrikanen tussen de 15 en 25 jaar in een trainingspak. Ze mogen dan nog zeggen police property groups of etnisch profileren, maar als je de meeste getuigenverklaringen leest, dan valt dat type echt wel op". Een andere politieman formuleert het dan weer op deze manier: "Dat is gewoon statistisch. Als je tien aanhoudingen in het kader van informaticafraude bekijkt, zijn er negen Afrikanen tussen. Als je tien aanhoudingen in het kader van woninginbraken bekijkt, dan zijn het acht keren van de tien Oostblok dingen". Wat politiebeambten precies bedoelen met gegevens uit statistieken is onduidelijk. Naast de wetgever (artikel 6 van de wet van 18 maart 2014 betreffende het politionele informatiebeheer), benadrukt ook een antwoord geformuleerd door de toenmalige vice-eersteminister en minister van Veiligheid en Binnenlandse Zaken, belast met Grote Steden en de Regie der gebouwen in de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers in 2015, nogmaals dat het in België niet toegestaan is om iemands etnische origine te registreren met het oog op statistische – en/of andere analysedoeleinden[22]. Zelf heb ik nooit zicht gehad op politiestatistieken waarin de etniciteit van individuen is opgenomen. De politie- en/of dienstculturen spelen in dit opzicht mogelijks opnieuw een belangrijke rol. Met politiestatistieken wordt dan verwezen naar vaststellingen die politiebeambten maken op het terrein en de verhalen die zij hieromtrent met elkaar delen. Statistieken worden zo op een meer informele wijze geconstrueerd en slaan niet zozeer op cijfers, grafieken en/of tabellen, maar eerder op een soort van 'mond tot mond' gedeelde kennis. Zo antwoordt een politieman het volgende nadat ik hem heb gevraagd hoe hij aan informatie geraakt ten einde (efficiënt) criminaliteit op te sporen:

[22] Vr. en Antw. Kamer 2014-15, 18 mei 2015, (Vr. nr. 339 B. PAS), https://www.dekamer.be/QRVA/pdf/54/54K0025.pdf

> "Als zij straks ons komen aflossen en die mannen vragen 'geen nieuws?', en ik heb een verdachte gezien in een bepaalde buurt waar dat er veel ..., dan zeg ik: 'ik heb hem gezien, hij rijdt met die auto rond, het is misschien de moeite om hem eventjes in het oog te houden'. (...) dat wordt mondeling doorgegeven".

Ik maakte reeds duidelijk dat politiestatistieken de politieactiviteit weerspiegelen en niet zozeer de effectief gepleegde criminaliteit. Indien politiebeambten op bepaalde bevolkingsgroepen focussen, dan valt het te verwachten dat de aanwezigheid van deze groepen in de statistieken waarover zij het hebben, groter is (zie paragraaf 3.1.3.1.). Op die manier bestendigt men bestaande stereotiepe denkkaders. Çankaya (2015) omschrijft statistieken in dit opzicht als een 'biopolitieke techniek' en beargumenteert dat politiebeambten zich hierop beroepen ten einde "risicovolle subpopulaties observeerbaar en controleerbaar te maken" (p. 19).

De participanten sommen zelf nog andere redenen op die namens hen een rechtvaardiging vormen voor de grotere politionele aandacht ten aanzien van welbepaalde (groepen) personen. Zo wordt er geregeld verwezen naar culturele praktijken die verschillen van bevolkingsgroep tot bevolkingsgroep. Daar waar in 'westerse' maatschappijen het rondhangen in publieke ruimtes in mindere mate zou worden getolereerd, geldt het tegenovergestelde voor andere (gemeenschaps)culturen. Zoals reeds vermeld in dit hoofdstuk, kan het rondhangen in publieke ruimtes gepaard gaan met overlast door geluidshinder, milieuvervuiling en de consumptie van verdovende middelen. In zulke situaties kunnen politiebeambten zich gerechtigd voelen om in te grijpen.

> "Ja ik kan dat begrijpen dat allochtonen zich geviseerd voelen en dat moet echt niet leuk zijn, maar ja die hebben gewoon andere culturele gewoontes. Die hangen buiten rond tot twee uur, drie uur 's nachts en dat is nu eenmaal verdacht." – Jorben

> "(...) bij wijze van spreken in Marokko of in Egypte is dat niet zo, in Amerika of ik weet niet waar, maar in België als jij om vier uur 's nachts in een auto zit te keuvelen met elkaar met gedoofde lichten en je vraagt dan nog 'goede avond heren', 'oh wat is het weer' en het begint al op die toon … ja." – Martijn

> "Na een bepaald uur zie je ook meer bepaalde nationaliteiten buiten. Als je dan een controle doet, is het normaal dat er bepaalde profielen terugkeren. Mensen gaan er te snel vanuit dat wij racistisch zijn." – Bruno

Door het rondhangen in deze context voornamelijk te koppelen aan de cultuur of etnische afkomst waarover individuen beschikken, kunnen we aannemen dat niet zozeer het rondhangen ('s nachts) *as such* als afwijkend wordt gelabeld. Het zijn voornamelijk de ideeën die bestaan over (gemeenschaps)culturen en de veronderstelde gedragspatronen die daarmee gepaard gaan, die gebruikt worden ter markering van een soort van grens tussen wat wenselijk en niet wenselijk gedrag is (Mutsaers, 2014), waarbij dan voornamelijk deze laatste categorie aan een uitgebreid politietoezicht wordt onderworpen. De vraag kan dan ook omgedraaid worden; zouden individuen die ('s nachts) rondhangen, maar daarentegen volgens de opvatting van de interveniërende politieman/vrouw 'westers' zijn op eenzelfde focus of labeling kunnen rekenen?

Een andere verklaring kan worden gevonden in de hot spot politiestrategieën waarbij politiebeambten een grotere politionele activiteit ontplooien in locaties waarover zij de

kennis hebben dat er een (groot) risico heerst op criminaliteit. In zulke buurten zouden er volgens enkele participanten een groot aantal personen met een migratieachtergrond wonen, waardoor zij vaker met de politie in contact komen.

> "Dus ja er is wel ethnic profiling, maar het is niet bewust omdat wij racistisch zijn en dat wij gaan zeggen we gaan allemaal Marokkanen gaan controleren, nee. Het staat niet op hun voorhoofd geschreven dat ze Marokkaan zijn. Maar wij weten in die buurt is er meer kans dat iemand gekend is en in die buurt leven misschien meer allochtone mensen." – Lionel

Sommige participanten hebben het in dit opzicht ook over de stadscontext die een grote diversiteit met zich meebrengt. Door de aanwezigheid van een ruimer aantal bevolkingsgroepen, zouden politiebeambten werkzaam in steden mogelijks vaker worden geconfronteerd met feiten gepleegd door personen met een migratieachtergrond in vergelijking met politiebeambten werkzaam in zones waar er minder diversiteit aanwezig is, waardoor hun beeld dreigt te verengen ten aanzien van welbepaalde bevolkingsgroepen. Een inspecteur verwoordt het bijvoorbeeld als volgt:

> We komen daar natuurlijk wel heel veel mee in contact, met dat bepaald profiel en dat vormt ons misschien ook wel een beetje en dat is niet goed. We zitten hier alle dagen, wij zijn er alle dagen mee bezig, je ziet niks anders, maar ik denk als je van (naam stad) naar één of ander (…) boerengat gaat, dan kom je dat niet tegen en dan ... dat is toch anders.

Een andere participant geeft een gelijkaardig antwoord: "Ik denk gewoon dat de populatie hier in (naam stad) veel groter is dan in andere steden. Daardoor ook dat wij gewoon veel meer mensen controleren met een andere huidskleur denk ik."

Van een zwart – witte redenering naar een caleidoscopisch debat

Dat er bij politiebeambten stereotypen bestaan die bevolkingsgroepen kunnen benadelen, kan op basis van de geschetste bevindingen niet worden ontkend. Het blijft belangrijk om oog te hebben voor de individuele kenmerken waarover eenieder beschikt en uitspraken over de discriminatie die (groepen) individuen ervaren dienen vanuit die optiek te worden geformuleerd. Via het volgende antwoord van een politievrouw met een niet-Europese migratieachtergrond tracht ik mijn argumentatie nader uit te bouwen:

> Op een gegeven moment was het echt moeilijk. Het was echt onmogelijk om te verdragen, er waren niet alleen racistische moppen, maar ook seksistische moppen en daarbovenop word je constant beoordeeld op elke actie die je onderneemt. (…) en er zijn dus twee oplossingen, ofwel volg je hen daarin en dan word je zo ook en blijf je deel van de groep, ofwel desolidariseer je je van dat en van de groep en probeer je een olifantenhuid te ontwikkelen. (…) en mijn collega (naam) zal mijn ervaringen met die seksistische moppen wel kunnen begrijpen, maar niet het racisme.

Haar ervaringen wijzen op het belang van een *intersectionele* invalshoek bij het begrijpen van discriminatieprocessen (Crenshaw, 1989). Zo geeft ze duidelijk weer niet alleen te maken te krijgen met racistische opmerkingen, omwille van haar etnische origine, maar ook met seksistische opmerkingen, omwille van haar gender. Zij omschrijft haar

ervaringen als uniek: politiemannen met een gelijke migratieachtergrond begrijpen mogelijks haar ervaringen met racisme, en politievrouwen haar ervaringen met seksisme, maar geen van beide groepen kan werkelijk ervaren hoe zowel het racisme als het seksisme doorkruisend de politievrouw treffen in het beroepsveld. Hetzelfde geldt ook voor de ervaringen van burgers met discriminatie. Ik verwijs in dit opzicht naar een verkeerscontrole in politiezone Maraudijk waarbij een politieman een vrouwelijke bestuurder – waarvan hij veronderstelt dat ze Marokkaanse is – geen alcoholtest laat uitvoeren, omdat haar geloof de consumptie van alcohol verbiedt. Mannelijke bestuurders met een (vermoedelijk) Noord-Afrikaanse migratieachtergrond moeten daarentegen wel blazen, vanuit de veronderstelling dat mannen sneller dan vrouwen de regels van hun geloof durven te overtreden. De wijze waarop etniciteit een rol speelt in de selectiviteitspraktijken van politiebeambten blijkt met andere woorden veelal gekoppeld te zijn aan andere kenmerken, waaronder leeftijd, kledij, gender, religie en plaats, waarbij voornamelijk het samenspel van deze kenmerken het wantrouwen van politiebeambten beïnvloedt.

> "Als je gaat kijken naar het aantal witte personen tussen de 40 en 60 jaar oud dat gecontroleerd wordt, ja dan zullen dat er heel weinig zijn. Maar als je gaat kijken naar allochtone mensen van die leeftijd die gecontroleerd worden, dan zullen dat er ook heel weinig zijn". – Bruno

> "Maar ja ik controleer geen gesluierde vrouwen die hun boodschappen aan het doen zijn of een 50-jarige Marokkaan met zijn djellaba die op een bank aan het bidden is". – Martijn

Etnische stereotypen blijken daarenboven geen een-, maar een meerduidig effect te bewerkstelligen. Om dit te illustreren verwijs ik naar twee observaties in politiezone Diagondaal. In het eerste voorbeeld krijg ik van een inspecteur te horen dat Brazilianen geregeld betrokken zouden zijn bij het stelen van bagages en handtassen van toeristen. Wanneer de politieman bijgevolg een individu die hij als Braziliaans identificeert, spot in de buurt van een groepje toeristen, houdt hij hem/haar steeds nauwlettend in de gaten. De veronderstelde etnische achtergrond van het individu leidt hier tot een toename van het wantrouwen bij de politieman. Het tweede voorbeeld heeft dan weer betrekking op een situatie waarbij twee politiebeambten besluiten om 's nachts een bestuurder tegen te houden, omdat de lichten van zijn wagen niet werken. Na een babbeltje te hebben gevoerd met de man, sporen ze hem aan om zijn koplampen zo snel mogelijk te herstellen. Nadien vertrekken de inspecteurs weer op patrouille. Wanneer ik hen vraag waarom ze de man niet hebben gecontroleerd, antwoordt één van de inspecteurs het volgende: "Dan zouden we mogelijks vastzitten voor een aantal uren. Bovendien is hij ook Braziliaans en die doen meestal gaan autodiefstallen". In dit geval zorgt de veronderstelde etnische origine van de betrokkene net voor een afname van het wantrouwen bij de politiebeambten, waardoor de situatie uiteindelijk wordt gecategoriseerd als risicoloos en er bijgevolg geen politiecontrole wordt uitgevoerd.

Klaar voor verandering?

Verscheidene participanten geven aan in hun carrière reeds door burgers beschuldigd te zijn geweest van etnisch profileren en/of racisme. Sommigen onder hen aanschouwen zulke beschuldigingen als een mechanisme om de ontevredenheid ten aanzien van het politieoptreden of een proces-verbaal te uiten.

> "(...) het is ook een beetje een wapen voor bepaalde mensen om heel gemakkelijk te gaan zeggen … ja dat je racistisch bent, omdat ze hopen dat ze u dan gaan destabiliseren of diskrediteren, dat je je gaat slecht voelen." – Lionel

> "Er wordt heel gemakkelijk naar een excuus gezocht. Je bent altijd een racist. (...) hoe vaak dat ik dat al gehoord heb, het is uw laatste dag bij de politie en ik zorg ervoor dat jij je job kwijt bent. (...) elke keer ... dat gaat van een winkeldiefstal tot zelfs mensen dat je een boete geeft omdat ze geen gordel dragen, dat komt vanuit alle hoeken." - Bruno

Door vanuit zulke ideeën te vertrekken, houden politiebeambten weinig of geen rekening met de ervaringen van burgers en stellen ze hun eigen handelen niet in vraag, waardoor verandering wordt vermeden. Een klein aantal participanten doet dit dan weer wel tot op zekere hoogte en staat stil bij het bestaan van stereotypen en de wijze(n) waarop deze patronen tot stand komen. Zo meent een politie-inspecteur het volgende:

> "(…) er zijn bijvoorbeeld rellen geweest op (datum). Dat was een groot deel van Marokkaanse jongeren die op dat moment … ondanks dat er ook andere personen bijzaten. Natuurlijk als je dan gaat controleren in die wijk, ga je natuurlijk niet de witten of de zwarten of de mensen met Portugese roots gaan controleren. Dan ga je echt specifiek op die …, dat is dan echt wel een profilering. Maar dat mag niet altijd gebeuren ... in de normale patrouilles, mag dat niet het geval zijn. Je mag niet op basis van huidskleur of op basis van geslacht of op basis van andere zaken … ik zeg maar iets als je bijvoorbeeld ziet dat die persoon een transseksueel is, gewoon om te weten is dat nu een man of een vrouw uit nieuwsgierigheid. Ik denk niet dat dat de bedoeling is. (...) daar moet je altijd omslachtig mee omspringen en als je dan iemand controleert, moet je altijd de afweging maken van ja ga ik die nu controleren of niet controleren." – Maarten

Dat de grens tussen ervaringsgericht handelen en discriminatie erg dun is en een zekere alertheid dan ook nodig is doorheen de uitvoering van politiewerk, benadrukte ik reeds in dit hoofdstuk. Hoewel verscheidene participanten dit erkennen, geven ze toch toe moeite te hebben met het behouden van een evenwicht. "Door steeds met dezelfde personen in contact te komen, worden onze controles beïnvloed, dat is de ervaring die maakt dat je zo'n dingen aanvoelt. En dat is normaal, maar ook wel gevaarlijk", aldus een politieman. Het veelbesproken onderscheid tussen backstage en frontstage policing in de wetenschappelijke literatuur (zie paragraaf 2.2.1.), maakt dat er in de praktijk mogelijks een verschil is tussen de wijzen waarop politiebeambten zich profileren ten aanzien van 'outsiders' (burgers) en 'insiders' (collega's). Of anders, etnische stereotypen bestaan ongetwijfeld binnen de muren van het politiecommissariaat, maar worden mogelijks bij de uitoefening van politiewerk in de buitenwereld losgelaten, daarover in de komende hoofdstukken meer. Toch moet men zich namens Bowling en Phillips (2003) behoeden voor allerlei vormen van 'insiders' discriminatie. Zo beweren zij in navolging van Hall, Lewis en McLaughlin (1998) dat "while there is no automatic or straightforward link between racially prejudiced attitudes and language and discriminatory or differential behaviour … there is a consistency in the pervasive nature and expression of racial stereotypes and their influence on police expectations" (p. 530). Volgens de onderzoekers beïnvloeden bestaande stereotypen het denken en handelen van politiebeambten onbewust, zelfs al geloven zij zelf ten stelligste dat ze op een niet-discriminatoire wijze te werk gaan. Bowling en Phillips

benadrukken dan ook de noodzaak van een goede monitoring en supervisie op de beslissingen van politiebeambten.

6.2.2.8. Klasse gebonden controleren

De socio-economische status (SES) van individuen is een veel bestudeerde eigenschap in de sociale en humane wetenschappen en wordt door Scheerder, Vos en Pauwels (2009) omschreven als "de mate waarin een sociale geleding van de samenleving een grotere of kleinere afhankelijkheidspositie inneemt ten aanzien van (andere) sociale strata" (p. 158). Voorbeelden van zulke strata zijn inkomen, opleidingsniveau en beroepsstatus (Bradley & Corwyn, 2002). Van individuen die een grotere afhankelijkheidspositie innemen ten aanzien van deze strata wordt doorgaans gesteld dat zij over een lage SES beschikken (Sirin, 2005). Verscheidene studies zijn reeds nagegaan of er een verband bestaat tussen de SES van een individu en zijn/haar betrokkenheid bij criminele activiteiten (zie bv. Agnew, Matthews, Bucher, Welcher en Keyes, 2008; Defoe, Farrington, & Loeber, 2013; Thompson & Morris, 2013). Black (1976) lijkt alvast te suggereren dat er wel degelijk een samenhang bestaat. Wanneer individuen die beschikken over een lage SES geconfronteerd worden met problemen, zoals geweld of financiële tekorten, dan zouden zij namens hem het heft zelf in handen nemen, in plaats van beroep te doen op officiële overheidsinstanties. Tussen de regels door stelt Black dus impliciet dat individuen beschikkend over een eerder lage SES sneller geneigd zijn om over te gaan tot criminele feiten ten einde hun levenskwaliteit te verbeteren. Bij verscheidene politiebeambten uit deze studie lijken soortgelijke ideeën te bestaan. Armoede wordt namelijk al snel geassocieerd met (straat)criminaliteit. Sommigen aanschouwen dit verband zelfs als een soort 'onvermijdelijk kwaad'.

> "Ik denk dat we heel veel arme mensen controleren, omdat die natuurlijk veel meer moeten doen om misschien zelfs te overleven. Daar is misschien veel meer criminaliteit bij." – Steven

> "Maar als we het hebben over kleine criminaliteit, straatcriminaliteit, dan is het wel een grote meerderheid van dezelfde mensen die we tegenkomen en ik heb het dan niet bepaald over hun afkomst, maar meer over hun … financieel, de armoede bijvoorbeeld." – Lionel

Dat de bovenstaande hypothese (criminaliteit plegen ten einde de levensstandaard te verbeteren) in een aantal gevallen blijkt te gelden, bewezen reeds enkele onderzoeken (Heimer, 1997; Kramer, 2000). Toch zou het erg naïef zijn om deze bevinding te veralgemenen. Talloze studies brachten immers aan het licht dat er naast armoede, nog heel wat andere redenen zijn die individuen doen overgaan tot het plegen van (straat)criminaliteit (Katz, 1988; Lyng, 1990; Vitaro, Brendgen, Ladouceur & Tremblay, 2001; Choy, Raine, Venables & Farrington, 2017; Curcio, Mak, & George, 2017). Daarenboven kan het geloof in deze hypothese gemakkelijk leiden tot discriminatie. Via mijn eigen onderzoekservaringen licht ik dit nader toe. Zo blijken politiebeambten in het contact met de bevolking zonder enig aantoonbaar officieel bewijs individuen een SES toe te schrijven. Dit doen ze voornamelijk op basis van hun eigen ideeën omtrent de materiële bezittingen waarover individuen beschikken, zoals een voertuig, juwelen, kleren, …. Indien er tussen de veronderstelde SES van een individu en diens materiële bezittingen een incongruentie bestaat, dan blijken de participanten al snel wantrouwig te worden. Om dit op een meer concrete wijze te verduidelijken, verwijs ik opnieuw naar één van de

vignetten die aan bod komt doorheen de interviews. In het onderstaande voorbeeld bespreekt de inspecteur een foto van een groepje jongeren in een wagen (zie figuur 5)[23].

Figuur 5 – vignet jonge mannen in wagen

De wagen zelf is op de afbeelding niet zo goed zichtbaar. Het is dus met andere woorden voor de inspecteur niet duidelijk in welke staat de auto zich bevindt en tot welk merk deze behoort. Bij het beoordelen van de afgebeelde situatie, geeft de participant duidelijk aan rekening te houden met de kostprijs van de wagen en verbindt hij dit met het socio-economische profiel dat hij toekent aan de inzittenden.

> "Er is een verschil tussen rondrijden in een auto van 50 000 euro en rondrijden in een auto van 5000 euro. Dat zijn duidelijk geen personen die zich een auto aan 50 000 euro kunnen veroorloven, dus dat gaat zeker meespelen." – Luc

Zonder te beschikken over specifieke informatie over de identiteit van de adolescenten, geeft de inspecteur duidelijk weer dat hun fysieke verschijning niet te rijmen valt met een auto die 50 000 euro waard is, waardoor hij het hele gebeuren verdacht acht. Betreft het daarentegen een auto die slechts 5000 euro waard is, dan zou de inspecteur de situatie vermoedelijk op een andere manier benaderen. Ook doorheen de observaties komen er gelijke onderzoeksbevindingen aan het licht. Zo besluit een inspecteur uit politiezone Diagondaal om twee jonge mannen staande te houden, omdat ze rondlopen met een winkeltas van het kledingmerk Hugo Boss. Hij stelt de jongeren vervolgens allemaal vragen over de inhoud van de tas en de kostprijs van het product. Wanneer ik hem nadien vraag wat er zo verdacht is aan het hele gebeuren, dan maakt hij duidelijk dat het vreemd is om twee jongvolwassenen te zien rondlopen met een winkeltas van zo'n kostelijk kledingmerk. Deze voorbeelden tonen aan dat stereotiepe ideeën over de veronderstelde SES van een individu leiden tot discriminatie wanneer de identiteitscontrole daarop wordt gebaseerd.

6.2.2.9. De kleren maken de verdachte

Kledij wordt door Solhjell, Saarikkomäki, Haller, Wästerfors en Kolind (2019, p. 352) omschreven als een belangrijke 'marker of suspicion' doorheen de uitvoering van proactief

[23] Deze figuur werd reeds besproken in paragraaf 6.2.2.5., maar wordt nu dus in een andere context gebruikt.

politiewerk. Dit proefschrift onderbouwt deze hypothese en wijst uit dat de vestimentaire stijl waarover (groepen) personen beschikken wantrouwen bij politiebeambten opwekken. Dit is eerst en vooral het geval wanneer er een daderomschrijving, gebaseerd op informatie aangeleverd door een slachtoffer, getuige en/of collega, voorhanden is.

> "Als er een opsporing is en je gaat bijvoorbeeld een heel specifiek t-shirt of een heel specifieke pull gaan zoeken, dan kan je die mens gaan identificeren. Ondanks dat je misschien bepaalde aanwijzingen hebt, maar niet zeker bent dat hij het is, want hij heeft dezelfde vest en dezelfde schoenen. Het is niet … bijvoorbeeld als je met Nike Airs rondloopt of met een opgeblazen vest, waarschijnlijk gaan er nog een paar mensen zo rondlopen, maar het is wel een aanwijzing dat er eventueel een misdrijf zou kunnen gepleegd zijn." – Maarten

> "(…) ze zeggen in die straat daar is, ik zeg nu maar iets, daar is een portefeuille gepikt van een mevrouw, het is een persoon zo en zo en je komt daar toe en je ziet een persoon die ongeveer zo en zo is, dus die kan corresponderen met die beschrijving, dan ga je over tot controle." – Franky

Het merendeel van de participanten vindt daderomschrijvingen één van de meest efficiënte detectietools wat betreft de opsporing van criminaliteit, een bevinding die eveneens naar boven komt in de studie van Dunham, et al. (2005). Paradoxaal is dan ook de vaststelling dat daderomschrijvingen geregeld weinig en niet erg gedetailleerde informatie bevatten. Ik verwijs in dit opzicht naar een observatieshift in politiezone Maraudijk waarbij er een oproep wordt gelanceerd over de verdwijning van een minderjarige. De beschrijving die wordt meegegeven van het vermiste meisje is erg punctueel: naast een descriptie van haar uiterlijk, worden tevens de vorm van haar oorbellen en de kleur van haar nagellak vermeld. De inspecteurs reageren erg verbaasd. Eén van hen zegt daarop het volgende: "Amai dat is ook de eerste keer dat die beschrijving zo volledig is. Meestal is dat gewoon blauwe broek, zwarte pull". Dit voorbeeld betreft geen zeldzaamheid. Op nog vele andere momenten doorheen het veldwerk kreeg ik van de participanten te horen dat de informatie die zij krijgen van getuigen en/of slachtoffers veel te vaag is om er effectief mee aan de slag te kunnen. "Ja man en Noord-Afrikaans, daar kunnen we nu eens niks mee doen, want zo lopen er veel rond", aldus een inspecteur.

Het controleren van personen op basis van een daderomschrijving is een vorm van profilering, die als legaal kan worden omschreven. Het wordt echter problematisch wanneer politiebeambten deze reden oproepen ter rechtvaardiging van discriminatoire controles (Janssens & Forrez, 2015). Het onderzoek van Quinton (2011) lijkt dit laatste alvast te bevestigen. Door het gebrek aan gedetailleerde informatie in daderomschrijvingen, baseren de politiebeambten uit zijn studie zich voornamelijk op de meest algemene en – vaak weinigzeggende – kenmerken, zoals etniciteit en gender, wat de uitvoering van discriminatoire politiecontroles in de hand werkt. Mijn eigen veldervaringen brengen dan weer andere bevindingen aan het licht. Slechts wanneer politiebeambten over zeer gedetailleerde informatie beschikken (zoals de kleur, design en merk van een rugzak, hoofddeksel of auto) voeren zij controles uit op basis van daderomschrijvingen. Pragmatische redeneringen maken dat er aan niet veelzeggende daderomschrijvingen weinig tot geen aandacht wordt besteed, maar daarover later meer. Dit betekent echter in geen geval dat individuen zich niet ten onrechte geviseerd kunnen voelen door controles gebaseerd op daderomschrijvingen. Een politieman geeft in dat opzicht het volgende voorbeeld:

> Onlangs was er een oproep over een persoon die iemand had neergestoken. Dan hebben wij een beschrijving gekregen van die persoon. Wij zien iemand over straat lopen met ongeveer dezelfde beschrijving. We controleren die en die roept direct naar ons: 'ja dat is al de derde keer dat ik vandaag word gecontroleerd, omdat ik er een beetje bruin uitzie en dergelijke'. Dus ja, dat zijn van die dingen die gebeuren, dat je iemand vaker controleert op eenzelfde dag.

De focus op 'afwijkende' kledingkeuzes

Landman (2015) beargumenteert dat kleding een 'belangrijk onderscheidingscriterium' is, net omdat "bepaalde kledingstukken door straatagenten worden geassocieerd met 'nette' burgers, terwijl andere worden gezien als indicatoren van verdachtheid" (p. 226). Ook uit deze studie blijkt dat politiebeambten in hun dagelijkse werking voortdurend bezig zijn met het classificeren van kledingstijlen, gaande van normaal (en dus eerder alledaags) tot afwijkend (en dus verdacht), waarbij dan uiteindelijk slechts deze laatste categorie het mikpunt wordt van een verhoogde politiesurveillance. Kledingkeuzes kunnen op basis van een hele resem factoren het label 'afwijkend' krijgen toegewezen. In eerste instantie kan worden verwezen naar de weersomstandigheden. Personen die zich (in de opvatting van politiebeambten) op ongepaste wijze kleden in relatie tot de huidige weersomstandigheden worden al snel als verdacht aanzien en bijgevolg nauwlettend in de gaten gehouden.

> "Ja als je in de zomer een dikke trui aanhebt en een dikke jas dan wel. (...) onlangs had ik een man aan een bushalte zien staan en het was meer dan 30 graden en die had een jas aan, ja dan ga je even vragen hoe dat dat komt dat die dat aanheeft. Mensen hadden er ook al voor gebeld dat ze dat een beetje raar vonden." – Kaat

De verhouding tussen de kleren die een individu draagt en de weersomstandigheden kunnen daarenboven ook nog op een andere manier de achterdocht van politiebeambten prikkelen. Het volgende antwoord van een participant op de vraag waarmee hij rekening houdt bij het opsporen van verdachte omstandigheden, illustreert dit:

> Kledij of spullen, voorwerpen ja. Een persoon … hoe kan je dat nog zeggen. Het regent pijpenstelen, je gaat binnen in een station. Iedereen is zeiknat en daar zitten twee pipo's tussen die kurkdroog zijn. Wel die zijn al heel lang in het station aan het rondlopen en dan weet je van dat is hier niet juist.

Men kan veronderstellen dat de inspecteur in dit voorbeeld de kledij van de personen as such niet verdacht vindt. Het is echter in samenhang met de weersomstandigheden (droge kledij bij langdurige regenbui) en de gestelde gedragingen (rondhangen in een station) dat dit voor hem wel het geval wordt. Er wordt met andere woorden – opnieuw – verwezen naar een soort van incongruentie die voor politiebeambten niet koosjer blijkt. Een andere politieman illustreert het bijvoorbeeld op deze manier: "Je hebt personen bij wie de kledij niet 'matcht', bijvoorbeeld iemand draagt een chic kostuum met versleten sneakers".

Dat bepaalde als 'afwijkende' omschreven kledingkeuzes vaker worden geassocieerd met criminele intenties, bewijst het onderzoek van Quinton, Bland en Miller (2000). Zo blijken de politie-inspecteurs uit hun studie een groter wantrouwen te hebben ten aanzien van individuen die volledig in het zwart gekleed zijn "on the assumption that the person could be trying to make themselves harder to see" (p. 20). Soortgelijke bevindingen komen ook

in dit onderzoek naar boven. Van personen die zich trachten onherkenbaar te maken ten aanzien van de buitenwereld in het algemeen en de politie in het bijzonder, wordt immers al snel verondersteld dat ze betrokken zijn bij criminele feiten. Een inspecteur verduidelijkt het als volgt: "Ik ga waakzaam optreden ten aanzien van een persoon die zich wat verstopt. (…) bijvoorbeeld door het dragen van een sjaal of dikke jas. (…) of een hoed en een zonnebril, zo dat hij onherkenbaar is". Een andere participant verwoordt het dan weer op deze manier: "Die jongeren, daar is al iemand bij die een kap op heeft. Dat wijst al op ... ik heb iets te verbergen. Dat lijkt wat 'cool', maar voor ons is dat een indicatie ... voor mij persoonlijk dan toch". Verder geven enkele politiebeambten het voorbeeld van personen die 's nachts twee broeken over elkaar dragen. Het zou dan hoogstwaarschijnlijk gaan om drugdealers die 's nachts buiten werken en zich zo willen wapenen tegen de koude. Ook de link met de recente terreurdreiging blijkt in dit opzicht opnieuw relevant. Heel wat inspecteurs maken duidelijk dat ze personen zouden controleren wanneer hun kledingstijl wijst op een mogelijke betrokkenheid met terreurgroeperingen. In de onderstaande citaten verwijzen enkele participanten naar voorbeelden van kledingstukken en -stijlen die zij associëren met terrorisme.

> "Ja bepaalde dingen zijn natuurlijk flagrant. Na de aanslag zijn wij op het grondgebied een persoon tegengekomen die gekleed was in zo'n 'battledress' van het leger met militaire schoenen aan. Hij had een lange baard, was een overtuigde moslim, want hij had boeken met teksten en zo. Ja dan ga je je toch even afvragen wat doet die mens in die klederdracht … dat zijn dingen die niet kloppen. Dan ga je natuurlijk meer toespitsen op die mensen, omdat dat effectief diegenen ook waren die de aanslagen gedaan hebben." – Karel

> Martijn: "(…) wat dat er gewoon meer is gekomen, is die focus op de typische jihadi stereotypen denk ik."
>
> Ik: "En is dat vanuit uw ogen of vanuit de zone?"
>
> Martijn: "Nee vanuit het algemeen denk ik. Maar niet alleen bij de politie, bij de burgers ook. Iemand met een iets langere baard en een djellaba, hetgeen wat je ervoor ook al in het straatbeeld zag en wat op zich niet storend is, maar de …"
>
> Ik: "Dat heeft een verhoogde focus?"
>
> Martijn: "Ja omdat dat ook gewoon het typische beeld is dat altijd geschetst wordt. Hetgeen wat dat je ook ziet bij video's van IS. Heel dat IS gebeuren, het is nu precies wat weggedeemsterd, maar dat is er nog."

In deze antwoorden worden zeer opvallende kledingstukken benoemd, zoals een djellaba en militaire schoenen en uiterlijke kenmerken (een lange baard) omschreven. Er bestaat met andere woorden een soort van stereotiep idee over het uiterlijk van een potentiële terreurmisdadiger. Een welbepaalde participant geeft dit zelfs op impliciete wijze toe: "Ik heb ooit eens iemand gearresteerd die gekend stond voor terreur en je zou dat echt niet gedacht hebben als je die persoon zag". Het zou echter verkeerd zijn om te stellen dat iedere politieman/vrouw zich op het zopas beschreven beeld baseert in de strijd tegen terreur. Enkele inspecteurs verwijzen namelijk naar een ander profiel.

> "(…) terrorisme, dat is heel moeilijk om daarop te focussen, want een terrorist gaat nooit de fout maken om … hoe ga ik dat uitleggen … om te verschijnen met een

> lange baard en traditionele klederdracht. (…) de echte terrorist gaat zich altijd kleden en gedragen op Europese wijze." – Pierre

Wat deze participant precies bedoelt met 'kleden en gedragen op Europese wijze' legt hij niet nader uit. Wel is zijn antwoord compleet verschillend van dat van de vorige inspecteurs. Dit wijst mogelijks opnieuw op het belang van de dienstcultuur. De inspecteurs zijn werkzaam in verschillende diensten. Wat in de ene dienst wordt geïdentificeerd met het beeld van een 'terrorist', blijkt iets helemaal anders te zijn in een andere dienst. Dat iedere dienst over een eigen fictieve 'toolbox' beschikt waarin verhalen, politionele *knowhow* en andere *tips and tricks* aan de leden ter beschikking worden gesteld, verklaart deze verschillen mogelijks (zie paragraaf 6.2.2.1.). Daarnaast mag opnieuw de invloed van het eigen referentiekader niet uit het oog worden verloren. De levenservaringen, waarden en normen, … waarover politiebeambten beschikken, sturen mogelijks de (stereotiepe) ideeën die zij hebben over daderprofielen.

Kledij gekoppeld aan (sub)culturen

Uit het veldwerk blijkt dat politiebeambten zich nogal wantrouwig opstellen ten aanzien van individuen gekleed volgens de waarden van bepaalde (sub)culturen. Goris, Jobard en Lévy (2009, p. 30) geven in dit opzicht enkele voorbeelden en benoemen de 'hiphop', 'gothic', 'punk' en 'tecktonic' (sub)cultuur waarbij het doorgaans gaat om het dragen van zeer opvallende make-up, piercings en/of kledingstukken, zoals leren of gescheurde broeken, kleurrijke en met slogans geïllustreerde T-shirts. Politiebeambten in deze studie hebben het voornamelijk over joggings, hoodies, schouder-/heuptasjes en petten. Dergelijke kledingstukken wijken doorgaans af van het beeld dat heerst van de 'doorsnee' man/vrouw en wijzen met andere woorden op het 'anders' zijn, wat namens de participanten een grote(re) supervisie legitimeert.

> [Eén van de inspecteurs volgt op een gegeven moment twee jonge mannen, beiden gekleed in een trainingspak. De andere inspecteur blijft met mij in de auto zitten. Wanneer ik hem vraag waarom ze precies die twee jongens volgen, dan antwoordt hij: "Omdat zij het type profiel van zakkenrollers hebben. Ja ik kan dat niet goed uitleggen, maar je weet dat gewoon op basis van uw ervaring".] – observatienota PZ Diagondaal

Net als andere voorbeelden in dit hoofdstuk, tonen de geschetste veldnota's aan dat er bij politiebeambten ideeën bestaan over de zogenaamde 'typische' daderprofielen. Naast het verband met criminaliteit, blijken personen gekleed in de zopas omschreven kledingstukken/-stijlen eveneens te worden geassocieerd met overlast. Een participant formuleert het bijvoorbeeld als volgt:

> Als je een beetje ziet, ja ze zijn wel zo gekleed capuchonneke, kap op het hoofd denk ik en wat nog allemaal. Dat speelt wel mee, omdat dat herkenbaar is uit andere overlastproblematieken en onze ervaring leert in de meeste gevallen dat die oftewel al eens in aanraking zijn gekomen met feiten of omdat die drugs bezitten of dat er andere zaken in het spel zijn, dat we dan eerder op onze ervaringen gaan afgaan.

Ook de observaties bevestigen dit beeld. Ik bespreek in dit opzicht een observatieshift uit politiezone Diagondaal waarbij twee inspecteurs voorbij een groepje jonge mannen rijden

die allen een schouder- en/of heuptasje dragen. Zonder enige aanleiding begint één van de inspecteurs hen te bekritiseren. Ze omschrijft de jongeren die, om het in haar woorden uit te drukken de "typische Gucci tasjes" dragen als "lastig crapuul". Hoewel de inspecteur de jonge mannen uiteindelijk niet aanspreekt of controleert, toont dit voorbeeld aan dat er bij de participanten assumpties bestaan die individuen kunnen benadelen, zeker wanneer zij de uitvoering van controles en/of andere politiebevoegdheden baseren op zulke ideeën.

De bovenstaande vaststellingen kunnen enigszins in lijn worden gebracht met voorgaande resultaten (zie paragrafen 6.2.2.6. en 6.2.2.7.). Zo menen Lévy en Jobard (2010) dat voornamelijk jongeren en sommige etnische minderheidsgroepen zich kleden volgens de gangbare normen van welbepaalde als afwijkend gecategoriseerde (sub)culturen. De vraag of het verhoogde risico op een identiteitscontrole van deze groepen personen nu specifiek te wijten is aan hun leeftijd, gender, etnische origine en/of kledingstijl, laten de onderzoekers terzijde. Wel beargumenteren ze kritisch dat "(…) people who are young, male, wearing typical youth-culture clothing and belonging to visible minorities are inordinately often checked by the police" (p. 3).

Vestimentaire accessoires met een criminogeen label

Ook voor vestimentaire accessoires hebben politiebeambten oog bij het beoordelen van situaties. Zoals reeds besproken in de paragrafen 6.2.2.2. en 6.2.2.5, beïnvloeden andere persoonsgerelateerde kenmerken, waaronder gender, etniciteit en leeftijd, het belang dat aan zulke accessoires wordt toegekend. Zo geeft een politieman aan het verdacht te vinden om een man met een handtas te zien en blijken lange sjaals in een specifieke politiedienst vooral verdacht wanneer ze worden gedragen door vrouwen waarvan wordt verondersteld dat ze van Oost-Europese origine zijn. Naast deze voorwerpen, kunnen ook rugzakken aanleiding geven tot wantrouwen, al is er hier wel een contradictie op te merken. Zo vindt een zeer grote groep politiebeambten het hebben van een zwaar geladen rugzak erg verdacht. Zij verwijzen in dit opzicht voornamelijk naar de terreurdreiging en koppelen een goed gevulde rugzak dan ook aan negatieve intenties. Politie-inspecteurs werkzaam in een dienst die zich hoofdzakelijk focust op pickpockets uit politiezone Diagondaal vinden lege rugzakken dan weer verdacht. Namens hen zouden pickpockets vooral met lege rugzakken rondlopen ten einde deze efficiënt te kunnen vullen met gestolen goederen. Een aantal politiemannen van deze dienst vertellen eveneens te letten op, wat ze zelf, 'gefabriceerde' zakken, noemen.

> Michiel: "Materiële aanwijzing dat is meer van … pak dat je … in ons geval weeral, je stapt in de (naam straat) en je ziet een gefabriceerde zak, dus een zak die eigenlijk werd verbouwd om winkeldiefstallen te kunnen plegen. Dat is een materiële aanwijzing.
>
> Ik: "En aan wat zie je dat?"
>
> Michiel: "Je ziet aan die zak … die zak is verhard met aluminium vanbinnen en heeft daardoor een bepaalde flow als je stapt. Die gedraagt zich anders dan een gewone winkelzak. Die is hoekiger, dus ja die gaat een andere manier van bewegen hebben. En je leert dat door ervaring."

Deze participanten zijn de enigen die mij op dit vestimentaire accessoire wijzen. Dit toont met andere woorden opnieuw aan dat het proces van wantrouwensvorming mede gebonden is aan de dienst waarin politiebeambten functioneren. Het belang van een goed,

dan wel gebrekkig gevulde rugzak in de creatie van achterdocht bij politiebeambten dient uiteraard genuanceerd te worden, daar opnieuw de combinatie met andere gegevens doorslaggevend is. Zo blijken in de studie van Goris, Jobard en Lévy (2009) politiebeambten eveneens wantrouwig te zijn ten aanzien van personen met goed gevulde rugzakken, al blijkt deze vaststelling helemaal niet meer te gelden wanneer zij zich bevinden in de nabijheid van treinstations doordat er daar doorgaans heel wat reizigers (met bagage) aanwezig zijn. Anders gesteld, de locatie (treinstations) biedt hier een logische verklaringsgrond voor de 'verdachte' vestimentaire accessoire (zwaar geladen rugzak). Ook in deze studie kunnen soortgelijke patronen worden ontwaard. Individuen met goed gevulde rugzakken worden voornamelijk als verdacht omschreven wanneer ze zich bevinden in geanimeerde centrumsteden, omdat zulke gebieden door het grote aantal personen – om het met de woorden van een participant uit te drukken – "ideale omstandigheden zijn voor een terreuraanslag". Gefabriceerde zakken worden dan weer voornamelijk verdacht bevonden in de buurt van winkels door de verhoogde aanwezigheid van diefstalmogelijkheden.

'Misdrijfonvriendelijke' kledingkeuzes

Net als bepaalde kledingstukken het wantrouwen van politiebeambten aanwakkeren, zijn er ook kledingstukken die het omgekeerde effect lijken te bewerkstelligen. Zelf noem ik dit 'misdrijfonvriendelijke' kledingkeuzes, omdat ze het plegen van criminaliteit net zouden bemoeilijken. Zo legt bijvoorbeeld een inspecteur uit politiezone Diagondaal uit dat een man met teenslippers zelden wantrouwen opwekt, vermits het met dat soort schoeisel niet gemakkelijk is om weg te lopen bij een politieachtervolging. In een andere observatieshift in politiezone Maraudijk krijgt een duo politie-inspecteurs een oproep binnen van een getuige die enkele personen zou hebben zien inbreken in een leegstaand pand. Enkele minuten later verkrijgen zij de beschrijving van de verdachten. De betrokken vrouw zou naaldhakken dragen, wat volgens de inspecteurs reeds wijst op een vals alarm, vermits het namens hen bizar is dat men tijdens een diefstal zo'n soort schoenen zou dragen.

6.2.2.10. <u>De ene wagen is de andere niet</u>

Verscheidene onderzoeken toonden reeds aan dat politiebeambten op basis van voertuigkarakteristieken assumpties maken over de bestuurder (en eventuele andere inzittenden) en hem/haar alzo wel of net niet linken aan criminaliteit/overlast (zie bv. Heussenstamm, 1971; Ikner, Ahmad, & del Carmen, 2005; Miller, 2008; Stroshine, Alpert, & Dunham, 2008; Çankaya, 2015). In deze studie is dit eveneens het geval. Op basis van zeker drie voertuiggerelateerde kenmerken blijken politiebeambten wantrouwige gevoelens te creëren, met name het type voertuig, de staat van het voertuig en de nummerplaat van het voertuig.

Op zoek naar criminogene voertuigen

Bepaalde typen voertuigen leiden sneller dan andere tot achterdocht bij de participanten. Dit is eerst en vooral het geval voor scooters en bestelwagens. In het onderstaande voorbeeld uit de interviews verkrijgt de participant een afbeelding met een bijhorende situatie die hij moet beoordelen (zie figuur 6).

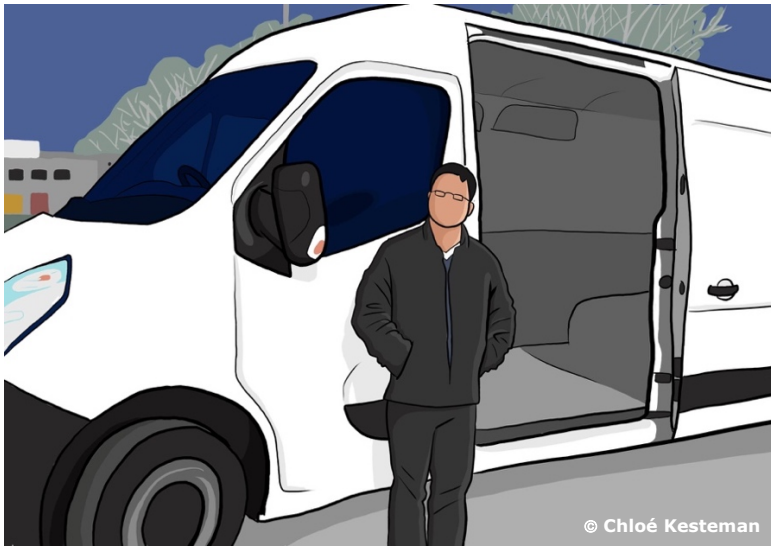

Figuur 6 – vignet man met camionette ('s nachts)

Hij geeft nadrukkelijk aan voornamelijk met de wagen van de betrokkene rekening te houden en dan ook op basis daarvan uiteindelijk over te gaan tot een controle.

> Ik: "Volgende situatie, je ziet een kleine camionette met een buitenlandse nummerplaat geparkeerd in een buurt die bij jullie gekend staat voor woninginbraken. Niet veel later zie je deze man (toont foto) de camionette sluiten en hij draagt een gereedschapskistje en zoals je kan zien is het 's nachts."
>
> Karel: "Ja dan zou ik wel overgaan tot controle. Vooral van de camionette dan."
>
> Ik: "En camionette, het type voertuig of dan eerder de nummerplaat, omdat die buitenlands was?"
>
> Karel: "Nee de camionette vooral. De nummerplaat … oké, maar vooral omdat het een camionette is. De persoon op zich daarom niet, toch niet als hij gekleed is gelijk hij daar gekleed is. (...) maar de camionette zeker wel ja."

De zopas besproken voertuigen blijken vooral te worden geassocieerd met welbepaalde type misdrijven. Voor bestelwagens is dit bijvoorbeeld het plegen van woninginbraken, terwijl scooters voornamelijk zouden worden gebruikt bij eigendomsdelicten in de publieke ruimte. Wanneer op deze voertuigen echter een bedrijfsnaam (bv. schilderfirma, pizzakoerier, …) staat geïllustreerd die hun aanwezigheid in een bepaalde buurt kan verklaren, dan verdwijnt het wantrouwen al snel. "Als op dat busje staat depannage of slotenmaker of dergelijke, dan ga ik dat misschien niet doen", aldus een politie-inspecteur. Naast het soort voertuig, blijken ook het merk en model een rol te spelen: bepaalde merken en/of modellen worden namelijk vaker geassocieerd met criminaliteit.

> "Ja, het is zo'n tijdje geweest. Het is nu wel minder, maar zo die oude Volkswagen Golfkes. Als je dat controleerde, altijd dat er wel iets mis mee was. De auto die niet in orde was, drugs, persoon die geseind stond, ... altijd was er iets mis mee. Altijd. Je kon ze er zo uitpikken." – Seppe

> "(…) het is vier uur 's nachts en je zit met vier in een Golfke. Dat zijn verdachte omstandigheden voor onze maatschappij." – Martijn

Interessant is dat de beide inspecteurs werkzaam zijn in verschillende politiezones, maar toch op hetzelfde automerk en -model wijzen. Men zou enerzijds kunnen veronderstellen dat de werkervaringen van politiebeambten hen doen focussen op zulke wagens. Zo blijken in de studie van Quinton, Bland en Miller (2000) politiebeambten zeer wantrouwig te zijn ten aanzien van welbepaalde automodellen, omdat ze vaak worden gestolen. Ook het omgekeerde blijkt waar: wagens die zelden worden gestolen, roepen geen wantrouwen op. "I look out for particular cars – Metros and Fiestas. They're easy to steal and a lot of our young criminals drive stolen Metros. There are some cars that just are never stolen – Saabs and Volvos" (p. 22), aldus een politiebeambte uit de zopas genoemde studie. Anderzijds bestaat de mogelijkheid dat dergelijke denkpatronen over een welbepaald automerk en/of -model ontstaan door de overgang van informatie via gedeelde verhalen op de werkvloer. Er bestaan vandaag de dag diverse initiatieven die politiebeambten uit verscheidene korpsen samenbrengen, waardoor er gemakkelijk informatie met elkaar kan worden gedeeld (De Mesmaeker & Deneyer, 2019; Storme, 2019). Op geregelde tijdstippen verwijzen de participanten naar verhalen die ze hebben gehoord van collega's uit andere politiezones. Doorgaans staan meer logistieke zaken centraal, zoals het aantal en soort politiewagens waarover de zone beschikt, personeelstekorten, technologische hulpmiddelen, enzovoort. Toch wordt er ook af en toe informatie gedeeld over welbepaalde interventies en de personen betrokken bij deze interventies. In de korpsoverschrijdende verhalen die ik te horen kreeg, komt er geen specifieke informatie over 'verdachte' voertuigen naar boven, wat niet uitsluit dat politiebeambten daarover geen kennis met elkaar zouden delen. Ik heb in mijn positie als onderzoekster slechts een gelimiteerd aantal gesprekken tussen politiebeambten kunnen observeren.
In samenhang met het automerk en -model, blijkt ook de kostprijs van een voertuig een zekere waarde te hebben in de beoordelingsruimte van politiebeambten. Zo maakte ik in paragraaf 6.2.2.3. reeds duidelijk dat de participanten de kostprijs van een wagen onder meer verbinden met de locatie waar het voertuig zich bevindt. Het is pas wanneer deze kenmerken niet met elkaar lijken te stroken – en er met andere woorden een incongruentie optreedt – dat de situatie verdacht wordt voor politie-inspecteurs. De studie van Stroshine, Alpert en Dunham (2008) wijst op gelijke bevindingen. Zo geeft een politiebeambte toe dat hij en zijn collega's alle nieuwe en dure wagens in armere wijken controleren om na te gaan of ze niet gestolen zijn. Dat er binnen zulke denkprocessen stereotypen bestaan die bepaalde personen discrimineren, bewijst dan weer de studie van Quinton, Bland en Miller (2000), waarin de onderzoekers hebben vastgesteld dat politiebeambten van welbepaalde groepen (in hun studie zijn dat onder andere personen van Aziatische en Afrikaanse origine) veronderstellen dat ze een lagere socio-economische positie hebben. Wanneer deze individuen bijgevolg worden aangetroffen in een dure, luxueuze wagen, dan lopen zij een groter risico op een uitvoerige controle. Ook ik toonde in de bovengenoemde paragraaf al aan dat sommige participanten uit deze studie over soortgelijke stereotiepe ideeën beschikken en dit bepaalde individuen dreigt te benadelen (zie het voorbeeld met de jongvolwassen mannen en de wagen van 5000 euro versus 50 000 euro).

De correlatie tussen een propere wagen en een proper strafblad

Net als in andere onderzoeken (Dunham, et al., 2005; Çankaya, 2015), blijken de participanten slecht onderhouden wagens te associëren met slordigheid en nalatigheid. Een verhoogde politieaandacht ten aanzien van dergelijke wagens is namens hen dan ook aangewezen. Dit hoofdzakelijk vanuit de veronderstelling dat ze werden gestolen. Een inspecteur verwoordt het als volgt: "Auto's die vuil zijn, die kunnen we controleren, want dat kan een aanwijzing zijn dat ze gestolen zijn". Ook de observaties wijzen op gelijke

bevindingen. Zo is het meermaals opgevallen dat voertuigen waarvan één of meerdere banden plat zijn, wantrouwen opwekken en bijgevolg nauwlettend in de gaten worden gehouden. Deze bevindingen dienen echter met de nodige korrel zout te worden opgevat. Dat de (slechte) staat van een voertuig het politionele buikgevoel kan triggeren, staat buiten kijf. Wel blijkt dit effect – opnieuw – te worden beïnvloed door de combinatie met andere kenmerken. Ik verwijs in dit opzicht naar een observatieshift in politiezone Diagondaal waarbij enkele inspecteurs besluiten om een wagen te stoppen voor een controle. Wanneer ik om uitleg vraag naar de precieze reden van de controle, antwoordt een inspecteur het volgende: "Ja het is alles. Het is de Franse nummerplaat, de gebrekkige staat van de auto, de drie gasten die erin zitten, …".
Paradoxaal genoeg kunnen netjes onderhouden en 'gepimpte' voertuigen eveneens het buikgevoel van de participanten beïnvloeden. In de Angelsaksische literatuur worden deze soort wagens ook wel 'G-rides' genoemd, oftewel *ghetto rides* (Alpert, MacDonald, & Dunham, 2005, p. 425). Bij sommige politiebeambten bestaat het idee dat zulke voertuigen voornamelijk worden gebruikt door (straat)bendes en verkregen zijn via inkomsten uit illegale activiteiten, zoals drughandel en de verhandeling van wapens (Sollund, 2006). In deze studie blijken gepimpte wagens voornamelijk wantrouwen op te wekken in buurten die gekend staan voor criminaliteit en armoede. In het eerste geval insinueert de locatie dat de bestuurder van de gepimpte wagen mogelijks betrokken is bij criminele activiteiten, in het tweede geval speelt, zoals al meerdere keren aangehaald, vooral de incongruentie tussen de arme(re) wijk en de 'dure' gepimpte wagen een rol.

Naast de esthetische staat van een voertuig, blijken nog verscheidene andere elementen achterdocht op te wekken bij politiebeambten. Zo toont het onderzoek van Johnson (2007) aan dat politie-inspecteurs het verdacht vinden wanneer ze in een auto meerdere luchtverfrissers aantreffen. Het zou dan immers gaan om een veelgebruikte techniek bij drugdealers om de sterke geuren van welbepaalde drugsoorten te verdoezelen. Heussenstamm (1971) beargumenteert dan weer dat voertuigen beklad met bumperstickers die een (extreme) politieke ideologie veruitwendigen, vaker worden staande gehouden. Bij politiebeambten zou de overtuiging bestaan dat individuen in zulke wagens al snel agressief gedrag durven te vertonen. In dit onderzoek blijken enkele politiebeambten oog te hebben voor voertuigen met een groot aantal parkeerboetes vanuit de veronderstelling dat zij werden gestolen en om die reden verwaarloosd worden achtergelaten.

Het viseren van valse en vreemde kentekenplaten

Kentekenplaten kunnen op basis van zeker twee kenmerken wantrouwige gevoelens creëren bij politiebeambten. Zo is er eerst en vooral de nationaliteit van de plaat. Buitenlandse kentekenplaten wekken onmiddellijk argwaan op. Deze vaststelling geldt zowel voor Europese als niet-Europese nummerplaten. Een inspecteur geeft in dit opzicht het volgende antwoord: "Als je een auto controleert (...) en ik zeg het ineens komt daar een Bulgaarse nummerplaat op of twee Roemeense nummerplaten, ze zitten daar met vier in, gaan we altijd op zoek naar inbrekersmateriaal of dergelijke". Een andere politieman verwoordt het dan weer op deze manier: "(…) een BMW die we gecontroleerd hebben. Hij had een Franse kentekenplaat, dat was een gehuurde auto (…). En daarom … we weten ook dat heel veel gehuurde auto's vanuit Frankrijk hier diefstallen of misdrijven komen plegen (…)". Beide participanten maken met andere woorden duidelijk dat ze buitenlandse kentekenplaten associëren met criminele intenties. Wanneer ik naga vanwaar

politiebeambten zulke informatie halen, dan wordt er steevast verwezen naar het belang van terreinervaring.

> Ik: "En zulke dingen als bijvoorbeeld je zegt een buitenlandse nummerplaat, wij vinden dat verdacht. Is dat iets dat je haalt uit uw ervaringen als politie-inspecteur? Dat je meestal weet van (onderbroken)"
>
> Ingrid: "Ja toch wel, zeker als die rijden in wijken waar dat eigenlijk nooit geen buitenlanders komen. Nu bijvoorbeeld in het centrum van de stad komen er heel veel wagens met buitenlandse nummerplaten, want de mensen komen voor het toerisme en de hotels. Als dat in die omgevingen zijn of de hoofdbanen is dat meestal niet zo'n probleem. Maar als dat echt in wijken is en dan zo 's nachts, dat vind ik toch al zowat … een reden voor een controle te doen."
>
> Louis: "Ik zeg het u een Franse wagen in gebrekkige staat in het midden van de nacht in (naam van de straat) met daarin vijf individuen, je weet dat die daar niet toevallig zijn."
>
> Ik: "Ja maar hoe weet je dat?"
>
> Louis: "Wij kennen het terrein."
>
> Ik: "Dus ervaring?"
>
> Louis: "Ja we kennen het terrein, we weten dat dat een buurt is waar dat er veel gestolen goederen worden verkocht. Wat doet een Franse wagen op dat uur daar? Als hij naar (naam van de straat) zou gaan om iets te gaan drinken, dat willen we wel geloven. Maar in de (naam van de straat), een buurt die gekend staat voor heling, een redelijk oude auto die uit het Noorden komt, dat staat gekend bij ons om diefstallen te plegen en dan terug te vertrekken."

Zoals de antwoorden van de participanten aantonen, dient de invloed van buitenlandse nummerplaten met de nodige nuance te worden opgevat, daar ze in bepaalde buurten niet zo verdacht worden bevonden als in andere. De ene inspecteur verwijst naar het centrum van de stad en verantwoordt de aanwezigheid van buitenlanders door te verwijzen naar de toeristische activiteiten en hotels die daar aanwezig zijn. De andere inspecteur verwijst dan weer naar een buurt waar 's nachts nog drankgelegenheden terug te vinden zijn.
Niet alle participanten blijken echter even wantrouwig te zijn ten aanzien van buitenlandse kentekenplaten. Een politieman geeft bijvoorbeeld het volgende antwoord: "Dat kan evengoed een werkman zijn, er zijn zoveel buitenlanders die hier in België in de bouw werken, en die met buitenlandse voertuigen naar België komen, dus bij mij zou er misschien niet direct een belletje gaan rinkelen". De participanten die de mening van deze inspecteur delen zijn bijna allemaal werkzaam in algemene diensten, zoals interventie. De dienstcultuur speelt hier bijgevolg wellicht een rol. Zo kan men veronderstellen dat de algemene diensten die zich moeten bezighouden met een verscheidenheid aan taken minder worden geconfronteerd met autodiefstallen en zij bijgevolg met andere informatie in aanraking komen dan de diensten waarvan dit soort misdrijven een corebusiness vormt. Toch geven er ook voldoende interventie-inspecteurs aan wel rekening te houden met buitenlandse nummerplaten doorheen de uitvoering van (proactieve) patrouilles. Er is in dit opzicht mogelijks sprake van een soort 'kruisbestuiving' tussen de verschillende dienstculturen door onder meer het delen van verhalen met collega's tijdens bijvoorbeeld lunchpauzes en grotere groepsactiviteiten, zoals teambuildings (van Hulst, 2013).

Doorheen dit hoofdstuk heb ik reeds duidelijk gemaakt dat de gespecialiseerde diensten een zekere elite vormen binnen de politiekorpsen door de aard en inhoud van hun takenpakket, dat zich voornamelijk toespitst op proactief politiewerk en meer ernstige vormen van criminaliteit. Het valt dan ook te verwachten dat de politiebeambten uit algemene diensten die opkijken naar de inspecteurs uit gespecialiseerde diensten, receptiever zijn voor de informatie die zij met hen delen.
Naast de nationaliteit, blijkt ook de authenticiteit van de kentekenplaat een grote rol te spelen in de creatie van achterdocht. Ik maakte eerder in dit hoofdstuk duidelijk dat politiebeambten door terreinervaring bepaalde 'clues' snel opmerken, waaronder het herkennen van valse nummerplaten. Wanneer de participanten een voertuig detecteren met een valse kentekenplaat, dan worden ze onmiddellijk wantrouwig. Dit hoofdzakelijk vanuit de linken die er worden gelegd tussen valse nummerplaten en criminaliteit. Het KB van 20 juli 2001 betreffende de inschrijving van voertuigen omschrijft het rondrijden met een valse nummerplaat als een strafbaar feit, waardoor politiebeambten gerechtigd zijn om het voertuig te laten wegtakelen. De observaties wijzen echter uit dat de participanten dit zelden doen. De meeste politiebeambten gaan veeleer na of de auto mogelijks gestolen werd door bijvoorbeeld aan de klinken van de wagen te trekken en/of een nummerplaatcontrole uit te voeren. Indien dit het geval is, dan observeren ze de wagen gedurende een zekere tijd om de mogelijke dader op heterdaad te betrappen. Is er echter met het voertuig niets aan de hand, dan laten ze doorgaans de situatie voor wat het is. Dit wellicht door de aversie die er lijkt te bestaan ten aanzien van zulke taken en het administratieve (papier)werk die zij met zich meebrengen, maar daarover later meer.

Tussentijdse reflectie

In dit hoofdstuk heb ik de eerste stap van een (proactieve) identiteitscontrole, met name de detectie van verdachte personen, gedragingen en omstandigheden die bij politiebeambten een gevoel van wantrouwen opwekken, nauwer bestudeerd. Het was in dit opzicht belangrijk om even stil te staan bij het wetgevende kader dat de toepassing van identiteitscontroles omschrijft. Vooraleer ik kon onderzoeken wie en/of wat politiebeambten verdacht achten, was het immers belangrijk om te begrijpen wat namens de Belgische wetgeving wel en niet is toegestaan, en bijgevolg inzicht te verkrijgen in de wijze waarop politiebeambten dit wetgevend kader interpreteren en toepassen in het beroepsveld. Hoewel een aantal studies reeds uitwees dat politiebeambten de wetten die hun beroep omkaderen niet blindelings naleven (Skolnick, 1966), beweren andere onderzoekers dat zij toch wel een zeker belang blijven hechten aan wetgeving doorheen de uitoefening van het politieberoep (Quinton, 2011). Al snel werd duidelijk dat de participanten dankzij hun opleiding aan de politieschool een goede theoretische kennis hebben over het wetgevende kader dat identiteitscontroles reguleert: dat de proactieve uitvoering van deze politiebevoegdheid gebonden is aan de aanwezigheid van *redelijke gronden* die doen vermoeden dat een persoon een misdrijf heeft gepleegd of zal plegen, lijkt alom geweten. Over de omzetting van deze theoretische kennis naar de praktijk geldt dan weer het tegenovergestelde: inzicht in de precieze betekenis van deze redelijke gronden en de wijze waarop zij zich (kunnen) veruitwendigen in het beroepsveld ontbreekt, waardoor te verwachten valt dat politiebeambten voornamelijk steunen op de informatie en feedback die zij krijgen van (naaste) collega's en/of superieuren bij de uitvoering van (proactieve) identiteitscontroles. Op die manier zou niet zozeer de politieschool, maar wel het lokaal politiekorps de voornaamste socialiseringsbron zijn voor politiebeambten. Dat de meeste participanten, net als in buitenlands onderzoek (Quinton, 2011), de term

redelijke gronden slechts kunnen duiden via praktijkvoorbeelden uit de eigen carrière, ondersteunt deze hypothese.

Door het gebrek aan heldere en 'gebruiksklare' richtlijnen betreffende de toepassing van proactieve identiteitscontroles, beschikken politiebeambten over een discretionaire ruimte die hen de macht verleent om zelf te bepalen welke omstandigheden aanleiding geven tot een politiecontrole, een vaststelling die dan weer op haar beurt verschillende implicaties heeft. Zo blijken sommige politie-inspecteurs het verdacht te vinden wanneer personen rondhangen op een plein of 'chillen' in een wagen, terwijl anderen dit soort gedragingen beschrijven als futiliteiten die geen (dringende) politionele aandacht vereisen. Het uitvoeren van proactieve identiteitscontroles kan met andere woorden worden omschreven als een subjectief proces, dat afhankelijk van politiebeambte tot politiebeambte verschillend kan worden ingekleurd. Een gevolg daarvan is de ongelijke bejegening van burgers, wat ontevredenheid kan veroorzaken ten aanzien van de politieorganisatie wanneer bijvoorbeeld een individu voor eenzelfde gedraging door de éne inspecteur wel wordt tegengehouden, en door de andere niet. Wat mag en wat niet, is een vraag die op die manier voor burgers wel heel moeilijk te beantwoorden valt.
Een ander neveneffect betreft het risico op het 'ongegrond' uitvoeren van identiteitscontroles door de wet op een eerder verdoken wijze te omzeilen. Vanwege de onduidelijkheden die gepaard gaan met de interpretatie van de legitimatiegronden voor een proactieve identiteitscontrole, blijken verscheidene politiebeambten vanuit een soort onwetendheid (wat mag en wat niet?) het wantrouwen dat zij hebben ten aanzien van een individu/situatie veeleer te testen door de uitvoering van een (reactieve) identiteitscontrole ten gevolge van een (lichte) verkeersinbreuk, iets wat namens hen gemakkelijk op te sporen valt. Op die manier wordt de functionaliteit van een proactieve identiteitscontrole bereikt door de uitvoering van een reactieve identiteitscontrole. Internationaal onderzoek verwees in dit opzicht reeds naar het bestaan van 'gefabriceerde' signalen. In dit hoofdstuk werd het voorbeeld aangehaald van een politieman die een controle uitvoerde op basis van een druggeur, terwijl die er in de realiteit niet bleek te zijn (Quinton, 2009). Het gebruiken van een verkeersinbreuk ter verantwoording van een identiteitscontrole, in plaats van het 'verdachte' of eerder 'afwijkende' gedrag van een individu, kan niet zozeer worden omschreven als een gefabriceerd signaal, omdat er wel degelijk sprake is van een inbreuk, al verhult het wel de achterliggende reden(en) van de identiteitscontrole. De controlebevoegdheid dreigt op die manier misbruikt te worden: iedere politiecontrole kan immers gelegitimeerd worden onder het mom van een 'onschuldige' verkeerscontrole, wat het opsporen van problematische selectiepraktijken, moeilijk maakt.

Politiebeambten zijn sterke voorstander van het bestaande wettelijk stelsel, net omdat het vinden van een gegronde reden op die manier helemaal geen moeilijke opdracht is en het uitvoeren van een identiteitscontrole dan ook mogelijk wordt wanneer zij dat zelf wensen. Het welomlijnd omschrijven van de situaties waarin een proactieve identiteitscontrole wel en niet wordt toegestaan, is namens de participanten niet werkbaar in de praktijk door de diversiteit aan situaties waarin zij moeten interveniëren en de specificiteit van de oplossingen/antwoorden die iedere afzonderlijke tussenkomst moet bieden. Toch blijkt het nader omschrijven van de redenen die aanleiding hebben gegeven tot een politiecontrole niet altijd zo eenvoudig ten aanzien van actoren die zich situeren buiten de politieorganisatie om, waaronder (betrokken) burgers, parketmagistraten en advocaten. Dit vooral vanuit het geloof dat slechts politiebeambten beschikken over de nodige vaardigheden om het (publieke) terrein snel op gevaar te kunnen analyseren. Wil de politieorganisatie binnen de bredere samenleving een draagvlak creëren en behouden,

waarbij haar controlepraktijk gewettigd wordt geacht, dan is het echter belangrijk dat zij de toepassing ervan op een heldere en concrete wijze kan legitimeren ten aanzien van de bovengenoemde actoren. Men kan zich dan ook afvragen of er toch geen nood is aan de uitvaardiging van een aantal richtlijnen die in dat opzicht een houvast kunnen bieden.

In het tweede deel van dit hoofdstuk werd meer specifiek nagegaan hoe politiebeambten de legitimatiegronden die aanleiding geven tot een proactieve identiteitscontrole inkleuren. De politie zou in eerste instantie op zoek zijn naar verdachte toestanden, wat dan in het beroepsveld wordt vertaald naar omstandigheden die (in haar opvatting) afwijken van het 'normale'. Normaal is al wat beantwoordt aan een bepaalde norm die door een meerderheidsgroep bewust of onbewust wordt opgelegd. Als een gedraging niet strookt met wat de meerderheidsgroep wenselijk vindt, dan gaat zij dit als afwijkend beschouwen en vaak afkeuren en/of denigreren. Academisch onderzoek verwijst in dit opzicht naar processen van 'othering' die de politie gebruikt "to mark and name those thought to be different from oneself" (Weis, 1995 p. 17), met als gevolg dat alles wat anders of afwijkend is, een inferioriteit krijgt toebedeeld en (radicaal) wordt geproblematiseerd (Jensen, 2011). Op basis van een zogenaamd *buikgevoel* trachten politiebeambten betekenis te geven aan de situaties die zij tegenkomen doorheen de uitoefening van hun beroep, waarbij wordt rekening gehouden met de (eigenschappen van de) activiteiten en individuen die zich in die context bevinden. Via deze illustratie tracht ik mijn argumentatie nader uit te bouwen.

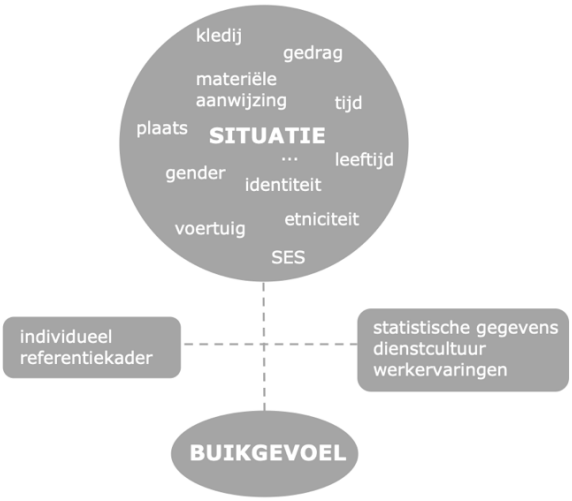

Figuur 7 – proces van wantrouwensvorming bij politie

De verscheidene passages uit de observaties en interviews die in dit hoofdstuk werden besproken, maken duidelijk dat er in de hoofden van de participanten stereotiepe beelden bestaan die in een specifieke context tot wantrouwen leiden. Zo blijken welbepaalde gedragingen overdag perfect normaal, maar worden ze 's nachts als afwijkend beschouwd en zijn dure en gepimpte wagens voornamelijk verdacht wanneer ze worden aangetroffen in povere wijken en/of de personen die ermee rijden, worden bestempeld als deel uitmakend van een lagere socio-economische klasse. Er treedt met andere woorden een incongruentie op die voor politiebeambten maar moeilijk te verklaren valt. Quinton (2011) stelt in dit opzicht in navolging van Dixon, Bottomley, Coleman, Gill en Wall (1989) dat "a person who fits a stereotype only becomes suspicious in the right context" (p. 361). Verder bouwend op deze argumentatie, is de vaststelling dat een individu doorgaans niet op basis van één bepaalde (persoons)eigenschap als afwijkend of deviant wordt gelabeld,

maar dat eerder het samenspel van meerdere kenmerken daarbij van belang is. Zo leeft in de hoofden van heel wat politiebeambten het beeld van 'de moeilijke jongere', die nogal snel voor problemen durft te zorgen en bijgevolg nauwlettend in de gaten moet worden gehouden. Dit label wordt echter niet aan alle adolescenten toebedeeld. Uit de data blijkt dat politiebeambten voornamelijk rekening houden met de wijze waarop jongeren zich gedragen (bv. 's avonds laat rondhangen in groep) en kleden (bv. subcultuur kledingstijl: heuptasjes, hoofddeksels en joggingpakken), alsook met hun gender (man) en etnische origine (zichtbare niet-Europese migratieachtergrond). Vanuit die optiek lopen jongeren die al deze 'checkboxen' kunnen aanvinken, wellicht een (groter) risico op een politiecontrole. Een ander voorbeeld heeft dan weer betrekking op de combinatie van gender, etniciteit en kleding. Dat vrouwen over het algemeen minder snel wantrouwen opwekken bij politiebeambten werd uitgebreid geïllustreerd in dit hoofdstuk, en is, wanneer de bestaande onderzoeksliteratuur er wordt bijgehaald, geen opmerkelijke bevinding. Vrouwen waarvan wordt verondersteld dat ze van Oost-Europese origine zijn en die een lange sjaal dragen, vormen een uitzondering op de regel vanuit de assumptie dat dit 'profiel' (vaker) betrokken is bij verscheidene vormen van straatcriminaliteit. Op die manier worden individuen, die als politietarget worden beschouwd, niet alleen op basis van uiterlijke kenmerken geassocieerd met criminaliteit (wat wettelijk verboden is), maar worden hen ook bepaalde rechten, keuzes en/of vrijheden ontnomen. Neem nu het laatst aangehaalde voorbeeld: vrouwen die er volgens de interveniërende politieman/vrouw 'Oost-Europees' uitzien, worden geproblematiseerd en uitvoerig in de gaten gehouden, omdat ze een lange sjaal dragen, terwijl voor anderen het tegenovergestelde geldt. Of anders, het dragen van een lange sjaal is een keuze die sommigen wel is gegund en anderen niet. Uiteraard ben ik mij ervan bewust dat deze redenering wellicht een iets te simplistische voorstelling is van selectiemechanismen binnen politiecontroles, en heb ik al meermaals beschreven dat wantrouwen ten aanzien van een persoon niet noodzakelijk een identiteitscontrole impliceert, met als gevolg dat zulke bevindingen met de nodige voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd. Van belang, is de dynamiek erachter, die in het beroepsveld een realiteit is en bijgevolg een specifieke soort theorievorming aanstipt, zoals de intersectionaliteitsbenadering waarin wordt erkend dat discriminatie het gevolg is van stereotypen opgebouwd rond een samenspel van persoonseigenschappen, waardoor de ervaringen van eenieder met discriminatie niet zo maar met elkaar gelijk te stellen zijn (Crenshaw, 1989). Of zoals Farrell (2019) het verwoordt: "(...) assessing the crosscutting influence of inequalities is critical for understanding different people's unique experiences within the criminal justice system, including police encounters" (p. 3). Hetzelfde geldt voor de ervaringen van politiebeambten met discriminatie. Een sprekend voorbeeld uit deze studie, betreft dat van een politievrouw met een niet-Europese migratieachtergrond die geconfronteerd wordt met racistische én seksistische opmerkingen: collega's met dezelfde migratieachtergrond delen wellicht haar ervaringen met racisme tot op zekere hoogte en vrouwelijke collega's haar ervaringen met seksisme, maar geen van hen kan volledig begrijpen hoe zowel het racisme als het seksisme de politievrouw transversaal treffen als individu binnen de politieorganisatie en daarbuiten. Hoewel de theorie van intersectionaliteit oorspronkelijk vooral gehoor kreeg binnen feministische onderzoekskringen, zijn er anno 2020 verschillende studies terug te vinden uit diverse wetenschapsdomeinen, zoals de sociologie (Choo & Ferree, 2010), onderwijskunde (Huber, 2010), geneeskunde (Bowleg, 2012) en geografie (Nightingale, 2011), die allemaal aandacht besteden aan deze benadering. Binnen de politiestudies in het algemeen en de onderzoeken naar politieselectiviteit in het bijzonder, blijft de intersectionaliteitsbenadering daarentegen grotendeels afwezig. Meer wetenschappelijk onderzoek naar dit onderwerp is dan ook in mijn opinie aangewezen wil men (een meer

diepgaand) inzicht verkrijgen in de wijze waarop (problematische) selectiemechanismen vorm krijgen en zich veruitwendigen doorheen de uitoefening van politiebevoegdheden in de interacties tussen politie en burger.

Wanneer dan wordt nagegaan hoe (stereotiepe) denkkaders tot stand komen, dan tonen de verkregen data aan dat dit proces zowel individu- als dienstspecifiek kan worden genoemd. Zo beschikken individuen nog voor ze de politieorganisatie betreden over een eigen rugzak gevuld met levenservaringen, waarden en normen, doelen en idealen, …. Dit referentiekader beïnvloedt de wijze waarop zij de sociale wereld rondom hen bekijken en tegemoet treden. Daarnaast zijn zij als politieman/vrouw lid van een specifieke dienst binnenin een breder rechtshandhavend instituut, waarin zij eveneens in contact komen met welbepaalde omgangsvormen en gedragsregels, en er van hen verondersteld wordt dat zij aan de vooropgestelde verwachtingen van de politieorganisatie voldoen (Westmarland, 2008). In de literatuurstudie verwees ik reeds naar het bestaan van een politiecultuur die een aanzienlijke impact kan hebben op het gedrag van politiepersoneel. De studieresultaten tonen aan dat er in elke afzonderlijke dienst die werd betrokken bij het onderzoek, ook sprake lijkt te zijn van een specifieke beroepscultuur die minstens even belangrijk is bij het analyseren van politionele beslissingen. Door met andere soorten criminaliteit en welbepaalde informatie/verhalen in aanraking te komen, beschikt iedere dienst over een eigen (stereotiep) beeld van het 'afwijkende'. Zo blijkt het zopas besproken daderprofiel van de Oost-Europese vrouw met lange sjaal (betrokken bij straatcriminaliteit) slechts te bestaan in een welbepaalde politiedienst. Hetzelfde geldt voor het terugvinden van een paperclip bij een individu vanuit de assumptie dat dit een vaak gebruikt hulpmiddel is bij smartphonediefstallen: ook dit idee kon slechts worden teruggevonden in één specifieke politiedienst, waardoor te verwachten valt dat niet alle politiebeambten daarop even wantrouwig gaan reageren. De bepaling van het begrip 'normaliteit' kan dan ook tot op zekere hoogte groepsgebonden worden genoemd. Volgens Moors (2019) gaat het om "een samenstel van materiële structuren, sociale verbanden en (…) de versymbolisering daarvan in afhankelijkheidsrelaties tussen mensen, die is verpakt in een taligheid die door de tijd heen voortdurend aan verandering onderhevig is" (p. 169). Hoewel een aantal politie-inspecteurs zich afzet ten aanzien van de bestaande ideeënkaders aanwezig binnen de eigen dienst, is het toch opmerkelijk om vast te stellen dat er grote gelijkenissen bestaan tussen de denkpatronen van werknemers van eenzelfde dienst, waardoor men kan veronderstellen dat de zogenaamde 'dienstcultuur' wel degelijk een forse – en wellicht ook onbewuste – invloed heeft op politionele beslissingsprocessen. Afrondend, blijft het wel belangrijk om nogmaals te benadrukken dat in dit hoofdstuk louter het mentale proces van wantrouwensvorming centraal stond: wie en wat zijn in de hoofden van politiebeambten verdacht? De stappen die volgen na het identificeren van een situatie als vatbaar voor een politiecontrole en de keuzes die daarmee gepaard gaan, worden in de komende hoofdstukken nader toegelicht.

Hoofdstuk 7: Een exploratie van de grijze zone tussen denken en doen

Of de detectie van verdachte omstandigheden en misdrijven effectief leidt tot de uitvoering van een identiteitscontrole, is een vraag die namens Johnson en Morgan (2013) onvoldoende werd bestudeerd. Ze omschrijven het als volgt:

> While many of the studies (…) regard how police officers develop suspicions that citizens are possibly engaged in illegitimate activities, very few studies have sought to evaluate whether they actually lead to official actions by the police such as stops and searches. (p. 109)

Anders gesteld, over de fase tussen het verkrijgen van wantrouwen en het daadwerkelijk uitvoeren van een identiteitscontrole is er momenteel weinig geweten. Omgekeerd kan men zich uiteraard ook afvragen of elke proactieve/reactieve identiteitscontrole überhaupt aanvangt met een vorm van wantrouwen of dat er mogelijks (nog) andere gegevens aan de basis kunnen liggen van politiecontroles. Dit hoofdstuk zal daarom trachten deze vraagstukken te beantwoorden en wordt in dat opzicht onderverdeeld in twee delen. In het eerste deel ga ik na of er bepaalde omstandigheden/zaken politiebeambten tegenhouden of net stimuleren om te reageren op een als verdacht omschreven toestand of oproep van een burger. 'Wanneer en waarom gaan politiebeambten wel/niet over tot het staande houden van een persoon?', is een vraag die ik met andere woorden nader zal exploreren. Het tweede deel heeft dan weer betrekking op gegevens die pogingen tot het uitvoeren van een identiteitscontrole kunnen afbreken. In zulke gevallen zijn politiebeambten al overgegaan tot het staande houden van één of meerdere individu(en), maar besluiten zij uiteindelijk om toch geen (omstandige) controle uit te voeren.

7.1. De stap naar een identiteitscontrole: geen evidentie?

Zoals al vermeld, omschrijft het artikel 34 van de WPA zowel de proactieve als reactieve identiteitscontrole, die respectievelijk wordt toegestaan mits de aanwezigheid van verdachte omstandigheden of een misdrijf. Toch is de uitvoering van een identiteitscontrole in deze gevallen geen evidentie, politiebeambten blijken immers omwille van verscheidene redenen niet steevast te interveniëren. Daarnaast blijken er ook heel wat omstandigheden die in eerste instantie niet zozeer gerelateerd zouden zijn aan criminaliteit, een identiteitscontrole uit te lokken. Al deze redenen en omstandigheden kunnen verder worden gegroepeerd onder vijf grote categorieën, zijnde de corebusiness die elke dienst zich toeschrijft, de wijze waarop een diensthoofd zijn/haar personeel aanstuurt, pragmatische overwegingen, de wil van de burger en het (federale/lokale) politieke beleid.

7.1.1. Controleren op basis van een corebusiness

Dat iedere dienst beschikt over een soort van *corebusiness,* oftewel primaire werktaken, werd in het vorige hoofdstuk al duidelijk gemaakt. Zo zijn er in zowel politiezone Diagondaal als Maraudijk diensten die zich grotendeels focussen op autodiefstallen, pickpockets en/of woninginbraken, terwijl anderen zich dan weer hoofdzakelijk bezighouden met verkeersinbreuken, openbare ordehandhaving, enzovoort. Op die manier zijn er een aantal verschillen op te merken tussen de diensten onderling wat betreft de hoeveelheid aan werktaken, doordat sommigen slechts worden opgeroepen voor één of

enkele soorten misdrijven, terwijl anderen dan weer verantwoordelijk worden geacht voor een diversiteit aan feiten, maar daarover zo dadelijk meer.

Het hebben van een corebusiness impliceert niet dat andere misdrijven of gedragingen daaraan gelinkt geen wantrouwen opwekken. Wel krijgen ze beduidend minder aandacht en vormen ze in sé geen prioriteit. Een politieman illustreert het bijvoorbeeld als volgt: "Wij focussen vooral op pickpockets, dus als wij nu bijvoorbeeld een gevecht zouden zien, dan gaan we waarschijnlijk wel onze collega's opbellen, maar zelf gaan wij niet tussenkomen". De corebusiness van welbepaalde politiediensten wordt formeel gereguleerd door één of meerdere wetten en ministeriële omzendbrieven, terwijl die van andere meer informeel wordt vastgelegd door interne nota's en/of mondelinge communicatie tussen korpschef(s) en andere leidinggevenden. Om dit laatste te illustreren, verwijs ik naar de totstandkoming van een gespecialiseerde dienst in politiezone Maraudijk. Enkele jaren geleden besloot de korpsleiding uit het personeelsbestand van een algemene dienst enkele inspecteurs te selecteren die sindsdien een nieuwe (gespecialiseerde) dienst vormen die zich hoofdzakelijk bezighoudt met het opsporen van criminaliteit. Deze wijziging kwam er vanuit de veronderstelling dat er op dat moment binnen de zone te weinig aandacht werd besteed aan proactief politiewerk. Een participant werkzaam in deze 'nieuwe' dienst verwoordt het als volgt:

> Bij de politie heb je interventie, dat is brandweerpolitie vind ik persoonlijk, reageren op een oproep en ter plaatse gaan en kort afhandelen. Dan heb je recherche, die doen verder onderzoek. Maar daartussen is er eigenlijk een gat. De proactieve patrouille, echt het gericht gaan werken, dat bestond eigenlijk niet en nu dus wel.

Over de 'specialiteit' van iedere dienst blijkt er binnen de korpsen een algemene kennis te bestaan. Zo kunnen meldkameroperatoren bij het binnenkomen van een oproep al snel selecteren welke ploeg daarvoor bevoegd is, en weten politiebeambten welke collega's ze om raad moeten vragen wanneer ze geconfronteerd worden met een misdrijf waarmee ze nog maar weinig ervaring hebben. Dit heeft logischerwijs een invloed op de vrijheid/beschikbare tijd van iedere dienst om over te gaan tot proactief politiewerk. Een participant maakt in dit opzicht duidelijk dat de dienst waarbinnen hij tewerkgesteld is, slechts wordt opgeroepen voor feiten met een risicovol karakter, zoals gewapende overvallen en terreurdreigingen. Vermits zulke oproepen zelden voorkomen en politiewerk vooral bestaat uit meer sociale aangelegenheden (zie paragraaf 2.2.1.), valt het te verwachten dat de inspecteur en zijn collega's niet al te veel taken krijgen toegewezen, wat logischerwijs de ruimte om proactief te reageren op verdachte situaties, vergroot. Dit in tegenstelling tot diensten die zich moeten bezighouden met bijvoorbeeld geluidsoverlast en foutparkeren, zaken die wel regelmatig voorkomen (Mawby & Wright, 2008).

De corebusiness bepaalt op die manier ook het werkuniform dat politiebeambten dragen. Bottoms en Tankebe (2013) beargumenteren dat de politie zich op basis van haar uniform distantieert van de bevolking. Door een werkuniform te dragen maken politiebeambten aan burgers duidelijk dat zij over een autoritaire macht beschikken, die hen in theorie, mits voldaan aan een aantal wettelijk vastgelegde voorwaarden, toelaat allerlei ingrijpende maatregelen toe te passen. Buiten de muren van het politiecommissariaat gaat het politie-uniform dan ook gepaard met een zekere status. Binnen de muren van het politiecommissariaat blijkt het verhaal dan weer helemaal anders te klinken. Niet het politie-uniform, maar wel het dragen van burgerkledij gaat daar gepaard met status vanuit

de doelstellingen die aan de werkkledij worden gekoppeld. Het welgekende blauwe uniform is weggelegd voor diensten die fungeren als een laagdrempelig aanspreekpunt, zoals verkeer en interventie. Politiebeambten uit gespecialiseerde diensten werken dan weer in burgerkledij vanuit de optiek om criminaliteit efficiënt en onopvallend te kunnen opsporen. Zij zijn met andere woorden niet herkenbaar als politieman of -vrouw en trachten hun anonieme status zo veel mogelijk te beschermen. Het is ook daarom dat enkele participanten slechts overgaan tot een identiteitscontrole wanneer zij er uitermate zeker van zijn dat een persoon een crimineel feit heeft gepleegd. Door geïdentificeerd te worden als politieman/vrouw, leeft bij deze politiebeambten de overtuiging dat zij in de toekomst sneller worden herkend, waardoor daders het ontplooien van criminele activiteiten zouden baseren op deze kennis.

> "Wij gaan soms vermijden om een controle uit te voeren, omdat we niet herkend willen worden, zelfs al hebben we een vermoeden. We verkiezen om hem te laten gaan, zodat hij onze gezichten niet ziet. Maar zo missen we mogelijks wel iets, wie weet heeft die man een bevel tot gevangenneming." – Pierre

> "Ja de pure identiteitscontrole gebruiken wij eigenlijk zeer weinig of niet. Ik ben wel van mening als wij een verdachte eigenlijk volgen, als we verbrand zijn, dus je voelt dat aan, je ziet ook dat ze met u … ofwel met uw voeten spelen ofwel proberen weg te lopen, ik ben van mening dat je (…) die altijd moet controleren. (…) mijn collega's zijn het er niet mee eens, omdat zij zeggen van als we toch niet verbrand zijn, dan loop je het risico dat je u gaat laten kennen." – Michiel

> "En natuurlijk als je in uniform bent, dan ga je hem rapper controleren, want je kan hem niet blijven volgen. Wij in burger, met (naam dienst), kunnen die wel volgen. En dan kan je toch even kijken naar waar dat hij heen gaat, wat dat hij gaat doen, met wie dat hij contact gaat zoeken." – Bob

In navolging van deze vaststelling, is het niet opmerkelijk te noemen dat het beschermen van de anonieme status een effect zou hebben op het aantal uitgevoerde identiteitscontroles. Zo maken enkele participanten doorheen de interviews duidelijk dat ze minder controles uitvoeren sinds ze werkzaam zijn bij een gespecialiseerde sectie.

> "Als je constant, zonder reden, identiteitscontroles gaat uitvoeren, dan gaat op termijn iedereen u kennen en dan verlies je het nut van in burger te werken. Dus dat is wel anders, als bij een dienst als interventie. Als ik bij interventie zat, deed ik veel meer identiteitscontroles om echt te weten wie woont waar, wie hangt waar rond, iedereen te kennen zo." – Viktor

De observaties tonen dan weer aan dat de meeste reactieve identiteitscontroles worden uitgevoerd door politiebeambten uit algemene diensten, maar dat gespecialiseerde diensten instaan voor het merendeel van de proactieve identiteitscontroles. Indien men ervan uitgaat dat politiebeambten uit gespecialiseerde diensten slechts overgaan tot een controle wanneer zij er quasi zeker van zijn dat de betrokkene 'schuldig' is, dan zou dit impliceren dat deze controles vaker een positief (i.e. er wordt een misdrijf opgespoord) dan negatief resultaten kennen, maar daarover in de komende hoofstukken meer.

7.1.2. De invloed van het diensthoofd op terreinbeslissingen: (on)belangrijk?

Iedere dienst beschikt over één of meerdere diensthoofden/leidinggevenden die verantwoordelijk is/zijn voor de aansturing van het politiepersoneel. Ik heb het in dit opzicht voornamelijk over het middenkader: hoofdinspecteurs en commissarissen. Hoewel ik in de literatuurstudie heb beargumenteerd dat er op de beslissingen van terreininspecteurs weinig tot geen supervisie is van leidinggevenden (zie paragraaf 2.1.2.), wil dit in geen geval impliceren dat zij geen enkele invloed zouden uitoefenen op de handelingen van hun personeelsleden (Rowe, 2006).

Door middel van briefings coördineren diensthoofden het politiepersoneel op het terrein. Een briefing is een soort van overleg aan het begin van de werkshift waarbij het diensthoofd gezamenlijk met zijn/haar personeelsleden de taak- en ploegverdeling voor de komende uren overloopt. Ook wordt er besproken of er de voorbije dagen in de zone gevoelige en/of ernstige feiten hebben plaatsgevonden die een nadere opvolging vereisen en of er bepaalde (grootschalige) acties/operaties gepland staan. Uit de observaties en interviews blijkt dat sommige politiebeambten actief deelnemen aan briefings, terwijl anderen hun aanwezigheid bij deze overlegmomenten louter aanschouwen als een formaliteit.

> "Dus we starten, we komen allemaal samen om dingen te bespreken. Als er iets mis zit binnen de sectie, maar dat gebeurt zelden, als er nieuwe tips zijn, als we weten van op plaats X, Y of Z wordt er momenteel veel gestolen. Ook voor een beetje gewoon samen te zitten, wat te kunnen praten over van alles en nog wat. Dan stellen we de ploegen op en dan vertrekken we op patrouille." – Michiel

> "Je komt hier eigenlijk gewoon toe, afhankelijk dan van de soort shift, heb je nog heel even tijd of loggen wij ons dadelijk in als patrouille, soms wordt er nog eens iets meegegeven van het diensthoofd, van kijk let op voor dat." – Jan

De invloed van het diensthoofd is daarbij niet te miskennen. Zo toont de studie van Vynckier, Easton en De Kimpe (2008) aan dat sommige leidinggevenden gewoonweg geen briefing houden, waardoor het te verwachten valt dat politiebeambten het nut daarvan laag inschatten. Uit de data bekomen in deze studie blijkt dat er steeds een soort van briefing wordt gegeven, al zijn er wel sterke verschillen op te merken tussen diensthoofden onderling. Sommigen proberen keer op keer het concentratievermogen van hun personeelsleden te prikkelen door op actieve en creatieve wijze de informatie te bespreken. Dit door bijvoorbeeld gebruik te maken van een powerpointpresentatie, waarin soms ook cartoons worden geïmplementeerd om het hele gebeuren luchtig te houden. Anderen gaan daarentegen eentoniger te werk door vrij monotoon het informatieblad af te lezen.
De directieven die besproken worden tijdens briefings blijken een invloed te hebben op de handelingen van het operationeel politiepersoneel. Dit kan ik toelichten aan de hand van de reactie op verkeersinbreuken, een vorm van politiewerk die over het algemeen niet echt gegeerd is bij politiebeambten. Het gebrek aan sensatie en de grote administratieve werklast die deze inbreuken met zich meebrengen, vormen, zoals later nader wordt besproken, daarvoor mogelijke verklaringen. Wanneer de korpsleiding aan haar personeel de opdracht geeft om zich bezig te houden met het verbaliseren van verkeersinbreuken, besteden de meeste politiebeambten, net als het geval is in de studie van Van Praet (2020), wél aandacht aan dit type misdrijven. Al blijkt de motivatie daarvoor vooral gelegen te zijn in het beantwoorden van de eisen van leidinggevenden en niet zozeer in de

eigen wil om te reageren op verkeersinbreuken. Zo krijgt ten tijde van het veldwerk een welbepaalde dienst in politiezone Maraudijk de opdracht om tijdens hun patrouilles te focussen op personen die aan het telefoneren zijn achter het stuur. In de dagen die volgen besluiten verschillende inspecteurs PV's op te stellen naar aanleiding van zulke feiten. Ze verwijzen in dit opzicht ook geregeld naar het order dat ze hebben gekregen. Enkele weken later is de situatie helemaal veranderd: het order komt noch ter sprake noch worden personen gecontroleerd ten gevolge van de daarin omschreven omstandigheden. De afwezigheid van enige vorm van feedback op het verloop van zulke operaties en de ondernomen handelingen van politiebeambten kan dit mogelijks verklaren, maar daarover later meer.

Er zijn verschillen op te merken in de wijzen waarop superieuren van algemene en gespecialiseerde diensten zich verhouden ten aanzien van hun personeelsleden. Zo hebben politiebeambten uit gespecialiseerde diensten regelmatig contact met hun leidinggevende en spreken ze hem/haar aan met de voornaam, waardoor er al snel een zekere compliciteit ontstaat. In algemene diensten zien politiebeambten hun leidinggevende daarentegen enkel tijdens briefings en/of bij problemen, wat aldus minder persoonlijk contact impliceert. Ook is de hiërarchie meer aanwezig, doordat zij hem/haar voornamelijk met de correcte graad (hoofdinspecteur, commissaris, …) (moeten) aanspreken. Tijdens één van de observatieshifts in politiezone Diagondaal moppert een interventie-inspecteur in dit opzicht dat ik privileges heb, omdat ik zijn leidinggevende wél bij de voornaam mag aanspreken. Een mogelijke verklaring voor het verschil in contact tussen leidinggevenden en personeel in algemene en gespecialiseerde diensten betreft het aantal personeelsleden. Algemene diensten beschikken immers over een veel groter personeelsbestand dan gespecialiseerde diensten. Daar waar brigades uit deze eerste soort diensten doorgaans uit meer dan 15 werknemers bestaan, geldt het tegenovergestelde voor ploegen uit gespecialiseerde diensten, die meestal tussen vijf en 10 werknemers tellen. De mogelijkheid bestaat dat politiebeambten in kleinere teams al sneller familiair met elkaar omgaan (Violanti & Aron, 1995).

Hoewel de bovenstaande bevindingen zeker ook gelden voor politiezone Maraudijk, blijkt de sfeer tussen personeel en leidinggevenden daar over het algemeen toch iets losser te zijn. Zo gaan politiebeambten geregeld tegen hun leidinggevende in wanneer ze het niet eens zijn met zijn/haar mening en durven ze hun stempel te drukken op het politiewerk door bijvoorbeeld zelf aanbevelingen te formuleren. In politiezone Diagondaal is er daarentegen minder ruimte voor eigen inbreng en speelt de hiërarchie een veel prominentere rol. De omkadering van het politiewerk gebeurt zeer gestructureerd en laat weinig ruimte open voor spontaniteit.

> "Het probleem is hier dat bij de beslissingsketen, te veel personen hun mening willen doorvoeren. En het probleem is dus dat er alvorens een beslissing kan worden genomen, één, twee, drie, vijf, acht personen hun mening moeten uitdrukken in een rapport en het volstaat dat er in die beslissingsketen één persoon een negatief verslag uitbrengt en de zone durft niet meer, want ze gaan ervan uit dat als het slecht loopt, ze gaan zeggen 'ja maar we hadden jullie gewaarschuwd'. En de beslissingsketen is dus veel te lang, we zouden dat kunnen vereenvoudigen. Daardoor evolueert er hier eigenlijk niks en het probleem is dat we altijd moeten wachten op een grote catastrofe vooraleer er een evolutie komt. (…) beslissingen worden te traag genomen." – Simon

Een paar participanten, zowel werkzaam in algemene als gespecialiseerde diensten, beweren dat hun leidinggevenden de efficiëntie van hun werkprestaties onder meer beoordelen aan de hand van het aantal uitgevoerde controles.

> "Maar de laatste jaren merk ik wel dat er soms misbruik van wordt gemaakt en dan voornamelijk van hogerhand voor statistieken, om te kunnen zeggen van zoveel mensen zijn er gecontroleerd, zo veel mensen …. En daardoor krijgen wij meer druk van te gaan controleren en dat vind ik een beetje pervers, omdat ik dan wel merk van veel collega's die gewoon controles gaan doen van een groepje jongeren, gewoon omdat ze daar zijn." – Lionel

> Steven: "Wel ja, dus onder (naam hoofdinspecteur) moesten wij resultaten halen. Daar hoorde dus ook bij controleren om te controleren. Daar zijn wij nooit fan van geweest. Dat mag niet. Dus wij moesten dat wel doen, want anders had je een kwade chef."
>
> Ik: "Hij hield die gegevens bij van hoeveel jullie ...?"
>
> Steven: "Hij maakte statistieken."

Volgens deze politiebeambten doen leidinggevenden van andere diensten dit niet of slechts zeer zelden. Enkelen onder hen hebben daar geen problemen mee, anderen geven daarentegen aan dat dit hen stress geeft. Een welbepaalde inspecteur verwijst naar het competitiegevoel dat er zo ontstaat. Dit zou namens hem een negatieve invloed hebben op de collegiale sfeer tussen politiebeambten onderling. Zo beweert hij:

> Vroeger was dat meer bij ons. Dan werd alles bijgehouden in statistieken. Nu is dat minder. Als ze nu zien dat je uw werk doet, goed werkt, is dat genoeg. Vroeger waren de verschillende secties tegen elkaar eigenlijk uitgespeeld van ja die hebben wel meer arrestaties. En eigenlijk werd je dan aangezet om meer resultaten te boeken.

Een andere collega maakt dan weer duidelijk dat hij van zijn leidinggevende de opmerking heeft gekregen om meer identiteitscontroles uit te voeren, iets wat bij hem heel wat verwarring veroorzaakt. Zo wil hij enerzijds pas overgaan tot een identiteitscontrole wanneer daar namens hem een reden toe is, maar anderzijds wenst hij zijn leidinggevende niet teleur te stellen. Het valt dan ook te verwachten dat de houding van leidinggevenden en hun perspectieven op (de uitvoering van) politiewerk een impact hebben op de activiteiten van hun personeel. Zoals reeds aangetoond in internationaal onderzoek (Shiner & Delsol, 2015), doen de antwoorden van de participanten vermoeden dat politiebeambten meer controles gaan uitvoeren om aan de verwachtingen of eisen van hun leidinggevenden te voldoen. "De politiewereld blijft half militaristisch dus dat wil zeggen dat je je orders opvolgt. Als de wettelijke basis daarvoor gegrond is voor onze chef, dan is dat voor mij ook zo, dan gaan wij over tot controle (...)", aldus een politieman. Of de redenen achter deze controles gerechtvaardigd zijn, is dan weer een andere vraag. Wat vaststaat is dat politiebeambten op die manier de motieven van hun leidinggevenden slechts zelden in vraag stellen, of er niet durven tegen in te gaan omwille van de heersende hiërarchie.

7.1.3. Als pragmatische overwegingen de bovenhand nemen

De bestaande literatuur benadrukt de wijze waarop pragmatische overwegingen het werk van politiebeambten sturen als een intrinsiek onderdeel van de aard en organisatie van de politiecontext, die in paragraaf 2.2.1.2. werd voorgesteld als een street-level bureaucracy. Pragmatisme omschrijft Reiner (2010, p. 131) als een "concrete, down-to-earth, (and) anti-theoretical perspective" op de uitvoering van politiewerk. In tegenstelling tot de studie van Terpstra en Schaap (2013) waarbij werd vastgesteld dat "pragmatism is not a general element of this (Dutch) rank-and-file police culture" (p. 71), wijst dit proefschrift uit dat pragmatische redeneringen een erg belangrijke rol spelen in de invulling en toepassing van het politiewerk in het algemeen en identiteitscontroles in het bijzonder, al blijken er wel tussen politiebeambten onderling enkele verschillen te bestaan, maar daarover later meer. Om op bewuste dan wel onbewuste wijze te verantwoorden of de uitvoering van een identiteitscontrole wel of niet vereist is, baseren politiemannen en -vrouwen zich onder meer op de ervaren werkdruk, de administratieve werklast, de fase van de werkshift en de waarde of het nut die zij koppelen aan de uitvoering van een controle.

7.1.3.1. Van veel tot geen werk op enkele 'lakse' tellen

Of politiebeambten al dan niet overgaan tot een identiteitscontrole bij het aantreffen van een misdrijf of verdachte toestand, hangt in grote mate af van de ervaren werkdruk. Wanneer politiebeambten een drukke shift hebben, en van de ene opdracht naar de andere door moeten, is de kans erg klein dat zij proactief optreden. De voorkeur wordt dan gegeven aan het reageren op binnenkomende oproepen in plaats van aan de detectie van verdachte omstandigheden. De grote werkdruk leidt bij verschillende participanten tot een demotivatie voor proactief politiewerk. In dit opzicht verwijs ik naar een gesprek tussen twee inspecteurs uit politiezone Diagondaal, waarbij een politievrouw het volgende aan haar collega duidelijk maakt: "Ik doe mijn werk nog goed, maar ik ga niet meer jagen". De andere inspecteur deelt haar mening en beweert dat er bij hem een zekere laksheid is ontstaan door de grote werkdruk. Namens McCarthy (2013) gaat pragmatisme al snel gepaard met een conservatieve houding. Om dit te verduidelijken verwijst ze naar Reiner (2010) die beargumenteert dat: "police officers are concerned with getting from here to tomorrow (or the next hour) safely and with the least fuss and paperwork, which has made them reluctant to contemplate innovation, experimentation, or research" (p. 132). De 'laksheid' waarover de ene participant het heeft, dreigt niet alleen de spontaniteit van het politiewerk uit te hollen, maar kan ook de kritische ingesteldheid van politiebeambten op negatieve wijze aantasten (Caplan, 2003). Hierdoor riskeren zij niet meer stil te staan bij het 'waarom' van een politionele handeling, zoals een identiteitscontrole.

In zekere samenhang met de bovenstaande vaststellingen, blijkt ook de houding van de meldkamer ten aanzien van proactief politiewerk een invloed te hebben op de demotivatie voor proactieve identiteitscontroles bij een aantal participanten. Vanuit een soort druk van hun leidinggevenden om snel en efficiënt de oproepen van burgers te beantwoorden, zouden meldkameroperatoren regelmatig politiebeambten terechtwijzen voor het uitvoeren van proactieve identiteitscontroles tijdens reactieve opdrachten. Deze vaststelling komt zowel naar boven in politiezone Diagondaal als in politiezone Maraudijk.

> [De politiebeambten stoppen een brommer die zonder nummerplaat rijdt. Wanneer ik hen vraag waarom ze dit doen, dan delen ze mij mee dat sinds december 2017 alle brommers en motoren – wettelijk verplicht – een nummerplaat moeten dragen.

De politiemannen kijken de papieren van het voertuig na. Ze voeren echter geen identiteitscontrole uit, omdat dit volgens hen te veel tijd in beslag neemt en ze bovendien al onderweg zijn naar een opdracht die de meldkamer hen heeft toegewezen. Kiezen de politiebeambten er toch voor om een controle uit te voeren, dan zou de meldkameroperator hen een opmerking geven, althans dat is wat zij zelf veronderstellen.] – observatienota PZ Diagondaal

[De meldkameroperator stuurt twee politiebeambten naar een interventie. Enkele minuten later roepen zij de meldkamer op om een nummerplaatcontrole uit te voeren naar aanleiding van een verkeersinbreuk. De meldkameroperator wordt boos en zegt tegen zijn naaste collega's: "Als je naar een opdracht wordt gestuurd, dan moet je toch niet beginnen te controleren!?"] – observatienota PZ Maraudijk

De bovenstaande voorbeelden betreffen geen zeldzaamheid. Doorheen het veldwerk krijg ik geregeld van terreininspecteurs te horen dat ze van de meldkamer een berisping hebben gekregen na het uitvoeren van een proactieve identiteitscontrole. Vele participanten geven toe dit jammer te vinden, gezien hun grote interesse in proactief politiewerk. Zij beweren dat proactieve identiteitscontroles enkel nog mogelijk zijn op 'rustige' periodes. Dergelijke momenten vallen gelijk te stellen met een laag aantal binnenkomende oproepen en zijn namens de participanten vooral terug te vinden op weekdagen en –nachten. In het weekend is het daarentegen erg druk, doordat de meeste mensen dan niet hoeven te werken, er veel activiteiten zijn en er 's nachts ook heel wat te doen is in het nachtleven. Naast het tijdstip, blijkt ook de buurt waartoe politiebeambten aangewezen zijn een invloed te hebben op de (grote) werkdruk die politiebeambten ervaren. Ik vermeldde reeds in het vorige hoofdstuk dat er namens de participanten in beide zones buurten zijn die meer criminaliteit en overlast aantrekken dan andere. Hoewel vele politiebeambten het patrouilleren in de minder criminogene buurten als inferieur beschouwen door het gebrek aan sensatievol politiewerk en de verveling die dit mogelijks met zich meebrengt, vragen sommige participanten doelbewust aan hun leidinggevende om in deze buurten te worden geplaatst. Op die manier krijgen zij minder oproepen toegewezen en beschikken zij dus over een grotere vrijheid die hen onder meer toelaat te focussen op het proactief opsporen van criminaliteit. De studie van Sobol (2010) verwijst naar gelijke bevindingen en vat het als volgt samen: "One might expect more vigorous police activity in low-workload areas because officers may devote more time, energy, and resources to both minor and major problems, compared to those officers assigned to high-workload areas" (p. 483).

Interventie als het manusje-van-alles

In het kader van de zopas geformuleerde bevindingen, is het belangrijk om te vermelden dat niet alle ploegen een even grote werkdruk ervaren. Zoals reeds kort aangehaald in dit hoofdstuk, krijgen gespecialiseerde diensten beduidend minder oproepen toegewezen dan algemene diensten, en beschikken zij bijgevolg over een grotere vrijheid om proactief op te treden. De onbalans in werklast tussen de ploegen zorgt voor heel wat wrevel op de werkvloer. Vooral de interventieploegen, die hoofdzakelijk instaan voor de 101-oproepen, uiten kritiek op de hoge werkdruk. Zoals al benadrukt in het methodologisch luik, is een interventiedienst 24 uur op 24 beschikbaar en valt zij onder de eerstelijnspolitie: ze reageert als eerste op een oproep van een burger, tracht – indien nodig – het gevaar te neutraliseren en verwijst dan door naar een meer gespecialiseerde tweedelijnsdienst. Net als in de studie van Van Praet (2020), waarin wordt beargumenteerd dat de "(interventie)patrouilleur weinig betrokken is bij de selectie van het voorwerp en het

onderwerp van zijn interventie" (p. 11), wijzen mijn gesprekken met interventie-inspecteurs uit dat zij zichzelf omschrijven als een soort 'manusje-van-alles' die de meest uiteenlopende en vaak ook banale opdrachten krijgt toegewezen.

> "(…) ja binnen interventie, dat wij eigenlijk heel veel taken krijgen die dat ik persoonlijk vind, niet binnen ons takenpakket horen. En dat wij niet mogen vergeten, vooral dat eigenlijk, wat mij het meeste stoort, dat wij niet mogen vergeten dat wij als interventie in de eerste plaats er zijn voor de dringende noodoproepen (…), maar dat er zulke taken zijn, zoals het uitvoeren van kantschriften, dienstvoertuigen wegbrengen naar een garage, broodmaaltijden gaan halen voor personen die bij ons opgesloten zijn in het cellencomplex, fietsen gaan ophalen bijvoorbeeld dus iemand die belt dat er een fiets is die daar al maanden staat onaangeroerd, dat dat een achtergelaten of gestolen fiets is, dat dat niet door een dienst logistiek kan uitgevoerd worden en dat er, ik heb die indruk, ik weet niet of dat dat effectief zo is, want ik ben geen beleidsman, maar ik heb de indruk dat er dergelijke zaken, bijvoorbeeld met die fietsen of die kantschriften, dat dat zo iets is van oké we zitten hier met een probleem of met een situatie, hoe gaan we dat oplossen, aan welke dienst gaan we dat doorschuiven of hoe gaan we dat regelen en dan heb ik de indruk dat dat bij veel diensten passeert dat topic en uiteindelijk als er niemand iets vindt of als niemand zegt van oké wij nemen dit op ons en iedereen schuift het van zich af, dat het uiteindelijk wel bij interventie terechtkomt. (…) omdat als wij op een shift met zo veel zaken moeten bezig zijn: dienstvoertuigen gaan afhalen, fietsen halen, kantschriften doen, … zijn wij in ons hoofd en in de realiteit niet bezig meer met ons proactief optreden." – Bas
>
> Ik: "En vind je dat je binnen de dienst interventie nog ruimte hebt voor proactiviteit vandaag de dag?"
>
> Paul: "In het begin van mijn carrière wel, nu niet meer, omdat er veel te veel, ja hoe moet ik het zeggen … veel te veel futiliteiten van hogerhand en de politiek worden binnen gegeven die eigenlijk geen politietaken zijn. Maar omdat ze naar de burger toe altijd goed willen doen."
>
> Ik: "Zoals?"
>
> Paul: "Zoals dat wij bijvoorbeeld brieven moeten gaan posten."

De antwoorden van de participanten zijn vanuit de bestaande literatuur volkomen verklaarbaar. Ik verwees reeds meermaals naar studies die aantoonden dat de meeste politiemannen/vrouwen 'echt' politiewerk associëren met het opsporen van criminaliteit en het (op heterdaad) vatten van criminelen (Cain, 1973; Perrott & Taylor, 1995). Banale taken, zoals het ophalen van een achtergelaten fiets, het vervoeren van maaltijden of het posten van brieven, vallen dan ook niet echt onder deze 'crimefighting'-constructie, al maken zij wel de meerderheid uit van het dagelijkse politiewerk (Banton, 1964). In de studie van Westmarland (2001a) omschrijven politiebeambten zulke opdrachten zelfs als "rubbish calls" (p. 25). Doordat inspecteurs uit gespecialiseerde diensten de vrijheid hebben om op te treden op eigen initiatief en zich bijgevolg kunnen bezighouden met - wat zij aanschouwen als - 'echt' en spannend politiewerk, verkrijgen zij een zeker prestige binnen politiemiddens (zie ook paragraaf 6.2.1.). Om gespecialiseerde diensten in staat te stellen efficiënt te werk te gaan, blijken de korpsleidingen ook heel wat financiële middelen in hun functionering te investeren, die zich veruitwendigen in uiterlijke kenmerken, gaande

van geavanceerde en hoogtechnologische wapens en snufjes tot dure en uitgeruste voertuigen, waarmee zij zich distantiëren van andere ploegen. Dit alles leidt tot heel wat afgunst bij politiebeambten uit algemene diensten.

> "Onze dienst wordt momenteel niet aanzien als een heel belangrijke dienst of toch geen dienst met veel aanzien en dus wordt er niet veel in geïnvesteerd en inderdaad als je ziet bijvoorbeeld het aantal voertuigen dat wij hebben, dat wij soms een uur of twee uur moeten wachten voordat we onze patrouille kunnen beginnen, omdat we geen voertuig hebben." – Lionel

Naar aanleiding van deze bevindingen, lijkt het opportuun om de filosofie achter het concept van 'organizational justice' te introduceren. Donner, et al. (2015) beweren dat "an employee's perception of whether the rules and decisions within an agency are procedurally just, is central to his/her views of the agency" (p. 161). Anders gesteld, indien werknemers geloven dat de (interne) regels, richtlijnen en/of keuzes van de organisatie waarin zij werken, onfair en/of corrupt zijn, daalt bij hen de motivatie om zich in te zetten voor de werkgever (Clay-Warner, Reynolds, & Roman, 2005; Myhill & Bradford, 2013). Dat beslissingen over het verdelen van populaire en minder populaire werktaken en de investering in werkingsmiddelen daar tevens onder vallen, maakt dit onderzoek duidelijk. Een politieman is in dit opzicht de mening toegedaan dat er binnen de politie sprake is van een 'ons kent ons' cultuur, waarbij gegeerde functies en taken worden toegekend aan politiebeambten, niet zozeer op basis van hun eigen capaciteiten, maar wel middels de connecties die ze hebben met leidinggevenden. Negatieve gevoelens ten aanzien van de aard/inhoud van het takenpakket, zouden een impact kunnen hebben op het absenteïsme bij de politie. Tijdens mijn observaties in beide korpsen is de afwezigheid van personeel in de interventiediensten steevast het grootst. Op een gegeven moment heb ik zelfs van een hoofdinspecteur uit politiezone Diagondaal vernomen dat slechts 40% van zijn ploeg aanwezig was. Interventiediensten bestaan meestal uit een groot aantal werknemers, waardoor het aantal afwezigen logischerwijs groter is dan in andere diensten. Toch wijzen gesprekken met enkele participanten uit dat interventiediensten geregeld geconfronteerd worden met langdurige zieken die door mentale problemen (depressies, burn-outs, …) noodgedwongen afstand moeten nemen van de politiefunctie. De stress en/of verveling die welbepaalde werktaken met zich meebrengen, alsook gevoelens van onderwaardering kunnen daarvoor mogelijke verklaringen zijn (Tang & Hammontree, 1992; Allisey, Rodwell, & Noblet, 2016). De afwezigheid van personeel heeft dan weer een negatieve impact op de werkdruk van de interventieploegen. Het aantal binnenkomende oproepen wordt dan immers verdeeld over een kleiner aantal patrouilles, wat opnieuw stress met zich meebrengt. Op die manier dreigt er al gauw een vicieuze cirkel te ontstaan.

Hoewel al de bovenstaande bevindingen zowel gelden voor interventiediensten in politiezone Diagondaal als in politiezone Maraudijk, blijkt er bij interventie-inspecteurs uit politiezone Maraudijk een grotere frustratie te bestaan ten aanzien van de ervaren werkdruk. Bijna iedere inspecteur uit deze politiezone uit doorheen de interviews en observaties negatieve gevoelens over de zwaarte van zijn/haar takenpakket. Vanuit mijn oogpunt lijken interventie-inspecteurs uit politiezone Diagondaal het echter drukker te hebben. Daar waar de meeste interventie-inspecteurs uit politiezone Maraudijk tijdens hun werkuren nog de mogelijkheid hebben om een eetpauze in te lassen, geldt doorgaans het tegenovergestelde voor interventie-inspecteurs uit politiezone Diagondaal. De vraag is dan ook waarom de frustraties in politiezone Maraudijk groter zijn. Het werkrooster van de participanten biedt in dit opzicht een verklaring. Zo beschikken interventie-inspecteurs uit

politiezone Maraudijk niet alleen over een erg onregelmatig werkrooster, ook worden er geregeld last-minute wijzigingen doorgevoerd, waardoor politiebeambten soms zelfs enkel de avond op voorhand te horen krijgen dat ze de dag nadien moeten werken.

> "Ze plannen u maar in. Bijvoorbeeld ik werd ingepland voor de komende referentieperiode met 12 overuren en dan had ik heel veel rustdagen, dus vijf dagen achter elkaar vrij, maar nadat je officieel ingepland bent, nadat de planning uit is, sturen ze een mail met de lijst van die dagen moeten nog opgevuld worden en dat zijn toevallig al de dagen waarop jij rust hebt, dus eigenlijk word je wel een beetje gedwongen om te werken. Als je zegt van ik doe het niet, dan gaan ze wel met de vinger wijzen en zeggen van je staat niet open, je wilt de dienst niet helpen. Je wordt gewoon gepusht om te werken." – Carla

In politiezone Diagondaal is de situatie anders. Interventie-inspecteurs beschikken namelijk over een zeer systematisch werkrooster dat zelden onderworpen wordt aan last-minute wijzigingen. Zij weten maanden op voorhand wanneer ze wel en niet hoeven te werken. Deze verschillen kunnen bijgevolg verklaren waarom er bij interventie-inspecteurs uit politiezone Maraudijk een grotere ontevredenheid bestaat over de werkdruk.

7.1.3.2. Politiecontroles beschrijven in vier woorden: veel administratie, weinig motivatie

Ook de administratieve werklast die mogelijks volgt na een identiteitscontrole, beïnvloedt het beslissingsproces van politiebeambten. "Het gevolg van veel controles, is veel administratie", aldus een participant. Politiebeambten gaan soms bewust niet over tot een identiteitscontrole, ook al vinden ze een situatie verdacht of zijn ze getuige van een misdrijf ten einde administratieve taken te omzeilen.

> "Je hebt er ook niet zelf altijd even veel goesting in, want je weet van ... je hebt een mindere dag of je hebt nog veel schrijfwerk liggen, dan ga je misschien iets minder vlot mensen aan de kant zetten." – Martijn

> "Ik ga ook veel minder proactief werken, omdat ik weet van oké ik heb nog zo veel PV's die ik moet gaan doen. Als ik dan nog eens proactief te werk ga, dan ga ik nog meer PV's hebben en ja … dus je merkt wel verschil en ik denk dat het merendeel van de collega's ook zo denkt." – Lionel

Enkele voorbeelden van zulke administratieve taken betreffen het opstellen van een proces-verbaal, het plaatsen van een persoon in voorhechtenis en het contacteren van parketmagistraten, advocaten en/of tolken. Volgens de participanten nemen dergelijke opdrachten veel tijd in beslag. "Eén arrestatie dat is drie, vier uren dat je bezig bent minimum voor een persoon aan te houden op een bepaald feit. En dat is inderdaad veel te lang", aldus een inspecteur. Daarenboven lijken de meesten ze ook niet zo graag uit te voeren. Een politievrouw illustreert het als volgt: "(…) we merken de dag van vandaag, we zitten veel in de auto, veel op het bureel, heel veel papierwerk, dat het eigenlijk toch wel anders is, dan dat het voorgesteld is". Ik verwijs in dit opzicht tevens naar een gesprek uit de observaties in politiezone Diagondaal waarbij een politieman een verdachte aanmoedigt om het verhoor te laten plaatsvinden zonder advocaat. Wanneer de verdachte toch een advocaat eist in het kader van de Salduzprocedure, stapt de politieman gefrustreerd weg. Nadien maakt hij mij duidelijk dat het waarschijnlijk een paar uren zal duren vooraleer hij het verhoor kan starten, doordat er niet altijd onmiddellijk advocaten beschikbaar zijn om

naar het commissariaat te komen. Had de verdachte daarentegen geen advocaat gewenst, dan kon het verhoor namens de politieman meteen worden afgenomen.

Dankzij de eigen terreinervaring en/of kennis aangereikt door collega's hebben politiebeambten inzicht in de administratieve werklast die gepaard gaat met verscheidene soorten misdrijven en lijken zij bijgevolg welbepaalde feiten resoluut te willen vermijden. Het controleren en arresteren van personen zonder wettig verblijf is in dit opzicht een vaak vernoemd voorbeeld. Zoals reeds vermeld in het vorige hoofdstuk, geven verscheidene politiebeambten weer personen die onwettig zouden verblijven in België, snel te herkennen door het bestaan van een zogeheten politionele radar (zie paragraaf 6.2.2.7.). Wanneer politiebeambten overgaan tot de controle van een persoon zonder wettig verblijf, moeten zij vaak niet alleen de identiteit van de betrokkene trachten te achterhalen via de afname van foto's, vinger- en handpalmafdrukken[24], maar eveneens een PV opstellen, hem/haar in voorhechtenis plaatsen en contact opnemen met Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ). Doordat de participanten beseffen dat er bij het controleren van personen zonder wettig verblijf veel komt kijken, kiezen zij er soms bewust voor om niet in te grijpen en knijpen zij met andere woorden opzettelijk een oogje dicht.

> [De politie-inspecteurs komen een jonge man tegen die volgens hen Arabisch is en erg boos zou kijken. De ene politieman zegt daarop: "Dat is sowieso een illegaal, hij zag ons en draaide meteen al zijn rug naar ons toe. Hij heeft een Iphone zeven in zijn handen en valse Nikes. Ja dat is sowieso een illegaal". Zijn collega vraagt hem vervolgens of hij de man wil controleren, waarop de andere inspecteur weer antwoordt: "Ja … maar dan zijn we voor zeker meer dan twee uur bezig".] – observatienota PZ Diagondaal

Hetzelfde geldt voor het controleren en arresteren van personen waarvan wordt vermoed dat zij geestelijk ziek zijn en een strafbaar feit hebben gepleegd. Er vindt dan mogelijks een internering plaats. In dergelijke gevallen moeten politiebeambten contact opnemen met een dokter en/of met de verdachte naar het ziekenhuis voor nadere vaststellingen. Zij worden dan onderworpen aan dezelfde regels die gelden voor andere patiënten en moeten daardoor mogelijks lang wachten op een beschikbare arts. Tijdens het veldwerk in politiezone Maraudijk heb ik bijvoorbeeld zelf al eens met politiebeambten drie uur op de spoeddienst moeten wachten vooraleer een arts aan het medisch onderzoek kon starten. Wanneer de participanten van de meldkamer vernemen dat ze zich met dergelijke feiten moeten bezighouden, reageren zij meestal erg gefrustreerd. Sommigen onder hen proberen ervoor te zorgen dat de oproep aan een andere groep (collega-)inspecteurs wordt doorgegeven. Dit door bijvoorbeeld aan de meldkamer mee te delen dat hun vorige opdracht nog niet is beëindigd of ze ondertussen al een nieuwe opdracht moeten volbrengen op vraag van een leidinggevende. In nog talloze andere situaties blijken de participanten op zoek te gaan naar oplossingen die hen toelaten welbepaalde 'probleemgevallen', en de hiermee gepaard gaande administratieve taken, te omzeilen. Ik verwijs naar een situatie uit politiezone Diagondaal waarbij twee inspecteurs worden opgeroepen voor een dronken man die in een winkelstraat amok zit te maken met enkele voorbijgangers. Eenmaal aangekomen proberen de inspecteurs met de man een

[24] Deze maatregelen, tezamen met het opstellen van een individuele beschrijving, situeren zich binnen de 'drieledige gerechtelijke identificatie' (zie omzendbrief nr. 20/2010 van het college van procureurs-generaal bij de hoven van beroep betreffende de drieledige gerechtelijke identificatie, alsook de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen).

conversatie te voeren, maar dit tevergeefs. Hij blijft maar roepen. In plaats van met de man naar het politiecommissariaat te rijden, zetten de inspecteurs hem af aan een plein. Ze voeren noch een identiteitscontrole en/of veiligheidsfouillering uit noch stellen ze een PV op. Eén van de inspecteurs maakt duidelijk dat ze de man hebben afgezet op het grondgebied van een aanpalende politiezone, zodat er bij nieuwe problemen inspecteurs van de andere politiezone worden opgeroepen. Hij geeft aan zijn tijd en energie te willen investeren in meer urgente zaken in plaats van in de arrestatie van dronken personen. In dit voorbeeld wordt met andere woorden (de verantwoordelijkheid tegenover) het probleem letterlijk 'verplaatst'. Mutsaers (2013) stootte in zijn studie op soortgelijke voorbeelden en benadrukt in dit opzicht in navolging van Weber (2011) "the everyday role of the police in the production and remaking of internal borders" (p. 7). Door zulke praktijken bepaalt de politie in sé welke personen over het recht beschikken om zich te begeven op het grondgebied waarvoor zij zich verantwoordelijk acht (i.e. wie 'gewenst' is) en welke personen niet (i.e. wie 'ongewenst' is) en markeert ze als dusdanig een aantal grenzen waaraan deze laatsten gebonden zijn, of die ze alleszins maar moeilijk kunnen doorboren. Verwijzend naar Mutsaers (2014, p. 840) kunnen we dit daarom ook wel omschrijven als een vorm van 'micro-deportatie'.

Een andere strategie die politiebeambten lijken te gebruiken, betreft het 'herdefiniëren' van het probleem, zodat ze er zelf niet (meer) verantwoordelijk voor zijn. In politiezone Diagondaal bijvoorbeeld worden een paar inspecteurs geconfronteerd met twee ruziënde mannen. De ene man beweert dat hij goederen ter waarde van enkele duizenden euro's heeft overgemaakt naar het buitenland via het reisbureau waarvan de andere man eigenaar is. De goederen zouden echter nooit aangekomen zijn. De politiemannen contacteren de verantwoordelijke dienst om de zaak door te geven. Eén van haar medewerkers vertelt hen dat het in dit geval niet om oplichting gaat, maar om een commercieel geschil en dat de betrokkenen zich bijgevolg naar de ondernemingsrechtbank moeten begeven. De inspecteurs delen dit zo mee aan de mannen en vertrekken nadien weer. Eenmaal terug in de combi, zegt één van hen het volgende tegen mij: "Ik ben zeker dat het om oplichting ging. De (naam dienst) zegt gewoon commercieel geschil, zodat zij die zaak niet moeten afhandelen".

Het simpelweg 'negeren' van het probleem (alsook de verantwoordelijkheid ervoor), is tot slot een andere mogelijkheid. Ik verwijs in dit opzicht naar een voorbeeld uit politiezone Diagondaal waarbij twee politiemannen naar een woning worden gestuurd naar aanleiding van een oproep over geluidsoverlast. Eenmaal aangekomen op de locatie, is het in eerste instantie erg stil. In plaats van de locatie te verkennen of nog wat te wachten, besluiten de politiebeambten meteen terug te vertrekken op patrouille. Ze maken mij duidelijk dat zulke futiliteiten momenteel voor hen geen prioriteit vormen en delen vervolgens aan de meldkamer mee dat er geen probleem was. Dat twee inspecteurs uit politiezone Maraudijk besluiten om een achtergelaten fiets, waarvoor een buurtbewoner heeft gebeld, niet weg te halen, omdat deze namens hen niet hinderlijk geparkeerd staat, is dan weer een ander soortgelijk voorbeeld. Politiebeambten nemen op die manier tot op zekere hoogte zelf de positie in van rechter en bepalen volledig zelfstandig of in samenspraak met één of enkele collega's welke feiten wel en welke niet hun aandacht vereisen. Al deze voorbeelden onderstrepen dan ook zeer nadrukkelijk de *gatekeepersrol* binnen het gehele strafrechtssysteem die zij bekleden (zie paragraaf 2.1.2.).

Dat zij op zoek gaan naar oplossingen om administratieve taken te vermijden, is in zekere zin te begrijpen. Volgens het merendeel van de participanten staat de tijd die zij krijgen voor het uitvoeren van administratieve taken in schril contrast met het grote aantal administratieve taken dat zij effectief moeten uitvoeren.

> "Ze verwachten dat je constant buiten rijdt en terwijl ook uw PV's afmaakt, maar dat gaat niet. En ik krijg daar stress van." – Carla

Deze participant geeft duidelijk weer dat ze geconfronteerd wordt met tegenstrijdige doelstellingen, zijnde voldoende patrouilleren en het tijdig afwerken van processen-verbaal, die onmogelijk met elkaar te rijmen vallen, wat dan weer leidt tot een gevoel van grote werkdruk. Deze vaststelling geldt zowel voor politiezone Diagondaal als politiezone Maraudijk. Volgens heel wat inspecteurs, kunnen administratieve taken slechts worden volbracht na de voorziene werkuren, wat dus impliceert dat zij noodgedwongen moeten overgaan tot het doen van overuren. In dit opzicht geven verscheidene participanten aan dat ze boven op hun vastgelegde werkuren maandelijks nog eens gemiddeld tussen 10 à 20 overuren doen. "Doordat wij altijd moeten werken, breng ik meer tijd door met mijn collega's, dan dat ik met mijn gezin doe en dat vreet soms wel aan mij", aldus een inspecteur.

Al de voorbeelden aangehaald in deze paragraaf maken met andere woorden duidelijk dat politiebeambten heel wat van de discretionaire keuzes die zij maken, trachten te verantwoorden door te verwijzen naar de afwezigheid/schaarste van politiemiddelen, zoals al beargumenteerd in paragraaf 2.2.1.2. In de zopas omschreven gevallen gaat het bijvoorbeeld om het gebrek aan de (nodige) tijd, personeel en/of materiaal die de werklast gekoppeld aan de uitvoering van administratieve opdrachten kan verlichten. Ik beargumenteerde reeds eveneens dat politiebeambten op die manier de verantwoordelijkheid ten aanzien van (welbepaalde) politietaken van zich afschuiven, wat dan weer een impact kan hebben op de motivatie voor het politieberoep die afneemt (zie paragraaf 6.1.2.). Niet de behoeften van de organisatie, maar wel het individuele belang dreigt op die manier op de voorgrond te staan, wat het professionalisme van het politiewerk kan aantasten. Zo toont de studie van Bakker en Geurts (2004) aan dat een hoge werkdruk al snel een gevoel van oververmoeidheid kan bewerkstelligen, en beargumenteren Hancock en Warm (1989) dat daardoor het aanpassingsvermogen om snel en adequaat te reageren op veranderingen, daalt. En laat nu net die eigenschap onontbeerlijk zijn doorheen de uitvoering van politieopdrachten omwille van hun onvoorspelbare en sterk wisselende inhoud (Reiner, 2010).

7.1.3.3. Als de laatste loodjes ook effectief de laatste zijn

Politiebeambten kloppen niet alleen lange uren, ook wordt er van sommigen onder hen verwacht dat ze zowel 's nachts als overdag professioneel beschikbaar zijn. Een politiedienst moet immers 24 uur op 24 draaien, daar er op ieder moment hulp kan worden geëist. Wisselende en lange uurroosters leiden al snel tot een aanhoudende vermoeidheid waarmee verscheidene participanten het moeilijk hebben. "Als politiebeambte weet je wanneer je start met werken, maar nooit wanneer je eindigt", aldus een inspecteur. Dat de uitvoering van bepaalde politiebevoegdheden, zoals het verhoor of de arrestatie van een individu, veel met zich meebrengt en niet op enkele tellen is afgerond, maakte ik zopas duidelijk. Als het einde van een werkshift nadert, blijken sommige politiebeambten er doelbewust voor te kiezen om geen identiteitscontrole (meer) uit te voeren ten einde overuren te vermijden.

> [De politiebeambten worden opgeroepen voor een dronken man die mensen zou lastigvallen. Ze rijden naar de locatie en vinden op het eerste zicht de man niet terug. Ze rijden even rond en horen plots iemand roepen. Ik hoor de inspecteur

> tegen haar collega zeggen: "Snel vertrek, anders moeten we die meepakken en ik heb geen zin in overuren". Ze delen vervolgens aan de meldkameroperator mee dat het om een valse melding gaat.] – observatienota PZ Diagondaal

In dit specifieke voorbeeld is de shift van de inspecteurs binnen een uur afgelopen. De politievrouw verkiest de man niet te controleren en/of te arresteren, omdat ze geen overuren wil doen. Het betreft daarenboven een nachtshift. Ook dit gegeven kan haar beslissing hebben beïnvloed. Zelf begreep ik de reactie van de politiebeambten op dat ogenblik volkomen. Ik was moe, wou graag naar huis en had dus eveneens geen zin in overuren. Uiteraard heeft de persoon die de oproep heeft gedaan, geen politionele reactie gekregen, iets wat hij/zij in sé wel verwachtte. Onderzoek wees in dit opzicht reeds uit dat het negeren of gebrekkig beantwoorden van oproepen gemaakt door burgers hun geloof in de effectiviteit en betrouwbaarheid van de politie aantast, wat dan weer een negatieve invloed heeft op haar legitimiteit (Percy, 1980; Blanes i Vidal & Kirchmaier, 2018).

In parallelle samenhang met de bovenstaande bevinding, blijken er binnen specifieke diensten in politiezone Diagondaal, een soort van (informele) 'working rules' te bestaan die politiebeambten volgen wanneer ze zich bevinden op het einde van hun werkshift (zie ook paragraaf 6.2.2.1.). Zo is het merendeel van de participanten uit deze diensten het er unaniem over eens dat ze vanaf het laatste halfuur van een werkshift niet aan de meldkamer moeten meedelen dat ze hun vorige tussenkomst hebben afgerond en dus beschikbaar zijn voor een nieuwe oproep. Doen ze dit wel, dan lopen ze het risico om last minute een interventie toegewezen te krijgen en wordt het doen van overuren dus reëel. Politiebeambten hebben dan ook zelf een soort van algemene 'regel' uitgebracht die hen toelaat zulke situaties te omzeilen: wanneer zij toch (ruim) op tijd zouden klaar zijn met wat zij zelf aanschouwen als de laatste opdracht van de shift, patrouilleren ze nog wat rond op eigen initiatief en contacteren ze de meldkameroperatoren pas enkele minuten voor het einde van de shift om te melden dat ze terug beschikbaar zijn.

> "Ja je hebt dat wel gezien, dat we dan niet meteen zeggen aan de meldkamer dat we klaar zijn. Nu dat betekent wel niet dat als we op iets heel flagrants zouden stoten, dat we dan niet ingrijpen." – Edouard

Ook omtrent het nemen van eetpauzes bestaat eenzelfde soort regel. Eerder in dit hoofdstuk vermeldde ik reeds dat inspecteurs niet altijd over de mogelijkheid beschikken om eetpauzes in te lassen tijdens de werkuren door de drukte van de shift. Om die reden lijken zij opnieuw niet onmiddellijk de meldkamer te contacteren na afloop van een interventie. Dit geeft hun immers de tijd om even iets te eten of een afhaalmaaltijd te bestellen. Aan nieuwe collega's wordt meteen duidelijk gemaakt dat ook zij deze regel moeten respecteren. Ik verwijs in dit opzicht naar een observatieshift waarbij een politieman nog de laatste details van een interventie aan het afwerken is. Zijn collega, een aspirant-inspecteur op stage, vraagt hem of hij de meldkamer mag contacteren om mee te delen dat de interventie afgelopen is. De (meer ervaren) politieman deelt hem mee dat hij best nog even wacht en dat ze eerst een koffie gaan halen bij een plaatselijke bar, wat ze namens hem goed en wel verdiend hebben, omdat ze nog geen enkele pauze hebben genomen. Of anders, door de afwezigheid van 'officiële' pauzes, kennen politiebeambten zichzelf het recht toe om 'officieuze' pauzes in te plannen, wat logischerwijs te begrijpen valt. Al bestaat op die manier wel het risico dat de politieploegen op het terrein op hetzelfde moment besluiten om een pauze in te lassen, waardoor (urgente) oproepen niet tijdig kunnen worden beantwoord doordat er onvoldoende politieploegen beschikbaar zijn.

In politiezone Maraudijk kunnen zulke regels in mindere mate worden opgemerkt, wat echter niet betekent dat ze afwezig zijn. Opnieuw moeten het gelimiteerd aantal uren observaties en interviewafnames, alsook het risico op sociaal wenselijk handelen in beschouwing worden genomen. Daarenboven neemt slechts een geringe groep van het personeel van deze politiezone deel aan de studie. De mogelijkheid bestaat dan ook dat gelijksoortige regels wel bestaan in diensten en/of bij politiebeambten die niet worden betrokken in dit onderzoek.

7.1.3.4. De (on)zin van identiteitscontroles

Of een identiteitscontrole zal plaatsvinden, wordt evenzeer bepaald door het resultaat dat politiebeambten op zowel korte als lange termijn verwachten te bekomen. Indien de uitvoering van een identiteitscontrole namens de betrokken politieman/vrouw weinig tot geen impact heeft op hem/haar en/of de gecontroleerde(n), dan daalt de motivatie om daartoe over te gaan. Dit kan ik opnieuw illustreren aan de hand van het voorbeeld van de illegale migratie. Verscheidene participanten kaderen het controleren van personen zonder wettig verblijf als een nutteloze zaak: politiebeambten moeten er, zoals al aangehaald in paragraaf 7.1.3.2., niet alleen veel tijd in steken, ook blijken zulke controles vaak geen bevredigend resultaat te hebben. Er lijkt bijgevolg een zekere demotivatie te bestaan wat betreft de controle van personen zonder wettige verblijfsstatus.

> "We vatten die één, twee, drie, vier, vijf keer, er verandert helemaal niks. Want er is geen … hoe moet ik dat uitleggen ... bepaalde landen, zoals Algerije, die aanvaarden niet dat je mensen terugstuurt. Marokkanen bijvoorbeeld, als ze tenminste zeggen dat ze Marokkaan zijn, die worden wel teruggestuurd. Maar Algerije zegt neen wij nemen ze niet terug. Dus die mensen worden steeds weer vrijgelaten, dus de collega's zijn niet meer gemotiveerd om PV's op te stellen, omdat ze beseffen dat het zinloos is." – Jonas

> "Het is tijdsverlies. Ze zijn gekend voor illegaal verblijf, maar er verandert niks. Dienst Vreemdelingenzaken zegt dat ze het grondgebied moeten verlaten binnen een zekere tijd, maar ze blijven gewoon en er verandert niks. Als we ze dan opnieuw controleren, dan geven ze ons gewoon dat papiertje van DVZ, dus dat bevel om het grondgebied te verlaten doet hen gewoon niks." – René

Wanneer personen zonder wettig verblijf een strafbaar feit plegen, dan zouden zij volgens enkele participanten wél een risico lopen op een deportatie naar het land van herkomst. In zulke gevallen stijgt bij sommigen de motivatie om over te gaan tot een identiteitscontrole, net omdat ze dan wel een rechtstreeks gevolg zien van hun interventie.

> "Dus de Dienst Vreemdelingenzaken die kan maar een X-aantal personen terugsturen. Ten eerste moet je ook al weten dat al die Syriërs, die gaan ze al niet gaan terugsturen, dus je kan die gaan controleren, dan ben je eigenlijk verplicht om een illegaal verblijf op te stellen als ze geen documenten hebben. Maar vanaf dat ze dan via hun documenten aantonen of vanaf dat bewezen wordt dat ze uit Syrië komen of politiek vluchteling zijn, dan weet je al dat ze niet gaan worden teruggestuurd. Dus dat is zinloos om … wanneer doen we dat wel, als ze nog iets gerechtelijks hebben gedaan." – Seppe

> "(…) we hebben pak nu 20 Soedanezen opgepakt, maar we weten dat er geen uitwijzingen zijn naar Soedan, ja is dat dan de moeite om die mensen te gaan controleren, op te sporen, daar veel administratief werk in te steken en weten dat ze na onze administratie terug vrijgelaten worden, want er zijn geen samenwerkingen met Soedan. Ja als we natuurlijk weten van kijk Soedan die gaan nu hun vluchtelingen terugnemen, ja als je dan wat meer Soedanezen gaat controleren, dat lijkt mij logisch. Het is toch ook een functie van … een rendement ook, als je weet van kijk er zijn 20 plaatsen op het vliegtuig richting Soedan en er zijn nog 10 plaatsen vrij, ja dan ga je in bepaalde wijken waar dat je weet daar zijn veel Soedanezen, extra controles uitvoeren om die illegalen eigenlijk op te sporen en dan ter beschikking te stellen, want dan weet je van kijk ze zijn weg en de procedure kan volgen. (…) als je bijvoorbeeld weet nu zijn de dingen opgeschort, ja dan ga je er ook geen tijd meer insteken om die mensen te gaan controleren, want je weet van oké we gaan bellen naar DVZ en die gaan zeggen van kijk we hebben geen plaats in de gesloten instelling of we hebben geen plaats om een repatriëring te doen, dus je moet ze weer loslaten met een papiertje om het grondgebied te verlaten binnen de 24 uur." – Maarten

Naast de migratiekwestie, bestaan er nog tal van andere situaties waarin politiebeambten toegeven niet over te gaan tot een identiteitscontrole, omdat zij het niet opportuun achten. Dit bijvoorbeeld wat betreft de reactie op daklozen en bedelaars. Zo komen er tijdens een welbepaalde observatieshift in politiezone Diagondaal veel oproepen binnen waarin gerapporteerd wordt over de overlast die deze groepen zouden veroorzaken. De inspecteur die ik volg, zegt daarop het volgende:

> Die oproepen van die bedelaars, ik ben dat zo beu. Het is toch waar he!? We kunnen daar niks aan doen. Als we ze wegsturen, dan komen ze enkele uren later al terug. Als we hen een boete geven, betalen ze die niet, want ze zijn dakloos. En als we ze oppakken, dan staan ze daar 12 uur later terug. Zo lang ze geen oplossing vinden voor dat probleem, kunnen wij daar niks aan doen.

Van den Broeck (2001) beargumenteert dat op die manier "bij politiebeambten het gevoel groeit dat men er is om de dirty job te doen" (p. 19), wat ongetwijfeld leidt tot een demotivatie voor politiewerk. Softdrugs vormen dan weer een ander voorbeeld. Volgens een aantal participanten is het reageren op softdrugs nutteloos, daar het parket zelden zulke feiten vervolgt. Zij geven dan ook aan dat (het recreatief gebruik van) softdrugs, zoals cannabis en hasj, geen prioriteit vormen. Wanneer het om harddrugs, grote hoeveelheden en/of de verhandeling van (soft)drugs gaat, blijken sommige participanten wel over te gaan tot een controle, omdat deze feiten namens hen doorgaans wél door het parket worden vervolgd.

> Ik: "Je ziet een persoon iets wegsmijten, wat zou kunnen lijken op een joint. Zowel jij als je collega hebben dat vermoeden, maar zijn niet 100% zeker. Zou je die aanspreken? Zou je die controleren?"
>
> Philippe: "Nee om dezelfde redenen. Eigenlijk is dat voor mij heel lage prioriteit."
>
> Ik: "En stel nu dat het een zakje lijkt met cocaïne?"
>
> Philippe: "Dat is iets anders."
>
> Ik: "Dan zou je overgaan tot controle?"

> Philippe: "Ja absoluut. (…) want dat is harddrugs, dat is nog altijd niet mijn grootste prioriteit, maar voor mij is er toch wel een verschil."

Samengevat tonen de bovenstaande voorbeelden (onwettig verblijf, daklozen en softdrugs) aan dat politiebeambten het nut van een identiteitscontrole koppelen aan de ideeën die zij hebben over de werking van het justitieel systeem. In dit opzicht bevestigt deze studie de bestaande literatuur, zoals besproken in paragraaf 2.2.1.2. Over het algemeen heerst er bij de participanten een grote ontevredenheid over het justitieel vervolgingsbeleid dat namens hen te mild is. Het merendeel van de gevatte daders zou volgens de participanten niet worden vervolgd, wat heel wat frustraties opwekt. "Het parket loopt zo ver achter, (...) dat we gewoon constant dweilen met de kranen open. (...) de helft van de PV's of 75% van de processen-verbaal die wij opstellen, dat wordt gewoon geseponeerd, of er wordt gewoon weinig mee gedaan", aldus een politieman. Een andere collega geeft een zeer gelijkaardig antwoord:

> Ik moet wel zeggen dat het met de jaren zowat, ja zwaarder ga ik het niet echt noemen, maar ik heb zo een beetje een gevoel, dweilen met de kraan open. Hoe goed dat je het ook doet, het zal ja … het werk is nooit gedaan. (…) als ik dan zie bijvoorbeeld de jonge gastjes waar wij redelijk vaak mee in contact komen, … het cliché van ze zijn sneller buiten als dat het op papier staat, is echt wel waar en dat is ja ... dat is wel een beetje jammer natuurlijk.

De energie die de participanten investeren in het verbaliseren van feiten wordt namens hen onvoldoende beloond. De tijd en werklast die de arrestatie van een persoon met zich meebrengen, staan immers in schril contrast met de periode dat die persoon effectief gearresteerd blijft.

> "Het volledige gerechtsorgaan, justitie, de straffen. (…) in het begin stoor je je daar enorm aan als je bij de politie komt. Dan verlies je je vertrouwen wel in het gerecht. Bijvoorbeeld als je iemand oppakt, dat die sneller buiten staat, dan dat jij het PV hebt kunnen afwerken. Dat is al veel gebeurd, al heel veel gebeurd." - Seppe

Sobol (2010) verwijst in dit opzicht naar het bestaan van 'officer cynism' en stelt dat dit al snel het denken van politiebeambten kan domineren "when they see the criminal justice system fail to remedy deviance" (p. 482). In parallelle samenhang met deze bevindingen geven enkele participanten aan voorstander te zijn van een strengere vervolging en zwaardere straffen. Namens hen worden daders te veel beschermd en te weinig berecht. Of zoals Gilleir (2013) het omschrijft: "politiemensen vinden dat de balans op gebied van rechtsbescherming te ver is doorgeschoten in de richting van verdachte personen" (p. 236). Net als in haar onderzoek, lijken de participanten op vlak van justitie en rechtshandhaving een eerder rechtspolitieke houding aan te nemen, waarbij een strenge bestraffing centraal staat.

> Bruno: "Ik vind er wordt veel te veel gepaaid. Jongeren worden te veel in bescherming genomen. Ik vind dat 18 jaar sowieso al een late leeftijd is de dag van vandaag, want je wordt zo rap volwassen. De mensen worden alsmaar meer mondiger en ze worden rapper volwassen, maar die leeftijd blijft nog wel altijd op 18 jaar staan, terwijl dat ik bijvoorbeeld … wat ik al heb ondervonden, ik heb ooit mannen op heterdaad betrapt met het plegen van een overval, 13, 14 en 15 jaar. Ja is dat dan een oplossing om die even, maximaal … want die blijven daar de

> maximale termijn van twee maanden in zo'n soort instelling … is dat dan de oplossing om die twee maanden daar te steken? Ik denk dat niet. En dan moet er nog plaats zijn. En dat is eigenlijk mijn grootste frustratie. Wij doen ons werk, wij zitten soms uren na onze shift … onze shift loopt dan af, maar soms zitten wij nog uren te typen en dan kan je je heel vaak afvragen waarom."
>
> Ik: "Dus je zou eigenlijk een strengere vervolging willen?"
>
> Bruno: "Strengere vervolging … ik neem altijd het voorbeeld van Amerika. Daar gebeuren ook moorden, daar gebeuren ook hele erge feiten. Maar ik heb bijvoorbeeld recentelijk een programma gezien, Faroek, en daar hebben ze de diamantroof in Antwerpen in kaart gebracht (…) en toen heeft de zwaarste verdachte, voor de diefstal was het maximaal vijf jaar dat hij kon krijgen, en ze hebben hem dan bendevorming aangesmeerd om daar dan toch 10 jaar van te maken. Maar ja je moet dan al weten, je zit maximaal een derde; je kan na een derde vrij komen, dus dat wilt zeggen dat die na drie jaar al de kans heeft om vrij te komen. (…) ik heb nu een vriend, die is geflitst geweest in Noorwegen denk ik en dat was amper 10 kilometer of 12 kilometer per uur te veel. Ja hier in België gaat u dat 100 euro kosten denk ik, ik plak daar maar iets op, want ik ken die tarieven niet. Daar was mijn maat 400 euro kwijt. En om maar te zeggen, ook voer gewoon nultolerantie in voor de auto en leg daar gewoon zeer strenge straffen op. Ik kan dat niet plaatsen dat een chauffeur die voor de tweede keer een ongeval veroorzaakt met dodelijke afloop … dat die nog rondloopt … ik snap dat niet. Dat is ongelofelijk. Of mensen die dan gepakt zijn die bijvoorbeeld een levenslang rijverbod hebben, want zo zijn er ook, dat die mensen nog altijd als die gepakt worden … je moet die in de gevangenis steken, dat is heel simpel. Maak duidelijk dat hoort niet, dat is iets wat dat niet kan."
>
> "Bijvoorbeeld gisteren hebben wij een fietsendief gepakt, die over heel Vlaanderen heel wat fietsen steelt en die krijgt gewoon voorwaarden. En dat is een beetje teleurstellend. (...) dan heb je eigenlijk voor niks gewerkt, want voorwaarden, gewoon zo van 19u tot 6u 's ochtends thuis zijn, voor mij is dat geen straf." – Carla

De manier waarop cynisme een plaats neemt in de uitoefening van het politieberoep wordt beïnvloed door het aantal jaren werkervaring waarover politiebeambten beschikken. Zoals reeds vermeld in paragraaf 2.2.2., toont wetenschappelijk onderzoek aan dat beginnende politiebeambten een grotere motivatie vertonen voor het proactief opsporen van misdrijven in vergelijking met meer ervaren inspecteurs. Deze laatsten kennen het reilen en zeilen van de politiewereld en het vervolgingsbeleid en lijken daardoor op een andere manier te werk te gaan. Zo zegt een inspecteur uit politiezone Diagondaal na afloop van zijn werkshift het volgende tegen mij:

> Je ziet dus dat ons werk zwaar en vermoeiend is. Ik en mijn collega wij zitten al lang bij de politie. Wij weten hoe alles werkt en zijn dan ook veel minder proactief. De pas beginnende jonge gasten die zijn veel meer proactief en nog sterk gemotiveerd. Wij weten nu hoe de realiteit is.

Een andere politieman verwoordt het dan weer op deze manier: "Toen ik begon had ik zoiets van de wet is de wet en die moet worden nageleefd, maar je wordt daar altijd wel iets milder in". Caplan (2003) beargumenteert dat cynisme inherent is aan het politieberoep en benadrukt bijgevolg de noodzaak aan trainingen waarin politiebeambten

wordt aangeleerd hoe ze moeten omgaan met deze eigenschap doorheen de uitoefening van hun professionele opdrachten. Dit vooral omdat zijn studie uitwijst dat "severely negative consequences of cynism are manifest among only those officers who cannot properly employ it" (p. 312).

Wanneer politiebeambten geconfronteerd worden met twee of meerdere situaties die namens hen een identiteitscontrole verrechtvaardigen, gaan zij onder meer op basis van het nut en de ernst die zij toekennen aan iedere situatie, bepalen welke hun aandacht het meest nodig heeft. Via het onderstaande voorbeeld uit de observaties in politiezone Diagondaal licht ik dit nader toe.

> [De inspecteurs menen een man te herkennen waarvoor een bevel tot gevangenneming is uitgevaardigd. Het zou gaan om een taxichauffeur die via zijn job drugs dealt. De inspecteurs besluiten om de man aan te spreken en stellen vast dat hij effectief de op te sporen verdachte is. Even later komt er een jongeman naar hen toe. Hij is erg dronken en wil de taxi nemen. De politie-inspecteurs leggen hem uit dat ze bezig zijn met een arrestatie en dat hij een andere taxi moet zoeken. De man stribbelt tegen, begint de politiemannen uit te schelden en zoekt fysiek contact. De ene inspecteur duwt hem weg van de auto. De man begint vervolgens te roepen dat hij zojuist slachtoffer werd van politiegeweld. Hij begint de inspecteurs te filmen. Ik zie dat de ene inspecteur gefrustreerd geraakt. Hij gaat naar de man toe en vraagt zijn identiteitskaart, maar die loopt meteen weg. De inspecteur laat hem gaan en gaat vervolgens verder met de arrestatie. Enkele tellen later is de jongeman terug en filmt hij verder. De inspecteurs negeren hem, plaatsen de verdachte in de auto en rijden uiteindelijk weg naar het commissariaat.]

In deze situatie moeten de inspecteurs kiezen tussen het vatten van een drugsdealer die reeds enige tijd op te sporen is en het controleren van een jongeman die hen komt lastigvallen. Hoewel de ene inspecteur oorspronkelijk wel wil overgaan tot het controleren van de jongeman, besluit hij, wanneer deze laatste wegloopt, om geen energie meer in hem te investeren, maar zijn aandacht volledig te focussen op de gevatte verdachte. Deze laatste daad acht hij meer zinvol en kent hij bijgevolg een grotere prioriteit toe dan het controleren van een jonge dronken man die hem komt lastigvallen. Dat de wetgever het verhandelen van drugs een grotere strafmaat toekent dan openbare dronkenschap, verklaart mogelijks de keuze van de politieman (Buvik, 2016). Indien hij de drugsdealer niet had herkend en enkel de jonge dronken man zou zijn tegengekomen, dan had hij deze laatste waarschijnlijk wel aan een identiteitscontrole onderworpen, gezien zijn eerste (maar gefaalde) poging om de jongeman staande te houden.

7.1.4. De burger: een geduchte speler op het terrein?

Het valt te verwachten dat ook de burger een belangrijke invloed heeft op het controlebeleid van de politie. Het is immers algemeen geweten dat een groot deel van de politietussenkomsten gebaseerd is op oproepen van burgers (Monjardet, 1994; Tyler & Huo, 2002; Gilleir, 2013). Uit een onderzoek van Reiss (1971, p.11) bijvoorbeeld, waarin de opdrachten van de politie in drie Amerikaanse steden met een hoog criminaliteitspercentage werden geanalyseerd, bleek dat maar liefst 87% van alle interventies geïnitieerd werd door burgers. Hoe het politiewerk er op dagelijkse basis uitziet, wordt met andere woorden voor een groot deel door de bevolking bepaald. Burgers beschikken dan ook in dit opzicht over een zekere discretie: zij maken zelf een inschatting

van een bepaalde situatie en beslissen of een tussenkomst van de politie hiervoor noodzakelijk is (Dujardin & Verhage, 2012). Alhoewel onderzoek reeds heeft aangetoond dat bij politiebeambten het idee bestaat dat burgers vaak ten onrechte een beroep doen op hun diensten en een dringende interventie (in hun opvatting) dan ook niet altijd vereist is (Gilleir, 2013, p. 191), toch worden zij er gewoonlijk door de meldkamer naartoe gestuurd. Ik verwijs in dit opzicht naar een observatieshift in politiezone Diagondaal waarbij de meldkamer een oproep krijgt van een vrouw die beweert een man te hebben zien staan op het dak van een woning met een bazooka in zijn handen. Onmiddellijk worden verschillende ploegen ernaartoe gestuurd. In de politiecombi is de spanning te snijden en zijn de politiebeambten hun strategie al uitvoerig aan het bespreken. Eenmaal aangekomen op de zogezegde plaats delict blijkt het te gaan om een arbeider die met een drilboor aan het werken is op een bouwwerf. De inspecteurs reageren niet alleen teleurgesteld, maar ook erg gefrustreerd. Ze maken mij duidelijk dat er door zulke oproepen kostbare middelen (waaronder personeel en tijd) worden verkwist, die ze aan andere, en dus meer belangrijke opdrachten hadden kunnen besteden. Dat de burger een grote rol speelt in de invulling van het politiewerk is dan ook duidelijk. Toch blijven politiebeambten over een vorm van agency beschikken, doordat zij zelf kunnen bepalen of en hoe ze uiteindelijk op een oproep gaan reageren. Ik verwees eerder in dit hoofdstuk naar het voorbeeld van een oproep van een buurtbewoner over een achtergelaten fiets, waarbij de politiebeambten al na enkele seconden besluiten om terug te vertrekken, omdat ze oordelen dat de fiets niet hinderlijk geparkeerd staat en ze zich willen bezighouden met, wat zij omschrijven als, 'meer urgente' zaken. Daarenboven blijft het belangrijk om nogmaals te benadrukken dat niet alle politiebeambten op gelijke wijze geconfronteerd worden met oproepen van burgers. Zoals al omschreven, worden voornamelijk de opdrachten van algemene diensten aangestuurd door de bevolking, terwijl politiebeambten uit gespecialiseerde diensten over de vrijheid beschikken om het merendeel van hun takenpakket op zelfstandige wijze in te vullen (zie paragraaf 7.1.1.).

Even interessant is, dat de bevolking ook een afremmende invloed kan hebben op het controlebeleid van de politie. Enkele participanten geven aan sinds een zekere tijd minder identiteitscontroles uit te voeren uit angst voor klachten die mogelijks volgen. Dit hoofdzakelijk naar aanleiding van geuite beschuldigingen omtrent discriminatie en/of illegitiem politiegeweld.

> "Tegenwoordig … ik denk dat vele nieuwe collega's schrik hebben om controles uit te voeren, omdat … de mensen zwieren naar uw hoofd met Comité P en racisme, dat zijn zo de twee woorden die ik de afgelopen drie jaar in mijn carrière het meest gehoord heb." – Bruno

> "Ik denk dat er veel politiebeambten bewust minder identiteitscontroles uitvoeren. Waarom? (…) dat gaat u eigenlijk veel minder problemen opleveren om te zeggen van oké die is verdacht of doet iets verdachts, maar ik ga die niet controleren, omdat ik weet dat als ik zijn identiteitskaart ga vragen, hij mij gaat uitschelden, problemen gaat zoeken, …. Dat is misschien een beetje stom, maar ik heb hetzelfde voor gehad een tijdje geleden. Ik heb iemand om zijn identiteitskaart gevraagd en hij zei nee en dan ben je vertrokken." – Luc

In parallelle samenhang met deze vaststelling bekritiseert een groot aantal participanten de huidige (rechts)positie van politiebeambten. Volgens hen hebben burgers alsmaar meer rechten en gunt justitie hun bij feiten vaak het voordeel van de twijfel, terwijl voor

politiebeambten het omgekeerde geldt. In de studie van Chan (2007) uiten deelnemende politiebeambten dezelfde klachten. Een politie-inspecteur omschrijft het bijvoorbeeld als volgt: "(…) you were at the point where you had to account for nearly every second of every day and you weren't really treated like an adult ... I found [this] quite insulting actually" (p. 335). Het continu moeten afleggen van verantwoording leidt tot heel wat frustraties bij de participanten. Zij hebben het gevoel niet gesteund te worden door zowel hun leidinggevenden als het justitieel apparaat (parketmagistraten, onderzoeksrechters, ...) en (externe en interne) controle-instanties, waaronder het Comité P en de diensten intern toezicht.

> "Dat is nu wel een heel groot negatief punt tegenwoordig. Alles wat je doet, wordt met de loep bekeken (…). Elke keer dat je iets doet of dat je iets zegt tegen iemand, kan je je gaan verantwoorden op onze interne controledienst voor bagatellen in feite." – Franky

> "Het is ook zo wij worden minder en minder geloofd door onze bazen zelf. Als wij van iets terugkomen, dan moeten wij ons verantwoorden. Ergens oké, maar de manier waarop dan, 'heb je weer niet overdreven', terwijl wij denken van ja je staat er zelf niet. (…) die weten niet waarover ze spreken en doen soms ook niet de moeite om dat te begrijpen. Het is soms meer een heksenjacht op ons, dan op de mensen die uiteindelijk iets misdoen. En vandaag de dag heeft een crimineel veel meer rechten dan een slachtoffer." – Paul

Zulke veranderingen in attitudes zouden namens enkele politiebeambten ontstaan zijn sinds de politiehervormingen in 1998. De zaak Dutroux zou de politie in een slecht daglicht hebben geplaatst, waardoor zij haar handelingen sindsdien meer en beter dient te verantwoorden. "We hebben gewoon geen recht meer op een fout", aldus een inspecteur. Andere participanten verwijzen dan weer naar de opmars van sociale media. De acties van politiebeambten worden vaker gefilmd en online geplaatst, waardoor fouten en/of illegitiem politiegedrag voor een alsmaar groter publiek zichtbaar worden (Hermida & Hernández-Santaolalla, 2018).

> "(…) we worden voortdurend gecontroleerd door de bevolking nu met al die technologie. Ze filmen ons, geven opmerkingen. (…) als politieman moet je bij elke tussenkomst rekening houden met hoe dat je beoordeeld gaat worden op sociale media of in de pers." – Luc

> "Van zodra politiemensen iets fout doen, wordt daar een foto van genomen en een schandaal van gemaakt." – Jonas

Uit de antwoorden van de participanten komt met andere woorden duidelijk naar voor dat zij achterdochtig staan tegenover burgers die hun optreden filmen en fotograferen[25]. De overtuiging bestaat dat de beelden voornamelijk worden gebruikt om de politie in diskrediet te brengen. Namens Nix en Wolfe (2017) heeft dit een invloed op het zelfbeeld van politiebeambten dat lager wordt ingeschat, wat op termijn zou resulteren in een politieoptreden waarin terughoudendheid centraal staat. De observaties wijzen alvast in

[25] In België bevindt het filmen van politieambtenaren zich juridisch gezien in een grijze zone. Het is op zich niet verboden, wel moet er een gegronde reden voor zijn, zoals het plegen van buitensporig politiegeweld (Voorhoof, 2018).

die richting: hoewel zeker niet alle politiebeambten zo reageren, stellen er toch wel verscheidenen zich gesloten en eerder afwachtend op ten aanzien van burgers die hun smartphone bovenhalen. Zo is het meermaals voorgevallen dat inspecteurs vragen aan burgers om het filmen te stoppen of dat ze zich zodanig positioneren dat het filmen moeilijk of zelfs onmogelijk wordt. Toch kan het filmen/fotograferen ook positieve effecten bewerkstelligen; het creëert namelijk een grotere transparantie, doordat burgers inzicht verkrijgen in het politieoptreden, wat positief kan zijn voor hun vertrouwen in de politieorganisatie (Bonner, 2009).

Via de eigen terreinervaring en/of verhalen van collega's, bestaat er bij de participanten een soort van gedeelde overtuiging over een aantal buurten waarin de uitvoering van controles onverwijld tot heel wat problemen leidt, die in het ergste geval hun eigen fysieke/mentale welzijn en integriteit schaden. "Er zijn buurten waar er meer problemen zijn en waar er veel mensen ANG gekend zijn, maar als we daar gaan controleren, dan gaat dat de mensen daar agiteren", aldus een politievrouw. Dezelfde ideeën blijken te bestaan over enkele buurtbewoners van deze wijken. Een inspecteur verwoordt het bijvoorbeeld als volgt: "Ja in deze buurt, bij zulke mannen, daar moet je niet stoer tegen gaan doen, want anders heb je hier iedereen tegen u". Het is om die reden dat verscheidene politiebeambten aangeven slechts over te gaan tot de uitvoering van controles in 'probleemwijken' en/of bij 'probleemgroepen' wanneer er voldoende politieploegen ter versterking beschikbaar zijn.
Uitspraken zoals de bovenstaande worden hoofdzakelijk geuit door politiebeambten werkzaam in algemene diensten. Participanten uit meer gespecialiseerde diensten zouden een soortgelijke angst nauwelijks of zelfs niet ervaren, of geven althans de indruk er zich niet zo veel van aan te trekken. Een mogelijke verklaring hiervoor kan worden gevonden in de oververtegenwoordiging van mannelijke personeelsleden in gespecialiseerde diensten en de machocultuur die daarmee gepaard kan gaan, waarbij politiebeambten die angstgevoelens vertonen, riskeren vernederd te worden door naaste collega's (Paoline, 2004). Dat heel wat inspecteurs van gespecialiseerde diensten zich associëren met het beeld van een *crimefighter* die de opdracht heeft om streng en repressief te reageren op de bevolking en het gebruik van geweld dan ook niet schuwt, ondersteunt deze hypothese.

> "Wij zijn er niet om de bevolking gerust te stellen en meer blauw toe te voegen in de straten, nee. Wij zijn er om repressief op te treden." – Louis

> "We hebben ooit eens een slogan gehad 'de politie uw vriend', ik vind dat een verkeerde slogan. Dat is mijn persoonlijk idee. De politie moet niet uw vriend zijn. (…) dat is verkeerd. We gaan wel met u praten met alle respect, maar dat is eigenlijk een stapje te ver. Ik vind dat we soms te sociaal worden." – Philippe

Politiemannen en –vrouwen werkzaam in algemene diensten, zoals interventie en verkeer, omschrijven hun taken eerder als het verlenen van bijstand en het bieden van steun aan hulpbehoevenden. Zij blijken zichzelf vooral te identificeren als *caregivers*. Zo stelt een participant het volgende: "Ik heb altijd de politie gezien als dat wij werken voor de burgers. Wij proberen om elke burger, maakt niet uit wie of wat, verder te helpen op eenzelfde manier", terwijl een andere inspecteur het op deze wijze verwoordt: "(…) en dat deel van dat je echt de mensen helpt, dat vind ik nog altijd super plezant en ik kan mij dat in geen enkele andere job voorstellen". Op die manier valt het te veronderstellen dat het reageren op probleemgroepen voor politiebeambten die zichzelf omschrijven als 'crimefighter' niet afschrikwekkend, maar net 'stimulerend' werkt doordat de toepassing van harde

maatregelen, zoals fysiek geweld en arrestaties, (in hun opvatting) sneller en vaker vereist lijkt. Deze aanpak dreigt uiteraard de kloof tussen de politie en bepaalde bevolkingsgroepen te vergroten, maar daarover zo dadelijk meer.

Van twee leidinggevenden uit algemene diensten heb ik dan weer te horen gekregen dat zij hun personeelsleden aansturen om minder identiteitscontroles uit te voeren ten einde hen te beschermen tegen klachten en/of geweld. Zij hebben namelijk zelf vastgesteld dat een vermindering van het aantal uitgevoerde identiteitscontroles gepaard gaat met een daling van het aantal klachten en burgers meer tevreden lijken.

> "Bijvoorbeeld ook in verkeerscontroles, we hebben ervoor gekozen om … vroeger controleerden we iedereen in verkeerszaken, nu gaan we dat toch veel minder gaan doen. Waarom? Omdat dat ook altijd agressie opwekt … dus we kiezen er eigenlijk voor om de inbreuk vroeger te laten ophouden, van kijk 'meneer u bent in overtreding, je gaat een PV krijgen, nu moet je de plaats verlaten' en geen controles doen. Natuurlijk ga je dan misschien een paar mensen missen die geseind staan of op te zoeken zijn. Dat is een keuze om te maken. (…) we zijn historisch gegroeid. We deden veel controles in het begin, ook veel meer klachten. (…) nu dat we minder identiteitscontroles doen, hebben we minder klachten dus …." – Maarten

In paragraaf 7.1.2. suggereerde ik reeds dat heel wat politiebeambten zonder meer de eisen van hun leidinggevenden opvolgen vanuit het belang dat zij hechten aan het respecteren van de hiërarchische structuren binnen de politieorganisatie. Toch geldt dit niet voor alle participanten. Zo maakt één van de werknemers van de zopas omschreven diensten duidelijk dat hij het niet eens is met het beleid van zijn leidinggevende en dat hij de wijze waarop hij controles uitvoert daar niet door zal wijzigen. Een andere politieman verwoordt het dan weer als volgt:

> Ik denk dat dat (identiteitscontroles) te weinig wordt gedaan door laksisme en ook omdat ze niet goed weten wat mag ik en wat mag ik niet. De wet op het politieambt is er, ze zegt dat je een identiteitscontrole mag doen als je daar een reden voor hebt. (…) uiteindelijk je moet zelf bepalen van ben ik hier goed bezig. Je hebt een opleiding gehad, je weet hoe dat het in elkaar zit allemaal. (…) maar je moet zeker niet terugdeinzen voor een controle denk ik.

Deze vaststellingen tonen met andere woorden opnieuw aan dat iedere politie-inspecteur beschikt over een vorm van agency en alzo beslissingen dan wel in mindere of grotere mate baseert op eigen behoeften/idealen, korps-/dienstculturele (formele/informele) richtlijnen en/of combinaties van beide. Van den Broeck (2001, p. 40) verwijst in dit opzicht naar de politiestijl die elke politiebeambte hanteert doorheen de uitoefening van het politieberoep (zie paragraaf 2.2.2.). Volgens hem is deze politiestijl verschillend naargelang de persoonlijkheid van de politieman/vrouw, de organisatie waarbinnen hij/zij tewerkgesteld is en de omgeving waarin hij/zij de job uitoefent. Ook al bestaan er dus algemeen erkende cultuurkenmerken binnen de politieorganisatie en/of politiedienst, toch beschikt de individuele politiebeambte over de autonomie om af te wijken van verwachte gedragingen die dergelijke beroepscultuur zou voorschrijven (Hawdon, 2008).

7.1.5. Politiewerk: een (a)politieke aangelegenheid?

Wanneer men het heeft over wetshandhaving, kan de politiek niet worden weggedacht. Volgens Loubet del Bayle (1981) is de politie "une institution qui se situe bien au cœur du fonctionnement politique d'une société, par sa contribution à de nombreux processus essentiels à ce fonctionnement" (p. 531). Zeker op lokaal niveau, waar de burgemeester aan het hoofd staat van de bestuurlijke politie en verantwoordelijk is voor de veiligheid en het behoud van de openbare orde (Saelens, 2011), valt het te verwachten dat de taken van de politie hier en daar 'politiek' worden aangestuurd (Verfaillie, 2018). Op het vlak van identiteitscontroles, kan ik het voorbeeld nemen van het New Yorkse stop and frisk beleid, dat regelmatig op de politieke agenda staat en als hot topic gebruikt wordt in de verkiezingscampagnes van verscheidene politici (Peltz, 2012). Ook uit de bekomen data van deze studie blijkt dat het politieke beleid een invloed uitoefent op de controlepraktijken van de politie. Om dit nader toe te lichten verwijs ik naar een observatieshift in politiezone Diagondaal waarbij een aantal politiebeambten de oproep krijgt om daklozen 'weg te jagen' uit een park. Volgens de inspecteurs veroorzaken de daklozen geen overlast of andere problemen en begrijpen ze niet waarom ze hen moeten aanspreken. Ze delen dit dan ook zo mee aan de meldkamer en vragen of ze de interventie mogen beëindigen. De meldkameroperator antwoordt negatief en beveelt hun om aan de daklozen te vragen of ze zich naar een andere locatie kunnen begeven. Dit op vraag van het stadsbestuur, omwille van een loopwedstrijd die binnen een paar uren zal plaatsvinden. Door de aanwezigheid van een groot aantal personen en de media wil men een 'positief' stadsbeeld in beeld brengen. De inspecteurs zuchten, maar doen uiteindelijk wat hen gevraagd is. Alhoewel doorheen de observaties zulke gebeurtenissen vrij zeldzaam zijn, leeft bij heel wat politiebeambten het gevoel dat de politiek te nauw betrokken is bij de bepaling van het politiebeleid, wat bij velen frustraties en onbegrip creëert.

> "Jorik: "Soms ook de politieke insteek die dat wij als korps enorm hebben, dat er bepaalde plaatsen niet zozeer mogen gecontroleerd worden of dat we ineens iets moeten doen dat door bestuurlijke overheden wordt opgedragen. Dan denk je van ja we zijn wel de politie, maar langs de andere kant, de burgemeester betaalt wel ons geld, dus dan weet je ook wel … dat is eigenlijk onze baas. Dat is niet plezant, maar het is nu eenmaal zo."
>
> Ik: "En die bepaalde plaatsen die je niet mag controleren, die bepaalt de burgemeester dan?"
>
> Jorik: "Ja dat staat nooit ergens beschreven, maar dat wordt wel gezegd van dat je daar niet mag komen."
>
> Ik: "Dat is omdat dat politiek gevoelig ligt?"
>
> Jorik: "Ja dat is inderdaad politiek gevoelig. En andersom ook. Er zijn plaatsen waar dat we enorm veel moeten zijn en ons kent ons, en als die ons dan heel dicht bij de burgemeester staat, dan zijn dat vaak die plaatsen dat wij moeten doen."
>
> "Wij zijn de speelpop van de maatschappij een beetje. Als een politieker schrik krijgt van iets, dan moeten wij daar voor boeten door bijvoorbeeld uren voor een museum te gaan staan. Terrorisme staat hoog in het vaandel op het moment, maar als er dan iets gebeurt (...), dan moeten wij wel ineens uren aan een stuk aan de ingang van een museum gaan staan, terwijl dat er totaal geen informatie is dat dat

museum nog maar een doelwit zou kunnen zijn. En dat is gewoon die politieke druk en niemand durft nog nee zeggen tegen de mensen." – Paul"

De bovenstaande voorbeelden tonen aan dat politiebeambten het niet altijd eens zijn met de interferentie van de politiek in hun werk. Hierdoor bestaat de mogelijkheid dat ze de efficiëntie van hun organisatie om criminaliteit te bestrijden in twijfel trekken. Tankebe (2018) stelt dat de 'self-legitimacy' van politiebeambten daalt wanneer zij geloven dat de politieorganisatie er niet in slaagt haar mandaat goed uit te oefenen. Volgens Bottoms en Tankebe (2012) volstaat het immers niet om legitimiteit enkel vanuit publiek perspectief te aanschouwen. Om legitiem te zijn als beroepsorganisatie, verantwoordelijk voor het behoud van de sociale orde in de samenleving, is het evenzeer belangrijk voor politiebeambten om er zelf van overtuigd te zijn dat zij het recht hebben om autoritair op te treden ten aanzien van regelovertredend gedrag. Of anders, zij moeten geloven in hun eigen 'self-legitimacy' als politie-inspecteur (zie paragraaf 3.2.). Tankebe (2018) toonde aan dat bij een hogere 'self-legitimacy', politiebeambten een positievere houding aannemen in hun interacties met de burger en meer overtuigd zijn van hun capaciteiten om de orde te handhaven. In het licht van deze hypothese, valt het dus te verwachten dat politieke beslissingen over politiewerk en de ontevredenheid ten aanzien van die beslissingen, een daling van de self-legitimacy impliceren, wat dan weer een (negatieve) invloed kan hebben op de manier waarop politiebeambten omgaan met burgers en de motivatie voor het politieberoep. De vraag is dan ook hoe we het basiskader en het politieke beleid meer op gelijke lijn kunnen plaatsen, of op zijn minst dichter bij elkaar kunnen brengen.

7.2. Als een identiteitscontrole plots niet meer nodig lijkt

In het vorige deel van dit hoofdstuk heb ik aangetoond dat een identiteitscontrole vaak niet alleen gebaseerd wordt op gevoelens van wantrouwen, maar dat er nog tal van andere omstandigheden een invloed kunnen uitoefenen op het controlebeleid van de politie. Wanneer politiebeambten dan toch besluiten om een persoon staande te houden, blijkt een identiteitscontrole nog steeds geen vanzelfsprekendheid. Zij houden namelijk rekening met verscheidene gedragsmatige aanwijzingen die hun oorspronkelijke keuze kunnen beïnvloeden. Om een beter zicht te verkrijgen op zulke gedragsmatige 'clues' maken politiebeambten gebruik van twee technieken: het ondervragen van de persoon die zij willen controleren, en het houden van een visuele 'check' op diens houding en de context waarbinnen de situatie zich afspeelt. In de paragrafen die volgen, licht ik dit nader toe.

7.2.1. Het informele straatverhoor: doorslaggevend?

Indien politiebeambten overwegen om over te gaan tot een identiteitscontrole, gaan zij doorgaans eerst de persoon op een meer informele wijze ondervragen: ze gaan bij hem/haar na wat de reden is voor de verdachte gedraging/context. Het ondervragen van de betrokkene, noem het ook maar een soort informeel 'straatverhoor', blijkt voor politiebeambten een zeer belangrijke tool te zijn. Bijna alle participanten geven namelijk aan op basis van dit gesprek uit te maken of een identiteitscontrole al dan niet nodig is. Tijdens de ondervraging letten politiebeambten voornamelijk op twee gegevens, zijnde het antwoord en de houding van de betrokkene. Wanneer hij/zij een 'geldige' reden kan geven voor de verdachte gedraging kunnen politiebeambten alsnog beslissen om de controle af te breken. Geeft de betrokkene daarentegen een vaag, gebrekkig of vreemd antwoord, dan zal de controle met grote waarschijnlijkheid wél doorgaan.

> "Als je een buikgevoel zou hebben van de setting klopt niet, dan zou ik die persoon eens aanspreken en vragen wat zijn verhaal is en als dan blijkt dat dat verhaal compleet niet klopt of dat er hiaten zitten in zijn verhaal of dat het echt niet strookt, dan heb je uw verdachte gedragingen of uw redelijke gronden voor een identiteitscontrole en dan zou ik dat wel doen." – Bas

> "En dan naargelang de functie van die reden en de functie van dat verhaal, kan je dus zeggen van kijk ik ga die mens controleren of niet. Maar het verhaal moet kloppen." – Maarten

Politiebeambten blijken met andere woorden opnieuw een groot belang te hechten aan het onderscheid tussen wat zij opvatten als het normale/alledaagse en het afwijkende/ongewone. Wanneer de reden die een persoon meegeeft namens de interveniërende politieman of -vrouw niet strookt met wat hij/zij identificeert als 'normaal', dan stijgt het wantrouwen ten aanzien van de persoon.

> "Een persoon bijvoorbeeld die ons vertelt 'ik sta aan de dop of ik leef van het OCMW' (…) en die heeft biljetten van 50 euro voor een totaal van 700 of 800 euro, ja dat is die zijn maandloon, versta je? Dat kan al aanleiding geven tot een beetje verder beginnen denken." – Franky

Wanneer politiebeambten twijfels hebben bij de geldigheid van een reden, gaan zij de verdachte testen door hem/haar verdere vragen te stellen. Inconsistentie in de antwoorden van de betrokkene(n) leidt tot argwaan bij politiebeambten en maakt de kans op een identiteitscontrole meer reëel.

> "Ze vertelden mij dat ze naar de film waren gegaan en toen ik hen vroeg welke film ze hadden gezien, konden ze niet antwoorden." – Bruno

> "En dan kan je ook beginnen doorvragen van oké waarom circuleren jullie hier? 'Ja we zijn op zoek naar een vriend'. En dan op basis van het verhaal, kan je dat een beetje mondeling verder checken. 'En wie is die vriend?', 'Wat is zijn voornaam, zijn achternaam?', 'Heb je daar een geboortedatum van, een adres?', (...) 'Van waar komen jullie?' 'We komen van (naam stad) bijvoorbeeld'. 'Oké en hoe heb je dan deze locatie gevonden?' 'Met de gps, we hebben die straat ingetikt'. 'Waarom heb je die straat ingetikt?' 'Is het dan de straat van uw vriend of …?'" – Bas

Niet alleen wat een persoon zegt, maar ook hoe een persoon iets vertelt, speelt een belangrijke rol. Net als de studie van Akehurst, Köhnken, Vrij en Bull (1996) uitwijst, kan het wantrouwen van politiebeambten toenemen wanneer individuen stotteren of hun uitleg lange stiltes kent. "Nee ik ga eerst eens zien van wie is dat, vanwaar komen die, ... Dat is bevragen, (...) als ze daar niet op kunnen antwoorden of ze moeten lang nadenken, aarzelen, dan weet je meestal wel dat er iets kan zijn", aldus een participant. Het tonen van materiële elementen, zoals een personeelskaart, bestelbon of andere documenten, kan de meegedeelde reden kracht bij zetten, en dus 'legitiem' maken, en alzo het wantrouwen van de politiebeambten doen wegnemen.

> "Ik zou gewoon al willen weten wie dat er in die auto zit op dat moment. Ik ga nog niet zeggen dat ik ga fouilleren, want als die persoon een plausibele uitleg geeft en

> die geeft mij zijn dienstkaart of die laat zijn badge of een bestelbon zien, ja dan klopt dat verhaal en dan stopt de controle direct, geen probleem." – Bruno
>
> [Het is twee uur 's nachts. De politiebeambten zien een man leunen tegen een deur van een gebouw. Ze vragen hem wat hij daar aan het doen is. De man antwoordt dat hij daar werkt en toont even later zijn werkbadge/personeelskaart. De politie-inspecteurs bekijken het, bedanken hem en wensen hem nog een goede avond. Achteraf zegt één van de inspecteurs tegen mij: "Ja dat was gewoon louche dat die daar zo stond te leunen tegen die deur, dat leek gewoon dat hij iets aan het verstoppen was"] – observatienota PZ Diagondaal

Of de reden voor een verdachte gedraging ongewoon, dan wel legitiem wordt geacht, en bijgevolg wel of geen aanleiding geeft tot een identiteitscontrole, is een beslissing die de individuele politieman/vrouw neemt. Hij/zij beschikt bij deze keuze dus over een brede discretionaire ruimte en bekleedt op die manier een machtige positie. Zoals al eerder omschreven, kan de politie aanschouwd worden als een soort van toegangspoort tot de bredere strafrechtsketen, doordat zij zelf tot op zekere hoogte kan bepalen welke feiten wel en niet terechtkomen op de bureaus van de bevoegde parketmagistraten en (onderzoeks)rechters. Of zoals Kadish (1961) het bondig verwoordt*:* "Such judgments clearly affect the persons who will be subject to the criminal process and to some extent the crimes which will be sanctioned" (p. 908).

7.2.2. Beslissingen baseren op zintuigen

Naast het ondervragen van de verdachte, hechten politiebeambten een even grote waarde aan het houden van een soort van visuele 'check'. Ze gaan met andere woorden hun vermoeden niet alleen trachten te bevestigen of weerleggen door burgers aan een vragenronde te onderwerpen, maar tevens door een meer gedetailleerde blik te werpen op hetgeen er gaande is. Om dit te illustreren, verwijs ik naar een observatieshift in politiezone Diagondaal waarbij twee politiemannen vermoeden dat een groepje jongeren een joint aan het roken is. Ze besluiten dan ook om hen aan te spreken. Even later zien de inspecteurs dat het geen joint is, maar een gewone (zelfgerolde) sigaret. Ze verontschuldigen zich en beëindigen de tussenkomst. Ook doorheen de interviews komen soortgelijke vaststellingen naar boven. Een politievrouw verwoordt het bijvoorbeeld als volgt: "Ik zou misschien daar voorbijrijden en eens vragen 'wat zijn jullie aan het doen' en als je op het eerste zicht niets ruikt of niets verdachts ziet, dan zou ik ook niet per sé die identiteiten gaan vragen". Zoals haar antwoord al duidelijk maakt, worden ook andere zintuigen daarbij gebruikt. In paragraaf 6.2.2.2. vermeldde ik reeds dat de participanten aangeven bepaalde drugsoorten snel te herkennen op basis van hun geur. Wanneer politiebeambten veronderstellen dat er drugs aanwezig zijn, volstaat het volgens hen om gewoon maar eens te ruiken om hun vermoedens te bevestigen of te weerleggen, alvorens effectief over te gaan tot een controle.

Bij heel wat participanten leeft de overtuiging dat het op basis van de houding die een individu aanneemt, mogelijk is om af te leiden of hij/zij al dan niet betrokken is bij criminele feiten. Wanneer een persoon bijvoorbeeld zenuwachtig en/of gehaast overkomt tijdens een politietussenkomst, dan geven heel wat participanten toe dat ze overgaan tot een identiteitscontrole. Het verstoppen van bepaalde voorwerpen, friemelen in de broek- en/of jaszak, voortdurend wegkijken, ..., zijn dan weer andere voorbeelden van gedragingen die het wantrouwen doen toenemen.

> "Als een persoon kalm is en meegaand, dan is het oké, maar als hij/zij zegt 'waarom willen jullie mijn zak bekijken?', of erg nerveus is, dat stoort me wel." – Julie

> "Als je een groep jongeren aanspreekt (…), is er één van hen heel zenuwachtig en die zit aan zijn jaszakken te prutsen of (...) aan zijn broek te prutsen, dan is er een aanwijzing van ik zag u juist aan uw broek bezig, we gaan toch eens even zien of er niks in zit." – Philippe

Het houden van een visuele check heeft tot slot ook een ander doel, met name het waarborgen van de eigen veiligheid. Of zoals een politieman het expliciet formuleert:

> Persoonlijk ga ik eerst kijken, ja je moet kijken in welk kader je die persoon gaat controleren, daar gaat veel vanaf hangen. Maar algemeen ga je die persoon gaan benaderen. Een visuele check doen, kijken of dat die niets heeft waarmee hij u kan … niets heeft dat onveilig is zal ik maar zeggen.

Via een visuele check kunnen politiebeambten met andere woorden nagaan of de betrokkene wapens draagt waarmee hij/zij hen zou kunnen schaden, waardoor zij zich tijdig kunnen behoeden voor gevaar. "Er kan snel iets gebeuren tijdens een controle, een wapen op u, een slag in uw gezicht, …, mensen beseffen dat soms niet, maar wij moeten echt constant alert zijn", aldus een inspecteur. Dit alles brengt me dan weer bij het continue gevoel van wantrouwen dat een aantal participanten lijkt te achtervolgen doorheen de uitoefening van het politieberoep, zoals eerder besproken in paragraaf 6.2. Skolnick (1966) beargumenteerde in dit opzicht reeds vele jaren geleden dat het gevaar en de autoriteit die gepaard gaan met politiewerk, al snel leiden tot de totstandkoming van een soort typische 'working personality' waarbij behoedzaamheid primeert. Meer specifiek omschrijft hij het als volgt: "The element of danger seems to make the policeman especially attentive to signs indicating a potential for violence and lawbreaking. As a result, the policeman is generally a 'suspicious' person" (p. 44). De zopas geschetste onderzoeksbevindingen lijken het bestaan van deze working personality enigszins te ondersteunen en maken duidelijk dat de wijze waarop politiebeambten procederen doorheen de uitvoering van een politiecontrole, daar voor een groot deel op baseren.

Tussentijdse reflectie

In dit hoofdstuk ben ik nagegaan of het opsporen van verdachte situaties en criminaliteit effectief leidt tot de uitvoering van een identiteitscontrole. Het veldwerk wees al snel uit dat dit niet zozeer het geval is en dat er met andere woorden sprake is van een soort van grijze zone die namens Johnson en Morgan (2013) slechts via kwalitatieve onderzoeksmethoden kan worden geëxploreerd. De verkregen onderzoeksbevindingen maken duidelijk dat verschillende gegevens de stap naar een politiecontrole beïnvloeden. De impact van de zogenaamde dienstcultuur is opnieuw noemenswaardig. Zo speelt in eerste instantie het diensthoofd een niet te miskennen rol, hoewel ik in de literatuurweergave heb beargumenteerd dat er op de beslissingen van terreininspecteurs weinig tot geen toezicht bestaat (zie paragraaf 2.1.2.). De bekomen onderzoeksbevindingen tonen aan dat het diensthoofd op een eerder subtiele wijze de beslissingen van zijn/haar personeel lijkt te beïnvloeden. Enkele participanten maken immers duidelijk dat sommige leidinggevenden de professionele activiteiten van hun personeel beoordelen aan de hand van het aantal uitgevoerde controles, wat een prestatiedruk dreigt te veroorzaken. Op die manier bestaat de mogelijkheid dat niet zozeer

(een vermoeden van) criminaliteit, maar wel de eisen die leidinggevenden stellen, de leidraad wordt bij het uitvoeren van identiteitscontroles. Het risico bestaat zo dat er controles plaatsvinden zonder gerechtvaardigde reden(en), wat de geloofwaardigheid van deze politiepraktijk aantast (Bowling & Phillips, 2007).

In tweede instantie werd aangetoond dat politiebeambten hun beslissingen voor een groot deel baseren op de zogeheten corebusiness van de dienst waarin zij werkzaam zijn. Werkingsmiddelen worden doorgaans enkel geïnvesteerd in misdrijven waarvoor een dienst zich bevoegd acht. Tussen het politiepersoneel onderling bestaan er zo wel erg ongelijksoortige takenpakketten. Gespecialiseerde diensten mogen zich niet alleen vaker en meer bezig houden met ernstige vormen van criminaliteit, ook verkrijgen zij een grotere ruimte om proactief op zoek te gaan naar criminaliteit, net omdat de misdrijven waarvoor zij bevoegd zijn, gering voorkomen in de realiteit. Zowel het reageren op meer ernstige feiten als het proactief opsporen van criminaliteit, zijn politietaken die binnen politiemiddens erg gegeerd zijn en door sommigen zelfs worden omschreven als het enige "echte politiewerk", hoewel ze dus in de realiteit slechts een klein deel uitmaken van de dagdagelijkse politieopdrachten. Gespecialiseerde diensten beschikken dan ook over een soort van prestige binnen de deelnemende korpsen, dat zich eveneens op symbolische wijze veruitwendigt in de werkkledij van politiebeambten. Zo wordt het dragen van burgerkledij voorbehouden aan inspecteurs uit gespecialiseerde diensten om onherkenbaar politietaken uit te voeren, terwijl er van politiebeambten uit algemene diensten wordt verwacht dat ze het (blauwe) politie-uniform dragen en alzo een (laagdrempelig) aanspreekpunt vormen voor burgers met allerlei uiteenlopende vragen. Binnen de muren van het politiekorps gaat met andere woorden niet zozeer het politie-uniform, maar wel het dragen van burgerkledij gepaard met status.

Wel of niet overgaan tot een identiteitscontrole blijkt evenzeer een pragmatische denkoefening te zijn. Politiebeambten willen zo snel en efficiënt mogelijk te werk gaan, en het gebruik van werkingsmiddelen tot een minimum beperken. Een grote werklast, die zich zowel veruitwendigt in een ruim aantal te vervullen administratieve taken als te beantwoorden oproepen van burgers, en personeelstekorten maken de uitvoering van een (proactieve) identiteitscontrole minder waarschijnlijk. Een gevolg van de bovengenoemde bevindingen, is het verschil in werklast tussen gespecialiseerde en algemene diensten: politiebeambten uit de eerste soort diensten geven aan zelden tot geen last te hebben van een zware werkdruk, terwijl politiebeambten uit algemene diensten het omgekeerde ervaren, wat bij hen dreigt te leiden tot een gevoel van onderwaardering en een demotivatie voor politiewerk. In het licht van deze bevindingen werd er verwezen naar de filosofie achter 'organizational justice', waarbij de hypothese luidt dat de professionaliteit van de werkkrachten wordt behouden of geoptimaliseerd, indien zij ervan uitgaan dat beslissingen van leidinggevenden (over bijvoorbeeld de verdeling van werktaken en -middelen) op een eerlijke manier worden genomen, en geloven in het belang van de eigen uitgevoerde arbeid. Dit blijkt bij politiebeambten uit algemene diensten niet het geval te zijn, doordat zij hun dienst omschrijven als één met "weinig aanzien", en waarin bijgevolg "weinig wordt geïnvesteerd". Opnieuw veruitwendigen deze veronderstellingen zich op symbolische wijze; zo lopen voornamelijk politiebeambten uit gespecialiseerde diensten rond met de meest technisch geavanceerde wapens en snufjes en beschikken zij over 'krachtige' wagens, terwijl politiebeambten uit algemene diensten herhaaldelijk klagen over onvoldoende werkingsmiddelen. Een vaak aangehaald voorbeeld betreft het tekort aan wagens, waardoor het kan voorvallen dat politiebeambten pas een aantal uren na de aanvang van de werkshift, op patrouille kunnen vertrekken. Een bevinding die toch ook

wel paradoxaal te noemen is, vermits net deze diensten (meer dan andere) met een grote werklast worden geconfronteerd. Het lijkt alsof het hoger kader door de ongelijke verdeling van werkingsmiddelen en het accentueren van de waarde van de gespecialiseerde diensten, het 'crimefighting' imago van de politie tracht in stand te houden.
Het gedachtegoed rond organizational justice beperkt zich niet tot interne procedures, maar blijkt ook betrekking te hebben op de werking en besluiten van 'stakeholders' waarmee de organisatie samenwerkt. Zo is er bijvoorbeeld de invloed van de politiek op politiewerk, wat bij heel wat politiebeambten frustraties creëert. Het idee bestaat dat het politieke beleid in grote mate mag bepalen wat de politie moet doen, en dat de eigen inbreng daardoor volledig wordt tenietgedaan. Dit heeft dan ook een invloed op de self-legitimacy: politiebeambten zouden niet meer of slechts weinig geloven in hun eigen autoriteit als politieman/vrouw, een participant noemde de politie zelfs "de speelpop van de maatschappij". Onderzoek toonde reeds aan dat een lage self-legitimacy een negatieve invloed heeft op de interacties die politiebeambten aangaan met burgers; de aangeboden dienstverlening riskeert in dat opzicht minder kwaliteitsvol te zijn, doordat men bijvoorbeeld het gebruik van onrechtmatig geweld en stereotyperingen sneller zou goedpraten (Trinkner, Kerrison & Goff, 2019; Mesko & Hacin, 2020).
Verder is de politie, als eerstelijnsdienst van de strafrechtsketen, afhankelijk van de magistratuur die over de macht beschikt om te bepalen of aan haar inzet een juridisch gevolg wordt gegeven. Geconstrueerde ideeën over het afwezige vervolgingsbeleid ten aanzien van welbepaalde feiten en het bestaan van straffeloosheid, zorgen ervoor dat politiebeambten bij het vaststellen van deze feiten, niet of slechts gebrekkig gaan reageren. Hierdoor dragen zij mogelijks bij aan de lage vervolgingsgraad, doordat het parket niet op de hoogte wordt gesteld over de omvang die welbepaalde feiten aannemen. Door de uitvoering van politiewerk te baseren op een soort van kosten-baten analyse, gegrond in pragmatische redeneringsschema's, plaatsen politiebeambten voornamelijk de eigen belangen en behoeften voorop. Besluiten om al dan niet over te gaan tot een identiteitscontrole is daardoor, aldus McCarthy (2013) "not predicated on a belief in the underlying principles of helping and supporting those 'at risk' of crime" (p. 272).

Bij een aantal participanten heerst een zekere angst voor repercussies ten gevolge van klachten die burgers kunnen indienen na afloop van een politionele tussenkomst. Dit beïnvloedt de bereidheid om een controle uit te voeren. De overtuiging leeft dat de politie vandaag de dag een kwetsbare maatschappelijke positie bekleedt, waarbij zij zich vaak dient te verantwoorden voor ondernomen acties ten aanzien van de bevolking, zeker wanneer er geweld aan te pas komt. Er zijn hierbij echter wederom enkele verschillen waar te nemen tussen verscheidene politiediensten en politiebeambten onderling. Zo identificeren de meeste participanten uit algemene diensten zich met het beeld van een *caregiver* die ten dienste staat van een hulpbehoevende bevolking, terwijl inspecteurs uit gespecialiseerde diensten zich voornamelijk omschrijven als een *crimefighter* wiens opdracht het is om regelovertredende burgers tot de orde te brengen. Deze laatste groep maakt dan ook duidelijk dat ze er niet voor terug deinst om hard en repressief op te treden, en acht dit des te meer gerechtvaardigd wanneer zij komt te staan voor, wat zij identificeert als, 'probleemgroepen'. De machtskloof tussen politie en burger dreigt zo alleen maar uit te dijen, waardoor de het respect voor de politie en de bereidheid om haar beslissingen te respecteren, afneemt (Gau en Brunson, 2010).

Indien politiebeambten (uiteindelijk) besluiten om een individu staande te houden, dan blijkt een identiteitscontrole nog steeds geen vanzelfsprekendheid. Door gebruik te maken van een informeel straatverhoor en een zintuigelijke inspectie (observeren, ruiken,

luisteren, ...) trachten politiebeambten op zoek te gaan naar signalen die hun (initiële) gevoelens van wantrouwen ten aanzien van een verdachte toestand kunnen weerleggen of net bevestigen. Dit impliceert dat politiebeambten aan een individu de mogelijkheid geven om zich te verantwoorden voor een verdachte gedraging, vooraleer een identiteitscontrole effectief plaatsvindt, wat vanuit de literatuur aangaande procedural justice positief te noemen is voor de beoordeling van het politiecontact (zie paragraaf 3.1.1.2.). Bepalen of de antwoorden die een persoon meegeeft en/of de aangetroffen aanwijzingen nu wel of geen legitieme verklaring bieden voor een verdachte toestand, is een beslissing die toekomt aan de individuele politieman/vrouw op straat, die dan weer voornamelijk blijkt rekening te houden met clichématige ideeën over het gedrag dat individuen zouden aannemen wanneer ze iets te verbergen hebben, zoals stotteren en zenuwachtig overkomen. Dat deze 'signalen' wel degelijk kunnen wijzen op de aanwezigheid van criminaliteit, valt niet te ontkennen. Wel toonde het vorige hoofdstuk al aan dat individuen zich ook zo kunnen gedragen vanuit een zekere angst ten aanzien van de (autoritaire positie van de) politie, waardoor er een miscommunicatie ontstaat tussen burgers en politie en een controle al snel kan escaleren in een conflictsituatie (Alpert, MacDonald & Dunham, 2005).

Hoofdstuk 8: De identiteitscontrole tot op het bot ontleed

In dit hoofdstuk worden de interactieprocessen die zich afspelen binnen een identiteitscontrole nader onder de loep genomen. Doorheen de literatuurweergave heb ik reeds beargumenteerd dat er bij een identiteitscontrole doorgaans één of enkele politiebeambte(n) en burger(s) met elkaar in interactie treden, daarbij elkaars gedrag interpreteren, om daar dan nadien een reactie op te uiten, die dan weer opnieuw geïnterpreteerd wordt en een nieuwe stroom aan reacties opwekt, en ga zo maar door.
Het eerste deel van dit hoofdstuk bespreekt vrij stelselmatig de wijze(n) waarop politiebeambten identiteitscontroles uitvoeren. Aan de hand van deze uiteenzetting tracht ik de lezer te illustreren wat er praktisch gezien kan worden begrepen onder de term 'identiteitscontrole'. Dit onderzoek toont aan dat de uitvoering van een identiteitscontrole verloopt via een drie stapsgewijs proces en dat het effectieve doorlopen van deze drie stappen afhankelijk is van de hoedanigheid die politiebeambten toekennen aan de gecontroleerde(n) (getuige, slachtoffer, verdachte). Het tweede deel heeft dan weer betrekking op een aantal obstakels die kunnen optreden doorheen de uitvoering van een identiteitscontrole. Niet alleen politiebeambte(n) en burgers, maar ook externe omstandigheden (die losstaan van beide partijen) kunnen het proces van uitvoeren bemoeilijken en zelfs onmogelijk maken. Politiebeambten blijken allerlei strategieën te hanteren om met zulke obstakels om te gaan. Ook deze worden in de komende paragrafen uitvoerig toegelicht.

8.1. Het uitvoeren van identiteitscontroles als een drie stapsgewijs proces

Het veldwerk wijst uit dat de uitvoering van een identiteitscontrole in drie – op elkaar volgende – stappen kan worden opgedeeld, zijnde het visueel inspecteren van het identiteitsbewijs, het noteren/bijhouden van de naam van de gecontroleerde(n) in een (digitaal) notitieboek en het controleren van diens identiteit in de politionele gegevensbanken. Al deze stappen worden echter niet bij elke identiteitscontrole automatisch doorlopen. In dit opzicht is het belangrijk om te vermelden dat ik in dit proefschrift een brede definitie van het begrip 'identiteitscontrole' hanteer. Van zodra een politiebeambte de identiteitskaart, het paspoort of een ander identificatiebewijs van een persoon vordert en hij/zij bijgevolg zicht heeft op privacygevoelige gegevens, zoals de voor- en achternaam van een persoon, diens geboortedatum, enzovoort, is er – in de brede hantering van het begrip – voor mij persoonlijk reeds sprake van een identiteitscontrole. Indien men zou opteren voor een engere conceptualisering, dan is er slechts sprake van een identiteitscontrole wanneer de identiteit van een individu effectief door de politionele databanken wordt gehaald ten einde welbepaalde informatie over hem/haar te bekomen.

In de paragrafen die volgen, bespreek ik de drie stappen van een identiteitscontrole meer specifiek. De informatie die aan bod komt heeft betrekking op de werkwijze die geldt wanneer de te controleren persoon een identificatiebewijs kan voorleggen. De procedure die volgt bij de afwezigheid van een identificatiebewijs wordt later in dit hoofdstuk behandeld.

8.1.1. Het identiteitsbewijs: een kristallen bol?

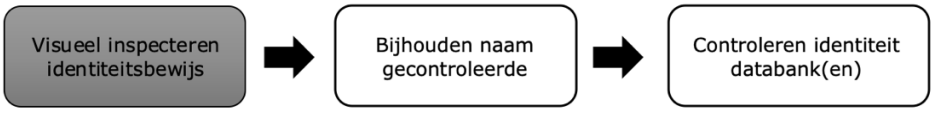

Wanneer burgers een identificatiebewijs voorleggen, dan bekijkt het merendeel van de participanten eerst en vooral de geldigheid van het document. Zij verwijzen naar hun terreinervaring om valse identificatiebewijzen van echte te kunnen onderscheiden. Tijdens een observatieshift in politiezone Diagondaal zegt een politieman bijvoorbeeld het volgende na een identiteitskaart te hebben opgevraagd: "Die zijn identiteitskaart is vals, dat zie ik. Ja wij controleren veel Roemenen, dus ik weet ook hoe een Roemeense identiteitskaart eruitziet. Normaal is die heel hard, deze kan je gemakkelijk buigen". Valse identiteitsbewijzen zijn wettelijk verboden (Bruggeman, 2012), en maken bijgevolg de kans op een uitgebreide politiecontrole erg waarschijnlijk. Dit vanuit de veronderstelling dat de gecontroleerde iets te verbergen heeft en mogelijks betrokken is bij criminaliteit.

Door het visueel inspecteren van het identificatiebewijs bekomen politiebeambten reeds een heleboel informatie over de betrokkene: voor- en achternaam, nationaliteit, geboorteplaats en –datum, …. Het zesde hoofdstuk illustreerde reeds uitvoerig op welke wijze deze informatie het wantrouwen van politiebeambten kan doen toe- dan wel afnemen door het bestaan van stereotiepe denkkaders, waardoor personen respectievelijk een groter of kleiner risico lopen op een uitgebreide politiecontrole. Via de twee volgende situaties uit de observaties in politiezone Diagondaal licht ik dit nader toe. In het eerste voorbeeld zien twee inspecteurs een wagen vreemde bewegingen maken. Ze vermoeden op basis van de rijstijl van de bestuurder dat hij/zij te veel gedronken heeft of telefoneert achter het stuur en besluiten bijgevolg om het voertuig staande te houden. Er zitten vier jongvolwassenen in de wagen: twee mannen en twee vrouwen. De inspecteurs vragen aan alle inzittenden om hun identiteitskaart af te geven. Terwijl de ene inspecteur het voertuig beveiligt, voert zijn collega de controles uit in communicatie met de meldkamer. Ik hoor hem echter enkel de namen van de twee mannen doorgeven. Geen van beiden blijkt gekend te zijn en de politiebeambten besluiten vervolgens om de jongeren te laten gaan. Even later vraag ik aan de betrokken inspecteur waarom hij enkel de mannen controleerde. Hij geeft het volgende antwoord: "Ja, die meisjes zullen wel niet gekend zijn".
Het andere voorbeeld heeft dan weer betrekking op twee jongeren die aan het urineren zijn tegen de gevel van een woning. De betrokken politiemannen besluiten om hen staande te houden en vragen naar een identificatiebewijs. De jongeren worden vervolgens onderworpen aan een straatverhoor: de inspecteurs gaan na waarom ze op straat rondhangen en van welke buurt/gemeente ze afkomstig zijn. Ze maken de jongeren duidelijk dat ze binnen de maand een proces-verbaal in hun brievenbus mogen verwachten en vertrekken nadien. Even later vraag ik aan de inspecteur die het woord voerde waarom hij de identiteiten van de jongens niet heeft opgezocht in de politionele databanken. Hij antwoordt daarop het volgende:

> Ze zijn 16 en 17 jaar oud en komen van (naam van gemeente), er is dus weinig kans dat ze gekend zijn. Normaal gezien hadden we een controle moeten uitvoeren en een PV moeten opstellen, maar we gaan dat niet doen, we willen hen dat gewoon doen geloven.

Hoewel de interveniërende inspecteurs beide situaties categoriseren als vatbaar voor een politionele tussenkomst en zij vervolgens naar de identificatiebewijzen van de betrokken personen vragen, leiden veronderstelde assumpties over hun (on)bekendheid bij de politiediensten, gekoppeld aan onder meer hun gender, leeftijd en woonplaats, tot het niet nader controleren van de identiteiten in de politionele gegevensbanken, wat meteen ook vragen oproept over de doelstellingen die politiebeambten koppelen aan een opzoeking in de politiedatabanken, maar daarover later meer. Door reeds vanuit dergelijke veronderstellingen uit te gaan, valt het te verwachten dat politiebeambten stereotiepe denkkaders in stand houden. Criminaliteit gepleegd door bepaalde (groepen) personen zal immers niet of slechts gebrekkig worden opgespoord wanneer zij zelden worden onderworpen aan uitvoerige politiecontroles (zie ook paragraaf 2.2.1.1).

Naast de assumpties die politiebeambten hebben over personen, valt het te verwachten dat ook de ernst en prioriteit die zij koppelen aan de reden waarvoor een persoon wordt staande gehouden, beïnvloeden of een uitvoerige politiecontrole zal plaatsvinden. Om deze hypothese te kaderen, verwijs ik opnieuw naar een situatie uit de observaties in politiezone Diagondaal. In dit voorbeeld houden twee politiemannen een jonge vrouw staande, omdat ze naar hun mening erg 'dronken' aan het fietsen is. Om die reden vragen ze haar identiteitskaart. De vrouw werkt goed mee, geeft eerlijk toe dat ze te veel op heeft en verontschuldigt zich. Nadat de politiebeambten haar identiteitskaart hebben bekeken, sporen ze haar aan om te voet verder te gaan. De vrouw gaat akkoord en krijgt haar identiteitskaart terug. De politiebeambten gaan noch over tot de controle van haar identiteit in de politionele databanken noch tot het noteren van haar naam in hun notitieboek. Ze stellen tevens geen proces-verbaal op. Dat zij de desbetreffende gedraging (dronken rijden met de fiets) geen hoge prioriteit toekennen, verklaart mogelijks de afwezigheid van een politioneel gevolg, zoals een proces-verbaal (Buvik, 2016). Een andere verklaringsbron kan worden gevonden in de aangenomen houding van de vrouw: dat ze vriendelijk is, meewerkt en zich excuseert ten aanzien van de politiebeambten, maakt de kans op een vlotte afhandeling meer waarschijnlijk. De interviews brengen in dit opzicht gelijkaardige bevindingen naar boven. Zo beweert een politieman het volgende: "Bij een controle, je merkt vaak (...) hoe vriendelijker dat mensen zijn, dan denk je van oké ja er is ook niks om te vinden". Een collega illustreert het dan weer op deze manier: "En als iemand heel meewerkend is en beleefd, dan ga je er ook niet van uit dat die …, dat dat fout gaat aflopen of dat die gaat liegen tegen u, je voelt dat aan". Dat ook het omgekeerde geldt, bewijzen de onderstaande antwoorden van verschillende inspecteurs.

> "Als ik vraag 'wat doet u hier', en de persoon antwoordt: 'Hebben jullie nu niets beters te doen dan mij te controleren!?', ja dan controleer ik." – Kaat

> "Als die zo heel uitdagend beginnen te doen van 'ja ik heb wel wat beter dingen te doen, dan naar jullie te luisteren', ja dan … je probeert altijd de mensen te sensibiliseren, maar als sensibiliseren niet kan, dan is dat autoriseren." – Paul

> "Als ze ambetant gaan doen en zeggen 'laat mij gerust', dan zeg ik 'maat, dan mag jij u eens kenbaar maken'. Het is een beetje een verhaal van geven en nemen. Spelen die het spelleke goed en zoals het is en zijn die rustig, beleefd en meewerkend, dan ga je dat niet doen." – Bob

Heel veel participanten maken duidelijk dat ze zouden overgaan tot een identiteitscontrole wanneer burgers in hun antwoorden spotten met de autoriteit van de politie of onbeleefd reageren. Zoals al weergegeven in de literatuurstudie (zie paragraaf 3.1.2.), vormen deze resultaten geen nieuwigheid. Verscheidene onderzoeken brengen namelijk zeer gelijke bevindingen aan het licht (McCluskey & Terrill, 2005; Stroshine, Alpert & Dunham, 2008; Gau & Brunson, 2010). Sacks (1972) vat het bondig samen: "Those who treat the presence of the police as other than normal, are seen as other than normal themselves" (p. 287). Op basis van de geschetste antwoorden, valt het te veronderstellen dat de finaliteit van deze soort controles niet zozeer ligt in de bescherming van de burger(s), maar wel in het (her)bevestigen van de autoriteit van de politie ten aanzien van de betrokkene. Dergelijke redeneringen blijken in het beroepsveld vaak de aanleiding te zijn van politiecontroles, waardoor Bradford en Loader (2016) zich terecht afvragen wat nu het maatschappelijke belang ("social purpose") is van deze politiepraktijk. Daarover zo dadelijk meer.

8.1.2. De uitvoering van identiteitscontroles: gedomineerd door labeling

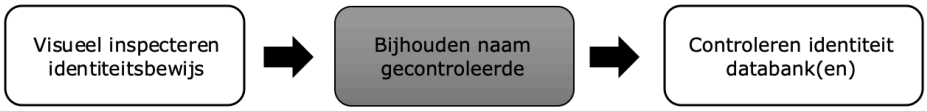

Wanneer politiebeambten besluiten om verder te gaan met een controle, noteren zij doorgaans, na het verkrijgen van het identiteitsbewijs, de naam van de betrokkene(n) in een papieren of digitaal notitieboek (smartphone). Dit hoofdzakelijk voor het opstellen/aanvullen van een proces-verbaal of melding[26] naar aanleiding van de politionele tussenkomst. De categorisatie van de betrokkene(n) als verdachte, slachtoffer en/of getuige is bij deze stap in het uitvoeringsproces erg belangrijk. Zo worden slachtoffers en getuigen wel geïdentificeerd, maar wordt hun identiteit doorgaans niet nader gecontroleerd in de politiedatabanken. De meeste participanten achten dit niet nodig.

> Bas: "Slachtoffers en getuigen die identificeren wij altijd, omdat dat nodig is voor onze processen-verbaal."
>
> Ik: "Maar dat is puur identificeren?
>
> Bas: "Dat is puur identificeren."
>
> Ik: "Nog niet ANG controleren?"
>
> Bas: "Nee nee dus dat is identificeren. En we geven dat dan door aan onze radiokamer zodat die dat in de fiche kunnen zetten. En daar blijft het ook bij (…). Meestal is dat gewoon een identificatie en geen verdere controle."
>
> "(…) een slachtoffer van een woninginbraak, dat lijkt mij nu niet een meerwaarde te zijn om te weten wat die al dan niet op zijn kerfstok heeft staan." – Axel

Uitzonderingen op deze redeneringswijze zijn mogelijk. Wanneer het voor politiebeambten bij een tussenkomst niet duidelijk is welke partijen precies slachtoffer en/of dader zijn, worden de identiteiten van alle aanwezigen wél uitgebreid gecontroleerd in de politionele

[26] De module melding is een soort van 'informatiefiche' die politiebeambten kunnen aanmaken in het politionele informaticasysteem van de zone (ISLP) (Comité P, 2006), waarvan de werking uitvoerig wordt toegelicht in het negende hoofdstuk van dit proefschrift (meer specifiek in de paragrafen 9.3.1. en 9.3.1.1.).

gegevensbanken. Dit blijkt op het eerste zicht gebonden te zijn aan het type feit waarvoor de politie intervenieert. Zo is het bijvoorbeeld bij een vechtpartij volgens vele participanten onmogelijk om meteen uit te maken wie het slachtoffer is en wie de dader.

> "(...) als je gestuurd wordt naar een vechtpartij en iemand zegt ja maar ik was er niet echt bij, gaan we die toch identificeren en controleren". – Bas

> "Stel nu je wordt opgeroepen voor een winkeldiefstal met heterdaad, dan gaan we de winkelbediende niet gaan controleren. Maar feiten waar dat … slagen en verwondingen bijvoorbeeld, je weet nooit wie dat de dader of wie dat het slachtoffer is. En daar ga je wel meestal de twee controleren." – Lionel

Zoals het laatste antwoord al aantoont, zou het onderscheid tussen dader en slachtoffer bij andere misdrijven, waaronder zedenfeiten, diefstal en inbraak, wel vrij moeiteloos te maken zijn. De individuele politieman/vrouw beschikt in dit opzicht over een grote discretionaire ruimte. Het is immers hij/zij die in eerste instantie bepaalt of een individu de rol van getuige, slachtoffer en/of verdachte krijgt toegekend. Dat er in de hoofden van politiebeambten stereotypen bestaan die bepaalde (groepen) individuen sneller in een dader- dan wel slachtofferpositie plaatsen, werd in dit proefschrift al geïllustreerd en kan dan ook vanuit de zopas geschetste optiek problematisch worden genoemd. Op die manier dreigt er zich namelijk al snel een amalgaam van ongelijkheid en willekeur te nestelen in de praktijk van identiteitscontroles. Om deze hypothese te kaderen, verwijs ik naar een gesprek met een politieman uit politiezone Maraudijk waarin hij mij uitleg geeft over een rollenspel waaraan hij heeft deelgenomen tijdens een opleidingssessie. Twee politiebeambten namen de rol in van een koppel waarbij de politie moest interveniëren naar aanleiding van een oproep over intrafamiliaal geweld. De deelnemers moesten de situatie benaderen zoals ze zouden doen in het werkveld. Door het gebrek aan beschikbare informatie, konden ze enkel steunen op de verhalen die de man en vrouw hen meedeelden. Uiteindelijk besloten alle deelnemende politiebeambten om de man te arresteren voor het toekennen van slagen en verwondingen aan zijn echtgenote. Na afloop van het rollenspel kregen de deelnemers te horen hoe de vork in de steel zat: niet de man, maar wel de vrouw zou verantwoordelijk zijn geweest voor het intrafamiliaal geweld. De participant maakt mij duidelijk dat iedereen in de val was getrapt door het handelen dan wel bewust of onbewust te baseren op genderstereotiepe (rol)verwachtingen.
Een ander voorbeeld betreft dan weer een schermutseling op straat tussen een aantal mannen naar aanleiding van een diefstal in politiezone Diagondaal. De éne groep mannen beschuldigt de anderen ervan een smartphone te hebben gestolen. Hoewel na een grondige fouillering de gsm niet kan worden teruggevonden, zijn de inspecteurs ervan overtuigd dat de personen die worden aangewezen als verdachten, schuldig zijn. Het gaat volgens hen om personen zonder wettige verblijfsstatus. Zonder de informatie nader te controleren bij eventuele getuigen, besluiten de politiemannen om hen op te pakken voor het toekennen van slagen en verwondingen. Dat de andere mannen mogelijks zijn begonnen met het toekennen van geweld, lijken ze niet in beschouwing te nemen. Anders gesteld, niet zozeer middels officiële bewijzen, maar wel op basis van het buikgevoel wordt in deze gevallen vastgelegd wie de daders zijn en wie de slachtoffers, en bijgevolg wel of niet (uitvoerig) moeten worden gecontroleerd. Een bevinding waarvoor alertheid vereist is, net omdat de politie als *gatekeeper* van het strafrechtssysteem kan beïnvloeden "which cases (go) forward into the formal court system and which (are) diverted" (Clairmont & Kim, 2013, p. 363). In paragraaf 4.3.1. werd er reeds gewezen op de neveneffecten daarvan: het verkeerdelijk en stigmatiserend crimineel stereotyperen van minderheidsgroepen, met als

gevolg een grotere vertegenwoordiging van deze groepen in criminaliteitscijfers en justitiële instanties, dreigt in de hoofden van ordehandhavers (bewust dan wel onbewust) problematische profileringspraktijken te ondersteunen en bijgevolg te legitimeren, in plaats van ze te verwerpen (Goodey, 2006).

8.1.3. Politiedatabanken: een bron van (ir)relevante informatie?

De laatste stap betreft het effectief controleren van de identiteit(en) van de staande gehouden persoon/personen in de politionele databanken. Deze stap kan in vier fasen worden onderverdeeld, met name de aanvraag tot de controle van een identiteit bij de meldkameroperator of een andere collega, het uitwisselen van (criminaliteitsgerelateerde) informatie over een identiteit, de politionele reactie op de verkregen informatie en de terugkoppeling over de tussenkomst op het terrein. Ik bespreek deze vier fasen, alsook de beslissingen die politiebeambten daarbij nemen, achtereenvolgens.

8.1.3.1. De (sleutel)rol van de meldkameroperatoren

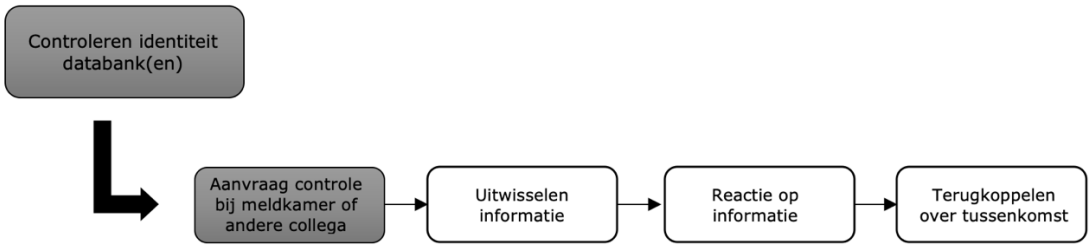

In beide politiezones zouden *in theorie* de meldkameroperatoren een sleutelrol spelen in de uitvoering van identiteitscontroles. Politiebeambten uit de deelnemende zones hebben op het terrein geen toegang tot de politionele databanken[27]. Zij dienen bijgevolg wanneer zij een controle wensen uit te voeren, contact op te nemen met de meldkameroperatoren. Doordat deze laatsten zich niet op het terrein bevinden, maar in de meldkamer, hebben zij wél op ieder moment toegang tot de politionele databanken. Het uitvoeren van identiteitscontroles via deze werkwijze staat niet gedefinieerd in de WPA of de omzendbrief uitgevaardigd bij de WPA. Wel geven verschillende participanten aan dit zo te leren op de politieschool, en het zou ook worden bekrachtigd door leidinggevenden eenmaal werkzaam in één van de deelnemende politiezones. De *praktijk* wijst echter op een ander verhaal. Tussen de deelnemende zones kunnen verschillen worden teruggevonden in de toepassing van deze procedure. Wat de uitvoering van reactieve identiteitscontroles betreft, verlopen deze grosso modo, zowel in politiekorps Diagondaal als in politiekorps Maraudijk, volgens de zopas beschreven werkwijze. De geobserveerde politiebeambten uit politiezone Maraudijk gaan bij proactieve identiteitscontroles tevens op deze manier te werk, met uitzondering van één specifieke dienst die handelt zoals doorgaans gebeurt in politiekorps

[27] Zoals later in dit proefschrift wordt verduidelijkt, werkt het personeel van sommige politiezones via applicaties, zoals de 'FOCUS app', waarmee zij vanop een smartphone of tablet toegang hebben tot verscheidene politionele databanken. Op het ogenblik van de observaties werd er echter in geen van de deelnemende politiezones gebruikgemaakt van deze of soortgelijke applicatie(s)/technologieën.

Diagondaal. Het merendeel van de deelnemende politiebeambten werkzaam in politiezone Diagondaal verkiest om bij de uitvoering van een proactieve identiteitscontrole contact op te nemen met een collega die 'binnendienst'[28] heeft – en dus in het commissariaat werkt – en zo ook toegang heeft tot de politionele databanken, in plaats van zich te richten tot de meldkameroperatoren. Dit om hoofdzakelijk twee redenen, zijnde het gebrek aan beschikbare tijd en de onnauwkeurige/beperkte inhoud van de gegeven informatie. Volgens verscheidene participanten is er onvoldoende capaciteit bij de meldkamer om het aantal binnenkomende vragen van terreininspecteurs (efficiënt) te beantwoorden. Zij beweren dat de meldkamer steevast overbevraagd is, waardoor ze vaak moeten wachten op een antwoord en een controle erg lang kan duren. De participanten geven dan ook de voorkeur aan het contact met een collega die binnendienst heeft, omdat de identiteitscontrole op die manier veel sneller verloopt.

> "We doen het ook intern via de telefoon met onze collega's aan het onthaal ... omdat de meldkamer, zoals bij een late shift waar het constant druk is, ze hebben geen tijd of je wilt ze er niet mee belasten, omdat je weet van ze zijn druk bezig en dan gaat het veel sneller intern." – Lionel

> "Ja, soms intern ook, om het kanaal niet te hard te belasten zogezegd omdat die zitten daar ook … dat is eigenlijk ook maar één of twee personen die daar zitten, ja die moeten ook heel de dag werken dus als die al veel opdrachten binnen krijgen, ja soms is dat wel echt overbelast en als we dan hier iemand hebben aan het onthaal, dan kan die nogal eens zeggen van oké ik zal de controle snel doen." – Jan

Daarnaast zou de informatie die de meldkameroperatoren meegeven vanuit de politionele databanken onnauwkeurig of te beperkt zijn in omvang. Ook omwille van deze redenen verkiezen sommige politiebeambten een identiteitscontrole uit te voeren via een collega met binnendienst in plaats van de meldkamer.

> "Als wij een controle doen en er zit iemand van ons team binnen, dan weten we dat dat goed gedaan wordt. Maar als je dat doet via de meldkamer, die gaan gewoon zien of dat de auto geseind staat, maar die gaan niet verder graven." – Viktor

> Ik: "En gebeurt het dan dat jullie een identiteitscontrole doen via een collega van jullie die binnen zit?"
>
> Philippe: "Ja regelmatig, heel vaak zelfs, bij voorkeur. (…) omdat het rapper gaat en omdat ze dieper graven. Als wij iemand aan de kant zetten, is dat in 99% van de gevallen gerechtelijk, een verdachte handeling. Op de radiokamer zou men zeggen ja goed die is gekend of niet gekend, als ze het al zeggen. Dan moet je soms nog eens vragen, afhankelijk van wie dat er zit, ja voor wat is hij gekend, terwijl bij ons weten ze wat dat we willen weten, die is gekend voor dat en dat en dat, dan weet je al van in welke richting moeten we gaan kijken, zitten we juist, zitten we niet juist."

[28] Onder 'binnendienst' wordt intern verstaan het uitvoeren van (administratieve) taken in het politiecommissariaat, in plaats van het patrouilleren in de publieke ruimte ('buitendienst'). Voorbeelden hiervan zijn het bieden van ondersteuning aan het (algemene) onthaal met het opnemen van klachten van burgers en het afwerken van processen-verbaal en andere documenten nodig voor de voltooiing van lopende dossiers.

Zoals de bovenstaande antwoorden aantonen, wordt er in de vaardigheden van naaste collega's een groter vertrouwen geplaatst dan in die van collega's waarmee men een minder hecht contact heeft. Dit gegeven sluit aan bij de manier waarop Doellgast, Lillie en Pulignano (2018) naar collegiale solidariteit kijken. Volgens hen gaat het om "a process emerging in specific contexts that create common interests and common understandings of 'the appropriate' remedial action to take" (p. 23). De collegiale solidariteit blijkt in dit geval eerder gebonden aan de dienst waarbinnen een politiebeambte werkt, omdat hij/zij op deze manier verwacht de beste resultaten te boeken.

Het doorgeven van de naam aan de meldkameroperatoren of een andere collega kan op verscheidene manieren verlopen. Ofwel spellen politiebeambten de naam en voornaam van de te controleren persoon op basis van het NAVO-spellingsalfabet ofwel geven ze zijn/haar rijksregisternummer door. Dit meestal via het gebruik van de politieradio (wanneer de meldkameroperatoren worden opgeroepen) of een telefoonoproep (wanneer een collega met binnendienst wordt gecontacteerd). Een andere optie bestaat uit het trekken van een foto van het identiteitsbewijs en het vervolgens via WhatsApp of een ander online messenger-kanaal door te sturen naar de persoon die de politionele databanken zal raadplegen. Deze laatste werkwijze kan hoofdzakelijk worden vastgesteld wanneer politiebeambten een collega met binnendienst contacteren. Dit waarschijnlijk omdat het in de deelnemende politiezones onmogelijk is om via de politieradio foto's door te sturen. Daarenboven lijkt het merendeel van de geobserveerde meldkameroperatoren de voorkeur te geven aan communicatie via de politieradio in plaats van andere kanalen. Dat zij van hun leidinggevenden de orders krijgen om alle informatie-uitwisselingen met de politieploegen te laten verlopen via de politieradio, verklaart deze keuze mogelijks. Op die manier zijn alle politiebeambten die aan het werken zijn op de hoogte van de activiteiten die zich voordoen in de zone, iets wat niet het geval zou zijn wanneer de communicatie uitsluitend verloopt via telefoonoproepen, WhatsApp en andere privé-kanalen.

8.1.3.2. <u>De diversiteit aan politionele data</u>

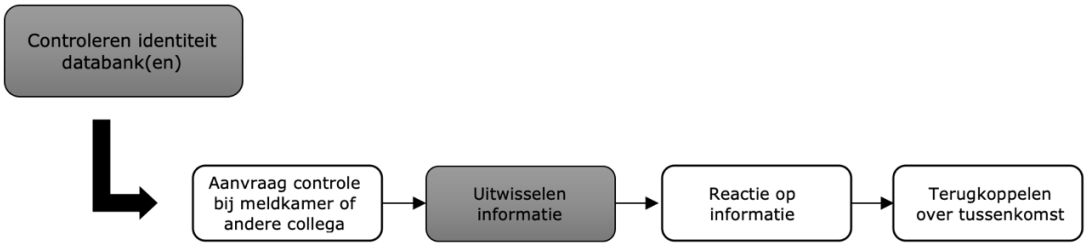

Nadat terreininspecteurs ofwel aan meldkameroperatoren ofwel aan collega's met binnendienst, gevraagd hebben om een identiteit te controleren in de politionele databanken, voeren deze laatsten normaliter de wens van de inspecteurs uit. Dit blijkt echter geen vanzelfsprekendheid. Tussen de meldkameroperatoren zijn immers sterke verschillen terug te vinden en dit geldt voor de beide zones, maar daarover later meer.
De databanken die worden gebruikt bij het opzoeken van een identiteit, zijn verbonden met de doelstellingen van de opzoeking. Zo gaat bij de vraag of een voertuig al dan niet ingeschreven is, de databank van de Directie Inschrijving Voertuigen (DIV) worden geraadpleegd, terwijl bij de vraag of een persoon al dan niet gekend is voor voorgaande misdrijven gebruik wordt gemaakt van de Algemene Nationale Gegevensbank (ANG). Vermits ik in dit proefschrift focus op identiteitscontroles, behandel ik louter het rijksregister en de ANG.

Het rijksregister: op zoek naar antwoorden op de vraag 'wie is die persoon?'

Politiebeambten hebben toegang tot het rijksregister. De Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken omschrijft deze databank op haar website als een "informatieverwerkingssysteem dat de registratie, opslag en communicatie van identificatiegegevens van personen verzekert"[29]. Kort samengevat beschikken personen die worden geïntegreerd in het rijksregister over de Belgische nationaliteit. Ook identificatiegegevens van vreemdelingen die de toelating hebben om in België te verblijven of erkend wensen te worden als vluchteling, zijn in deze databank terug te vinden. Door de identiteit van personen op te zoeken in het rijksregister verkrijgen politiebeambten zicht op heel wat privacygevoelige informatie. Niet alleen de gegevens die geabstraheerd kunnen worden van een identiteitskaart en/of paspoort (voor- en achternaam, geboortedatum en –plaats, …), maar ook andere informatie, zoals de huidige en voorgaande woonplaatsen van een persoon, de namen van diens wettelijk erkende partner en eventuele ex-partners, ouders en kinderen, … worden voor politiebeambten zichtbaar.

> "Je kan weten waar dat die gewoond hebben, met wie dat ze samenwonen, broers, zussen, ouders, … (…). Je kan ook altijd verder klikken bij de familie, maar dat is eigenlijk niet nodig." – Ine

Het rijksregister staat via de politieportal in contact met de ANG-databank(en), waardoor politiebeambten met een simpele klik van de ene naar de andere databank kunnen overgaan. Dit maakt het uiteraard eenvoudig om een persoon op te zoeken in de ANG. Enkele participanten geven dit ook toe: "(…) het is gemakkelijk en snel om de klik te maken". Opzoekingen in de politionele databanken zijn echter aan specifieke voorwaarden onderworpen en kunnen dan ook niet zomaar worden uitgevoerd. De snelle connectie tussen de verschillende databanken kan in dit opzicht problemen opleveren en verhoogt het risico op misbruik, maar daarover later in dit hoofdstuk meer.

De ANG: zicht op de 'criminele' geschiedenis en toekomst van een persoon

De politiedatabank bij uitstek betreft de ANG. Iedere ambtenaar van politie beschikt over een uniek stamnummer waarmee hij/zij toegang heeft tot de ANG (Vanderkelen & De Raedt, 2016). De registratie van gegevens in de ANG wordt geregeld door de artikelen 44/1 tot 44/11 van de WPA en de wet op de geïntegreerde politie van 1998. De ANG kan worden opgedeeld in twee verschillende subsystemen: de ANG-consultatie of -raadpleging en de ANG-controle (Van Hees, Ponsaers, & Vander Beken, 2005, p. 61).
De *ANG-consultatie* geeft politiebeambten de kennis of een persoon reeds gekend is bij de politiediensten, en zo ja, voor welke feiten. Politiebeambten hebben dan zicht op het dossiernummer van het voorgaande feit waarvan de persoon beschuldigd werd en op de politiezone die verantwoordelijk was voor de afhandeling van de zaak. Indien de zaak afkomstig is uit de eigen zone, dan kunnen politiebeambten op relatief korte tijd het opgestelde PV raadplegen en nagaan wat er precies gaande was. Werd het PV daarentegen opgesteld door een politiebeambte werkzaam in een andere politiezone, dan neemt dit proces meer tijd in beslag. Politiebeambten moeten dan contact opnemen met de andere zone en de toegang tot het PV aanvragen, een procedure die door heel wat participanten omslachtig wordt genoemd.

[29] Te raadplegen op: https://www.ibz.rrn.fgov.be/nl/rijksregister/

De *ANG-controle* laat politiebeambten dan weer toe na te gaan of een persoon onderworpen is aan juridische maatregelen, zoals een bevel tot aanhouding. Dit is onder meer het geval wanneer een persoon veroordeeld wordt bij verstek. De ANG-controle bevat eveneens informatie over inwoners uit en feiten gepleegd in de Schengenzone (Van Hees, Ponsaers, & Vander Beken, 2005, p. 61). Wil men een zo volledig mogelijk beeld krijgen van de gecontroleerde en diens eventuele criminele achtergrond, dan is het volgens verscheidene participanten belangrijk dat deze databank wordt geraadpleegd.

> Jonas: "ANG-controle, dat is in de Schengenzone. Bijvoorbeeld als je een Franse wagen verdacht vindt, dan kan je die controleren in de Belgische ANG, maar het is beter om die te controleren in de ANG-controle. Indien de wagen gestolen zou zijn in Frankrijk, dan weten we dat. Hetzelfde geldt voor personen. Indien de persoon geseind staat in Frankrijk, dan weten we dat ook."
>
> Ik: "Dus het is beter om altijd de ANG-controle te gebruiken?"
>
> Jonas: "Enkel als het … ik gebruik altijd systematisch de twee. Zelfs als het een Belg is, zo ben je er zeker van dat wanneer hij een feit heeft gepleegd in Hongarije of Frankrijk, wij dat ook te weten komen."
>
> "ANG-controle enkel als de persoon volledig niet uitkomt, dus ook niet in het rijksregister, ook niet in consultatie, dan ga ik eventjes in de ANG-controle kijken." – Lionel

De WPA omschrijft in artikel 44/2 dat politiebeambten de toevoer van persoonsgegevens naar de ANG beheren. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer een persoon als vermist wordt opgegeven, op verdachte wijze is gestorven of wordt onderworpen aan een bestuurlijke maatregel. Er moet worden aangestipt dat gekend staan in de ANG niet betekent dat de betrokkene ook effectief veroordeeld is voor het feit waarvan hij/zij werd beschuldigd. De ANG is met andere woorden niet identiek aan het strafregister. Politiebeambten dienen bijgevolg de gegevens uit de ANG met de nodige voorzichtigheid te benaderen.

Het opzoeken van personen in de politionele databanken is, zoals al kort aangehaald, aan strikte regels onderworpen. Politiebeambten mogen dit niet zomaar doen, gezien de privacybescherming van personen. Met de zelfmoord van zangeres Yasmine ontstond er in 2009 in de media heel wat heisa over de opzoekingen van politiebeambten in de politiedatabanken (zie bv. De Standaard, 2009; De Morgen, 2009). Verscheidene politiebeambten zouden de gegevensbanken – zonder het bestaan van geldige redenen – hebben geraadpleegd uit nieuwsgierigheid. Dit leidde tot de opstart van verscheidene interne onderzoeken[30] en een onderzoek door Comité P (2009). Doorheen de observaties verwijzen de participanten geregeld naar de regels die gelden voor de opzoeking van personen in de politionele gegevensbanken. Zij erkennen dat er controle is op zulke raadplegingen en lijken zich dan ook te behoeden voor fouten. "Ja we mogen dat niet zomaar doen in de ANG kijken en dat wordt ook gecontroleerd, dus je kan daarvoor een sanctie krijgen", aldus een politiebeambte. De observaties bevestigen dit, het doelbewust opzoeken van personen uit nieuwsgierigheid, zonder geldige reden(en) kon doorheen het veldwerk niet worden opgespoord. Wel heeft een welbepaalde politieman mijn naam ingevoerd in de gegevensbanken nadat ik hem om meer uitleg vroeg over de ANG.

[30] Vr. en Antw. Senaat, Vr. nr. 4-4535, 23 september 2009 (B. TOMMELEIN), https://www.senate.be/www/?MIval=/Vragen/SchriftelijkeVraag&LEG=4&NR=4535&LANG=nl

Zonder toestemming te vragen, klikte hij zelfs door tot op het profiel van enkele familieleden. Hij legde mij uit dat dit in normale omstandigheden niet is toegestaan, maar een uitzondering mogelijk was gezien de academische doeleinden van mijn aanwezigheid. Toch blijft het formuleren van uitspraken over dit onderwerp moeilijk, doordat ik een te beperkt aantal situaties heb geobserveerd waarin politiebeambten opzoekingen doen in de politiedatabanken. Daarenboven valt het ook niet te ontkennen dat sociale wenselijkheid mogelijks roet in het eten heeft gegooid, doordat politiebeambten in mijn aanwezigheid de geldende regels strikt willen naleven.

8.1.3.3. Het waarheidsgehalte van politionele 'kennis'

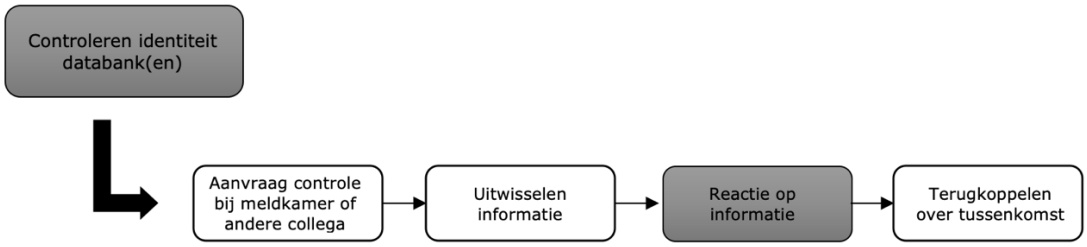

Bij de opzoeking van een identiteit in de ANG wordt het type misdrijf waarvoor de gecontroleerde gekend staat zichtbaar, maar daar blijft het doorgaans bij. Politiebeambten hebben over de gepleegde feiten geen verdere informatie, tenzij er effectief een PV werd opgesteld door een collega werkzaam in dezelfde politiezone. Zoals eerder aangehaald, kan het PV dan immers op vrij korte tijd worden geraadpleegd. Zowel de observaties als interviews tonen aan dat de participanten zelden informatie inwinnen over de aard van het feit waarvoor een PV werd opgesteld. De vaststelling dat een persoon gekend is voor feiten in de ANG, ongeacht de aard daarvan, blijkt voor hen reeds voldoende om hem/haar op een verschillende, zeg maar strengere manier te benaderen door bijvoorbeeld de toepassing van ingrijpende maatregelen, zoals een (veiligheids)fouillering.

> "Als ze mij zeggen dat hij gekend is voor het bezit van (…) druggebruik en –verkoop en zo, ja dan is het sowieso fouillering van het voertuig, fouillering van hem, fouillering van alles gewoon." – Julie

> "Als dat iemand is die gekend is in de ANG, dan ben ik wel veel meer op mijn hoede, ook al doet die vriendelijk tegen mij." – Kaat

Vetrekken vanuit zulke redeneringen kan echter heel wat problemen opleveren. Neem nu bijvoorbeeld de feiten drugbezit en/of -handel. Indien een persoon gekend staat voor één van deze misdrijven, maar er geen PV gekoppeld is aan het feit, of politiebeambten besluiten om het opgestelde PV niet te bestuderen, dan hebben zij ook geen informatie over de soort drugs, de precieze aangetroffen hoeveelheid, de aard van het gebruik, ... Een persoon die bijvoorbeeld in zijn jeugdjaren enkele keren in contact is gekomen met de politie voor het recreatief gebruik van cannabis kan bijgevolg op dezelfde behandeling rekenen als een persoon die reeds ettelijke keren werd veroordeeld voor het verhandelen van kilo's cocaïne. Een klein aantal politiebeambten is zich daarvan bewust en probeert daar dan ook erg voorzichtig mee om te springen.

> "Nee want het ding is, er is een heel groot verschil tussen in de ANG staan of niet en dat kan door iets kei onnozels komen. Eens dat je met één feitje druggebruik in

> de ANG staat, ga je altijd nog extra gecontroleerd worden op dat feit, terwijl dat iemand die dat naast u staat misschien veel meer drugs gebruikt, en niet aan dat feit gelinkt is en daardoor veel minder zal gecontroleerd worden." – Lauren

Toch blijft de meerderheid van de participanten burgers beoordelen aan de hand van hun ANG-verleden. "We weten ook goed genoeg ... het merendeel van de mensen die ooit met drugs te maken hebben, stopt niet", aldus een politieman. Een andere inspecteur omschrijft het dan weer zo: "Ja, omdat meneer gekend is voor drugs, is het legitiem om te veronderstellen dat hij nog steeds drugs gebruikt, dus ik ga over tot een fouillering". Dat dit bij burgers tot ongenoegen leidt, is nogal zacht uitgedrukt. Ik verwijs in dit opzicht naar een voorbeeld uit de observaties in politiezone Diagondaal. Enkele politiebeambten besluiten om twee jonge mannen te controleren, omdat zij 's nachts aan het rondhangen zijn in de buurt van een bankautomaat. De controle wijst uit dat de mannen gekend staan voor drugbezit. De inspecteurs gaan vervolgens over tot een veiligheidsfouillering. De mannen werken goed mee en vragen waarom ze worden gefouilleerd. Wanneer één van de inspecteurs hen duidelijk maakt dat hun criminele voorgeschiedenis de oorzaak is, worden de mannen boos. Ze leggen uit dat de feiten dateren van een aantal jaren geleden en dat het gaat om het roken van cannabis in het uitgaansleven. Ze vragen vervolgens aan de politiebeambten hoe lang de feiten hen nog zullen achtervolgen. Eén van de inspecteurs legt hen uit dat dit waarschijnlijk nog lang zo zal zijn, gezien deze informatie zelden uit de ANG verdwijnt. De mannen stappen na afloop van de controle geërgerd weg. Men kan zich in dit geval afvragen wat de politiebeambten trachten te bereiken via de uitvoering van een veiligheidsfouillering, die namens artikel 28 van de WPA enkel mag worden uitgevoerd:

> indien de politieambtenaar, op grond van de gedragingen van deze persoon, van materiële aanwijzingen of van de omstandigheden, redelijke gronden heeft om te denken dat de persoon die aan een identiteitscontrole wordt onderworpen in de gevallen en de voorwaarden bepaald in artikel 34, een wapen zou kunnen dragen of enig voorwerp dat gevaarlijk is voor de openbare orde.

Doordat de inspecteurs de fouillering niet baseren op het vermoeden dat de mannen gewapend zijn, maar wel op hun criminele voorgeschiedenis met drugs, kan men veronderstellen dat zij in eerste instantie trachten drugs op te sporen. In dat geval zijn zij op zoek naar bewijs voor een misdrijf en is er wettelijk gezien sprake van een gerechtelijke fouillering, waarvoor de toestemming van een officier van gerechtelijke (OGP) of bestuurlijke politie (OBP) vereist is (art. 28 WPA). Doordat het contacteren van een OGP/OBP een zekere tijd in beslag kan nemen door bijvoorbeeld de drukte van een werkshift en de hoeveelheid aan werktaken, geven verscheidene participanten toe over te gaan tot een gerechtelijke fouillering zonder voorafgaande toestemming. Zij kaderen pas nadien aan hun leidinggevende(n) waarom zij een gerechtelijke fouillering noodzakelijk achtten. Volgens een aantal participanten doen officieren daar zelden moeilijk over en stemmen zij meestal in met hun beslissingen.

> Philippe: "Als je start, zegt de OGP doe de fouillering maar en stel mij dan in kennis. Eigenlijk is dat de … ja …"
>
> Ik: "De procedure?"
>
> Philippe: "Ja."

> "(…) het wordt vaak gedaan zonder … normaal moet je echt eerst contact opnemen met uw OGP, om dan verder te gaan naar die fouillering. Vaak doen we de fouillering al en bellen we daarna en zien we gewoon dat het uur overeenkomt, want onze officieren geven ons meestal altijd de toestemming om het te doen." – Ine

Op die manier bestaat het gevaar dat politiebeambten een veiligheidsfouillering gebruiken ten einde gerechtelijke feiten op te sporen. "Een veiligheidsfouillering mag eigenlijk altijd en als je dan iets strafbaars vindt, dan heb je prijs", aldus een inspecteur. Nog een andere politieman formuleert het dan weer zo: "Op het moment dat je een identiteitscontrole doet, … je hebt al een reden voor de controle te doen, dan mag je ook altijd een veiligheidsfouillering doen. En als je dan op een gerechtelijk feit stoot, dan is dat zo". Hierdoor dreigen het onderscheid tussen een gerechtelijke – en veiligheidsfouillering te vervagen, met als risico dat er heel wat fouten worden gemaakt in het beroepsveld die burgers kunnen benadelen.

8.1.3.4. Van de informatieverlener naar het terrein en vice versa?

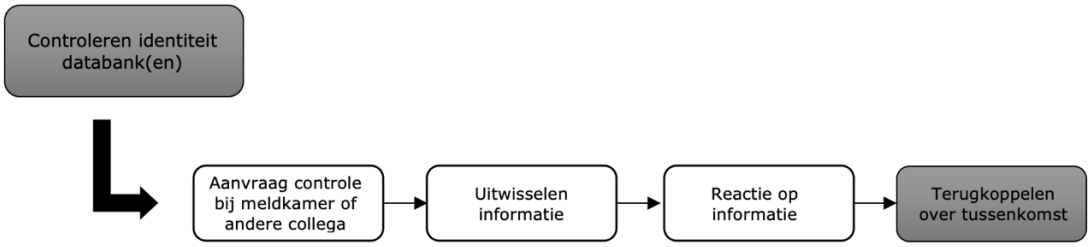

Of terreininspecteurs over de tussenkomst terugkoppelen naar de informatieverlener, hangt grotendeels af van de hoedanigheid van de persoon die de opzoeking in de databank(en) heeft uitgevoerd. Doet een collega met binnendienst dit, dan blijken terreininspecteurs zelden informatie met hem/haar te delen. Het tegenovergestelde is dan weer waar wanneer de meldkameroperatoren de databank(en) hebben geraadpleegd: in het merendeel van deze gevallen melden terreininspecteurs aan de meldkamer welke acties zij precies hebben ondernomen en hoe de tussenkomst is afgelopen, al is ook dit zeker geen automatisme. Het valt te verwachten dat deze verschillen een aantal problemen kunnen opleveren bij de registratie van identiteitscontroles in het politionele informaticasysteem, maar daarover in het komende hoofdstuk meer.

8.2. De uitvoering van identiteitscontroles: een (on)problematisch gegeven?

Doorheen de uitoefening van een identiteitscontrole duiken er regelmatig een soort van 'obstakels' op die het proces van uitvoeren kunnen bemoeilijken en soms zelfs onmogelijk maken. Deze obstakels hebben betrekking op de te controleren persoon, de politiebeambte die de controle wenst uit te voeren en externe omstandigheden (waaronder de samenwerking met de meldkamer en technische storingen in de politionele databanken). In de paragrafen die volgen bespreek ik deze achtereenvolgens, alsook de strategieën die op het terrein worden ondernomen om daarmee om te gaan.

8.2.1. De burger als 'lastpost'

Burgers kunnen de uitvoering van een identiteitscontrole compliceren door een verscheidenheid aan redenen. De meest voorkomende uit het veldwerk betreffen het niet bij zich hebben van een identificatiebewijs, een gebrekkige coöperatie en het vertonen van fysiek/verbaal gewelddadig gedrag ten aanzien van de politiebeambte die de identiteitscontrole uitvoert.

8.2.1.1. Identificeren via (on)officieel bewijs

In paragraaf 2.1.1. maakte ik reeds duidelijk dat artikel één van het KB van 25 maart 2003 betreffende de identiteitskaarten stipuleert dat iedere burger in België vanaf de leeftijd van 15 jaar verplicht is om een identiteitskaart op zak te hebben en deze steeds moet kunnen voorleggen bij een vordering van de politie. Wanneer dan wordt gekeken naar het wettelijk kader dat deze vordering reguleert, met name de WPA, dan valt op dat de wetgever gebruikmaakt van de term 'identiteitsstukken', maar hij nergens specificeert welke documenten er onder dit begrip vallen. In het artikel 34 van de WPA formuleert de wetgever wel dat de burger de mogelijkheid moet krijgen om "zijn identiteit te bewijzen op eender welke wijze". De omzendbrief van 2 februari 1993 met betrekking tot de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt is daarentegen specifieker en formuleert het volgende:

> De identiteitscontrole gebeurt op basis van de identiteitskaart. De verificatie van de identiteit gebeurt eveneens op basis van de identiteitskaart. De identiteit van een persoon kan echter ook geverifieerd en vastgesteld worden door de controle en verificatie van ieder ander document dat als identiteitskaart geldt, een Belgisch of buitenlands paspoort of rijbewijs. Ze kan ook vastgesteld worden op basis van een militaire identiteitskaart, een jachtvergunning, een beroepskaart. De authenticiteit van de documenten kan eveneens geverifieerd worden. De identiteit van de gecontroleerde persoon kan eveneens vastgesteld worden dankzij de getuigenis van bekende, geloofwaardige personen.

In de praktijk komt het regelmatig voor dat politiebeambten een identiteitscontrole wensen uit te voeren, maar de te controleren persoon geen identiteitskaart of paspoort kan voorleggen. Het is dan ook interessant om nader te bestuderen wat politiebeambten precies doen in zulke gevallen. Hoewel een kleine minderheid van de participanten alleen maar een identiteitskaart of paspoort toelaat bij een identiteitscontrole, aanvaardt de meerderheid ook andere identificatiebewijzen, zoals een bankkaart, bus-/treinabonnement en studentenkaart, al zijn er wel verschillen op te merken tussen hen onderling wat betreft de eisen in verband met de inhoud/vorm van het document. Zo eisen sommige inspecteurs dat er een foto van de persoon op het identiteitsbewijs staat om het geldig te achten voor een identiteitscontrole, terwijl anderen ook genoegen nemen met een naamsvermelding.

> Ik: "Het is belangrijk dat er een foto op staat?"
>
> Ingrid: "Voor mij wel. Maar ik dacht strikt genomen volgens de WPA dat dat eigenlijk niet uitmaakt. Maar wij hebben gemerkt dat sommigen … heel veel Buzzy passen worden uitgeleend en die identiteit komt niet overeen met de persoon."
>
> Ik: "Ja dus dan toch liever een identiteitskaart?"

Ingrid: "Ja liefst eigenlijk iets met een foto en de naam, dat moeilijk te vervalsen is."

"En iemand die geen identiteitskaart bij heeft, vragen we altijd heb je iets anders bij met een foto liefst. Als die toch niks bij heeft met een foto, vragen we een bankkaart." – Carla

Deze resultaten staan in contrast met een onderzoek van Comité P uit 2006 waarin werd aangetoond dat het merendeel van de deelnemende aspiranten enkel een identiteitskaart of paspoort toelaat bij de uitvoering van een identiteitscontrole. Enige nuance is echter vereist, daar het een studie betreft die ondertussen meer dan 10 jaar oud is en de participanten uit dit onderzoek geen aspiranten (meer) zijn. De werkervaringen en –cultuur vormen mogelijke verklaringen voor deze verschillen. Zoals al duidelijk gemaakt in paragraaf 6.1.1., blijkt niet hetgeen geleerd wordt in de politieschool, maar wel hetgeen politiebeambten aangereikt krijgen in het beroepsveld de geldende leidraad in het handelen. De mogelijkheid bestaat dan ook dat politiebeambten de wijze waarop zij identiteitscontroles uitvoeren, wijzigen eenmaal ze werkzaam zijn in een lokaal politiekorps, na de onderdompeling in één of meerdere beroepsculturen die specifieke werkmethodieken voorschrijven, en het (nauwe) contact met collega's.

Artikel 34 van de WPA stelt dat personen die niet in staat zijn een bewijs te leveren voor hun identiteit mogen worden opgehouden "gedurende de voor de verificatie van (hun) identiteit noodzakelijke tijd". Een zinregel later stelt de wetgever dat deze procedure niet meer dan 12 uur in beslag mag nemen. De participanten geven aan dat zij bij de afwezigheid van een identificatiebewijs in de politieschool hebben geleerd dat ze de te controleren persoon moeten meenemen naar het politiecommissariaat voor verder onderzoek ten einde hem/haar te identificeren. In de praktijk blijken zij dit echter zelden te doen. Integendeel, in plaats van een individu over te brengen naar het commissariaat, voeren politiebeambten de identiteitscontrole ter plekke uit op basis van de voor- en achternaam die de betrokkene mondelings of schriftelijk meegeeft. Om na te gaan of deze gegevens correct zijn, hanteren de participanten twee strategieën. De eerste betreft het stellen van gedetailleerdere vragen over het privéleven van de te controleren persoon om zo te verifiëren of de identiteit die hij/zij meegeeft, correct is. Politiebeambten vragen dan aan de meldkameroperator of een andere collega met binnendienst om de controle uit te voeren en te testen of de informatie die de persoon heeft meegegeven, overeenstemt met de gegevens in de politionele databanken.

Bruno: "Zeggen van kijk voilà schrijf uw naam en geboortedatum even op, waar woon jij, wat is de naam van uw moeder, wat is de geboortedatum van uw moeder, van uw vader, … ja dat is informatie die je niet zomaar over iemand weet."

Ik: "Ja en dan controleer je dat zo met de meldkamer?"

Bruno: "Voilà."

"Als die persoon geen identiteitskaart heeft, gaan we proberen door te vragen op basis van gegevens die dat … waarvan vermoed wordt dat enkel die persoon dat kan weten. Dus de voornaam, de achternaam, geboortedatum, dat kan zijn dat dat een kameraad is. Ik kan genoeg kameraden opnoemen waarvan ik de voor-, achternaam en geboortedatum weet. Maar niet al mijn kameraden weten de voor- en achternaam van de moeder en de geboortedatum en de voor-, achternaam en

> geboortedatum van de vader. (...) als je al die vragen stelt en dat blijkt allemaal te kloppen, dan kan je er eigenlijk vanuit gaan dat die persoon gewoon zijn identiteitskaart niet bij heeft en dat die wel de waarheid spreekt." – Bas

Een tweede optie bestaat uit het controleren van de identiteit via het doorsturen van een foto. Ofwel trekken terreininspecteurs een foto van de persoon die ze wensen te controleren en sturen ze deze door naar een collega die toegang heeft tot de politionele databanken. Deze laatste gaat dan na of de foto van de persoon overeenkomt met de foto uit het rijksregister. Een andere mogelijkheid is dat terreininspecteurs de naam van de betrokkene doorgeven aan de collega die toegang heeft tot de politiedatabanken, hij/zij vervolgens het profiel van de persoon opzoekt in het rijksregister en de beschikbare foto doorstuurt naar de terreininspecteurs, zodat zij kunnen nagaan of de man/vrouw die zij bij zich hebben, identiek is aan de persoon op de verkregen foto. De participanten geven aan te communiceren via instant messaging technologieën die beschikbaar zijn op smartphones, zoals WhatsApp en Facebook Messenger.

> "Wij hebben niet meteen een foto dus we vragen dan aan een collega via WhatsApp een foto door te sturen, zodat we kunnen verifiëren of dat al dan niet hij of zij is die wij voor ons hebben, maar we proberen wel de identiteit te vinden." – Ine

Deze werkwijze roept echter heel wat vragen op. Wat gebeurt er namelijk met de foto's die bewaard blijven op de smartphones van de politiebeambten? Bovendien weten de betrokkenen doorgaans zelf niet dat er foto's van hen worden doorgestuurd binnen politiemiddens. Verschillende participanten lijken te beseffen dat deze procedure heel wat ethische kwesties met zich meebrengt. Volgens enkele inspecteurs weten hun superieuren hiervan, maar knijpen zij bewust een oogje toe.

> "Dat zou ik eigenlijk niet mogen zeggen, want dat is totaal niet legaal, maar via WhatsApp, maar je hebt dat wel gezien. Iemand die geen identiteitskaart heeft en die zegt mijn naam is dit, dan kan je dat direct controleren met de foto van het rijksregisternummer." – Lionel
>
> Julie: "Normaal is het niet de bedoeling dat we dat doen."
>
> Ik: "Maar jullie bazen weten dat?"
>
> Julie: "Ze weten het. Wel ik vermoed toch dat ze dat weten. Er is nooit echt over gesproken geweest."

Opnieuw geven de participanten aan voor de bovenstaande werkwijze te kiezen ten einde efficiënt te werk te gaan om alzo tijd te besparen. Het binnenbrengen van een persoon op het politiecommissariaat ter identificatie vereist namelijk niet alleen dat politiebeambten zich verplaatsen naar het commissariaat, ook moeten zij een beschikbare computer vinden die hen toelaat de identiteit van de betrokkene op te zoeken in de politionele databanken. In de praktijk blijken er niet altijd onmiddellijk computers vrij te zijn, waardoor politiebeambten soms lang moeten wachten. Dit is in politiezone Diagondaal vaker het geval dan in politiezone Maraudijk. Wanneer het om niet-Belgische inwoners gaat, beschikkend over nationaliteiten die geen deel uitmaken van de Schengenzone, dienen er, zoals reeds vermeld in paragraaf 7.1.3.2., tevens foto's, vinger- en handpalmafdrukken te worden genomen. Ook de apparatuur die deze handelingen mogelijk maakt, is niet altijd

meteen beschikbaar. De meeste participanten vinden deze procedure dan ook erg omslachtig.

> "Via WhatsApp is heel snel en heel gemakkelijk, ook al is het niet legaal, we weten dat allemaal wel maar …. De politie loopt wat achter qua middelen en technologie. Dus nee zeker een goede methode voor mij." – Lionel

> "Ja ik tolereer alles, zolang ik aan de hand van die … van bijvoorbeeld een buskaart kan terugkoppelen met dat is inderdaad die persoon, dus ik … je geeft die index door en dat komt terug eventueel als we via een intern kanaal … dan wordt er dus een foto getrokken via WhatsApp ofzo om te kijken is dat effectief de persoon …. Alles eigenlijk om te vermijden dat we hem moeten meepakken." – Viktor

De voorkeur om een persoon te controleren op basis van de voor- en achternaam die hij/zij meegeeft in plaats van met hem/haar naar het politiecommissariaat te gaan, wordt met andere woorden opnieuw gestoeld op een pragmatische denkoefening die zich onder meer baseert op de beperkte beschikbaarheid van werkingsmiddelen. Politiebeambten willen niet alleen zichzelf, maar ook naaste collega's besparen van extra werklast.

> "Vaak ben je maar met X-aantal ploegen op het terrein. Als jij dan iemand binnenbrengt om te controleren, dan ben je bezet voor een zekere tijd en breng je je collega's in de problemen, want zij krijgen al het werk op zich of moet je nadien nog overuren kloppen." – Chris

Naast het verliezen van tijd, beïnvloeden nog andere redenen de keuzes van politiebeambten in dit opzicht. Zo is er, zoals al enigszins duidelijk gemaakt in paragraaf 8.1.2., de categorisatie van de te controleren persoon als verdachte, slachtoffer en/of getuige. "Als de persoon een slachtoffer is, dan ga ik die niet meenemen naar het commissariaat. Ik zie geen enkele reden waarom dat die tegen mij zou liegen. Bij een verdachte ligt dat natuurlijk anders. Die kan een alias geven", aldus een politieman. Daarnaast heeft opnieuw de ernst die politiebeambten toekennen aan de reden waarvoor een persoon wordt staande gehouden, een impact op deze beslissing. Wanneer een persoon verdacht wordt van ernstige feiten, dan zal hij/zij hoogstwaarschijnlijk wel mee moeten naar het commissariaat.

> "Ik zeg het, het hangt er allemaal van af waarom dat je die persoon controleert. Is dat gewoon een stomme controle op straat … bijvoorbeeld dat je een melding krijgt van een bewoner in een appartement, je lost dat probleem op, ja we nemen ook de identiteit van de melder, dat is ook belangrijk. Die wordt ook gecheckt. Maar dan heeft die zijn identiteitskaart niet bij en dan vraag je van ja op welk adres woon je en dan zoek je dat op in het systeem." – Seppe

Politiebeambten verwijzen tevens naar het belang van hun buikgevoel: wanneer ze vermoeden dat er iets niets pluis, de betrokkene iets verbergt, liegt en/of gewelddadig kan worden, ook dan zal hij/zij worden vervoerd naar het commissariaat voor een nadere identificatie.

> Steven: "En als hij ze niet bij heeft, dan kan je hem meepakken naar hier en dan via het rijksregister controleren, maar je kan ook ter plaatse vragen van kijk zeg uw naam, uw geboortedatum en dan via de dispatching of telefonisch via een

> collega en dan een aantal specifieke vragen stellen: adres, naam van uw moeder, naam van uw vader, ….”
>
> Ik: “En op basis van wat maak je dan die afweging of je bij een bepaalde persoon wel naar het commissariaat gaat gaan of ... je ter plekke controleert?
>
> Steven: “Ja je voelt dat.”

Tot slot benadrukt het veldwerk nogmaals hoe zeer de aangenomen houding van de te controleren persoon de beslissingen van politiebeambten beïnvloedt. De participanten maken immers op unanieme wijze duidelijk dat ze individuen die weigeren mee te werken en/of zich disrespectvol gedragen, sneller meenemen naar het commissariaat bij de afwezigheid van een identiteitsbewijs. Uit hun antwoorden blijkt dat ze dit wederom doen ten einde de politionele autoriteit te beschermen en hun machtspositie te beklemtonen ten aanzien van de (weinig coöpererende) burger.

> “Ik zal misschien eerder eens vragen waar dat die woont subtiel en dat dan zo proberen. Weigert die alle medewerking, ja dan gaat die mee ter identificatie en dan is dat zijn probleem.” – Kaat
>
> “Maar ja ze moeten maar een identiteitskaart bij hebben. En ja soms mannen die ambetant doen, dat is ook wel een reden om die eens binnen te brengen. Ja je doet ambetant of agressief of je bent onbeschoft, identiteitskaart heb je niet bij, oké dan gaan we het uitzoeken.” – Bob

Niet alleen de interviews, maar ook de observaties tonen dit aan. Zo willen twee inspecteurs tijdens één van mijn eerste observatiedagen in politiezone Diagondaal absoluut laten zien hoe ze een identiteitscontrole uitvoeren. Ze rijden vervolgens naar een plek waar er volgens hen altijd wel een aantal personen zonder wettige verblijfsstatus rondhangen. Eenmaal aangekomen houden ze een groepje van vijf mannen staande. Vier onder hen kunnen geen enkel identificatiebewijs voorleggen, de overige persoon enkel zijn bankkaart, maar hij stribbelt tegen. De inspecteurs geven hem een waarschuwing en eisen dat hij zich kalmeert. De man vraagt aan de politiebeambten waarom hij precies wordt gecontroleerd en of ze niet iets beters te doen hebben tijdens hun werkuren. De inspecteurs doen hem handboeien om en nemen hem mee naar het commissariaat ter identificatie. De andere mannen, die dus geen drager zijn van een identiteitsbewijs, maar wel een gehoorzame houding aannemen, mogen daarentegen gaan. Niet het opsporen van criminaliteit, maar wel het disciplineren van de ‘ongehoorzame’ burger staat in deze interactie centraal.

Volgens enkele participanten hebben voornamelijk welbepaalde bevolkingsgroepen geen identificatiebewijs op zak. Zij verwijzen in dit opzicht naar jongeren tussen circa 15 en 25 jaar oud en personen met een Noord-Afrikaanse origine. Zo beweert een inspecteur het volgende: “Je krijgt een tendens van mensen die eigenlijk … zeker zo onder de jongeren … er zijn eigenlijk bitter weinig mensen die hun identiteitskaart nog op zak hebben”. Een andere politieman geeft dan weer dit voorbeeld:

> (…) als je in België op straat rondloopt van wat is het 14 jaar zeker, moet je altijd uw pas bij hebben, sowieso. Dat is al bij … ik ga daar nu geen percentage op plakken, maar meer dan de helft van de Noord-Afrikaanse allochtone bevolking heeft die niet bij.

Bij de interpretatie van deze bevindingen, blijft het wel belangrijk om in het achterhoofd te houden dat de bovengenoemde groepen die de politiebeambten aanhalen, mogelijks minder bereid zijn om hun identiteitskaart te tonen omwille van een lager vertrouwen in de politie, of reeds eerdere negatieve ervaringen met politiebeambtenaren, maar daarover zo meteen meer.

Hoewel politiebeambten een PV kunnen opstellen voor het niet bijhebben van een identiteitskaart (zie paragraaf 2.1.1.), geeft bijna geen enkele participant aan dit effectief te doen. Opnieuw lijken redenen, zoals een hoge werkdruk en het omzeilen van administratieve taken een rol te spelen. "Als ik iedere persoon die ik wil controleren, maar geen identiteitskaart bij heeft, een boete moet geven, dan stop ik gewoon niet met boetes uit te schrijven", aldus een inspecteur. Ook de mate waarin de betrokkene coöpereert heeft terug een invloed: weigert hij/zij mee te werken en/of stellen politiebeambten vast dat hij/zij liegt over zijn/haar identiteit, dan zal de uitvaardiging van een PV meer waarschijnlijk zijn.

> Louis: "Het is verplicht om je identiteitskaart op zak te hebben."
>
> Ik: "En stel je dan een PV op als ze die niet bij hebben?"
>
> Louis: "Dat hangt ervan af, werkt de persoon mee ja of nee."
>
> Carla: "Ja, maar vaak liegen ze ook. Dus ze gebruiken iemand anders hun identiteit, maar daar weten ze alles over. Maar dat is ook een gevoel, ja je voelt wanneer dat iemand liegt. Soms kunnen we verkeerd zijn natuurlijk."
>
> Ik: "En als die persoon liegt en je kan dat ook echt vaststellen, dan komt die sowieso mee?"
>
> Carla: "Ja dan stellen we een proces-verbaal op."

Al het bovenstaande in beschouwing genomen, krijgt de wijze waarop politiebeambten een identiteitscontrole uitvoeren, vorm doorheen een keten van afwegingen die zij maken, en die zowel betrekking hebben op een beoordeling van de burger (aangenomen houding) en de functionering van de politieorganisatie (werkdruk), als hun individuele inschatting van de situatie (buikgevoel en categorisatie gecontroleerde). Het zwaartepunt blijft hoe dan ook liggen op de individuele politieman/vrouw doordat hij/zij over de discretionaire macht beschikt om te bepalen hoe hij/zij met deze afwegingen omgaat in het beroepsveld.

8.2.1.2. Politiecontroles zonder burgercoöperatie: gedoemd om te falen?

Vanuit de logica dat "effective police (work) requires citizen cooperation" (Hawdon, 2008, p. 182), valt of staat een identiteitscontrole met de medewerking van burgers. Zij moeten politiebeambten immers te woord staan en hen een identificatiebewijs voorschotelen. Op de vraag of burgers doorgaans meewerken bij een identiteitscontrole, zijn de antwoorden van de participanten erg uiteenlopend. Zo zijn sommigen vrij positief en beweren zij dat identiteitscontroles over het algemeen goed en vlot verlopen.

> Ik: "Oké als je nu een identiteitscontrole afdwingt, heb je dan over het algemeen het gevoel dat burgers die eis ook respecteren?"
>
> Benjamin: "80% van de gevallen wel. Er zijn altijd mensen die moeilijk doen."

Andere politiebeambten zijn dan weer erg kritisch: namens hen is het uitvoeren van identiteitscontroles een moeizame opdracht door de gebrekkige coöperatie van burgers.

> "Nee die werken echt niet mee. Dat irriteert hun vooral en waarom controleer je me, het zijn altijd vragen. Dus zoals ik zeg, ik heb een zinnetje dat ik altijd herhaal: we hebben veel rechten, maar waar zijn de plichten? (...) en dat zeg ik geregeld tegen de burger. Ik ga iemand controleren die op de grond spuwt, en dat is waar je hebt veel rechten, maar je hebt ook de plicht om niet op de grond te spuwen." – Louis

> "Nee iedereen heeft zo zijn redenen. Als je iemand controleert in het kader van verkeer, dan zeggen ze je kan beter de dieven gaan pakken. Als je iemand met drugs pakt, het is toch maar drugs, ik heb toch niemand doodgeschoten, ik ben toch geen crimineel." – Jorik

Dat bepaalde personen vaker voor problemen zorgen dan anderen bij de uitvoering van identiteitscontroles, is een vaststelling waarover beide groepen het wel eens zijn. Heel wat participanten hebben het over de zogenaamde 'probleemmakers' die steevast weigeren mee te werken bij politiecontroles. In paragraaf 6.2.2.6. maakte ik reeds duidelijk dat (specifieke groepen) jongeren onder deze categorisatie vallen. Ook over sommige individuen uit welbepaalde etnische groepen en/of wijken bestaat dezelfde veronderstelling.

> "Alles wat dat (naam buurt) is, dus (naam straat), (naam straat) en (naam straat), allemaal wijken met een groot aantal inwoners van Maghrebijnse origine. Dat is triestig, maar het is de realiteit. (…). Dat zijn de mensen van de wijk waarbij dat we voorbijrijden en er worden meteen stenen gegooid naar onze wagen, terwijl dat wij niks gedaan hebben. We worden onmiddellijk uitgescholden." – Jonas

Het zijn dan ook in zulke wijken dat er namens een aantal participanten meer controles moeten plaatsvinden. "In probleemwijken moet er veel gecontroleerd worden, zodat mensen weten dat we er steeds zijn als ze iets willen mispeuteren", aldus een inspecteur. Wanneer ik dan bij hen naga wat het effect daarvan zal zijn op de inwoners van deze wijken, dan geven zij paradoxaal genoeg aan dat dit alleen maar agressie zal opwekken. Men kan zich dan ook de vraag stellen wat politiebeambten beogen te bereiken met deze soort controles. Het blijkt met andere woorden – opnieuw – niet zozeer te gaan om het verhogen van het veiligheidsgevoel van de bevolking of het beschermen van de burger, maar wel om het tentoonspreiden van de politionele autoriteit en macht. Politiebeambten houden op die manier ook de bestaande constructies over deze groepen in stand, wat dan logischerwijs een effect heeft op de wijze waarop zij (gaan) optreden, die dan weer een reactie triggert van de groepen die zij viseren.

Naast assumpties over het welwillende karakter van sommige (groepen) individuen, menen de participanten dat de medewerking van burgers tevens wordt beïnvloed door de aard van de controle. Zo zouden burgers bij een reactieve identiteitscontrole doorgaans goed meewerken, aangezien zij zelf de politie om hulp vragen. Het tegenovergestelde geldt dan weer bij een proactieve identiteitscontrole, waarbij het niet de burger, maar wel de politie is die besluit om te interveniëren.

> "Dat hangt ervan af. Als de mensen ons zelf gebeld hebben en je vraagt dan hun identiteitskaart voor ze te verhoren of om ze te helpen, omdat ze bijvoorbeeld op de grond gevallen zijn, dan levert dat doorgaans geen problemen op. Maar als dat controles zijn die … bijvoorbeeld soms als mensen het commissariaat betreden, vragen we hun identiteitskaart en sommigen zijn dan beledigd. (…). Het hangt echt af van persoon tot persoon". – Julie

> "Maar als je inderdaad proactief mensen hun identiteitskaart vraagt, is dat veel minder het geval. Dus tijdens onze interventies, als we ergens naartoe worden gezonden, zijn de mensen … geven ze gemakkelijk hun identiteitskaart. Maar als ze bijvoorbeeld worden gecontroleerd omwille van verdachte handelingen of omdat ze een rood licht hebben genegeerd, is dat al veel moeilijker, omdat ze weten van oei gaat die mij hier nu een boete geven, omdat ik dat of dat heb gedaan of voor wat vraagt die dat eigenlijk, heeft die daar wel recht op, zo die vragen stellen de mensen zich dan." – Ine

Deze antwoorden bevestigen de bestaande onderzoeksliteratuur, zoals besproken in paragraaf 3.1.1.2. Men kan in dat opzicht aannemen dat de burger een identiteitscontrole voornamelijk aanschouwt als een middel waarop de politie zich baseert ten einde een (dringende) hulpvraag te beantwoorden, en waarmee hij/zij dan ook uiteindelijk instemt. Het is immers duidelijk waarom de identiteitscontrole wordt uitgevoerd. Een proactieve controle brengt daarentegen onzekerheid en mogelijks ook angst met zich mee: vragen zoals 'waarom word ik gecontroleerd?', en 'aan wat kan ik mij verwachten?', kunnen, in tegenstelling tot bij een reactieve controle, niet onmiddellijk worden beantwoord.

Ik wees reeds op een paar studies die onderzochten hoe burgers, en dan in het bijzonder vaak geviseerde groepen, waaronder jongeren en personen met een (niet-Europese) migratieachtergrond/donkere huidskleur, identiteitscontroles ervaren. De resultaten zijn over het algemeen erg negatief (zie paragraaf 3.1.3.). Verbaal lijken verscheidene participanten te erkennen dat het ondergaan van een identiteitscontrole niet aangenaam is. "Ik zou dat ook niet fijn vinden om te worden gecontroleerd", aldus een inspecteur. Contradictorisch is dan ook de vaststelling dat het merendeel van de participanten geen graten ziet in het onderwerpen van een burger aan een controle. Zij beschouwen een identiteitscontrole met andere woorden als een onschuldige en dus niet ingrijpende zaak.

> "Voor mij is een identiteitscontrole ook een soort ja vastleggen, maar dat wilt niet altijd zeggen dat er iets verder mee gebeurt. Als die gewoon toevallig daar passeerde en ik schrijf die mee op, maar dan blijkt dat er niets mee is, ja dan is dat even rap vergeten, maar dat is voor mensen ook vaak van oh oh oh." – Martijn

> "Het is ook niet omdat je iemand controleert en het is fout, dat het slecht is. Dan is die persoon vijf minuten van zijn tijd verloren en jij ook." – Julie

Wanneer burgers tegenstribbelen doorheen de uitvoering van een identiteitscontrole neemt het wantrouwen van politiebeambten staandevoets toe. Net als in andere studies (zie paragraaf 3.1.2.), bestaat de overtuiging dat personen die weigeren mee te werken, iets te verbergen hebben. "Ja als hij niet meewerkt, dan weet je al dat er iets verdacht is", aldus een politieman. Een andere collega formuleert het dan weer op deze manier: "Mensen die beginnen te zeggen dat ze niks gedaan hebben, zijn meestal diegenen die juist wel van alles achter de hand hebben. Uiteindelijk als ze niks te verbergen hebben, is

het ook snel voorbij". In dit opzicht is het niet verkeerd om op te merken dat de participanten over een zeer tegenstrijdige mening beschikken en hun daden niet zozeer lijken overeen te komen met de beweringen die ze maken. Zo suggereren politiebeambten dat ze begrip hebben voor burgers vanuit de erkenning dat een identiteitscontrole geen plezierige zaak is. Op basis van deze vaststelling zou men dus kunnen veronderstellen dat zij begrijpen dat burgers dan ook niet altijd even vlot meewerken, en dat een goede dosis geduld vereist wordt. Toch geven ze aan meteen streng op te treden ten aanzien van personen die alle coöperatie weigeren. Dit plaatst burgers in een zeer beperkte positie wanneer zij het niet eens zijn met de beslissingen van politiebeambten: machteloze passiviteit lijkt immers de enige 'beschikbare' optie wil men snel van de controle af zijn.

Het verkrijgen van medewerking van de gecontroleerde(n): geen onmogelijke zaak

De participanten verwijzen naar verscheidene strategieën die zij gebruiken om burgers te motiveren om mee te werken bij een identiteitscontrole. Zo blijkt eerst en vooral de wijze waarop politiebeambten zichzelf voorstellen bij de aanvang van een controle voor enkele inspecteurs een belangrijk gegeven. Burgers moeten zich bij de uitvoering van een identiteitscontrole figuurlijk gezien helemaal blootgeven: zij moeten hun gedragingen en/of aanwezigheid kunnen verklaren en privacygevoelige informatie delen met onbekenden. Politiebeambten kunnen dan ook het machtsverschil voor een stuk trachten weg te werken door zelf privacygevoelige informatie te delen met de gecontroleerde, zoals hun voornaam. Enkele studies ondersteunen deze hypothese en maken duidelijk dat politiebeambten alzo op een meer humane manier worden gepercipieerd (Maxson, Hennigan, & Sloane, 2003; Donner, et al., 2015). Wanneer dan effectief wordt gekeken naar de wijze waarop politiebeambten zichzelf voorstellen, dan zijn er sterke verschillen waar te nemen: enkele participanten vermelden expliciet hun naam, sommigen alleen dat ze politieambtenaar zijn en nog anderen zeggen gewoonweg niets ter introductie en gaan meteen over tot de uitvoering van een controle.

> "Ik heb een standaardzinnetje dat ik altijd gebruik bij een controle. (…) maar ik stel mij voor, ik zeg goedendag meneer, mevrouw inspecteur Philippe politie (naam van de zone). (…) ik laat mijn dienstidentiteitskaart ook altijd zien, behalve als het rap moet gaan." – Philippe

> "Wel het begint met jezelf voor te stellen. Je stelt jezelf voor als inspecteur van politie voilà wij doen een identiteitscontrole." – Jonas

> Ik: "Maak je jezelf bekend? Je zegt ik ben ..."
>
> Steven: "Met mijn naam?"
>
> Ik: "Ja."
>
> Steven: "Nee, nooit."

> "Ik vind dat die mijn naam niet moet weten. (...) mijn naam heeft geen belang binnen de controle. Ik ben politieambtenaar." – Michiel

Net als in andere studies (Hinds, 2007; Lévy & Jobard, 2010), tonen de observaties aan dat de meeste controles waarbij politiebeambten een harde aanpak verkiezen en zonder enige verduidelijking meteen overgaan tot het opvragen van de identiteitsdocumenten, al

snel uitmonden in een geschil doordat burgers niet begrijpen wat er precies gaande is en waarom ze worden staande gehouden.

Niet alleen in het begin van een identiteitscontrole moeten politiebeambten zich professioneel en respectvol gedragen ten aanzien van de betrokken burger. Deze trend moet zich volgens heel wat participanten doorheen de gehele controle doorzetten. De overtuiging bestaat dat door zelf correct op te treden, de kans op een vlotte coöperatie vanwege de gecontroleerde meer waarschijnlijk wordt en ook zo blijft.

> "Ja ook de manier waarop je tussenkomt, dat is voor mij wel heel belangrijk. Als je naar die mensen op een normale manier toestapt en beleefd bent, dan gaat dat meestal wel vlotjes. Ook met probleemjongeren gelijk dat ze zeggen, die gaan dan misschien wel de eerste twee, drie minuten wat proberen pushen om te zien hoe dat je reageert, maar als je kalm kan blijven en normaal tegen hen reageert, dan verloopt dat meestal zonder al te veel problemen." – Lionel

Een welbepaalde participant benadrukt in dit opzicht dat een politieman/vrouw "de taal van de burger moet spreken", wat impliceert dat hij/zij zich aan ieder individu moet kunnen adapteren. Respect kan bijvoorbeeld op een andere manier worden geuit ten aanzien van jongeren in vergelijking met ouderen door humor toe te laten in de interactie. Een politieman geeft het volgende voorbeeld: "Als politieman moet je je aanpassen aan de klasse van de burger. Tegen een jongere hoef je bijvoorbeeld niet te praten alsof dat je zou praten tegen een minister, want dat werkt niet". Het blijkt echter niet zo gemakkelijk om ook collega's te overtuigen een correcte en professionele houding aan te nemen. Dit maakt het voor politiebeambten moeilijk om controle te houden over de situatie.

> "Ja niet iedereen is meewerkend. Dus dat loopt heel snel uit de hand. Veel hangt af van uzelf. Hoe ga jij om met de mensen? Als je de mensen met respect behandelt, dan krijg je meestal respect terug. Meestal, zeg ik, want in veel gevallen is dat ook nog niet het geval. Maar ook veel hangt af van uw collega. Want je kan van heel goede wil zijn, maar als je een collega bij u hebt staan die onbeschoft is, en zo lopen er veel rond, geloof mij, die denk ik van thuis uit geen manieren hebben meegekregen, ja dan loopt dat heel dikwijls uit de hand." – Steven

In de academische literatuur werd er reeds meermaals gewezen op het bestaan van een soort symbolische 'bloedband' binnen politiemiddens die politiebeambten ertoe dwingt elkaar te beschermen tegenover de buitenwereld, leidinggevenden en controle-instanties door de zwijgcultuur te gehoorzamen (zie paragraaf 2.2.1.). Rapporteren politiebeambten het wangedrag van collega's aan superieuren of besluiten zij om een klacht in te dienen, dan heeft dit negatieve gevolgen. "En als je dan gaat naar je overste, dan word je uitgemaakt voor klikspaan en geraak je geïsoleerd van de groep", aldus een inspecteur. Mutsaers (2015, p. 55) beargumenteert dat dit soort gedrag intern (binnen het korps) beschouwd wordt als een soort van 'bureaucratisch obstakel' waarvan wordt verondersteld dat ze een nadelig effect heeft op interpersoonlijke relaties, althans dan toch door de ogen van de meerderheidsgroep die zichzelf daartegen indekt. Durven politiebeambten dan toch een klacht in te dienen of op zijn minst het wangedrag aan te kaarten, dan blijkt de reactie van leidinggevenden erg teleurstellend te zijn: in plaats van te reageren op het wangedrag wordt het gewoon genegeerd.

> "Binnen de politie wordt er zeer slecht gesproken over bepaalde bevolkingsgroepen. Dat stoort mij. Als ik naar mijn overste zou gaan, dan zou ze sowieso moeten reageren, want zoiets kan niet. Maar het is geen geheim, ze weet al dat er zulke dingen worden gezegd." – Julie

Volgens Loyens (2013) gaan politiebeambten onethisch of foutief gedrag van hun collega's slechts melden aan oversten, als ze echt geen andere uitweg meer zien (bijvoorbeeld wanneer er een groot risico bestaat dat het gedrag uitkomt of dat ze zelf als medeplichtige kunnen beschuldigd worden). Als er op dat moment weinig of geen reactie komt van de leidinggevende(n), zullen politiebeambten alsmaar minder gemotiveerd zijn om de zwijgcode te doorbreken door het gevaar op informele repercussies.

Een andere strategie om de samenwerking met burgers vlotter te laten verlopen, betreft het kaderen van de reden voor de identiteitscontrole. Volgens vele participanten gaan burgers sneller meewerken wanneer ze aan hen uitleggen waarom ze precies overgaan tot een controle. Zo beweert een politieman het volgende: "Als je dat kan verantwoorden (...) we doen dat met die bedoelingen en in dat kader ..., begrijpen ze dat wel. En als ze het begrijpen en ze hebben niks te verbergen, dan laten ze dat ook gewoon toe". Een andere inspecteur geeft een gelijkaardig antwoord: "(…) maar op zich ja, als je het goed kan verwoorden, gaan ze ook sneller meewerken. Als je kan zeggen waarom, voilà punt". Politiebeambten kunnen op die manier, zoals eerder omschreven, de onzekerheid en angst die gepaard (kunnen) gaan met een proactieve controle, voor een stuk wegwerken. Namens enkele participanten is het echter niet altijd mogelijk om de reden voor controle nader toe te lichten. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer politiebeambten over een daderomschrijving beschikken en ze een persoon controleren die aan deze omschrijving voldoet. In zulke gevallen 'verbloemen' politiebeambten de reden van de controle om te voorkomen dat de persoon zijn/haar verklaring wijzigt naargelang de informatie die hij/zij van hen verkrijgt, agressief wordt en/of probeert te vluchten.

> "In bepaalde gevallen zeg ik de reden voor controle wel of zeg ik dat niet, gewoon om … als het echt gaat over een bepaald feit waarbij ik denk van ik wil die verdachte nog niet direct verontrusten, ik zal hem zeker wel zeggen waarom achteraf. Maar je wilt altijd eerst zeker zijn, is hij het wel en als hij het is, dat je zeker ervoor kan zorgen dat hij niet vlucht." – Paul

> "(…) soms gebeurt het dat we niet direct de reden geven. Bijvoorbeeld er zijn dieven aan het werk geweest en we zien iemand die voldoet aan de beschrijving, dan kan het zijn dat we die persoon gaan controleren zonder te zeggen waarom dat we hem controleren, omdat we eerst willen weten is het echt die persoon die we zoeken of niet. Dat kan soms een gevolg hebben als we direct zeggen jij komt overeen met een beschrijving die wij hebben gekregen, dan kunnen zij iets anders gaan zeggen of erop gaan inspelen om ons meer te doen twijfelen." – Lionel

Andere participanten geven dan weer bewust de reden voor controle niet mee om te voorkomen dat de gecontroleerde weet welke gedragingen en/of aanwijzingen zijn/haar criminele intenties hebben prijsgegeven. De overtuiging bestaat dat door te beschikken over zulke kennis, 'criminelen' naar de toekomst toe gemakkelijk de politie kunnen misleiden.

> "Alles hangt af van onze techniek. Wij gaan niet onthullen wat er precies verdacht is, want later kan de persoon dan, … want dat zijn professionele dieven. Dus als jij dan tegen hem zegt we hebben u tegengehouden om die en die en die redenen, ja dan gaat die daar de volgende keren rekening mee houden en dan wordt het voor ons moeilijker om criminele feiten te herkennen." – Pierre

In al de zopas omschreven voorbeelden is het duidelijk dat politiebeambten besluiten om de reden(en) voor controle niet mee te delen ten einde één of meerdere doeleinden te behalen en/of te beschermen, vooral in het zogenaamde belang van de politieorganisatie (opsporen en bestrijden van criminaliteit, behoud van de sociale orde). Er zijn daarnaast ook participanten die omwille van hun autoriteitspositie weigeren om de reden voor controle toe te lichten. Zoals reeds vermeld in paragraaf 6.1.4., vinden sommige politiebeambten dat zij vanuit hun ambt het recht hebben om identiteitscontroles uit te voeren waar en wanneer zij dat nodig achten. Om die reden hoeven zij zich dan ook niet te verantwoorden ten aanzien van burgers. "Om het sociaal te maken hebben ze gezegd van je kan ook altijd zeggen aan de persoon die je controleert, waarom je hem controleert. Ik vind dat dat niet nodig is. (...) ik vind dat zeker geen verplichting", aldus een inspecteur. Tot slot blijken enkele politiebeambten het niet nodig te vinden om de reden van een controle te bespreken wanneer zij ervan uitgaan dat het voor een persoon 'logisch' is waarom hij/zij precies wordt gecontroleerd.

> "Als ik ervan uitga dat ze weten waarom we ze controleren, dan zeg ik niks. Als ze bijvoorbeeld juist een overtreding hebben begaan, als dat onze reden is om tot controle over te gaan, dan denk ik niet dat ik iets zeg, want dan vind ik het logisch dat zij ook weten waarom ik de controle doe." – Viktor

> "Meestal leg ik het wel uit, maar ook niet altijd denk ik. Omdat ik het soms ook vanzelfsprekend vind … dat is niet vanzelfsprekend, maar voor mij dan misschien toch. Als ze 's nachts om drie uur in de week ergens op een parking in een groepje staan, dan lijkt mij de reden voor de identiteitscontrole vrij duidelijk." – Kaat

Wanneer men de bestaande literatuur rond procedural justice voor ogen neemt, dan zijn de laatstgenoemde bevindingen niet echt positief te noemen. De politieautoriteit domineert dan immers op het creëren van transparantie, terwijl onderzoek reeds meermaals heeft aangetoond dat burgers de politie op een meer gunstige wijze beoordelen en als legitiem omschrijven wanneer zij haar acties op een correcte en gegronde manier verantwoordt (zie paragraaf 3.1.1.2.). Hoewel, zoals zopas duidelijk gemaakt, vele participanten op basis van hun eigen ervaringen dit resultaat beamen, is een kleine groep politiebeambten het daar niet mee eens. Namens hen is het bespreken van de reden die aanleiding heeft gegeven tot een controle geen vanzelfsprekend succes op een vlotte samenwerking. Burgers zouden alsmaar mondiger zijn en geen respect meer hebben voor de politie.

> Bruno: "Nee, want het is altijd waarom ik en niemand anders en ook niet als je dat uitlegt. Als je zegt voilà we doen dat om deze reden, zelfs dan werken ze niet mee."
>
> Ik: "En aan wat zou dat volgens u kunnen liggen?"
>
> Bruno: "Aan de mondigheid en de mentaliteit van de burger. De politie … ja ik had vroeger schrik van de politie, de politie kwam afgewandeld en … je moet ook geen schrik hebben van de politie, wij moeten een aanspreekpunt zijn. Het respect is gewoon ver te zoeken."

> Michiel: "Ik heb de indruk dat er minder respect is dan vroeger, omdat … de burger is sowieso al mondiger geworden, maar minder respectvol denk ik in het algemeen. Je gaat veel meer, tegenover vroeger, in discussies gaan, dat had je vroeger niet."
>
> Ik: "En waarom denk je dat dat zo veranderd is?"
>
> Michiel: "Dat weet ik niet. Ik heb dat zelf ook gemerkt. Iets wat dat ik daarstraks zei ook als jonge gast ging ik nooit door het rood stappen voor een combi. Niet dat ik nooit door het rood stapte, maar als ik een politieman zag of een combi of een auto met een blauwe lijn op of een rode lijn, dan dacht ik van oké we gaan gewoon braaf wachten, we gaan ons gedragen, we gaan zo neutraal mogelijk blijven, want je kan gecontroleerd worden als je je niet gedraagt of als je iets stoms doet. En als je dan niet wilt gecontroleerd worden, dan moet je je gedragen, dan moet je normaal doen. Maar nu heb ik de indruk dat dat minder is."

Een klein aantal participanten verwijst naar de grootstedelijke context om de bovenstaande tendensen te verklaren. De 'stadsmentaliteit' waarover sommige burgers beschikken zou sneller leiden tot normvervaging en het in vraag stellen van de politionele autoriteit.

> Het is een heel andere manier van … het is een andere mentaliteit, zelfs in tussenkomst. We zitten ook in een grootstedelijke context. Sommige interventies, je hebt dat waarschijnlijk ook gezien, zijn soms wel wat heter dan andere interventies en dat zal je misschien bijvoorbeeld in (naam gemeentes) minder hebben als de politie ergens tussenkomt. Daar is het oei de politie is daar. Hier moet je toch wel wat meer van u afbijten of u wat meer laten gelden op straat, want de normvervaging is soms wel wat groter. Dus dat is een extra moeilijkheid waarmee we te maken hebben. Soms in bepaalde wijken dat ze bijvoorbeeld met 50, 60 man rond de politie komen staan (…). Het is soms wel agressiever, het is soms wel intensiever, dus … ja dat is de grootstedelijke context die je bijvoorbeeld in andere korpsen, in andere wijken niet gaat hebben. - Maarten

Dat politiebeambten hard optreden tegen burgers die weigeren mee te werken en/of geen respect vertonen voor de (autoriteit van de) politie, illustreerde ik reeds meermaals. Vanuit een symbolisch interactionistisch perspectief (zie paragraaf 3.1.1.1.) kan er in dit opzicht een vicieuze cirkel ontstaan. Nostalgische ideeën over het 'betere' verleden en de overtuiging dat de stad een 'gevaarlijke' entiteit is en burgers vandaag de dag alsmaar mondiger worden en oneerbiedig zijn, kunnen politiebeambten leiden tot een strengere en hardere aanpak, wat onbegrip en frustraties veroorzaakt bij burgers, die dan weer op hun beurt kunnen weigeren om mee te werken en/of negatieve commentaar geven, waardoor de veronderstellingen van de politiebeambten worden (her)bevestigd.

Een laatste strategie die politiebeambten hanteren om de medewerking van burgers te verkrijgen, betreft het uitvoeren van identiteitscontroles op afgezonderde locaties, zodat de interactie onttrokken is aan het zicht van voorbijgangers. "En ik ga proberen dat ook apart te doen, zo aan die hoek waar dat er minder mensen voorbijkomen, in de mate van het mogelijke. En dan vertel ik dat tegen hem", aldus een politieman. Ik maakte in paragraaf 3.1.3. reeds duidelijk dat een identiteitscontrole voor burgers een vernederende zaak kan zijn. Niet alleen worden zij tijdelijk van hun vrijheid beroofd, ook kunnen zij worden geconfronteerd met de veroordelende blikken van voorbijgangers. Door een identiteitscontrole te laten plaatsvinden op een afgeschermde plaats, wordt de privacy van burgers beter beschermd, waardoor zij mogelijks sneller bereid zijn om mee te werken.

De observaties kunnen de antwoorden van de participanten niet echt ondersteunen. De meeste identiteitscontroles worden immers uitgevoerd waar de te controleren persoon wordt staande gehouden. Voor deze bevinding bestaan verschillende verklaringen. In paragraaf 7.1.3.1. heb ik reeds beschreven dat politiebeambten zo snel en efficiënt mogelijk te werk willen gaan doorheen de uitvoering van hun werktaken. Het vervoeren van een persoon naar een afgezonderde locatie neemt logischerwijs extra tijd in beslag, en wordt daarom mogelijks vermeden. Daarnaast heb ik in dit hoofdstuk ook al meermaals omschreven dat politiecontroles gebruikt worden als een soort van ordeningsmechanisme, waarbij niet zozeer het opsporen en/of bestrijden van criminaliteit centraal staat, maar wel het disciplineren van de burger. Zowel Fassin (2013) als Legewie (2016) hebben het in dit opzicht over het belang dat de politie hecht aan het behoud van de sociale controle in de publieke ruimte. Door een identiteitscontrole uit te voeren op een openbare plaats, en in de nabijheid van anderen kunnen politie-inspecteurs aan weinig coöpererende en dus 'ongehoorzame' burgers laten zien wie (nog steeds) de touwtjes in handen heeft (Bradford & Loader, 2016).

8.2.1.3. Agressiviteit naar politie toe: niet onbestaand

Verscheidene onderzoeken, waaronder dat van Covington, Huff-Corzine en Corzine (2014) en Tyler, Barak, Maguire en Wells (2018), toonden reeds aan dat politiebeambten slachtoffer kunnen worden van geweld doorheen de uitvoering van politiebevoegdheden in het algemeen en identiteitscontroles in het bijzonder. Ook in deze studie verwijzen de participanten geregeld naar situaties waarin burgers gewelddadig worden. Na een grondige analyse van de verkregen data blijkt het doorgaans te gaan om een vorm van verbale agressiviteit, wat, als de bestaande literatuur erbij wordt genomen, geen verrassend resultaat is (Rabe-Hemp & Shuck, 2007; Abraham, Flight & Roorda, 2011).

> "Ja als iemand een misdrijf pleegt, al is het maar iets onnozels door het rood ..., voetgangers die door het rood licht stappen, dat is eveneens een misdrijf met heel veel … voetgangers denken dat dat allemaal niet erg is, omdat ze geen auto's zien, lopen ze over, ik vraag dan toch steeds hun identiteitskaart … vooral bij zo'n controles zijn de mensen heel … ja hoe zal ik het zeggen agressief zelfs." – Ine

> "Ja het is niet altijd even gemakkelijk. Ik neem nu het voorbeeld van (naam collega). Daar heeft een man tegen geroepen 'uw moeder is een hoer', terwijl zijn moeder net twee weken geleden was gestorven. (…) en dat snappen de mensen soms niet." – Amadéo

In dit opzicht geven enkele (voornamelijk vrouwelijke) participanten aan doorheen hun politiecarrière al eens geconfronteerd te zijn geweest met seksisme en discriminatie door burgers. Zo vertelt bijvoorbeeld een inspecteur dat ze van een man de opmerking heeft gekregen dat hij graag door haar gefouilleerd zou worden, en geeft een andere collega dan weer aan dat het geregeld gebeurt dat politievrouwen worden uitgescholden, gewoonweg "omdat het vrouwen zijn". Ze verwijst tevens naar het voorbeeld van een man die weigerde met haar in gesprek te gaan, omdat hij de mening was toegedaan dat hij tegenover een vrouw geen verantwoording moest afleggen. Over vormen van etnische discriminatie hebben de participanten het minder, al dient uiteraard het gegeven dat er slechts een beperkt aantal politiebeambten met een (niet-Europese) migratieachtergrond deelneemt aan deze studie, mee in rekening te worden genomen (zie paragraaf 5.3.4.1.).

Fysieke agressiviteit is, hoewel het minder voorkomt, zeker niet onbestaand. Enkele participanten maken duidelijk dat ze reeds fysieke blessures hebben opgelopen door gewelddadig gedrag vanwege een burger bij een controle. Tijdens de observaties in politiezone Maraudijk ben ik zelf getuige geweest van een situatie waarbij een man een politiebeambte heeft gebeten en bespuwd. In de onderstaande passage uit de interviews wijst een politieman dan weer op een ander voorbeeld:

> Seppe: "Dat was in juli twee of drie jaar geleden, dat was iemand die aan het plassen was, daarom hebben we die gecontroleerd en hij wou ook zijn identiteit niet geven en dat is uiteindelijk, dat was met (naam collega) dat ik toen werkte, uiteindelijk is dat toen uitgedraaid op een heel grote vechtpartij, ja op (naam locatie). En dan de hand van (naam collega) stond heel dik, want die … alle mensen rondom ons gooiden met glazen flessen."
>
> Ik: "Op jullie?"
>
> Seppe: "Ja en de stagiaire heeft zo'n fles op zijn hoofd gehad. We hadden een stagiaire mee, dus die had dan een zware hersenschudding. En ik had gelukkig niets, omdat ik met die persoon … het probleem was, ik was die aan het boeien en op het moment dat ik één hand boei, wilt die weglopen. En ik breng die dan naar de grond en iemand die ik niet kende, die daartussen stond, hielp die altijd terug recht. En (naam collega) die wou proberen om de mensen van mij weg te houden en die stagiaire ook, want dat waren er heel veel, want anders zouden die … en die waren dan met flessen aan het gooien, dus ja dat was wel een gekke situatie."

Het veldwerk wijst uit dat er intern (binnen het korps) nauwelijks aandacht wordt besteed aan zulke incidenten; noch leidinggevenden noch naaste collega's (peers) reageren erop, en normaliseren het tot op zekere hoogte als 'part of the job', maar daarover later meer.

Wanneer dan meer specifiek wordt gekeken naar de redenen die aanleiding geven tot agressief gedrag, dan meent een aantal politiebeambten dat het geweld doorgaans ontstaat doordat burgers het niet eens zijn met hun beslissingen en/of een proces-verbaal krijgen toegekend. Deze participanten zijn de veronderstelling toegedaan dat de agressiviteit voornamelijk gericht is op het instituut politie en het idee van ordehandhaving in het algemeen, waardoor zij deze negatieve commentaar niet zo persoonlijk opnemen.

> Jonas: "Ja, dat gebeurt geregeld. 'Ja jullie hebben het recht niet om mijn auto te fouilleren, jullie hebben het recht niet om ons te fouilleren'."
>
> Ik: "Maar dat is dan vooral verbaal?"
>
> Jonas: "Dat is een verbale agressiviteit, maar niet naar ons, dat is eerder algemeen."
>
> Ik: "Naar de politie?"
>
> Jonas: "Naar de politie in het algemeen."

Anderen vinden het dan weer jammer dat ze niet als individu worden beoordeeld, maar als onderdeel van de politie. Het lijkt met andere woorden alsof de eigen identiteit vervaagt achter het imago dat heerst over de politieorganisatie. "Je trekt je uniform aan, en je bent voor de mensen een totaal andere persoon", aldus een politievrouw. In paragraaf 4.1. verwees ik reeds naar het bestaan van een 'asymmetrie' in de beoordeling van het

politiecontact, waarbij Skogan (2006) beargumenteert dat één of enkele slechte ervaringen voldoende zijn om het publieke vertrouwen in de politie aan te tasten, terwijl het omgekeerde geldt voor het herstel of het behoud van het vertrouwen. Een stroom aan negatieve berichtgeving in de media zorgt ervoor dat de politie als instituut in een slecht daglicht komt te staan, hoewel er soms over geïsoleerde incidenten wordt gesproken, waarbij mogelijks slechts een (gelimiteerd) aantal politiebeambten betrokken zijn (Lawrence, 2000, p. 6). Burgers maken zich dan een beeld op over de politieorganisatie op basis van deze berichtgeving en dreigen daardoor iedere politieman/vrouw die zij tegenkomen, te associëren met het opgemaakte beeld (Dowler & Zawilski, 2007). Doorheen de interviews wordt dit vaak ter sprake gebracht. Sommige participanten maken duidelijk dat zulke ideeën zwaar doorwegen op het eigen welzijn en een demotivatie voor politiewerk veroorzaken. Op de vraag wat politiebeambten negatief vinden aan het politieberoep en dan ook graag zouden willen veranderen, komen bijvoorbeeld de volgende antwoorden naar boven:

> "Er zijn heel veel mensen die dat denk ik door onwetendheid of maar bepaalde stukken weten of te veel naar tv zien, ergens ook een beetje een verkeerd beeld hebben. (...) en die dat daardoor zeggen ja de politie over één kam. Dat gebeurt heel vaak. Nee bekijk politiemensen ook als individuen. (...) Je hebt in elke job, in elk aspect van de maatschappij zit je met … rotte appels is veel gezegd, maar mensen die dat het verbrodden voor de rest." – Martijn

> "(...) want mensen zeggen dan ja ik heb een slechte ervaring gehad met de politie in (naam stad), ik zeg mevrouw wij zijn in (naam stad), we zijn met duizenden politiemensen van alle leeftijden, afkomsten, origines, allemaal verschillende mensen. Ze mogen ons niet over één kam scheren." – Bruno

Zoals eerder omschreven, treedt de politie, en dan vooral het basiskader, dagelijks in contact met de burger, en steunen heel wat van haar acties op publieke coöperatie. Interacties die vertrekken vanuit een soort wederzijds wantrouwen (de burger vertrouwt de politie niet en vice versa), zijn dan ook negatief voor het verdere verloop ervan en blijven zowel in de hoofden van burgers als politiebeambten een 'wij versus zij' denken in stand houden (Cao, 2014).

Naast het aannemen van een correcte houding, wijzen de participanten op nog andere strategieën die zij hanteren om te vermijden slachtoffer te worden van geweld, al is er wel een verschil op te merken tussen het tegengaan van verbale en fysieke agressiviteit. Wanneer politiebeambten geconfronteerd worden met verbaal gewelddadig gedrag, maakt een groot deel duidelijk daar gewoonweg niet op te reageren. Ervaring leert dat door zelf agressief te worden, de situatie alleen maar escaleert, iets waar zowel de politiebeambte als de gecontroleerde niet mee geholpen zijn. Dit betekent echter niet dat de participanten verbaal geweld keer op keer tolereren. Een inspecteur meent bijvoorbeeld het volgende: "Ik negeer dat. Ik doe alsof ze daar niet zijn. Er zijn natuurlijk wel limieten. Wanneer ze beginnen met ons uit te schelden, dan ga ik mij niet laten doen". Een andere politieman verwoordt het dan weer zo:

> Uitschelden op zich is niet zo erg, naargelang waar dat je staat. Als dat nu 's nachts is en er is geen kat … maar als dat in het midden van (naam locatie) is en ergens wordt uw gezag ondermijnd, ja je moet niet zo over u heen laten lopen ook niet.

Worden politiebeambten in het openbaar en de aanwezigheid van anderen slachtoffer van verbaal geweld, dan blijken zij dus met andere woorden wél steeds in te grijpen. Het idee bestaat namelijk dat door in zulke situaties niet te reageren op het gepleegde geweld, de autoriteitspositie waarover de politie beschikt, wordt aangetast, waardoor het respect van de burgers dreigt af te nemen. In paragraaf 3.1.1.2. wees ik reeds op onduidelijkheden binnen de wetenschappelijke literatuur over de invloed van een groot aantal omstaanders op de aangenomen houding van politiebeambten in het contact met burgers. Zo wijzen sommige onderzoeken uit dat zij dan net milder zouden optreden uit angst om bijvoorbeeld gefilmd te worden of klachten te krijgen, terwijl anderen het tegenovergestelde beweren. Het vorige hoofdstuk toonde aan dat er bij een aantal participanten een soortgelijke angst bestaat en dat zij daardoor terughoudender kunnen optreden (zie paragraaf 7.1.4.). Toch doen de zopas geschetste bevindingen suggereren dat het beklemtonen van de autoriteit domineert wanneer zij dan effectief zijn overgegaan tot een identiteitscontrole. Al blijft het wel belangrijk om voor ogen te houden dat er in dat opzicht verschillen bestaan tussen politiebeambten onderling, mede gebaseerd op de dienst waarbinnen zij werkzaam zijn en het imago dat zij zichzelf toekennen als politieambtenaar, maar daarover zo dadelijk meer.

Om fysiek geweld te vermijden, lijken politiebeambten enkele veiligheidsrichtlijnen toe te passen. Zo tonen de observaties aan dat de meeste participanten de uitvoering van een identiteitscontrole opsplitsen in verschillende taken: terwijl de ene inspecteur afstand neemt van de situatie en via de politieradio of telefoon een collega contacteert om de identiteitscontrole uit te voeren, blijft de andere inspecteur zich bevinden in de nauwe nabijheid van de betrokken persoon om te vermijden dat hij/zij gewelddadig wordt en beveiligt hij/zij op die manier de situatie. Ook wanneer de participanten bij een controle samenwerken met een hondenpatrouille, iets wat bijvoorbeeld erg waarschijnlijk is wanneer er vermoedens zijn van drugsbezit, worden een aantal veiligheidsrichtlijnen nageleefd.

> "Als je de hondenbrigade hebt voor bijstand bij een fouillering, dan plaats je de persoon best midden tussen jou en de hond. Indien de persoon gevaarlijk zou worden en bijvoorbeeld een wapen bovenhaalt, dan kan je die gewoon duwen naar de hond die hem dan grijpt. Het is belangrijk dat jij niet rechtstreeks tegenover de hond staat, want een hond maakt geen onderscheid tussen iemand in uniform en een burger." – Simon

Ter bescherming van de eigen veiligheid en die van collega's, beweren enkele participanten dat het belangrijk is om als politieman/vrouw zelf te bepalen waar de identiteitscontrole wordt uitgevoerd. Sommige locaties zouden immers meer onveiligheidsrisico's in zich dragen dan andere.

> "Wij kiezen waar we de controle doen. (…) we gaan dat niet doen in een buurt waar het niet veilig is voor ons. We volgen de persoon een tijdje en gaan dan pas over tot een controle wanneer de plaats ons uitkomt." – Louis

Nog een andere techniek die politiebeambten hanteren om fysiek geweld te vermijden, betreft het afleiden van de betrokkene(n). Dit blijkt bijvoorbeeld nodig wanneer een grote groep personen wordt gecontroleerd en politiebeambten moeten wachten op versterking. Ik verwijs in dit opzicht naar een situatie uit de observaties in politiezone Diagondaal. Drie mannen worden staande gehouden, omdat de politiebeambten het voertuig waarmee zij rondrijden, verdacht vinden. Na de controle van hun identiteiten in de politionele

databanken, blijkt dat er twee van de drie geseind staan en dus onmiddellijk moeten worden gearresteerd. Eén van de inspecteurs gebruikt het gegeven dat één van de betrokkenen geen gordel draagt als een soort afleidingsmanoeuvre. Zo vertelt hij na de controle het volgende tegen mij:

> Ik heb nu gezegd dat ze een boete moeten betalen, omdat één van hen zijn gordel niet aan heeft. Daardoor zijn ze afgeleid, want ja zij zijn met drie, wij maar met twee. We moeten zien dat er eerst versterking is alvorens we meedelen dat ze met ons mee moeten.

Een welbepaalde participant geeft tot slot toe dat hij op frequente basis een zonnebril draagt waarin een camera verborgen zit die hem toelaat het politiewerk te filmen, iets wat hij naar zijn mening enkel doet wanneer de situatie dreigt gewelddadig te worden. Deze vaststelling brengt me bij het thema 'bodycams', door Landman en Sollie (2018) omschreven als "een kleine draagbare camera die op hoofd, schouder of borst van een politieagent wordt gedragen en voornamelijk is bedoeld om interacties tussen politie en burgers te filmen" (p. 41). Bodycams werden op grootschalige basis onder meer geïmplementeerd in politiekorpsen werkzaam in het VK (Nawaz & Tankebe, 2018), de VS (Goetschel & Peha, 2017), Nederland (Flight, 2016) en Duitsland (Kipker, 2017). In België kwam het bodycam vraagstuk in het voorjaar van 2018 op de voorgrond na de dood van een jonge peuter bij een achtervolging. Een politieman zou het fatale schot hebben gelost, wat leidde tot heel wat controverse. Hoewel niet alle politievakbonden voorstander zijn van bodycams, stelt Sypol kritisch dat een bodycam duidelijkheid had kunnen brengen in de gehele zaak (Coosemans, 2018). Toenmalig minister van Veiligheid en Binnenlandse Zaken Jan Jambon paste de camerawet aan in mei 2018, waardoor het eenvoudiger is om bodycams en dashcams in politiewagens te gebruiken. Verschillende politiezones waaronder Westkust, Gent en Mechelen-Willebroek maakten in de media reeds bekend dat ze bodycams hebben aangeschaft. Paradoxaal genoeg geven ze zelf ook toe de camera's nauwelijks te gebruiken en slechts in te zetten bij een beperkt aantal evenementen (Indeherberge, 2017; Verhage & Feys, 2019). Dat een participant uit dit onderzoek aangeeft op eigen initiatief de interacties met burgers te filmen, brengt aan de ene kant heel wat ethische problemen met zich mee die de privacy van burgers kunnen aantasten. Wat gebeurt er namelijk met het beeldmateriaal? Worden individuen die zijn gefilmd, geïnformeerd en wat als zij weigeren? Aan de andere kant zegt deze bevinding ook iets over het ervaren (on)veiligheidsgevoel van de politieman. De nood om politiewerk te filmen is mogelijks het gevolg van negatieve en gewelddadige interacties die hij reeds heeft gehad met burgers. Dit gegeven dient uiteraard met de nodige nuance te worden opgevat, aangezien deze participant de enige is die van zulke toestanden melding maakt. Dat dit bij de andere participanten niet kan worden opgemerkt, kan echter evenzeer het gevolg zijn van sociaal wenselijk handelen. Verscheidene internationale studies hebben onderzoek gevoerd naar het effect van bodycams op discriminatie vanwege de politie. Landman en Sollie (2018) stellen zich in dit kader terecht de vraag of politiebeambten wel openlijk durven discrimineren, vermits ze zich bewustzijn "dat er als het ware wordt meegekeken (en geluisterd)" (p. 43). Het onderzoek van Voigt et al. (2017) lijkt alvast het tegendeel aan te tonen. Op basis van beeldmateriaal afkomstig van bodycams stellen de auteurs vast dat politiebeambten zich minder respectvol en hoffelijk gedragen ten aanzien van personen met een donkere huidskleur in vergelijking met personen beschikkend over een witte huidskleur. De studies van Ariel, Farrar en Sutherland (2014) en Jennings, Lynch, en Fridell (2015) wijzen dan weer uit dat het aantal gewelddadige incidenten en klachten tegen de politie in een dalende trend zit na de invoering van bodycams.

Enkele van de zopas beschreven veiligheidstechnieken om geweld tegen te gaan, worden namens de participanten aangeleerd in de politieschool. Zoals reeds kort besproken in paragraaf 6.1.1., geven verscheidene inspecteurs weer deze technieken niet of anders toe te passen in het beroepsveld, omdat ze in de realiteit onpraktisch blijken te zijn. Zij creëren bijgevolg varianten op de bestaande veiligheidsrichtlijnen en/of gewoonweg nieuwe technieken.

> "We proberen altijd één meter achter het voertuig te stoppen, zodat de politie-inspecteur die controleert een vluchtroute heeft. Als je er vlak naast gaat staan, dan heb je het risico dat je meegesleurd wordt door andere wagens. Op de politieschool leren ze je wel aan om er vlak naast te gaan staan, maar in de praktijk zie je dat dat niet werkt. Ook zeggen ze je bijvoorbeeld in de politieschool dat je je knie nooit tegen de deur van een voertuig mag zetten, omdat dat de wagen beschadigt. Maar als je dat doet, dan blokkeer je de deur en voorkom je dat de persoon kan wegvluchten." – Simon

> "In de politieschool leer je dat je elke identiteitscontrole moet uitvoeren volgens een driehoeksstelling: één inspecteur voert de controle uit en de andere heeft een beveiligingsfunctie. In de praktijk wordt dat wel niet altijd zo uitgevoerd, omdat dat gewoonweg niet nodig is." – Jorik

De wijze waarop getracht wordt de eigen veiligheid te waarborgen doorheen de uitvoering van een identiteitscontrole verschilt met andere woorden van participant tot participant. De invloed van de dienstcultuur is hierbij noemenswaardig. Zo blijken opnieuw vooral de participanten uit gespecialiseerde diensten gebruik te maken van 'zelfontworpen' veiligheidsrichtlijnen vanuit het geloof dat zij omwille van hun vaardigheden en terreinervaring daarvoor over de nodige expertise beschikken. Deze ideeën kaderen zich dan ook opnieuw binnen een dominante constructie van politiewerk als een gevaarlijk beroep (*crimefighting*), die, zoals al besproken, sterk aanwezig is binnen deze diensten. Nieuwe leden krijgen wanneer zij op patrouille gaan met een meer ervaren collega de gemodificeerde veiligheidsrichtlijnen voorgeschoteld. Wil men een volwaardig lid zijn van de dienst, dan is het noodzakelijk om de eigen werkwijze volledig te assimileren aan de werkwijze van het team (Stroshine, Alpert & Dunham, 2008). De dienstcultuur vormt in dit opzicht (wederom) een belangrijk gegeven bij het begrijpen en verklaren van politioneel gedrag.

8.2.2. De politieman/vrouw als 'lastpost'

Ook een politiebeambte kan het proces van uitvoeren bemoeilijken en voor heel wat problemen zorgen. Dit wanneer hij/zij een identiteitscontrole wenst uit te voeren zonder zich in de fysieke aanwezigheid te bevinden van de persoon die hij/zij wil controleren en door zelf fysiek/verbaal geweld te plegen ten aanzien van de staande gehouden persoon.

8.2.2.1. De controle van het onzichtbare

In paragraaf 8.1.3.2. vermeldde ik reeds dat de ANG-databank kan worden onderverdeeld in twee verschillende subsystemen, zijnde de ANG-consultatie en ANG-controle. Daar waar het raadplegen van de ANG-consultatie is toegestaan wanneer de te controleren persoon zich niet in de fysieke aanwezigheid bevindt van de politiebeambten, geldt het tegenovergestelde voor het raadplegen van de ANG-controle (Van Hees, Ponsaers, &

Vander Beken, 2005, p. 61). Zo stelt het Comité P in een rapport uit 2017 het volgende: "Bij bevraging van de databank "controle" van de ANG is de fysieke aanwezigheid van de gecontroleerde entiteit of haar toereikende fysieke lokalisatie in de ruimte verplicht om de uitvoering van eventueel te nemen maatregelen mogelijk te maken" (p. 8). Doorheen de interviews geven verscheidene participanten weer rekening te houden met deze bepaling bij de uitvoering van identiteitscontroles.

> Ik: "Stel nu je ziet een auto en vindt die verdacht, mag je dan nagaan of de eigenaar gekend is bij de politie?"
>
> Enzo: "Nee we mogen dat niet doen. (…) we mogen vragen naar de naam van de eigenaar en vaak delen ze (de meldkameroperatoren) die ook mee. Dus voilà het betreft meneer X en er zijn inspecteurs die dan nog vragen zou je kunnen nagaan of de persoon gekend is in de ANG. Dat is verboden, want normaal gezien bij een controle moet de persoon (fysiek) bij jou aanwezig zijn (…)."

De observaties tonen dan weer aan dat een minstens even grote groep inspecteurs het niet zo nauw neemt met deze clausule. Dit is des te meer het geval in situaties waarbij politiebeambten verdachte voertuigen detecteren en zij vervolgens willen nagaan of de persoon in het voertuig gekend is bij de politiediensten en/of onderworpen is aan juridische maatregelen. Doordat alle databanken met elkaar verweven zijn (zie paragraaf 8.1.3.2.), is het mogelijk om op basis van een nummerplaatcontrole na te gaan of de eigenaar van het voertuig gekend is en/of geseind staat in de ANG.

> Ik: "Stel nu je ziet drie jonge mannen in een Audi A5 meermaals rond een huis rijden in een buurt die gekend staat voor welvaart. Vind je een identiteitscontrole daar aangewezen?"
>
> Seppe: "Ik zou al beginnen met het voertuig te controleren en dan dikwijls kan je aan de meldkamer vragen of dat die persoon gekend is of niet. Maar ik zou die wel controleren ja."
>
> Ik: "Je ziet een groepje jongeren meermaals rond een huis rijden in een buurt die gekend staat voor welvaart. Je staat gewoon stil, je bent aan het wachten op een collega, maar je ziet die nu al drie keer voorbij passeren. Zou je daarop iets doen?"
>
> Karel: "Ja de nummerplaat opvragen, zien aan wie dat die toebehoort, of dat die persoon gekend is."

Waarheidsgetrouwe resultaten blijkt deze techniek niet altijd op te leveren. De bestuurder van het voertuig is mogelijks niet de effectieve eigenaar van het voertuig. Anders gesteld, door de nummerplaatcontrole te koppelen aan een ANG-opzoeking, bekomen politiebeambten een resultaat dat niet noodzakelijk geldt voor de bestuurder die zij in het vizier hebben. De participanten erkennen deze mogelijkheid, maar lijken dit gegeven dan weer te gebruiken als een tool ter bevestiging of weerlegging van de bestaande achterdocht. Wanneer het profiel van de eigenaar van het voertuig niet overeenkomt met het profiel van de bestuurder, stijgt het wantrouwen bij de politiebeambten en neemt ook de motivatie om de betrokkene uitgebreid te controleren, toe. Er treedt met andere woorden een 'incongruentie' op die in de hoofden van de politiebeambten voldoende is om een controle te legitimeren, terwijl die in de realiteit wel een plausibele verklaring kan kennen.

> "Als die titularis van dat voertuig iemand is van 70 jaar, en er zit daar een gast van 20 jaar achter het stuur, dan zou ik toch wel graag weten is dat wel zijn auto, mag die die auto gebruiken, is hij gekend, wat doet die daar, waarom rijdt die daar rond, ... dan ga ik die wel controleren." – Karel

> "Index doen van het voertuig eerst, zien voor wie dat die uitkomt. Als hij uitkomt voor één van die gasten, dan weet je al van oké ze rijden met hun eigen voertuig, dat is al een begin. Als dat niet uitkomt voor de personen die in de auto zitten, dan kan je zeker overgaan tot controle." – Michiel

Waarom bepaalde participanten wel rekening houden met de bovenstaand omschreven bepaling en anderen niet, is een vaststelling waarvoor ik geen specifieke verklaringen heb kunnen ontwaren. Wel is het zo dat er bij sommigen verwarring bestaat over de toepassingsmodaliteiten van de ANG-databanken, waardoor zij er verkeerde ideeën over hebben.

> "Ja je hebt de ANG-controle en ANG-raadpleging … dat is nog een verschil. Een ANG-controle mag je altijd doen. Dat is eigenlijk gewoon om te kijken of er maatregelen te nemen zijn. Is die persoon geseind, is dat voertuig geseind, is dat voorwerp geseind, …? ANG-raadpleging is om te kijken van ja voor welke feiten is hij gekend." – Viktor

> "ANG-controle ja (…). En je moet in de aanwezigheid zijn van de verdachte, want anders is het … je moet bij de verdachte zijn, want anders bega je een grote stommiteit." – Pierre

Het krijgen van richtlijnen/bevelen van oversten is een andere mogelijke optie, maar in iedere dienst zijn er politiebeambten die deze regel wel en niet respecteren. Zulke bevindingen bevestigen opnieuw de rol die inspecteurkenmerken spelen in de analyse van politionele beslissingen, zoals besproken in paragraaf 2.2.2. Als we het klassieke voorbeeld nemen van Wilson (1968) die een onderscheid maakt tussen drie verschillende politiestijlen, zijnde 'legalist', 'watchman' en 'service oriented', dan valt het te verwachten dat voornamelijk politiebeambten die de legalistische stijl hanteren, meer dan anderen de regels zullen naleven. De 'politiestijl' waarover iedere politieman/vrouw beschikt, is deels een veruitwendiging van de eigen agency, en dan ook voor een stuk medebepalend voor de mate waarin hij/zij de (interne) regels opvolgt doorheen de uitoefening van het politieberoep.

De rol van de meldkameroperatoren mag tot slot niet uit het oog worden verloren. Wanneer politiebeambten de opzoeking van een identiteit in de ANG via de meldkameroperatoren aanvragen, beschikken zij immers over de macht om het verzoek al dan niet in te willigen. De observaties wijzen uit dat sommige operatoren expliciet vragen naar de fysieke aanwezigheid van de te controleren persoon en weigeren om mee te werken wanneer dit niet het geval is, terwijl anderen zonder verdere vragen de eisen van de inspecteurs meteen inwilligen. Wanneer meldkameroperatoren weigeren de opzoeking in de ANG door te voeren, richten inspecteurs zich tot een collega met binnendienst om de identiteitscontrole toch te kunnen uitvoeren.

> "De meldkamer wil het niet altijd doen, dus wij doen het via een collega die aan de camera's kan. We vragen een index van de wagen, zo kennen we de identiteit van

> de eigenaar. Indien de eigenaar geen bedrijf is, kijken we na of de eigenaar gekend is." – Jonas

Het veldwerk toont aan dat politiebeambten uit eenzelfde dienst zelden tegen de aanvragen van hun (naaste) collega's ingaan. Eerder in dit hoofdstuk omschreef ik reeds dat de solidariteit tussen inspecteurs onderling, werkzaam binnen eenzelfde politiekorps, niet onbegrensd is, maar eerder gebonden blijkt aan de collega's waarmee men nauw samenwerkt (zie paragraaf 8.1.3.1.). Zij lijken hen blindelings te vertrouwen en stellen hun motieven nauwelijks in vraag. Het uitvoeren van een identiteitscontrole is op die manier steeds mogelijk.

8.2.2.2. Geweld: het voor de hand liggend alternatief?

Politiebeambten zijn één van de weinige actoren die door de wet gerechtigd zijn geweld toe te passen, al is dit wel onderhevig aan welbepaalde voorwaarden. Zo stelt artikel 37 van de WPA dat politiebeambten geweld mogen gebruiken "om een wettig doel na te streven dat niet op een andere wijze kan worden bereikt" en dat "het geweldsgebruik redelijk moet zijn en in verhouding tot het nagestreefde doel". Politiebeambten lijken bij de uitvoering van identiteitscontroles in het kader van twee verscheidene doeleinden geweld te gebruiken. In het eerste geval reageren zij op geweld vanwege een burger.

> "Als er fysiek geweld gebruikt wordt, dan gebruiken we fysiek geweld terug in verhouding tot het geweld dat tegenover ons gebruikt wordt en automatisch is dat ook een gerechtelijk PV, weerspannigheid of slagen aan een ambtenaar." – Franky

> "Ik ben gebeten geweest door iemand die we moesten controleren tijdens een oproep inzake intrafamiliaal geweld. Maar die bleef maar bijten en ja dan heb ik een slag gegeven." – Philippe

In het tweede geval kennen politiebeambten zelf als eerste geweld toe. Dit bijvoorbeeld wanneer de te controleren persoon weigert om mee te werken. Zo meent een participant het volgende: "Het gebeurt dat mensen zich niet laten doen en ja dan hebben we niet echt de keuze. Dan moet je geweld gebruiken". Een andere politieman verwoordt het dan weer zo: "(…) ja gebruik van klemmen en zo, dat ziet er soms akelig uit langs buiten, maar ja dat is nu eenmaal … als praten niet helpt, zijn er andere dingen". In dit opzicht verwijst een aantal participanten evenzeer naar het beschermen van de autoritaire status, zoals reeds besproken in paragraaf 8.2.1.3. Indien politiebeambten een welbepaalde handeling vorderen, maar burgers niet toestemmen, dan aanschouwen zij geweld als een soort 'noodzakelijk kwaad', vermits hun autoriteit als politieman/vrouw anders in het gedrang dreigt te komen.

> "Het moet gewoon. (...) je kan niet zeggen jij hebt daar geen goesting in, jij hebt niks bij, weet je misschien de volgende keer, nee dat gaat niet. Eenmaal dat je die stap genomen hebt, is er geen weg terug." – Martijn

> "Alles hangt af van de situatie. Als ik zie dat de mensen meteen goed meewerken, dan verloopt alles zeer rustig. Als dat mensen zijn die al meteen beginnen te reclameren en die denken dat ze alleen maar rechten hebben, wel dan gaan wij onze stem al wat beginnen te verheffen. We gaan niet meteen naar het hoogste

> niveau, maar we gaan toch al wel een niveau hoger staan, zodat de mensen begrijpen dat wij altijd het laatste woord zullen hebben." – Louis

In het licht van de bovenstaande bevindingen zijn er opnieuw een aantal verschillen op te merken tussen algemene en gespecialiseerde diensten. Ik maakte in het vorige hoofdstuk duidelijk dat het personeel van de beide diensten zich een ander imago toeschrijft: daar waar politiebeambten van gespecialiseerde diensten zichzelf identificeren met het beeld van een *crimefighter*, omschrijven inspecteurs van algemene diensten zich hoofdzakelijk als *caregivers* (zie paragraaf 7.1.4.). Net als in de studie van Terpstra en Schaap (2013) eisen crimefighters veel strikter dan caregivers dat burgers hun bevelen opvolgen. Via de creatie van een angstaanjagend imago trachten zij dit doel te behalen. "(…) we zijn allesbehalve de beertjes en kusjes brigade", aldus een politieman. Doorheen het veldwerk geven zij aan doelbewust gebruik te maken van een harde aanpak en agressieve politietactieken om de medewerking van burgers af te dwingen, die dan wel meer steunt op angst dan op de intrinsieke bereidwilligheid om te coöpereren.

> "Mensen weten dat wij de botte bijl hanteren en die reputatie moet blijven. Ze moeten weten dat als wij tussenkomen, dat niet alleen maar is om te praten. Als wij overgaan tot een arrestatie, dan zullen we ze pijn doen en het is belangrijk dat ze dat beseffen." – Louis

> "Ja we hebben graag een impact op mensen. Wat was het nut nu van die mannen naar de grond te brengen met die handboeien? Niks, maar dat heeft wel een grote psychologische impact." – Rik

Of het toegekende geweld in deze gevallen "een wettig doel nastreeft dat niet op een andere wijze kan worden bereikt, redelijk is en in verhouding staat tot het nagestreefde doel", zoals gestipuleerd in artikel 37 WPA, is dan weer een andere vraag. Zulke onderzoeksbevindingen kunnen eerder negatief worden genoemd, daar onderzoek reeds heeft aangetoond dat politiegeweld het verkrijgen van medewerking van burgers niet bevordert, maar wel belemmert (Stoutland, 2001; Tankebe, 2009). De observaties bevestigen grotendeels het verschil tussen beide soort diensten: hoewel ik over het algemeen maar in een beperkt aantal situaties fysiek geweld heb vastgesteld in de interacties met burgers, komt het merendeel van deze situaties voor tijdens de observaties bij gespecialiseerde diensten. De waargenomen verschillen in het gebruik van fysiek geweld tussen algemene en gespecialiseerde diensten kunnen, naast de diverse imago's die zij zichzelf toekennen, mogelijks ook worden verklaard door de aard van hun takenpakket. Zo reageren gespecialiseerde diensten, zoals reeds vermeld, op meer ernstige vormen van criminaliteit, waaronder wapendracht, bendevorming en terreur. De kans dat er bij zulke misdrijven sneller geweld wordt vereist, is wellicht groter dan bij de – eerder banale, maar veel voorkomende – zaken waarmee algemene diensten zich moeten bezighouden, zoals geluidsoverlast, verkeersinbreuken, enzovoort (zie paragraaf 7.1.2.1.).

Verbaal geweld komt daarentegen zowel in algemene als gespecialiseerde diensten op gelijke wijze aan bod. Opmerkelijk is dat dit soort geweld voornamelijk waar te nemen is binnen de muren van het politiecommissariaat of in de combi, *backstage* dus (zie paragraaf 2.2.1.). Ik verwijs in dit opzicht naar een observatieshift in politiezone Diagondaal waarbij twee politiemannen stoten op een groepje toeristen dat op straat foto's aan het nemen is. Eén van de inspecteurs vermoedt dat het gaat om toeristen uit Azië en refereert naar de

groep met de bewoording 'chop choy'. Hij meent zijn collega aan om even te stoppen, omdat ze de weg zouden versperren. Eenmaal ze bij het groepje toeristen zijn aangekomen, reageert de inspecteur correct en vraagt hij op een beleefde wijze aan de betrokkenen om zich op het voetpad te begeven. In een ander voorbeeld spotten enkele politiemannen een vrouw die aan het telefoneren is achter het stuur. Eén van hen omschrijft haar met het woord 'slet'. Zodra ze de vrouw hebben staande gehouden en haar terechtwijzen voor de verkeersinbreuk, reageren de politiemannen streng en kordaat, maar is er van beledigende opmerkingen geen sprake (meer). Het formuleren van krenkende uitspraken 'achter de schermen' kan als copingsmechanisme fungeren voor de psychologische en emotionele druk die politiebeambten ervaren doorheen de uitoefening van hun beroep (Paoline, 2003). Uiteraard dreigt er op die manier intern een soort van gedoogbeleid te ontstaan waarin beledigende opmerkingen getolereerd worden: politiebeambten aanvaarden het of doen zelfs mee "to be part of the group" (Punch, 2000, p. 316). In paragraaf 6.2.2.7. verwees ik reeds naar Bowling en Phillips (2003) die beweren dat er voor zulke tendensen moet worden opgepast, doordat ze snel (en onbewust) kunnen doorsijpelen tot op frontstage niveau en politiebeambten hun handelen daarop gaan baseren (ook al geloven sommigen dat ze correct en niet 'gebiased' te werk gaan).

Wat dan het waargenomen verbaal geweld op frontstage niveau betreft, verwees ik reeds naar een politie-inspecteur die uit het niets een groepje jonge mannen aanspreekt met de term 'meisjes' om hen te provoceren (zie paragraaf 6.2.2.6.). In een ander voorbeeld uit de observaties in politiezone Diagondaal vraagt een politiebeambte aan een gearresteerde zwarte man of hij vorige week ook al niet werd aangehouden. De man antwoordt van niet, waarop de politieman dan weer zegt: "Jullie lijken toch allemaal op elkaar". Meteen nemen twee andere inspecteurs het voor de man op door aan de politiebeambte duidelijk te maken dat het fout en onprofessioneel is om dergelijke uitspraken te doen. Door de reactie van de inspecteurs is de situatie niet verder geëscaleerd, wat mogelijks wel had kunnen gebeuren doordat de gearresteerde man (terecht) erg kwaad is geworden op de politieman die de uitspraak heeft gedaan. Uiteraard mag hierbij het risico op sociaal wenselijk handelen niet uit het oog worden verloren. Dat politiebeambten het toekennen van geweld trachten te verbergen of te beperken tot een minimum bij de aanwezigheid van een onderzoeker, is een hypothese die al in heel wat studies tot uiting is gekomen (Westmarland, 2001b; Sollund, 2006). In de paragrafen 3.1. en 4.2.5. verwees ik daarenboven reeds naar een aantal wetenschappelijke onderzoeken en rapporten uitgebracht door mensenrechtenorganisaties en verscheidene gebeurtenissen in de (nationale) pers waarin burgers de politie van een gewelddadige aanpak beschuldigen, wat het ontkennen van geweld op frontstage niveau vrij onmogelijk maakt.

Dat het plegen van geweld, en dan in het bijzonder fysiek geweld, een zeer delicate zaak blijkt te zijn voor politiebeambten, is een stelling waarover bijna alle participanten het eens zijn, ondanks de bovenstaande bevindingen. Zoals al eerder toegelicht in het vorige hoofdstuk, leeft bij heel wat participanten de overtuiging dat leidinggevenden en justitiële actoren geen of onvoldoende begrip tonen voor het eventuele geweld dat zij moeten gebruiken in interacties met burgers (zie paragraaf 7.1.3.4.).

> "Als je geweld toepast in een wettelijk kader zou je in sé geen schrik moeten hebben, maar dat is het ook niet. Ook al ben je perfect in je recht, je kan nog altijd bestraft worden omdat je eigenlijk uw werk doet. (...) elke klacht die tegen ons wordt ingediend, die wordt zo serieus genomen en streng opgevolgd." – Karel

> "Ik en mijn collega waren ooit getuige van een sackjacking door een aantal jongeren. Wij hebben hen achtervolgd en ik werd toen door één van hen geslagen met het uiterste stuk van een universele boor. Uiteindelijk hebben we de jongeren kunnen arresteren. Een aantal dagen later krijgen we het nieuws dat die al zijn vrijgelaten en dat wij ons moeten gaan verantwoorden voor het toebrengen van slagen en verwondingen aan die jongeren. Ja dat is erg frustrerend." – Luc

Heel wat politiebeambten hebben het gevoel dat zij alsmaar vaker worden bestraft in plaats van beschermd. Toch zijn er ook een aantal onderzoeksbevindingen naar boven gekomen die dit gegeven in zekere zin tegenspreken. Zo deelde bijvoorbeeld een politieman mee na een interview – off the record dus – dat ik een belangrijke interventie had gemist. Hij verwees naar een gevecht waarbij een commissaris van een andere politiezone betrokken was. Deze laatste kon namens de participant niet onschuldig worden genoemd en zou medeverantwoordelijk zijn geweest voor het geweld. Het PV dat werd opgesteld naar aanleiding van dit gevecht bleek echter enkel betrekking te hebben op de betrokken burger en niet op de commissaris, ten einde te vermijden dat hij in een negatief daglicht zou komen te staan. In paragraaf 2.2.1. verwees ik reeds naar Van Maanen (1974) die het in dit opzicht heeft over een 'lay low or cover your ass attitude'. De participant maakte duidelijk dat hij niet in de schoenen had willen staan van de politiebeambten die zijn tussengekomen, omdat hij niet zou weten hoe te reageren in zulke omstandigheden. Dit voorbeeld toont bijgevolg aan dat er binnen de politie sprake is van een zwijgcultuur waarbij het wangedrag van collega's wordt verzwegen, zoals ook eerder besproken, en maakt duidelijk dat politiebeambten over een erg grote machtspositie beschikken bij het definiëren en selecteren van criminaliseerbaar gedrag: zij bepalen met andere woorden wie in officiële documenten, zoals PV's, geregistreerd komen te staan als slachtoffer en dader, en bijgevolg wel of geen risico lopen op een strafrechtelijke vervolging (Clairmont & Kim, 2003). Dit voorbeeld dient met een zekere voorzichtigheid te worden opgevat, ik was immers zelf niet betrokken bij het hele gebeuren en heb daardoor niet kunnen vaststellen wat er precies gaande was. Daarenboven is deze participant de enige die expliciet toegeeft dat er van dergelijke wanpraktijken sprake is, waardoor het verkeerd zou zijn om deze bevinding te veralgemenen. Het is echter evenwel mogelijk dat soortgelijke gebeurtenissen wel bestaan, maar mij niet worden meegedeeld vanuit de wantrouwigheid die er heerst ten aanzien van mijn positie als onderzoekster en de aanwezigheid van een notaboek waarin alles genoteerd wordt (zie paragraaf 5.3.1.1.).

8.2.3. Error: als de uitvoering van een identiteitscontrole onmogelijk wordt

Het proces van uitvoeren kan tot slot nog worden gehinderd door omstandigheden buiten de wil van de gecontroleerde en de politiebeambte om. Dit blijkt het geval wanneer meldkameroperatoren aangeven niet beschikbaar te zijn voor een controle en/of er een technische storing is die het raadplegen van de politionele gegevensbanken (tijdelijk) onmogelijk maakt.

8.2.3.1. De meldkamer says no

In dit hoofdstuk maakte ik reeds duidelijk dat er namens heel wat participanten te weinig capaciteit heerst bij de meldkamer om alle binnenkomende oproepen en vragen van terreininspecteurs tijdig en accuraat te kunnen beantwoorden. De observaties bevestigen hetgeen zij beweren. Zo gebeurt het meermaals dat politiebeambten contact opnemen met de meldkameroperatoren, maar zij niet op hun vraag kunnen ingaan, omdat ze beweren

het erg druk te hebben of de radiolijn willen openhouden voor meer urgente zaken die zich op dat ogenblik afspelen in de zone. Op die manier kan een identiteitscontrole wel erg lang duren, wat namens een aantal participanten het risico op problemen meer reëel maakt.

> "(…) als je een auto controleert en het duurt wat lang, dat is ook voor ons soms ambetant, want dan sta je te keren en te draaien en uiteindelijk heb je het risico dat er toch altijd een confrontatie komt, je wilt wel dat dat vooruitgaat." – Bob

Dit heeft bijgevolg een invloed op de uitvoering van identiteitscontroles. In een klein aantal gevallen kiezen politiebeambten ervoor om de controle niet uit te voeren. Ze hebben geen zin om te wachten en willen zich met andere taken bezighouden. De observaties en interviews wijzen echter uit dat meeste participanten besluiten om toch een controle uit te voeren, maar dan, zoals reeds vermeld in paragraaf 8.1.3.1., via een (naaste) collega met binnendienst, doordat hij/zij doorgaans wel en snel hulp kan bieden. Deze keuze blijkt een grote impact te hebben op de (uiteindelijke) registratie van identiteitscontroles, maar daarover later meer.

8.2.3.2. Computer says no

Het veldwerk wijst uit dat de politionele gegevensbanken sporadisch technische storingen kennen, waardoor politiebeambten niet onmiddellijk kunnen overgaan tot een controle. In zulke situaties blijken politiebeambten uit verscheidene oplossingen te kiezen. Een eerste optie betreft het simpelweg afbreken van de controle. Om dit te illustreren verwijs ik naar een voorbeeld uit de observaties in politiezone Diagondaal. Twee politiebeambten besluiten om een auto staande te houden, omdat ze het voertuig menen te herkennen uit een voorgaand dossier. Ze willen de bestuurder aan een identiteitscontrole onderwerpen en roepen de meldkameroperator op. Deze laatste deelt hen echter mee dat het systeem "platligt". Wanneer de inspecteurs vragen hoe lang de technische storing zal aanhouden, antwoordt de meldkameroperator dat hij daarover geen informatie heeft. De terreininspecteurs wachten nog even af, maar besluiten, wanneer zij een andere oproep krijgen toegewezen, om de bestuurder te laten gaan. Het kan in dit geval ook gebeuren dat politiebeambten de naam van de betrokkene(n) noteren in hun notitieboek. De identiteit van de staande gehouden persoon kan dan wanneer de technische storing voorbij is, worden gecontroleerd in de gegevensbanken[31]. Een laatste mogelijkheid is tot slot dat politiebeambten de te controleren persoon ophouden tot dat de technische storing voorbij is. Doorheen de observaties is dit slechts eenmaal gebeurd. Zo hebben enkele inspecteurs een man een halfuur lang laten wachten. Zij wouden absoluut een controle uitvoeren, omdat ze hem meenden te herkennen van een opsporingsbericht. Hoe politiebeambten omgaan met dit soort problemen, hangt met andere woorden opnieuw af van een aantal pragmatische overwegingen die reeds eerder in dit proefschrift werden besproken, zoals het nut en de ernst die zij koppelen aan de reden voor de controle, het aantal toegewezen oproepen (werklast) en het tijdstip van de werkshift. Men kan bijvoorbeeld op basis van bevindingen uit het vorige hoofdstuk veronderstellen dat politiebeambten ertoe neigen een identiteitscontrole te laten vallen wanneer de werkshift er bijna op zit en/of ze een groot aantal opdrachten te volbrengen hebben, terwijl dit dan weer niet het geval is wanneer er weinig oproepen binnenkomen of ze de reden voor de

[31] Zoals reeds vermeld in paragraaf 8.2.2.1. kan in zulke gevallen enkel de ANG-consultatie worden geraadpleegd, daar een ANG-controle slechts is toegestaan wanneer de te controleren persoon zich in de fysieke aanwezigheid bevindt van de politiebeambten die de identiteitscontrole wensen uit te voeren.

controle zelf ernstig inschatten, zoals in het laatst aangehaalde voorbeeld uit de observaties het geval is.

Tussentijdse reflectie

In dit hoofdstuk werd het uitvoeren van een identiteitscontrole omschreven als een driestapsgewijs proces, al blijft het belangrijk om te benadrukken dat niet iedere identiteitscontrole deze drie stappen ook effectief doorloopt. Dit proefschrift hanteert een brede definitie van het concept 'identiteitscontrole', waarvan reeds sprake is van zodra een politiebeambte zicht heeft op het identificatiebewijs van een persoon, doordat hij/zij op die manier over een heleboel privacygevoelige informatie komt te beschikken. Deze informatie beïnvloedt het verdere verloop van een controle door de aanwezigheid van stereotiepe assumpties in de hoofden van politiebeambten. Zij bepalen bij een tussenkomst wie slachtoffer is en wie dader. Individuen, gecategoriseerd als dader, worden al snel onderworpen aan een streng toezicht, waarbij de eigen identiteit nader wordt gecontroleerd in de politionele gegevensbanken, terwijl een omstandige politiecontrole dan weer een uitgesloten zaak blijkt voor individuen die worden geïdentificeerd als slachtoffer of getuige. Politiebeambten houden bij deze beoordeling zowel rekening met de soort criminaliteit (situationele kenmerken) als met de persoonseigenschappen (daderkenmerken) van de betrokken individuen. Door de uitvoering van (omstandige) controles te baseren op stereotypen die sommige personen plaatsen in een slachtofferpositie en anderen in een daderpositie, bestendigen politiebeambten deze stereotiepe ideeën, doordat criminaliteit gepleegd door individuen in een slachtofferpositie zelden of niet wordt opgespoord.

Indien politiebeambten besluiten om de identiteit van een individu te doorzoeken in het rijksregister en/of de Algemene Nationale Gegevensbank, dan dienen zij beroep te doen op een andere collega, doordat zij vanop het terrein geen rechtstreekse toegang hebben tot deze databanken. Vanuit de politieschool en het lokale politiekorps wordt politiebeambten, dan wel op een formele of informele wijze, aangeleerd dat meldkameroperatoren in dit opzicht een belangrijke rol spelen. Door via de politieradio de meldkamer op te roepen voor een identiteitscontrole, zijn alle beschikbare politieploegen op de hoogte van de activiteiten die zich voordoen in de zone. Niet alle politiebeambten zijn echter voorstander van deze controlemethode. Vanuit de overtuiging dat de meldkamer overbevraagd is en wat gebrekkig te werk gaat, verkiezen sommige participanten contact op te nemen met een (naaste) collega die op dat ogenblik werkzaam is in het politiecommissariaat voor een raadpleging van de politiedatabanken. Politiebeambten willen op een zo efficiënt mogelijke manier te werk gaan en gaan in dit opzicht op zoek naar alternatieve oplossingen die toelaten een controle snel af te ronden, waarbij het ombuigen van de wet soms noodzakelijk blijkt. Bijvoorbeeld, wanneer een persoon bij een controle geen identificatiebewijs kan voorleggen, dan stipuleert de Wet op het Politieambt dat hij/zij moet worden meegenomen naar het politiecommissariaat ten einde via verder onderzoek zijn/haar identiteit te achterhalen. Deze werkwijze wordt door politiebeambten ervaren als omstandig, waardoor zij verkiezen om de controle toch ter plekke uit te voeren door zich te baseren op de voor- en achternaam die een persoon meegeeft. Door vervolgens via instant messaging technologieën op smartphones foto's te delen van de betrokkene met de collega die de gegevensbanken raadpleegt, trachten politiebeambten te achterhalen of de namen die hij/zij meegeeft, correct zijn. Aan de personen die onderworpen worden aan deze controlemethode wordt vaak geen toestemming gevraagd, wat een aantal vragen doet rijzen in verband met hun recht op

privacy. Volgens de participanten stemmen hun leidinggevenden stilzwijgend toe met deze methode, wat op zijn minst zorgwekkend te noemen is doordat zij verantwoordelijk zijn voor de aansturing van hun personeel. Er zijn in dit opzicht niet alleen verschillen waar te nemen tussen de twee politiekorpsen onderling, maar ook tussen de afzonderlijke diensten in ieder politiekorps. Zo worden identiteitscontroles in politiezone Maraudijk vaker uitgevoerd in communicatie met de meldkamer in vergelijking met politiezone Diagondaal en beroepen inspecteurs uit gespecialiseerde diensten zich vaker dan inspecteurs uit algemene diensten op deze alternatieve controlemethoden. De beroeps- en dienstculturen waarmee politiebeambten in aanraking komen, en het gevoerde beleid van de eigen leidinggevenden hebben dan ook een zekere invloed op hun individuele controlepraktijk. Het is en blijft echter evenzeer belangrijk om oog te hebben voor het individu, doordat er binnen eenzelfde dienst tevens verschillen waar te nemen zijn in de werkwijzen die politiebeambten hanteren. De zogeheten politiestijl waarover zij beschikken, vormt daarvoor een mogelijke verklaring. Zo hechten sommigen een groot belang aan het consistent opvolgen van interne richtlijnen en procedures, terwijl anderen veeleer vanuit een pragmatische invalshoek te werk gaan, waarbij het eigen belang primeert. De individuele politieman/vrouw blijft met andere woorden de hoofdrolspeler doorheen de uitvoering van een identiteitscontrole, doordat hij/zij over de agency beschikt om te bepalen hoe er (uiteindelijk) te werk wordt gegaan.

Het tweede deel van dit hoofdstuk beargumenteerde dat een identiteitscontrole al snel kan uitmonden in een conflictsituatie wanneer de coöperatie tussen politie en burger stroef verloopt. Om een vlotte samenwerking te bewerkstelligen, hanteren politiebeambten verscheidene strategieën waarbij uitgangspunten uit het gedachtegoed rond procedurele rechtvaardigheid worden onderstreept. Het aannemen van een respectvolle en correcte houding, alsook op transparante wijze kaderen wat de reden is van een politiecontrole, wordt in dit opzicht niet door alle participanten, maar toch door de grote meerderheid omschreven als een succesformule. Wanneer burgers onbeleefd reageren en de autoriteitspositie van de politie in twijfel trekken, dan komen deze 'privileges' te vervallen. Bradford en Loader (2016) menen in dit opzicht dat "stop and search is about control and the assertion of order and the effort to do this implicates not only 'fighting crime' but also regulating and disciplining populations" (p. 241). Via de uitvoering van een controle kunnen politiebeambten ten aanzien van 'ongehoorzame' burgers beklemtonen 'wie de baas is' en op die manier de macht behouden over de sociale orde in de samenleving door hen te disciplineren naar de heersende (en gewenste) gedragsnormen. Zulke politietactieken hebben echter, volgens Miller, Bland en Quinton (2001), "the possibility to damage police legitimacy and hamper the effectiveness of policing in the longer-term" (p. 84), zeker wanneer ze processen van ongelijkheid en willekeur (blijven) voeden. Door de stereotiepe denkkaders waarover politiebeambten beschikken, dreigt er een vicieuze cirkel te ontstaan die een vlotte samenwerking met welbepaalde (groepen) personen moeilijk of zelfs onmogelijk maakt. Aan de hand van het onderstaande schema leg ik dit nader uit.

Figuur 8 – vicieuze cirkel stereotypen en gebrekkige coöperatie

Vanuit een symbolisch interactionistische invalshoek kunnen we aannemen dat de hypothese dat sommigen 'moelijker' doen dan anderen, voor heel wat participanten een harde(re) aanpak legitimeert ten aanzien van individuen, gecategoriseerd als 'probleemmakers', wat bij deze laatsten een gevoel van onrecht kan veroorzaken en alzo de motivatie om mee te werken, afneemt. Een gebrekkige coöperatie creëert dan weer op zijn beurt extra wantrouwen bij politiebeambten vanuit de veronderstelling dat individuen iets te verbergen hebben, wat aldus opnieuw een streng(er) politieoptreden verantwoordt. Op die manier worden bestaande stereotiepe denkpatronen in stand gehouden en riskeren ze in de hoofden van politiebeambten het systematisch controleren van bepaalde bevolkingsgroepen onterecht te legitimeren. Bij burgers kan er daardoor al snel een gevoel van machteloosheid ontstaan en geraakt het vertrouwen en geloof in de politie als een correcte en eerlijke organisatie, aangetast (Çankaya, 2015).

Hoofdstuk 9: Terugkoppelingsmechanismen op het niveau van de de politieman/vrouw en de politieorganisatie

In dit hoofdstuk sta ik nader stil bij de wijze waarop terugkoppelingsmechanismen ten gevolge van uitgevoerde politiecontroles zich veruitwendigen op micro- (doorheen de interactie politie-burger), meso- (ten aanzien van de politieman/vrouw als lid van een dienst binnen de politieorganisatie) en macroniveau (ten aanzien van de samenleving). Processen van terugkoppeling geven, aldus Herold en Greller (1977), aan individuen en organisaties de mogelijkheid om betekenis te geven aan een uitgevoerde praktijk, niet alleen ten aanzien van zichzelf, maar ook ten aanzien van anderen.
Op microniveau ga ik eerst en vooral na wanneer een identiteitscontrole als 'succesvol' wordt omschreven door de politieman/vrouw die ze heeft uitgevoerd, oftewel hoe terugkoppeling ten aanzien van de eigen handeling(en) vorm krijgt. Niet alleen het opsporen en bestrijden van criminaliteit blijken in dit opzicht een rol te spelen. Wanneer dan wordt vastgesteld dat de gecontroleerde een wetsovertreding heeft begaan, dan kan de politionele respons ten aanzien van hem/haar twee verscheidene vormen aannemen: eerder formeel via de uitvaardiging van een proces-verbaal, en informeel via een berisping. Meer concreet wil ik begrijpen wanneer en waarom politiebeambten besluiten om over te gaan tot het verbaliseren van een misdrijf, en wanneer en waarom niet.
In tweede instantie, op mesoniveau, wordt de wijze waarop de politie als beroepsorganisatie feedback geeft op het individuele controlebeleid van haar werknemers, centraal geplaatst. Wordt politiebeambten de mogelijkheid geboden tot zelfreflectie? Is er sprake van een individuele terugkoppeling of intervisie; van mentor tot politiebeambte, of verloopt de feedback eerder op het niveau van de (eigen) groep of dienst?
In het laatste deel van dit hoofdstuk wordt tot slot de registratie van identiteitscontroles nader onder de loep genomen. Ik wens eerst en vooral te onderzoeken of identiteitscontroles worden geregistreerd in België en zo ja, hoe. Op die manier kan de politie aan de samenleving, op macroniveau, inzicht bieden in haar controlepraktijken. Daarnaast zal ik ook exploreren welke redenen politiebeambten naar voor brengen om te legitimeren waarom registratie wel of niet mogelijk/nodig is.

9.1. De efficiëntie van identiteitscontroles bekeken door de politiebril

In de komende paragrafen staan in eerste instantie de percepties van politiebeambten over de efficiëntie van identiteitscontroles als een vaak gebruikte politiebevoegdheid, centraal. 'Aanschouwen politiebeambten identiteitscontroles als een efficiënte politiepraktijk en, zo ja, op welke manier uit zich dit?', zijn vragen die ik in dat opzicht nader zal onderzoeken. Als er dan doorheen de uitvoering van een controle criminaliteit wordt opgespoord, beschikken politiebeambten over de macht om te bepalen of, en hoe ze daarop reageren. Ik ga bijgevolg na op basis van welke gegevens zij besluiten om wetsovertredingen al dan niet te verbaliseren.

9.1.1. Inefficiënt op papier, efficiënt in de hoofden van politiebeambten?

Het is niet alleen binnen politiemiddens, maar ook binnen politieke kringen dat identiteitscontroles naar voor worden geschoven als een efficiënt middel in de strijd tegen criminaliteit (Delsol, 2015). Als er bijvoorbeeld op een welbepaalde locatie een reeks criminele feiten heeft plaatsgevonden, wordt er daaropvolgend steevast ingezet op systematische politiecontroles ten einde preventief te werk te gaan en criminaliteit vroegtijdig op te sporen (zie bv. Decré, 2019; Staes & Dujardin, 2020).

Vertrekkende vanuit deze opvatting, wil dit impliceren dat een identiteitscontrole zowel een positief als negatief resultaat kan kennen, wat naar mijn terminologie betekent dat er respectievelijk wel of geen wetsovertreding wordt opgespoord. Doordat de politie bij een reactieve identiteitscontrole haar tussenkomst baseert op een oproep om bijstand vanwege een burger, doorgaans naar aanleiding van wat hij/zij aanschouwt als criminaliteit, valt het te veronderstellen dat de kans op het detecteren van wetsovertredingen logischerwijs groter is dan bij een proactieve identiteitscontrole, waarbij politiebeambten slechts reageren op basis van het vermoeden dat een misdrijf zal plaatsvinden of reeds heeft plaatsgevonden in het verleden (Carrington, Puthucheary, Rose & Yaisawarng, 1997). De antwoorden van verscheidene participanten lijken deze hypothese te ondersteunen. Op de vraag wat doorgaans het resultaat is van een proactieve identiteitscontrole uitgevoerd door de politie, antwoordt een politieman het volgende: "In 90% van de gevallen of misschien zelfs in 95% van de gevallen is het negatief. Maar je doet die controles juist voor dat die 5% of misschien zelfs die 1% gepakt worden". Een collega verwoordt het gelijkaardig: "Ik denk in 80% van de identiteitscontroles zal het resultaat negatief zijn". Andere participanten zijn dan weer, althans op het eerste zicht, een verschillende mening toegedaan en beargumenteren dat de meeste proactieve identiteitscontroles wél een positief resultaat kennen.

> Ik: "En wat is dan globaal genomen het resultaat van de controles die je uitvoert?"
>
> Jonas: "Positief. (...) het leidt altijd wel tot iets."

> Ik: "Wat is dan over het algemeen het resultaat van een proactieve identiteitscontrole?"
>
> René: "Hier in onze zone, dat is misschien vreemd om te horen, maar het is altijd positief."

Eerder vermeldde ik al dat het merendeel van de proactieve identiteitscontroles wordt uitgevoerd door gespecialiseerde diensten, terwijl het gros van de reactieve identiteitscontroles dan weer wordt uitgevoerd door algemene diensten (zie paragraaf 7.1.1.). Ik maakte in dat opzicht tevens duidelijk dat politiebeambten uit gespecialiseerde diensten slechts overgaan tot een identiteitscontrole wanneer zij er uitermate zeker van zijn dat die een positief resultaat zal opleveren, ten einde hun anonieme status als politieman/vrouw zo veel mogelijk te beschermen. Wanneer ik dan naga wat politiebeambten verstaan onder het behalen van een positief resultaat, dan impliceert dit, in tegenstelling tot wat men kan veronderstellen, niet noodzakelijk dat er een misdrijf wordt opgespoord. Ook als een controle uitwijst dat de gecontroleerde reeds gekend staat voor één of meerdere misdrijven in de politionele gegevensbanken, aanschouwen zij de uitvoering ervan als geslaagd. Een bevinding die zowel geldt voor de meeste politiebeambten uit gespecialiseerde als algemene diensten, ook al kennen zij zichzelf doorgaans een ander imago toe en percipiëren zij hun rol als politieman/vrouw verschillend (zie paragraaf 7.1.4.). Een participant formuleert het bijvoorbeeld als volgt: "(...) hier de meeste mensen die ik controleer zijn wel altijd gekend. Het zijn wel altijd mensen die al ooit eens iets hebben uitgestoken, (...) dat is voor ons toch een goede indicatie altijd wel". Een andere inspecteur illustreert het dan weer op deze manier:

> Ik denk dat je misschien 5% hebt dat echt leidt tot een arrestatie en dat zijn dan meestal mensen die maatregelen hebben, zoals een bevel tot gevangenneming. Maar dat is inderdaad wel een hele kleine groep, dat zijn die 5%. Dan denk ik dat je 75% hebt of 70% waar dat de controle wel positief was in de zin van ze zijn gekend, maar die dan niet tot een arrestatie leidde, omdat ja ze zijn gekend, maar je kan … er is niks op heterdaad, ze hebben geen drugs op zak of er is niks verder dat je kan zeggen van oké daar kunnen we een proces-verbaal voor opstellen, en de overige dat zijn ... ja mensen die je controleert en die helemaal niet gekend zijn.

Voor politiebeambten vormt de informatie dat een individu gekend is voor voorgaande misdrijven een bewijs voor de effectiviteit van het politionele buikgevoel; of anders, dat hun criminaliteitsradar het bij het rechte eind heeft, wat opnieuw aantoont dat er binnen politiemiddens een groot belang wordt gehecht aan dit soort vaardigheden. Wanneer de Belgische wetgeving in beschouwing wordt genomen, die zoals al meermaals omschreven in dit proefschrift, stipuleert dat een proactieve identiteitscontrole slechts mag worden uitgevoerd middels het vermoeden dat een individu betrokken is bij criminaliteit, kunnen we ons afvragen of de veronderstelling dat hij/zij over een criminele voorgeschiedenis zou beschikken, daar wel kan en mag onder vallen. Als we verder bouwen op de bovengeschetste antwoorden en dus veronderstellen dat in het merendeel van de uitgevoerde (proactieve) controles wordt aangetoond dat de betrokkenen gekend staan voor criminaliteit in de politiedatabanken, dan zou dit kunnen betekenen dat politiebeambten doelgericht focussen op 'usual suspects', ook wel door sommigen 'pappenheimers' genoemd. In paragraaf 6.2.2.4. besprak ik reeds dat deze personen een groter wantrouwen oproepen vanuit de linken die er worden gelegd tussen hun crimineel verleden en de veronderstelde probabiliteit van het plegen van nieuwe feiten, maar toonde ik tegelijkertijd ook aan dat dit niet noodzakelijk impliceert dat zij effectief worden gecontroleerd. Deze bevindingen zijn dus in zekere zin tegenstrijdig en moeten bijgevolg met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Al valt het op basis van het veldwerk zeker niet te ontkennen dat politiebeambten personen controleren, omdat ze hen menen te herkennen uit voorgaande dossiers. Men kan zich bijgevolg afvragen wat het precieze nut is van pappenheimers aan een identiteitscontrole te onderwerpen, zeker als een aantal politiebeambten meegeeft dat in het merendeel van de gevallen er (uiteindelijk) geen criminaliteit wordt opgespoord. Voor sommigen gaat het dan vooral om het in het oog houden van de betrokkenen; door te controleren kunnen politiebeambten aantonen dat ze hen in het vizier hebben en bijgevolg moeten oppassen. Deze benadering sluit aan bij het kaderen van een politiecontrole als een ordeningsmechanisme, zoals Fassin (2013) en Bradford en Loader (2016) doen, waarbij het de bedoeling is om de als problematisch geïdentificeerde burger te disciplineren naar de gedragspatronen die de politie van de bevolking vereist (zie ook paragraaf 8.2.1.2.). Anderen verwachten dan weer op die manier preventief te werk te gaan, door de betrokkene te ontmoedigen om criminaliteit te plegen. Indien dit effectief het geval is, dan heeft de identiteitscontrole (op preventieve wijze) geleid tot het bestrijden van criminaliteit. Al bestaat uiteraard de mogelijkheid dat de criminaliteit dan gewoonweg verplaatst wordt naar een andere omgeving (Delsol, 2015). De antwoorden van de participanten kunnen onmogelijk worden vergeleken met cijfermateriaal, omdat identiteitscontroles en hun resultaten niet integraal en systematisch worden geregistreerd in de politiedatabanken, maar daarover straks meer. De observaties tonen dan weer aan dat het controleren van pappenheimers in sommige gevallen wel degelijk leidt tot het opsporen van criminaliteit. Zo besluiten enkele inspecteurs uit politiezone Diagondaal om een man te controleren, omdat hij goed gekend zou zijn bij de politie. De controle wijst uit dat de man geseind staat en meteen moet worden

overgebracht naar de gevangenis. In een ander voorbeeld, dan wel uit politiezone Maraudijk leidt de identiteitscontrole van een man die gekend staat voor druggebruik, tot het opsporen van een grote hoeveelheid drugs.
Toch tonen de observaties evenzeer aan dat heel wat controles van pappenheimers geen positief resultaat kennen in de zin dat er wel degelijk criminaliteit wordt opgespoord. Op die manier riskeren individuen vanuit het label dat hen wordt toegekend op systematische basis geconfronteerd te worden met omstandige politiecontroles. In paragraaf 8.1.3.3. beargumenteerde ik reeds dat iemands (crimineel) verleden – waar hij/zij daarenboven mogelijks niet eens officieel veroordeeld voor is – niet zomaar uitwisbaar is en hem/haar lang kan blijven achtervolgen, wat frustraties en een gevoel van onrecht kan creëren (McAra & McVie, 2005). Dit tast het vertrouwen in de politieorganisatie aan en heeft een negatieve invloed op de bereidheid van burgers om mee te werken en de beslissingen van politiebeambten te respecteren (Hinds, 2007; Gau & Brunson, 2010).

9.1.2. Het verbaliseren van misdrijven: een beredeneerde beslissing?

Indien politiebeambten doorheen de uitvoering van een identiteitscontrole in aanraking komen met een gerechtelijk feit, zoals het toekennen van slagen en verwondingen of het plegen van een diefstal, dan zijn zij namens artikel 40 van de WPA verplicht gesteld om een proces-verbaal uit te vaardigen. Betreft het een bestuurlijk feit, zoals openbare dronkenschap of geluidsoverlast, dan beschikken politiebeambten daarentegen over de mogelijkheid om zelf te bepalen of ze het misdrijf al dan niet vaststellen in een PV. De individuele politieman/vrouw beschikt dan ook in dit opzicht over een ruime discretionaire bevoegdheid en een grote machtspositie. Eerder in dit proefschrift werd de politie omschreven als een *gatekeeper* van het justitieel systeem: haar keuzes over het al dan niet verbaliseren van feiten, bepalen uiteindelijk welke dossiers bij het parket terechtkomen en alzo een risico lopen op een veroordeling (zie paragraaf 8.1.2.) Verscheidene gegevens/redeneringswijzen blijken deze beslissingen te beïnvloeden. Het valt wellicht niet te verbazen dat de houding van de burger opnieuw van groot belang is. Vertoont hij/zij geen respect voor de autoriteit van de politie, of wordt haar tussenkomt in vraag gesteld, dan riskeert de controle een zure afloop te kennen.

> "Gerechtelijk dan kunnen ze nog zo vriendelijk zijn als ze willen, maar dan zal ik het wel opstellen, want je weet nooit hoe dat het ervoor was, intrafamiliaal geweld bijvoorbeeld. Of is die persoon onvriendelijk tegen mij, ja je hebt een slag uitgedeeld, dat is dan pech voor u. Maar bij verkeer als ik ze aanspreek en ze reageren vriendelijk, sorry ik heb het echt niet gezien of ik ben het vergeten of iets anders, dan ben ik eerder geneigd om te zeggen een waarschuwing. Pakken ze uit tegen mij en doen ze moeilijk, ja dan kan het zijn dat ik wel extra gemotiveerd ben om een PV op te stellen." – Kaat

> "(…) ook het gedrag en het inzicht van de burger als die zegt van oké ik begrijp dat ik daarmee … eigenlijk mag je daar niet op afgaan, op het gedrag, de reactie van de burger. Ze hebben ons aangeleerd dat je eigenlijk puur naar de inbreuk moet kijken. Maar als de burger zegt oké ik had dit niet door en je kan die daar wel in volgen … soms zeggen ze ook van ja dat interesseert mij niet of … dan zijn we al rapper geneigd om daarvoor een boete te geven." – Bas

Naast onvriendelijk en onbeleefd zijn, wijst het veldwerk uit dat politiebeambten het evenmin appreciëren als burgers achterbaks reageren. Liegen over een inbreuk

bijvoorbeeld, wordt door heel wat participanten gekaderd als een respectloze houding die bijgevolg een strenge(re) reactie op het misdrijf mogelijk maakt. "Die is aan het telefoneren achter het stuur, die ga ik aanspreken. Als hij ontkent dat hij aan het bellen was, heeft hij prijs", aldus een inspecteur. Een andere politieman geeft dan weer het volgende antwoord:

> Als de persoon eerlijk is over het drugsbezit en het ook uit zijn zakken haalt, dan zorg ik ervoor dat hij het weggooit in bijvoorbeeld de riool en stel ik geen PV op. Maar als hij erover liegt en ik vind toch drugs, dan stel ik wel een PV op.

De observaties bevestigen deze bevindingen en wijzen uit dat burgers ook op een meer indirecte wijze de autoriteit van de politie kunnen minachten. Om dit te verduidelijken verwijs ik naar een observatieshift uit politiezone Diagondaal waarbij een vrouw wordt staande gehouden, omdat ze de straat is overgestoken wanneer het verkeerslicht op rood stond. De politiebeambten vragen haar identiteitskaart. De vrouw werkt goed mee, maar is verbaasd en begrijpt niet waarom ze wordt aangesproken. Eén van de inspecteurs legt uit dat ze een verkeersovertreding heeft begaan. Wanneer hij haar meedeelt dat de boete 58 euro bedraagt, stapt ze geërgerd weg. Hij zegt nadien het volgende tegen zijn collega: "Dat is gewoon geen respect hebben ten aanzien van mijn functie, door het rood stappen net als er een politiecombi voorbijrijdt". Hoewel de vrouw in dit voorbeeld mogelijks niet opzettelijk wou spotten met de autoriteit van de politie, doet ze dit volgens de politieman wel door voor zijn ogen een verkeersovertreding te begaan, wat dan ook in zijn opvatting een reactie legitimeert. Op papier ligt dus met andere woorden de verkeersovertreding aan de basis van het PV, terwijl in de realiteit het ervaren gebrek aan respect voor de politieautoriteit het PV ondersteunt.

In tweede instantie tonen de bekomen data aan dat politiebeambten zich evenzeer laten leiden door pragmatische redeneringen, gestoeld op een analyse van de gepercipieerde werklast. Het opstellen van een PV blijkt immers een minder voor de hand liggende keuze wanneer zij een drukke shift hebben vanwege een groot aantal oproepen en administratieve opdrachten, en/of er weinig personeel beschikbaar is door bijvoorbeeld ziekte, vakantieverlof of het volgen van een opleiding. Om dit te illustreren verwijs ik naar een observatieshift in politiezone Diagondaal waarbij twee politiebeambten worden opgeroepen voor een dronken man die mensen zou lastigvallen. De inspecteurs houden de man staande en voeren een identiteitscontrole uit. Hij blijkt niet gekend te zijn in de ANG, waardoor de inspecteurs besluiten om hem te laten gaan. Even later maken ze mij duidelijk dat ze de man in principe hadden kunnen onderwerpen aan een bestuurlijke arrestatie in het kader van openbare dronkenschap. Volgens de politiemannen zou de reactie op het gehele gebeuren een ruime tijd in beslag nemen, wat gezien het personeelstekort op dat ogenblik niet mogelijk is doordat zij beschikbaar moeten blijven voor meer urgente oproepen. Toch zorgt dit voorval voor de nodige frustraties bij één van de inspecteurs. Hij verwoordt het als volgt: "Dat irriteert mij echt. Hij valt iedereen lastig en we kunnen niks doen, want we zijn met te weinig en dat neemt te veel tijd in beslag". In paragraaf 2.2.1.2. verwees ik reeds naar Buvik (2016) die erg gelijkaardige bevindingen heeft vastgesteld en beargumenteert dat politiebeambten veeleer kiezen voor een strategie van *under*- of *nonenforcement*, die in het bovenstaande voorbeeld wordt gelegitimeerd door te wijzen op het personeelstekort en de nood om beschikbaar te blijven voor, wat de inspecteurs categoriseren als, 'meer urgente' oproepen. Opnieuw steunt dergelijke denkwijze op de overtuiging dat de politie er voornamelijk is om ernstige feiten op te sporen, terwijl dit in de realiteit slechts een klein deel van politiewerk uitmaakt.

Of een PV wordt opgesteld na een controle, hangt in zekere mate ook af van de waarde die politiebeambten eraan toekennen. Dat bij heel wat participanten de overtuiging leeft dat het parket zelden gevolg geeft aan processen-verbaal opgesteld in het kader van recreatief druggebruik/-bezit, maar veeleer kiest voor een seponeringsstrategie, werd in paragraaf 7.1.2.4. duidelijk gemaakt. Zulke percepties blijken een invloed te hebben op de reactiepatronen van politiebeambten. De observaties wijzen namelijk uit dat wanneer er (soft)drugs worden gevonden doorheen de uitvoering van een controle of fouillering, sommige participanten de drugs wel afnemen, maar de inbreuk niet verbaliseren "omdat dat toch geen zin heeft", aldus de exacte woorden van een participant. Ook ten aanzien van een aantal (lichte) vermogensdelicten blijken dezelfde ideeën te bestaan.

> Lionel: "(…) het parket in (naam stad), wij weten heel goed van bepaalde feiten dat is geen prioriteit en je kan daar een PV van opstellen, … moet dat? Maar dan gaat er niks van komen. En dat verandert dan wel."
>
> Ik: "Dus een laksheid dan eigenlijk?"
>
> Lionel: "Ja het is denk ik niet echt een laksheid in die zin dat het parket gewoon ook veel te veel werk heeft. En dus ze moeten ergens wel een soort van schifting maken tussen wat er echt belangrijk is en iets minder belangrijke zaken, wat dat je best niet tegen de gewone mens zegt, want die gaan dat niet verstaan. Voor hen is alles … hun zaak is voor hen belangrijk. Om een voorbeeld te geven, iemand die aangifte komt doen van een fietsdiefstal, dat is voor ons een vereenvoudigd proces-verbaal, we gaan daar niet te veel tijd in steken. We weten hier goed genoeg dat dat PV nooit naar het parket zal gaan."

Naast de waarde die politiebeambten koppelen aan het PV, blijken er bij ook heel wat participanten onduidelijkheden te bestaan over de vervolgingsregels die bepaalde misdrijven omkaderen. Opnieuw kan ik dit illustreren aan de hand van de feiten druggebruik en -bezit. Vele participanten weten niet wat wel en niet is toegestaan, waardoor de politionele reactie op drugs van politiebeambte tot politiebeambte kan verschillen. Zo maakt het veldwerk duidelijk dat enkele politiebeambten erg streng reageren, de drugs onmiddellijk afnemen en al dan niet een PV opstellen, terwijl anderen beweren dat er sprake zou zijn van een gedoogbeleid waarbij het bezitten van maximaal drie gram (soft)drugs wordt toegelaten. Om dit laatste te duiden, verwijs ik naar een observatieshift in politiezone Diagondaal waarbij politiebeambten in een plaatselijk parkje enkele mannen betrappen op het bezit van cannabis. De inspecteurs nemen noch de drugs af noch stellen ze een PV op, wel bevelen ze de mannen om het park te verlaten, omdat er kinderen rondlopen en zij bijgevolg niet willen dat minderjarigen in contact komen met drugs. Zoals reeds benadrukt in paragraaf 6.1.3., kunnen ongelijke reactiepatronen leiden tot verwarring bij burgers en ontevredenheid opwekken wanneer zij voor dezelfde overtreding door de ene politiebeambte wel worden bestraft en door de andere niet (Tyler & Huo, 2002).

Tot slot is er de ernst die politiebeambten toekennen aan het misdrijf, wat vanuit twee verscheidene invalshoeken kan worden opgevat. Enerzijds kunnen politiebeambten rekening houden met de wijze waarop het politiereglement en/of het strafwetboek misdrijven bestraft en besluiten om, tijdens bijvoorbeeld drukke werkshifts of shifts met personeelstekorten, slechts gevolg te geven aan feiten die een strenge sanctie kennen[32].

[32] Zie hiervoor het voorbeeld met de taxichauffeur vermeld in paragraaf 7.1.2.4.

Anderzijds blijken, zoals al aangehaald in paragraaf 6.1.3., ook de waarden- en normenstelsels van politiebeambten een invloed te hebben op de wijze waarop zij misdrijven al dan niet moreel afkeuren.

> "Door het rood rijden met een voertuig is een derdegraads overtreding. Dat is ook al vrij ernstig om dat te laten passeren of een kindje dat niet in het correct beveiligingssysteem zit in een auto." – Bas

> "Indien ik iemand zie wildplassen, zou ik wel een opmerking geven, maar verder niets doen. Wanneer ik iemand in een winkel iets zie stelen, dan zou ik dat aan de beveiliging gaan zeggen, maar verder ook niets doen. Maar bij agressie, dan zou ik wel optreden in mijn hoedanigheid als inspecteur en verbaliseren." – Sander

In dit opzicht dient ook de soort politiestijl(en) waarover politiebeambten beschikken te worden aangehaald (zie paragraaf 2.2.2.). Om mijn argumentatie nader uiteen te zetten, verwijs ik naar een gesprek met twee politiemannen tijdens de observaties in politiezone Diagondaal. Ik vraag hen of ze bij het uitschrijven van PV's rekening houden met de reden(en) die burgers meegeven voor het plegen van een inbreuk. De ene politieman is vrij kordaat en antwoordt daarop het volgende: "Mensen hebben altijd een excuus, ik luister daar niet meer naar. Of ze nu man of vrouw, schoon of lelijk zijn, van mij krijgen ze altijd een boete". De andere politieman is het duidelijk niet met zijn collega eens. Hij vertelt dat hij naargelang de omstandigheden bepaalt of een PV al dan niet gepast is en geeft twee voorbeelden om dit te verduidelijken. In het eerste voorbeeld heeft hij een vrouw staande gehouden, omdat ze aan het telefoneren was achter het stuur. De vrouw was kaal, wat de politieman deed vermoeden dat ze ernstig ziek was en om die reden wou hij haar geen boete toekennen. In het andere voorbeeld begon een meisje na een controle hysterisch te wenen en roepen. Volgens de inspecteur was ze depressief en zou het opleggen van een PV haar nog meer van streek hebben gebracht. Dit gesprek toont met andere woorden aan dat de wijze waarop politiebeambten zich positioneren ten aanzien van de naleving en handhaving van wetgeving, in dit geval verkeersregels, niet alleen van invloed is op hun individuele controlebeleid (zie paragraaf 8.2.2.1.), maar ook op hun handhavingsbeleid. Daar waar de ene politiebeambte het plegen van verkeersinbreuken *not done* acht en consequent beboet vanuit een eerder wantrouwige blik ten aanzien van de bevolking, geeft de andere politieman weer rekening te houden met de toestand van de persoon die de inbreuk pleegt en open te staan voor zijn/haar verhaal, ten einde te kunnen bepalen hoe hij de situatie zal benaderen. Uit andere voorbeelden uit het veldwerk blijkt dat politiebeambten tevens rekening houden met hun eigen ervaringen met het plegen van inbreuken. Zo vertelt een inspecteur uit politiezone Maraudijk dat hij zelf soms sms't achter het stuur en het bijgevolg "nogal hypocriet" zou zijn van hem om daarop streng te reageren bij anderen. In een ander voorbeeld tevens uit politiezone Maraudijk, betrappen twee politiebeambten op een bloedhete zomerdag een groepje jongeren dat aan het zwemmen is in een kanaal. Ze spreken de jongeren daarop aan en bevelen hun om onmiddellijk uit het water te komen. De politieman die de leiding neemt, geeft hun louter een waarschuwing. Zijn collega reageert verbaasd en vraagt waarom hij geen PV opstelt. De politieman antwoordt dat hij in zijn jeugdjaren gedurende de zomervakantie zelf vaak is gaan zwemmen in kanalen en hij de jongeren bijgevolg een tweede kans wenst te geven.

Dat politiebeambten in welbepaalde situaties kunnen kiezen uit verscheidene reactiemogelijkheden (niet reageren, waarschuwing, PV, …) is, zoals al vermeld in de literatuurweergave, eigen aan de politiecontext in het bijzonder en street-level

bureaucracies in het algemeen. Het beperken van deze keuzevrijheid is volgens Leinfelt (2006) niet alleen onmogelijk, maar ook onwenselijk. Hoewel discretionaire macht kan leiden tot ongelijkheid en discriminatie, wanneer bijvoorbeeld twee burgers voor eenzelfde soort inbreuk op een ongelijke manier worden bejegend omwille van individuele kenmerken, zorgt het er ook voor dat politiebeambten rekening kunnen houden met de specificiteit van iedere situatie (Tillyer & Klahm, 2011; Myhill & Johnson, 2016). Eerder in deze paragraaf verwees ik reeds naar de terreinervaringen van een politieman waarbij hij bewust besluit om geen PV uit te schrijven naar aanleiding van een verkeersinbreuk vanuit de veronderstelling dat de betrokkene ernstig ziek is. Zulke beslissingen kunnen ertoe leiden dat politiebeambten op een meer humane manier worden gepercipieerd, en een grote(re) mate van steun en vertrouwen verkrijgen van burgers (Goldstein, 1963). In paragraaf 3.1.1.2. haalde ik reeds een aantal studies aan waarin wordt beargumenteerd dat de implementatie van procedural justice in de interacties die politiebeambten aangaan met burgers, belangrijker blijkt voor het welbevinden van deze laatsten in vergelijking met de effectieve uitkomst van de politionele tussenkomst. Het is dan wel essentieel dat politiebeambten op een transparante wijze duidelijk maken aan de gecontroleerde waarom een PV en/of arrestatie volgt, alsook dat deze beslissing niet gebaseerd is op subjectieve criteria, maar wel op wettelijk vastgelegde gronden. De bekomen onderzoeksbevindingen liggen echter niet helemaal in gelijke lijn met deze hypothese. Een paar observatieshifts wijzen namelijk uit dat zelfs indien politiebeambten burgers op een correcte wijze bejegenen en hen op een heldere manier toelichten waarom ze overgaan tot het beboeten van een inbreuk, er nog steeds een grote ontevredenheid kan optreden. In dit opzicht verwijs ik naar een observatieshift uit politiezone Diagondaal waarbij een politieman besluit om een bestuurder aan te spreken, omdat hij met zijn vrachtwagen geparkeerd staat op een fietspad. Hij legt de bestuurder op een kalme en duidelijke manier uit dat dit gezien de verkeersreglementering niet mag en dat hij vervolgens een PV zal opstellen. De man reageert erg boos en maakt de inspecteur duidelijk dat hij goederen moet leveren en dat onmogelijk op een andere manier kan doen. De politieman geeft toe zijn standpunt te begrijpen, maar benadrukt dat het laden en lossen van goederen namens de stadsreglementering slechts is toegestaan op welbepaalde tijdstippen, wat op dat ogenblik niet het geval is. De man begint de inspecteur verbaal te beledigen en rijdt gefrustreerd weg. Dat de politieman in dit voorbeeld op een transparante wijze aan de bestuurder vertelt dat hij een fout heeft begaan, alsook een zekere vorm van begrip opwerpt voor zijn standpunt, verandert niets aan de houding van de bestuurder ten aanzien van het opgelegde PV. Het is, meent Lipsky (2010, p. 9) net doordat burgers beseffen dat inbreuken twee soorten uitkomsten kennen: een positieve (geen PV) en een negatieve (wel een PV), dat de totstandkoming van een ontevreden gevoel meer waarschijnlijk wordt wanneer politiebeambten besluiten om toch te reageren. Het risico op het veroorzaken van wrevel blijft dan ook eigen aan politiewerk, hoe transparant en humaan de burger ook wordt bejegend. Dit neemt wel niet weg dat een correcte houding van de politiebeambten in het merendeel van de gevallen kan rekenen op een makkelijkere aanvaarding bij het publiek en dan ook bijdraagt tot een grote(re) legitimiteit (Tyler, 2005; Murphy, 2009).

9.2. Nood aan nazorg: wat na de identiteitscontrole?

In dit proefschrift werd reeds aangetoond dat politiebeambten een zekere aansturing krijgen bij de uitvoering van identiteitscontroles. Dit is bijvoorbeeld het geval tijdens de briefings die plaatsvinden in het begin van een werkshift, waarbij een leidinggevende zijn/haar personeel richtlijnen geeft over de toepassingsmodaliteiten van een welbepaalde

politieoperatie (zie paragraaf 7.1.2.). *Debriefings* zijn minstens even belangrijk en worden door Dyregrov (1997) omschreven als "a planned structure group activity, organized to review in detail the facts, thoughts, impressions and reactions following a (critical) incident as well as providing information on typical reactions to (critical) events" (p. 589). Het gaat met andere woorden om een vorm van nazorg die politiebeambten toelaat te reflecteren over de ondernomen handelingen in het beroepsveld, waarbij zij met collega's en/of leidinggevenden niet alleen kunnen bespreken wat er wel of minder goed is verlopen, maar ook de emoties die zij daarbij hebben ervaren, kunnen uiten (Van Praet, 2020).
Uit het veldwerk blijkt dat debriefings slechts worden gehouden bij grootschalige operaties die vrij occasioneel voorkomen. In de alledaagse setting van het politiewerk zijn er in de deelnemende politiekorpsen zo goed als geen debriefings (noch op individueel niveau noch op het niveau van de dienst). Nadat politiebeambten hun werkshift hebben beëindigd, werken zij vrij zelfstandig nog een aantal administratieve taken af, om nadien meteen naar huis te vertrekken. Bij het merendeel van de participanten is de nood aan een vorm van terugkoppeling en nazorg groot en dit op uiteenlopende vlakken. Verscheidene politiebeambten hebben het bijvoorbeeld over het gebrek aan de nodige ondersteuning bij een confrontatie met fysiek of verbaal geweld.

> "Dat het personeel hier, vooral de mensen op straat, is iets meer steun krijgen. (...) de zorg achteraf. Ik ben bijvoorbeeld gebeten geweest door iemand en de zorg achteraf van de zone uit was niet goed, laten we het zo zeggen. Ik kreeg geen steun, niemand was precies onder de indruk dat ik een bijtwonde had." – Paul

In paragraaf 8.2.1.3. verwees ik reeds naar de ervaringen van een paar politievrouwen die doorheen de uitoefening van hun beroep seksistische opmerkingen hebben gekregen van burgers. Wanneer ik hen vraag of ze daarover met iemand willen en kunnen praten, reageren ze erg verbaasd. Ze maken mij duidelijk dat het niet echt de bedoeling is om leidinggevenden daarmee te storen, al geven ze wel toe dat er daaraan meer aandacht moet worden besteed. Op basis van deze antwoorden, lijkt het met andere woorden alsof er in de directe relatie tussen een inspecteur en zijn/haar overste geen ruimte bestaat om te ventileren over zulke incidenten. Het valt te verwachten dat op die manier bij politiebeambten de overtuiging bestaat dat ze dat maar stilzwijgend moeten aanvaarden of op zijn minst (zelf) een plaats moeten geven.

Niet alleen op gewelddadige en traumatische gebeurtenissen, maar ook op de, zeg maar eerder doordeweekse opdrachten, missen politiebeambten een vorm van feedback, waarbij er aandacht moet worden besteed aan het uiteindelijke resultaat van een welbepaalde interventie en de manier waarop politiebeambten daarbij te werk zijn gegaan.

> Kaat: "Ja, soms wordt er weinig nog verder gecommuniceerd. Nu tegenwoordig als mensen … je beneemt die van hun vrijheid en die worden voorgeleid voor de onderzoeksrechter, dan hoor je wel van collega's wat ermee gebeurd is. Dat wel."
>
> Ik: "Maar je moet er zelf echt naar vragen? Het is niet dat bijvoorbeeld een hoofdinspecteur of een commissaris dat komt zeggen?"
>
> Kaat: "Weinig. Het gebeurt wel tegenwoordig, maar niet altijd. Je moet er inderdaad soms zelf achter vragen. Al is het niks strafrechtelijk, al is het gewoon iets anders, een collocatie geweest, maar dan heb je het einde van de shift, dus je weet niet hoe dat het is afgelopen, er zijn heel veel dingen waarvan je denkt ah ja dat zal wel oké zijn zeker, ik weet het niet."

Bij verscheidene deelnemers leeft het idee dat de politie (in de frontlinie) er vooral is om 'brandjes te blussen'; zijnde snel reageren op een oproep en ervoor zorgen dat het dringende gevaar geweken is. Wat er daarna gebeurt met de betrokken personen, wordt hen nooit of slechts zelden gecommuniceerd, en dit vinden ze jammer, enerzijds vanuit het daaruit voortvloeiende gebrek aan voldoening, en anderzijds vanuit een opgebouwd medeleven met de personen betrokken bij de interventie. Ik verwijs in dit opzicht naar één van de observaties in politiezone Diagondaal waarbij twee politiebeambten worden opgeroepen naar aanleiding van een geschil tussen een 11-jarige jongen, diens biologische ouders en toegewezen pleeggezin. Een jeugdrechter zou een aantal dagen geleden het ouderlijk gezag tijdelijk hebben ontzegd aan de biologische ouders, en de voogdij hebben toegewezen aan een pleeggezin. De biologische ouders zijn daar niet mee akkoord en willen de jongen dan ook terug komen ophalen. Wat volgt is een lange en hartverscheurende discussie tussen de jongen, zijn ouders en het pleeggezin. De jongen maakt duidelijk dat hij niet bij het pleeggezin wil blijven, en barst in tranen uit wanneer de politiebeambten hem meedelen dat hij wel zal moeten. De inspecteurs slagen er uiteindelijk in om de biologische ouders te kalmeren, en nadat die de woning van het pleeggezin hebben verlaten, vertrekken ze weer op patrouille. Eenmaal terug in de combi, wordt het al snel duidelijk dat de politiebeambten zelf aangedaan zijn door het hele voorval. Ze geven toe dat het in zulke situaties erg moeilijk is om als politieman/vrouw op te treden, net omwille van de complexiteit die deze soort interventies in zich dragen en de onzekerheid die dit bewerkstelligt. Zo benadrukken ze ook dat ze niet weten of ze de situatie wel op de meest gepaste (en juridisch 'correcte') wijze hebben afgehandeld, net door de vele emoties die ermee gepaard gingen bij de betrokken partijen en het ingewikkelde karakter van de vragen (bv. over het jeugdbeschermingsrecht) die hen werden gesteld. Wanneer ik de volgende observatieshift de politiebeambten aanspreek over het voorval en hen vraag of ze meer nieuws hebben over de toestand in het pleeggezin, antwoorden ze negatief. Ze maken mij duidelijk dat je op dat soort nieuws niet hoeft te rekenen bij de politie. Beiden geven toe dit jammer te vinden, maar zeggen er tegelijkertijd wel bij dat ze het ondertussen gewoon zijn geraakt. Tussen de regels door toont dit voorbeeld aan dat er meer aandacht moet worden besteed aan het psychisch welzijn van politiebeambten. Dit wordt zelfs expliciet door verschillende participanten benoemd in de interviews.

> Dylan: "Op sommige momenten denk ik wel dat een goed gesprek, dat dat wel meer kan doen, dat bieden ze te weinig aan."
>
> Ik: "Ja?"
>
> Dylan: "Voor eens te vragen van ja, gaat het een beetje?"
>
> Ik: "Tegenover jullie dan?"
>
> Dylan: "Ja, naar ons toe, psychologische hulp bijvoorbeeld, ik denk dat ze dat meer mogen toepassen."
>
> Ik: "En dat is er momenteel te weinig?"
>
> Dylan: "Zeker en vast."

Tot slot heeft een aantal politiebeambten het tevens over de nood aan periodieke evaluatiemomenten met één of meerdere leidinggevenden, waarbij hun carrièretraject en de eventuele doorgroeimogelijkheden binnen de eigen dienst of politieorganisatie, worden

besproken of planmatig in kaart worden gebracht. Ook zulke gesprekken zouden er momenteel niet of onvoldoende zijn.

> Martijn: "Evaluatie, dat is hier ook al niet bij ons."
>
> Ik: "Nee?"
>
> Martijn: "Nee. Ik ben nog niet geëvalueerd."
>
> Ik: "Na drie jaar bij de politie te werken?"
>
> Martijn: "Ja. (...) ik had wel een coach, maar er wordt daar niks op ingezet."

In het licht van de bovenstaande bevindingen, is het niet opmerkelijk te noemen dat bij heel wat participanten het gevoel leeft dat ze niet worden betrokken bij het beleid dat de zone voert. Dit niettegenstaande het feit dat zij door hun terreinervaring over een zekere expertise beschikken die voor het beleidskader erg waardevol kan zijn. Of om het met de woorden van een participant uit te drukken: "beslissingen worden genomen door leidinggevenden die verscholen zitten in een ivoren toren en al jaren niet meer actief zijn op het terrein". Het gaat zowel om beslissingen die betrekking hebben op de organisatie van het politiewerk en de opdrachten van de politieploegen, als op de investering in en verdeling van werkingsmiddelen. Op de vraag wat de participanten graag zouden veranderen in hun zone, antwoordt een politieman bijvoorbeeld het volgende:

> Dan zou ik vooral aanhalen het beleid binnen interventie, dus de steun die je krijgt van uw overste. (...) ik vind dat er tussen de agenten, inspecteurs en hoofdinspecteurs enerzijds en dan het beleid, de commissarissen en hoofdcommissarissen anderzijds, dat daar een hele dikke lijn tussenzit. Ik begrijp die hiërarchie, dat het een organisatie is waarin hiërarchie zit, maar die lijn vind ik heel dik en uiteindelijk als (...) er zaken worden voorgesteld, dat die ja zonder gehoord te zijn anders worden doorgevoerd".

Een andere collega geeft dan weer dit antwoord:

> Persoonlijk denk ik misschien meer luisteren naar de vragen en de noden van de mensen die echt op straat staan omdat ... het gevoel dat ik persoonlijk soms heb en daarmee probeer ik aan niemand afbreuk te doen, is dat er bepaalde beslissingen worden genomen die voor ons niet altijd logisch lijken. Een heel stom voorbeeld (...) wij hebben nieuwe auto's gekregen en heel belangrijk voor ons is als wij op navolgend onderzoek moeten gaan buiten de zone, ja ikzelf ben niet van hier, een gps is ideaal eigenlijk. Dan hoor je via via dat er eigenlijk een voorkeur gegeven is aan het feit dat die auto zichzelf kan parkeren ten opzichte van een pakket waar dat dan een gps bij in zit, omdat reden X of Y. Ja dan denk ik dat er niet echt geluisterd is, dat er niet echt gevraagd wordt wat zijn de noden en voor mij is dat al overbodig. Een auto moet niet vanzelf kunnen parkeren. In onze ogen moet die functioneel zijn en moet die de dingen kunnen doen waarvoor dat we die nodig hebben.

In paragraaf 7.1.3. verwees ik reeds naar het belang van organizational justice, waarbij in de toen besproken omstandigheden werd beargumenteerd dat assumpties over de oneerlijkheid waarmee beslissingen worden genomen door de werkgever, kunnen leiden tot een daling in de inzet van het (politie)personeel. Er werd bijvoorbeeld gewezen op de

demotivatie die bestaat bij de interventieploegen vanuit het gevoel dat ze, in vergelijking met andere diensten, minder gewaardeerd worden door de korpsleiding. Hier draait het eerder om een gevoel dat heerst bij zo goed als alle deelnemende politiebeambten. Zowel de leden van de algemene als die van de gespecialiseerde diensten zijn van mening dat ze onvoldoende betrokken worden bij de beslissingen die door hogerhand worden genomen, maar wel betrekking hebben op hun werk/functie. Verscheidene participanten maken duidelijk dat ze al meermaals geprobeerd hebben om problemen aan te kaarten bij het hoger kader, maar dit zonder succes. Het idee bestaat "dat er toch niet wordt geluisterd", aldus de woorden van een politieman. Een collega verwoordt het dan weer zo: "We proberen dat wel te communiceren naar de juiste personen (...) maar we krijgen geen reactie, er gebeurt niks". Dit alles doet bij hen een gewaarwording van organizational *injustice* ontstaan. Zij zijn er meer bepaald van overtuigd dat hun het recht op inspraak wordt ontnomen en daardoor voelen zij zich minder gewaardeerd, wat dan weer een impact kan hebben op hun self-legitimacy (i.e. het geloof in de eigen autoriteit als politieman/vrouw) die daalt. Volgens een paar politiebeambten zou daardoor de energie om zich in te zetten voor de eigen zone drastisch afnemen en geraakt de motivatie voor het politieberoep afgevlakt. "Het is echt demotiverend, en soms heb je gewoon geen zin meer om te werken", aldus een inspecteur.

Op regelmatige tijdstippen de mogelijkheid krijgen tot een evaluatiegesprek, het houden van debriefings en het verlenen van inspraak op beleidsbeslissingen staan dus hoog op het verlanglijstje van politiebeambten. Ook het Comité P is een soortgelijke mening toegedaan en meende reeds in 2005 dat debriefings en evaluaties essentieel zijn voor het leerproces van politiebeambten. De gesprekken met de deelnemende inspecteurs tonen echter aan dat hier 15 jaar later nog steeds onvoldoende wordt op ingezet.

9.3. Identiteitscontroles registreren: een bestaande, maar gebrekkige praktijk?

In dit proefschrift heb ik reeds benadrukt dat de Belgische politie al meermaals het mikpunt was van kritiek op haar functionering. Een paar wetenschappelijke studies en onderzoeken gevoerd door mensenrechtenorganisaties maakten melding van problematische selectiviteitspraktijken, waarbij burgers zouden worden gecontroleerd op basis van uiterlijke kenmerken in plaats van 'objectieve' criteria. Ook in de nationale pers werd er hevig bericht over een aantal zaken waarin de politie haar boekje te buiten ging, die hebben geleid tot rumoer en protestacties bij de bevolking. Op macroniveau hebben zulke gebeurtenissen diepgaande gevolgen voor de legitimiteit van de politie en intensifiëren ze de polarisatie tussen politie en burger. Alsmaar meer stemmen eisen transparantie binnen de politieorganisatie door bijvoorbeeld de registratie van controles (wettelijk) verplicht te maken (zie paragraaf 4.2.5.). Momenteel is dat namelijk niet het geval, in tegenstelling tot landen, zoals Engeland, Schotland en de Verenigde Staten. Er bestaat dan ook vooralsnog geen orgaan dat toezicht houdt op de registratie, de cijfers over het aantal uitgevoerde controles bijhoudt, analyseert en (publiekelijk) ter beschikking stelt. Hierdoor is het praktisch onmogelijk om in België te weten hoeveel identiteitscontroles er worden uitgevoerd en welk percentage daarvan effectief leidt tot een proces-verbaal en/of arrestatie. Het hanteren van de arrestatieratio om de efficiëntie van identiteitscontroles in het kader van criminaliteitsopsporing en -bestrijding te bepalen, zoals nader besproken in paragraaf 4.3.2., is bijgevolg in België onuitvoerbaar. Er is op die manier ook geen inzicht in de identiteitsprofielen van de personen onderworpen aan politiecontroles, waardoor het niet mogelijk is om uitspraken te formuleren over het al dan niet bestaan van

problematische profileringspraktijken, althans toch niet op basis van kwantitatieve data verzameld door de politie.
Ondanks de afwezigheid van een door de wet vastgelegde registratieverplichting wijst het veldwerk uit dat er in de praktijk wel enkele gegevens worden bewaard. Al is er daarin geen systematiek te ontwaren: of er geregistreerd wordt en hoe, is afhankelijk van korps tot korps, dienst tot dienst en politiebeambte tot politiebeambte. In de paragrafen die volgen, licht ik dit nader toe.

9.3.1. Een melding/interventiefiche: de plek waar een identiteitscontrole wordt bewaard

Identiteitscontroles worden doorgaans geregistreerd door middel van een *melding* of *interventiefiche*, ook wel door sommige politie-inspecteurs een 'info' genoemd, als een module in de ISLP[33]. Dit informaticasysteem omvat simpel gesteld alle soorten informatie die een lokale politiezone bezit (Van Ryckeghem & Hendrickx, 2009). Wie de identiteitscontrole registreert, is een beslissing die afhankelijk blijkt te zijn van de aard van de controle. Betreft het een reactieve identiteitscontrole, dan gaat gewoonlijk de meldkameroperator de controle registreren, vermits hij/zij een politieploeg naar de interventie stuurt en bijgevolg een interventiefiche aanmaakt op basis van de informatie die hij/zij rechtstreeks krijgt van een oproeper of het communicatie- en informatiecentrum. De redenen die aanleiding geven tot de controle worden in dit geval ook geregistreerd. Bijvoorbeeld, als een getuige de politie oproept, omdat haar buurman een andere man in elkaar aan het slagen is, dan wordt de informatiefiche gecategoriseerd in de ISLP onder de noemer 'slagen en verwondingen' en dan wordt de (reactieve) identiteitscontrole geacht omwille van deze reden te zijn uitgevoerd. Wanneer de meldkameroperator verdere informatie krijgt over de ondernomen actie(s) op het terrein (bv. wordt er een veiligheids- of gerechtelijke fouillering uitgevoerd?) en het resultaat van de controle (zijn er al dan niet strafbare feiten opgespoord?), dan plaatst hij/zij de verkregen gegevens in de interventiefiche en wordt deze vervolgens (tijdelijk) afgesloten. Politiebeambten hebben achteraf nog de mogelijkheid om de fiche van de meldkameroperator te openen en aan te vullen met bijkomende vaststellingen. Het afsluiten van een interventiefiche door de meldkamer is dan ook in geen geval definitief en onomkeerbaar.
Gaat het om een proactieve identiteitscontrole, dan is de procedure van registreren afhankelijk van de wijze waarop de identiteitscontrole wordt uitgevoerd. Indien politiebeambten een proactieve controle uitvoeren in communicatie met de meldkameroperator, stelt opnieuw hij/zij de melding op en verloopt het proces zoals hierboven beschreven. Wordt de proactieve controle daarentegen uitgevoerd in communicatie met een (naaste) collega met binnendienst (zie paragraaf 8.1.3.1.), dan wordt in onderlinge samenspraak bepaald wie van de betrokken politiebeambten de melding zal aanmaken.

> Ik: "En als je nu zo te werk gaat, wie registreert dan? De persoon die de opzoeking heeft gedaan of jij die dat gevraagd hebt?"
>
> Luc: "Dat is een deal die we elke keer maken. Bij ons hangt dat ervan af. Als die dat de opzoeking doet tijd heeft, dan maakt hij snel de melding. Normaal gezien maakt diegene die de controle heeft aangevraagd de melding, aangezien hij beter kan formuleren waarom hij gecontroleerd heeft."

[33] Voluit: Integrated System for the Local Police.

Indien terreininspecteurs de melding opstellen, gebeurt dit doorgaans op het einde van of na hun werkshift, vermits zij, zoals eerder vermeld, op het moment van de observaties vanop het terrein geen rechtstreekse toegang hebben tot de ISLP en andere databanken. In de praktijk is dit echter geen vanzelfsprekend gegeven. Verscheidene redenen verhinderen dat politiebeambten overgaan tot de registratie van identiteitscontroles. Opnieuw blijken de ervaren werkdruk en administratieve werklast één van de boosdoeners. Wanneer het erg druk is, politiebeambten al vele tussenkomsten hebben gehad en zij bijgevolg verscheidene administratieve taken moeten volbrengen en PV's moeten uitvaardigen, dan daalt de waarschijnlijkheid dat er een melding wordt opgesteld en/of aangevuld naar aanleiding van een identiteitscontrole. Een politieman illustreert het als volgt: "Ja … als je effectief van elke identiteitscontrole een melding gaat aanmaken, dan heb je na uw patrouille anderhalf uur nodig in plaats van vijf minuten. Dat is de realiteit". Dezelfde soort vaststellingen komen naar boven wanneer wordt gekeken naar het tijdstip en de duur van de werkshift. Indien politiebeambten net een nachtshift hebben beëindigd of reeds verscheidene overuren aan het doen zijn, dan lijken zij minder snel over te gaan tot het registreren van controles. Dit mogelijks door een aanslepende vermoeidheid, wat dan weer de motivatie om te registeren op negatieve wijze aantast. "Normaal gezien moeten we van elke identiteitscontrole een melding aanmaken, maar je hebt dat ook gezien, na een nachtshift wil iedereen zo snel mogelijk naar huis", aldus een inspecteur. Dat vele politiebeambten het opstellen en/of aanvullen van een melding omschrijven als een taak die niet veel tijd in beslag neemt, is in het licht van de zopas geschetste bevindingen dan ook opmerkelijk te noemen.

> Ik: "En zo'n melding aanmaken, neemt dat veel tijd in beslag?"
>
> Luc: "Nee dat duurt twee minuten."
>
> Ik: "En hoelang duurt het om zo'n melding te maken?"
>
> Franky: "Er zijn er die dat op twee minuten kunnen, ik doe dat op vijf minuten. Ik zie al iets slechter (lacht)."
>
> Ik: "Maar dus niet dat dat heel omslachtig is?"
>
> Franky: "Nee nee dat is direct gedaan."

In dit proefschrift werd reeds een aantal keren verduidelijkt dat heel wat participanten zich niet graag bezighouden met administratief papier-/computerwerk. Hoewel zij beseffen en ook (dagelijks) ervaren dat politiewerk in de realiteit veeleer draait om het verlenen van bijstand en het uitvoeren van routineactiviteiten (Verwee & Demarée, 2015), toch zien we in de bevindingen van dit proefschrift dat zij nog steeds sterk de mening zijn toegedaan dat de politie er voornamelijk zou moeten zijn voor *crimefighting* (i. e. het proactief opsporen en bestrijden van ernstige vormen van criminaliteit). Er lijkt bijgevolg binnen politiemiddens een gedeelde aversie te bestaan ten aanzien van dit soort administratieve opdrachten, waardoor politiebeambten aan de hand van allerlei redenen trachten te verantwoorden waarom registratie niet mogelijk en/of nodig is.

In tweede instantie blijkt ook de uitkomst van de controle de registratiepraktijk te beïnvloeden. Mondt een identiteitscontrole uit in een proces-verbaal, dan stellen heel wat participanten geen melding op of vullen ze een aangemaakte interventiefiche niet verder aan, omdat de informatie over de controle namens hen reeds gevat wordt in het PV. Anders gesteld, het simultaan opstellen van een PV en melding wordt aanschouwd als

overbodig dubbel werk. Een politieman verwoordt het als volgt: "Wij moeten normaal van alles een melding aanmaken, maar als ik een dief pak en ik maak daar een PV van, dan staat daar alles al in. Dan is het echt nutteloos om nog zo'n melding aan te maken". Op die manier worden de melding/interventiefiche over de politionele tussenkomst (die bijvoorbeeld al werd opgesteld door de meldkamer) en het eventuele PV dat volgt na de uitvoering van een identiteitscontrole, niet met elkaar verbonden in de ISLP, waardoor het onmogelijk is om een correct beeld te verkrijgen van het aantal uitgevoerde controles dat resulteert in een PV, en waarbij er dus een wetsovertreding wordt vastgesteld. Deze bevindingen impliceren daarenboven in geen geval dat politiebeambten in alle andere omstandigheden wél overgaan tot het systematisch registreren van identiteitscontroles. Paradoxaal genoegen worden er ook van de controles die niet uitmonden in een PV slechts occasioneel meldingen aangemaakt. Heel wat participanten begrijpen niet wat het nut is van controles te registreren waarbij geen wetsovertredingen worden opgespoord. Meer specifiek, aanschouwen zij dit als een opdracht zonder concreet en lonend resultaat, waardoor zij daar niet al te veel tijd en energie in willen investeren.

> "Maar ja als we 50 controles uitvoeren per dag en we moeten steeds een melding opstellen om gewoon te zeggen we hebben die persoon gecontroleerd en dat was negatief, ja dat is nu echt nutteloos." – Luc

> "Nee je vult dat gewoon aan in diezelfde fiche, dus daar geven wij gewoon een beetje een uitleg van wat dat wij juist hebben gezien, maar bij de meeste controles die op niks uitdraaien, wordt daar niet echt … vul ik dat zelf ook niet verder aan, laat ik het zo zeggen." – Seppe

Deze tegenstrijdige resultaten doen heel wat vragen reizen en suggereren dat er meer niet, dan wel wordt geregistreerd. Wel moeten ze met de nodige korrel zout worden bekeken; niet alle politiebeambten vertrekken namelijk vanuit dezelfde redeneringswijzen. Er kan bijvoorbeeld worden verwezen naar de rol die de dienstcultuur en leidinggevenden spelen. In sommige diensten worden identiteitscontroles beduidend minder geregistreerd dan in andere. Dit blijkt vooral het geval te zijn bij enkele van de gespecialiseerde diensten. "Registreren? Heb jij ons ooit al achter een PC gezien?", aldus het ironische antwoord van een inspecteur nadat ik hem heb gevraagd of hij elke controle die hij uitvoert, registreert. Voor deze lage registratiebereidheid zijn verschillende oorzaken te ontwaren. Vermits deze diensten zich hoofdzakelijk bezighouden met proactief politiewerk en bijgevolg vaak controles uitvoeren buiten de meldkamer om (zie paragraaf 8.1.3.1.), komt de verantwoordelijkheid voor het aanmaken van een melding volledig bij hen te liggen. Zopas werd al aangetoond dat de werkdruk, administratieve werklast en duur van de werkshift een invloed kunnen uitoefenen op de (afwezige) registratiepraktijk. Daarnaast is ook de houding van de leidinggevende(n) noemenswaardig. In paragraaf 7.1.2. heb ik reeds verduidelijkt dat superieuren van gespecialiseerde diensten een groter vertrouwen lijken te vertonen in hun werknemers in vergelijking met de soort relatie die leidinggevenden van algemene diensten hebben met hun personeelsleden. Politiebeambten van gespecialiseerde diensten verkrijgen op die manier meer ruimte om een eigen werkmethode te ontwikkelen, en worden minder snel en vaak op de vingers getikt, waardoor er mogelijks een lakse houding bij hen optreedt ten aanzien van administratieve opdrachten, zoals het opstellen/aanvullen van meldingen.

Naast de dienstcultuur, mag ook het korpsbeleid niet worden vergeten. In politiekorps Maraudijk wordt er veel meer dan in politiekorps Diagondaal gehamerd op het registreren

van identiteitscontroles. Zo wijzen de observaties uit dat politiebeambten uit politiezone Maraudijk tijdens briefings geregeld van hun leidinggevende(n) te horen krijgen dat het opstellen en aanvullen van meldingen belangrijk is. Het kaderen van de redenen die aanleiding geven tot een identiteitscontrole, wordt door heel wat inspecteurs uit politiekorps Maraudijk dan ook omschreven als een *must* doorheen de interviews. Doen zij dit niet, dan vragen de meldkameroperatoren daar expliciet naar. "Ja tegenwoordig moeten wij echt voor elke identiteitscontrole die wij doen de reden meegeven. De meldkamer vraagt daar ook echt naar", aldus een politievrouw.
In politiezone Diagondaal ligt de situatie dan weer helemaal anders. Alhoewel het merendeel van de participanten eveneens benadrukt dat het motiveren van de redenen achter identiteitscontroles *in theorie* een belangrijke en dus na te leven regel is, blijken zij dit *in de praktijk* beduidend minder te doen.

> "Ja je moet van alles wat je vaststelt iets opstellen. Hier in politiezone Diagondaal is dat dan nog zelfs vrij relax vind ik, omdat je op termijn … je zou eigenlijk van alles wat dat je doet iets moeten opstellen, al is het maar een info of wat dan ook. Maar hier zouden we dat niet kunnen bijhouden, omdat je zo veel … zodanig veel interventies hebt, dat je dat niet zou kunnen volgen." – Ine

Dat meldkameroperatoren en andere collega's zelden naar de reden(en) peilen en/of politiebeambten nauwelijks opmerkingen krijgen van leidinggevende(n) rond het registreren van identiteitscontroles, kan deze verschillen wellicht verklaren. Een andere verklaring betreft het gebrek aan begeleiding/ondersteuning bij het registreren van controles, al blijkt ook dit in politiezone Maraudijk vrij afwezig, maar daarover later meer.

Als er dan wordt gekeken naar de redenen die politiebeambten motiveren om een controle te registreren, dan blijkt veel af te hangen van het ervaren verloop van de interactie. Wanneer politiebeambten aanvoelen dat burgers erg ontevreden zijn over de controle en dreigen om klacht in te dienen, dan blijken zij wél over te gaan tot registratie, en dit ongeacht de ervaren werkdruk, administratieve werklast en dienst of zone waarbinnen zij tewerkgesteld zijn. Via de melding willen politiebeambten zich beschermen tegen de mogelijke klacht en/of andere repercussies door aan te tonen dat er bijvoorbeeld wel degelijk een (gegronde) reden was voor de controle, de burger als eerste (verbaal/fysiek) geweld gebruikte of niet coöperatief was.

> "Een melding … maken we eigenlijk zelden, tenzij je het gevoel hebt van ja die was echt niet tevreden met de controle en dat kan wel eens terugkomen, dan maak je een melding." – Viktor

> "Maar meestal als er iemand gecontroleerd wordt en het resultaat is negatief, dan wordt dat eigenlijk nergens omschreven. Natuurlijk als je dan bijvoorbeeld voelt dat die persoon zich misnoegd voelt of als hij zegt ik ga klacht neerleggen, want ik ben hier gecontroleerd, ja dan is het altijd wel belangrijk dat je ergens een spoor in het systeem achterlaat." – Maarten

In samenhang met deze bevinding blijken politiebeambten tevens over te gaan tot het registreren van een controle wanneer zij ervan uitgaan dat dit de politionele tussenkomst helpt uit te klaren voor bijvoorbeeld collega's die verder zouden werken aan de zaak of mogelijks belangrijk kan zijn voor een latere fase van een (gerechtelijk) onderzoek.

Julie: "Normaal gezien wordt er van je verwacht dat je een melding opstelt."

Ik: "Oké, je zegt normaal gezien, gebeurt het dan soms niet?"

Julie: "We maken geen … we maken eigenlijk meer meldingen van feiten waarbij je denkt van het was hier toch wel complex, ik verkies om een melding te maken. Nu we maken niet systematisch voor elke controle een melding."

"(…) dan is dat wel gemakkelijk dat de meldkamer kan zien dat er al een interventie was, wat dat er toen gebeurd en gedaan is. Je kan dat hier ten burele ook nog eens even checken van ah die collega is daar gisteren geweest, ik ga die daar nog eens op aanspreken." – Kaat

Op basis van deze vaststellingen kunnen we aannemen dat er heel wat politiebeambten de registratiepraktijk aanschouwen als een middel dat voornamelijk het beschermen van de eigen positie en die van naaste collega's tot doel heeft. Niet alleen beseffen ze dat er ernstige repercussies kunnen volgen wanneer ze niet in staat zijn te motiveren waarom ze een identiteit hebben opgezocht in politiedatabanken, ook vinden ze het belangrijk om eventuele onregelmatigheden die zich voordoen tijdens een controle (en hen dus in de problemen kunnen brengen) te noteren.

"Op een gegeven moment zou Comité P kunnen vragen kijk die persoon is op die dag gecontroleerd geweest, hoe komt dat, met welke reden? Er moet altijd wel een reden zijn. Ook al zegt hij van kijk die persoon gedraagt zich verdacht, of er is bijvoorbeeld geen PV dat er dan uitkomt. (...) uiteindelijk is het aan de politieman om bijvoorbeeld zelfs na een jaar of zo te zeggen van die mens op die dag heb je die gecontroleerd, voor welke reden heb je die gecontroleerd? Dat is gewoon een beveiligingsmechanisme." – Maarten

"Vanaf het moment dat je een identiteitscontrole uitvoert, is dat een vorm van een bepaalde vrijheidsbeneming en om achteraf ook geen problemen te krijgen als ze zeggen ja maar die is in mijn zakken geweest en ik mis 50 euro. Want er zijn er ook dat dat durven zulke dingen. Het is altijd beter dat je daar gewoon een melding van maakt. (…) als die kerel klacht gaat indienen en die zegt van ja ze hebben mijn 50 euro gepikt en je kan niks … ja dan sta je al 10-0 achter. Waarom maak je daar geen info van? Dat is voor uw eigen goed ook een beetje." – Franky

In paragraaf 7.1.4. werd reeds aangetoond dat bij vele politiebeambten het gevoel leeft onvoldoende steun en vertrouwen te verkrijgen van leidinggevenden en justitiële actoren. Of dit nu effectief het geval is of niet, laat ik even terzijde. Wel is het tegen deze context dat de bovenstaande bevindingen gepositioneerd moeten worden. Wat vaststaat is, dat verscheidene politiebeambten ervaren dat klachten van burgers tegen de politie grondig worden onderzocht, terwijl het tegenovergestelde zou gelden voor klachten van de politie tegen burgers. Het is in dit opzicht dat zij de registratiepraktijk beschouwen als een middel om zichzelf daartegen te wapenen. Al verdwijnen op die manier het welzijn en de bescherming van de burger helemaal naar de achtergrond, terwijl registratie net een instrument zou moeten zijn dat ten dienste staat van zowel de politie als de burger. De huidige registratiepraktijk vormt al dusdanig misschien wel een ruggensteun voor de politie, maar laat de burger in de kou staan.

9.3.1.1. De (lege) inhoud van meldingen

In de data die worden geregistreerd, is er geen systematiek terug te vinden. Het blijkt daarenboven voor het merendeel van de participanten onduidelijk of er in de praktijk regels bestaan over de precieze inhoud van meldingen. "Richtlijnen? Niet dat ik weet nee. (…) er zijn zo veel interne richtlijnen in onze zone, het is mogelijk dat er daaromtrent wel iets bestaat, maar ik weet daar niet veel over", aldus een politievrouw. Een andere inspecteur verwoordt het dan weer op deze manier: "Nee daarover bestaan geen richtlijnen, toch zeker niet op dat niveau denk ik dan". Wel benadrukken de participanten unaniem, zoals al omschreven in dit hoofdstuk, dat leidinggevenden van hen verwachten dat ze via een melding/interventiefiche kunnen verantwoorden waarom ze een identiteitscontrole uitvoeren, al worden ze daar niet in bijgestaan of op gecontroleerd. In de vorige paragraaf werd reeds verduidelijkt dat er in politiezone Maraudijk een grotere alertheid bestaat ten opzichte van de registratiepraktijk, doordat leidinggevenden daar vaak op hameren tijdens briefings en meldkameroperatoren expliciet vragen naar de redenen voor een politiecontrole ten einde de registratiefiche in te vullen. Daar blijft het echter bij, noch in politiezone Diagondaal, noch in politiezone Maraudijk wordt aan politiebeambten expliciet uitgelegd hoe ze te werk moeten gaan bij het registreren van identiteitscontroles, en is hulp daarbij of feedback daarop van leidinggevenden of mentoren, zo goed als afwezig. Het gevolg daarvan is een individuspecifieke registratie: iedere politieman/vrouw bepaalt zelfstandig welke data hij/zij bewaart in een melding en op welke wijze hij/zij te werk gaat. Wanneer dan meer specifiek wordt gekeken naar de soort gegevens die worden geregistreerd, dan blijken de meeste participanten zich hoofdzakelijk te focussen op de voor- en achternaam van de betrokken persoon, de locatie, het tijdstip en de reden van de identiteitscontrole.

> "De locatie, de datum, het tijdstip en de reden waarom we de particulier gecontroleerd hebben." – René
>
> Louis: "Het uur, de datum en de reden voor controle, het waarom."
>
> Ik: "Deze dingen plaats je erin?"
>
> Louis: "Ja, altijd."

Een klein aantal politiebeambten gaat echter een stapje verder en registreert nog verschillende andere gegevens in de melding, gaande van de leeftijd van het individu, zijn/haar kledij, de personen in zijn/haar aanwezigheid, enzovoort. Om sneller data te kunnen registreren, hebben verschillende politiebeambten uit politiezone Maraudijk het over een mogelijke koppeling met gegevens uit het rijksregister. Doordat de databanken met elkaar verbonden zijn in het ISLP-systeem, zou via een paar muisklikken informatie uit het rijksregister kunnen worden overgenomen in de melding. De praktijk maakt dan weer duidelijk dat politiebeambten deze koppeling niet altijd maken, waardoor er geen informatie wordt bewaard[34]. Dat er binnen het personeelskader niet door iedereen is geweten dat zo'n koppeling mogelijk is, kan deze bevinding verklaren. Een andere optie is dat politiebeambten gewoonweg 'vergeten' de koppeling te maken, door bijvoorbeeld een gebrek aan tijd of nalatigheid. Het is uiteraard ook mogelijk dat sommigen het maken van

[34] Dezelfde vaststellingen komen naar boven in een masterproefonderzoek van de Vrije Universiteit Brussel naar de registratiepraktijk van politiezone Mechelen-Willebroek (zie Gits, 2018).

een koppeling gewoon niet nodig achten, wat dan weer gepaard gaat met het feit dat niet iedereen de registratie van identiteitscontroles even waardevol vindt (zie paragraaf 9.3.1.). Wanneer de bovenstaande gegevens dan handmatig worden ingegeven in een open tekstvak in de meldingsmodule, dan blijken er opnieuw verschillen te bestaan tussen politiebeambten onderling wat betreft de wijze waarop er te werk wordt gegaan. Zo registreren sommigen deze informatie vrij kort, door bijvoorbeeld te werken met opsommingstekens of kernwoorden, terwijl anderen alles zeer uitgebreid beschrijven in volle zinnen, en met oog voor detail. Een politie-inspecteur verwoordt het als volgt: "Ik maak een melding (of vul die aan), zoals ik een proces-verbaal opstel, want ik wil dat alles erin staat, ... maar er zijn ook collega's die slechts drie zinnen schrijven". Op die manier bevat ook niet iedere melding even gedetailleerde informatie over het 'waarom' van een identiteitscontrole. Uit bevraging van de participanten blijkt dat de wijze waarop zij identiteitscontroles verantwoorden vrij weinigzeggend is. De redenen die hebben geleid tot de uitvoering van een identiteitscontrole worden maar al te vaak gevat in algemene categorieën zoals 'verkeer' of 'verdachte handelingen', zonder daarbij extra informatie te omschrijven. Indien politiebeambten bijvoorbeeld een persoon controleren, omdat hij/zij om twee uur 's nachts ronddwaalt in een inbraakgevoelige woonwijk en ze de controle registreren onder de noemer 'verdachte handelingen', dan is het achteraf erg moeilijk om te achterhalen welke gedraging exact aan de basis lag van de controle. Doordat het merendeel van de controles, zowel in politiezone Diagondaal als in Maraudijk, wordt geregistreerd aan de hand van zulke (weinigzeggende) categorieën, zonder daarbij verdere details te beschrijven, is het praktisch onmogelijk om inzicht te verkrijgen in de precieze redenen die aanleiding geven tot identiteitscontroles.

> Ik: "Want neem nu dat voorbeeld waarbij dat je zei die zit gehurkt naast een auto. Jij denkt oké die wil die auto openbreken, dus je controleert die. Je zegt dan aan de meldkamer neem ik aan als reden 'verdachte gedragingen'?"
>
> Bas: "Klopt."
>
> Ik: "Maar zij specificeren dat ook niet verder?"
>
> Bas: "Nee zij vragen daar ook niet achter."
>
> Ik: "En als uiteindelijk blijkt dat die gewoon zijn veter wou binden. Ga je dan bijvoorbeeld nog een melding aanmaken van die controle en daarin uitleggen dat je dacht dat hij mogelijks ging inbreken, omdat hij gehurkt zat of is dat niet verplicht meer?"
>
> Bas: "Nee, dus we moeten wel doorgeven dat we de persoon controleren en de reden. Maar zij vragen daar ook niet op door van kan je die verdachte gedragingen eens situeren, kan je eens zeggen waarom is dat voor u verdacht, dus zij vragen dat niet, omdat zij ook weten dat wij geacht worden om zelf te handelen naar goeddunken, naar onze WPA. Maar wij gaan in de meeste gevallen een gewone melding van een identiteitscontrole op eigen initiatief, omwille van een verdachte gedraging, omwille van andere redenen, meestal niet aanvullen."
>
> "(…) want wat zet ik daarin: de reden van controle, al is dat één zinnetje, op basis van verdachte gedragingen of op basis van een plaats, tijd, zoals ik daarstraks heb gezegd." – Benjamin

Wanneer een identiteitscontrole leidt tot een proces-verbaal, dan is het namens een aantal participanten cruciaal dat de redenen die aanleiding hebben gegeven tot de controle op

afdoende wijze worden gemotiveerd in de melding. Dit hoofdzakelijk om onduidelijkheden of problemen die achteraf zouden ontstaan, te omzeilen. Een welbepaalde politieman verwijst zelfs naar het voorkomen van straffeloosheid. Volgens hem zou het voor een advocaat maar al te gemakkelijk zijn om een verdachte vrij te pleiten wanneer de reden van de identiteitscontrole niet grondig wordt gespecificeerd in het proces-verbaal. Straffeloosheid is, zoals ik al aanhaalde in paragraaf 7.1.2.4., een grote bron van frustratie voor heel wat politiebeambten.

> Bob: "Dus inderdaad als je een PV maakt moet je zien dat je uw verdachte gedragingen ook duidelijk motiveert. Dus als je zo maar schrijft verdachte gedragingen, dat gaat niet. Er reed een verdachte auto rond, die zich nerveus gedroeg ten opzichte van onze aanwezigheid, betrokkene reed snel weg, wat de indicatie is dat hij zich mogelijks wou onttrekken aan onze diensten. Gezien de plaats en omstandigheden gaan wij over tot controle."
>
> Ik: "Dat schrijf je in het PV?"
>
> Bob: "Ja en dat maakt het ook heel mooi en moeilijk om tegen te spreken. Als je gewoon schrijft 'verdachte gedragingen', wat zijn die verdachte gedragingen, gaat er dan gezegd worden."
>
> Ik: "Maar dat wordt allemaal in het PV mooi uitgeschreven?"
>
> Bob: "Ja en dan heb je ook geen discussies naderhand."

Indien het PV op onvolledige of gebrekkige wijze illustreert waarom een individu werd gecontroleerd, dan kan de melding die werd opgesteld naar aanleiding van de controle soelaas bieden. Dat, zoals eerder vermeld in dit hoofdstuk, verscheidene participanten aangeven geen melding op te stellen of aan te vullen wanneer een controle uitmondt in een PV, omdat zij dit aanschouwen als overbodig dubbel werk, kan dan ook in dit opzicht problematisch worden genoemd.

9.3.1.2. Nood aan een Belgisch stopformulier?

In de literatuurweergave werd reeds beschreven dat identiteitscontroles in een aantal landen, waaronder Engeland, Schotland, de VS en Spanje, geregistreerd worden door middel van een soort 'stopformulier' (zie paragrafen 4.2.1. tot en met 4.2.4.). Niet alleen informatie over de controle, waaronder de plaats, het tijdstip en de reden ervoor, maar ook gegevens met betrekking tot de gecontroleerde, zoals diens etnische origine, gender, leeftijd, … worden in het formulier bewaard. Na afloop van de controle moeten politiebeambten een kopie van het formulier ter beschikking stellen van de gecontroleerde. Aangezien het vraagstuk rond registratie al meermaals op de maatschappelijke en politieke agenda heeft gestaan en verscheidene actoren/organisaties zich de vraag stellen of zo'n formulier ook niet in België moet worden geïntroduceerd[35], ben ik bij de participanten nagegaan hoe zij daar tegenover staan. Over het algemeen zijn de meesten tegen de implementatie van een stopformulier in België, al zijn er onderling wel enkele verschillen te ontwaren. Zo nemen sommigen een relatief gematigde houding aan en wijzen zij op een aantal positieve aspecten verbonden aan het stopformulier, terwijl anderen het zeer

[35] Zie bijvoorbeeld de beleidsbrief van de Liga voor Mensenrechten van 24 september 2018 (https://mensenrechten.be/bestanden/uploads/pdf/BELEIDSBRIEF_LOKALE_VERKIEZINGEN_-_Liga_voor_Mensenrechten1.pdf) en het verslag van de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers van 21 maart 2019 betreffende etnisch profileren (https://www.lachambre.be/FLWB/PDF/54/3683/54K3683001.pdf)

radicaal bekritiseren. De meningen van de participanten over het stopformulier focussen zich hoofdzakelijk op drie gegevens, zijnde de administratieve werklast die het formulier met zich zou meebrengen, het registreren van etniciteit en het geven van een kopie van het formulier aan de gecontroleerde(n).

Nog meer administratief (papier)werk en zuchtende politiebeambten

Wanneer doorheen het veldwerk het stopformulier wordt besproken, dan heeft bijna elke participant het onmiddellijk over de administratieve rompslomp die het met zich zou meebrengen. Zoals al meermaals aangehaald, vertonen vele politiebeambten een zekere weerstand ten aanzien van de talrijke administratieve taken die gepaard gaan met politiewerk. Zij lijken dan ook elke verandering die kan leiden tot een toename van het aantal administratieve opdrachten, kost wat kost te willen vermijden.

> "Ik weet niet of zoiets opportuun is in België, omdat wij heel veel personen tegenkomen, dat betekent dus nog meer paperassen voor ons. Voor mij is het opstellen van een informatiefiche voldoende. Als een burger klacht wil indienen, dan kan hij dat steeds doen op basis van de informatiefiche. Nee het zijn te veel paperassen als we dat aan alle burgers moeten geven." – Jonas

Anderen achten het werken via een stopformulier praktisch gezien niet haalbaar. Vooral tijdens een voet-/fietspatrouille of wanneer een groot aantal personen tegelijkertijd wordt gecontroleerd, is het volgens hen onmogelijk om te werken via een (papieren) stopformulier.

> "Die verantwoording moet er zijn zeker en vast, maar om daar zo'n omslachtige procedure rond te hangen, qua tijd is dat ook altijd ... je bent soms op voetpatrouille, je hebt niet altijd zo maar papieren en mappen bij. Ja, ... dat lijkt mij wel heel vergaand." – Yannick

Niet alle participanten zijn even radicaal tegen de implementatie van het stopformulier in België. Sommige politiebeambten lijken ermee in te stemmen, dan wel op voorwaarde dat de registratieprocedure niet al te veel tijd in beslag neemt en extra administratieve taken worden vermeden. Dit door bijvoorbeeld te werken via een applicatie op smartphones of tablets waarin controles snel en efficiënt kunnen worden geregistreerd.

> Maarten: "Het formulier, theoretisch gezien, ben ik daar wel geen tegenstander van. Ik heb er wel iets op tegen als je bij elke controle een formulier moet invullen, namelijk dat het nog een keer de administratieve bodem gaat vergroten, weer een extra druk op de mensen op het terrein. Maar de manier van controleren, dus eigenlijk de theoretische doelwijzen erachter vind ik heel goed. Dus dan kunnen we misschien wel overstappen op zoals ik zei, een smartphone die iets registreert."
>
> Ik: "Moest dat onder die voorwaarden gebeuren, zou je dat dan wel accepteren?"
>
> Maarten: "Ja als het niet een extra druk en extra administratieve rompslomp meegeeft voor de patrouilleurs (…)."
>
> Bob: "Komaan. Papieren invullen omdat ik u gewoon controleer? Dat is gewoon …."

> Ik: "Ja en stel nu je hebt weer een app mee, zoiets high tech en die kan automatisch uw locatie bepalen, uw tijdstip wordt daarin berekend. Jij moet eigenlijk alleen maar (onderbroken)"
>
> Bob: "Dat zou ik al meer kunnen aanvaarden."
>
> Ik: "Dat wel?"
>
> Bob: "Als je nu zegt van we kunnen meteen in de ANG-databank en die maakt dan meteen een automatische registratie, dan geen probleem. Ik kan daar mee leven, want ik heb niks te verbergen. Maar ik wil geen papieren rompslomp. Ik wil niet nog meer mijn controles moeten wettigen waarom. Dat is het. Het moet leefbaar zijn, het moet praktisch zijn."

In dit opzicht kan er worden verwezen naar politiezone Antwerpen die recentelijk de 'FOCUS-app' introduceerde waarmee politiebeambten vanop hun smartphone toegang hebben tot de politionele gegevensbanken. Niet alleen de lokalisatie van de politiebeambten op het terrein en hun opzoekingen in de politiedatabanken, maar ook heel wat gegevens over de identiteitscontrole en de gecontroleerde(n) kunnen op die manier in de FOCUS-app worden geregistreerd[36,37]. Dit zou een grote stap voorwaarts betekenen, vermits het toelaat om een globaal zicht te verkrijgen op het aantal uitgevoerde controles, de (meest voorkomende) redenen die daartoe aanleiding geven, de resultaten ervan (PV, arrestatie, …), enzovoort. De FOCUS-app zou ondertussen als pilootproject in verscheidene politiezones zijn geïmplementeerd (Bové, 2019). Er werd echter tot nog toe geen (wetenschappelijk) onderzoek naar gevoerd, waardoor er geen kennis heerst over de ervaringen van politiebeambten met de functionering van deze applicatie. Uitspraken over de impact van de FOCUS-app op de registratie van controles en de transparantie die dit zou bewerkstelligen, dienen bijgevolg met de nodige voorzichtigheid te worden geformuleerd. Toch zijn heel wat participanten laaiend enthousiast over de implementatie van zulke technologieën vanuit de veronderstelling dat het de efficiëntie van het politiewerk zal verhogen. Al geven er ook enkelen toe dat dit wellicht een risico op misbruik met zich meebrengt, net doordat privacygegevens op een snelle en vrij eenvoudige manier kunnen worden geraadpleegd.

> "Ik denk dat dat efficiënter werken is, maar (...) dat ook negatieve gevolgen gaat hebben, want nu via de meldkamer, heb je zoiets van oei ja we moeten het opvragen, dat wordt geregistreerd. Als je op de baan bent en je zegt kom we gaan die eens controleren, dan gaat dat veel te snel. Dan ga je te snel overgaan tot een controle en dan ga je misschien niet meer in die wettelijke basis zitten." – Axel

Indien politiezones besluiten om zulke applicaties te gebruiken in hun dagelijkse werking, dan valt het alleen maar aan te bevelen dat de regels omtrent het raadplegen en verwerken van privacygevoelige gegevens uit de politiedatabanken welomlijnd worden vastgelegd, alsook dat politiebeambten daarbij worden begeleid en op worden gecontroleerd. De vraag die zich dan wel stelt is wie er verantwoordelijk zal zijn voor het opstellen van deze regels en de controle ervan.

---

[36] Te raadplegen op: https://www.politieantwerpen.be/news/press-item/video-politie-antwerpen-digitaliseert

[37] Deze informatie werd tevens op een meer informele wijze verkregen in de vorm van een presentatie tijdens een begeleid bezoek aan politiezone Antwerpen in het kader van de masteropleiding criminologie (profiel politie en veiligheid) van de Vrije Universiteit Brussel.

Het verzamelen van etnische data anno 2020: (on)mogelijk en (on)gewenst?

Het registreren van etniciteit met het oog op statistische – en/of andere analysedoeleinden, is, zoals al aangehaald in paragraaf 6.2.2.7., wettelijk verboden in België. Namens een aantal participanten gaat dit nog niet zo snel veranderen. Het idee bestaat dat de samenleving een grote waarde hecht aan het beschermen van de privacy van eenieder, waardoor het registreren van welbepaalde persoonseigenschappen in de politiedatabanken, zoals etnische origine of huidskleur, heel wat ophef zou veroorzaken.

> De geest van de mensen is steeds meer gericht op privacy, het privéleven. Wanneer je al spreekt over religie of gemeenschap … dat zijn onderwerpen waarover de politiek zich zelfs niet durft uit te spreken. Het ligt zeer gevoelig. Als wij zouden beginnen met op een papier te schrijven Arabisch of moslim of wat dan ook … ja dan eindigt het gewoon. Dan mag je er zeker van zijn dat wij de doos van Pandora zullen open maken. – Luc

Sommige participanten onderschrijven dit verbod vanuit de veronderstelling dat etnische registratie discriminatie in de hand kan werken doordat 'hokjesdenken' op de loer ligt.

> Nu ik denk als we het type etnie zouden registreren, dan zou men zich juist schuldig maken aan racistische principes door mensen te plaatsen in vakjes en ze te classificeren naargelang hun type etnie, geloof of huidskleur. Ik denk dat we dat echt niet moeten doen. We moeten de mensen in hun geheel zien. We moeten tussenkomen naargelang de plaats, het type persoon, maar we moeten mensen zeker niet classificeren. – Simon

Anderen beweren dan weer dat het registreren van etniciteit – ten onrechte? – zou aantonen dat er aan etnisch profileren wordt gedaan. Dit grotendeels om twee redenen. Zo zouden de inwonersaantallen in bepaalde buurten, die binnen politiemiddens geïdentificeerd worden als *hot spots*, gekenmerkt worden door een grote (etnische) diversiteit. Dat zulke hot spots in de hoofden van politiebeambten een grotere politionele surveillance vereisen, werd reeds duidelijk gemaakt in paragraaf 6.2.2.3. De oververtegenwoordiging van sommige etnische groepen in de registratiegegevens zou dan het gevolg kunnen zijn van hun talrijke aanwezigheid in hot spots, wat volgens verscheidene participanten in geen geval aantoont dat zij het slachtoffer zijn van discriminatoire profileringspraktijken.

> "Dat is allemaal weer mooi in theorie en de filosofie daarachter is misschien niet slecht ... met slechte bedoelingen, maar zoals ik daarjuist zei de (naam van de wijk), ja daar is de kans nu éénmaal groter en je kan statistieken bekijken en statistieken bekijken. Want ja, daar wordt … als daar meer wordt gecontroleerd, gaan er sowieso meer controles volgen van mensen met een bepaalde etniciteit en dan gaat men daar misschien verkeerde conclusies uit trekken. Dus ja, statistiek dat kan je zo een beetje langs twee kanten bekijken in mijn ogen." – Yannick

Daarnaast omschreef ik reeds in paragraaf 6.2.2.7. dat een aantal politiebeambten ervan overtuigd is dat sommige misdrijven vaker gepleegd worden door welbepaalde bevolkingsgroepen. Indien politiebeambten zich bijgevolg hoofdzakelijk focussen op deze misdrijven (zoals de gespecialiseerde diensten doorgaans doen), dan zouden zij ook op

frequente basis in contact komen met welbepaalde groepen en veroorzaakt dit een bias in de registratiegegevens. Een participant geeft het volgende voorbeeld:

> Geen fan, want als je naar mij gaat kijken en ik spreek dan zuiver voor mij, dan ga je zien dat ik enorm veel mensen controleer, eigenlijk Marokkanen niet, want die controleer ik heel weinig, maar heel veel Roemenen, Joegoslaven, Polen, Bulgaren, Georgiërs, … en heel weinig, dat gebeurt ook, maar veel minder Belgen. En dan ga je zeggen ja maar maat je bent een racist. Nee als wij kijken naar onze feiten, ja het zijn ook wel die mannen die dat voor ons interessant zijn – ik spreek over (naam dienst) – die dat heel vaak die feiten plegen, georganiseerd. Ik ben daar eigenlijk persoonlijk geen fan van nee.

Politiebeambten dreigen uiteraard op basis van dit soort veronderstellingen in een cirkelredenering terecht te komen. Het spreekt voor zich dat vertrekken vanuit het idee dat sommige (groepen) personen meer dan anderen een groter risico vormen op het plegen van criminaliteit, erg problematisch is. Personen worden dan gecontroleerd op basis van individuele uiterlijke kenmerken. Zoals al meermaals weergegeven, dreigen controles op die manier een *self-fulfilling prophecy* in de hand te werken, waarbij vaak gecontroleerde personen dan ook uiteindelijk aanschouwd worden als 'probleemgroepen' die onder een strikter toezicht horen te staan (zie bijvoorbeeld paragraaf 4.3.1.). Of het registreren van etniciteit nu al dan geen correct antwoord kan bieden op de vraag of er sprake is van etnisch of discriminatoir profileren, laat ik terzijde en is een discussie die ik al enigszins heb besproken in paragraaf 3.1.3.2. Wat van belang is, zijn antwoorden zoals dat van de politieman uit het bovenstaande voorbeeld, die duidelijk maken dat er bij sommigen een gebrekkig inzicht heerst in de stereotypen die schuilgaan achter zulke redeneringen en de wijze waarop dit individuen dreigt te benadelen. Als etniciteit wordt opgenomen in de registratiegegevens, dan zou dit namens de politieman verkeerdelijk aantonen dat hij welbepaalde personen viseert, terwijl zijn antwoord het tegenovergestelde bevestigt (net omdat hij het risico op het plegen van criminele feiten verbindt met individuele eigenschappen). Het blijft uiteraard belangrijk om deze bevindingen niet te veralgemenen. In paragraaf 6.2.2.7. maakte ik duidelijk dat verscheidene politiebeambten zich wel bewust zijn van het problematische karakter van dit soort (profilerings)ideeën, en dat zij daar dan ook proberen mee rekening te houden doorheen de uitvoering van hun beroep. Al valt toch in dit opzicht de afwezigheid van vormen van terugkoppeling of intervisie (op het niveau van het individu en de dienst), zoals eerder in dit hoofdstuk werd aangetoond, namens mij sterk te betreuren.

Het stopformulier en de herverdeling van macht: meer voor de burger, minder voor de politie?

Over het geven van een kopie van het stopformulier aan de gecontroleerde zijn de meningen erg verdeeld: sommige participanten zien hier voordelen in, anderen vooral nadelen. Dat de mogelijkheid bestaat dat bepaalde individuen meermaals worden gecontroleerd op korte tijdspanne, is een vaststelling die verschillende politiebeambten erkennen en illustreerde ik reeds kort in paragraaf 6.2.2.3. Beschikken over een kopie van het stopformulier zou namens een aantal participanten het overmatig controleren van welbepaalde (groepen) personen kunnen tegengaan. "Het is geen slecht idee om zo het overcontroleren van personen te vermijden, daarmee ben ik akkoord", aldus een inspecteur. Indien politiebeambten bijvoorbeeld een individu wensen te controleren, maar deze laatste hen uitlegt dat hij/zij pas gecontroleerd werd en zijn/haar argumentatie kan

staven via het stopformulier, dan zouden zij er mogelijks voor opteren om de controle af te breken. Een politieman verwoordt het bijvoorbeeld als volgt: "Ik denk dat zo'n formulier interessant kan zijn in de zin dat een persoon niet meer vier keer op een dag gecontroleerd moet worden wanneer hij al eens gecontroleerd werd. Het is nutteloos om een persoon opnieuw te controleren".

Anderen zien deze maatregel dan weer niet zitten. Een welbepaalde inspecteur noemt het zelfs "een brug te ver". Hoewel deze groep participanten het idee van verantwoording niet bekritiseert, moet er volgens hen een verschil in machtsniveau tussen de politie en de burgers blijven bestaan. Zoals reeds geïllustreerd in paragraaf 6.1.4., vinden zij dat politiebeambten over de autoriteit beschikken om een controle uit te voeren waar en wanneer zij dat nodig achten en hoeven zij zich dan ook om die redenen niet keer op keer te verantwoorden ten aanzien van de betrokken burger.

> "Ik zou dat echt te stom vinden eigenlijk. Je bent politie, je mag je job ook nog doen. Als ze daar al zelfs niet meer in vertrouwen, ja met wat zijn we dan nog eigenlijk bezig. (…) en als we het uitleggen aan de mensen, dan vind ik niet dat we daarna nog … dan kunnen we binnenkort ook antwoordformulieren gaan geven 'vind jij ons optreden goed, ja of nee?'. Ja als ze te klagen hebben, dat ze dan een klacht indienen, hebben ze niet te klagen, ook goed. Maar als ze zo gaan beginnen, dan denk ik dat heel veel collega's gefrustreerd gaan geraken." – Kaat

> "Eerder negatief, omdat ik vind … als politie moet je u verantwoorden tegenover uw overheden, de bestuurlijke en gerechtelijke overheden, maar er is ook verantwoording naar de burger toe, maar ik vind niet dat we de lijn te ver moeten trekken dat we effectief een formulier moeten gaan afgeven waar dat we bepaalde zaken moeten gaan op invullen, omdat we nog altijd beëdigd ambtenaar zijn en dat dat nog altijd van ons verwacht wordt." – Bas

Deze groep participanten vreest daarnaast dat het stopformulier burgers dreigt mondiger te maken en alzo hun respect ten aanzien van de politie zal doen afnemen, wat toch wel een merkwaardig idee is. Onderzoek wijst namelijk uit dat het versterken van de accountability en transparantie (wat het stopformulier ook beoogt) positieve effecten heeft op het vertrouwen van de burgers in de politieorganisatie (Mason, Hillenbrand & Money, 2013; McCandless, 2018). Deze bevinding plaats dan ook een paar vraagtekens bij de wijze waarop deze politiebeambten naar de burger kijken, en toont aan dat het wantrouwen ten aanzien van de buitenwereld diepgeworteld is.

> "Ik denk dat we ook soms de mensen te veel in de watten leggen, dat mogen we ook niet doen. Ik wil zeggen daders weten nu ook al dat als ze een misdrijf plegen, ze niet altijd een zware straf krijgen. Als dat (het stopformulier) er ook nog eens bijkomt, dan hebben mensen op termijn denk ik ook gewoon geen schrik meer en willen ze ook gewoon … schrik moeten ze niet hebben, maar ik wil zeggen dan gaan ze denk ik nog minder respect hebben voor ons." – Kaat

In de literatuurstudie vermeldde ik reeds dat één van de mogelijke voordelen van het stopformulier het empoweren van burgers betreft. Zij bekomen namelijk een tastbaar bewijs van de controle, wat de stap tot het neerleggen van een klacht zou vergemakkelijken (zie paragraaf 4.3.1.). Vele participanten zijn het echter oneens met

deze stelling. Volgens hen wordt alle informatie over een identiteitscontrole reeds gevat in een melding/interventiefiche, wat het opstellen van een stopformulier nutteloos maakt.

> "Als ze het willen, kunnen ze het uit onze computer halen. Als de burger er zelf baat bij heeft, dan kan die naar hier komen en zeggen kijk ik ben op dat uur en daar gecontroleerd, kan de interventiefiche of kan het nummer van de interventiefiche … wij mogen niet zo maar alles meegeven, want soms staan daar andere identiteiten ook mee in, maar die kan dat nummer hebben en als die zegt ik vind mij onterecht behandeld, dan heeft die dat nummer en kan die via een advocaat ik weet niet hoe, maar dan kan er een intern onderzoek of Comité P volgen … maar op de baan een fiche meegeven, dat vind ik te veel." – Martijn

> "In België hebben we zo'n formulier niet, maar als iemand de indruk heeft gekregen dat mijn controle niet legaal was of niet correct was, dan kan hij nog altijd klacht gaan neerleggen en dan is er nog altijd door mij een PV of een info opgesteld, dus ze kunnen gaan zien wie, wanneer, wat, hoe en waarom. Dus op zich vind ik het formulier niet noodzakelijk, omdat als je klacht wilt neerleggen, het zo al mogelijk is." – Lionel

Dat deze redeneringswijze problematisch kan zijn, is nog maar licht uitgedrukt. Ik toonde eerder in dit hoofdstuk aan dat niet iedere politiebeambte identiteitscontroles registreert, er grote verschillen bestaan inzake de wijze van registreren en de inhoud van meldingen, en de motivatie voor een identiteitscontrole vaak gevat wordt in algemene (en weinigzeggende) categorieën waardoor achteraf niet meer te achterhalen valt welke precieze redenen aan de basis lagen van de controle. Op die manier is het zowel voor de burger als voor de politie zeer moeilijk om achteraf eventuele onduidelijkheden uit te klaren, zeker als er klachten en/of (interne) onderzoeken zouden volgen.

9.3.2. Informatierapporten en hun (gebrekkig?) effect op het opsporen van criminaliteit

Naast het opstellen van een melding, kunnen identiteitscontroles nog op een andere manier worden geregistreerd in de ISLP. Politiebeambten verkeren namelijk in de mogelijkheid om een informatierapport op te stellen naar aanleiding van (criminaliteitsgerelateerde) inlichtingen die ze – doorgaans – hebben verkregen doorheen de uitvoering van het politieberoep. Een informatierapport omvat 'zachte' informatie over niet-concrete feiten (Bockstaele, 2005, p. 62-63). Of anders, gegevens die doen vermoeden dat een misdrijf werd of zal worden gepleegd, maar in geen geval bewijzen dat er effectief sprake is van een strafbaar feit.

> "Als er veel aspecten zijn die wijzen op een misdrijf dat eventueel zou kunnen gepleegd zijn, maar dat we die niet kunnen linken of toch niet direct kunnen linken, dan maken wij daar een informatierapport van aan." – Ingrid

In *theorie* moeten gegevens die wijzen op de probabiliteit van een bestuurlijk misdrijf gevat worden in een administratief informatierapport, ook wel 'RAR' genoemd, terwijl gegevens die wijzen op de probabiliteit van een gerechtelijk misdrijf bewaard moeten worden in een gerechtelijk informatierapport, ook wel 'RIR' genoemd (Pieters, 2009). Onderzoek toont dan weer aan dat in de *praktijk* het onderscheid tussen beide soorten rapporten niet zo eenvoudig te maken valt voor het politiepersoneel (Vynckier, Easton, & De Kimpe, 2009). Uit bevraging van de participanten blijkt dat zij ten gevolge van inlichtingen die ze hebben

verkregen doorheen de uitvoering van identiteitscontroles, voornamelijk overgaan tot het opstellen van RIR's, terwijl RAR's zelden ter sprake worden gebracht. Dat de laatstgenoemde studie duidelijk maakt dat er in het beroepsveld soms informatie, die normaal gezien bedoeld is voor een RAR of een PV, gevat wordt in een RIR en omgekeerd, kan dan ook bij de interpretatie van deze onderzoeksbevindingen niet worden genegeerd.

Juridisch gezien, worden de aanmaak van informatierapporten gereguleerd door de Gemeenschappelijke richtlijn MFO-3 van de Ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken betreffende het informatiebeheer inzake gerechtelijke en bestuurlijke politie van 14 juni 2002. Artikel 2 M2 van dit wettelijk kader omschrijft de politieambtenaar als "de essentiële filter die oordeelt of de informatie waarvan hij kennis heeft genomen, voldoende belangrijk is om in een informatierapport te worden geregistreerd en te worden meegedeeld aan het arrondissementele informatiekruispunt (AIK)". Wat de wetgever precies bedoelt met informatie die 'voldoende belangrijk' is om in een informatierapport te worden geregistreerd, maakt de richtlijn onvoldoende duidelijk. Wel kent ze alle macht toe aan de individuele politieman/vrouw door hem/haar te omschrijven als de essentiële filter die het oordeel maakt. Politiebeambten hebben dan ook een grote discretionaire macht bij het opstellen van informatierapporten. De observaties en interviews tonen aan dat ook deze beslissingen grotendeels berusten op het buikgevoel waarover zij menen te beschikken. Een politieman verwoordt het bijvoorbeeld als volgt:

> Dat bestaat dat je met iemand te maken hebt bij wie je voelt dat er iets mis mee is, maar je niet kan zeggen wat of hoe en wie, dan bestaat er nog altijd zoiets als een informatierapport dat je kan aanmaken. Dat is in het leven geroepen, omdat inderdaad er zullen talloze situaties zijn waar dat een inspecteur zegt ja ik wist dat er iets was, maar ik kon het op dat moment niet hard maken.

Wanneer ik de participanten vraag naar casussen uit hun eigen carrière waarin zij besloten om een informatierapport op te stellen, dan komen zeer uiteenlopende antwoorden naar boven. Hieronder enkele voorbeelden.

> "Als je iemand controleert die veel geld bij heeft bijvoorbeeld, maar je kan er ook niks op plakken en het is zowat raar allemaal en er is geen feit, dan stel je daar een informatierapport van op." – Lauren

> "Ja de laatste nacht we rijden op (naam van de straat). Daar heb je veel … ja veel straatprostitutie. We gaan over tot de controle van een voertuig met een Duitse nummerplaat. De plaat op het voertuig correspondeerde niet direct met de gegevens die wij hebben. In het voertuig zitten twee gasten van Albanese afkomst met veel geld, verschillende gsm's en één van hen was gekend of gekend met zachte info voor mensenhandel en aanzetten tot ontucht. Op dat moment heb je redenen om aan te nemen dat die mannen … zitten op een plaats gekend voor prostitutie met veel geld, dus je hebt reden genoeg om aan te nemen dat ze misschien eventueel pooiers zijn." – Viktor

In het zesde hoofdstuk van dit proefschrift werd reeds aangetoond dat er heel wat individuele en situationele eigenschappen een rol spelen bij de creatie van wantrouwen. Vermits een informatierapport grotendeels gebaseerd is op soortgelijke gevoelens van wantrouwen die zich scharen achter het politionele buikgevoel, is het logisch dat dezelfde selectiecriteria meespelen. Zo verwijzen de participanten in de bovenstaande antwoorden

opnieuw naar (het samenspel van) het gender, de leeftijd en de veronderstelde etnische origine van de betrokken personen. Ook de locatie, het tijdstip en materiële aanwijzingen, zoals het hebben van meerdere gsm's, een grote som cash geld en een buitenlandse nummerplaat spelen terug een rol. In navolging van de reflecties omschreven in dat hoofdstuk, lijkt het mij dan ook gerechtigd om de interpretatie van een gedraging of situatie als 'voldoende belangrijk' voor een informatierapport te kaderen als een subjectieve procedure die door iedere politieman/vrouw op een verschillende wijze kan worden ingekleurd.

Opmerkelijk is dat niet alleen de politie, maar ook burgers een grote rol spelen in de totstandkoming van informatierapporten. Verschillende participanten maken duidelijk dat zij regelmatig criminaliteitsgerelateerde informatie verkrijgen van burgers die bijvoorbeeld getuige zijn van een strafbaar feit of vermoeden dat er zich ergens criminele activiteiten voordoen.

> "Veel RIR's komen naar buiten via de burger, die lost iets en die komt dat zeggen. Soms met wat dat je ook hoort, je moet iets opvangen. Ah hoe? (...) en dan pols je zowat." – Martijn

> "We mogen niet met informanten werken. Je hebt de wet over de informatenwerking, dus als je altijd naar dezelfde persoon gaat, wordt dat eigenlijk al een informant. Nu technisch gezien mag dat wel, wij kunnen die niet beschermen. (...) dat is via de magistraat. Maar ja wij controleren die auto en die persoon en die begint te praten tegen mij. (…) ik heb ook gasten die mij bellen en die zeggen dan van die is dat aan het doen." – Bob

Het is met andere woorden als politieman/vrouw belangrijk om in nauw contact te staan met de bevolking. Gill, Weisburd, Telep, Vitter en Bennett (2014) menen in dit opzicht dat "the police are not limited to traditional law enforcement powers in carrying out their work, and should draw on community involvement and input to define, (...) and address crime problems" (p. 401). Het 'kennen van de wijk'; weten wie waar woont of rondhangt, wordt door heel wat participanten aanschouwd als een *must* voor efficiënt politiewerk. Desondanks blijft de burger in dit gehele verhaal beschouwd als een loutere 'informatieverlener' die – aanvankelijk – met heel wat wantrouwen wordt benaderd, en waarvan de inlichtingen eerst worden afgetoetst aan de eigen kennis. Pas als het totale plaatje klopt wordt een informatierapport opgesteld. Om dit toe te lichten verwijs ik naar een observatieshift uit politiezone Diagondaal waarbij een man enkele politiebeambten op straat aanspreekt en hen meedeelt dat hij informatie heeft over een bekende drugsdealer. De inspecteurs, die op dat ogenblik op patrouille zijn, vinden het hele gebeuren nogal vreemd en besluiten om, na een onderlinge bespreking, de man door te verwijzen naar het onthaal. Wanneer hij de naam van de drugsdealer meegeeft, geraakt de interesse van de politiemannen wel geprikkeld. Ze geven aan de drugsdealer goed te kennen en nodigen de man uit op het commissariaat, waar ze zijn inlichtingen noteren in een informatierapport. Achteraf zegt één van de inspecteurs tegen mij dat de informatie wellicht klopt, omdat de buurten waarin de drugstransancties plaatsvinden, die door de man zijn beschreven geweest, ook binnen politiemiddens gekend staan als hot spots.

De richtlijn MFO-3 stipuleert dat politiebeambten in een informatierapport duidelijk moeten motiveren waarom ze vermoeden dat één of meerdere individu(en) betrokken zouden zijn bij criminele feiten. Alle participanten vertellen doorheen de interviews dat ze dit steevast

doen. De observaties spreken hun antwoorden niet tegen, maar tonen wel aan dat de redenen die aanleiding geven tot een informatierapport, net als het geval is bij een identiteitscontrole, zeer gebrekkig worden omschreven. Ik verwijs in dit opzicht naar een voorbeeld uit de observaties in politiezone Maraudijk waarbij een inspecteur besluit om enkele mannen staande te houden, omdat hij de auto waarmee ze rondrijden, verdacht vindt. De identiteitscontrole toont aan dat één van de mannen geseind staat en bijgevolg onmiddellijk moet worden gearresteerd. De politieman besluit om een RIR op te stellen omtrent het hele gebeuren. In het rapport noteert hij de datum en het tijdstip van de tussenkomst en maakt hij duidelijk dat de betrokken personen geen plausibele verklaring kunnen geven voor hun aanwezigheid in de desbetreffende wijk. Deze omschrijving is niet alleen erg vaag, ook bevat ze geen informatie over het voertuig waarmee de mannen aan het rijden waren, terwijl net dat initieel de aanleiding bleek te zijn voor de politiecontrole. Men kan zich dan ook afvragen op welke wijze en in welke mate dergelijke rapporten bijdragen aan het opsporen van criminaliteit, maar daarover later meer.

Het zou verkeerd zijn om de bovenstaande onderzoeksbevindingen zonder meer te veralgemenen, doordat er, net als bij het opstellen van een melding (zie paragraaf 8.3.1.1.), sterke verschillen bestaan tussen de participanten onderling wat betreft de wijze waarop een informatierapport vorm krijgt. Zo plaatst een aantal politiebeambten enkel de meest noodzakelijke gegevens in het rapport, zoals de voor- en achternaam van de betrokken persoon, diens geboortedatum en/of de locatie waar hij/zij zich bevindt, terwijl anderen nog meer details beschrijven, zoals de kledij die hij/zij op het moment van de controle draagt, aangetroffen materiële aanwijzingen, enzovoort.

> "Nee een RIR is … ik kan u dat wel een keer later laten zien … dat kan heel summier zijn, maar dat kan ook heel uitgebreid zijn." – Karel

De precieze reden die aanleiding geeft tot het informatierapport, beïnvloedt wellicht wat er wordt geregistreerd. Indien een inspecteur bijvoorbeeld vermoedt dat het gaat om een gestolen wagen, dan zou het logisch zijn dat hij/zij in dat geval de nummerplaat en de esthetische staat (merk en model, kleur, ...) van het voertuig in het informatierapport noteert, al is dit wel geen vanzelfsprekendheid zoals in het recentelijk besproken voorbeeld werd aangetoond. In hetzelfde opzicht wijst de studie van Smet, et al. (2013) uit dat er bij vermoedens van drugbezit in informatierapporten niet altijd even consequent wordt omschreven over welke soort drugs het zou gaan en de aangetroffen hoeveelheid, wat de onderzoekers doet pleiten voor een "standaardisering en systematisering van de rapportering" (p. 24) ten einde een kwalitatieve registratie te bekomen.

9.3.2.1. Het (on)beperkte zicht op informatierapporten

Over de toegankelijkheid van een informatierapport bestaat er bij verscheidene participanten een grote onwetendheid. Dat de zichtbaarheid van een informatierapport kan worden beperkt in het kader van een lopend onderzoek, blijkt algemeen geweten te zijn. Een politie-inspecteur verwoordt het als volgt: "Een RIR inkijken, dat gaat, maar niet alles is toegankelijk voor ons. Er worden bepaalde dingen afgesloten, maar dat is afhankelijk van … vaak zijn dat onderzoeken, om te vermijden dat er dingen gelekt worden". Een collega geeft een gelijkaardig antwoord: "Sommige RIR's kunnen wel verborgen staan, want je moet daar zo codes aangeven, iedereen mag die zien, enkel ik mag die zien". Of politiebeambten zicht hebben op informatierapporten opgesteld in andere politiezones, is een vraag die dan weer wel vele twijfels doet rijzen. Verschillende participanten geven

aan het antwoord daarop niet te kennen. Ook lijken zij niet te weten of de naam van de auteur van het informatierapport wordt weergegeven in de ISLP.

> Ik: "En kan jij dan bijvoorbeeld in het informatierapport dat een collega van jou heeft opgesteld? Kan jij dat zien?"
>
> Kaat: "Je kan zien als je een ANG-controle doet dat er een rapportje is opgesteld."
>
> Ik: "En kan je ook zien door wie dan, door welke inspecteur?"
>
> Kaat: "Dat is een goede vraag, dat weet ik eigenlijk niet."

Vynckier, Easton en De Kimpe (2008, p. 92) beargumenteerden reeds in dit opzicht dat niet alle politiebeambten even vertrouwd zijn met het opstellen van informatierapporten. Een mogelijke verklaring daarvoor, betreffen de verschillen in RIR-beleid die kunnen worden waargenomen in de deelnemende zones. Zo blijkt in politiekorps Maraudijk het merendeel van het operationeel politiepersoneel toegang te hebben tot de informatierapporten opgesteld door collega's, tenzij de opsteller uiteraard beslist heeft om de inhoud ervan af te schermen. In politiekorps Diagondaal is de situatie daarentegen helemaal anders: slechts welbepaalde politiebeambten, doorgaans zij die werkzaam zijn in gespecialiseerde diensten en beschikken over een soort van 'recherchebrevet' hebben zicht op de informatierapporten opgesteld in hun zone. Net als in de studie van Vynckier, Easton en De Kimpe (2008), leidt dit tot heel wat frustraties bij politiebeambten die geen toegang hebben tot informatierapporten opgesteld in de eigen zone. Door niet te beschikken over belangrijke kennis die mogelijks vervat zit in informatierapporten, zou naar hun opinie niet alleen de professionaliteit van het politiewerk in het gedrang komen, maar kan ook de eigen veiligheid, die van collega's en burgers niet optimaal worden beschermd. Ik verwijs in dit opzicht naar één van mijn eerste observaties in de meldkamer verbonden aan politiezone Diagondaal. Twee politiebeambten vragen aan de meldkameroperator om een identiteitscontrole uit te voeren. De controle wijst uit dat de betrokken man noch gekend staat voor feiten noch geseind staat in de politiedatabanken. De meldkameroperator deelt dit dan ook zo mee aan de inspecteurs. Enkele minuten later verneemt hij van een andere collega dat de man vernoemd wordt in een RIR voor een mogelijke betrokkenheid bij een terroristische groepering. Hij reageert eerst geschrokken, nadien erg boos. Door niet over deze informatie te beschikken, heeft hij de inspecteurs niet (tijdig) kunnen behoeden voor een potentieel gevaarlijk individu, wat namens hem cruciaal was voor hun eigen veiligheid. Niet alle participanten zijn echter voorstander van de (haast) onbeperkte toegang tot informatierapporten, zoals momenteel bestaat in politiezone Maraudijk, doordat het nefaste gevolgen bewerkstelligt, maar daarover zo meteen meer.

De richtlijn MFO-3 stelt dat de Directie van de nationale gegevensbank, het Controleorgaan en/of de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer toezicht houden op de kwaliteit en relevantie van de gegevens in informatierapporten. Dat er controle op informatierapporten mogelijk is, erkennen de participanten unaniem. Wel geeft het merendeel aan daar nog nooit iets van ondervonden te hebben. Het idee bestaat dat bijna alle informatierapporten zonder meer aanvaard worden, tenzij er grove fouten in zouden staan, wat bij enkele participanten frustraties opwekt. Volgens hen stellen alsmaar meer politiebeambten informatierapporten op zonder de effectieve waarde van de informatie in het rapport kritisch in vraag te stellen. Zowel Vynckier, Easton en De Kimpe (2008) als Smet, et al. (2013) verwijzen in dit opzicht naar het bestaan van een 'information

overload', waardoor het voor politiebeambten moeilijk wordt om te bepalen welke informatie nu wel of niet relevant is ten einde efficiënt criminaliteit op te sporen.

> Philippe: "Je hebt mensen die een RIR maken waarvan ik denk ja … daar zijn we echt niks mee, dat je daar een RIR van maakt. Om een voorbeeld te geven, een collega van mij maakt een RIR, omdat er tijdens een fouillering in zijn onderbroek lange blaadjes worden gevonden, maar die persoon is al gekend als druggebruiker voor 20 feiten. Die maakt daar een RIR van. Wat zijn we daarmee? Iemand die drugs meepakt, steekt het altijd in zijn onderbroek, dat weet elke politieman. Maar is het interessant om te weten dat die daar lange blaadjes in verstopt? Nee."
>
> Ik: "En die RIR's dan, is daar controle op?"
>
> Philippe: "Dat wel ja, dat wel."
>
> Ik: "Dus het is niet iets dat je vrij kan opstellen zonder dat er (onderbroken)"
>
> Philippe: "Jawel. Je kan dat vrij opstellen. De controle is eigenlijk eerder inhoudelijk, wat zet je erin en staat het juist, dat is eigenlijk de controle."
>
> Ik: "Ja daarop wordt gecontroleerd, maar echt op de waarde van de informatie (onderbroken)"
>
> Philippe: "Nee voilà dat niet. Als jij een RIR wilt opstellen, … ja bedenkelijk, dat gaat toch door. Dat wordt gevoed met een hoop rommel ja."

In politiezone Diagondaal vormen de inspecteurs die over een recherchebrevet beschikken een soort van buffer tegen deze zogenaamde 'waardeloze' informatierapporten. Doordat slechts zij toegang hebben tot RIR's opgesteld in de zone, filteren zij in wezen de niet-essentiële of overbodige informatie eruit. De vraag is natuurlijk op basis van welke gegevens de inspecteurs met een recherchebrevet deze keuze maken, zeker als blijkt dat er daarover intern geen richtlijnen bestaan of onvoldoende bij het personeel gekend zijn. Het onderzoek van Smet, et al. (2013) toont in dit opzicht aan dat politiebeambten zich bij de selectie van informatierapporten onder meer baseren op "het herhaaldelijk voorkomen van dezelfde informatie over personen, activiteiten of locaties in verschillende informatiekanalen (taps, wijkrapporten, RIR's), het voorkomen van dezelfde persoon in verschillende RIR's/taps of het voorkomen van dezelfde informatie in verschillende meldingen kort na elkaar" (p. 22). Aangezien politiebeambten uit gespecialiseerde diensten in politiezone Diagondaal hun patrouilles voor een groot deel baseren op de gegevens in informatierapporten en zij bijgevolg dagelijks deze informatie overlopen, hebben zij een zekere kennis over de feiten en personen die vaak genoemd worden in zulke informatiestromen en valt het bijgevolg, op basis van het bovenstaand onderzoek, te verwachten dat zij daarop steunen. Toch leidt het gebrek aan een duidelijke en heldere omkadering, in de vorm van richtlijnen of begeleiding, rond het opstellen van informatierapporten ertoe dat ook deze beslissingen individuspecifiek kunnen worden genoemd en alzo verschillend zijn van politiebeambte tot politiebeambte.

9.3.2.2. Een vermelding in een informatierapport: niet zonder consequenties

Bij verschillende participanten bestaat over het algemeen het gevoel dat er de voorbije jaren een toename is van het aantal opgestelde informatierapporten.

> Ik: "En gebeurt dat geregeld of is dat eerder zelden dat jullie een RIR opstellen?"

> Michiel: "Vroeger was dat zeldzaam, nu begint dat meer en meer te gebeuren eigenlijk."
>
> Ik: "Een RIR opstellen, is dat iets dat je veel doet of is dat eerder zeldzaam?"
>
> Luc: "Dat is steeds meer en meer."
>
> Ik: "Ja?"
>
> Luc: "Ja 10 jaar geleden was dat echt zeldzaam. Ik weet niet of de politie veranderd is of dat ik veranderd ben, maar ik vind dat we dat meer en meer doen. Een RIR wordt nu veel vaker gebruikt dan vroeger."

Een mogelijke verklaring hiervoor kan worden gevonden in de opmars van de informatiegestuurde politiezorg (zie paragraaf 3.2.). Niet zozeer het bestrijden/neutraliseren, maar wel het voorkomen van criminaliteit wordt alsmaar belangrijker (Easton, Vynckier, & De Kimpe, 2009). Anders gesteld, van de politie wordt verwacht dat ze kort op de bal speelt. Door over waardevolle (criminaliteitsgerelateerde) informatie te beschikken, kan ze preventief ingrijpen, nog voor een misdrijf effectief plaatsvindt. Verscheidene politiebeambten omschrijven informatierapporten als een soort van leidraad voor toekomstige opsporingsonderzoeken. Een welbepaalde politieman noemt ze zelfs "de voedingsbron" van de politionele gegevensbanken. Over de mogelijkheid beschikken om een (gerechtelijk) informatierapport op te stellen, vormt in dit opzicht dan ook voor politiebeambten een belangrijke drijfveer van het politiewerk. Het verantwoordt de investering van tijd en energie in het proactief opsporen van criminaliteit; het soort politiewerk waarmee heel wat inspecteurs zich graag bezighouden (zie paragraaf 7.1.2.1.).

Het is in het kader van de zopas geschetste context dat heel wat politiebeambten aangeven dat ze een informatierapport opstellen wanneer zij binnenin een groep gekende plegers, oftewel de zogenaamde 'pappenheimers' (zie paragraaf 6.2.2.4.), individuen tegenkomen die ze zelf nog niet (goed) kennen. Door te identificeren met wie gekende plegers rondhangen, bestaat de overtuiging dat criminaliteit sneller en preventief kan worden opgespoord.

> "Een groepje dealers bijvoorbeeld en er is daar één persoon bij die je niet kent, dan ga je die identificeren net om een RIR te kunnen opstellen. Er is een nieuwe toegekomen, ik zou graag willen weten wie dat is. En als er dan iets voorvalt met die groep, dan weet je ook meteen wie erbij betrokken was." – Simon
>
> "Wanneer een bestuurder wordt tegengehouden, dan kan er worden bijgehouden wie de andere passagiers zijn. Indien er later iets voorvalt en twee van de daders worden gevat, dan weten ze op basis van de zachte informatie dat er mogelijks nog anderen bij betrokken zijn en dan weten ze meteen wie." – Bruno

Vertrekken vanuit zulke redeneringswijzen is op zijn minst problematisch te noemen. Zo omschrijven Smet, et al. (2013) dat het risico op die manier bestaat dat "nieuwe spelers onder de radar blijven en er louter op de usual suspects wordt gefocust" (p. 22). Dat dit verregaande gevolgen kan hebben voor de betrokkene(n), blijken politiebeambten nogal snel te vergeten. Voor hen primeert de kans op het opsporen van criminaliteit en het beschermen van de eigen veiligheid op het verkeerdelijk linken van een persoon met criminaliteit in een informatierapport.

> "Als er een reden is, moet je de controle doen. Dan moet je niet twijfelen. Is er iets mis of is er iets louche dat je niet vertrouwt, dan stel je een RIR op, een zachte informatie. Dat is basic. Als je veiligheid wil, moet je controleren." – Michiel

Verscheidene participanten ervaren het opstellen van een informatierapport met andere woorden als iets onschuldigs. "En als je een informatierapport maakt, daar doe je niemand iets kwaad mee, want dat is geen … dat is geen strafbaar feit, dat is gewoon iets waarvan een politieman zegt ja ik moet iets op papier hebben (…)", aldus een inspecteur. De observaties brengen dan weer andere bevindingen aan het licht. Vernoemd worden in een informatierapport blijkt namelijk een grote invloed te hebben op de creatie van wantrouwen bij de betrokken politiebeambten en het verdere verloop van een identiteitscontrole. Uit het veldwerk is namelijk meermaals gebleken dat inspecteurs hun houding aanpassen wanneer ze vernemen dat de naam van de gecontroleerde vermeld staat in een informatierapport. Deze informatie maakt hen waakzamer, en verantwoordt een strenger optreden vanuit de assumptie dat de gecontroleerde mogelijks betrokken is bij criminele activiteiten. Vernoemd worden in een informatierapport blijkt dan uiteindelijk toch wel een aantal drastische consequenties te hebben.

Politiebeambten halen voldoening uit de arrestatie van een persoon waarvoor zij ooit een informatierapport hebben opgesteld. Dit bevestigt immers hun buikgevoel en toont met andere woorden aan dat zij in het bezit zijn van een goed getraind 'flikkenoog'. Doordat informatierapporten en de eventuele PV's of arrestaties die daaruit zijn voortgevloeid, niet op consequente wijze aan elkaar worden gekoppeld in de ISLP, is het onmogelijk om basis van de verzamelde cijfers te bepalen of informatierapporten een positief effect hebben op het opsporen van criminaliteit. Op basis van de antwoorden van de participanten valt dit te betwijfelen. Verscheidenen geven eerlijk toe dat ze van het merendeel van de informatierapporten die ze opstellen, niets meer vernemen. "Neem van de 20 die ik er opstel, dat er daar één van positief is", aldus een politieman. Als de vermelding in een informatierapport het wantrouwen bij de politiebeambten doet toenemen, terwijl er eigenlijk maar een heel klein percentage ook effectief leidt tot een positief resultaat, dan kan zo'n informatierapport toch ingrijpendere gevolgen hebben voor de burger dan wat politiemensen voor ogen hebben. Dat zij daaromtrent geen besef lijken te hebben, is dan ook een problematische bevinding en doet vragen rijzen bij de doestellingen die zij koppelen aan, of op zijn minst beogen te halen met informatierapporten.

Tussentijdse reflectie

In dit hoofdstuk werden verscheidene terugkoppelingsmechanismen op het niveau van het individu en de (beroeps)organisatie nader onder de loep genomen, die de politie in verband brengt met uitgevoerde identiteitscontroles. Terugkoppeling werd in dit opzicht omschreven als het geheel van processen dat individuen/organisaties toelaat om betekenis te geven aan uitgevoerde handelingen, zowel ten aanzien van zichzelf als anderen.
Op microniveau staan de politiebeambte die de identiteitscontrole uitvoert en de gecontroleerde centraal. Eerst en vooral heb ik onderzocht hoe politiebeambten de effectiviteit van identiteitscontroles percipiëren. Over de bekomen resultaten van de uitgevoerde (proactieve) identiteitscontroles lijken de meningen van de participanten, althans op het eerste zicht, vrij verdeeld. Zo beargumenteren sommigen dat slechts in een minderheid van de controles er effectief strafbare feiten worden opgespoord, terwijl anderen beweren dat de meeste politiecontroles wel degelijk een positief resultaat kennen.

De betekenis van het begrip 'positief' omslaat in deze context echter niet alleen het opsporen en bestrijden van criminaliteit. Voor verscheidene politiebeambten is een controle 'succesvol' wanneer ze uitwijst dat de gecontroleerde gekend staat voor feiten in de politiedatabanken. Op die manier wordt de waarde van het eigen buikgevoel beklemtoond, wat dan weer bij politiebeambten het geloof in het bestaan van een zogenaamde 'nez de flic' versterkt en ervoor zorgt dat zij gevoelsmatig te werk blijven gaan doorheen de uitoefening van hun beroep. Dit is op zich niet verkeerd, maar politiebeambten riskeren daardoor vooral te focussen op 'usual suspects' vanuit de veronderstelling dat zij omwille van reeds eerder gepleegde feiten, een groter risico vormen op het plegen van nieuwe feiten, terwijl nieuwe of onbekende spelers onder de radar blijven. Individuen worden dan herleid tot een label dat hen wordt toegekend, en worden op basis daarvan 'anders' behandeld. Dit alles brengt niet alleen gevoelens van onrecht en frustraties met zich mee, maar tast ook het geloof in de politie als een eerlijke en rechtvaardige organisatie aan, wat uiteraard nadelig is voor haar legitimiteit (Gau & Brunson, 2010, Çankaya, 2015).
Indien een controle uitwijst dat de gecontroleerde een strafbaar feit heeft gepleegd, dan kan de politionele respons ten aanzien van hem of haar twee verscheidene vormen aannemen: een formele via de uitvaardiging van een proces-verbaal en een informele via een berisping. In het eerste geval blijft het misdrijf het individu achtervolgen, doordat hij/zij wellicht een boete zal moeten betalen of voor de rechtbank moet verschijnen, die dan zal oordelen over de straf die mogelijks volgt. In het tweede geval verdwijnt het misdrijf zo goed als volledig en kan er dan ook van een straf geen sprake meer zijn. Wat opvalt, is dat bij de beslissing om iemand al dan niet te verbaliseren, dezelfde mechanismen en redeneringen een rol spelen als bij de initiële beslissing om iemand al dan niet te controleren. Politiebeambten beschikken met andere woorden bij beide beslissingen over een grote discretionaire macht, en oefenen zo een gewichtige invloed uit op de levens van burgers. We zien doorheen het veldwerk dat ook de wijze waarop de beslissing om te verbaliseren vorm krijgt in het beroepsveld, gestuurd wordt door zowel het interactieverloop tussen de betrokken burgers en politiebeambten, als door de inschatting die de inspecteur maakt van de werkomgeving en -verwachtingen.
Politiebeambten vinden het in eerste instantie erg belangrijk dat burgers hun beslissingen respecteren. Doen zij dit niet, door bijvoorbeeld te weigeren om mee te werken en onbeschoft te reageren, dan verantwoordt dat voor hen een strenge(re) reactie. Hetzelfde geldt voor een eerlijke communicatie vanwege de gecontroleerde: geeft hij/zij eerlijk toe betrokken te zijn bij een misdrijf, dan zijn verscheidenen geneigd om het PV te laten varen. Men kan hier dan ook uit concluderen dat heel wat misdrijven wellicht niet worden geverbaliseerd omwille van de strafbare aard van het feit, maar wel ten gevolge van de aangenomen houding van de persoon die het misdrijf heeft gepleegd.
Toch zou het verkeerd zijn om te stellen dat dit soort beslissingen alleen maar afhangen van de houding van de burger. Uit bevraging van de participanten blijkt immers dat zij op basis van de eigen waarden en normen en de bestaande reglementering inzake het Belgische (straf)recht een soort van particulier continuüm hanteren waarop misdrijven worden gecategoriseerd gaande van minder tot zeer ernstig. Ervaren politiebeambten een grote werkdruk, dan wordt de reactie op misdrijven gepositioneerd in het begin van dit continuüm, minder prioritair, terwijl misdrijven die zij (zelf) ernstig inschatten wél worden geverbaliseerd, ongeacht de stress of werklast die ze op dat moment ervaren.
In heel deze context moet tot slot ook de politiestijl(en) waarover iedere politieman/vrouw beschikt, mee in beschouwing worden genomen. Sommige participanten houden rekening met de fysieke toestand van de persoon die de inbreuk pleegt, zijn/haar schuldinzicht, ..., alsook hun eigen ervaringen met de gepleegde inbreuk, en maken op basis daarvan de afweging om het misdrijf wel of niet te verbaliseren. Anderen reageren daarentegen zeer

kordaat en systematisch op elke wetsovertreding die ze opsporen. Net als bij de beslissing om iemand staande te houden, draagt het al dan niet overgaan tot verbalisering het risico in zich dat de burger een zekere willekeur ervaart. Niettegenstaande het feit dat politiebeambten op die manier ook kunnen rekening houden met de specificiteit van iedere situatie en hun antwoord daarop kunnen afstemmen (Tillyer & Klahm, 2011).

Op mesoniveau bestaat er momenteel een gebrek aan terugkoppeling. Hoewel niet alle participanten dezelfde mening zijn toegedaan, toch maakt de meerderheid duidelijk daar nood aan te hebben. Noch op het niveau van de dienst (door middel van bijvoorbeeld debriefings) noch op het individuele niveau (via one-on-one gesprekken met leidinggevenden/mentoren) wordt politiebeambten de mogelijkheid geboden om te reflecteren over het politiewerk in het algemeen, en welbepaalde interventies in het bijzonder. Er wordt met andere woorden stilzwijgend verwacht dat politiebeambten de opgedane indrukken en ervaringen zelf een plaats moeten geven en verwerken. We zien in de bevindingen van dit proefschrift dat er daardoor niet alleen een gevoel van onzekerheid bestaat over de eigen werkprestaties (doe ik het wel goed?), ook heeft dit een effect op het welzijn van de politiebeambten en de zelflegitimiteit die daalt. De overtuiging leeft dat er van hogerhand niet naar hun mening wordt geluisterd en dat ze te weinig betrokken worden bij het politiebeleid, terwijl net zij door hun terreinervaring een waardevolle input kunnen leveren. Dit leidt bij verscheidenen tot een demotivatie voor het politieberoep en tast het vertrouwen in het leidinggevend kader aan. Het valt dan ook aan te bevelen om in te zetten op verscheidene vormen van nazorg, ten einde het heersende gevoel van organizational *injustice* weg te werken, en een positievere werksfeer te creëren.

Doorheen de uitvoering van een identiteitscontrole kunnen politiebeambten informatie genereren over criminaliteitsfenomenen in hun zone. Een systematische registratie van deze informatie is vereist, wil men op basis daarvan politiestrategieën voor het (efficiënt) opsporen en bestrijden van criminaliteit, zoals *hot time* - en *hot spot policing*, ontwikkelen. Daarenboven kan de politie, op macroniveau, zo ook inzicht verlenen aan de samenleving in haar functionering, ten einde een zekere mate van transparantie te bekomen. In België bestaat er geen wettelijk vastgelegde registratieverplichting, al wijzen de interviews en observaties uit dat er in de praktijk wel wat data worden bewaard via de aanmaak van een melding of interventiefiche in het politionele informaticasysteem (ISLP). Identiteitscontroles worden echter niet even systematisch op deze wijze geregistreerd. Slechts wanneer een controle ophef veroorzaakt doordat er bijvoorbeeld fysiek/verbaal geweld aan te pas komt of een burger dreigt klacht in te dienen, stellen politiebeambten een melding op ten einde zichzelf in te dekken en te beschermen tegen mogelijke repercussies. Registratie kan op die manier worden omschreven als een tool die in het beroepsveld voornamelijk wordt gebruikt ten behoeve van de betrokken politiemannen en -vrouwen en niet zozeer van de gecontroleerde(n). Al blijft het wel belangrijk om in het achterhoofd te houden dat vele politiebeambten vinden dat ze, in tegenstelling tot burgers, onvoldoende steun verkrijgen van hun leidinggevenden en het justitiële apparaat bij eventuele klachten die burgers tegen hen indienen. Dit plaats vraagtekens bij de wijze waarop zij het contact met deze actoren beleven en percipiëren, en toont aan dat er moet worden ingezet op het verbeteren van de relatie tussen deze spelers om ervoor te zorgen dat politiebeambten zich een ander idee vormen over de noodzaak van accountabilitymechanismen (i.p.v. enkel het indekken van de eigen positie na te streven). De meldingen die dan worden opgesteld blijken niet al te veel informatie over de uitgevoerde identiteitscontroles prijs te geven. Zo wordt de reden die aanleiding heeft gegeven tot een controle, niet of gebrekkig omschreven door gebruik te maken van

algemene en weinigzeggende categorieën, zoals 'verdachte handelingen'. Wat nu precies de verdachte handeling was of daartoe heeft aanleiding gegeven, wordt niet gedetailleerd omschreven. Op die manier is het voor politiebeambten erg gemakkelijk om een identiteitscontrole te legitimeren in een registratiefiche. Doordat vele participanten geen melding aanmaken wanneer een controle uitmondt in een proces-verbaal, omdat ze dit aanschouwen als een 'overbodige' opdracht, is het ook onmogelijk om uitspraken te doen over de efficiëntie van deze politiepraktijk in het kader van criminaliteitsopsporing en -bestrijding. Hoeveel identiteitscontroles er uiteindelijk resulteren in een PV, arrestatie en/of strafrechtelijke veroordeling, is met andere woorden niet geweten.
Naast een melding, kunnen identiteitscontroles tevens worden geregistreerd in een informatierapport, dat zowel een bestuurlijke als gerechtelijke variant kent. In de praktijk blijken de participanten voornamelijk gerechtelijke informatierapporten, oftewel RIR's, op te stellen, wat wettelijk gezien mogelijk is mits de aanwezigheid van vermoedens die wijzen op het bestaan van 'niet-concrete' feiten. Dit impliceert dat er op het ogenblik van de controle geen gerechtelijk misdrijf kan worden opgespoord, maar dat er aanwijzingen zijn die doen vermoeden dat de gecontroleerde wel degelijk betrokken is bij één of meerdere strafbare feiten. De wetgever plaats de bal volledig in het kamp van de individuele politieman/vrouw door hem/haar te omschrijven als de essentiële filter die moet oordelen of een informatierapport al dan niet moet worden opgesteld. Deze studie toont aan dat politiebeambten ook deze keuze baseren op hun buikgevoel, dat door eenieder op een verschillende wijze wordt ingevuld. Wat voor de éne inspecteur aanleiding geeft tot een RIR, is dat mogelijks niet voor zijn of haar collega. Dat heel wat politiebeambten een vernoeming in een informatierapport omschrijven als een onschuldig gegeven waarover burgers niet al te bezorgd moeten zijn, maar tegelijkertijd aangeven wantrouwig te worden wanneer ze bij een controle vernemen dat een individu vernoemd wordt in een RIR, is een bevinding die op zijn minst dubieus te noemen is. Zeker omdat sommige politiebeambten de mening zijn toegedaan dat heel wat RIR's worden opgesteld zonder nader stil te staan bij de (waarde van de) informatie die erin wordt beschreven, en alzo gevoed zouden zijn met een hoop 'rommel'. Dat de participanten slechts zelden te horen krijgen dat een door hen opgesteld informatierapport geleid heeft tot de opsporing van een misdrijf, kan deze hypothese ondersteunen. De afwezigheid van enige vorm van omkadering en ondersteuning bij het RIR-beleid van politiebeambten is dan ook naar mijn mening betreurenswaardig te noemen, en plaatst vraagtekens bij de kwaliteit en bruikbaarheid van deze rapporten.

Deel V: Slotbeschouwing

Hoofdstuk 10: De praktijk van identiteitscontroles begrijpen vanuit helikopterperspectief

'Mag ik uw identiteitskaart, (alstublieft)?' is een vraag die politiebeambten dagelijks stellen en die op het eerste zicht een vrij banale praktijk inleidt. Schijn bedriegt echter, want identiteitscontroles zijn meer dan het louter verifiëren van iemands identiteitsgegevens. Enerzijds draait het om een individuele interactie tussen de politie en de burger, waarbij deze laatste zich een mening vormt over de wetsdienaars (Donner, et al., 2015). Het verloop van deze interactie is dan ook bepalend voor hoe de burger de politie beoordeelt (Gau & Brunson, 2010). De identiteitscontrole is als dusdanig een tool waarmee de politie invulling geeft aan haar vertrouwensrelatie met de burger (Tyler, 2003).
Anderzijds kan een controle heel ingrijpend zijn, aangezien de politie – als *gatekeeper* – dankzij deze praktijk mede in staat is te bepalen wie er in het strafrechtsysteem terechtkomt (Kadish, 1961). Dat zij op die manier de levens van burgers drastisch kan beïnvloeden, is nog maar licht uitgedrukt. Om dit nader te illustreren verwijs ik naar één van mijn observaties bij de politie, waarbij twee inspecteurs besluiten om een controle uit te voeren van een man die om 23 uur 's avonds op een plein naar muziek aan het luisteren is en op die manier (in hun opvatting) overlast zou veroorzaken. De identiteitscontrole wijst uit dat de man geseind staat, omdat hij bij verstek werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van vier jaar. De politiemannen besluiten dan ook om de man onmiddellijk te arresteren, en hem vervolgens naar de gevangenis te brengen waar hij aan zijn vier jaar lange celstraf begint. Hadden de betrokken inspecteurs ervoor gekozen om niet te reageren op de situatie, dan was de man die avond wellicht ook niet in de gevangenis beland. Identiteitscontroles kunnen dan ook gezien worden als een eerste contact tot de bredere strafrechtsketen, en vanuit deze optiek beschouwd, is de identiteitscontrole een instrument dat de politie een grote macht toekent over de burger.
Net om die redenen heeft de identiteitscontrolepraktijk in het verleden, en dan vooral in Angelsaksische landen, de interesse van een groot aantal wetenschappers opgewekt en een stroom aan onderzoek in gang gezet. Belangrijke bevindingen kwamen aan het licht, al zijn heel wat van de bestaande theorieën over de toepassing van identiteitscontroles sterk gebaseerd op data aangereikt door burgers (van der Woude & van der Leun, 2013). Het bestuderen van identiteitscontroles vanuit politionele invalshoek is echter even cruciaal. Luisteren naar de verhalen van burgers geeft inzicht in de wijze waarop zij deze politiepraktijk ervaren, maar laat andere belangrijke vraagstukken buiten beschouwing. Overgaan tot een identiteitscontrole, is een individuele beslissing genomen door een politieman/vrouw, werkzaam binnenin een publieke (en tegelijkertijd ook vrij gesloten) organisatie waarin gewoonlijk een logica van criminaliteitsopsporing en -handhaving centraal staat (Alpert, MacDonald & Dunham, 2005). Wil men kennis vergaren over de initiële redenen van een politiecontrole, dan is het cruciaal om politiebeambten zelf aan het woord te laten en oog te hebben voor de professionele context waarbinnen zij opereren. Het centraal plaatsen van het basiskader, oftewel de inspecteurs die doorheen de uitoefening van hun functie dagelijks met de bevolking in contact komen, zij het nu op eigen initiatief of op vraag van de burger, is in dat opzicht een *must*. Binnen de hiërarchische structuur die de politieorganisatie kenmerkt, staat het basiskader misschien wel op de laagste trap van de ladder, in de praktijk beschikt zij over een grote macht doordat niet de korpsleiding, maar wel zij het politie-instituut vertegenwoordigt ten aanzien van de burger en verantwoordelijk is voor de uitvoering van het politiebeleid 'op straat' (van der Vijver & Broer, 1971). Het basiskader bepaalt dan ook op vrij zelfstandige wijze waar, wanneer, hoe, waarom en bij wie identiteitscontroles worden uitgevoerd.

Naast de beslissingsprocessen die politiebeambten leiden tot een controle (of omgekeerd; hen er net van doen afzien), zijn ook de stappen die nadien volgen weinig belicht in de Belgische vakliteratuur. Anders gesteld, hoe de politie identiteitscontroles ervaart en te werk gaat bij de uitvoering ervan, zijn een aantal voorbeelden van vragen die momenteel moeilijk te beantwoorden zijn. Dit proefschrift had dan ook niet alleen het verrijken van de bestaande (wetenschappelijke) kennis tot doel, maar wou evenzeer trachten een zekere leemte op te vullen door te bestuderen hoe politiebeambten identiteitscontroles percipiëren en beleven, wat leidde tot het formuleren van de volgende onderzoeksvraag:

Op welke wijze(n) komt het beslissingsproces van Belgische politiebeambten betreffende de praktijk van identiteitscontroles tot stand, hoe voeren zij deze politiebevoegdheid uit en hoe verantwoorden zij de toepassing ervan ten aanzien van zichzelf, collega's en (betrokken) burgers?

Antwoorden op deze onderzoeksvraag werden bekomen middels een uitgebreid literatuuronderzoek en de uitvoering van een etnografische studie bij twee lokale politiekorpsen, wiens identiteiten omwille van een confidentialiteitswaarborg niet in detail konden worden besproken. We zijn de mening toegedaan dat etnografisch onderzoek een belangrijke meerwaarde vormt bij de studie van een sociale praktijk waarbij interacties tussen individuen en de betekenisverlening die daaruit voortvloeit, centraal staan, net omdat het toelaat inzicht te verkrijgen in de wijze waarop mensen handelen, alsook dat handelen legitimeren en van elkaar interpreteren (Gottlieb, 2006; Madden, 2010). In eerste instantie werden verscheidene politiebeambten uit een divers aantal politiediensten voor een totale duur van (ongeveer) 750 uren geobserveerd tijdens de uitvoering van hun dagelijkse taken, en in het rechtstreekse contact met burgers. Daarnaast werden ook 37 politiebeambten door middel van semi-gestructureerde interviews bevraagd naar hun ervaringen met en perspectieven op identiteitscontroles. Door ruwe gegevens uit de politiepraktijk te combineren met theoretische kennis uit de (internationale en nationale) vakliteratuur hebben we getracht een diepgaand inzicht te verkrijgen in de toepassing van deze bevoegdheid door de Belgische (lokale) politie.

In de paragrafen die volgen staan we niet alleen stil bij de voornaamste resultaten van dit proefschrift vanuit een eerder globaal – zeg maar – een soort van 'helikopterperspectief', maar wensen we eveneens een kritische discussie aan te gaan over de bekomen onderzoeksbevindingen en hun betekenis voor de organisatie en werking van de politie en haar positionering in de (bredere) samenleving. We bouwen onze argumentatie op aan de hand van Fijnauts (1990) uiteenzetting rond drie diverse soorten criminaliseringsprocessen (primair, secundair en tertiair) en wensen aan te tonen dat de politie doorheen de uitvoering van identiteitscontroles een centrale positie inneemt in elk van hen, en als dusdanig een gewichtige invloed uitoefent op de levens van burgers die zij besluit staande te houden.

10.1. Beslissingen nemen op basis van een buikgevoel: balanceren tussen ervaring en stereotypering

Op macroniveau wordt de toepassing van (reactieve en proactieve) identiteitscontroles in België gereguleerd door een nationale wetgeving waaraan de politie gebonden is. Wil zij op eigen initiatief een identiteitscontrole uitvoeren, dan moet ze getuige zijn van een misdrijf, ofwel dienen er 'redelijke gronden' voorhanden te zijn die doen vermoeden dat een persoon een misdrijf heeft gepleegd of zal plegen. In het laatste geval is er met andere

woorden (nog) geen sprake van een door de wet strafbaar gesteld gedrag, maar houdt de politie rekening met 'verdacht' gedrag of wat Fijnaut (1990) omschrijft als "gedrag dat niet strookt (met haar opvatting van) een bepaald soort orde en een bepaald niveau van veiligheid" (p. 82). Ze is in dat opzicht zelf proactief op zoek naar criminaliteit en overlast.

Deze studie wijst uit dat politiebeambten beweren wetgeving in het achterhoofd te houden bij de uitvoering van hun (proactieve) opdrachten, al geven ze wel toe het bestaande wetgevende kader onvoldoende duidelijk te vinden bij de selectie van verdacht gedrag. Wat is immers een 'redelijke grond' die aanleiding geeft tot een identiteitscontrole? De praktijk toont dan weer aan dat politiebeambten zich vooral laten leiden door hun eigen buikgevoel, noem het ook maar een soort van zesde zintuig of radar. De verworvenheid van zo'n gevoel vloeit voor een stuk voort uit een zekere mate van (terrein)ervaring en situeert zich dan ook deels op het mesoniveau. Als werknemers van een organisatie verantwoordelijk voor het handhaven van de openbare orde en het opsporen en onderzoeken van wetsovertredingen, zijn politiebeambten op reguliere basis bezig met het opsporen en bestrijden van criminaliteit en overlast. Zij worden daarvoor in eerste instantie opgeleid in de politieschool door erkende lesgevers. Bij heel wat politiebeambten uit deze studie leeft het gevoel dat de politieopleiding niet of onvoldoende is afgestemd op de (harde en onvoorspelbare) realiteit van het politiewerk. Veeleer wordt in het beroepsveld het belang van 'learning on the job' onderstreept: politiewerk leer je niet zozeer op de schoolbanken, maar vooral door het gewoonweg te doen (Maesschalck, 2012). Of zoals Chan, Devery en Doran (2003) het verwoorden: "(...) many of the required skills can only be acquired through hands-on experience and practice in a wide range of situations" (p. 187). Niet alleen door zelf veel te patrouilleren en met criminaliteit in aanraking te komen, maar ook door te leren (of zoals een participant het mooi omschrijft "te stelen met de ogen") van andere, meer ervaren collega's (de zogenaamde 'anciens'), veronderstellen politiebeambten over een ervaring te beschikken om snel verdachte situaties te detecteren. Als we dit doortrekken naar het veldwerk, dan wijzen bijvoorbeeld de observaties uit dat politiebeambten valse nummerplaten al van mijlenver herkennen, en tonen de interviews aan dat zij beweren op basis van welbepaalde gedragingen snel te kunnen detecteren wanneer iemand slechte bedoelingen heeft.
Tegelijkertijd maakt iedere werknemer deel uit van een (kleinere) equipe binnenin de gehele politieorganisatie, die beschikt over haar eigen specifieke beroepscultuur en op die manier op een eerder informele wijze haar leden verrijkt met een welbepaalde *knowhow* (Stroshine, Alpert & Dunham, 2008). Denk maar aan het delen van verhalen over interventies en het bespreken van *tips and tricks* tijdens lunch- en koffiepauzes in het commissariaat of de politiecombi (Van Hulst, 2013). Niet alleen beschikt iedere dienst over haar eigen tradities en werkwijzen, ook geeft ze op haar eigen manier invulling aan wat 'verdacht' gedrag is. We zien bijvoorbeeld dat het terugvinden van een paperclip bij een individu slechts in één specifieke dienst wantrouwen opwekt vanuit de veronderstelling dat dit een vaak gebruikte techniek is bij smartphonediefstallen, en de werknemers van deze dienst menen daar reeds een zekere ervaring mee te hebben. Politiebeambten uit een andere politiedienst patrouilleren dan weer voornamelijk rond in de buurt van publieke parkings, omdat hun ervaring leert dat er daar geregeld auto's worden gestolen.
Deze gegevens vertalen zich door tot op het microniveau en beïnvloeden het proces van wantrouwensvorming van de individuele politieman/vrouw op straat, die daarenboven zelf drager is van een eigen rugzak, gevuld met levenservaringen, doelen en idealen, waarden en normen, ... die evenzeer zijn/haar kijk op de maatschappij en criminaliteit in een welbepaalde richting stuurt. Zo maken sommige inspecteurs uit deze studie duidelijk dat ze het gebruik en bezit van (soft)drugs *not done* achten, en daar dan ook streng op

reageren, terwijl dit voor anderen geen prioriteit is en zij het in zekere mate tolereren. Dat een inspecteur doorheen de observaties duidelijk maakt dat hij zelf niet reageert op personen die aan het telefoneren zijn achter het stuur, omdat hij dit in zijn privéleven zelf ook soms doet, is dan weer een ander gelijkaardig voorbeeld. De inkleuring van het buikgevoel kan op die manier worden omschreven als een dienst- én individuspecifieke procedure. Of anders, wat 'verdacht' is voor een politieman/vrouw, is dat mogelijks ook voor de ene collega, maar dan weer iets helemaal anders voor een andere collega.

> "Wij rijden patrouille door **een wijk die gekend is voor drugs** en we zien daar eigenlijk ..., **daar is jaren geleden heel openlijk gedeald geweest altijd en dat was altijd aan dezelfde deur**, en zodra ze ons zagen, gingen ze altijd naar binnen. We rijden voorbij en daar staat een auto voor die bewuste deur en we rijden traag want we rijden dan patrouille, en **wanneer ze ons zien, rijdt die auto weg**. Op zich kan je dat interpreteren van oké die persoon vertrekt gewoon, en die rijdt eigenlijk de andere richting uit. Mijn gevoel was al zo van oei hier klopt precies iets niet. (...) **we rijden een toertje door de wijk en uiteindelijk komen we drie à vier minuten later diezelfde auto terug tegen, maar komende uit de andere richting dus wat aangaf dat die een toer gedaan had om ons zogezegd te ontwijken**. Dat waren dan ook **twee jonge gasten** die in die auto zaten. Dat was een **leasingwagen**. Dus dat zijn al zo ..., ik zeg het uw gevoel begint dan te zeggen hier klopt iets niet. Dan zijn we effectief overgegaan tot de controle van dat voertuig en **die twee gasten waren goed gekend. Dat was een leasingauto uit een leasingbedrijf in (naam stad). Die twee gasten wonen in (naam stad), dus dat is ook al zoiets. Waarom gaat men een auto leasen in (naam stad) om hier te gebruiken, terwijl dat je hier woont.** En dan in de koffer hebben we effectief **nummerplaten teruggevonden die vervalst waren**. Die konden gebruikt worden om eventueel een misdrijf te plegen." – Yannick

Op basis van verhalen binnen het korps en opgedane ervaringen gaat de inspecteur ervan uit dat de betrokken wijk en dat specifieke pand gekend staan voor drugshandel. Men kan veronderstellen dat hij tevens 'geleerd' heeft, al is het via informatie verkregen van collega's of door eigen ervaringen, dat de gedraging 'wegrijden na het zien van een politiewagen' mogelijks aantoont dat de bestuurder hem en zijn collega wil ontwijken en dus iets te verbergen heeft. Naast deze factoren, voeden ideeën rond nog andere gegevens, waaronder de leeftijd van de betrokkenen, de leasingwagen en het aantreffen van valse nummerplaten, het wantrouwen van de inspecteur. Om deze situatie te beoordelen, put hij met andere woorden informatie uit verscheidene bronnen. Had de politieman geen toegang gehad tot deze bronnen, wat bijvoorbeeld het geval had kunnen zijn indien hij in een andere politiedienst werkzaam was geweest, dan zou hij de situatie mogelijks op een verschillende manier hebben benaderd.

Het is duidelijk dat politiebeambten op basis van hun buikgevoel op zoek gaan naar verdacht gedrag, dat zich in het beroepsveld nogal snel blijkt te vertalen naar 'afwijkend' gedrag, oftewel al hetgeen waarvan de politie veronderstelt dat de modelburger er zich niet (frequent) mee bezighoudt: joggen om drie uur 's nachts, zenuwachtig of gehaast overkomen, rondhangen op de parking van een bioscoopcomplex en ga zo maar door. Kortom, gedragingen die door de wetgever zijn toegestaan, maar door politiebeambten uitvoerig worden gesurveilleerd. Fijnaut (1990) stelt zich dan ook terecht de vraag of de politie, en niet zozeer de rechterlijke macht, verantwoordelijk is voor wat hij *primaire criminalisering* noemt, oftewel "de strafbaarstelling van gedrag" (p. 81).

Criminaliseringsprocessen zijn aldus Korf, Stolwijk en de Vlaming (2008, p. 15) 'ordeningsprocessen', die van individuen, die niet passen binnen de heersende en dominante visies op normaliteit – 'the others' – een politietarget maken. De zogenaamde 'pappenheimers', alias de personen die reeds (meermaals) met de politie in contact zijn geweest, vormen hiervan een voorbeeld; dit onderzoek toont aan dat zij kunnen rekenen op een grotere portie wantrouwen vanuit de nogal vrij bekrompen assumptie 'eens een crimineel, altijd een crimineel'. Dat bij verschillende deelnemers de overtuiging bestaat dat bepaalde bevolkingsgroepen vaker betrokken zijn bij welbepaalde soorten criminaliteit, en zij vanuit die optiek strikter in de gaten moeten worden gehouden, is dan weer een ander soortgelijk voorbeeld. Het 'anders' zijn wordt met andere woorden gebaseerd op stereotiepe ideeën die ertoe leiden dat welbepaalde (groepen) personen gewoonweg op basis van hun uiterlijke kenmerken, sneller dan anderen worden geassocieerd met criminaliteit en geïdentificeerd staan als 'usual suspects' in de hoofden van politiebeambten (McAra & McVie, 2005; Krumer-Nevo & Sidi, 2012). Achter het buikgevoel schaart zich dan ook een klassiek politiebeeld van 'wij versus zij' dat louter gericht is op daders. Doordat het buikgevoel binnen politiemiddens aanschouwd wordt als een *must* waarover alle goede 'flikken' moeten beschikken, blijkt niemand er zich echt vragen bij te stellen en er tegenin te willen gaan. Of zoals een politieman uit deze studie het zo illustratief verwoordt:

> Je hebt gasten die een radar hebben, die echt aanvoelen … die hun buikgevoel zegt van dat is hier niet juist. (...) **de echte flikken, dat zij de mannen met buikgevoel**. (...) als je dat niet in u hebt, dan ga je dat nooit hebben.

Door voornamelijk te viseren wie en wat zij identificeren als 'afwijkend', blijven politiebeambten deze beeldvorming voeden. Op die manier zou de politie niet alleen verantwoordelijk zijn voor allerlei vormen van 'othering', maar riskeert ze ook in te staan voor de processen die otheringsmechanismen in stand houden (Eriksson, 2016).

10.2. De uitvoering van identiteitscontroles: een complex verhaal

Ondanks dat politiewerk voor een groot deel steunt op achterdocht, of zoals Phillips (2020) het verwoordt: "suspicion is a defining characteristic of police officers" (p. 274), blijken gevoelens van wantrouwen ten aanzien van een persoon of situatie vaak niet de enige achterliggende redenen voor een politiecontrole. Integendeel, het beantwoorden van de vragen wanneer en waarom politiebeambten overgaan tot het staande houden van een persoon, oftewel effectief gaan reageren op wat zij omschrijven als 'afwijkend' gedrag en dus responsabel zijn voor wat Fijnaut (1990) *secundaire criminalisering* noemt, hangt af van een complex samenspel van onderlinge interacties met verschillende stakeholders op zowel micro- als meso- en macroniveau (Monjardet, 1996). Er wordt in de huidige debatten nog maar al te vaak vergeten dat een politiecontrole ook verder reikt dan de interactie op microniveau; tussen de politiebeambte aan de ene kant en de betrokken burger aan de andere kant. De identiteitscontrolepraktijk draagt namelijk een zekere complexiteit in zich met een gelaagdheid op verschillende niveaus, en moet dan ook worden opgevat binnen een breder structureel geheel (Worden & McLean, 2017). Aan de hand van de onderstaande figuur licht ik dit nader toe.

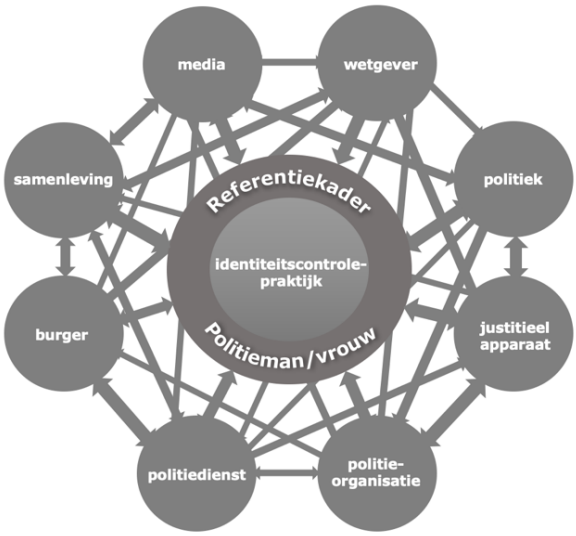

Figuur 9 – complex samenspel stakeholders in controlepraktijk

Uit onze gesprekken met politiebeambten komt naar voor dat er vier belangrijke stakeholders zijn die een invloed hebben op de effectieve uitvoering van een controle.
Zoals eerder weergegeven, is er in eerste instantie **de wetgever** die de politie een aantal richtlijnen meegeeft over wanneer een identiteitscontrole toegelaten is. In het beroepsveld blijkt het operationeel politiepersoneel heel wat moeite te hebben met het interpreteren van deze richtlijnen, waardoor ze ook niet altijd even naadloos worden opgevolgd. Neem nu – opnieuw – de 'redelijke gronden' die een proactieve identiteitscontrole verrechtvaardigen: daarnet werd al kort vermeld dat het voor heel wat politiebeambten niet duidelijk is wat daar nu wel en niet onder valt, wat bijgevolg gevoelens van onzekerheid bewerkstelligt. Zij gaan daarom op zoek naar manieren om deze wet 'toepasbaar' te maken in het beroepsveld. Een voorbeeld dat in dit proefschrift werd gegeven betreft het gebruik van een verkeersinbreuk ter rechtvaardiging van een politiecontrole, waarvoor in eerste instantie een verdachte persoon of handeling aan de basis ligt. Op die manier wordt de functionaliteit van een proactieve controle bereikt via de uitvoering van een reactieve controle. Elke politiecontrole, dus ook die waarbij stereotiepe oordeelsvormingen aan de basis liggen, kan bijgevolg gemakkelijk worden gelegitimeerd onder het mom van een 'onschuldige' verkeerscontrole. De vraag die we ons hierbij dan ook kunnen stellen is of de wet wel effectief dienstdoet als omkadering van het controlebeleid of dat ze niet eerder fungeert als legitimatiemiddel. In dat laatste geval bestaat dan het risico dat de toepassingswijze afwijkt van de oorspronkelijke opzet van de wetgever. Een mogelijk antwoord hierop zou het nauwkeuriger invullen van de wet kunnen zijn, maar dat beperkt dan weer de discretionaire ruimte, die niet alleen volgens verscheidene studies (zie bv. Bittner, 1990; Leinfelt, 2006; Gilleir, 2013; Buvik, 2016), maar ook namens de politiebeambten uit dit onderzoek toch ook een aantal voordelen in zich draagt. Zo vertelde een politieman dat hij al eens besloten heeft om na het vaststellen van een verkeersinbreuk geen PV op te stellen, omdat hij vermoedde dat de vrouw in kwestie ziek was en hij haar bijgevolg nog niet meer van streek wou brengen. Door dit soort beslissingen, waarbij er dus met andere woorden wordt rekening gehouden met de specificiteit van iedere situatie en de daarbij betrokken personen, worden politiebeambten op een meer humane manier gepercipieerd, wat bij burgers de steun voor en het vertrouwen in de politie kan versterken (Goldstein, 1960).

Noemenswaardig is ook de invloed van het **politieke beleid** op het uitvoeren van politiecontroles. Na een hevig gemediatiseerd incident of evenement bijvoorbeeld kan een korpschef en/of andere leidinggevende(n) beslissen dat er meer moet worden ingezet op identiteitscontroles van een bepaald segment van de bevolking of op een specifieke plaats en tijdstip. Vaak vinden zulke beslissingen hun oorsprong binnen politieke kringen, die hun kiezers willen tonen dat zij niet onverschillig staan tegenover deze gebeurtenissen. In deze studie werd het voorbeeld aangehaald van een loopwedstrijd die plaatsvond in één van de deelnemende politiezones. Verscheidene politiebeambten kregen de opdracht om tijdelijk 'ongewenste' groepen, waaronder daklozen en bedelaars, uit het zichtbare straatbeeld weg te krijgen om een positief imago van de stad weer te geven ten aanzien van de deelnemers en aanwezige media. Dergelijke orders krijgen niet altijd de goedkeuring van politiebeambten, maar worden doorgaans toch blindelings uitgevoerd. De politiek-bestuurlijke aansturing van de politie die eigen is aan een democratische rechtsstaat, impliceert immers, aldus Monjardet (1996) en Reiner en O'Connor (2015), dat de politie een instrument is van een publieke autoriteit gecreëerd om de orde in de samenleving te bewaren en dat zij dan ook positief moet antwoorden op eisen van het bevoegd gezag.

Het parket levert dan weer eerder indirect een bijdrage aan het controlebeleid van de politie. Bij de deelnemende politiebeambten leeft de overtuiging dat het parket een grote achterstand heeft in het behandelen van haar dossiers, waardoor het geloof in de goede werking van het justitieel apparaat daalt en het oorspronkelijk enthousiasme om 'de slechteriken op te pakken' al snel naar de achtergrond verdwijnt. Wanneer het parket welbepaalde feiten zelden of niet vervolgt, dan daalt bij de politie de motivatie om daar energie en tijd in te investeren. Heel wat inspecteurs uit deze studie geven bijvoorbeeld eerlijk toe dat ze personen zonder wettige verblijfsstatus of in het bezit van softdrugs doelbewust niet controleren, omdat het idee bestaat dat het parket aan processen-verbaal opgesteld naar aanleiding van deze feiten, geen gevolg geeft. Een deelnemende politieman vat het bondig samen: "Wij leveren eigenlijk het werk aan justitie, maar als justitie niet volgt (...) en dat is daardoor dat veel politiemensen gefrustreerd geraken. Ze werken en werken, maar als er geen resultaat van komt, ja dan werk je eigenlijk voor niks". Het valt bijgevolg te verwachten dat sommige soorten misdrijven ondergerapporteerd worden. De politie riskeert op die manier het non-vervolgingsbeleid mee in stand te houden, doordat magistraten een verkeerd beeld krijgen van wat er op het terrein gaande is. Het omgekeerde geldt echter evenzeer: wanneer het parket doelbewust inzet op de vervolging van welbepaalde soorten misdrijven, dan geven heel wat inspecteurs toe dat ze extra gemotiveerd zijn om deze misdrijven op te sporen, omdat ze geloven dat wat ze doen dan wel een effect heeft. Deze bevindingen tonen dus duidelijk aan dat de ideeën die politiebeambten hebben over het vervolgingsbeleid, en de na te streven prioriteiten van het parket een invloed hebben op de uitvoering van identiteitscontroles.

De laatste stakeholder is **de burger (bevolking)**, wiens invloed op het politionele controlebeleid zich zowel veruitwendigt op macro- en meso- als microniveau.
Op *macroniveau* hebben een aantal dramatische gebeurtenissen, zoals de overvallen van de Bende van Nijvel, het Heizeldrama, de CCC-aanslagen en uiteraard de Dutroux-affaire geleid tot vertrouwensbreuken, met een grondige hervorming van de politieorganisatie als gevolg (Fijnaut, 1999). Ook al is sindsdien het grootste deel van de bevolking (nog steeds) tevreden over de politie, toch stellen Verwee en Demarée (2015) dat burgers die in contact geweest zijn met de politie alsmaar kritischer en negatiever worden, wat toch vragen doet oproepen over de manier waarop de politie tegenover hen optreedt. Bovendien is er recent vanuit de **samenleving** veel kritiek gekomen op politie-interacties, en dan vooral op de

identiteitscontrolepraktijk (zie bv. Arnoudt, 2020; Van Poucke, 2020; De Greef, 2020). De komst van de smartphone heeft ervoor gezorgd dat elke handeling zomaar kan worden gefilmd en zichtbaar wordt voor een groot aantal personen. Zo ontstaat er bij de burger een negatief imago van de politie, dat bovendien nog in de hand wordt gewerkt door de alom aanwezige media, die al van oudsher een complexe relatie met de politie onderhouden (Dowler & Zawilski, 2007). Volgens Ringeling en van Sluis (2011) is de politie door dit alles kwetsbaar geworden, met als gevolg dat politiebeambten mogelijks voorzichtiger te werk gaan vanuit een zekere angst voor repercussies. Onze studie toont aan dat sommige politiebeambten in het achterhoofd houden dat hun optreden op sociale media kan verschijnen. Hoewel het filmen van politiewerk positieve effecten kan hebben op het vertrouwen in de politie doordat het een zekere mate van transparantie creëert, net omdat buitenstaanders inzicht verkrijgen in wat er gaande was (Bonner, 2009), wijst het veldwerk uit dat heel wat politiebeambten wantrouwig reageren ten aanzien van burgers die dat doen. Zij beweren zich dan ook gesloten op te stellen, en het filmen af te keuren vanuit de veronderstelling dat de beelden voornamelijk worden gebruikt om kritiek te leveren op de politie. Het valt te verwachten dat dergelijke houding in de alledaagse praktijken de afstand tussen politie en burger beklemtoont, of zelfs vergroot.
Ook op *mesoniveau* zien we dat burgers interveniëren in de identiteitscontrolepraktijk. Zij contacteren immers de politie met allerlei vragen of problemen die (in hun opvatting) een dringende tussenkomst vereisen, en waarvoor dus ook een (beschikbare) politieploeg wordt opgetrommeld. Ook al delen politiebeambten niet altijd dezelfde mening, en leeft bij hen het idee dat burgers maar al te vaak beroep doen op de politie voor 'futiliteiten', toch zijn burgers op die manier medebepalend voor de samenstelling van het takenpakket en beïnvloeden zij dus de controlepraktijken van de inspecteurs op het terrein. De politie is dan ook voor een groot deel afhankelijk van de informatie die de bevolking hen verschaft om criminaliteit op te sporen en aan te pakken. De manier waarop de burger een bepaalde situatie beoordeelt en de bereidheid om er melding van te maken aan de politie spelen bijgevolg een zekere rol (Monjardet, 2000; Dujardin & Verhage, 2012).
Als we dan tenslotte kijken naar de individuele interactie tussen politiebeambten en burgers, het *microniveau*, dan maakt ons onderzoek duidelijk dat de vergelijking van een identiteitscontrole met een spel op zijn plaats is. De politiebeambte is de spelleider en hanteert een aantal spelregels. De manier waarop het individu het spel meespeelt en de spelregels naleeft, heeft een invloed op de manier waarop politiebeambten de identiteitscontrole uitvoeren. Vanuit een symbolisch interactionistisch perspectief kan worden gesteld dat beide actoren een betekenis geven aan de interactie die ze hebben met elkaar en op basis daarvan hun gedrag gaan aanpassen. Vertonen burgers respect en doen ze braafjes wat er van hen wordt verwacht, dan zien we dat politiebeambten kunnen besluiten om de controle af te breken. Als de politiebeambte er toch voor kiest om de identiteit nader te controleren, dan tonen onze observaties aan dat meewerkende, respectvolle burgers kunnen rekenen op een aantal privileges. Zo moeten ze niet mee naar het politiecommissariaat wanneer ze geen identiteitskaart op zak hebben, maar controleert de politiebeambte de identiteit ter plekke, en krijgen zij bij het vaststellen van een wetsovertreding, mogelijks een berisping in plaats van een proces-verbaal. Doen burgers daarentegen moeilijk en volgen ze de spelregels niet ('ongehoorzaam' te zijn), dan zien we dat er zich een ander verhaal afspeelt waarbij de meeste politiebeambten een strenger optreden gelegitimeerd vinden. De identiteitscontrole wordt dan gebruikt als een middel om het gezag van de politie te beklemtonen.

> "Als ze ambetant gaan doen en zeggen 'laat mij gerust', dan zeg ik 'maat, dan mag jij u eens kenbaar maken'. Het is een beetje **een verhaal van geven en nemen**.

> Spelen die het **spelleke** goed en zoals het is en zijn die rustig, beleefd en meewerkend, dan ga je dat niet doen." – Bob

Natuurlijk is een identiteitscontrole geen eenrichtingsverkeer en geldt dit principe ook in de omgekeerde zin. Doorheen het veldwerk is het bijvoorbeeld een aantal keren voorgevallen dat politiebeambten nog voor dat de burger ook maar iets gezegd heeft, er al vanuit gaan dat de controle problematisch zal verlopen. Vanuit een zeker ideeënkader worden bepaalde (groepen) personen met andere woorden geassocieerd met het beeld van een 'probleemmaker', wat in de ogen van de interveniërende inspecteurs een hardere aanpak verantwoordt. Verscheidene onderzoeken hebben echter reeds meermaals aangetoond dat burgers procedural justice hoog in het vaandel dragen, en dat bijgevolg wanneer zij ervaren onvriendelijk of onfair behandeld te worden, zij ook hun kalmte verliezen en chagrijnig reageren (Sunshine & Taylor, 2003; Hinds & Murphy, 2007; Murphy, 2009). Zo belanden we in een vicieuze cirkel, aangezien deze houding van de burger het wantrouwen bevestigt dat voorheen bij de politiebeambte aanwezig was, wat onvermijdelijk de vlotte omgang tussen beiden verstoord. Een identiteitscontrole dreigt op die manier al snel te ontsporen in een conflictsituatie.

De **politieorganisatie** zelf speelt ook een niet te onderschatten rol. Vanuit de korpsleiding worden welbepaalde prioriteiten en na te streven doelstellingen voorop geplaatst, waarnaar het basiskader zich moet schikken. Zo hebben verscheidene politiebeambten tijdens één van de geobserveerde briefings de opdracht gekregen om meer in te zetten op identiteitscontroles. De daaropvolgende weken ging het aantal controles fors de hoogte in en was het duidelijk dat dit een rechtstreeks gevolg was van het opgelegde order, doordat de inspecteurs er ook geregeld naar verwezen.
Niet alleen de directe beslissingen van de hiërarchisch superieuren hebben een impact op de uitvoering van identiteitscontroles, dit proefschrift toont immers aan dat ook de manier waarop de organisatie gestructureerd is en het volledige takenpakket verdeelt, van groot belang is. Ervaart de politiebeambte veel of weinig werkdruk? Moet hij/zij vooral reactief te werk gaan of zijn er ook mogelijkheden tot proactief handelen? Bezit hij/zij veel of juist weinig ruimte tot initiatief? Een vaak gemaakte opmerking slaat op het feit dat de werklast te groot is en de beschikbare middelen ontoereikend zijn. Daar waar de beginnende politieman/vrouw met goede moed en een hoop motivatie de job omhelsde, komen er met de tijd een resem pragmatische overwegingen het denken domineren ten einde het werk zo snel en efficiënt mogelijk te kunnen afhandelen. Het veldwerk wijst namelijk uit dat drukke shifts, een overvloed aan taken die (volgens heel wat inspecteurs) niet tot het 'echte' politiewerk behoren, vele overuren en een (lange) werkshift die er bijna op zit, de onafwendbare (maar als lastig ervaren) administratieve taken die erbij horen, ..., een krachtige impact hebben op de wijze waarop politiebeambten zich positioneren ten aanzien van de uitvoering van identiteitscontroles. Dat pragmatisme in zulke omstandigheden de bovenhand neemt, valt dan ook enigszins te begrijpen, maar doet vragen rijzen over de manier waarop het huidige politiewerk wordt aangestuurd. De vooropgestelde doelstellingen en prioriteiten van de organisatie verschuiven immers naar de achtergrond ten gevolge van de meer prominente plaats die het individuele belang inneemt.

Een indirect gevolg van deze pragmatische houding is misschien wel dat uit het discours van de politiebeambten opvalt dat ze hun controlepraktijken voornamelijk legitimeren vanuit beslissingen die derden in hun plaats zouden nemen. "Ik controleer deze personen omdat de burger dat van mij verlangt", "Ik ga hier niet over tot een controle omdat mijn dienst niet verantwoordelijk is voor dit soort feiten", "Deze persoon controleren heeft geen

zin, want het parket geeft hier toch geen gevolg aan", "De burgemeester heeft ons opgedragen om in deze buurt extra controles uit te voeren", en ga zo maar door. Ze lijken hierbij de verantwoordelijkheid voor de identiteitscontrole door te schuiven naar andere actoren, wat zou impliceren dat zij geen agency meer hebben. Bovendien houden ze op die manier ook een bepaald beeld in stand van hoe een organisatie zou moeten functioneren, door te focussen op externe factoren en geen oog te hebben voor een efficiënte werking (Worden & McLean, 2017). Onze data wijzen uit dat dergelijk discours sterker aanwezig is bij politiebeambten uit algemene diensten. We kunnen ons dan ook de vraag stellen of de verklaring hiervoor niet kan worden gevonden binnen de benadering rond 'organizational justice'. Wanneer politiemensen het gevoel hebben fair behandeld te worden door de organisatie, zullen zij een grotere tevredenheid met het werk ervaren, zich meer gaan inzetten voor hun werkgever en een positievere houding aannemen in het uitvoeren van hun dagelijkse taken. Voelen zij zich daarentegen benadeeld en onrechtvaardig behandeld, dan zal zich dit op een negatieve manier weerspiegelen in hun houding ten opzichte van het werk en zorgen voor een mindere kwaliteit van de dienstverlening (Myhill & Bradford, 2013). Onze studie maakt duidelijk dat bij heel wat politiebeambten uit algemene diensten, in tegenstelling tot hun collega's uit gespecialiseerde diensten, een gevoel leeft van onderwaardering, dat het gevolg is van een aantal beleidsbeslissingen die betrekking hebben op de investering van werkingsmiddelen (bv. personeel, opleiding en voertuigen) en de verdeling van taken. Hierdoor krijgen zij de indruk onrechtvaardig te worden behandeld door de organisatie. Ook de wijze waarop leidinggevenden omgaan met hun personeel heeft wellicht een belangrijke impact op de verschillen in de ervaren organizational justice tussen politiebeambten van algemene en gespecialiseerde diensten. De deelnemende politie-inspecteurs uit deze eerste soort diensten beschikken over een vrij afstandelijke relatie met hun leidinggevende, waarin geacht wordt de hiërarchie tussen de verscheidene rangen te respecteren. Hierdoor zijn zij ook minder geneigd om in te gaan tegen de beslissingen van hun leidinggevenden waarmee zij het niet eens zijn. In gespecialiseerde diensten is de sfeer tussen leidinggevenden en personeel losser en speelt de hiërarchie een minder prominente rol. Verder bouwend op de bestaande literatuur impliceren deze bevindingen dat het gevoel van organizational justice bij politiebeambten uit de algemene diensten inferieur is. Bradford & Quinton (2014) beargumenteren in dit opzicht dat hun gevoel van autoriteit dan afzwakt en zij bijgevolg hun eigen legitimiteit als politieman/vrouw lager inschatten. Dit heeft dan volgens Tankebe (2018) ook weer een invloed op de interacties die zij aangaan met burgers. Hij beweert dat politiebeambten die vertrouwen stellen in de functionering van de politieorganisatie en geloven dat de beslissingen van leidinggevenden correct en fair zijn, over een grote 'self-legitimacy' beschikken, met als gevolg dat zij doorheen de interacties die ze hebben met burgers meer gebruikmaken van procedural justice, dat wil zeggen transparant te werk gaan, zo min mogelijk (verbaal en fysiek) geweld gebruiken, inspraak verlenen en een respectvolle houding aannemen. Dit onderzoek toont echter een ander verhaal. De deelnemende politiebeambten uit gespecialiseerde diensten vertonen een grote zelflegitimiteit: zij geloven sterk in hun eigen capaciteiten, vertrouwen meer op hun buikgevoel en vinden het dan ook niet nodig om extra opleidingen te volgen. Toch grijpen zij wel sneller naar agressieve politietechnieken vanuit het idee dat zij zichzelf omschrijven als 'crimefighters' die het publiek terug tot de orde moeten roepen. Politiebeambten uit algemene diensten, daarentegen, beschouwen zichzelf als 'caregivers' en beschikken over een lage(re) zelflegitimiteit. Zij gaan eerder conflicten vermijden, en een andere, meer afwachtende houding aannemen, waardoor spontaniteit en het nemen van initiatief worden afgeremd, en er rigiditeit ontstaat in de omgang. Hiermee willen we geenszins aangeven dat de éne dienst het beter of slechter

doet dan de andere. Wel wensen we aan te stippen dat de soort aanpak een specifieke set aan problemen met zich meebrengt in het interactieverloop met burgers en dan ook een andere manier van reflecteren vereist.
Het is wel aangewezen om het tweeledige onderscheid tussen algemene en gespecialiseerde diensten met de nodige nuance te benaderen. De deelnemende diensten kunnen eerder worden geplaatst op een continuüm met de algemene aan het ene en de gespecialiseerde diensten aan het andere uiterste. Sommige diensten bevinden zich niet noodzakelijk op één van de uitersten, maar neigen wel meer naar het model van ofwel de algemene ofwel de gespecialiseerde diensten, zoals beschreven in dit proefschrift. Het is vooral van belang te noteren dat er tussen beide duidelijke verschillen waar te nemen zijn in de percepties ten aanzien van identiteitscontroles, en de waargenomen politierol en houding (ten aanzien van burgers).

Een laatste belangrijke actor binnen de identiteitscontrolepraktijk is uiteraard de **politiebeambte** zelf. Ook al lijkt hij/zij zich vaak te beroepen op pragmatische overwegingen om te legitimeren waarom de uitvoering van een controle niet mogelijk is, en de verantwoordelijkheid voor de uitvoering ervan van zichzelf naar anderen door te schuiven, toch blijft hij/zij over een zekere agency beschikken bij de uiteindelijke keuze om iemands identiteitskaart op te vragen. We zien in de bevindingen van dit proefschrift dat wanneer politiebeambten naar een interventie worden gestuurd, zij volledig zelfstandig of in samenspraak met een collega de manier bepalen waarop ze de interventie benaderen en afhandelen. Het voorbeeld werd gegeven van twee politiebeambten die besloten om een achtergelaten fiets waarvoor een buurtbewoner had gebeld, niet weg te halen, omdat ze de mening waren toegedaan dat de fiets niet hinderlijk geparkeerd stond en ze zich wouden bezighouden met, wat zij identificeerden als meer 'urgente' opdrachten. Hierbij spelen wellicht ook hun individuele kenmerken een niet te onderschatten rol. Omwille van de eigen 'rugzak' (gender, etniciteit, geloofsovertuiging, leeftijd, aantal jaren ervaring, persoonlijke politiestijl, …) zal de ene politiebeambte bij een bepaalde situatie sneller geneigd zijn om een controle uit te voeren dan een andere collega. En misschien is het zelfs zo dat dezelfde politiebeambte de ene dag wel voor eenzelfde feit zal controleren en de andere dag niet, afhankelijk van de werklast die hij/zij op die dag ervaart of simpelweg afhankelijk van zijn/haar humeur.

Wat vaststaat is dat er geen simpele antwoorden bestaan op de vragen wanneer en waarom een politiebeambte iemands identiteitskaart opvraagt. Er komt namelijk binnen een breder structureel geheel een complexe interactie tot stand tussen bovenstaande stakeholders, de politieorganisatie en de individuele politieman/vrouw, zoals de figuur ook duidelijk maakt. Al deze spelers beïnvloeden elkaar in verschillende richtingen en staan nooit volledig los van elkaar. Dit alles toont aan dat de uitvoering van een identiteitscontrole geen eenvoudig zwart-wit verhaal is, maar talrijke nuances bezit.

10.3. Een verborgen ongelijkheid?

Net omwille van het gelaagde en complexe karakter dat schuilgaat achter de identiteitscontrole, en de (verbale en non-verbale) communicatie die spaak loopt tussen politie en burger, wordt de praktijk door deze laatste vaak als problematisch aanschouwd. De controverse rond identiteitscontroles bestaat al vrij lang. Niet alleen in de Verenigde Staten of het Verenigd Koninkrijk, maar ook in ons land deed de praktijk in het verleden geregeld de gemoederen oplaaien. Volgens Delsol en Shiner (2006) zijn politiecontroles (i.e. *stop and search*) in het VK reeds sinds de jaren '60 van de vorige eeuw omstreden.

Ook White en Fradella (2016) verwijzen met de zaak 'Terry versus Ohio' naar dit decennium om het begin van de polemiek rond *stop and frisk* in de VS te markeren. In België zien we dankzij een paar wetenschappelijke studies dat er ook voor en rond de politiehervorming eind jaren '90 al heel wat problemen bestonden met deze politiepraktijk (Eliaerts, Enhus, & Hendrieckx, 1987; De Valkeneer & Rosso, 1988; Francis, 2001).
Alhoewel de discussie en ophef rond identiteitscontroles dus niet nieuw is, hebben recent een aantal ophefmakende gebeurtenissen waarbij de politie haar boekje te buiten ging, een (wereldwijd) protest bij de bevolking teweeggebracht. Zij kaderen zich bijna allemaal rond geuite beschuldigingen in verband met het bestaan van *etnische profilering*, waarbij – in de enge zin – politiebeambten personen controleren ten gevolge van hun huidskleur, etnische origine en/of nationaliteit. Het meest recente voorbeeld is wellicht de dood van George Floyd bij een politie-interventie in de Verenigde Staten, die leidde tot het ontstaan van de Black Lives Matter beweging die het tegengaan van racisme centraal plaatst. Dichter bij huis, zijn de rellen aan de Belgische kust in de zomer van 2020 waarbij enkele jongeren een massale vechtpartij ontketenden, terwijl België op dat ogenblik nog steeds vertoefde in een soort van 'semi-lockdown' waarbij (nauwe) sociale contacten tot een absoluut minimum moesten worden beperkt (Cardoen, Truyts & Arnoudt, 2020). In de dagen die volgden gaf de politie te kennen dat ze personen die 'matchen' met het profiel van amokmaker zou tegenhouden indien zij de kuststreek wensten te betreden. Deze uitspraak zorgde voor commotie, doordat de link met etnisch profileren al snel werd gelegd, zeker wanneer een politicus van een rechtse partij daarop aankondigde dat hij voorstander is van het controleren op basis van etniciteit. De betrokken politiezone maakte daarna duidelijk dat deze uitspraak niet misbegrepen moet worden en dat ze voornamelijk doelde op grote groepen en niet op etniciteit of huidskleur. Het kalf bleek echter al verdronken: de politie kreeg vanuit verschillende hoeken kritiek op de wijze waarop ze met dit voorval is omgegaan (Clemens, 2020).

Kortom, profilering heeft altijd al bestaan, en hoewel de leading parameter daarbij niet telkens etniciteit is, is het dat toch wel in een groot aantal gevallen. Toch dekt volgens ons de term of eerder het idee achter 'etnisch profileren' zoals hierboven omschreven onvolledig de complexiteit die schuilgaat achter de identiteitscontrolepraktijk. Het gaat om een keten van kwalificaties die op hun beurt bijdragen tot een niet-gelijke behandeling en het resultaat daarvan is wat men ervaart als etnisch of discriminatoir profileren. Deze studie wijst uit dat een identiteitscontrole doorgaans gebaseerd wordt op een resem situationele kenmerken, bijvoorbeeld een persoon is aan het ronddwalen (gedrag) in een inbraakgevoelige wijk (plaats) om twee uur 's nachts (tijdstip). Door het bestaan van stereotypen in de hoofden van politiebeambten, opgebouwd rond (het samenspel van) persoonskenmerken, bestaat echter het risico dat twee individuen die er anders uitzien (bv. een vrouw versus een man, met een witte of zwarte huidskleur, ouder of jonger dan 25 jaar, strak in het pak of gekleed in een losse hoodie, en allerlei varianten van deze persoonseigenschappen), maar wel hetzelfde aan het doen zijn, op een verschillende wijze worden bejegend: de ene wordt uitvoerig gecontroleerd en dus in sé 'gecriminaliseerd' door de politie, terwijl voor de andere het tegenovergestelde geldt. De deelnemende politiebeambten geven doorheen de observaties en interviews duidelijk weer rekening te houden met de persoonseigenschappen (gender, etniciteit, leeftijd, socio-economische status, kledij, ...) van het individu die de 'afwijkende' gedraging pleegt en nemen beide (individu en gedraging) in beschouwing bij de uiteindelijke beoordeling van de situatie. Slechts wanneer het individu 'crimineelwaardig' wordt bevonden, is de uitvoering van een identiteitscontrole aan de orde. Het veel bestudeerde *out of place* fenomeen, waarbij een individu wordt gecontroleerd omdat hij/zij ogenschijnlijk niet 'past' in de buurt waarin

hij/zij zich bevindt, is hiervan een voorbeeld (i.e. "wat doen 'hangjongeren' in een chique residentiële wijk?"). Achter zulke assumpties scharen zich stigmatiserende ideeën die individuen als het ware beperken in hun doen en laten. Doordat de legitimatie van de controle in eerste instantie vertrekt vanuit de criminaliseerbare gedraging ("rondhangen in de publieke ruimte veroorzaakt overlast"), die dan weer op haar beurt gekoppeld wordt aan het discours van de politieorganisatie en/of één van de eerder besproken stakeholders (bv. gevoerde politieke beleid tegen rondhangen) en dus alzo losgekoppeld lijkt van de betrokken burger(s), verloopt de ongelijkheid op een eerder indirecte en sluwe, en misschien zelfs onbewuste manier, die zowel moeilijker op te sporen als te bestrijden valt. Nemen we nu het weergegeven voorbeeld, dan tonen de bevindingen van dit proefschrift aan dat personen die wél zouden 'passen' binnen deze context (in de opvatting van de betrokken politieman/vrouw) hoogstwaarschijnlijk geen wantrouwen opwekken en dan ook een laag risico lopen op een politiecontrole, wat dus impliceert dat niet iedereen over dezelfde vrijheid beschikt om zich ongestoord te begeven in een 'chique residentiële wijk'. Pettersson (2013, p. 419) heeft het in dit opzicht over 'the politics of belonging' en omschrijft het als een vorm van "boundary maintenance": bepalen wie ergens thuishoort (inclusion) en wie niet (exclusion), is een macht die op die manier de politie toekomt. Gau en Brunson (2010) stellen dat burgers daardoor (terecht) een gevoel van willekeurigheid ervaren, ook al bestond er bij de politiebeambte geen enkele (bewuste) intentie om discriminerend op te treden. Echter, door het creëren van die boundaries, handhaaft de politie discriminatie.

Verder bouwend op Fijnaut (1990) doen de bovenstaande conclusies de vraag rijzen of, en in welke mate, "het effect van politieoptreden op misdadig gedrag ook 'verharding' van dit gedrag kan zijn" (p. 85). Er is dan sprake van *tertiaire criminalisering*. Moerings en Van den Bunt (1977, p. 180) verwijzen in dit opzicht naar het concept 'retrospectieve interpretatie' en beweren dat een individu anders zal worden beoordeeld wanneer hij/zij wordt benoemd tot regelovertreder. Als we deze stelling overbrengen naar de praktijk van identiteitscontroles, dan zien we dat bij politiebeambten de overtuiging bestaat dat een individu aan strengere maatregelen, zoals een fouillering, moet worden onderworpen wanneer blijkt dat hij/zij gekend staat voor voorgaande misdrijven of gelinkt wordt aan criminaliteit in de politiedatabanken. Op die manier wordt criminaliteit, of gecriminaliseerd gedrag vooral opgespoord bij gekende regelovertreders of individuen die 'matchen' met het aanwezige beeld van een regelovertreder, wat de stereotypen in de hoofden van politiebeambten (non-stop) blijft voeden. Of anders, usual suspects blijven usual suspects. En laat net die vorm van profilering door wetenschappelijk onderzoek als contraproductief worden beschreven in de opsporing van criminaliteit (Parmar, 2011; Toth & Kadar, 2011).

Het baseren van politiecontroles op stereotiepe veronderstellingen is in eerste instantie op microniveau problematisch, doordat ze wrevel veroorzaken bij burgers (waarom word ik wel en hij/zij niet gecontroleerd, ook al doen we hetzelfde?), met als gevolg dat zij (kunnen) weigeren om te coöpereren en beslissingen van politiebeambten te respecteren. Individuele ervaringen met zulke one-on-one interacties (politiebeambte versus burger) worden al snel met anderen gedeeld en kunnen zich verder vertalen op het macroniveau in een publieke verontwaardiging ten aanzien van de politieorganisatie, waardoor haar legitimiteit in het gedrang komt (Hinds & Murphy, 2007; Gau & Brunson, 2010). Beschuldigingen van discriminatie ondermijnen het gezag van de politie, doordat ze, om het met de woorden van Çankaya (2015) uit te drukken, "morrelen aan de veronderstelde neutraliteit van onze instituties" (p. 29).

Naast gevolgen voor de werking van de politie, kunnen labelingsprocessen ook een diepgaande impact hebben op de betrokken personen. Door steeds maar als 'deviant' en 'afwijkend' te worden gelabeld, en daar dan ook de consequenties van te ondervinden in het dagelijks leven, bestaat het gevaar dat individuen zichzelf ook op die manier gaan omschrijven en zich naar deze labels gaan gedragen. Het aanvaarden van de toegekende identiteit, blijkt immers, aldus Moerings en Van den Bunt (1977) de enige beschikbare optie te zijn wanneer "er geen zicht is op verbetering van de sociale positie" (p. 181). Het is naar mijn mening dan ook een interessant vraagstuk, dat niet mag worden genegeerd in de politiek-maatschappelijke debatten omtrent de rol en de te bereiken effectiviteit van politiecontroles.

10.4. Stappen richting verandering: de nood aan transparantie, omkadering en communicatie

Om transparantie te bekomen in het controlebeleid van de politie op macroniveau, is registratie de meest aangewezen strategie. Door identiteitscontroles systematisch te registreren wordt het niet alleen duidelijk waar en wanneer politiebeambten controles uitvoeren, maar kan men ook inzicht verwerven in de vragen wie en waarom politiebeambten controleren. Registratie versterkt met andere woorden de *accountability* van de politie, waardoor buitenstaanders haar manier van functioneren grondiger kunnen beoordelen (Terpstra, Duchatelet, Janssens, Van Ryckeghem & Versteegh, 2015).
Deze studie wijst uit dat er een vorm van registratie bestaat, al heeft de Belgische (lokale) politie toch nog een lange weg te gaan wil ze de nodige transparantie verkrijgen. Door het gebrek aan duidelijke richtlijnen en begeleiding van superieuren, bepalen politiebeambten volledig zelf of ze controles registreren, en hoe ze daarbij te werk gaan. Eén van de meest opmerkelijke bevindingen in dit opzicht is wellicht dat de reden(en) die aanleiding geven tot een identiteitscontrole in de twee deelnemende politiezones geregistreerd worden aan de hand van algemene en weinigzeggende categorieën, zoals 'verdachte handelingen', waardoor het achteraf onmogelijk wordt om te achterhalen welke gedraging er precies aan de basis lag. Doorheen de observaties heeft bijvoorbeeld een inspecteur een man gecontroleerd, omdat hij aan de klinken van voertuigen aan het prutsen was. De controle was uiteindelijk negatief: noch konden er op dat ogenblik wetsovertredingen worden opgespoord, noch stond de man geseind in de politiedatabanken. Achteraf heeft de politieman de identiteitscontrole gelegitimeerd in de registratiefiche (i.e. melding) door te omschrijven dat de betrokkene zich verdacht gedroeg. Verdere informatie over het 'verdachte' gedrag werd echter niet beschreven. Het valt dan ook sterk te betwijfelen dat de politieman in kwestie een aantal weken na de controle nog zou weten waarom hij precies die man heeft gecontroleerd. Elke politiecontrole kan op die manier worden gevat onder het mom van verdacht gedrag. Daarnaast worden verdere details over de controle (zoals de plaats en het tijdstip) en de gecontroleerde (zoals diens leeftijd en gender) soms wel beschreven of bewaard, en soms niet, alsook wordt er zelden geregistreerd wat de uitkomst is van een controle (bv. werd er al dan geen wetsovertreding opgespoord, en zo ja welke). Daarenboven worden de registratiefiche en het eventuele PV dat volgt na de controle, niet altijd even consequent met elkaar verbonden. Het formuleren van uitspraken over de effectiviteit van deze politiepraktijk in het kader van criminaliteitsopsporing en -bestrijding is dan ook moeilijk. Kortom, de registratiegegevens zijn niet alleen onvolledig, maar ook erg heterogeen, waardoor men geen vergelijkingen/analyses kan maken (zowel binnen eenzelfde politiezone als tussen verschillende politiezones onderling) en er weinig kan worden geleerd uit deze registratiepraktijk.

Bij het basiskader bestaat er niet alleen verwarring rond het registratiebeleid, maar ook een gebrek aan inzicht in de waarde ervan. Registratie wordt immers momenteel door de meeste deelnemende politiebeambten slechts gezien als een middel om zich in te dekken tegen klachten of repercussies die kunnen volgen na de uitvoering van een identiteitscontrole. Zowel het hoger- als middenkader hebben in dit opzicht een belangrijke rol te vervullen. Door de autoriteitspositie van het hoger kader en de status die daarmee gepaard gaat in een hiërarchische organisatie zoals de politie, is het belangrijk dat korpschefs, hoofdcommissarissen en andere leidinggevenden een voorbeeld stellen. Niet alleen dienen zij aan het politiepersoneel op een heldere manier duidelijk te maken wat er van hen wordt verwacht, ook moeten zij wijzen op het belang van een systematische en kwalitatieve registratie, wat zowel burgers als politiebeambten ten goede komt. Indien er bijvoorbeeld een klacht wordt ingediend, dan kan registratie deze klacht helpen te onderzoeken zowel *à charge* als *à decharge* van de politie.
De individuele controle en feedback op de registratie is dan weer weggelegd voor het middenkader. Hoofdinspecteurs en commissarissen dienen politiebeambten te ondersteunen bij de registratie van controles door onder meer onduidelijkheden uit te klaren, toezicht te houden op de opgestelde meldingen/informatierapporten en (one-on-one) feedback te verlenen, zowel op eigen initiatief als op vraag van het personeel.

Of de registratie dient te verlopen via een zogenaamd 'stopformulier' is dan weer een andere vraag. Zowel dit onderzoek, als verscheidene andere studies wijzen keer op keer uit dat er binnen politiemiddens een grote aversie heerst ten aanzien van administratieve taken (zie bv. Crank, 2004; Loftus, 2010). Het invullen van een papieren stopformulier brengt logischerwijs heel wat extra 'papierwerk' met zich mee, wat tijd en energie opslorpt. Dit dreigt politiebeambten te demotiveren, waardoor zij, ook al zou de verplichting bestaan, toch niet overgaan tot registratie. Het is dan ook belangrijk dat de registratie van controles verloopt op een manier waarin ook politiebeambten (en dan voornamelijk zij die actief zijn op het 'terrein') zich kunnen vinden. Digitaal registreren via een smartphone of tablet is bijvoorbeeld een optie, gezien de grote voorkeur voor een snelle en efficiënte aanpak die bestaat bij heel wat politiemannen en –vrouwen. In dit opzicht werd bijvoorbeeld de FOCUS-app benoemd waarmee reeds enkele politiezones werken. De implementatie van zulke technologieën gaat echter gepaard met de nodige financiële kosten. De vraag is of elke politiezone wel even gemakkelijk budget kan vrijmaken voor dit soort maatregelen? Daarnaast brengt het ook heel wat risico's op privacyschending met zich mee, waardoor het belangrijk is dat de (legitieme) toepassing ervan welomlijnd en helder wordt vastgelegd, alsook aan de nodige supervisie/controle wordt onderworpen. Wie deze regels zal vastleggen en de controle zal uitvoeren, is al een heel debat op zich.

Registratie is uiteraard niet de enige vereiste motor voor verandering. Op mesoniveau kan de politieorganisatie een aantal aanpassingen doorvoeren, die zich situeren rond het creëren van ondersteuning- en omkaderingsmechanismen, die momenteel ontbreken of onvoldoende worden aangereikt.
Dit kan in eerste instantie via de implementatie van verscheidene soorten opleidingen. Op basis van de bekomen data, sluit dit proefschrift aan bij Demarée en De Kimpe (2012) wanneer zij menen dat er binnen politieopleidingen niet alleen aandacht moet worden besteed aan het aanleren van wetgeving en procedures, maar dat het bijbrengen van generieke competenties, zoals communicatievaardigheden, kritisch en probleemoplossend denken, zelfstandigheid en creativiteit, evenzeer centraal dient te staan. Zoals al vermeld, missen momenteel heel wat politiebeambten voeling met de leerstof aangereikt in politieopleidingen, waardoor de kennis over het politieberoep en de (juridische)

omkadering daarvan wel bestaat, maar het niet duidelijk is hoe die kennis precies moet worden toegepast in het contact met de burger. Meer concreet, kan zich dit namens mij uiten door bijvoorbeeld het uitwerken van creatieve rollenspelen, waarin politiebeambten op actieve wijze met elkaar in interactie treden en worden uitgedaagd om 'out of the box' te denken, ten einde bestaande stereotiepe denkpatronen en de wijze waarop deze tot stand komen, kritisch in vraag te stellen.
Natuurlijk kunnen we niet om het belang van 'learning on the job' heen, dat een centrale plaats blijft innemen in de vorming van politiebeambten. Leren van elkaar is een proces dat zonder enige twijfel moet worden aangemoedigd, maar dat slechts vruchten afwerpt als het begeleid gebeurt in de brede zin van het woord. Er moet met andere woorden worden ingezet op intervisie, evaluatie, feedback en begeleiding. Dit kan onder meer door de organisatie van 'debriefings', die kunnen plaatsvinden op groeps- of dienstniveau, door bijvoorbeeld na elke werkshift politiebeambten met elkaar te verenigen en hen de mogelijkheid te bieden om interventies gezamenlijk te bespreken. Wat verliep er goed en wat minder? Reageerde ik gepast op een bepaalde situatie of had ik anders te werk kunnen gaan? Waarom wou de betrokkene niet meewerken en had ik daaraan iets kunnen doen? Dit zijn een aantal voorbeelden van vragen die kunnen worden overlopen. Onderzoek heeft het in dit opzicht over 'peer-assessment' (Love, 1981). Door te luisteren naar de verhalen en raad van collega's, verkrijgen politiebeambten enerzijds de nodige steun van *peers* en groeit bij hen het geloof er niet alleen voor te staan, wat dan weer een positieve invloed kan hebben op het eigen welzijn en optreden. Anderzijds zet het ook een proces van zelfreflectie in werking (Panadero, 2016).
Niet alleen op groeps- of dienstniveau, maar ook op individueel niveau is er nood aan een vorm van terugkoppeling. Vele politiebeambten vinden dat er een te grote afstand bestaat ten aanzien van het midden- en hoger kader. We zien op basis van dit onderzoek dat dit een effect heeft op hun bereidheid tot het vragen om hulp bij problemen of onduidelijkheden. Leidinggevenden moeten dan ook meer initiatief nemen en hun werknemers op geregelde momenten de mogelijkheid bieden tot individuele feedbackmomenten, die bijvoorbeeld ook de vorm kunnen aannemen van een evaluatiegesprek waarin politiebeambten gezamenlijk met een leidinggevende overlopen wat er goed en minder goed gaat, alsook een carrièretraject uitstippelen waarin hun eigen wensen en doelstellingen worden vastgelegd. Het is noodzakelijk om politiebeambten een houvast te bieden: het positieve benoemen werkt stimulerend en is dus net zo belangrijk als bijsturen wanneer het fout loopt.
In diezelfde context valt het tevens aan te bevelen om het basiskader actief te betrekken bij het gevoerde politiebeleid. Bij veel deelnemende politiebeambten leeft de overtuiging dat leidinggevenden geen rekening met hen houden; dat er beslissingen worden genomen over hun hoofden heen. Politiebeambten willen gehoord worden, en moeten dan ook het gevoel krijgen dat er echt naar hen wordt geluisterd en rekening wordt gehouden met hun voorstellen. Vanuit het eerder besproken gedachtegoed rond organizational justice, kan dit alleen maar positief worden genoemd voor de motivatie naar het politiewerk toe en de kwaliteit van de aangeboden dienstverlening (Donner, et al., 2015).

Als we kijken naar het microniveau, dan zien we doorheen het veldwerk dat heel veel interacties tussen politie en burger vertrekken vanuit een wederzijds gevoel van wantrouwen, zeker wanneer de tussenkomst geïnitieerd werd door de politie. Burgers weten niet waaraan ze zich kunnen verwachten en reageren vanuit die optiek mogelijks twijfelachtig of weerspannig, wat uiteraard een invloed heeft op hun bereidheid om mee te werken. Op die manier geraken politiebeambten langs hun kant ervan overtuigd dat de betrokkene iets te verbergen heeft, wat in hun ogen een verscherping van de sociale

controle legitimeert. Zoals eerder beargumenteerd, dreigen de interacties tussen beide partijen daardoor al snel uit te monden in een conflictueuze situatie. Er kunnen in dit opzicht initiatieven worden ontwikkeld waarin burgers en politie met elkaar in dialoog treden. Deze projecten kunnen een formeel karakter kennen, we denken dan aan het voeren van rondetafelgesprekken of debatten, maar kunnen ook eerder informeel verlopen, door bijvoorbeeld samen vrijetijdsactiviteiten te doen of iets te eten of drinken. In het Verenigd Koninkrijk en Nederland werd bijvoorbeeld het Second Wave project georganiseerd in samenwerking met de organisatie Open Society Foundations, waarin de doelstelling was om politiebeambten en jongeren "samen te brengen in een creatieve en veilige workshopomgeving, waarin beide groepen wederzijds vertrouwen en respect kunnen opbouwen door hun ervaringen te delen en van elkaar te leren" (Open Society Foundations, 2012, p. 3). Onderzoek naar dit project bracht veelbelovende resultaten naar boven: de interacties tussen beide groepen verbeterden, de negatieve stereotypering ten aanzien van elkaar nam af en persoonlijke groei en ontwikkeling werden bevorderd (Jameson, 2010; Open Society Foundations, 2012). Ook in België werd het Second Wave project geïmplementeerd in de stad Vilvoorde[38] en heeft bijvoorbeeld de lokale politiezone Grimbergen met een aantal jongeren uit de omliggende gemeenten samengewerkt om een kortfilm op te nemen ten einde het thema hangjongeren in een breder perspectief te plaatsen, zowel met oog voor het standpunt van de politie als van de betrokken jongeren (De Becker, 2019). Dankzij zulke initiatieven kan het 'wij versus zij' gevoel dat momenteel heerst tussen de politie en burger op constructieve wijze worden weggewerkt.

[38] Te raadplegen op: https://databank-sociale-samenhang.vlaanderen.be/second-wave

Bibliografie

A. Wetgeving

A.1. Europese verdragen

Europees Verdrag van 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden

A.2. Internationale wetgeving

Code of Pratice of the exercise by Constables of Power of Stop and Search of the Person in Scotland 2017
Police and Criminal Evidence Act 1984 c. 60.
Uniform Arrest Act 1942

A.3. Belgische wetgeving

Wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen. *BS* 31 december 1980.
Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt. *BS* 22 december 1992.
Wet van 7 december 1998 tot de organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus. *BS* 5 januari 1999.
Wet van 26 april 2002 houdende de essentiële elementen van het statuut van de personeelsleden van de politiediensten en houdende diverse andere bepalingen met betrekking tot de politiediensten. *BS* 30 april 2002.
Wet van 1 april 2006 betreffende de agenten van politie, hun bevoegdheden en de voorwaarden waaronder hun opdrachten worden vervuld. *BS* 10 mei 2006.
Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie. *BS* 30 mei 2007.
Wet van 13 augustus 2011 tot wijziging van het Wetboek van strafvordering en van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, om aan elkeen die wordt verhoord en aan elkeen wiens vrijheid wordt benomen rechten te verlenen, waaronder het recht om een advocaat te raadplegen en door hem te worden bijgestaan. *BS* 5 september 2011.
Wet van 18 maart 2014 betreffende het politionele informatiebeheer en tot wijziging van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten op zichte van de verwerking van persoonsgegevens en het Wetboek van strafvordering. *BS* 28 maart 2014.

A.4. Koninklijke besluiten

Koninklijk besluit van 30 maart 2001 tot regeling van de rechtspositie van het personeel van de politiediensten. *BS* 31 maart 2001.
Koninklijk besluit van 20 juli 2001 betreffende de inschrijving van voertuigen. *BS* 8 augustus 2001.
Koninklijk besluit van 25 maart 2003 betreffende de identiteitskaarten. *BS* 28 maart 2003.

A.5. Ministeriële besluiten

Gemeenschappelijke richtlijn MFO-3 van de Ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken betreffende het informatiebeheer inzake gerechtelijke en bestuurlijke politie van 14 juni 2002. *BS* 18 juni 2002.

A.6. Omzendbrieven

Omzendbrief van 2 februari van 1993 met betrekking tot de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt. *BS* 20 maart 1993.

Omzendbrief GPI 48 van 17 maart 2006 betreffende de opleiding en training in geweldbeheersing voor de personeelsleden van het operationeel kader van de politiediensten. *BS* 14 april 2006.

Omzendbrief nr. 20/2010 van het college van procureurs-generaal bij de hoven van beroep van 19 oktober 2012 betreffende de drieledige gerechtelijke identificatie.

B. Parlementaire stukken

Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers (2019). *Verslag van de hoorzitting betreffende etnisch profileren, nr. 3683/001*. Brussel. https://www.lachambre.be/FLWB/PDF/54/3683/54K3683001.pdf

C. Rechtspraak

C.1. Internationale rechtspraak

Europese Commissie voor de Rechten van de Mens, *nr. 16810/90*, 9 september 1992.

Rechtbank 's-Hertogenbosch, *nr. 01/845399-09*, 25 maart 2010.

US Supreme Court, *Arrest Terry v. Ohio 392 U.S. 1*, 10 juni 1968.

US Supreme Court, *Arrest United States v. Brignoni-Ponce 422 U.S. 873*, 30 juni 1975.

C.2. Nationale rechtspraak

Hof van Cassatie, 24 januari 2001, nr. P001402Fv.

D. Monografieën

Banton, M. (1964). *The policeman in the community.* London: Tavistock Publications.

Bernard, R. (2006). *Research methods in anthropology: Qualitative and quantitative approaches.* Lanham: Rowman & Littlefield.

Bittner, E. (1990). *Aspects of police work.* Boston: Northeastern University Press.

Black, D. J. (1976). *The theory of law.* New York: Academia Press.

Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and method.* New Jersey: Prentice-Hall.

Bockstaele, M. (2005). *Processen-verbaal* (5de ed.). Antwerpen: Maklu.

Bockstaele, M., Bruggeman, W., Bryssinckx, J., Dewinne, J., Geyskens, Y., Liners, A., ... Van Dijck, C. (2009). *De zoeking onderzocht.* Antwerpen: Maklu.

Bockstaele, M., Devroe, E., & Ponsaers, P. (2011). *Salduz: Bijstand van advocaten bij verhoren*. Antwerpen: Maklu.

Bovenkerk, F. (2014). *Marokkaan in Europa, crimineel in Nederland.* Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
Bradford, B. (2017). *Stop and search and police legitimacy*. Abingdon: Routledge.
Brewer, J. D. (2000). *Ethnography.* Buckingham: Open University Press.
Brown, M. (1981). *Working the streets: Police discretion and the dilemmas of reform*. New York: Russel Sage Foundation.
Bryman, A. (2016). *Social Research Methods* (5th ed.). Oxford: Oxford University Press.
Burgess, R. G. (1984). *In the field: An introduction to field research.* London: Routledge.
Cain, M. E. (1973). *Society and the policeman's role.* London: Routledge and Kegan Paul.
Chan, J., Devery, C., & Doran, S. (2003). *Fair cop: Learning the art of policing*. Toronto: University of Toronto Press.
Chirban, J. T. (1996). *Interviewing in depth: The interactive-relational approach.* Thousand Oaks: Sage Publications.
Çankaya, S. (2011). *Buiten veiliger dan binnen: In- en uitsluiting van etnische minderheden binnen de politieorganisatie.* Delft: Eburon.
Çankaya, S. (2012). *De controle van marsmannetjes en ander schorriemorrie - Het beslissingsproces tijdens proactief politiewerk.* Amsterdam: Boom Lemma.
Cockcroft, T. (2013). *Police culture: Themes and concepts.* Abingdon: Routledge.
Cohen, S. (1985). *Visions of social control: Crime, punishment and classification.* Cambridge: Polity Press.
Cooley, C. H. (1902). *Human nature and the social order.* New York: Charles Scribner's Sons.
Crank, J. P. (2004). *Understanding police culture* (2nd ed.). London: Routledge.
De Raedt, E., Liners, A., Rosseel, P., & Van Thienen, B. (2017). *De Wet op het Politieambt* (20ste ed.). Brussel: Politeia.
De Valkeneer, C. (2016). *Handboek organisatie & werking van de politie.* Brussel: Politeia.
De Valkeneer, C., & Rosso, J. (1988). *Police et public: Un rendez-vous manque?* Brugge: La Charte.
Dey, I. (2005). *Qualitative data analysis: A user-friendly guide for social scientists.* London: Routledge.
Doellgast, V. L., Lillie, L., & Pulignano, V. (2018). *Reconstructing solidarity: Labour unions, precarious work, and the politics of institutional change in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
Easton, M., Ponsaers, P., Demarée, C., Vandevoorde, N., Enhus, E., Elffers, H., … Moor, L. G. (2009). *Multiple community policing: Hoezo?.* Gent: Academia Press.
Eliaerts, C., Enhus, E., & Hendrieckx, C. (1987). *De relatie bevolking-politie.* Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
Epp, C. R., Maynard-Moody, S., & Haider-Markel, D. (2014). *Pulled over: How police stops define race and citizenship.* Chicago: The University of Chicago Press.
Farrell, C. (2019). *Putting intersectionality into context: extending our understanding of gender, race and place to investigate police stops.* Massachusetts: Northeastern University.
Fassin, D. (2013). *Enforcing order: An ethnography of urban policing.* Cambridge: Polity Press.
Fetterman, D. W. (2010). *Ethnography: Step-by-step* (3th ed.). London: Sage Publications.
Fielding, N. G. (1988). *Joining forces: Police training, socialization, and occupational competence.* New York: Routledge.
Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax.
Flick, U. (2014). *An introduction to qualitative research.* London: SAGE Publications Ltd.
Gilleir, F. (2013). *Discretionaire ruimte bij de Belgische lokale politie.* Antwerpen: Maklu.

Glaser, B. G., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research.* New Jersey: Aldine Transaction.
Goffman, E. (1956). *The presentation of self in everyday life.* Edinburgh: The University of Edingburgh Press.
Goossens, F. (2006). Politiebevoegdheden en mensenrechten: Een rechtsvergelijkend en internationaal onderzoek. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.
Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in practice* (3th ed.). Abingdon: Routledge.
Holdaway, S. (1996). *The racialisation of British policing.* London: Macmillan.
Horne, P. (1980). *Women in law enforcement.* Springfield: Charles C. Thomas.
Jankowski, M. S. (1991). *Islands in the streets: Gangs and American urban society.* Berkeley: University of California Press.
Johnson, R. R. (2007). *The development of criminal suspicion by state troopers during motor vehicle stops.* Cincinnati: The University of Cincinnati.
Katz, J. (1988). *Seductions of crime.* New York: Basic Books.
Korf, D. J., Stolwijk, S., & de Vlaming, F. (2008). *Straffen, vrouwen en moraal: Een selectie uit het werk van prof. dr. Elisabeth Lissenberg*. Amsterdam: Rozenberg Publishers
Landman, W. (2015). *Blauwe patronen: Betekenisgeving in politiewerk*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
Landman, W., & Kleijer-Kool, L. (2016). *Boeven vangen: Een onderzoek naar proactief politieoptreden.* Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
Landman, W., & Sollie, H. (2018). *Tegengaan van etnisch profileren: een internationale literatuurstudie naar effecten van interventies.* Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
Lawrence, R. G. (2000). *The politics of force: Media and the construction of police brutality*. Berkeley: University of California Press.
LeCompte, M. D., & Schensul, J. J. (2015). *Ethics in ethnography: A mixed methods approach.* Lanham: Altamira Press.
Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public service (*30th anniversary expanded ed.). New York: Russell Sage Foundation.
Loftus, B. (2009). *Police culture in a changing world.* Oxford: Oxford University Press.
Madden, R. (2010). *Being ethnographic: A guide to the theory and practice of ethnography.* London: SAGE Publications Ltd.
May, T. (2011). *Social research: Issues, methods and process.* Berkshire: Open University Press.
Mogul, J. L., Ritchie, A. J., & Whitlock, K. (2011). *Queer (in)justice: The criminalization of LGBT people in the United States.* Boston: Beacon Press.
Monjardet, D. (1996). Ce que fait la police: Sociologie de la force publique. Parijs: La Découverte.
Muir, W. K. (1977). *Police: Street corner politicians.* Chicago: The University of Chicago Press.
Murray, K. (2014). *The proactive turn: Stop and search in Scotland (a study in elite power).* Edinburgh: The University of Edingburgh.
Mutsaers, P. (2015). *A public anthropology of policing: Law enforcement and migrants in the Netherlands*. Tilburg: Tilburg University.
Mutsaers, P. (2019). *Police unlimited: Policing migrants, and the value of bureaucracy*. Oxford: Oxford University Press.
Noaks, L., & Wincup, E. (2004). *Criminological research: Understanding qualitative methods.* London: Sage Publications.
Pels, T. (2003). *Respect van twee kanten: Een studie over last van Marokkaanse jongeren.* Assen: Koninklijke Van Gorcum.

Pole, C., & Hillyard, S. (2016). *Doing fieldwork.* London: Sage Publications Ltd.
Pollak, O. (1950). *The criminality of women.* Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
Punch, M. (1986). *The politics and ethics of fieldwork.* Beverly Hills: Sage Publications.
Quinton, P. (2009). *Becoming suspicious: A study of police-initiated encounters with the public*. Surrey: University of Surrey.
Raes, K. (2003). *Tegen betere wetten in. Een ethische kijk op het recht (2e* ed.). Gent: Academia Press.
Rayman, G. A. (2013). *The NYPD tapes: A shocking story of cops, cover-ups, and courage.* London: Macmillan.
Reiner, R. (1985). *The politics of the police* (1st ed.). Brighton: Wheatsheaf Books.
Reiner, R. (2010). *The politics of the police* (4th ed.). Oxford: Oxford University Press.
Reiss, A. J. (1971). *The police and the public*. New Haven: Yale University Press.
Reuss-Ianni, E. (1983). *Two cultures of policing: Street cops and management cops.* New Jersey: Transaction Publishers.
Ritchie, J., & Lewis, J. (2005). *Qualitative research practice.* London: Sage Publications.
Rutenfrans, C. J. (1989). *Criminaliteit en sexe.* Arnhem: Gouda Quint bv.
Scott, S. (2015). *Negotiating identity: Symbolic interactionist approaches to social identity.* Cambridge: Polity Press.
Skolnick, J. H. (1966). Justice without trial: Law enforcement in democratic society (1st ed.). New York: John Wiley & Sons.
Skolnick, J. H. (1994). *Justice without trial: Law enforcement in democratic society* (3th ed.). New York: Macmillan.
Smet, V., De Ruyver, B., Colman, C., Surmont, T., Pauwels, L., Vander beken, T., & De Moor, A. (2013). *Het aanbod van illegale drugs in België: wat weten we? Een haalbaarheidsstudie van betrouwenbare indicatoren voor het drugsaanbod*. Gent: Academia Press.
Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory.* Thousand Oaks: Sage Publications.
Svensson, J., Sollie, H., & Saharso, S. (2011). *Proactief handhaven en gelijk behandelen.* Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
Thibaut, J., & Walker, L. (1975). *Procedural justice: A psychological analysis.* New Jersey: Erlbaum.
Tyler, T. R. (1990). *Why people obey the law.* New Haven: Yale University Press.
Tyler, T. R., & Huo, Y. J. (2002). *Trust in the law: Encouraging public cooperation with the police and courts.* New York: Russel Sage Foundation.
Van Damme, A. (2017). *The role of procedural justice in the relationship between the police and citizens*. Gent: Universiteit Gent.
Van Hees, G., Ponsaers, P., & Vander Beken, T. (2005). *Recherchemanagement: Sturen naar kwaliteitsvol opsporingswerk.* Antwerpen: Maklu.
Wade, P. (2010). *Race and Ethnicity in Latin America* (2nd ed.). London: PlutoPress.
Walker, N. (2000). *Policing in a changing constitutional order.* London: Sweet & Maxwell.
Westley, W. A. (1970). *Violence and the police: A sociological study of law, custom, and morality.* Cambridge: MIT Press.
Westmarland, L. (2001a). *Gender and policing: Sex, power and police culture.* Devon: Willan Publishing.
White, M. D., & Fradella, H. F. (2016). *Stop and frisk: The use and abuse of a controversial policing tactic.* New York: New York University Press.
Wilson, J. Q. (1968). *Varieties of police behavior: The management of law and order in eight communities.* Cambridge: Harvard University Press.

Wolcott, H. F. (2008). *Ethnography: A way of seeing.* Plymouth: Altamira Press.
Wright, A. (2002). *Policing: An introduction to concepts and practice.* Devon: Willan Publishing.
Wrong, D. (1995). *Power: Its formes, bases and uses* (revised ed.). London: Transaction Publishers.

E. Bijdragen in verzamelwerken

Bayley, D. (1995). Getting serious about police brutality. In P. C. Stenning (ed.), *Accountability for criminal justice: Selected essays* (p. 93-109). Toronto: University of Toronto Press.
Becker, H. S. (1995). Moral entrepreneurs: The creation and enforcement of deviant categories. In N. J. Herman (ed.), *Deviance: A symbolic interactionist approach* (p. 169-178). Lanham: General Hall.
Beunders, H. (2005). Media, politie en misdaad. In H. Beunders, & E. Muller (red.), *Politie en media* (p. 143-146). Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
Bottoms, A., & Tankebe, J. (2013). 'A voice within': Power-holders' perspectives on authority and legitimacy. In J. Tankebe, & A. Liebling (eds.), *Legitimacy and criminal justice: An international exploration* (p. 60-82). Oxford: Oxford University Press.
Bowling, B., & Phillips, C. (2003). Policing ethnic minority communities. In T. Newburn (ed.), *Handbook of policing* (p. 528-555). Devon: Willan Publishing.
Bradford, B., & Loader, I. (2016). Police, crime and order: the case of stop and search. In B. Bradford, B. Jauregui, I. Loader, & J. Steinberg (eds.), *The SAGE handbook of global policing* (p. 241-260). London: SAGE.
Bridges, L. (2015). The legal powers and their limits. In R. Delsol, & M. Shiner (eds.), *Stop and search: The anatomy of a police power* (p. 9-30). Hampshire: Palgrave macmillan.
Bruggeman, W. (2010). Evaluatierapport 10 jaar politiehervorming: Een nabeschouwing. In W. Bruggeman, E. Devroe, & M. Easton (red.), *Evaluatie van 10 jaar politiehervorming: Terugblikken naar het verleden en vooruitkijken naar de toekomst* (p. 91-114). Antwerpen: Maklu.
Bruggeman, W. (2012). Internationale aspecten van identiteit. In W. Bruggeman, R. van Eert, & A. van Veldhoven (red.), *What's in a name? Identiteitsfraude en -diefstal* (p. 45-78). Antwerpen: Maklu.
Brusten, M. (1977). Sociologische aspecten van de discretionaire bevoegdheid van de politie. In J. Fiselier, E. Lissenberg, B. Rombouts, S. van Ruller, & H. Willsemse (red.), *Tegen de regels: Een inleiding in de criminologie* (p. 391-410). Utrecht: Ars Aequi Libri.
Burgess, R. G. (1989). Keeping field notes. In R. G. Burgess (ed.), *Field research: A sourcebook and field manual* (p. 292-297). London: Routledge.
Charmaz, K. (1996). The search for meanings - Grounded theory. In J. A. Smith, R. Harré, & L. Van Langenhove (eds.), *Rethinking methods in psychology* (p. 27-49). London: Sage Publications.
Cook, I. (2005). Participant observation. In R. Flowerdew, & D. Martin (eds.), *Methods in human geography: A guide for students doing a research project* (2nd ed.) (p. 167-188). Essex: Pearson Education Limited.
De Kimpe, S. (2010). De Belgische politie: Nood aan rolafbakening? In B. van Stokkom, J. Terpstra, & L. G. Moor (red.), *De politie en haar opdracht: De kerntakendiscussie voorbij* (p. 51-80). Apeldoorn: Maklu.

De Kimpe, S. (2014). De politieopleiding, nood aan een nieuw concept? In K. Van Geystelen, E. De Pauw, & W. Bruggeman (red.), *Opleiden in veiligheid* (p. 69-94). Antwerpen: Maklu.

Delsol, R. (2015). Effectiveness. In R. Delsol, & M. Shiner (eds.), *Stop and search: The anatomy of a police Power* (p. 79-101). Hampshire: Palgrave Macmillan.

Delsol, R., & Shiner, M. (2015). Introduction. In R. Delsol, & M. Shiner (eds.), *Stop and search: The anatomy of a police power* (pp. 1-8). Hampshire: Palgrave Macmillan.

Demarée, C., Verwee, I., & Enhus, E. (2013). Observing the observers: Participant observation in police settings. In K. Beyens, J. Christiaens, B. Claes, S. De Ridder, H. Tournel, & H. Tubex (red.), *The pains of doing criminological research* (p. 105-124). Brussel: VUBPress.

Duhaut, G. (2002). De permanente kruistocht tegen vooroordelen: 14 vragen en meer verzoeken om een antwoord. In L. Van Outrive, A. Beeckman, & M. Bloeyaert (red.), *Gender en politie* (p. 9-28). Brussel: Politeia.

Easton, M., Vynckier, G., & De Kimpe, S. (2009). Reflections on the possible integration of intelligence led policing into community policing: The Belgian case. In M. Cools, S. De Kimpe, B. De Ruyver, M. Easton, L. Pauwels, P. Ponsaers, … G. Vermeulen (eds.), *Readings on criminal justice, criminal law & policing* (p. 293-310). Antwerpen: Maklu.

Eriksson, A. (2016). Introduction. In A. Eriksson (ed.), *Punishing the other: The social production of immorality revisited* (p. 1-10). Abingdon: Routledge.

Feeley, M., & Simon, J. (1994). Actuarial justice: The emerging new criminal law. In D. Nelken (ed.), *The futures of criminology* (p. 173-201). London: Sage.

Ferrell, J. (1998). Criminological verstehen: Inside the immediacy of crime. In J. Ferrell, & M. S. Hamm (eds.), *Ethnography at the edge* (p. 20-41). Boston: Northeastern Press.

Fijnaut, C. (1990). Politie en criminalisering. In J. Ter Avest, & H. Roozenbeek (red.), *Stigmatisering en strafrecht: De juridische positie van minderheden in historisch perspectief* (p. 81-86). Leiden: Stichting Leidschrift.

Fijnaut, C. (1999). Tien jaar (discussie over de) reorganisatie van het politiewezen. In C. Fijnaut, B. De Ruyver, & F. Goossens (red.), *De reorganisatie van het politiewezen* (p. 13-41). Leuven: Universitaire Pers Leuven.

Finch, H., & Lewis, J. (2003). Focus groups. In J. Richie, & J. Lewis (eds.), *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers* (p. 170-198). London: Sage Publications.

Fontana, A., & Frey, J. H. (1994). Interviewing: The art of science. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (eds.), *The handbook of qualitative research* (p. 361-376). Thousand Oaks: Sage Publications.

Francis, V. (2001). L'étranger, objet de toutes les attentions: Etude des pratiques de ciblage policier. In F. Brion, A. Basternier, & M. S. Dupont-Bouchat (red.), *Mon délit, mon origine. Criminalité et criminalisation de l'immigration* (p. 187-199). Brussel: De Boeck Université.

Gelsthorpe, L., & Padfield, N. (2011). Introduction. In L. Gelsthorpe, & N. Padfield, *Exercising discretion: Decision-making in the criminal justice system and beyond* (2nd ed.) (p. 1-28). Abingdon: Routledge.

Gottlieb, A. (2006). Ethnography: Theory and methods. In E. Perecman, & S. R. Curran, *A handbook for social science field research: Essays and bibliographic sources on research design and methods* (p. 47-68). California: Sage Publications.

Jackson, J. E. (2016). Changes in fieldnotes practice over the past thirty years in U.S. anthropology. In R. Sanjek, & S. W. Tratner (eds.), *eFieldnotes: The makings of anthropology in the digital world* (p. 42-62). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Jones, T. (2012). Governing security: Pluralization, privatization and polarization in crime control and policing. In R. Morgan, M. Maguire, & R. Reiner (eds.), *The Oxford handbook of criminology* (5th ed.) (p. 743-768). Oxford: Oxford University Press.

King, N. (2004). Using interviews in qualitative research. In C. Cassell, & G. Symon (eds.), *Essential guide to qualitative methods in organizational research* (p. 11-22). London: Sage Publications.

Kosygina, L. (2013). The researcher in the field: Navigating networks of relationships. In I. Paoletti, M. Tomàs, & F. Menéndez (eds.), *Practices of ethics: An empirical approach to ethics in social sciences research* (p. 137-154). Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.

Lea, J. (2003). From Brixton to Bradford: Official discourse on race and urban violence in the United Kingdom. In G. Gilligan, & J. Pratt (eds.), *Crime, truth and justice: Official inquiry, discourse, knowledge* (p. 183-203). London: Routledge.

Legard, R., Kleegan, J., & Ward, K. (2005). In-depth interviews. In J. Richie, & J. Lewis (eds.), *Qualitative research practice* (p. 139-169). London: Sage Publications.

Loeber, R., & Farrington, D. P. (2014). Age–crime curve. In G. Bruinsma, & D. Weisburd (eds.), *Encyclopedia of criminology and criminal justice* (p. 12-18). New York: Springer.

Lutz, H., Herrera Vivar, M., & Supik, L. (2016). Framing intersectionality: An introduction. In H. Lutz, M. Herrera Vivar, & L. Supik (eds.), *Framing intersectionality: Debates on a multi-faceted concept in gender studies* (p. 1-24). Abingdon: Routledge.

Mawby, R. C., & Wright, A. (2008). The police organisation. In T. Newburn (ed.), *Handbook of policing* (p. 224-252). Devon: Willan Publishing.

Moerings, M., & Van den Bunt, H. G. (1977). Etiketten plakken. In J. Fiselier, E. Lissenberg, B. Rombouts, S. van Ruller, & H. Willsemse (red.), *Tegen de regels: Een inleiding in de criminologie*. (p. 173-204). Utrecht: Ars Aequi Libri.

Miller, T. (2013). Messy ethics: Negotiating the terrain between ethics approval and ethical practice. In J. MacClancy, & A. Fuentes (eds.), *Ethics in the field: Contemporary challenges* (p. 140-155). New York: Berghahn.

Newburn, T., & Reiner, R. (2012). Policing and the police. In M. Maguire, R. Morgan, & R. Reiner (eds.), *The Oxford handbook of criminology* (p. 806-837). Oxford: Oxford University Press.

Oakley, A. (1981). Interviewing women: A contradiction in terms. In H. Roberts (ed.), *Doing feminist research* (p. 30-61). London: Routledge.

O'Keeffe, S., Brown, J. M., & Lyons, E. (2009). Seeking proof or truth: Naturalistic decision-making by police officers when considering rape allegations. In M. Horvath, & J. Brown (eds.), *Rape: Challenging contemporary thinking* (p. 229-254). Devon: Willan Publishing.

Panadero, E. (2016). Is it safe? Social, interpersonal, and human effects of peer assessment: A review and future directions. In G. T. L. Brown, & L. R. Harris (eds.), *Handbook of human and social conditions in assessment* (p. 247-266). New York: Routledge.

Parmar, A. (2016). Race, ethnicity and criminal justice: Refocusing the criminological gaze. In M. Bosworth, C. Hoyle, & L. Zedner (eds.), *Changing contours of criminal justice* (p. 55-72). Oxford: Oxford University Press.

Punch, M. (1994). Politics and ethics in qualitative research. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (eds.), *Handbook of qualitative research* (p. 83-96). London: Sage Publications.

Quinton, P. (2015). Race disproportionality and officer decision-making. In R. Delsol, & M. Shiner (eds.), *Stop and search: The anatomy of a police power* (p. 57-78). Hampshire: Palgrave Macmillan.

Rawlings, P. (2011). Policing before the police. In T. Newburn (ed.), *Handbook of policing* (2nd ed) (p. 47-71). Abingdon: Taylor & Francis.

Reiner, R. (2000). Police research. In R. King, & E. Wincup (eds.), *Doing research on crime and justice* (p. 205-235). Oxford: Oxford University Press.

Reiner, R., & O'Connor, D. (2015). Politics and policing: The terrible twins. In J. Fleming (ed.), *Police leadership: Rising to the top* (p. 42-70). Oxford: Oxford University Press.

Rowe, M., Westmarland, L., & Hougham, C. (2016). Getting behind the blue curtain: Managing police integrity. In S. Lister, & M. Rowe (eds.), *Accountability of policing* (p. 69-85). London: Routledge.

Sacks, H. (1972). Notes on police assessment of moral character. In D. Sudnow (ed.), *Studies in social interaction* (p. 280–293). New York: The Free Press.

Scheerder, J., Vos, S., & Pauwels, G. (2009). Actuele omvang van de Vlaamse loopsportmarkt: Socio-culturele en socio-economische profielen van loopsporters. In J. Scheerder, & F. Boen (red.), *Vlaanderen loopt! Sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar de loopsportmarkt* (p. 153-218). Gent: Academia Press.

Schuyt, C. J. (1977). De politie. In J. Fiselier, E. Lissenberg, B. Rombouts, S. van Ruller, & H. Willemse (red.), *Tegen de regels: Een inleiding in de criminologie* (p. 239-248). Utrecht: Stichting Ars Aequi.

Shiner, M., & Delsol, R. (2015). The politics of the powers. In R. Delsol, & M. Shiner (eds.), *Stop and search: The anatomy of a police power* (p. 31-56). Hampshire: Palgrave Macmillan.

Sklansky, D. A. (2007). Seeing blue: Police reform, occupational culture and cognitive burn-in. In M. O'Neill, A. M. Singh, & M. Marks (eds.), *Police occupational culture: New debates and directions* (p. 19-45). Oxford: Elsevier.

Snacken, S., & Verfaillie, K. (2009). Media, public opinion and (criminological) research. In H. Eisendrath, & J. Van Bendegem (eds.), *It takes two to do science: The puzzling interactions betweens science and society* (p. 159-182). Brussel: VUBPress.

Spencer, L., Ritchie, J., & O'Connor, W. (2003). Analysis: Pratices, principles and processes. In J. Ritchie, & J. Lewis (eds.), *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers* (p. 199-218). London: Sage Publications.

Staring, R., & van Swaaningen, R. (2010). Naar een kwalitatieve criminologie. De relatie tussen theorie, onderzoeksvragen en methode. In T. Decorte, & D. Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie* (2de editie) (p. 33-72). Leuven: Acco.

Taylor, S. J. (1991). Leaving the field: Research, relationships, and responsibilities. In W. B. Shaffir, & R. A. Stebbins (eds.), *Experiencing fieldwork: An inside view of qualitative research* (p. 238–247). London: Sage.

Van Droogenbroeck, F., Spruyt, B., Kutnjak Ivković, S., & Haberfeld, M. R. (2019). The effects of ethics training on police integrity. In S. Kutnjak Ivković, & M. R. Haberfeld (eds.), *Exploring police integrity: Novel approaches to police integrity theory and methodology* (p. 365-382). Cham: Springer.

Van Maanen, J. (1974). Working the street: A developmental view of police behavior. In H. Jacob (ed.), *The potential for reform of criminal justice* (p. 83–130). Beverly Hills: Sage.

Van Maanen, J. (1978). The asshole. In P. K. Manning, & J. Van Maanen (eds.), *Policing: A view from the street* (p. 221-238). Santa Monica: Goodyear.
Van Ryckeghem, D., & Easton, M. (2002). Cultuur, politie en politiecultuur. In G. Duhaut, P. Ponsaers, G. Pyl, & R. Van de Sompel (eds.), *Voor verder onderzoek... Essays over de politie en haar rol in de samenleving*. Brussel: Politeia.
Verhage, A., & Feys Y. (2019). Bodycams en (integer) politioneel optreden. In Politeia (ed.), *Technologie, ethiek en beleid: Nieuwe uitdagingen*. Brussel: Politeia.
Westmarland, L. (2008). Police cultures. In T. Newburn (ed.), *Handbook of policing* (p. 253-280). Devon: Willan Publishing.

F. Tijdschriftartikelen

Aamodt, M. G., & Custer, H. (2006). Who can best catch a liar? *Forensic examiner, 15*(1), 6-11.
Agnew, R., Matthews, S. K., Bucher, J., Welcher, A. N. & Keyes, C. (2008). Socioeconomic status, economic problems, and delinquency. *Youth & society, 40*(2), 159-181.
Akehurst, L., Köhnken G., Vrij, A. & Bull, R. (1996). Lay persons' and police officers' beliefs regarding deceptive behavior. *Applied cognitive psychology, 10*(6), 461-471.
Allisey, A., Rodwell, J., & Noblet, A. (2016). An application of an extended effort-reward imbalance model to police absenteeism behaviour. *Personnel review, 45*(4), 663-680.
Alpert, G. P., MacDonald, J. M., & Dunham, R. G. (2005). Police suspicion and discretionary decision making during citizen stops. *Criminology, 43*(2), 407-434.
Antonovics, K., & Knight, B. G. (2009). A new look at racial profiling: evidence from the Boston police department. *The review of economics and statistics, 91*(1), 163–177.
Ariel, B., Farrar, W. A., & Sutherland, A. (2014). The effect of police body-worn cameras on use of force and citizens' complaints against the police: A randomized controlled trial. *Journal of quantitative criminology*, *31*(3), 509-535.
Ashby, M. P., & Tompson, L. (2017). Routine activities and proactive policing activity: A macro-scale analysis of police searches in London and New York City. *Justice quarterly, 34*(1), 109-135.
Avdija, A. S. (2014). Police stop-and-frisk practices: An examination of factors that affect officers' decisions to initiate a stop-and-frisk police procedure. *International journal of police science & management, 16*(1), 26-35.
Bakker, A. B., & Geurts, S. A. (2004). Toward a dual-process model of work-home interference. *Work and occupations*, *31*(3), 345-366.
Barlow, D. E., & Barlow, M. H. (2002). Racial profiling: A survey of African American police officers. *Police quarterly, 5*(3), 334–358.
Barnum, C., & Perfetti, R. L. (2010). Race-sensitive choices by police officers in traffic stop encounters. *Police quarterly, 13*(2), 180–208.
Bass, J. (1995). Rural policing: Patterns and problems of "micro" departments. *Justice professional, 9*(1), 59-74.
Bayley, D. H. (1986). The tactical choices of police patrol officers. *Journal of criminal justice, 14*(4), 329-348.
Bazley, T. D., Lersch, M. K., & Mieczkowski, T. (2007). Officer force versus suspect resistance: A gendered analysis of patrol officers in an urban police department. *Journal of criminal justice, 35*(2), 183-192.
Belur, J. (2014). Status, gender and geography: power negotiations in police research. *Qualitative research, 14*(2), 184-200.

Blanchett, W. J. (2006). Disproportionate representation of African American students in special education: Acknowledging the role of white privilege and racism. *Educational researcher, 35*(6), 24-28.

Blanes i Vidal, J., & Kirchmaier, T. (2018). The effect of police response time on crime clearance rates. *The review of economic studies, 85*(2), 855-891.

Block, R. L. (1971). Fear of crime and fear of the police. *Social Problems, 19*(1), 91-101.

Bloeyaert, M., & De Kimpe, S. (2018). Het Belgische politieonderwijs: Kan wat niet is nog komen? *Cahiers politiestudies, 49*, 83-100.

Bloeyaert, M., Milis, K., & Vastmans, J. (2012). Externalisering van het politieonderwijs: Paradigmashift of logische evolutie? *Cahiers politiestudies, 22*, 69-84.

Bonner, M. D. (2009). Media as social accountability: The case of police violence in Argentina. *The international journal of press/politics, 14*(3), 296-312.

Boogard, B., & Roggeband, C. (2010). Paradoxes of intersectionality: Theorizing inequality in the Dutch police force through structure and agency. *Organization, 17*(1), 53-75.

Bosch, M., Carnero, M. A., & Farre, L. (2010). Information and discrimination in the rental housing market: Evidence from a field experiment. *Regional science and urban Economics, 40*(1), 11-19.

Bostaph, L. G. (2007). Race and repeats: The impact of officer performance on racially biased policing. *Journal of criminal justice, 35*(4), 405-417.

Bottoms, A., & Tankebe, J. (2012). Beyond procedural justice: A dialogic approach to legitimacy in criminal justice. *Journal of criminal law & criminology, 102*(1), 119-170.

Bowleg, L. (2012). The problem with the phrase women and minorities: Intersectionality - an important theoretical framework for public health. *American journal of public health, 102*(7), 1267-1273.

Bowling, B., & Phillips, C. (2007). Disproportionate and discriminatory: Reviewing the evidence on police stop and search. *The modern law review, 70*(6), 936-961.

Bowling, B., & Weber, L. (2011). Stop and search in global context: An overview. *Policing & society, 21*(4), 480-488.

Bradford, B. (2014). Policing and social identity: Procedural justice, inclusion and cooperation between police and public. *Policing & society, 24*(1), 22-43.

Bradford, B., & Quinton, P. (2014). Self-legitimacy, police culture and support for democratic policing in an English constabulary. *British journal of criminology*, *54*(6), 1023-1046.

Bradford, B., Quinton, P., Myhill, A. & Porter, G. (2014). Why do 'the law' comply? Procedural justice, group identification and officer motivation in police organizations. *European journal of criminology, 11*(1), 110–131.

Bradley, R. H., & Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic status and child development. *Annual review of psychology, 53*(1), 371-399.

Brandl, S. G., Frank, J., Worden, R. E. & Bynum, T. S. (1994). Global and specific attitudes toward the police: Disentangling the relationship. *Justice Quarterly, 11*(1), 119–134.

Brockmann, J. (2017). Unbureaucratic behavior among street-level bureaucrats: The case of the German state police. *Review of public personnel administration, 37*(4), 430–451.

Brown, B. (2007). Community policing in post-september 11 America: A comment on the concept of community-oriented counterterrorism. *Police practice and research, 8*(3), 239-251.

Brown, G. R. (2016). The blue line on thin ice: Police use of force modifications in the era of cameraphones and YouTube. *The British journal of criminology, 56*(2), 293-312.

Brown, R. A. (2005). Black, white, and unequal: Examining situational determinants of arrest decisions from police–suspect encounters. *Criminal justice studies, 18*(1), 51-68.

Brown, S. A., & Daus, C. S. (2015). The influence of police-officers' decision-making style and anger control on responses to work scenarios. *Journal of applied research in memory and cognition*, *4*(3), 294-302.

Brown, R. A., Novak, K. J., & Frank, J. (2009). Identifying variation in police officer behavior between juveniles and adults. *Journal of criminal justice, 37*(2), 200-208.

Brunson, R. K., & Miller, J. (2006). Gender, race, and urban policing: The experience of African American youths. *Gender & Society, 20*(4), 531-552.

Buvik, K. (2016). The hole in the doughnut: A study of police discretion in a nightlife setting. *Policing & society, 26*(7), 771-788.

Cachet, L. (2005). Politie onder druk. Ontwikkelingen in België en Nederland. *Tijdschrift voor Criminologie, 48*(4), 406-412.

Calvey, D. (2008). The art and politics of covert research: Doing 'situated ethics' in the field. *Sociology, 42*(5), 905-918.

Campeau, H. (2015). 'Police culture' at work: Making sense of police oversight. *British journal of criminology, 55*(4), 669–687.

Çankaya, S. (2015). De politiële surveillance van ras en etniciteit. *Cahiers politiestudies, 35*, 13-33.

Çankaya, S. (2020). Geopolicing race, gender, and class: How the police immobilise urban allochthones. *Antipode, 52*(3), 702-721.

Cao, L., & Huang, B. (2000). Determinants of citizen complaints against police abuse of power. *Journal of criminal justice, 28*(3), 203-213.

Cao, L. (2014). Aboriginal people and confidence in the police. *Canadian journal of criminology and criminal justice*, *56*(5), 499-526.

Caplan, J. (2003). Police cynism: Police survival tool? The police journal, 76(4), 304-313.

Carrington, R., Puthucheary, N., Rose, D., & Yaisawarng, S. (1997). Performance measurement in government service provision: The case of police services in New South Wales. *Journal of productivity analysis*, *8*(4), 415-430.

Carter, M. J., & Fuller, C. (2016). Symbols, meaning, and action: The past, present, and future of symbolic interactionism. *Current Sociology, 64*(6), 931-961.

Cashmore, E. (2001). The experiences of ethnic minority police officers in Britain: Under-recruitment and racial profiling in a performance culture. *Ethnic and racial studies, 24*(4), 642-659.

Chan, J. (1996). Changing police culture. *The British journal of criminology, 36*(1), 109-134.

Chan, J. (2007). Making sense of police reforms. *Theoretical Criminology, 11*(3), 323–345.

Choo, H. Y., & Ferree, M. M. (2010). Practicing intersectionality in sociological research: A critical analysis of inclusions, interactions, and institutions in the study of inequalities. *Sociological theory, 28*(2), 129-149.

Choy, O., Raine, A., Venables, P. H., & Farrington, D. P. (2017). Explaining the gender gap in crime: The role of heart rate. *Criminology, 55*(2), 465-487.

Claassen, R. L. (2004). Political opinion and distinctiveness: The case of Hispanic ethnicity. *Political research suarterly, 57*(4), 609-620.

Clairmont, D., & Kim, E. (2013). Getting past the gatekeepers: The reception of restorative justice in the Nova Scotian criminal justice system. *Dalhousie law journal*, *36*, 359-392.

Clay-Warner, J., Reynolds, J., & Roman, P. (2005). Organizational justice and job satisfaction: A test of three competing models. *Social justice research, 18*(4), 391-409.

Cochran, J. C., & Warren, P. Y. (2012). Racial, ethnic, and gender differences in perceptions of the police: The salience of officer race within the context of racial profiling. *Journal of contemporary criminal justice, 28*(2), 206-227.

Cockcroft, T. (2005). Using oral history to investigate police culture. *Qualitative research, 5*(3), 365-384.

Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American sociological review, 44*(4), 588-608.

Cohn, E. G., & Rotton, J. (2003). Even criminals take a holiday: Instrumental and expressive crimes on major and minor holidays. *Journal of criminal justice, 31*(4), 351-360.

Colnerud, G. (2013). Brief report: Ethical problems in research practice. *Journal of empirical research on human research ethics, 8*(4), 37-41.

Constantinou, A. G. (2016). "Demystifying" the police: A participant observation study of police stops (and searches). *International journal of comparative and applied criminal justice, 40*(1), 79-99.

Corbin, J. M., & Strauss, A. (1990). Grounded theory research: Procedures, Canons, and evaluative criteria. *Qualitative sociology*, *13*(1), 3-21.

Corsianos, M. (2003). Discretion in detectives' decision making and 'high profile' cases. *Police practice and research, 4*(3), 301-314.

Coviello, D., & Persico, N. (2015). An economic analysis of black-white disparities in the New York Police Department's stop-and-frisk program. *The journal of legal studies, 44*(2), 315-360.

Covington, M. W., Huff-Corzine, L., & Corzine, J. (2014). Battered police: Risk factors for violence against law enforcement officers. *Violence and victims, 29*(1), 34-52.

Cram, F. (2016). Perceptions of me, conceptions of you: Refining ideas of access to, and 'acceptance' within, the police organisational field. *Policing & Society, 28*(3), 360-374.

Crenshaw, K. W. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory, and antiracist politics. *The university of Chicago legal forum, 1989*, 139-167.

Cunliffe, A. L., & Alcadipani, R. (2016). The politics of access in fieldwork: Immersion, backstage dramas, and deception. *Organizational research methods, 19*(4), 535-561.

Curcio, A. L., Mak, A. S., & George, A. M. (2017). Predictors of delinquency among adolescents and young adults: A new psychosocial control perspective. *Australian & New Zealand journal of criminology, 50*(2), 155-175.

Dagkas, S. (2016). Problematizing social justice in health pedagogy and youth sport: Intersectionality of race, ethnicity, and class. *Research quarterly for exercise and sport, 87*(3), 221-229.

De Hert, P. (1998). Over verdachte Nederlanders en gewapende softdruggebruikers: noot bij Corr. Antwerpen, 12 mei 1998. *Vigiles*, *4*, 37-44.

De Hert, P., Huisman, W., & Vis, T. (2005). Intelligence led policing ontleed. *Tijdschrift voor criminologie*, *47*(4), 365-375.

de Maillard, J., Hunold, D., Roché, S., & Oberwittler, D. (2018). Different styles of policing: Discretionary power in street controls by the public police in France and Germany. *Policing & Society, 28*(2), 175-188.

Defoe, I. N., Farrington, D. P., & Loeber, R. (2013). Disentangling the relationship between delinquency and hyperactivity, low achievement, depression, and low socioeconomic status: Analysis of repeated longitudinal data. *Journal of criminal justice, 41*(2), 100-107.

Dekkers, T., & van der Woude, M. (2014). 'Staring at the felony forest': De complexiteit van risicoprofilering nader in kaart gebracht. *Proces, 93*(1), 52-70.

Delsol, R., & Shiner, M. (2006). Regulating stop and search: A challenge for police and community relations in England and Wales. *Critical criminology*, *14*(3), 241-263.

Demarée, C. (2017). Danger is also what patrol officers make of it. *European journal of policing studies, 4*(4), 69-96.

Demarée, C., & De Kimpe, S. (2012). De betekenis en de rol van socialisatie tijdens de politieopleiding. *Cahiers politiestudies, 22*, 11-40.

DiCicco-Bloom, B., & Crabtree, B. F. (2006). The qualitative research interview. *Medical education, 40*(4), 314-321.

Dixon, D., Bottomley, A. K., Coleman, C. A., Gill, M., & Wall, D. (1989). Reality and rules in the construction and regulation of police suspicion. *International journal of the sociology of law, 17*(2), 185-206.

Dixon-Woods, M., Tarrant, C., Jackson, C. J., Jones, D. R., & Kenyon, S. (2011). Providing the results of research to participants: A mixed-method study of the benefits and challenges of a consultative approach. *Clinical trials, 8*(3), 330-341.

Dodge, M., Valcore, L., & Gomez, F. (2011). Women on SWAT teams: Separate but equal? *Policing: An international journal of police strategies & management, 34*(4), 699-712.

Dowler, K., & Zawilski, V. (2007). Public perceptions of police misconduct and discrimination: Examing the impact of media consumption. *Journal of criminal justice*, *35*(2), 193-203.

Donner, C., Maskaly, J., Fridell, L., & Jennings, W. G. (2015). Policing and procedural justice: A state-of-the-art review. *Policing: An international journal of police strategies & management, 38*(1), 153-172.

Dujardin, R., & Verhage, A. (2012). Burgers als consumenten van politiezorg: 'u vraagt, wij draaien?'. Handboek politiediensten, 102, 1-30.

Dunham, R. G., Alpert, G. P., Stroshine, M. S., & Bennett, K. (2005). Transforming citizens into suspects: Factors that influence the formation of police suspicion. *Police quarterly, 8*(3), 366-393.

Dyregrov, A. (1997). The process in psychological debriefings. *Journal of traumatic stress*, *10*(4), 589-605.

Easterday, L., Papademas, D., Schorr, L., & Valentine, C. (1977). The making of a female researcher: Role problems in field work. *Urban life, 6*(3), 333-348.

Eder, D., & Corsaro, W. (1999). Ethnographic studies of children and youth: Theoretical and ethical issues. *Journal of contemporary ethnography, 28*(5), 520-531.

Eijk, Y., Holman, R., & Lamboo, L. (2012). Registratie bij staandehouding en preventief fouilleren in Nederland. *Proces: Tijdschrift voor strafrechtspleging, 6*, 430-441.

Engel, R. S. (2005). Citizens' perceptions of distributive and procedural injustice during traffic stops with police. *Journal of research in crime & delinquency, 42*(4), 445-481.

Fabio, A., Li-Chuan, T., Loeber, R., & Cohen, J. (2011). Neighborhood socioeconomic disadvantage and the shape of the age–crime curve. *American Journal of Public Health, 101*(S1), S325-S332.

Fagan, J., & Geller, A. (2015). Following the script: Narratives of suspicion in Terry stops in street policing. *University of Chicago law review*, *82*, 51-88.

Fagan, J., & Tyler, T. R. (2005). Legal socialisation of children and adolescents. *Social justice research, 18*(3), 217-241.

Farkas, G. (2003). Racial disparities and discrimination in education: What do we know, how do we know it, and what do we need to know? *Teachers College Record, 105*(6), 1119-1146.

Farrell, A., & McDevitt, J. (2010). Identifying and measuring racial profiling by the police. *Sociology compass*, *4*(1), 77-88.

Fernandez, C. V., Kodish, E., & Weijer, C. (2003). Informing study participants of research results: An ethical imperative. *IRB: Ethics & human research, 25*(3), 12-19.

Ferré, N. (2009). Contrôles d'identité: La discrimination légale. *Plein droit, 3*, 7-10.

Feys, Y., & Verhage, A. (2019) Morele dilemma's binnen de politie. *Cahiers politiestudies*, *53*, 31-58.

Finckenauer, J. O. (1976). Some factors in police discretion and decision making. *Journal of criminal justice, 4*(1), 29-46.

Finlay, L. (2002). "Outing" the researcher: The provenance, process, and practice of reflexivity. *Qualitative health research, 12*(4), 531-545.

Flacks, S. (2018). The stop and search of minors: A 'vital police tool'? *Criminology & criminal justice, 18*(3), 364-384.

Fletcher, C. (1996). "The 250lb man in an alley" Police storytelling. *Journal of organizational change management, 9*(5), 36-42.

Fletcher, C. (1999). Listening to narratives: The dynamics of capturing police experience. *International journal of listening, 13*(1), 46-61.

Flexon, J. L., Lurigio, A. J., & Greenleaf, R. G. (2009). Exploring the dimensions of trust in the police among Chicago juveniles. *Journal of criminal justice*, *37*(2), 180-189.

Flight, S. (2016). Politie en beeldtechnologie: Gebruik, opbrengsten en uitdagingen. *Justitiële verkenningen, 42*(3), 68-94.

Ford, R. E. (2003). Saying one thing, meaning another: The role of parables in police training. *Police quarterly, 6*(1), 84-110.

Frank, J., Lambert, E. G., & Qureshi, H. (2017). Examining police officer work stress using the job demands–resources model. *Journal of Contemporary Criminal Justice 33*(4), 348-367.

Friedrich, R. J. (1980). Police use of force: Individuals, situations, and organizations. *The annals of the American academy of political and social science, 452*(1), 82-97.

Gagnon, M., Jacob, J. D., & McCabe, J. (2015). Locating the qualitative interview: Reflecting on space and place in nursing research. *Journal of research in nursing, 20*(3), 203-215.

Galliher, J. F. (1971). Explanations of police behavior: A critical review and analysis. *The Sociological Quarterly, 12*(3), 308-318.

Garcia, V. (2005). Constructing the 'other' within police culture: An analysis of a deviant unit within the police organization. *Police practice and research, 6*(1), 65–80.

Gary, F. A. (2005). Stigma: Barrier to mental health care among ethnic minorities. *Issues in mental health nursing, 26*(10), 979-999.

Gau, J. M., & Brunson, R. K. (2010). Procedural justice and order maintenance policing: A study of inner-city young men's perceptions of police legitimacy. *Justice quarterly, 27*(2), 255-279.

Gibson, S., Blenkinsopp, G., Johnstone, E., & Marshall, A. (2018). Just following orders? The rhetorical invocation of 'obedience' in Stanley Milgram's post-experiment interviews. *European journal of social psychology, 48*(5), 585-599.

Gill, C., Weisburd, D., Telep, C. W., Vitter, Z. & Bennett, T. (2014). Community-oriented policing to reduce crime, disorder and fear and increase satisfaction and legitimacy among citizens: A systematic review. *Journal of experimental criminology*, *10*(4), 399-428.

Gilliard-Matthews, S. (2017). Intersectional race effects on citizen-reported traffic ticket decisions by police in 1999 and 2008. *Race and justice, 7*(4), 299-324.

Glover, K. S. (2007). Police discourse on racial profiling. *Journal of contemporary criminal justice, 23*(3), 239-247.

Goel, S., Rao, J. M., & Shroff, R. (2016). Precinct or prejudice? Understanding racial disparities in New York City's stop-and-frisk policy. *The annals of applied statistics, 10*(1), 365-394.

Goetschel, M., & Peha, J. M. (2017). Police perceptions of body-worn cameras. *American journal of criminal justice, 42*(4), 698–726.

Goldsmith, A. (1990). Taking police culture seriously: Police discretion and the limits of law. *Policing & Society, 1*(2), 91-114.

Goldstein, J. (1960). Police discretion not to invoke the criminal process: Low-visibility decisions in the administration of justice. *The Yale law journal*, *69*(4), 543-594.

Goldstein, H. (1963). Police discretion: The ideal versus the real. *Public administration review, 23*(3), 140-148.

Goodey, J. (2006). Ethnic profiling, criminal (in)justice and minority populations. *Critical criminology*, *14*(3), 207-212.

Gounev, P., & Bezlov, T. (2006). The Roma in Bulgaria's criminal justice system: From ethnic profiling to imprisonment. *Critical criminology, 14*(3), 313-338.

Greenawalt, K. (2014). Probabilities, perceptions, consequences and "discrimination": One puzzle about controversial "stop and frisk". *Ohio State Journal of Criminal Law, 12*, 181-193.

Gross, S. R., & Livingston, D. (2002). Racial profiling under attack. *Columbia law review*, *121*, 1413-1438.

Gurney, J. N. (1985). Not one of the guys: The female researcher in a male-dominated setting. *Qualitative sociology, 8*(1), 42-62.

Hall, S. M. (2014). Ethics of ethnography with families: A geographical perspective. *Environment and planning, 46*(9), 2175-2194.

Hammersley, M. (2015). On ethical principles for social research. *International journal of social research methodology, 18*(4), 433-449.

Hancock, P. A., & Warm, J. S. (1989). A dynamic model of stress and sustained attention. *Human factors*, *31*(5), 519-537.

Hawdon, J. (2008). Legitimacy, trust, social capital, and policing syles: A theoretical statement. *Police quarterly*, 11(2), 182-201.

Heimer, K. (1997). Socioeconomic status, subcultural definitions, and violent delinquency. *Social forces, 75*(3), 799-833.

Helberg-Proctor, A., Krumeich, A., Meershoek, A., & Horstman, A. (2017). The multiplicity and situationality of enacting 'ethnicity' in Dutch health research articles. *BioSocieties, 13*(2), 408–433.

Hemmens, C., & Levin, D. (2000). Resistance is futile: The right to resist unlawful arrest in an era of aggressive policing. *Crime & delinquency, 46*(4), 472-496.

Herbert, S. (2001). From spy to okay guy: Trust and validity in fieldwork with the police. *Geographical review, 91*(1-2), 304-310.

Hermida, A., & Hernández-Santaolalla, V. (2018). Twitter and video activism as tools for counter-surveillance: The case of social protests in Spain. *Information, communication & society, 21*(3), 416-433.

Herold, D. M., & Greller, M. M. (1977). Feedback the definition of a construct. *Academy of management journal*, *20*(1), 142-147.
Herzog, H. (2005). On home turf: Interview location and its social meaning. *Qualitative sociology, 28*(1), 25-47.
Heslop, R. (2011). The British police service: Professionalisation or 'McDonaldization'? *International journal of police science & management, 13*(4), 312-321.
Heussenstamm, F. K. (1971). Bumper stickers and the cops. *Society, 8*(4), 32-33.
Hinds, L. (2007). Building police - youth relationships: The importance of procedural justice. *Youth justice, 7*(3), 195-209.
Hinds, L. (2009). Youth, police legitimacy and informal contact. *Journal of police and criminal psychology, 24*(1), 10-21.
Hinds, L., & Murphy, K. (2007). Public satisfaction with police: Using procedural justice to improve police legitimacy. *The Australian and New Zealand journal of criminology, 40*(1), 27– 42.
Hine, K. A., Porter, L., Westera, N. J., & Alpert, G. P. (2018). The understated ugly side of police–citizen encounters: Situation, suspect, officer, decision- making, and force predictors of officer injuries. *Policing & society, 28*(6), 665-683.
Hirschi, T., & Gottfredson, M. (1983). Age and the explanation of crime. *The American journal of sociology, 89*(3), 552-584.
Hoffman, P. B., & Hickey, E. R. (2005). Use of force by female police officers. *Journal of criminal justice, 33*(2), 145-151.
Holdaway, S. (1997). Constructing and sustaining 'race' within the police workforce. *The British journal of sociology, 48*(1), 19–34.
Holmberg, L. (2000). Discretionary leniency and typological guilt: Results from a Danish study of police discretion. *Journal of Scandinavian studies in criminology and crime prevention, 1*(2), 179-194.
Homant, R. J., & Kennedy, D. B. (1985). Police perceptions of spouse abuse: A comparison of male and female officers. *Journal of criminal justice, 13*(1), 29-47.
Horn, R. (1997). Not 'one of the boys': Women researching the police. *Journal of gender studies, 6*(3), 297-308.
Houborg, E., Kammersgaard, T., & Pedersen, M. M. (2016). Drug policing in four Danish police districts. *Police practice and research, 17*(4), 329–340.
Hough, M., Jackson, J., Bradford, B., Myhill, A., & Quinton, P. (2010). Procedural justice, trust and institutional legitimacy. *Policing: A journal of policy and practice, 4*(3), 203-210.
Huber, L. P. (2010). Using Latina/o critical race theory (LatCrit) and racist nativism to explore intersectionality in the educational experiences of undocumented Chicana college students. *The journal of educational foundations, 24*(1-2), 77-96.
Huggins, M. K., & Glebbeek, M. L. (2003). Women studying violent male institutions: Cross-gendered dynamics in police research on secrecy and danger. *Theoretical criminology, 7*(3), 363-387.
Hunold, D., Oberwittler, D., & Lukas, T. (2016). 'I'd like to see your identity cards please': Negotiating authority in police–adolescent encounters: Findings from a mixed-method study of proactive police practices towards adolescents in two German cities. *European journal of criminology, 13*(5), 590-609.
Hunt, J. (1984). The development of rapport through the negotiation of gender in field work among police. *Human organization, 43*(4), 283-296.
Hunt, J. (1990). The logic of sexism among police. *Women & criminal justice, 1*(2), 3-30.

Ikner, M. A., Ahmad, J., & del Carmen, A. (2005). Vehicle cues and racial profiling: Police officers' perceptions of vehicles and drivers. *Southwest journal of criminal justice, 2*(2), 82-100.

Ilan, J. (2018). Scumbags! An ethnography of the interactions between street-based youth and police officers. *Policing & society*, *28*(6), 684-696.

Ioimo, R., Tears, R. S., Meadows, L. A., Becton, J. B., & Charles, M. T. (2007). The police view of bias-based policing. *Police quarterly, 10*(3), 270-287.

Iversen, R. R. (2009). 'Getting out' in ethnography: A seldom-told story. *Qualitative social work, 8*(1), 9-26.

Jaimangal-Jones, D. (2014). Utilising ethnography and participant observation in festival and event research. *International journal of event and festival management, 5*(1), 39-55.

James, V. J., & Lee, D. R. (2015). Through the looking glass: Exploring how college students' perceptions of the police influence sexual assault victimization reporting. *Journal of interpersonal violence, 30*(14), 2447-2469.

Janssens, Y., & Forrez, S. (2015). Ethnic profiling in België: Een verkennende wandeling op braakliggend terrein. *Cahiers politiestudies*, *35*, 59-74.

Jefferson, T. (2012). Policing the riots : From Bristol and Brixton to Tottenham, via Toxteth, Handsworth, etc. *Criminal justice matters*, *87*(1), 8-9.

Jennings, W. G., Lynch, M. D., & Fridell, L. A. (2015). Evaluating the impact of police officer body-worn cameras (BWCs) on response-to-resistance and serious external complaints: Evidence from the Orlando police department (OPD) experience utilizing a randomized controlled experiment. *Journal of criminal justice*, *43*(6), 480-486.

Jensen, S. Q. (2011). Othering, identity formation and agency. *Qualitative studies*, *2*(2), 63-78.

Johnson, R. R., & Morgan, M. A. (2013). Suspicion formation among police officers: An international literature review. *Criminal justice studies, 26*(1), 99-114.

Jonathan-Zamir, T., Mastrofski, S. D., & Moyal, S. (2015). Measuring procedural justice in police-citizen encounters. *Justice quarterly, 32*(5), 845-871.

Jones, N. (2014). "The regular routine": Proactive policing and adolescent development among young, poor black men. *New directions in child and adolescent development, 143*, 33-54.

Jorgensen, C. (2018). Badges and bongs: Police officers' attitudes toward drugs. *SAGE Open, 8*(4), 1-17.

Jowett, M., & O'Toole, G. (2006). Focusing researchers' minds: Contrasting experiences of using focus groups in feminist qualitative research. *Qualitative research, 6*(4), 453-472.

Kadish, S. H. (1961). Legal norm and discretion in the police and sentencing processes. *Harvard law review*, *75*, 904-931.

Katz, J. (2019). On becoming an ethnographer. *Journal of contemporary ethnography, 48*(1), 16-50.

Kiely, J. A., & Peek, G. S. (2002). The culture of the British police: Views of police officers. *Service industries journal*, *22*(1), 167-183.

Kipker, D. K. (2017). Transparancy requirements for police use of body cams. *European data protection law review, 3*, 98-102.

Koller, C. I., Wetter, O. E., & Hofer, F. (2016). 'Who's the Thief?' The influence of knowledge and experience on early detection of criminal intentions. *Applied cognitive psychology, 30*(2), 178-187.

Kramer, R. C. (2000). Poverty, inequality, and youth violence. *The annals of the American academy of political and social science, 567*(1), 123-139.

Krumer-Nevo, M., & Sidi, M. (2012). Writing against othering. *Qualitative inquiry*, *18*(4), 299-309.

Lacoe, J., & Sharkey, P. (2016). Life in a crime scene: Stop, question, and frisk activity in New York City neighborhoods in the aftermath of homicides. *Sociological science*, *3*, 116-134.

Lasley, J. R. (1994). Ethnicity, gender, and police-community attitudes. *Social science quarterly, 75*(1), 85–97.

Lasley, J. R. (1994). The impact of the Rodney King incident on citizen attitudes toward police. *Policing & society, 3*(4), 245-255.

Legewie, J. (2016). Racial profiling and use of force in police stops: How local events trigger periods of increased discrimination. American journal of sociology, *122*(2), 379-424.

Leinfelt, F. H. (2006). Police officer discretion and race in an American Midwestern city: Predicting arrests, citations, and warnings: A multivariate examination. *The police journal, 79*(1), 3-27.

Li, J. (2008). Ethical challenges in participant observation: A reflection on ethnographic fieldwork. *The qualitative report, 13*(1), 100-115.

Lindström, P. (2015). Police and crime in rural and small Swedish municipalities. *Journal of rural studies, 39*(1), 271-277.

Liong, M. (2015). In the shadow of deception: Ethical dilemma, positionality, and reflexivity in ethnographic fieldwork. *Qualitative research journal, 15*(1), 61-73.

Loftus, B. (2008). Dominant culture interrupted: Recognition, resentment and the politics of change in an English police force. *The British journal of criminology, 48*(6), 756-777.

Loftus, B. (2010). Police occupational culture: Classic themes, altered times. *Policing & society, 20*(1), 1–20.

López-Sala, A. (2013). Managing uncertainty: Immigration policies in Spain during economic recession (2008-2011). *Migraciones internacionales, 7*(2), 21-69.

Loubet del Bayle, J. (1981). La police dans le système politique. *Revue française de science politique*, *31*(1), 509-534.

Love, K. G. (1981). Accurate evaluation of police officer performance through the judgment of fellow officers: Fact or fiction? *Journal of police science & administration*, *9*(2), 143-149.

Loyens, K. (2013). Over collegialiteit en opportunisme: Een kwalitatief onderzoek naar zwijgcultuur in de Belgische federale politie. *Politiejournaal: Het Belgische politievakblad en ledenblad van de Federatie*, *(november)*, 7-13.

Luke, T. J., Hartwig, M., Joseph, E., Brimbal, L., Chan, G., Dawson, E., ... Granhag, P. A. (2016). Training in the strategic use of evidence technique: Improving deception detection accuracy of American law enforcement officers. *Journal of police and criminal psychology, 31*(4), 270–278.

Lumsden, K., & Black, A. (2018). Austerity policing, emotional labour and the boundaries of police work: An ethnography of a police force control room in England. *The British journal of criminology, 58*(3), 606-623.

Lundman, R. J. (2009). Officer gender and traffic ticket decisions: Police blue or women too? *Journal of criminal justice, 37*(4), 342-352.

Lundman, R. J., & Kaufman, R. L. (2003). Driving while black: Effects of race, ethnicity, and gender on citizen self-reports of traffic stops and police actions. *Criminology, 41*(1), 195-220.

Lyng, S. (1990). Edgework: A social psychological analysis of voluntary risk taking. *American journal of sociology, 95*(4), 851-886.
Mac Donald, H. (2001). The myth of racial profiling. *City Journal, 2*, 14-27.
Mac Giollabhuí, S., Gould, B., & Loftus, B. (2016). Watching the watchers: Conducting ethnographic research on covert police investigation in the United Kingdom. *Qualitative research, 16*(6), 630-645.
Maclin, T. (1998). Terry v Ohio's fourth amendment legacy: Black men and police discretion. *St. John's law review, 72*(3), 1271-1321.
Maesschalck, J. (2012). Kan een integriteitsbeleid in de politie werkelijk een verschil maken op de werkvloer? *Cahiers politiestudies, 24*, 111-130.
Malach-Pines, A., & Keinan, G. (2006). Stress and burnout in Israeli border police. *International journal of stress management, 13*(4), 519–540.
Manning, P. K. (1977). Rules in organizational context: Narcotics law enforcement in two settings. *The sociological quarterly, 18*(1), 44-61.
Martin, P. Y., & Turner, B. A. (1986). Grounded theory and organizational research. *The journal of applied behavioral science, 22*(2), 141-157.
Martin, S. (1999). Police force or police service? Gender and emotional labor. *Annals of the American academy of political and social science, 561*(1), 111-126.
Martinussen, M., Richardsen, A. M., & Burke, R. J. (2007). Job demands, job resources, and burnout among police officers. *Journal of criminal justice, 35*(3), 239-249.
Mason, D., Hillenbrand, C., & Money, K. (2013). Are informed citizens more trusting? Transparency of performance data and trust towards a British police force. *Journal of business ethics*, *122*(2), 321-341.
Mastrofski, S. D., Ritti, R., & Hoffmaster, D. (1987). Organizational determinants of police discretion: The case of drinking-driving. *Journal of criminal justice, 15*(5), 387-402.
Mastrofski, S. D., Worden, R. E., & Snipes, J. B. (1995). Law enforcement in a time of community policing. *Criminology, 33*(4), 539-563.
Maynard-Moody, S. & Musheno, M. (2000). Stage agent or citizen agent: Two narratives of discretion. *Journal of public administration research and theory*, *10*(2), 329-358.
Mazerolle, L., Antrobus, E., Bennett, S., & Tyler, T. R. (2013). Shaping citizen perceptions of police legitimacy: A randomized field trial of procedural justice. *Criminology*, *51*(1), 33-63.
Mazerolle, L., Bennett, S., Davis, J., Sargeant, E., & Manning, M. (2013). Procedural justice and police legitimacy: A systematic review of the research evidence. *Journal of experimental criminology, 9*(3), 245–274.
McAra, L., & McVie, S. (2005). The usual suspects? Street-life, young people and the police. *Criminal justice*, *5*(1), 5-36.
McCall, L. (2005). The complexity of intersectionality. *Signs, 30*(3), 1771-1800.
McCandless, S. (2018). Improving community relations: How police strategies to improve accountability for social equity affect citizen perceptions. *Public integrity*, *20*(4), 370-385.
McCarthy, D. J. (2013). Gendering 'soft' policing: Multi-agency working, female cops, and the fluidities of police culture/s. *Policing & society, 23*(2), 261-278.
McCluskey, J. D., & Reisig, M. (2017). Explaining procedural justice during police-suspect encounters: A systematic social observation study. *Policing: An International Journal, 40*(3), 574-586.
McCluskey, J. D., & Terrill, W. (2005). Departmental and citizen complaints as predictors of police coercion. *Policing: An international journal of police strategies & management, 28*(3), 513-529.

McGinnity, F., & Lunn, P. D. (2011). Measuring discrimination facing ethnic minority job applicants: an Irish experiment. *Work, employment and society, 25*(4), 693-708.
McNulty, E. W. (1994). Generating common sense knowledge among police officers. *Symbolic interaction, 17*(3), 281-294.
Meares, T. L. (2014). The law and social science of stop and frisk. *Annual review of law and social science, 10*, 335-352.
Meares, T. L. (2015). Programming errors: Understanding the constitutionality of stop-and-frisk as a program, not an incident. *The university of Chicago law review, 82*, 159-180.
Medina Ariza, J. (2014). Police-initiated contacts: Young people, ethnicity, and the 'usual suspects'. *Policing & society, 24*(2), 208-223.
Meerschaut, K., & De Hert, P. (2007). Identiteitscontroles in rechtsvergelijkend perspectief. Moet controle op kleur worden gemeten? *Orde van de dag, 40*, 11-20.
Mesko, G., & Hacin, R. (2020). Self-legitimacy and use of force: A quantitative study of prison officers in Slovenia. *International journal of comparative and applied criminal justice*, *44*(1), 103-117.
Miller, K. (2008). Police stops, pretext, and racial profiling: Explaining warning and ticket stops using citizens self-reports. *Journal of ethnicity in criminal justice*, *6*(2), 123-149.
Miller, J. (2010). Stop and search in England: A reformed tactic or business as usual? *British journal of criminology, 50*(5), 954-974.
Miller, J., Bland, N., & Quinton, P. (2001). A challenge for police-community relations: Rethinking stop and search in England and Wales. *European journal of criminal policy and research*, *9*(1), 71-93.
Miller, S. L., Forest, K. B., & Jurik, N. J. (2003). Diversity in blue: Lesbian and gay police officers in a masculine occupation. *Men and masculinities, 5*(4), 355-385.
Miller, H., & Rayner, C. (2012). The form and function of 'bullying' behaviors in a strong occupational culture: Bullying in a U.K. police service. *Group & organization management*, *37*(7), 347-375.
Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychogical Review, 100*(4), 674-701.
Monjardet, D. (1994). La culture professionnelle des policiers. Revue française de sociologie, *35*(3), 393-411.
Monjardet, D. (2000). Police and the public. *European journal on criminal policy and research*, 8(3), 353-378.
Moors, H. (2019). Ongenoegen bij de normaliteit. Over polarisatie, radicalisering en politiewerk. *Cahiers politiestudies, 50*, 167-174.
Morash, M., & Haarr, R. N. (2012). Doing, redoing, and undoing gender: Variation in gender identities of women working as police officers. *Feminist criminology, 7*(1), 3-23.
Mostert, K., & Rothmann, S. (2006). Work-related well-being in the South African police service. *Journal of criminal justice, 34*(5), 479–491.
Mulhall, A. (2003). In the field: Notes on observation in qualitative research. *Journal of advanced nursing, 41*(3), 306-313.
Mummolo, J. (2018). Modern police tactics, Police-citizen interactions, and the prospects for reform. *The journal of politics*, *80*(1), 1-15.
Murphy, K. (2009). Public satisfaction with police: The importance of procedural justice and police performance in police-citizen encounters. *Australian & New Zealand journal of criminology*, *42*(2), 159-178.
Murphy, K. (2015). Does procedural justice matter to youth? Comparing adults' and youths' willingness to collaborate with police. *Policing & society, 25*(1), 53-76.

Murray, K., & Harkin, D. (2017). Policing in cool and hot climates: Legitimacy, power and the rise and fall of mass stop and search in Scotland. *British journal of criminology, 57*(4), 885-905.

Mutsaers, P. (2014). An ethnographic study of the policing of internal borders in the Netherlands: Synergies between criminology and anthropology. *British journal of criminology*, 54(5), 831-848.

Myers, K. A., Forest, K. B., & Miller, S. L. (2004). Officer friendly and the tough cop: Gays and lesbians navigate homophobia and policing. *Journal of homosexuality, 47*(1), 17-37.

Myhill, A., & Bradford, B. (2013). "Overcoming cop culture? Organizational justice and police officers' attitudes toward the public". *Policing: An international journal of police strategies & management, 36*(2), 338-356.

Myhill, A., & Johnson, K. (2016). Police use of discretion in response to domestic violence. *Criminology & criminal justice, 16*(1), 3-20.

Nash, J. C. (2008). Re-thinking intersectionality. *Feminist review, 89*(1), 1-15.

Nawaz, A., & Tankebe, J. (2018). Tracking procedural justice in stop and search encounters: Coding evidence from body-worn video cameras. *Cambridge journal of evidence-based policing, 2*(3-4), 139–163.

Nightingale, A. J. (2011). Bounding difference: Intersectionality and the material production of gender, caste, class and environment in Nepal. *Geoforum, 42*(2), 153-162.

Nix, J., & Wolfe, S. .E. (2017). The impact of negative publicity on police self-legitimacy. *Justice quarterly*, *34*(1), 84-108.

Novak, K. J. (2004). Disparity and racial profiling in traffic enforcement. *Police quarterly, 7*(1), 65-96.

Novak, K. J., Brown, R. A., & Frank , J. (2011). Women on patrol: An analysis of differences in officer arrest behavior. *Policing: An international journal of police strategies & management, 34*(4), 566-587.

Okazaki, S., & Sue, S. (1995). Methodological issues in assessment research with ethnic minorities. *Psychological assessment, 7*(3), 367-375.

Ortiz, S. M. (2004). Leaving the private world of wives of professional athletes: A male sociologist's reflections. *Journal of contemporary ethnography, 33*(4), 466-487.

Paesen, H., Maesschalck, J., & Loyens, K. (2019). Beyond police culture: A quantitative study of the organisational culture in 64 local police forces in Belgium. *Policing: An international journal, 42*(5), 814-831.

Pantazis, C., & Pemberton, S. (2009). From the 'old' to the 'new' suspect community: Examining the impacts of recent UK counter-terrorist legislation. *The British journal of criminolgy, 49*(5), 646-666.

Paoline, E. A. (2003). Taking stock: Toward a richer understanding of police culture. *Journal of criminal justice, 31*(3), 199-214.

Paoline, E. A. (2004). Shedding light on police culture: An examination of officers' occupational attitudes. *Police quarterly, 7*(2), 205–236.

Paoline, E. A., & Terrill, W. (2007). Police education, experience, and the use of force. *Criminal justice and behavior, 34*(2), 179-196.

Pap, A. L. (2007). Police ethnic profiling in Hungary: Lessons from an international research. *Regio-minorities, politics, society-English edition, 10*(1), 117-140.

Parmar, A. (2011). Stop and search in London: Counter-terrorist or counter-productive? *Policing & society, 21*(4), 369-382.

Paternoster, R., Brame, R., Bachman, R., & Sherman, L. W. (1997). Do fair procedures matter: The effect of procedural justice on spouse assault. *Law & society review, 31*(1), 163-204.

Pelic, J. (2003). United States v. Arvizu: Investigatory stops and the Fourth Amandement. *Journal of criminal law and criminology, 93*(4), 1033-1056.

Percy, S. L. (1980). Response time and citizen evaluation of police. *Journal of police science and administration, 8*(1), 75-86.

Perrott, S. B., & Taylor, D. M. (1995). Crime fighting: Law enforcement and service provider role orientations in community-based police officers. *American journal of police, 14*(3-4), 173-195.

Peterson, A., & Uhnoo, S. (2012). Trials of loyalty: Ethnic minority police officers as 'outsiders' within a greedy institution. *European journal of criminology, 9*(4), 354-369.

Pettersson, T. (2013). Belonging and unbelonging in encounters between young males and police officers: The use of masculinity and ethnicity/race. *Critical criminology*, *21*(4), 417-430.

Phillips, S. W. (2008). Mandatory arrest: Loosely coupled organisations, situational variables, and the arrest decision. *International journal of police science & management, 10*(4), 374-387.

Phillips, S. W. (2020). The formation of suspicion: A vignette study. *International journal of police science & management*, *22*(3), 274-284.

Pieters, P. (2009). Is er nood aan een ANG Bestuurlijke Politie? *Panopticon, 30*(4), 81-86.

Pinizzotto, A. J., Davis, E. F., & Miller, C. E. (2004). Intuitive policing- emotional/rational decision making in law enforcement. *FBI Law Enforcement Bulletin, 73*(2), 1-6.

Pleysier, S., & Declerck, J. (2006). Over hondenpoep en hangjongeren: Een verkennend onderzoek naar overlastfenomenen in parken en groenzones. *Tijdschrift voor veiligheid, 5*(1), 5-20.

Pole, N., Best, S., Weiss, D. S., Metzler, T., Liberman, A. M., Fagan, J., & Marmar, C. (2001). Effects of gender and ethnicity on duty-related posttraumatic stress symptoms among urban police officers. *The Journal of nervous and mental disease, 189*(7), 442-448.

Potter, H. (2013). Intersectional criminology: Interrogating identity and power in criminological research and theory. *Critical criminology, 21*(3), 305–318.

Poyser, S. (2004). The role of police 'discretion' in Britain and an analysis of proposals for reform. *The police journal, 77*(1), 5-17.

Prokos, A., & Padavic, I. (2002). `There oughtta be a law against bitches': Masculinity lessons in police academy training. *Gender, work and organization, 9*(4), 439-459.

Prussel, D. (2001). Women where? *Law and order, 49*(3), 87-91.

Punch, M. (1977). Backstage, participerende observatie bij de politie. *Intermediair*, *33*, 25-29.

Punch, M. (2000). Police corruption and its prevention. *European journal on criminal policy and research*, *8*(3), 301-324.

Punch, M., & Naylor, T. (1973). The police: A social service. *New society, 24*(544), 358–361.

Queirós, A., Faria, D., & Almeida, F. (2017). Strengths and limitations of qualitative and quantitative research methods. *European journal of education studies, 3*(9), 369-387.

Quinton, P. (2011). The formation of suspicions: Police stop and search practices in England and Wales. *Policing & society, 21*(4), 357-368.

Qureshi, F., & Farrell, G. (2006). Stop and search in 2004: A survey of police officer views and experiences. *International journal of police science & management*, *8*(2), 83-103.

Rabe-Hemp, C. E. (2008). Survival in an "all boys club": Policewomen and their fight for acceptance. *Policing: An international journal of police strategies & management, 31*(2), 251-270.

Rabe-Hemp, C. E. (2009). POLICEwomen or policeWOMEN? Doing gender and police work. *Feminist criminology, 4*(2), 114-129.

Rabe-Hemp, C. E., & Shuck, A. M. (2007). Violence against police officers: Are female officers at greater risk? *Police quarterly, 10*(4), 411-428.

Redford, L., & Ratliff, K. A. (2016). Perceived moral responsibility for attitude-based discrimination. *British journal of social psychology*, *55*(2), 279-296.

Reisig, M. D., Tankebe, J., & Meško, G. (2012). Procedural justice, police legitimacy, and public cooperation with the police among young Slovene adults. *Journal of criminal justice and security, 14*(2), 147-164.

Rengifo, A. F., & Pater, M. (2017). Close call: Race and gender in encounters with the police by black and Latino/a youth in New York City. *Sociological inquiry, 87*(2), 337-361.

Renouard, J. M. (1993). Les relations entre la police et les jeunes: La recherche en question. *Déviance et société, 17*(4), 419-438.

Rhodes, T. N., & Johnson, R. R. (2008). Patrol officers call for service workloads: An urban and small town comparison. *The police journal*, *81*(3), 184-195.

Ridgeway, G. (2006). Assessing the effect of race bias in post-traffic stop outcomes using propensity scores. *Journal of quantitative criminology, 22*(1), 1-29.

Roh, S., & Robinson, M. (2009). A geographical approach to racial profiling: The microanalysis and macroanalysis of racial disparity in traffic stops. *Police quarterly*, *12*(2), 137-169.

Romero, M. (2006). Racial profiling and immigration law enforcement: Rounding up of usual suspects in the Latino community. *Critical sociology, 32*(2-3), 447-473.

Rosenfeld, R., & Fornango, R. (2017). The relationship between crime and stop, question and frisk rates in New York City neighborhoods. *Justice quarterly*, 931-951.

Rosenfeld, R., Johnson, T. L., & Wright, R. (2018). Are college-educated police officers different? A study of stops, searches, and arrests. *Criminal justice policy review*, *31*(2), 1-31.

Rowe, M. (2006). Following the leader: front-line narratives on police leadership. *Policing: An international journal of police strategies & management, 29*(4), 757-767.

Rowe, M. (2007). Tripping over molehills: Ethics and the ethnography of police work. *International journal of social research methodology, 10*(1), 37-48.

Rowe, M. (2012). Going back to the street: Revisiting Lipsky's street-level bureaucracy. *Teaching public administration, 30*(1), 10-18.

Rus, C. L., Vonas, G., & Baban, G. (2012). An analysis of environmental changes, resources and performance: an internal police organization perspective. *Procedia-social and behavioral Sciences*, *33*, 727-731.

Saleem, O. (1997). The age of unreason: The impact of reasonableness, increased police force, and colorblindness on Terry "stop and frisk". *Oklahoma law review, 50*, 451-493.

Santos, R. G., & Santos, R. B. (2015). An ex post facto evaluation of tactical police response in residential theft from vehicle micro-time hot spots. *Journal of quantitative criminology, 31*(4), 679-698.

Saudelli, I. (2018). Wel of geen identiteitscontrole? Het dilemma van de 'rule enforcer'. *Tijdschrift over cultuur en criminaliteit*, *3*(8), 59-75.
Saudelli, I., De Kimpe, S., & Christiaens, J. (2018). Evaluatie en regulatie van de praktijk van identiteitscontroles. *Cahiers politiestudies*, *48*, 209-226.
Sausdal, D. (2020). Police bullshit: Taking brutal police talk less seriously. *Journal of extreme anthropology, 4*(1), 94-115.
Scaglion, R., & Condon, R. G. (1980). Determinants of attitudes toward city police. *Criminology, 17*(4), 485-494.
Schaap, D. (2014). Ontwikkelingen in het vertrouwen van burgers in de politie in Nederland en Europa. *Tijdschrift voor de politie, 76*(1), 28-31.
Schafer, J. A., Carter, D. L., & Katz-Bannister, A. (2004). Studying traffic stop encounters. *Journal of criminal justice, 32*(2), 159-170.
Schafer, J. A., Carter, D. L., Katz-Bannister, A. J., & Wells, W. M. (2006). Decision making in traffic stop encounters: A multivariate analysis of police behavior. *Police quarterly, 9*(2), 184–209.
Schulenberg, J. L. (2012). Systematic social observation of police decision-making: the process, logistics, and challenges in a Canadian context. *Quality & quantity*, *48*(1), 297-315.
Shaffer, L. S. (2005). From mirror self-recognition to the looking-glass gelf: Exploring the justification hypothesis. *Journal of clinical psychology, 61*(1), 47-65.
Sharp, D., & Atherton, S. (2007). To serve and protect? The experiences of policing in the community of young people from black and other ethnic minority groups. *The British journal of criminology, 47*(5), 746-763.
Sirin, S. R. (2005). Socioeconomic status and academic achievement: A meta-analytic review of research. *Review of educational research, 75*(3), 417–453.
Skogan, W. (2005). Citizen satisfaction with police encounters. *Police quarterly, 8*(3), 298–321.
Skogan, W. (2006). Asymmetry in the impact of encounters with police. *Policing & society, 16*(2), 99–126.
Skogan, W. G., Van Craen, M., & Hennessy, C. (2015). Training police for procedural justice. *Journal of experimental criminology, 11*(3), 319-334.
Skolnick, J. H. (2008). Enduring issues of police culture and demographics. *Policing & society, 18*(1), 35-45.
Skolnick, J. H., & McCoy, C. (1984). Police accountability and the media. *Law & social inquiry*, *9*(3), 521-557.
Smith, D. A., & Visher, C. A. (1981). Street-level justice: Situational determinants of police arrest decisions. *Social problems, 29*(2), 167-177.
Smith, M. R., Makarios, M., & Alpert, G. P. (2006). Differential suspicion: Theory specification and gender effects in the traffic stop context. *Justice quarterly, 23*(2), 271-295.
Sobol, J. J. (2010). Social ecology and police discretion: The influence of district crime, cynicism, and workload on the vigor of police response. *Journal of criminal justice, 38*(4), 481-488.
Solhjell, R., Saarikkomäki, E ., Haller, M. B., Wästerfors, D., & Kolind, T. (2019). "We are seen as a threat": Police stops of young ethnic minorities in the Nordic countries. *Critical criminology*, *27*(2), 347-361.
Sollund, R. (2005). Obstacles and possibilities in police research. *Outlines: Critical practice studies, 7*(2), 43-64.
Sollund, R. (2006). Racialisation in police stop and search: The Norwegian case. *Critical criminology, 14*(3), 265-292.

Sollund, R. (2007). Canteen banter or racism: Is there a relationship between Oslo police's use of derogatory terms and their attitudes and conduct towards ethnic minorities? *Journal of Scandinavian studies in criminology and crime prevention, 8*(1), 77-96.

Spain, R. D., Hedge, J. W., & Blanchard, J. K. (2017). Examining predictors of visual search success in transportation security officers and behavior detection officers. *Proceedings of the human factors and ergonomics society annual meeting, 61*(1), 1308-1312.

Stoutland, S. E. (2001). The multiple dimensions of trust in resident/police relations in Boston. *Journal of research in crime and delinquency, 38*(3), 226-256.

Stromwall, L., & Granhag, P. (2003). How to detect deception? Assessing the beliefs of police officers, prosecutors and judges. *Psychology, crime & law, 9*(1), 19-36.

Stroshine, M., Alpert, G., & Dunham, R. (2008). The influence of "working rules" on police suspicion and discretionary decision making. *Police quarterly, 11*(3), 315-337.

Sunshine, J., & Tyler, T. R. (2003). The role of procedural justice and legitimacy in shaping public support for policing. *Law & society review, 37*(3), 513-548.

Svensson, J. S., & Saharso, S. (2015). Proactive policing and equal treatment of ethnic-minority youths. *Policing & society, 25*(4), 393-408.

Sweet, D. M., Meissner, C. A., & Atkinson, D. J. (2017). Assessing law enforcement performance in behavior-based threat detection tasks involving a concealed weapon or device. *Law and human behavior, 41*(5), 411–421.

Tang, T. L., & Hammontree, M. L. (1992). The effects of hardiness, police stress, and life stress on police officers' illness and absenteeism. *Public personnel management, 21*(4), 493-510.

Tankebe, J. (2009). Self-help, policing, and procedural justice: Ghanaian vigilantism and the rule of law. *Law & society review, 43*(2), 245-270.

Tankebe, J. (2013). Viewing things differently: The dimensions of public perceptions of police legitimacy. *Criminology*, *51*(1), 103-135.

Tankebe, J. (2018). In their own eyes: An empirical examination of police self-legitimacy. *International journal of comparative and applied criminal justice*, *43*(2), 99-116.

Taylor, T. J., Turner, K. B., Esbensen, F., & Winfree, L. T. (2001). Coppin'an attitude: Attitudinal differences among juveniles toward police. *Journal of criminal justice, 29*(4), 295-305.

Terpstra, J. (2008). Police, local government, and citizens as participants in local security networks. *Police practice and research: An international journal, 9*(3), 213-225.

Terpstra, J., & Schaap, D. (2013). Police culture, stress conditions and working styles. *European journal of criminology, 10*(1), 59-73.

Terpstra, J., Duchatelet, A., Janssens, J., Van Ryckeghem, D., & Versteegh, P. (2015). Verantwoording en politie: een verkenning. *Cahiers politiestudies*, *37*(4), 7-16.

Terrill, W., & Mastrofski, S. D. (2002). Situational and officer-based determinants of police coercion. *Justice quarterly, 19*(2), 215-248.

Terrill, W., & Reisig, M. D. (2003). Neighborhood context and police use of force. *Journal of research in crime and delinquency, 40*(3), 291-321.

Terrill, W., Paoline, E. A., & Gau, J. M. (2016). Three pillars of police legitimacy: Procedural justice, use of force, and occupational culture. *Sociology of crime, law and deviance, 21*, 59-76.

Theobald, N. A., & Haider-Markel, D. P. (2009). Race, bureaucracy, and symbolic representation: Interactions betweens citizens and police. *Journal of public administration research and theory*, *19*(2), 409-426.

Thompson, J. A. (2014). On writing notes in the field: Interrogating positionality, emotion, participation and ethics. *McGill journal of education, 49*(1), 247-254.

Thompson, K. C., & Morris, R. J. (2013). Predicting recidivism among juvenile delinquents: Comparison of risk factors for male and female offenders. *Journal of juvenile justice, 3*(1), 36-47.

Tillyer, R. (2018). Assessing the impact of community-oriented policing on arrest. *Justice quarterly*, *35*(3), 526-555.

Tillyer, R., & Klahm, C. F. (2011). Searching for contraband: Assessing the use of discretion by police officers. *Police quarterly, 14*(2), 166–185.

Tillyer, R., & Klahm, C. F. (2015). Discretionary searches, the impact of passengers, and the implications for police–minority encounters. *Criminal justice review, 40*(3), 378-396.

Toth, B. M., & Kadar, A. (2011). Ethnic profiling in ID checks by the Hungarian Police. *Policing & society*, *21*(4), 383-394.

Trinkner, R., Jackson, J. & Tyler, T. R. (2018). Bounded authority: Expanding "appropriate" police behavior beyond procedural justice. *Law and human behavior*, *42*(3), 280-293.

Trinkner, R. Kerrison, E. M., & Goff, P. A. (2019). The force of fear: Police stereotype threat, self-legitimacy, and support for excessive force. *Law and human behavior*, *43*(5), 421-435.

Turner, E. R., & Rowe, M. (2017). Police culture, talk and action: Narratives in ethnographic data. *European journal of policing studies, 5*(1), 52-68.

Tyler, D. H., Barak, M., Maguire, E. R., & Wells, W. (2018). The effects of procedural injustice on the use of violence against police by occupy Wall Street protesters. *Police practice and research, 19*(2), 138-152.

Tyler, T. R. (2003). Procedural justice, legitimacy, and the effective rule of law. *Crime and justice*, *30*(1), 431-505.

Tyler, T. R. (2005). Policing in black and white: Ethnic group differences in trust and confidence in the police. *Police quarterly, 8*(3), 322–342.

Tyler, T. R., & Fagan, J. (2008). Legitimacy and cooperation: Why do people help the police fight crime in their communities. *Ohio state journal of criminal law, 6*(1), 231-275.

Tyler, T. R., & Wakslak, C. J. (2004). Profiling and police legitimacy: Procedural justice, attributions of motive, and acceptance of police authority. *Criminology, 42*(2), 253-282.

Van Altert, K., Enhus, E., & Stol, W. (2009). De twee gezichten van de politie: Interventie versus wijkwerking. *Cahiers politiestudies, 13*, 15-36.

van Charldorp, T. (2010). Veldwerkverslag: Onderzoeksmateriaal verzamelen bij de Amsterdamse politie. *Tijdschrift voor taalbeheersing, 32*(2), 95-113.

Van Craen, M., & Ackaert, J. (2008). Het vertrouwen van allochtonen en autochtonen in de politie: Geen zwart-wit verhaal in Genk en Houthalen-Helchteren. *Panopticon, 29*(6), 7-27.

Van Craen, M., & Skogan, W. G. (2015). Trust in the Belgian police: The importance of responsiveness. *European journal of criminology, 12*(2), 129-150.

Van Damme, A., Pauwels, L., Pleysier, S., & Van de Velde, M. (2010). Beelden van vertrouwen: Het vertrouwen in politie en justitie in perspectief geplaatst (locomotieftekst). *Orde van de dag: Criminaliteit en samenleving*, *52*, 7-20.

Van den Broeck, T. (2001). Copland: over politiecultuur. *Handboek politiediensten*, *59*, 101-158.

van der Leun, J. P., & van der woude, M. A. H. (2014). Kleurenblind de criminaliteit te lijf? Een bredere blik op selectief criminaliteitsbeleid dan etnisch profileren alleen. *Proces, 93*(1), 24-31.

van der Vijver, C. D., & Broer, W. (1978). Politie-onderzoek; problemen en mogelijkheden. *Sociologische gids*, *25*(6), 465-486.
van der Woude, M. A. H., & van der Leun, J. P. (2013). De Nederlandse veiligheidscultuur als katalysator voor etnisch profileren? *Tijdschrift over cultuur & criminaliteit, 3*(2), 123-136.
van Hulst, M. (2013). Storytelling at the police station: The canteen culture revisited. *The British journal of criminology, 53*(4), 624-642.
Van Maanen, J. (1973). Observations on the making of police. *Human organization, 32*(4), 407-418.
Van Maanen, J. (1981). The informant game: Selected aspects of ethnographic research in police organizations. *Urban Life, 9*(4), 469-494.
Van Mens-Verhulst, J., & Radtke, L. (2009). Intersectionaliteit en sociale inclusie: Het ei ... van Troje. Deel 1: Het ei van Columbus. *Journal of social intervention: Theory and practice, 18*(3), 4-22.
Van Ryckeghem, D., & Hendrickx, E. (2009). Wat doet de politie? *Cahiers politiestudies, 13*, 87-104.
Van Thielen, P. (2009). De relatie politie – justitie, een dubbele driehoeksverhouding. *Cahiers politiestudies*, *12*, 25-32.
Vanassche, N., & Verhage, A. (2015). Racisme en etnisch profileren door politie: In België? *Cahiers politiestudies*, *35*, 35-58.
Vanderkelen, V., & De Raedt, E. (2016). Het verkrijgen van betrouwbare politiestatistieken. *Cahiers politiestudies, 41*, 57-72.
Verfaillie, K. (2018). Het criminaliteitscontrolespel. Een onderzoek naar representatiepolitiek, witte ridders en de dynamiek van hervormingen. *Panopticon*, *39*(3), 232-236.
Verwee, I. (2009). Wat doet de politie? *Cahiers politiestudies, 14*, 37-66.
Victoria, M. P. (2011). Ethical dimensions of shared ethnicity, language, and immigration experience. *TESL Canada journal, 5*, 72-79.
Violanti, J. M., & Aron, F. (1995). Police stressors: Variations in perception among police personnel. *Journal of criminal justice, 23*(2), 287-294.
Vitaro, F., Brendgen, M., Ladouceur, R., & Tremblay, R. E. (2001). Gambling, delinquency, and drug use during adolescence: Mutual influences and common risk factors. *Journal of gambling studies, 17*(3), 171-190.
Vito, G. F., & Walsh, W. F. (2008). Suspicion and traffic stops: Crime control or racial profiling. *International journal of police science & management, 10*(1), 89-100.
Voigt, R., Camp, N. P., Prabhakaran, V., Hamilton, W. L., Hetey, R. C., Griffiths, C. M., … Eberhardt, J. L. (2017). Language from police body camera footage shows racial disparities in officer respect. *Proceedings of the national academy of sciences*, *114*(25), 6521-6526.
Voorhoof, D. (2018). Geen verbod op filmen van politieagenten. De juristenkrant, *380*, 1-2.
Vrij, A., & Graham, S. (1997). Individual differences between liars and the ability to detect lies. *Expert evidence, 5*(4), 144-148.
Vynckier, G., Easton, M., & De Kimpe, S. (2009). Explorerend onderzoek naar de aard van de bestuurlijke informatiestromen van de lokale politie. Een verkenning van enkele cruciale spanningsvelden. *Cahiers politiestudies, 10*, 67-238.
Waddington, P. A. (1999). Police (canteen) sub-culture: An appreciation. *The British journal of criminology, 39*(2), 287-309.
Weber, L. (2011). 'It sounds like they shouldn't be here': Immigration checks on the streets of Sydney. *Policing & society*, *21*(4), 456-467.

Weis, L. (1995). Identity formation and the proces of "othering": Unraveling sexual threads. *Educational foundations*, *9*(1), 17-33.

Weisburd, D. P., Telep, C. W., & Lawton, B. A. (2014). Could innovations in policing have contributed to the New York City crime drop even in a period of declining police strength? The case of stop, question and frisk as a hot spots policing strategy. *Justice quarterly, 31*(1), 129-153.

Weisheit, R. A., Wells, E., & Falcone, D. N. (1994). Community policing in small town and rural America. *Crime & delinquency, 40*(4), 549-567.

Weitzer, R., & Hasisi, B. (2008). Does ethnic composition make a difference? Citizens' assessments of Arab police officers in Israel. *Policing & society, 18*(4), 362-376.

Weitzer, R., & Tuch, S. A. (2004). Race and perceptions of police misconduct. *Social problems*, *51*(3), 305-325.

Wells, W. (2007). Type of contact and evaluations of police officers: The effects of procedural justice across three types of police–citizen contacts. *Journal of criminal justice, 35*(6), 612-621.

Westmarland, L. (2001b). Blowing the whistle on police violence. Gender, ethnography and ethics. *The British journal of criminology, 41*(3), 523-535.

Wilkins, V. N., & Williams, B. N. (2008). Black or blue: Racial profiling and representative bureaucracy. *Public administration review, 68*(4), 654-664.

Wilkins, V. M., & Williams, B. N. (2009). Representing blue: Representative bureaucracy and racial profiling in the Latino community. *Administration and society, 40*(8), 775–798.

Willems, D., & Doeleman, R. (2014). Predictive policing: Wens of werkelijkheid? *Het tijdschrift voor de politie, 76*(4-5), 39-42.

Williams, G. (1984). The genesis of chronic illness: Narrative re-construction. *Sociology of health & illness, 6*(2), 175-200.

Wood, W., & Eagly, A. H. (2015). Two traditions of research on gender identity. *Sex roles, 73*(11-12), 461–473.

Woody, R. H. (2005). The police culture: Research implications for psychological services. *Professional psychology: Research and practice, 36*(5), 525-529.

Worden, A. P. (1993). The attitudes of women and men in policing: Testing conventional and contemporary wisdom. *Criminology, 31*(2), 203-241.

Worden, R. E., & McLean, S. J. (2017). Research on police legitimacy: the state of the art. *Policing: An international journal*, *40*(3), 480-513.

Worley, R. M., Worley, V., & Wood, B. (2016). 'There were ethical dilemmas all day long!': Harrowing tales of ethnographic researchers in criminology and criminal justice. *Criminal justice studies, 29*(4), 289-308.

Wortley, S., & Owusu-Bempah, A. (2011). The usual suspects: Police stop and search practices in Canada. *Policing & society, 21*(4), 395-407.

Yesufu, S. (2013). Discriminatory use of police stop-and-search powers in London, UK. *International journal of police sciences & management, 15*(4), 281–293.

Yu, O., & Zhang, L. (1999). The under-recording of crime by police in China: A case study. *Policing: An international journal of police strategies & management, 22*(3), 252-264.

Yun-Hee, J. (2004). The application of grounded theory and symbolic interaction. *Scandinavian journal of caring sciences, 18*(3), 249-56.

Zempi, I. (2020). 'Looking back, i wouldn't join up again': The lived experiences of police officers as victims of bias and prejudice perpetrated by fellow staff within an English police force. *Police practice and research, 21*(1), 33-48.

Zhao, J., Scheider, M. C., & Thurman, Q. (2002). Funding community policing to reduce crime: Have COPS grants made a difference? *Criminology & Public policy*, *2*(1), 7-32.

G. Adviezen, jaarverslagen, papers, (onderzoeks)rapporten en cursussen

Abraham, M., Flight, S., & Roorda W. (2011). *Agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak*. Utrecht: Centrum voor criminaliteitspreventie en veiligheid.

American Civil Liberties Union of New Jersey. (2014). *Stop-and-frisk: A first look.* Newark: American Civil Liberties Union of New Jersey.

Amnesty International. (2013). *Proactief politieoptreden vormt risico voor mensenrechten: Etnisch profileren onderkennen en aanpakken.* Amsterdam: Amnesty International.

Amnesty International. (2018). *'Je weet nooit met mensen zoals jij': Politiebeleid ter preventie van etnisch profileren in België.* Brussel: Amnesty International.

Bloch, P. B., & Anderson, D. (1974). *Policewomen on patrol: Final report.* Washington: Police Foundation.

Centre for Constitutional Rights. (2012). *Stop and frisk: The human impact.* New York: Centre for Constitutional Rights.

Comité P. (2005). *Synthese van het jaarverslag 2005*. Brussel: Comité P.

Comité P. (2006). *De politieaanpak van partnergeweld: De wijze van behandeling van het fenomeen partnergeweld door de geïntegreerde politie*. Brussel: Politeia.

Comité P. (2009). *Observatiumrapport.* Brussel: Comité P.

Comité P. (2017). *Verslag opgesteld in het kader van het toezichtsonderzoek naar onrechtmatige toegangen tot databanken door leden van de politiediensten.* Brussel: Comité P.

De Kimpe, S., & Christiaens, J. (2016). *FWO G065217N project outline stop and search* (niet gepubliceerd). Brussel: Vrije Universiteit Brussel

Devroe, E., & Ponsaers, P. (2016). *How integrated is local prevention of radicalisation and terrorism?* Brussel: Egmont paper.

Equality and Human Rights Commission (2010). *Stop and think: A critical review of the use of stop and search powers in England and Wales*. Manchester: Equality and Human Rights Commission.

European Commission against Racism and Intolerance (2007). *General policy recommendation n° 11 on combating racism and racial discrimination in policing.* Strasbourg: European Commission against Racism and Intolerance.

European Network Against Racism. (2009). *Fiche d'information d'ENAR n° 40: Le profilage ethnique.* Brussel: European Network Against Racism.

European Union Agency for Fundamental Rights (2010a). *European Union minorities and discrimination survey: Main results report*. Brussels: European Union Agency for Fundamental Rights.

European Union Agency for Fundamental Rights (2010b). *EU-MIDIS data in focus report 4: Police stops and minorities*. Vienna: European Union Agency for Fundamental rights.

European Union Agency for Fundamental Rights (2017). *Second European Union minorities and discrimination survey: Technical report*. Luxembourg: European Union Agency for Fundamental Rights.

Farrell, A., McDevitt, D. J., Bailey, L., Andresen, C., & Pierce, E. (2004). *Massachusetts racial and gender profiling study.* Massachusetts: Northeastern University Insitute on Race and Justice.

Gits, F. (2018). *Een onderzoek naar de registratie van identiteitscontroles uitgevoerd door politiezone Mechelen-Willebroek* (masterproef). Brussel: Vrije Universiteit Brussel.

Goris, I., Jobard, F., & Lévy, R. (2009). *Profiling minorities: A study of stop-and-search practices in Paris.* New York: Open Society Institute.

Hall, S., Lewis, G., & McLaughlin, E. (1998). *The report on racial stereotyping.* Milton Keynes: Open University.

Human Rights Watch. (2016). *Reden tot bezorgdheid: De Belgische terrorismebestrijdingsmaatregelen na de aanslagen in Parijs en Brussel*. Brussel: Human Rights Watch.

Jameson, J. (2010). *Research report: Second wave centre for youth arts.* Te raadplegen op SRRN: https://ssrn.com/abstract=1874937

Jansson, K. (2006). *Black and minority ethnic groups' experiences and perceptions of crime: Findings from the 2004/05 British crime survey.* London: Home Office.

La Ligue des Droits Humains. (2017). *Contrôler et punir? Etude exploratoire sur le profilage ethnique dans les contrôles de police: Paroles de cibles.* Brussel: La Ligue des Droits Humains.

Lévy, R., & Jobard, F. (2010). *Les contrôles d'identité à Paris*. Paris: CESDIP.

Macpherson, C. (1999). *The Stephen Lawrence inquiry: Report of an inquiry.* London: Stationary office.

Manshanden, J. G., de Winter, M., van Beek, K. W., Omlo, J., Verhagen, S. M., & van Wijk, B. J. (2008). *Tussen flaneren en schofferen: Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren.* Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Maxson, C., Hennigan, K., & Sloane, D. C. (2003). *Factors that influence public opinion of the police.* Washington: National Institute of Justice.

Miller, J., Bland, N., & Quinton, P. (2000). *The impact of stops and searches on crime and the community police.* London: Home Office.

Mizock, L., Harkins, D., & Morant R. (2011). *Researcher interjecting in qualitative race research.* Te raadplegen op: http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs1102134.

Mutsaers, P. (2013). *Ethnic profiling from an anthropological perspective: Policing internal borders in the Netherlands*. Tilburg: Tilburg University.

New York Civil Liberties Union. (2019). *Stop-and-Frisk in the de Blasio Era*. New York: NYCLU.

Open Society Foundations. (2012). *"Second-Wave workshops voor jeugd en politie: De kracht ligt in de ontmoeting*. Gouda: Open Society Foundations.

Open Society Justice Initiative. (2007). *Police stops of ethnic minorities in Bulgaria, Hungary, and Spain*. New York: Open Society Institute.

Open Society Justice Initiative. (2009a). *Addressing ethnic profiling by police - A report on the strategies for effective police stop and search project.* New York: Open Society Institute.

Open Society Justice Initiative. (2009b). *Profiling minorities: A study of stop and search practices in Paris.* New York: Open Society Institute.

Open Society Justice Initiative & Amnesty International. (2013). *Equality under pressure: The impact of ethnic profiling.* Amsterdam: Open Society Institute & Amnesty International.

Parks, R. B., Mastrofski, S. D., & Stephen, D. (2005). *Police racial profiling in two American cities: Some evidence on stops and searches.* Bloomington: Festschrift for Elinor Ostrom: Workshop in political theory and policy analysis.

Perry, W. L., McInnis, B., Price, C. C., Smith, S. C., & Hollywood, J. S. (2013). *Predictive Policing: The Role of Crime Forecasting in Law Enforcement Operations.* Santa Monica: Rand corporation.

Pleysier, S. (2015). *Jeugddelinquentie: Fenomeen en verklaringen.* Leuven: Leuvens instituut voor criminologie.

Quinton, P., Bland, N., & Miller, J. (2000). *Police stops, decision-making and practice.* London: Home Office.

Quinton, P., Tiratelli, M., & Bradford, B. (2017). *Does more stop and search mean less crime? Analysis of Metropolitan Police Service panel data, 2004–14.* London: College of Policing.

Ringeling, A., & van Sluis, A. (2011). *Verkenning naar het thema 'gezag': Een verkennende studie voor de strategische onderzoeksagenda politie*. Apeldoorn: Politieacademie.

Saelens, R. (2011). *De informatie: Essentiële bron van bestuurlijke aanpak van criminaliteit.* Brussel: FOD Binnenlandse Zaken.

Schneiderman, E. T. (2013). *Report on arrests arising from the New York City police department's stop-and-frisk practices.* New York: NYS Attorney General Civil Rights Bureau.

Scottish Government. (2017). *A guide to stop and search in Scotland.* Edinburgh: Scottish Government.

Shiner, M. (2006). *National implementation of the recording of police stops.* London: Home Office.

Spoelstra, S. (2014). *Effecten van ervaren selectiviteit bij politiecontroles: Een uiteenzetting aan de hand van interviews en focusgroepgesprekken in Rotterdam en Breda.* Rotterdam: Radar.

Spruyt, B., Van Droogenbroeck, F., & Lemblé, H. (2018). *Holocaust, politie en mensenrechten: Een onderzoek naar de instroom, ervaringen van deelnemers en impact van de HPM-opleiding van Kazerne Dossin.* Brussel: Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel.

Strickland, P. (2014). *Stop and search standard note.* London: Home Affairs Section.

van der Leun, J. P., van der Woude, M. A. H., Vijverberg, R. D., Vrijhoef, R. P. M., & Leupen, A. J. (2014). *Etnisch profileren in Den Haag? Een verkennend onderzoek naar beslissingen en opvattingen op straat.* Leiden: Universiteit Leiden.

Van Praet, S. (2020). *Identificeren en aanpakken van problemen of misbruiken bij policeselectiviteit: Een actieonderzoek naar problematische praktijken en mechanismen van politieselectiviteit in de politiezone Schaarbeek – Evere – Sint-Joost-ten-Node (PolBruNo)*. Brussel: NICC & Unia.

Verwee, I., & Demarée, C. (2015). *Politiestudies: hoofdstuk 3: De relatie politie – bevolking* (niet gepubliceerde cursus). Brussel: Vrije Universiteit Brussel.

Vynckier, G., Easton, M, & De Kimpe, S. (2008). *Explorerend onderzoek naar de aard van de bestuurlijke informatiestromen van de lokale politie. Een verkenning van enkele cruciale spanningsvelden: eindrapport*. Brussel: FOD Binnenlandse Zaken.

H. Internetbronnen

Arnoudt, R. (2020, augustus 20). Liga voor Mensenrechten over hardhandig politieoptreden Charleroi: "Totaal onaanvaardbaar, doofpotoperatie of niet". Opgehaald van vrt.be: https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/08/20/liga-voor-mensenrechten-over-harde-politie-interventie-totaal/

Bergmans, E. (2020, augustus 20). *'Als er geen beelden zijn, sta je nergens'*. Opgehaald van standaard.be: https://www.standaard.be/cnt/dmf20200819_97591245?&articlehash=CB24938E20021F7F854CBE6E7E7CC881E70AB361BA6382ECE3AE818BAD32712A585EE43C54E4383057AA7D1464033763A31EF98BD0F1A1AE22CBE0AC2D9B4DBA

Bosmans, W. (2019, september 23). *Kazerne Dossin verwelkomt 10.000ste agent in opleiding: "Geen racisme in onze job".* Opgehaald van gva.be: https://www.gva.be/cnt/dmf20190923_04622582/kazerne-dossin-verwelkomt-10-000ste-agent-in-opleiding-geen-racisme-in-onze-job

Bové, L. (2018, augustus 30). *Politie gaat criminaliteit via data voorspellen.* Opgehaald van tijd.be: https://www.tijd.be/politiek-economie/belgie/federaal/politie-gaat-criminaliteit-via-data-voorspellen/10044356.html

Bové, L. (2019, februari 8). Politie krijgt revolutionaire app op telefoon. Opgehaald van tijd.be: https://www.tijd.be/politiek-economie/belgie/federaal/politie-krijgt-revolutionaire-app-op-telefoon/10095585.html

Cardoen, S., Truyts, J., & Arnoudt, R. (2020, augustus 8). *Snikhete dag eindigt met rellen in Blankenberge, nog nooit zo heet in augustus, druk aan zee en in recreatiedomeinen*. Opgehaald van vrt.be: https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/08/08/drukte-richting-kust/

Charlier, P. (2015, december 7). *Protéger nos libertés et garantir notre sécurité.* Opgehaald van lalibre.be: https://www.lalibre.be/debats/opinions/proteger-nos-libertes-et-garantir-notre-securite-5665a7da35708494c9581fef

Clemens, K. (2020, augustus 10). *Politie houdt "jongeren met zelfde profiel" tegen in Blankenberge: We zouden dat ook doen met twintig blanke Gentenaars"*. Opgehaald van nieuwsblad.be: https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20200810_96195580?&articlehash=2841AD6DEAA043ABAABE5A0667A852142839FBF4C98EAF276738CA9500520B8A36F1B48820FDCEAF694464835669BB946C8EC729D07BF52F7B870797918DC85F

Coosemans, D. (2018, mei 24). *Vanaf morgen mag de politie u filmen met dashcams en bodycams.* Opgehaald van gva.be: https://www.gva.be/cnt/dmf20180524_03527247/nieuwe-wet-laat-dashcams-en-bodycams-toe-vanaf-morgen-mag-de-politie-u-filmen

De Becker, R. (2019, juli 5). *Hangjongeren en politie vinden mekaar in film*. Opgehaald van nieuwsblad.be: https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20190705_04495571

De Clercq, R. (2015, december 14). *Zouzou Ben Chikha 'vernederd' door Gentse politie.* Opgehaald van standaard.be: http://www.standaard.be/cnt/dmf20151213_02019088

Decré, H. (2019, maart 19). *Extra veiligheidsmaatregelen in Antwerpen na reeks explosies: identiteitscontroles, meer patrouilles en cameratoezicht*. Opgehaald van vrt.be: https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/03/19/extra-veiligheidsmaatregelen-in-antwerpen-na-reeks-explosies/

De Greef, J. (2020, juli 3). Europees Parlement wil uitleg van Brusselse politie over "brutale aanpak" van groen parlementslid Fofana. Opgehaald van vrt.be: https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/06/17/europees-parlement-wil-uitleg-van-brusselse-politie-over-brutal/

De Mesmaeker, D., & Deneyer, T. (2019, december 9). *Zes politiezones uit Noord- en Oostrand gaan intensief samenwerken.* Opgehaald van ringtv.be: https://www.ringtv.be/nieuws/zes-politiezones-uit-noord-en-oostrand-gaan-intensief-samenwerken

De Morgen. (2009, oktober 2). *Negenendertig agenten die misbruik maakten van politiedatabank krijgen tuchtstraffen.* Opgehaald van demorgen.be: https://www.demorgen.be/nieuws/negenendertig-agenten-die-misbruik-maakten-van-politiedatabank-krijgen-tuchtstraffen~b8d58988/

Depauw, F. (2020, juli 28). *30 000 handtekeningen op petitie om agent te steunen die skater sloeg*. Opgehaald van vrt.be: https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/07/28/al-30-000-handtekeningen-op-petitie-om-agent-die-skater-in-het-g/

De Standaard. (2009, september 19). *Agenten neuzen in privégegevens Yasmine.* Opgehaald van standaard.be: https://www.standaard.be/cnt/kr2fdeqq?articlehash=E7D23FEB2AA4431CD683AFD58225C99A9146BB3A29B7ABAC7C2C04ECF1BDC53890646FEA2EEB1C4D8201E938EF367595F4A87107B69DC6492E4440B905A55324

De Standaard. (2018, mei 9). *'Agenten bevestigen dat politie aan etnisch profileren doet'*. Opgehaald van standaard.be: http://www.standaard.be/cnt/dmf20180509_03505190

De Standaard. (2020, juni 18). *Politiechef: 'Er is geen structureel racisme bij de Belgische politie'*. Opgehaald van standaard.be: https://www.standaard.be/cnt/dmf20200618_04994999

Goeman, T. (2020, april 13). *Bijna honderd arrestaties bij rellen in Anderlecht, gestolen politiewapen nog niet gevonden.* Opgehaald van gva.be: https://www.gva.be/cnt/dmf20200411_04920724/25-mensen-opgepakt-bij-rellen-in-anderlecht

Het Laatste Nieuws (2017, juni 22). *Jambon overweegt opleiding 'behavioural detection' voor alle politiemensen*. Opgehaald van hln.be: https://www.hln.be/nieuws/binnenland/jambon-overweegt-opleiding-behavioural-detection-voor-alle-politiemensen~a2ac9da5/

Het Nieuwsblad. (2019, juni 28). *Zes ex-agenten moeten zich verantwoorden voor resem diefstallen: Bende van Mega Toby en Sproetje "eindelijk naar de rechtbank"*. Opgehaald van nieuwsblad.be: https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20190628_04483158

Home Office. (2019, oktober 24). *Police powers and procedures, England and Wales, year ending 31st March 2019*. Opgehaald van gov.uk: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/841408/police-powers-procedures-mar19-hosb2519.pdf

Indeherberge, L. (2017, september 4). *"Bodycams veranderen gedrag van burgers én van politie-agenten".* Opgehaald van vrt.be: https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2017/09/04/_bodycams-veranderen-gedrag-van-burgers-en-van-politie-agenten/

Indeherberge, L. (2018, mei 9). *Amnesty International: "Etnisch profileren komt voor in ons land en is een probleem".* Opgehaald van vrt.be: https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/05/09/-ook-politiemensen-zeggen-dat-er-te-weinig-aandacht-is-voor-etni/

Knack. (2017, juli 10). *Politiezone Mechelen-Willebroek registreert voortaan elke ID-controle tegen etnisch profileren.* Opgehaald van knack.be: https://www.knack.be/nieuws/belgie/politiezone-mechelen-willebroek-registreert-voortaan-elke-id-controle-tegen-etnisch-profileren/article-normal-876467.html

Knack. (2020, april 20). *André Flahaut vraagt onderzoek Comité P naar dood Adil C. in Anderlecht.* Opgehaald van knack.be: https://www.knack.be/nieuws/belgie/andre-flahaut-vraagt-onderzoek-comite-p-naar-dood-adil-c-in-anderlecht/article-belga-1590455.html

Maenhout, K. (2017, juni 29). *Antwerps schepen na rellen Borgerhout: 'Kleine groep verzuurt leefbaarheid'.* Opgehaald van destandaard.be: https://www.standaard.be/cnt/dmf20170629_02948501

NYCL. (2016, oktober 11). *Latest data: Stop-and-Frisk and Crime both lowest in years*. Opgehaald van NYCL: https://www.nyclu.org/en/press-releases/latest-data-stop-and-frisk-and-crime-both-lowest-years

NYPD. (2018). *Stop, Question and Frisk Data.* Opgehaald van www1.nyc.gov: https://www1.nyc.gov/site/nypd/stats/reports-analysis/stopfrisk.page

Paelinck, G., & Huyghebaert, P. (2018, mei 29). *Herlees liveblog: Dader Luik riep "Allahu Akbar" op straat, was mogelijk ook betrokken bij moord eerder vanmorgen*. Opgehaald van vrt.be: https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/05/29/liveblog--schietpartij-in-luik/

Peltz, J. (2012, oktober 16). *Stop-and-frisk debate gains political spotlight*. Geraadpleegd op nbcnewyork.com: https://www.nbcnewyork.com/news/local/stop-and-frisk-debate-gains-political-spotlight-nypd-mayoral-race/1964631/

Police Scotland. (2019, maart 31). *Stop and Search data publication.* Opgehaald van scotland.police.uk: https://www.scotland.police.uk/about-us/police-scotland/stop-and-search/stop-and-search-data-publication/

Police Service of Northern Ireland (2020, mei 27). *Use of stop and search powers by the police in Northern Ireland*. Opgehaald van psni.police.uk: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/841408/police-powers-procedures-mar19-hosb2519.pdf

Prins, A. (2020, juni 25). *Le confinement a révélé le racisme de la police en Europa.* Opgehaald van moustique.be: https://www.moustique.be/26336/le-confinement-revele-le-racisme-de-la-police-en-europe

Segers, F. (2020, juli 26). *Controle op de coronamaatregelen loopt uit de hand: parket start onderzoek naar hardhandig optreden agent in Roeselare*. Opgehaald van vrt.be: https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/07/26/parket-start-onderzoek-naar-hardhandig-optreden-agent-in-roesela/

Staes, B., & Dujardin, J. (2020, mei 15). *Politie start met fouilleren en identiteitscontroles in Brugse Poort: "Iedereen kan gecontroleerd worden"*. Opgehaald van nieuwsblad.be: https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20200515_04960939

Storme, B. (2019, oktober 25). *Evaluatie samenwerking politiezones positief.* Opgehaald van focus-wtv.be: https://www.focus-wtv.be/nieuws/evaluatie-samenwerking-politiezones-positief

Tankebe, J. (2014). *Rightful authority: Exploring the structure of police self-legitimacy*. Available at SSRN 2499717: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2499717

Van den Broek , A. (2015, december 15). *"De politie zit met een probleem".* Opgehaald van demorgen.be: https://www.demorgen.be/nieuws/de-politie-zit-met-een-probleem~b66be8ac/

Van Poecke, S. (2020, september 3). Protest in de VS blijft doorgaan na nieuwe dodelijke incidenten tijdens politie-interventies. Opgehaald van vrt.be: https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/09/03/politie-schiet-zwarte-man-neer-in-washington/

Verschueren, R., & De Muynck, E. (2017, september 3). *150-tal mensen betogen in Borgerhout, De Wever 'had ander signaal verwacht'.* Opgehaald van destandaard.be: https://www.standaard.be/cnt/dmf20170903_03049925

Vuylsteke, C. (2019, maart 20). *Etnisch profileren door de politie: 'Alleen als je binnen blijft, controleren we je niet meer'*. Opgehaald van knack.be: https://www.knack.be/nieuws/belgie/etnisch-profileren-door-de-politie-alleen-als-je-binnen-blijft-controleren-we-je-niet-meer/article-longread-1442607.html

Willems, F. (2016, maart 22). *Na de aanslagen: terreurniveau 4, onderzoek op volle toeren*. Opgehaald van vrt.be: https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2016/03/22/na_de_aanslagen_terreurniveauop4onderzoekopvolletoeren-1-2609036/